T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TV VE SİNEMA ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

AİLE İÇİ İLETİŞİM BAĞLAMINDA TÜRK AİLELERİNİN SERBEST ZAMANDA MEDYA KULLANIM PRATİKLERİ

Doktora Tezi

ESRA CİZMECİ

İstanbul, 2015

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TV VE SİNEMA ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

AİLE İÇİ İLETİŞİM BAĞLAMINDA TÜRK AİLELERİNİN SERBEST ZAMANDA MEDYA KULLANIM PRATİKLERİ

Doktora Tezi

ESRA CİZMECİ
Danışman: PROF. DR. FİLİZ AYDOĞAN BOSCHELE

İstanbul, 2015

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA Anabilim Dalı İLETİŞİM BİLİMLERİ Bilim Dalı DOKTORA öğrencisi Esra Çizmeci'nın AİLE İÇİ İLETİŞİM BAĞLAMINDA TÜRK AİLELERİNİN SERBEST ZAMANDA
MEDYA KULLANIM PRATİKLERİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 08.12.2015 tarih ve 2015-43/30 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 24/12/2015

Öğretim Üyesi Adı Soyadı			**İmzası**
1.	Tez Danışmanı	Prof. Dr. FİLİZ AYDOĞAN BOSCHELE	
2.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. MUKADDER ÇAKIR	
3.	Jüri Üyesi	Yrd. Doç. Dr. ERKAN SAKA	
4.	Jüri Üyesi	Yrd. Doç. Dr. SEMA ÖZER	
5.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. NESRİN TAN AKBULUT	

ÖNSÖZ

Aile, toplumumuzda en değerli kurumların başında gelmektedir. Bu çalışma konusuna karar vermemdeki sebep; hem kendi ailemden hem yakınlarımdan, hem de son zamanlarda yayınlanan medya içeriklerinden gözlemlediğim kadarıyla ev içinde aile üyelerinin bir arada bulunduğu serbest zamanların medya teknolojileriyle harcandığını fark etmemdir. Hem televizyon; hem de internet, akıllı telefon, bilgisayar, tablet gibi yeni medya teknolojileri aile üyelerinin birbirleriyle konuşma ihtiyacını gidermektedir. Bu durum, aile içi iletişimi zayıflatma tehdidi oluşturduğundan dolayı, bana göre araştırmaya değer hale gelmiştir. Değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Filiz Aydoğan Boschele'nin, yaptığımız görüşmeler sonucunda bu problemin araştırılabilirliği konusunda onay vermesiyle birlikte, bu uzun soluklu yola girdik. Çalışmamın başlangıcından sonuna dek emeğini ve desteğini esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Filiz Aydoğan Boschele'ye; yorum ve önerileriyle bana yol gösteren ve çalışmamı bitirme konusunda beni cesaretlendiren tez izleme jüri üyelerim, değerli hocalarım Doç. Dr. Mukadder Çakır ve Yard. Doç. Dr. Erkan Saka'ya çok teşekkür ederim.

Ayrıca, çalışmamın araştırma bölümüne uzmanlığını ve desteği ile ışık tutan, her zaman vaktini ayırıp bana bu zorlu yolda yardımcı olan sayın hocam Prof. Dr. Seçkin Özmen'e ve değerli meslektaşım Dr. Serkan Deniz'e teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmam süresince bana sabreden sevgili aileme, arkadaşlarıma, sayın hocam Prof. Dr. Yıldız Atamer'e ve değerli ablam ve meslektaşım Doç. Dr. Beyhan Kanter'e de ayrıca çok teşekkür ederim.

İstanbul, 2015 ESRA CİZMECİ

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Esra Cizmeci
Anabilim Dalı	: Radyo-Televizyon ve Sinema
Programı	: İletişim Bilimleri
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Filiz Aydoğan Boschele
Tez Türü ve Tarihi	: Doktora – Aralık 2015
Anahtar Kelimeler	: Aile, Medya, Serbest Zaman

ÖZET

AİLE İÇİ İLETİŞİM BAĞLAMINDA TÜRK AİLELERİNİN SERBEST ZAMANDA MEDYA KULLANIM PRATİKLERİ

Günümüzde bireylerin serbest zamanlarında oldukça önemli bir yer tutan medya teknolojileri her ne kadar sürekli iletişim halinde olma izlenimi verse de, kullanıcılarının fiziksel olarak yakınlarındaki insanlarla iletişimlerinin kopmasına neden olmaktadır. Bu etki, aile içi iletişim üzerinde de kendisini göstermektedir. Bireylerin doğumlarından itibaren en yakınlarında olan ve gerek toplumsal, gerekse de bireysel gelişimleri açısından beslendikleri en önemli kurum olan aile içerisindeki iletişimin sağlıklı bir biçimde sürdürülmesi, bu kurumun devamlılığı açısından çok önemlidir. Ev içi serbest zamanları dolduran medya teknolojileri, tüm dünyada aile içi iletişimi ve aile bağlarını tehdit eder hale gelmiştir. Aynı zamanda ülkemizde de hem televizyon, hem de internet içeren yeni medya teknolojileri fazlasıyla evlere ve bireyin hayatına girmiş; Türkiye'deki aile üyelerinin birbirleriyle olan iletişimlerini azaltarak bireyselleşmelerini artırmıştır. Bu nedenle, nitel bir araştırma içeren bu tez çalışmasında ev içi serbest zamanda medya kullanımının giderek arttığı ülkemiz hanelerinde, Türk ailesinin de kapitalist değerlerle bireyselleştirildiğine ve bu değerlerle özdeşleştikçe iletişiminin ve devamlılığının tehdit altına girdiğine ilişkin veriler savunularak dikkat çekilmiştir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	: Esra Cizmeci
Field	: Radio-Television and Cinema
Programme	: Communication Sciences
Supervisor	: Proffesor Filiz Aydoğan Boschele
Degree Awarded and Date	: PhD – December 2015
Keywords	: Family, Media, Leisure Time

ABSTRACT

MEDIA USAGE PRACTICES OF TURKISH FAMILIES IN LEISURE TIME IN THE CONTEXT OF COMMUNICATION WITHIN THE FAMILY

Although today, media technologies that fill quite a significant place in individuals' leisure times give the impression of being in touch continuously; these technologies actually cause a communication problem with the ones physically close to their users. This effect is also seen in on the communication in the family. Sustaining a healthy communication is very important for the continuity of family, the institution that individuals are fed from since their birth, both in terms of their social and individual development. Media technologies that fill leisure times at home are threatening the communication within the family and family cohesiveness all over the world. At the same time, television and new media technologies that include internet, very much entered homes and the lives of individuals in our country as well, and increased the individualization of Turkish family members, by decreasing the communication among them. For this reason, in this study it has been pointed out by defending related data that in houses of our country, in which the use of media technologies in leisure times is gradually increasing, Turkish family is also individualized by capitalist values and so, its continuity and communication is under threat as it identifies with these individualistic values.

AİLE İÇİ İLETİŞİM BAĞLAMINDA TÜRK AİLELERİNİN SERBEST ZAMANDA MEDYA KULLANIM PRATİKLERİ

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ .....
ÖZET i
ABSTRACT ii
İÇİNDEKİLER iii
TABLO LİSTESİ vi

GİRİŞ .....

1. TARİHSEL PERSPEKTİFTEN AİLE KAVRAMI VE SERBEST ZAMAN 5

1.1. Aile Kavramının Ortaya Çıkışı 5
1.1.1. İnsan ve Toplum Yaşamındaki Önemi Açısından Aile ve Aile İçi İletişim 8
1.2. Serbest Zaman Kavramının Gelişimi 11
1.2.1. Antikçağ'dan Modern Döneme Serbest Zaman ve Aile 11
1.3. Aile Serbest Zaman Etkinlikleri 14
1.4. Aile ve Serbest Zamanı Şekillendiren Bir Etken Olarak Modernleşmeyi Doğuran Gelişmeler 15
1.4.1. Modern Dönemin Çalışma Koşulları 18
1.4.2. Modern Dönemde Kentleşme 19
1.4.3. Modernleşmenin Kentli Birey Üzerindeki Etkisi 21
1.4.4. Modern Dönemde Kamusal ile Özel Alanın Ayrılması 25
1.4.5. Modern Bireylerden Oluşan Ailenin Dönüşümü 28
1.4.5.1. Çocukluk ve Yetişkinliğin Birbirinden Ayrılması 29
1.4.5.2. Çalışma Hayatına Giren Kadının Aile İçindeki Konumu 32
1.5. Aile ve Serbest Zamanı Şekillendiren Bir Etken Olarak Postmodernizm 35
1.5.1. Postmodern Döneme Etki Eden Bir Olgu Olarak Küreselleşme 36
1.5.2. Postmodern Dönemdeki Ekonomik Gelişmeler ve Çalışma Koşulları 38
1.5.3. Postmodern Dönemde Kentleşme 41
1.5.4. Postmodern Dönemde Kamusal ile Özel Alanın Yeniden Birleşmesi 44
1.5.5. Postmodern Dönemin Şekillendirdiği Birey 47
1.5.6. Postmodern Bireylerden Oluşan Ailenin Dönüşümü 50
1.5.6.1. Çocukluk ve Yetişkinliğin Yeniden İç İçe Geçmesi....52

2. AİLE YAPISININ DÖNÜŞÜMÜNDE MEDYA VE SERBEST ZAMAN 54

2.1. Aile Yapısına Etki Eden Geleneksel Medya Araçlarının Kısa Tarihçesi 54
2.2. Modern Dönemde Serbest Zaman ve Kültür Endüstrileri 59
2.3. Modern Çağın Popüler Serbest Zaman Aracı Olarak Televizyon 65
2.3.1. Serbest Zamanda Televizyon ve Aile 68
2.3.1.1. Serbest Zamanda Televizyon İzlemenin Aile İçi İletişim Üzerindeki Rolü 72
2.4. Aile Yapısına Etki Eden Yeni Medya Teknolojilerinin Kısa Tarihçesi 77
2.5. Postmodern Enformasyon Çağında Serbest Zaman 84
2.5.1. Postmodern Çağın Sosyal Medya Ortamı Olarak Akıllı Cep Telefonları 88
2.5.1.1. Bireylerin Gündelik Yaşamda Sosyal Medyayı Tercih Sebepleri 91
2.5.1.2. Sosyal Medyadaki İletişim Biçimine Yönelik Yaklaşımlar 98
2.5.1.3. Aile İçi İletişim Açısından Serbest Zamanlarda Sosyal Medya 102
2.5.1.4. Gençlerin Sosyal Medya Bağımlılığının Aile İçi İletişim Üzerindeki Rolü 107

3. OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE AİLE, MEDYA VE SERBEST ZAMAN 118

3.1. Osmanlı'da Aile ve Serbest Zaman Etkinlikleri 118
3.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Aile ve Serbest Zaman 123
3.3. 1923-1960 Arası Dönemde Aile ve Serbest Zaman 128
3.4. 1960-1980 Arası Dönemde Aile ve Serbest Zaman 131
3.5. 1980'lerden Günümüze Türk Ailesi 134
3.5.1. Medya ve Serbest Zaman Bağlamında 1980'lerden Günümüze Türk Ailesi 139

4. AİLE İÇİ MEDYA KULLANIMINDA TÜRKİYE: İSTANBUL ÖRNEĞİ 145

4.1. Araştırmanın Konusu 145
4.1.1. Araştırma Konusunun Amacı ve Önemi 148
4.2. Kullanılan Yöntem ve Teknikler 149
4.3. Çalışma Grubu 151
4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları 151
4.5. Araştırmanın Problemi 151
4.6. Araştırmanın Bulguları 153
4.6.1. Nicel Bulgular 153
4.6.2. Nitel Bulgular 175
4.6.2.1. Aile Algısına Dair Genel Sorular 175
4.6.2.1.1. Boşanmaların Artmasının Nedenleri 181
4.6.2.2. Çalışma ve Serbest Zaman Algısı 186
4.6.2.3. Ailece Serbest Zaman 188
4.6.2.4. Ailece Serbest Zamanda Bugün ile Geçmiş Arasındaki Fark 197
4.6.2.5. Serbest Zamanda Medya 199
4.6.2.5.1. Serbest Zamanda Medya Seçimleri ve Nedenleri 203
4.6.2.5.2. Serbest Zamanda Sosyal Medya 209
4.6.2.5.3. Gençler ve Serbest Zamanda Medya 217
4.6.2.6. Serbest Zamanda Medya ve Aile İçi İletişim 230
4.6.2.6.1. Aile İçi İletişimi Engelleyen Bir Serbest Zaman Etkinliği Olarak Medya Kullanımı 237
4.6.2.7. Medyasız Bir Hayat Düşüncesi 241
4.6.2.8. Günümüzdeki Yaşam Biçimi İle İlgili Eleştiriler 244

SONUÇ 248
EKLER 260
EK 1. Görüşme Soruları 261
EK 2. Görüşme Metinleri 262
EK 2.1. A1 262
EK 2.2. A2 277
EK 2.3. A3 289
EK 2.4. A4 306
EK 2.5. A5 319
EK 2.6. A6 334
EK 2.7. A7 350
EK 2.8. A8 365
EK 2.9. A9 381
EK 2.10. A10 397

KAYNAKÇA 413

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1: Katılımcıların Yaş Ortalaması.....154

Tablo 2: Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı.....155

Tablo 3: Katılımcıların Eğitim Durumu.....156

Tablo 4: Katılımcıların Çalışma Durumu.....157

Tablo 5: Aile Kavramının Katılımcılar İçin Anlamı.....158

Tablo 6: Eski Türk Ailesi ile Yeni Türk Ailesi Arasındaki Fark.....159

Tablo 7: Boşanmaların Artma Sebepleri.....160

Tablo 8: Çocuklar ve Medya Teknolojileri.....162

Tablo 9: Eski Aile Serbest Zamanı ile Bugünkü Aile Serbest Zamanı.....163

Tablo 10: Ailece Serbest Zamanın Önemi.....164

Tablo 11: Aile Serbest Zamanında Medya.....165

Tablo 12: Katılımcıların Vazgeçemeyeceği Medya Teknolojileri.....166

Tablo 13: Katılımcıların Sosyal Medya Hesapları.....167

Tablo 14: Sosyal Medyada Yalnızlaşma-Sosyalleşme İkilemi.....168

Tablo 15: Diğer Aile Üyelerinde Gözlemlenen Medya Bağımlılığı.....169

Tablo 16: Medyasız Bir Hayat Düşüncesi.....170

Tablo 17: Medyanın Aile Kurumu Üzerindeki Etkisi.....171

Tablo 18: Medya Teknolojilerinden Beklentiler.....172

Tablo 19: Aile İçi İletişimi Geliştirmenin Yolları.....174

GİRİŞ

Bireyin, yeme-içme, dinlenme, çalışma gibi yaşamını sürdürmek için zaruri olarak yerine getirdiği ihtiyaçlarının dışında kalan serbest zamanları; manevi ve psikolojik anlamda kendisine katkı sağlayacak tek zaman dilimidir. Tarihsel dönemler boyunca çeşitli dönüşümlerden geçen serbest zaman, Antikçağ'da toplumun sadece çalışmayan kesimlerine özgü olmuş ve kişinin kendini geliştirmesi amacını taşımıştır. Ortaçağ'ın gündelik yaşamında ise çalışma ile iç içe geçmiş; modernleşme ile birlikte de, herkesin sahip olabildiği; ancak daha çok dinlenme ve eğlenme maksadı taşıyan, 'çalışmadan artan zaman dilimi' olarak ayrılmıştır. Modern dönemden bugüne, serbest zamanda dinlenme ve eğlenmenin ikame edilmesinde kitle iletişim araçlarının rolü büyük olmuştur.

Kitle iletişim araçları ve teknolojinin gelişmesi, modern kurumların gelişip yayılmasıyla doğrudan bağlantılıdır. Söz konusu teknolojiler, özellikle ev içi serbest zaman etkinliği olarak kullanılmaya başlandıktan sonra, bireylerin yaşamlarının en mahrem ve doğal hallerine eşlik eder olmuştur. Modern dönemde ailenin mekânı olan ev, kimi düşünürlere göre bugün yoğun iş temposundan yorulan bireylerin çalışma saatleri dışında sığındıkları bir yer haline gelmiştir. Yoğun çalışma temposundan uzaklaşıp dinlenmek isteyen anne-babalar ve sokakların tekinsizliğinden dolayı okul dışı vakitlerini evde geçiren çocuklar, dış dünyayla ilişkilerini ev içi serbest zamanda medya teknolojileri aracılığıyla kurmaya başlamışlardır. Bu teknolojilerin önemli özelliklerinden biri de, bireylerin özellikle 'eğlenme' ihtiyaçlarını gideriyor olmalarıdır.

Ancak, günümüzde çalışma dışı zamanlarının çoğunu evinde geçiren bireylerin, ev içi serbest zamanlarda aile serbest zaman etkinlikleriyle paylaşımlarını ve bağlılıklarını artırmaları gerekirken; bu vakitlerin çoğunu medya teknolojilerini kullanarak harcadıkları ve dolayısıyla da aile içi iletişimlerinden feragat ettikleri gözlenmektedir. Serbest zamanda evde geçirilen vaktin artmasında; hem kitle iletişim araçları tarafından dışarıdaki dünyanın tekinsiz gösterilmesinin; hem de evlere giren televizyon ve internet gibi medya teknolojileri aracılığıyla artık eğlencenin, çalışma hayatının ve hatta çalışma dışı yapılması gereken zorunlu etkinliklerin bireylere oturdukları yerden ulaşılabilir kılınmasının bir etkisi söz konusudur. Ayrıca, modern dönemden itibaren serbest zamanları artan bireyler için, bu zamanları fazla para

harcamak zorunda kalmadan ev içerisinde medya teknolojileri kullanımıyla geçirmek daha cazip bir hale gelmiştir.

Örneğin, modern dönemin en popüler serbest zaman aracı olarak evlere giren televizyon, gündelik yaşamın monotonluğu ve yoruculuğundan bunalmış bireye evinde eğlenme imkanı sunan bir araç görevi görmektedir. İlk dönemlerinde, aile üyelerinin etrafında toplanmasını sağlayarak bir çeşit aile birlikteliği oluşturan televizyon; zamanla yatak odalarına girerek bireysel bir izleme etkinliği haline gelmiştir. Gerçekten de televizyon izleme etkinliği sıcak ev ortamında yapıldığından ve içeriklerindeki karakterlerle süregelen bir özdeşleşme durumu inşa edildiğinden dolayı, hep birlikte izlendiği zamanlarda aslında aileler için kaynaştırıcı bir serbest zaman etkinliği olabilmişti. Televizyonun bu ilk dönemlerinde, ev içi serbest zamanda televizyon izleme etkinliği, aile içi iletişimin sağlıklı bir biçimde sürmesini sağlayacak sohbet konuları sunduğu gerekçesiyle savunulmuştu. Ancak; ailenin her bireyine ayrı ayrı hitap eden içeriklerin sunulması ve televizyonun ucuzlaması ile birlikte evlerdeki televizyon sayısı artmış ve televizyon, zamanla aileyi bir araya getirici özelliğini kaybetmeye yüz tutmuştur.

Günümüzde ise, ailelerin birincil serbest zaman etkinliği olan televizyona ek olarak, yeni medya teknolojileri kullanılmaktadır. Günümüzün en önemli medyası olan yeni medya teknolojileri, ailelerin yeni serbest zaman araçları durumundadır. Bireysel beğenileri teşvik eden; daha mobil ve daha özgür eğlenme imkanları sunan internet, bilgisayar, tablet, cep telefonu (özellikle akıllı telefon) gibi yeni medya teknolojileri gerçekten de günümüzde evlerde ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Bu nedenle, sözkonusu ürünlerin ev içi serbest zamanlardaki kullanım oranlarında artış gözlenmektedir. Yeni medya teknolojileri kullanımına olumlu bir açıdan bakan düşünürlerin gerekçesi; zaman ve mekan sınırı tanımayan bu teknolojilerin kullanımının, aile içi iletişime daha çok aile bireyleri birbirlerinden uzaktayken, yani aynı evin içinde değilken katkı sağlaması ve aile bağlarını güçlü tutmasıdır. Ancak; ev içi serbest zamanlarda, aile üyeleri yanyana olsalar da, bu teknolojiler aracılığıyla dış dünya ile iletişim kurma isteği, aile içi iletişimin zedelenmesi riskini ortaya çıkarmaktadır. Bugün, aileler evlerinde bir arada olma yanılsaması içerisinde vakit geçirirken; aile bağlarının sağlıklı ve güçlü sürebilmesine yardımcı olacak kaliteli aile serbest zaman etkinliklerini yapmamaktadırlar.

Hem çocukların ruhsal gelişimi ve eğitimi, hem de aile bireylerinin birbirlerine sağlaması gereken psiko-sosyal desteği yerine getirebilmek için özellikle ev içerisinde aile serbest zaman etkinliklerinde bulunmak, büyük önem taşımaktadır. Geleneksel aile yapısının çözülmesi, kentleşme ve modern çalışma koşulları gibi gelişmelerle birlikte, aile içerisinde birlikte yapılan serbest zaman etkinlikleri modern dönemde zaten oldukça azalmıştır. Ailece yapılacak etkinlikler yerine, serbest zamanlara ilişkin harcamaların çoğu; televizyon, internet, cep telefonu, tablet gibi medya teknolojilerine yapılarak evler adeta birer medya merkezine ya da internet kafelere dönüştürülmüştür. Böylece, medya teknolojileri aracılığıyla evlerinin içinde sürekli dış dünya ile bağlantı halinde olan bireylerin; ailenin diğer üyeleri ile iletişim kurma konusunda kopukluklar yaşamaları da kaçınılmaz hale gelmiştir. Bugünün oturma odası, aile üyelerinin hep birlikte oturduğu; ancak kiminin televizyondaki dizi içerisinde kaybolduğu, kiminin akıllı telefonu ile dış dünyaya bağlandığı, kiminin ise bilgisayarı aracılığı ile yapılması gereken işlerini yerine getirdiği bir ortama sahne olmaktadır. Özetle, bazı düşünürler, bu sahnenin aile üyelerini birbirlerinden uzaklaştırdığını öne sürerken; bazı düşünürler ise medya teknolojilerinin ailelere sohbet konuları oluşturarak aslında iletişimlerine katkı sağladığını dile getirmektedirler.

Hem bu iki bakış açısının hem de aile ve serbest zaman ilişkisinin medya kullanım pratikleri açısından tartışılacağı bu çalışmanın Birinci Bölüm'ünde, "aile" ve "serbest zaman" kavramları tarihsel bir perspektiften analiz edilecektir. Aynı bölümde, kavramların ilk olarak nasıl ortaya çıktığı ve ilkel dönemden bugüne değin gösterdiği gelişmeler anlatılacaktır. Özellikle, günümüzde bu kavramların geldiği noktayı anlayabilmek adına; modern ve postmodern dönemin gündelik yaşama etki eden koşulları ve bu koşulların birey, aile ve serbest zaman etkinlikleri üzerindeki etkilerinin ne tür dönüşümlere sebep olduğu ifade edilecektir. İkinci Bölüm'de, geleneksel ve yeni medya teknolojilerinin tarihsel gelişimi ile bu teknolojilerin serbest zamanlarda edindikleri yerin, hem bireyin hem de ailenin serbest zamanı üzerindeki etkisi anlatılacak; son olarak da bu medya teknolojilerinin ev içi serbest zamanda kullanımının aile içi iletişim üzerindeki rolü ile ilgili farklı görüşler betimlenecektir.

Serbest zamanlardaki medya kullanım pratiklerinin Türkiye üzerinden tartışılacağı Üçüncü Bölüm'de, Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze hem toplumun hem de Türk ailesinin geçirdiği dönüşümler anlatılacaktır. Tanzimat ile birlikte

toplumda görülen değişiklikler ve Cumhuriyet'ten itibaren hızlanan Batılılaşma çabalarının teşvik ettiği bireyselleşmenin, Türk aile üyelerine nasıl yansıdığına dikkat çekilecektir. Bölüm, medya teknolojilerinin Türkiye'deki bireylerin ve ailelerin gündelik yaşamına ve serbest zamanlarına nüfuz edişinin tarihsel bir betimlemesiyle tamamlanacaktır. Çalışmanın Son Bölümünde ise Türkiye'nin en kozmopolit şehri olan ve birbirinden farklı aile tiplerini barındıran İstanbul ilindeki 10 ailenin, ev içi serbest zamandaki medya kullanım pratiklerinin odak alındığı nitel bir araştırma sunulacaktır. Araştırma sonuçlarından yola çıkılarak; günümüzde geleneksel, kolektif ve paylaşımcı değerlerinden uzaklaşıp, kapitalist sistemin belirlediği bireyselleşme yönündeki değerlere yakınlaştığı gözlemlenen Türk ailelerinin, ev içi serbest zamanlardaki durumu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1. AİLENİN VE SERBEST ZAMANIN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Aile Kavramının Ortaya Çıkışı

"Aile" (*family*) sözcüğü, ilk zamanlarında günümüzde çağrıştırdıklarıyla (evli karı-koca ile) hiç ilgisi olmayan bir anlam taşımıştır. İngilizce'deki "*family*" kelimesi, Oscan lehçesindeki "*famel*" ve "*famulus*" kelimelerinden gelmekte ve bu kelimeler de "köle-hizmetkâr" anlamlarına gelmektedir. Yani ilk anlamıyla aile, hizmetkâr ve kölelerden oluşan bir topluluğun, bir "aile babası"nın (*Peter familias*) egemenliği altında bulunması durumunun adıdır. Latince'deki "*familia*" teriminin anlamı da "*hizmetkârlar topluluğu*"dur. Dolayısıyla aile kurumunun adı, oturmuş bir aile sisteminden daha önce gelmektedir (Morgan, 2014, s. 246-247).

"Aile" kelimesi dilimize ise Arapça'dan geçmiştir. Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlüğü'ne göre aile kelimesinin anlamları şunlardır:

> "*1) Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik; 2) Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü; 3) Birlikte oturan hısım ve yakınların tümü; 4) Halk ağzında: Eş, karı; 5) Aynı gaye üzerinde anlaşan ve birlikte çalışan kimselerin bütünü ve 6) Temel niteliği bir olan dil, hayvan veya bitki topluluğu, familya*" (*Türk Dil Kurumu*, www.tdk.gov.tr).

Günümüzde evrensel bir aile tanımı yapmak mümkün olamamaktadır, çünkü toplumun değişim geçirmesiyle birlikte, geleneksel aileye alternatif yaşam biçimleri de (birlikte yaşama, tek ebeveynli aile, eşcinsel evlilikler vb.) aile başlığı altında toplanmaktadır. Aile kurumunun, hem insan hayatının hem de toplumsal hayatın önemli bir düzenleyicisi olarak ezelden beri var olduğu düşünülmektedir. Zaman içerisinde ailenin kuruluş biçimleri değişse de, toplumsal bir önem atfedilen aile kurumu varlığını her zaman korumuştur (Canatan ve Yıldırım, 2013, s. 21, 62). Bu sebeple bu bölümde, ilkel dönemden bugüne farklı kuruluş biçimleriyle oluşturulan aile çeşitleri aracılığıyla, ailenin kısa bir tarihi verilmeye çalışılacaktır.

Sosyalliğin az olduğu geleneksel toplumlarda, akrabalık bağları güçlü olduğundan "*Grup içi evlenme (endogami)*" yaygın olarak görülmüştür (Canatan ve Yıldırım, 2013, s. 67). Bu çerçevede Morgan, ilkel aile biçimlerini, evlenme biçimleri açısından sınıflandırmıştır. Buna göre evlenmeler bakımından ilkel dönemlerde görülen aile biçimlerinden ilki, "*Kan yakınları ailesi*"dir. Bu aile biçiminde, öz ya da soysal kardeşler arasında evlilikler yapılmaktadır. Aile kurumunun ilk ve en eskilerinden olan bu aile biçimi en düşük yabanıl kabilelerde görülmüş ve en az gelişmiş insan topluluklarının oluşumuna yol açan toplum koşulları içinde ortaya çıkmıştır. İkinci aile biçimi, aynı grup içindeki öz ya da soysal kız kardeşlerin, birbirlerinin kocasıyla evlendiği "*Punalua ailesi*"dir. Kan yakınları ailesi ile birlikte bu aile biçimi de Yabanıllık döneminde yaygın olarak yer almıştır. Üçüncü biçim olan "*Syndyasmian*" ya da "*Çiftlendirici aile*" biçimi tekeşli ailenin bazı özelliklerini taşısa da, evli çift ayrı bir evde değil, birkaç aile ile birlikte ortaklaşmacı bir hayat yaşamaktadır. Barbarlık döneminde görülen bu aile biçiminde kadın, erkeğin sadece "kadını" olmaktan çok daha fazlasını; erkeğin arkadaşı ve eşi, çocuklarının annesi olma gibi anlamlar kazanmaya başlamıştır. Evlenmenin duygulara değil, ihtiyaçlara dayandığı bu dönemlerde 'aşk' diye bir kavramın varlığı söz konusu değildir. Evlenecek kimselerin bilgisi ve iznine gerek duyulmadan, evlilik işine anneler karar vermiştir. Ancak taraflardan biri istemediğinde, evliliğin sürmesi için ısrar edilmemiştir. Kadın da erkek de gönlü istediğinde eşini bırakıp başkasıyla yaşamaya başlayabilmiştir. Çocuklar yalnızca kadının sayılmış ve kadının kişisel eşyaları üzerinde kocanın hiçbir hakkı bulunmamıştır. Karı-kocanın evlilikteki rolleri açısından bakıldığında ise geçmişten bugüne, "*Anaerkil Aile*" ve "*Ataerkil Aile*" yapıları ile karşılaşılmaktadır. "*Anaerkil Aile*", avcılık ve toplayıcılıkla geçinen ilkel toplumlarda (Amazonlar, Eskimolar, vb.) görülmüştür ve bu tip aile biçiminde baba, eve misafir gibi zaman zaman gelmiştir. "*Ataerkil Aile*" ise, mutlak otoritenin babada olduğu, evliliğin, kadının erkek tarafına geçmesiyle başladığı bir aile biçimidir. Bir erkeğin birden çok kadınla evlenebildiği bu evlenme biçiminde, genellikle erkekler, karılarını başkalarından korumuşlardır (Morgan, 2014, s. 135-233).

İlkel dönemden modern döneme kadarki süreci özetlemek gerekirse; tarımın gelişmesi ile yerleşik hayata geçilmesi, yeni sanatların keşfedilip kullanılmaya başlanması gibi gelişmeler, ailenin de şekillenmesine olumlu etkilerde bulunmuştur. İleri yabanıllık dönemi toplumlarında erkeklerin birçok karısından birini "esas karısı"

olarak saymaya başlaması, evli karı-koca denen çiftlerin oluşmasını ve aile içinde yeni bir konum edinen kadının, erkeğin arkadaşı durumuna gelmesini sağlamıştır. Evlilikler giderek tek kadın ve tek erkeğin birlikteliğinden oluşmaya ve çocukların babasının kim olduğu bilinmeye başlanmıştır. Ancak bu dönemlerde kadının ya da erkeğin eşini terk etmesi günümüz evliliklerine göre çok daha kolaydır ve kadın ya da erkek evlilik ilişkisi nedeniyle birbirlerine karşı herhangi bir yükümlülük duymamışlardır. Uygarlık dönemi gelip tek eşlilik tam anlamıyla ortaya çıkana kadar bu durum devam etmiştir. Çok eşlilik daha çok ilkel topluluklarda görülmüşken, tek eşlilik sanayi toplumlarında yaygın olan evlilik biçimidir. Tekeşli aile, tam olarak uygarlığın başlamasıyla ortaya çıkmıştır ve tarihte ilk kez Latin kabileleri arasında, modern zamanlarda görülmüştür. Tekeşli ailenin en belirgin özelliği, bir erkeğin aynı anda sadece bir kadınla evlenebilmesi ve kadının erkeğe tabi olmasıdır. Tekeşli ailenin ortaya çıkmasını sağlayan en önemli etken ise, özel mülkiyettir. Tekeşli aile ile birlikte babası belirlilik kazanan çocuklar, anne-babanın malvarlığını edinme konusunda soy yakınlarının önüne geçmişlerdir. Ayrıca bu aile biçiminde ilişkiler belirlilik kazanmış ve aile mensubu olan herkesi tanımlayan "yeğen, amca, baba" gibi birincil terimler kullanılmaya başlanmıştır. Tekeşli aile, kimilerince öne sürüldüğü gibi her zaman görülmüş en devamlı aile biçimi değildir. Morgan'a göre aile kavramı, birbirini takip eden bazı gelişmeler sonucu ortaya çıkmıştır ve tekeşli aile bu gelişmelerin en son halkası olmuştur. Ataerkil aile de tekeşli aile gibi modern bir aile biçimidir ve hiçbir toplum, daha önceki aile biçimlerini denemeden bu iki aile biçimine geçmemiştir (2014, s. 237-291).

Tekeşliliğin modern toplumlardaki ilk örneği, geniş ailedir. Geniş aile, çok sayıda farklı kuşakların bir arada yaşadığı, mülkün ortak olduğu, kırsal alanda yaşayan ve geçimini tarımla sağlayan, güçlü akrabalık bağlarına dayanan, ataerkil ve hiyerarşik bir ailedir. Bu ailede birey, karşılaştığı hiçbir konuda yalnız değildir, daima diğer aile üyelerinin koruması altındadır (Çimen, 2008, s. 28-29). Aile nüfusu açısından bakıldığında, daha çok geleneksel toplumlarda ve kırsal kesimde görülen "*Geniş Aile*", birçok üyeden oluşmaktadır ve akrabalık bağları oldukça kuvvetlidir. Geniş aile ataerkildir ve kadının yeri evi, görevi evin ve evde yaşayanların bakımından sorumlu olmakken; erkeğin yeri evin dışı ve görevi ise evdekilerin geçimini üstlenmesi ve evin yöneticisi olmasıdır. Geniş aile, ekonomik ve sosyal yardımlaşmanın toplandığı yerdir. Aile bireyleri birbirlerine oldukça bağlı ve dışarıya karşı birbirlerini koruyucu-

kollayıcıdırlar. Bu aile biçiminde temel özellik, dayanışmadır. Genellikle büyük anne, büyük baba, gelinler, torunlar gibi her nesilden aile bireyleri geniş ailede birlikte yaşamaktadır. Sanayi toplumu ailesinin birincil örneği olan "*Çekirdek Aile*" ise, geniş aileye kıyasla koruyuculuk ve toplumsallaştırma işlevleri konusunda daha geri plandadır. Bu işlevleri bütünüyle kaybetmemekle beraber bu ailede özellikle "baba otoritesi" eski güçlü konumunda bulunmamaktadır. Çalışma hayatına katılan annenin konumu ise hem ev içinde hem de ev dışında dönüşümler göstermiştir. Çocuklar da aileye bütünüyle bağımlı olmaktan uzaklaşmış, üretim sürecindeki değerleri azalmış, eğitim ve benzeri ihtiyaçları için ev dışına yönlendirilmişlerdir. Çekirdek ailenin az sayıda aile bireyi, geç evlenme, eşler arası eşitlik, her bireyin bir özne olması gibi özellikleri; modernliğin idealize ederek ailede biçimlendirdiği özelliklerdir. Çekirdek aile kent ortamında biçimlenen ve varlığını sürdüren bir aile biçimi olduğundan; bu aile kentin gerektirdiği yaşam tarzı, çalışma biçimi, sosyal ilişkiler, yerleşme düzeni gibi özellikleri taşımaktadır (Canatan ve Yıldırım, 2013, s. 71-91).

Geçmişten günümüze aile kurumunun geçirdiği değişimler özetle anlatıldığı gibidir. Aile kurumunun neden bu çalışmanın baş aktörü olarak seçildiğini gösterebilmek adına, aile kurumunun ve aile içindeki bireylerin birbirleriyle olan iletişimlerinin sağlıklı yürümesinin insan ve toplum yaşamı açısından önemini bu aşamada belirtmekte fayda vardır.

1.1.1. İnsan ve Toplum Yaşamındaki Önemi Açısından Aile ve Aile İçi İletişim

Aile, mevcut dönemsel şartların biçimlendirdiği bireylerden oluşan, bir toplumun en kutsal ve önemli kurumlarının başında gelmektedir. Bireylerin yaşama bakışları ile aile kurumunun aldığı biçim, birbirini karşılıklı olarak etkilemektedir. Aile Sistemleri Teorisi (*Family Systems Theory*) (Zabriskie ve McCormick, 2003) bireyi, bütünün bir parçası olarak görmekte; bireyin hareketlerinin sistemin bütün parçalarını etkilediğini ve sistemin bütün parçalarının bireyi etkilediğini öne sürmektedir. Bu bağlamda, bu teoriye göre aileyi anlamak için bir aile üyesine bireysel olarak bakmak değil, aileye bütün olarak bakmak gerekmektedir.

Aile yaşamı, bir mücadeleden ibarettir. Aile bireyleri, hem evlerinin dışındaki dünyanın isteklerini yerine getirebilmek için, hem de kendi aralarındaki ilişkileri düzenlemek için mücadele etmektedirler. Karı-koca ya da anne-çocuk çifti gibi farklı alt sistemlerden oluşan aile kurumu içerisindeki her birey, sahip olduğu güç ya da öğrendiği becerilerle ilgili farklı alt sistemlere mensuptur. Her alt sistemin, bireylerden belli beklentileri ve çiftin dışında kalanlara koyulmuş sınırları vardır. Bu sınırlar, aile içindeki güç ilişkilerini tanımlamaktadır. Aile, dönüşümde olan açık bir sosyo-kültürel sistemdir. Bu sistem sürekli gelişme göstermekte, birçok yaşam döngüsü aşamalarından geçmekte ve yeniden yapılandırma gerektirmektedir. Ayrıca aile, üyelerinin psiko-sosyal gelişimini ve sürekliliğini sağlayabilmek için değişen koşullara uyum sağlayan bir kurumdur (Silverstone vd., 1989, s. 7-11). Bununla birlikte aile, çocukların gelişim süreçlerinde içinde bulundukları toplum ve kültür ile ilgili temel eğitimi aldıkları yerdir ve modern toplumun oluşturduğu yalnızlık ve yabancılaşma duygularını, 'aile birlikteliği' ile gidermektedir (Giddens, 2012, s. 279).

Aile, hem toplumsal hem de bireysel yaşam için önemi yadsınmayacak bir kurumdur. Birincil ilişkilerin en yoğun olarak yaşandığı yer ve toplumun en temel hücresi olan aile kurumu içerisinde hem 'açık' hem de 'kapalı' sosyal ilişkiler bulunmaktadır. Ailenin mahremiyeti ve insan neslinin devamı için 'kapalı', yani aile bireyleri arasında; aile bireylerinin yaşamlarını sürdürebilmeleri için de 'açık', yani aile dışındaki insanlarla sosyal ilişkilere ihtiyaç bulunmaktadır (Canatan ve Yıldırım, 2013, s. 84). Evrensel ve sosyal bir kurum olan ailede, bireyler birbirlerine karşı sorumluluklarını yerine getirmediği zaman, toplumdaki diğer kurumların işleyişi de zarar görmeye ve toplum gücünü kaybetmeye başlar. Aile, içinde bulunduğu toplumun kodlarını yansıtan bir kurum olduğundan, aile yapısı bozulduğunda toplumun düzeni zarar görür. Bu sebeple bir topluma zarar vermek isteyenler, o toplumdaki aile yapısını hedefe alırlar. Küreselleşen dünyada yaşanan teknolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerden etkilenen öncelikli kurum ailedir. Aile, toplumda alternatifi olmayan, özellikle biyolojik ve psikolojik görevleri kendisi dışında başka bir kurum tarafından yerine getirilemeyen bir kurumdur. Aile üyeleri arasındaki iletişimsizlik, sevgi ve saygının azalması, aile kurumunu olumsuz etkileyen ve tehdit eden faktörlerdir. Bireyler birbirlerinden kopuk olduklarında, aile bütünlüğünden söz etmek mümkün değildir. Aile kurumu, öncelikli olarak neslin devamını sağlamakla görevlidir. Daha

sonra, aile üyelerinin ihtiyaçlarını karşılamak için aile, ekonomik bir işlev edinmektedir. Maddi-manevi her türlü olumsuz durumda, aile üyelerinin birbirlerini koruma görevleri de bulunmaktadır. Ayrıca, aile üyeleri arasında kurulan duygusal bağlar, sevgi ve güven duygusu vasıtasıyla aile, psikolojik bir görev üstlenmektedir. Bu çalışmanın konusu açısından daha önemlisi ise, aile üyelerinin birbirlerini eğlendirme, birbirleriyle serbest zamanlarını değerlendirme gibi bir görevleri de bulunmaktadır (Çimen, 2008: 20-43, s. 440).

Bireysel zaman kullanımı dört kategoriye ayrılmıştır: sözleşmeli zaman (ücretli çalışma için); bağlılık zamanı (aile ve ev ile ilgili işler için); kişisel zaman (uyumak, yemek yemek, seyahat etmek vb. için); serbest zaman (din, sosyalleşme, kişisel gelişim vb. gibi). Aile güçlülüğü araştırmasına göre aile zamanı ile ilgili iki ilave özellik bulunmaktadır. Birincisi, birlikte yenen yemekler, ev ile ilgili işler gibi basit etkinlikler, birçok aile zamanının en önemli noktasıdır. İkincisi, anlam ile doldurulmuş vakitleri birlikte geçirmek, yani ailece hep birlikte verimli serbest zaman etkinliklerinde bulunmak ise, katılımcıların akıllarında en çok kalan serbest zamanlar olarak belirtilmişlerdir (Tubbs vd., 2005, s. 78-80). Aile içi serbest zamanların, kasıtlı olarak aile bağlarını pekiştirme yönünde değerlendirilmesinin adı, "Amaçlı Serbest Zaman"dır (*Purposive Leisure*) (Buswell vd., 2012, s. 173-175). Ailece yapılan serbest zaman etkinlikleri, aileyi birbirine bağlı ve iletişim içinde bir birlik haline getirmekte ve üyelerine bir 'aile hissiyatı' vererek birlikte geçirilmiş güzel anılar kazandırmaktadır. Aynı zamanda iletişimi ve bağları bu şekilde sağlam tutan aileler, çocuklarına sağlıklı yaşam tarzı biçimleri sunacak ve gerekli ahlaki ve yaşamsal dersleri bizzat öğreteceklerdir (Harrington, 2014, s. 2).

Hem çocukların gelişimi ve eğitimi, hem de aile bireylerinin birbirlerine sağlaması gereken psiko-sosyal desteği yerine getirebilmek için aile bireylerinin birlikte vakit geçirmesi gerekmektedir. Bu da, gündelik yaşamlarında yapmaları gereken iş rutininin dışında kalan zamanlarda, yani serbest zamanlarında birlikte ortak etkinlikler yaparak mümkün olacaktır. Bu bağlamda, serbest zaman kavramının nasıl geliştiğine bakmakta fayda bulunmaktadır.

1.2. Serbest Zaman Kavramının Gelişimi

Serbest zaman; yaşamın yemek, içmek, barınmak gibi zorunlu gereksinimlerinin dışında kalan; bireyin kendisini özgür olarak tanımladığı; kendisini ve toplumsal gerçekliği eleştirel bir bakışla sorgulayabildiği özel bir zamandır. Aristoteles'e göre serbest zaman, toplumun ve kültürün gelişmesine katkıda bulunan özgür bir zaman dilimidir. Anlam olarak bakıldığında da İngilizce'deki serbest zaman sözcüğünün karşılık geldiği "*leisure*" kelimesi, Latince'de "*özgür olma*" anlamına gelen "*licere*" kelimesinden türetilmiştir (Aydoğan, 2000, s. 15-21). Bugünkü anlamıyla serbest zaman, 'çalışmadan arta kalan zaman' olarak tanımlanabilmektedir. Giddens, "çalışma"yı "*zihinsel ve fiziksel çabanın harcanmasını gerektiren, insan gereksinimlerini karşılayan mal ve hizmetlerin üretimini hedef alan ödevlerin yerine getirilmesi*" ve ekonominin temeli olarak tanımlamıştır (2012, s. 792). Uygarlığın ilk dönemlerinde doğal düzenle toplumsal düzen aynı olduğundan, "çalışma", ayrı bir kavram olarak görülmemiştir. Bir topluluktaki kadın-erkek, genç-yaşlı demeden herkes kendisine göre bir görevi üstlenerek işbirliği içerisinde çalıştığı için, o dönemlerde bugünkü anlamda bir serbest zaman-çalışma zamanı ayrımı bulunmamış; serbest zaman etkinlikleri de çalışmanın içine yedirilmiştir. İlkel dönemde herkes çalışmış, oyun ve ritüellere de herkes katılmıştır. Hatta ilkel topluluklarda oyun ile çalışma iç içe olmuştur (Aydoğan, 2000, s. 32-33).

İlkel dönemden sonra gelen Antikçağ ve Ortaçağ'da ise toplumun serbest zaman hakkına sahip olan kesimleri ve bu kesimlerin gerçekleştirdiği serbest zaman etkinlikleri, çalışmanın bu dönemlerdeki anlamı ile doğru orantılı olarak değişiklik göstermiştir.

1.2.1. Antikçağ'dan Modern Döneme Serbest Zaman ve Aile

Atinalıların serbest zaman etkinlikleri, izleyicilerin taşkın ve etkin bir biçimde katıldığı şölenler ve festivallerdir. Zamanla köle emeğine dayalı bir hayat biçimine geçilince, mülk sahiplerinin serbest zamanları artmış ve bu kişiler serbest zamanlarında felsefe, müzik, mimari gibi insanlığa faydalı alanlara katkıda bulunabilmişlerdir (Aydoğan, 2000, s. 34-41). Ortaçağ toplumunda ise, uzun bir çıraklık dönemi sırasında

mesleğini öğrenen ve yaptığı ürünün bütün aşamalarını başından sonuna kadar yerine getiren zanaatkârlar mevcuttur. Sanayileşmeden önceki dönemde, çalışmanın büyük bir bölümü genellikle evde ve tüm aile bireylerinin katılımıyla tamamlanmıştır. Sanayi teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte ev ile işyeri birbirinden ayrılmış ve dolayısıyla küçük ölçekli zanaatçılık geride bırakılmıştır (Giddens, 2012, s. 793-794). Özellikle kapitalizmin hüküm sürmeye başlaması ile birlikte çalışma kutsanmak istenmiş ve serbest zaman olgusu ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Nitekim kapitalizmin ihtiyaçlarını insanlara benimsetme görevini üstlenen Püritenizm, boş vakti "başıboşluk" olarak adlandırırken, aylaklığı ve harcamayı "günah" olarak nitelendirmiştir. Bu bağlamda, sanayi devriminin ilk yıllarında hedef üretimi artırmak olduğundan, çalışma saatlerinin fazlalığı söz konusu olduğu gibi, işçiler de zor ve elverişsiz koşullarda çalıştırılarak sömürülmüşlerdir. Bu durum, kapitalizmin serbest zamanları tembellik olarak tescilletme çabasıyla ilintilidir. Zira "tembellik", önceleri zengin ve seçkinlere özel olan bir durumken, kapitalizmin ilk yıllarında bir "hastalık" olarak görülmüştür. Artan çalışma saatleri, kadın-yaşlı-çocuk demeden herkesin zor şartlarda çalıştırılması gibi sebeplerden dolayı işçiler ayaklanarak, daha az çalışma saati ve daha çok ücret talep etmişlerdir. İstedikleri zammı ve dinlenme zamanını alan işçilerin dinlenmek için "serbest zaman"a sahip olmaları, iş ve iş dışı zaman ayrımının belirginleşmesini sağlamıştır. İşte tam da bu noktada iş ve iş dışı zaman ayrımı belirginleşmiştir. Ancak iş dışında geçirilen bir zaman olsa da serbest zamanın kişisel gelişime ayrılmasına izin verilmemiş, bu zaman tüketimcilikle doldurulmuş, "çalışmanın-işin uzantısı" haline getirilmiştir. Topluma empoze edilen materyalist yaşam tarzı, serbest zamanın sosyal fayda zamanı olma niteliğini yok etmiştir (Aytaç, 2002, s. 236-237).

Sanayi devriminin çalışmaya yüklediği yeni anlamlar ve bireylerin salt makineleşmiş nesneler olarak görülmeye başlanması, Antikçağ ve Ortaçağ dönemindeki çalışma olgusuyla farklılık göstermektedir. Zira Antik Çağ ve Ortaçağ dönemlerinde çalışma, aile ve topluluk içinde yapılan şenlikli-eğlenceli bir etkinlik iken; sanayi devrimi sonrası çalışma sıkıcı ve tekdüze bir zorunluluk hale gelmiştir. Öyle ki; kapitalizmin ilk dönemlerinde serbest zaman zor bulunur olduğundan, bu döneme 'mutlak sömürü dönemi' de denilmiştir. Sanayi toplumunun çalışma düzeni, bireyin çalışma saatleriyle beraber çalışma dışı saatlerini de, yani serbest zamanlarını da tahakküme göre düzenlemeye çalışmıştır (Aydoğan, 2000, s. 79-94). Bu tahakküm,

bireylerin sadece çalışmalarını değil, aynı zamanda dinlenmelerini de disipline etmeyi amaçlayan bir paradigmayı içermektedir. Bu çerçevede 18. yüzyıla kadar halkın üretim ve tüketim ilişkisinin çok fazla disiplinize edilemediği söylenebilir. Nitekim 18. yüzyıl ortalarına kadar ekonominin fiziksel merkezi, "ev" olmuştur. Aileler, tükettiklerinin çoğunu kendileri üretmiştir. Hatta bir zanaatkârın evinde biyolojik ailesinin yanında kalfaları ve çırakları da bulunmuş ve hepsinin birlikte yaşadığı da görülmüştür (Sennett, 2014, s. 35). Sanayi öncesi dönemde üretim evde yapıldığından, aileler serbest zamanlarını nasıl ve ne zaman kullanacaklarına kendileri karar vermişlerdir. İnsanlar bu dönemde istedikleri kadar çalışmış ve istedikleri kadar da dinlenmişlerdir. Zihinsel faaliyetlerden uzak, az okuyarak, politikadan söz etmeyerek ve düzenli bir biçimde kiliseye giderek yaşayan Ortaçağ dönemi aileleri; kendi özel çıkarları, tezgâhları, bahçeleri için yaşamış ve toprak sahiplerinin kendi üstleri oluşunu doğal bir gerçeklik olarak görmüşlerdir. Ancak, sanayi devrimi sonrasında ailelerin bu yaşam düzeni de değişmiştir (Aydoğan, 2000, s. 86).

18. yüzyıl ortalarına kadar aile içi serbest zamanın kitap okuma edimiyle doldurulduğu söylenebilir. Ancak, bu dönemde kitaplara atfedilen anlamlar farklılık arz etmektedir. 1750 öncesinde kitap azlığından dolayı basılı kitap 'kutsal' olarak kabul edilirken, 1750 sonrasında kitaplar kutsallıktan çıkmış ve okuma yoğunlaşmıştır. Eskinin rahle gerektiren büyük kutsal kitaplarının yerini, yatakta okunabilen küçük kitaplar almış ve 19. yüzyıla kadar evde aile içinde yüksek sesle kitap okumak, bir ev içi etkinlik olarak varlığını sürdürmüştür. Özellikle 18. yüzyıldan itibaren "eğlence" kavramı ahlak dersi verme özelliğinden kurtulmuş; konserler, at yarışları ve sirkler gibi etkinliklerle serbest zamanın metalaşmasına yardımcı olmuştur (Briggs ve Burke, 2011, s. 72-74). Ortaçağ'ın son dönemlerinde ise; bir soyluluk işareti olan serbest zamanlarda gösteriş, lüks, haz ve israf hâkim olmuştur. Veblen'in "*gösterişçi tüketim*" olarak adlandırdığı yapay bir güç gösterisi olan bu serbest zaman anlayışı, o günlerden günümüze kadar gelmiştir (Aytaç, 2002, s. 236).

Modern dönemde gündelik hayat, "*iş, özel hayat ve serbest zaman*" olarak bölümlere ayrılmıştır. İnsanlar ise özne olmayı bırakmış, toplumun gündelikliğinin rutinine dâhil olmuşlardır (Lefebvre, 2010, s. 71-73). Modern insanın "özel yaşam"ını ya da başka bir deyişle deşarj olacağı serbest zamanını kazanabilmesinin yolu, çalışmaktan geçmektedir (Lefebvre, 2013, s. 78). Kitle kültüründe "çalışma", her türlü

dünyevi hazza ulaşmak için bir araç haline gelmiştir. Modern birey, çalışma saatlerinde bulamadığı mutluluğu, insanca yaşama olanağını ve gerçekleştiremediği "insan" kimliğini çalışma dışı zaman ve mekânlarda bulabileceğine inandırılmış; "çalışma", bu "özgürleştirici" zamanları yaşayabilmek için katlanılan bir araçsallaştırılmış etkinliğe dönüştürülmüştür (Oskay, 2010, s. 180, 399-400). Frankfurt Okulu üyeleri, serbest zamanların bir tür dinlenme değil, çalışmaya hazırlanma alanı haline gelmesi durumunu "*serbest zamanın endüstrileşmesi*" olarak görmüşlerdir. Buna göre günümüzde standartlaştırılmış ürünler sunan ve sadece ve çoğunlukla bireysel olarak eğlendirmeyi amaçlayan "*kültür endüstrisi*", bireylerin eleştirel düşünme yeteneğini köreltir olmuştur (Giddens, 2012, s. 647).

Bireysel eğlenme biçimlerini teşvik eden kültür endüstrisi ürünleri, evlerde ailece yapılan serbest zaman etkinliklerinin oldukça azalmasına sebep olmuştur. Bu noktada, aile serbest zaman etkinliklerinin önemine değinmek gerekmektedir.

1.3. Aile Serbest Zaman Etkinlikleri

Aile serbest zaman etkinlikleri; aile bireylerinin birbirleriyle bağ kurmaları, problemlerini çözmeleri ve ilişkilerini güçlendirmeleri açısından çok önemlidir. Bu etkinlikler sayesinde aile bireylerinin birbirleriyle olan iletişim becerileri artmakta, sorunları daha kolay çözülmekte, yaşam becerileri ve sosyal yetileri gelişmekte ve aile yaşamından memnuniyetleri sağlanmaktadır. Johnson ve arkadaşlarına göre, eşlerin birbirleriyle serbest zamanlarını geçirmesi; yaş, cinsiyet, evliliğin süresi, gelir, çocuk sayısı, gibi unsurlar göz önüne alındığında evlilikle ilgili tatminin en büyük sağlayıcısıdır. Aile serbest zaman etkinlikleri, aile üyelerinin aile yaşamlarıyla ilgili memnuniyetlerinin tek ve en güçlü belirleyicisidir. Zabriskie ve McCormick (2001), bir "Aile Serbest Zaman Etkinliği Profili" (*Family Leisure Activity Profile*) oluşturmuşlardır ve günümüze kadar spesifik olarak aile serbest zaman etkinlikleri ile ilgili bilinen başka bir çalışma bulunmamaktadır. Bu profile göre aile serbest zaman etkinlikleri "Çekirdek" (*Core*) ve "Denge" (*Balance*) serbest zaman etkinlikleri adlı iki kategoride incelenmektedir. "Çekirdek Aile Serbest Zaman Etkinlikleri"; sıradan, günlük, gideri az olan, erişilebilir ve genelde evde yapılan etkinlikleri kapsamaktadır. Örneğin; birlikte oyunlar oynamak, akşam yemeğini birlikte hazırlamak ya da yemek

gibi. "Denge Aile Serbest Zaman Etkinlikleri" ise, daha sıra dışı ve genelde ev dışında yapılan, yeni ve ilginç yanları olan etkinlikleri kapsamaktadır. Örneğin; aile tatilleri, kamp yapmak, özel gün kutlamaları, spor karşılaşmalarını izlemeye gitmek gibi. Bu iki başlık altındaki etkinlikleri gerçekleştiren aile üyelerinin, ailelerinin işlevinden memnuniyet belirttikleri görülmektedir. Agate ve arkadaşlarının araştırma sonuçlarına göre, ailelerin her bireyi açısından, sadece birlikte zaman geçirmek yerine aktif olarak birlikte serbest zaman etkinliklerine katılmak, aile memnuniyetini belirleyen birincil faktördür. Ev dışındaki sıra dışı etkinlikler özellikle gençlere daha çekici gelse de, ev içinde yapılan çekirdek serbest zaman etkinlikleri daha ön plandadır, hatta hayati önem taşımaktadır (2009, s. 206-219).

Bu çalışmada, ev içi serbest zamanda medya teknolojileri kullanımı odak alındığından, aile serbest zaman etkinliklerinden bahsedildiğinde; evde yapılabilecek ve aile üyelerinin birbirleriyle sohbet edebilmeleri ve birebir paylaşımlarda bulunabilmelerine vesile olabilecek Çekirdek Aile Serbest Zaman Etkinlikleri kastedilmektedir. Çekirdek Aile Serbest Zaman Etkinlikleri'nin günümüzde neden yok olmaya yüz tuttuğunu anlayabilmek adına, aile ve serbest zamanı önemli ölçüde biçimlendiren modernleşme sürecinin detaylı olarak incelenmesi gerekmektedir.

1.4. Aile ve Serbest Zamanı Şekillendiren Bir Etken Olarak Modernizm

Modernlik, en insancıl özelliklerden olan arzuyu ve hazzı reddederek rutin işleyişi kabullenen; fantezi ve imgelemi çocuksu ve deli işi şeyler olarak gösteren ve akıl ile bilimi kutsallaştıran bir olgudur (Kumar, 1995, s. 119). 1789 yılında gerçekleşen Fransız Devrimi'yle doğan ve görevi Tanrı'nın insana yüklediği amacı keşfetmek olan modernlik, aklın rehberliğinde özgürlüğe ulaşmayı amaçlamıştır. Fransız Devrimi ile "*Tarih ve İlerleme, Hakikat ve Özgürlük, Akıl ve Devrim, Bilim ve Sanayicilik*" gibi fikirsel temelini oluşturan modernlik; Sanayi Devrimi ile de maddi altyapısını oluşturmuştur (Kumar, 1995, s. 102-106).

Berman, modernleşme sürecini üç aşamada ele almıştır. 16. yüzyıl ile 18 yüzyıl başlarına dek uzanan ilk evre, modern hayatın yeni yeni algılanmaya başlandığı evredir. 1790'larda vuku bulan Fransız Devrimi ile bir anda ve dramatik bir biçimde modern bir kamu doğmuştur. Modernleşmenin son evresine denk gelen 20. yüzyılda ise modernist

dünya kültürü sanatta ve düşünce alanında büyük başarılar sağlamış ve modernleşme süreci tüm dünyaya yayılmıştır (2012, s. 28-29).

Modernleşmeyi oluşturan ekonomik gelişmeler, Ortaçağ'ın son dönemlerine kadar uzanmaktadır. Feodal dönemde her şey evde üretildiğinden ve insanların ürettiği kendilerine yettiğinden, gündelik yaşamda paraya çok fazla ihtiyaç duyulmamıştır. Bu sebeple ticaret hep yerel kalmış, yolların kötülüğü ve yollardaki soyguncular da ticaretin gelişmesine engel teşkil etmiştir. 11. yüzyılda büyük adımlar atmaya başlayan ticaret, 12. yüzyılda Haçlı seferleri ile birlikte önemli ölçüde hızlanmıştır. 'Kutsal Ülke'yi Müslümanlardan kurtarmaya giden Haçlılar, oralarda gördükleri değişik lüks yiyecek ve giyeceklere talep oluşturarak bu mallar için bir pazar oluşturmuştur. 10. yüzyıldan sonra nüfusun da artmasıyla yeni insanlar, yeni mallara ihtiyaç duymuştur. Para kazanma ahlakı açısından ise bu dönemlerde parayı işleterek faiz almak, kilise tarafından günah ve suç olarak adlandırılmıştır. Ancak, ticaretin geliştiği modernleşme sürecinde bu değerlerin hepsi değişime uğramıştır. Toprağın herhangi bir meta gibi alınıp satılabilmesi, serbestçe mübadele edilebilmesiyle feodal dünyanın sonu gelmiştir. Paranın kullanılmaya başlanmasıyla birlikte mal mübadelesi kolaylaşmış ve ticaret teşvik edilmiştir. Ticaretin artması ise 12. yüzyılın pazarsız ekonomisini, çok pazarlı bir para ekonomisine dönüştürmüştür. Bununla birlikte şehirlerin büyümesi, ticareti önemli oranda etkilemiştir; çünkü feodalizmin hapishane atmosferinden sonra şehirlerdeki özgürlük atmosferi ticari etkinliği tetiklemiştir. Şehirler büyüyüp para kullanılmaya başlanınca, ustalar çiftçiliği bırakıp zanaatla geçinmeye başlamıştır (Huberman, 2014, s. 23-66).

Eski feodal dönemde yalnızca toprak sahipliği zenginliğin göstergesiyken, ticaretin yaygınlaşmasıyla birlikte bunun yerini "para" zenginliği almıştır. Feodal dönemde kilise mensupları ve toprak sahipleri serflerin emeğini yemekteyken; ticaret, alıp satarak servet sahibi olan 'orta sınıf'ı ortaya çıkarmıştır. Ortaçağ başlarında sadece yakın çevrelere satış yapılmasına rağmen, ekonomik koşulların değişmesiyle dışarıdan gelen tüccarların uzak diyarlardan getirdiği mallar da pazara yeni katkılarda bulunmuştur. Özellikle keşiflerin bu konudaki etkisi oldukça büyüktür. Yakın çevre ticaretini sarsan bu koşullar, pazarı genişletmiştir. Erken Ortaçağ'da, bir hanenin tüm halkı çalışmış; satış ya da dış pazarı beklemek için değil, kendi kullanımları için mal üretmişlerdir. 19. yüzyıldan günümüze kadar gelen süreçte ise; "*ev dışında, işverenin*

binalarında ve sıkı gözetim altında" üretim yapılmaya başlanmıştır. Bağımsızlıklarını tümüyle yitiren işçiler, kullandıkları ya da yaptıkları hiçbir şeyin sahibi değildirler artık. Yaygınlaşan makine teknolojileri ustalığın önemini azaltmış, sermayenin önemini artırmıştır (Huberman, 2014, s. 47-133).

Diğer yandan, sanayileşmeyle birlikte gelişen ulaşım ve iletişim sayesinde, daha bütünleşmiş bir 'ulusal topluluk' fikrinin belirmesi mümkün olmuştur (Giddens, 2012, s. 75). İletişimin de dünya kapsamında genişlemesiyle, teknolojik olarak karmaşık kitle iletişim araçları ortaya çıkmıştır. Sermayenin giderek daha az elde yoğunlaşmasıyla, kapitalist kitlesel üretimle baş edemeyen bağımsız köylü ve zanaatkârlar atölyelerini kapatıp yoksullaşmış ve topraklarını terk ederek şehirlere göçmüşlerdir. Bu büyük değişimleri düzenleyebilecek bir merkezi otoriteye ihtiyaç duyulmasıyla ulus devletler ortaya çıkmış ve ellerinde büyük bir güç toplamışlardır. Bu arada derin bir sefalet içinde ve baskı altında kalan sanayi işçileri, bir tür sınıf bilinci oluşturmaya başlamışlardır (Berman, 2012, s. 130).

Burjuvaziyi oluşturan yazarlar, doktorlar, öğretmenler, avukatlar, yargıçlar, devlet memurları gibi eğitimli sınıf ile tüccarlar, imalatçılar, bankerler gibi paralı sınıf; feodal baskılardan kurtulup kapitalizmin rahatlığını yaşamak istemişlerdir. Devrimi işçiler, zanaatkarlar, küçük esnaf ve köylüler gibi toplumun alt tabakalarına yaptıran burjuvazi; spekülasyon ve hile yoluyla kilise ve soyluların ellerinden aldıkları topraklarla zenginleştikleri gibi, ayrıcalıkları soylulardan çekip kendilerine mal etmişler ve yasaları kendi yararlarına çıkarmışlardır. Ortaçağ'ın sonu olarak tarihlendirilebilecek 1789 yılında yapılan Fransız Devrimi ile burjuvazi, "*malların serbest mübadelesine dayanan, öncelikle kar etme amacını güden*" ve adına "*kapitalizm*" denilen bir toplum-sistem kurmuştur. Bu sisteme göre tekrar kar karşılığı satmak üzere mal veya emek satın almak için kullanılan paraya "*sermaye*" denilmektedir. Kapitalist, işçinin işgücünü satın almakta, onun emeğiyle ortaya çıkan malları satarak kar etmektedir. Karı sağlayan da, işçinin emeğiyle hak ettiğinden çok daha azını almasıdır. Kapitalistler makinelerin bakımına insanlarınkinden daha fazla önem vermişler, işçilere de ödeyebilecekleri en az ücreti sunmuşlardır. Hatta kadınlar ve çocuklar erkeklerden daha az ücret aldığından, kimi zaman evin erkeği işsiz olmasına rağmen kadınlar ve çocuklara iş verilmiştir. Kapitalist toplumda, köle ya da serflerden farklı olarak işçilerin özgür bireyler oldukları varsayılmaktadır. Kimse onları çalışmaya zorlamamaktadır. Marx, bu yönüyle kapitalist

toplumdaki sömürüyü 'gizli bir sömürü' olarak adlandırmıştır (Huberman, 2014, s. 169-238). Başka bir deyişle, kapitalizmin çalışma koşulları, çalışanları özgürlük yanılsaması altında köleleştirmiştir.

1.4.1. Modern Dönemin Çalışma Koşulları

Modern dönemin ilk üretim biçimi olan Taylorizm'in isim babası Amerikalı yönetici danışmanı Frederick Winslow Taylor (1865-1915), sanayi süreçlerinin zamanlaması ve düzenlemesi ile yalın işlemlere bölebilmek için ayrıntılı incelenmesi konusunda yazdıklarına, "*bilimsel yönetim*" dediği bir yaklaşımla bakmıştır. Taylorizm, "*sanayi üretimini ençoklaştırmak için tasarlanmış*" bir üretim sistemidir. Taylor'un düzenlediği zaman ve hareket çalışmaları sayesinde üretim süreçleri ile ilgili bilgi işçiden alınmış ve yöneticilere teslim edilmiş; böylece de zanaatçıların bağımsızlığı ortadan kaldırılmıştır. Dolayısıyla Taylorizm, işgücünü nitelikten yoksun bırakmış ve aşağılamıştır (Giddens, 2012, s. 795). Standartlaştırma, basitleştirme ve işlevsel yönetim ilkelerini içeren Taylorizm, orta düzey idarecileri vasıfsızlaştırmayı ve bu kişilerin işçilerle birlikte yaptıkları işi bütünlüklü olarak kavrama ve denetleme yeteneklerini yitirmelerini hedeflemiştir. Bilgisayarlaşma sayesinde Taylorizm, daha önceleri dokunulamayan faaliyet alanlarına ve işçi gruplarına uzanabilmiştir. Bir zamanlar bağımsız zanaatkârlar olanlar, Taylorizm ile birlikte "*basit bir makine kullanıcısı ve fiş doldurucusu*" haline gelmişlerdir. Büro işçileri de, "*bilgisayarın köleleri haline, birer makine besleyicisi haline*" geldikleri gibi makineler, işçilerden daha zeki olarak görülmüşlerdir. Bununla birlikte bilgisayar destekli tasarımlar, mimarlar ve sanayi tasarımcılarının işlerini basitleştirmiş; çalışırken gözetlenen profesyonellerin çoğunun uzmanlığına da, yapay zekâya dayalı uzman sistemler meydan okur olmuştur (Kumar, 1995, s. 33-36).

Taylorizm'in ilkelerini ilk benimseyenlerden olan sanayici Henry Ford (1863-1947); içinde işlemleri hızla, kesin ve yalın biçimde yapan makinelerin ve montaj hattının bulunduğu ilk araba fabrikasını 1908 yılında kurmuştur. Henry Ford'un montaj hattı içeren fabrikasıyla birlikte gelen "*Fordizm*", kitlesel bir pazara bağlı kitlesel üretim sistemini getirmiştir (Giddens, 2012, s. 795-796). Gramsci'ye göre (1931) Fordizm, hem üretimi hem de işçinin evini ve özel-mahrem alanlarını işgal ederek planlamış; yeni bir

işçi ve insan tipi oluşturmayı amaçlamıştır (Kumar, 1995, s. 68). Fordizm'in tüm sanayi üretiminin geleceği olacağı düşünülürken, sadece araba üretimi gibi büyük pazarlara standart mallar üretebilen bu sistemin, zamanla sanıldığı kadar karlı ve kullanışlı olmadığı görülmüştür. Zira mekanik üretim hatlarını kurmak çok pahalıya mal olmuş ve bir üründe değişiklik yapabilmek yeniden yatırım gerektirmiştir. Yüksek nitelikteki üretim standartlarını koruyabilmek için çalışanlar birçok şekilde gözetlenmiş ve bu sürekli gözetim de verimi artırması beklenirken aksine işçilerin moralini bozmuş ve kendilerini işe adamalarını engellemiştir (Giddens, 2012, s. 796-797). Fordizm'in bu özelliği, emek gücü sömürülen bireyin davranışlarının kapitalist sistem tarafından denetim altına alınmasının bir sonucudur.

1.4.2. Modern Dönemde Kentleşme

Modern çalışma koşullarının yanı sıra, kırdan kente göç de bireyin yaşamını derinden etkilemiştir. Modern dönemle birlikte gelen ekonomik sistem ve değişen üretim biçimleri, insanların kentlerde yoğunlaşmasına yol açmıştır. Bu yoğunluk, 'kentleşme' olgusunu gündeme getirmiştir. Kentleşme, kırsal kesimdeki nüfusun giderek artan biçimde sanayinin, teknolojinin ve hizmet sektörünün bulunduğu şehirlerde yaşamaya başlamasıdır. Türkçe'de bu olguyu tarif etmek için Farsça kökenli olan 'kentleşme' ve 'şehirleşme' kelimeleri aynı anlamda kullanılmaktadır. Farsça'da 'şah' kelimesinden gelen 'şehir' sözcüğü, "*şahın yaşadığı yer, büyük yerleşim, krallık, kent*" anlamlarına gelmekte iken; 'kent' kelimesi de 'köy' anlamına gelmektedir. Resmi olarak elde edilen verilere göre, 1950 yılında dünya nüfusunun yalnızca %30'u kentlerde yaşamaktayken, 2010 yılında bu oran %50'ye yükselmiştir ve 2050 yılında dünya nüfusunun %70'ten fazlasının kentlerde yaşayacağı tahmin edilmektedir (*Türkiye Bilimler Akademisi*, Açık Ders, www.tuba.gov.tr).

Kentleşme, "*nüfusun belli yoğunluğun ve belli büyüklüğün üstündeki yerleşmelerde toplanması*" olarak tanımlanmaktadır. Tekeli ve Gülöksüz'e göre;

> "*Toplumlar, gelişmelerinin evrimsel aşamalarından geçerken sanayileşebilmeleri ve sanayileşmelerini sürdürebilmeleri için, hem belli bir yerleşme biçimine ve nüfus yığılmasına, hem de bu nüfusun 'kentli kültürü' denilen değerlere, tutumlara, davranış biçimlerine sahip olmasına*

gereksinme duymaktadırlar. Bu gereksinme sanayileşen ülkelerde kentleşmeyle, yani kentlerin sayıları ile büyüklüklerindeki artma ve kent kültüründeki yaygınlaşmayla karşılanmaktadır" (1983, s. 1224).

Toplumsal gelişmenin evrimsel aşamalarının bir ihtiyacı olarak ortaya çıkan kentleşme olgusu ile bireyin yaşayışının ve hayata bakışının biçimlenişi arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Giddens'a göre modern şehrin gelişiminin, insanların dünyaya olan bakışları, duyguları ve birbirleriyle olan etkileşimleri üzerinde büyük etkileri olmuştur. Dünyanın ilk şehirleri, "*O.D.Ö. 3500'lü yılarda, Mısır'daki Nil vadisinde, bugünkü Irak'ın bulunduğu Dicle ve Fırat ırmakları arasında kalan bölgede ve Pakistan'ın bulunduğu Indüs Nehri çevresinde kurulmuşlardır*". Eski şehirlerin çoğu savunma amaçlı kurulmuş ve şehirlilerle köylüler arasındaki ayrımı belirginleştirmek amacıyla yüksek duvarlarla çevrilmişlerdir. Şehir merkezlerinde pazar yerleri bulunmakla birlikte, bu pazar yerleri günümüz modern şehirlerindeki ticari bölgelerle bir benzerlik taşımamışlardır. Genellikle yönetici sınıfın ya da soyluların evlerinin merkezde bulunduğu eski şehirlerde, ana binaların dini ya da siyasi nitelikte olması gerekli görülmüştür. Matbaa teknolojisinden önce, resmi açıklamalar şehir sokaklarında bağırarak yapılmıştır. Bu dönemde belirgin bir şehir-taşra ayrımı içerisinde, çoğunlukla ufak taşra topluluklarında yaşayan halkın devlet memurları ya da tüccarlarla karşılaşma ihtimalleri oldukça düşüktür. Bugün anladığımız ve alışık olduğumuz biçimdeki kentleşme, 18. yüzyıldan itibaren gelişen bir durum olmuştur. 18. yüzyılın ortalarında başlamış olan sanayileşme sürecine ilk olarak Britanya katılmıştır. Bu süreçte nüfusun kırsal kesimden şehirlere göç etmesiyle kentleşme hızlanmıştır. Günümüzde kentsel alanlarda yaşayan insan sayısı, kırsal alanlarda yaşayanları geçmiştir. İş fırsatlarının, sağlık hizmeti başta olmak üzere her türlü fırsatın hemen hepsinin şehirlere kaydığı modern dönemde şehirler, sunduğu avantajlarla "*taşı toprağı altın*" olarak görülmüş, herkesi kendine çekmiştir (2012, s. 74, 954-958).

Ancak modern şehirleşme, tahayyül edilen özgürlük ve ideal toplumsal yaşam biçimini getirmemiştir. Marx'a göre 19. yüzyıl kentinin belirgin özelliği insanları bir araya getiren bulvarlar iken, 20. yüzyılda otoyollar bu bir araya gelmeleri darmadağın eden bir araç olmuştur. Hayattaki tüm kişisel ve toplumsal uyumsuzlukların teknolojik araçlarla çözülebileceğini düşünen modernistler, temiz ve düzenli sokaklar oluştururken kamusallığı öldürdüklerinin farkına varamamışlardır (Berman, 2012, s. 223-231).

Bireylerin birbirleriyle olan ilişkileri insancıllık özelliklerini yitirmiş, tüm toplumsal ve kişisel ilişkilerde piyasa yasaları kural haline gelmiştir (Fromm, 2011, s. 104). Debord'un "*kapitalizmin doğal ve insani çevreyi ele geçirmesi*" ve "*sınıf iktidarını savunan kesintisiz görevin modern icrası*" olarak tanımladığı şehircilikte sokaklar ve yapılar, iktidarın amaçları doğrultusunda, tüketim buyruklarına uygun olarak yeniden biçimlendirilmiştir (2012, s. 130-134). Horkheimer'a göre "*Dünyanın bir amaçlar dünyasından tümüyle bir araçlar dünyasına dönüşmesi, üretim yöntemlerinin tarihsel gelişmesinin bir sonucudur*" (1998, s. 125-126). Modern kentte kamusallık oluşturmaktan ziyade modern dönemin kamusal ortamlarında bireylerin birbirine karşı gösterdiği "*medeni kayıtsızlık*", bir nevi "*karşılıklı kabul ve korunma sözleşmesi*" niteliğindedir. Modern dönemde caddede karşılaşan insanlar, gözlerini birbirlerinden kaçırarak karşılarındakine saygı duyduklarını ve onun için bir tehdit oluşturmadıklarını belirtir olmuşlardır (Giddens, 2010, s. 67).

Kentleşme olgusu ile bireyin hayatına önemli değişiklikler getiren modern dönem, onun sadece diğer insanlarla olan ilişkilerini değil, yaşamının her yanını biçimlendirerek dönüştürmüştür.

1.4.3. Modernleşmenin Kentli Birey Üzerindeki Etkisi

Modernleşme sürecinde görülen değişikliklerden, ailenin en atomize parçası olan birey fazlasıyla etkilenmiştir. Kapitalizm, bireyi görünürde özgürleştirmiştir. Çağdaş bireyin karşısındaki fırsatlar, daha önce yaşamış atalarının sahip olduklarına kıyasla daha fazla görünmektedir; ancak onlara ulaşma ihtimali oldukça azdır. Şimdiki zamanın içine hapsolmuş modern birey, zihinsel işlevlerini kullanmayı da unutur olmuştur. Bu işlevleri onun elinden alan çağın büyük ekonomik ve toplumsal güçleri, deyim yerindeyse bireyin iplerini kendi elinden alıp, onu dev güçler arasındaki mücadelelerin sonuçlarına bağımlı hale getirmiştir. Önceden nasıl ve ne konumda doğduysa öyle ölen insanlara, artık kendi ayakları üzerinde durma ve şansını deneme imkânı verilmiştir. Modern birey, "*kendi yazgısının efendisi*" haline gelmiştir. Para, insanları görünürde eşitleştirmiştir. Ancak, kendisini aşan sermaye ve pazar gibi büyük güçler tarafından tehdit edilen birey, herkesi potansiyel birer rakip olarak görmek ve çevredeki insanlarla düşmansı ve yabancı bir ilişki kurmak zorunda kalmıştır

(Horkheimer, 1998, s. 152154). Servet sahibi soyluların ve burjuvaların kültürü olan Rönesans, ekonomik etkinlikleri ve servetleri dolayısıyla özgürlük ve bireysellik duygularını öne çıkarmış; ancak diğer yandan Ortaçağ toplumsal yapısının sunduğu güvenlik ve ait olma duygularının yitirilmesine sebep olmuştur. Burjuvalar hep "yukarıda" kalabilmek için, diğer insanları amaçları doğrultusunda kullanılacak nesneler olarak görmeye başlamışlardır. Bireyin yaşamına aşırı bir benmerkezcilik, doyumsuz bir iktidar ve servet isteği hâkim olmuştur. Çağdaş topluma kıyasla, herkesin toplumsal düzendeki rolüne zincirlenmiş durumda olduğu Ortaçağ toplumunda ise bireysel özgürlük bulunmamıştır. İnsanlar bir toplumsal sınıftan diğerine geçememiş, hatta coğrafik olarak bile bir yerden bir yere gidememişlerdir. Bu dönemde dilediğini giyinme ya da yeme özgürlüğünden bile söz edilememektedir. Kişisel, ekonomik ve toplumsal yaşamda her türlü etkinlik kısıtlayıcı kural ve yükümlülüklerin egemenliği altında olmuştur. Ancak şöyle bir önemli fark da vardır ki, çağdaş anlamda özgür olmasa da Ortaçağ insanı çağdaş birey gibi yalnız ve soyutlanmış da değildir. Ortaçağ'da doğal bir düzen olarak algılanan toplumsal düzenin bir parçası olmak, bireylere ait olma ve güvenlik duygusu vermiştir. Ayrıca çağdaş topluma göre daha az rekabetin olması da insanların rahat yaşamasını mümkün kılmıştır. Zaten Ortaçağ toplumunda "birey" diye bir kavram olmadığından, dönemin şartlarının bireyi özgürlüğünden yoksun bıraktığı söylenememektedir (Fromm, 2011, s. 48-53).

Berman'a göre modern olmak; "*kişisel ve toplumsal yaşamı bir girdap deneyimi gibi yaşamak; insanın kendini ve dünyasını sürekli bir çözülüş, yenilenme, sıkıntı, kaygı, belirsizlik ve çelişki içinde bulması demektir. Kısaca, katı olan her şeyin ergiyip havaya karıştığı bir evrenin parçaları olmak...*" anlamına gelmektedir (Berman, 2012, s. 460). Aydınlanmayla gelen 'araçsal akıl', her şeyin bir başka şeyin eşdeğerine indirgenmesiyle, niteliksel olarak farklı ve özdeş olmayan varlıkları, nicel bir özdeşliğe zorlamıştır ve bunun en önemli kurbanı, 'birey'dir. Ayrıca doğaya tahakküm uygulama isteği, öznelerin de şeyselleşme aracılığıyla tahakküm altına alınmasına; insanın ve tüm dünyanın denetim altına alınmasına yol açmıştır. 'Şeyselleşme', insanların kontrol ve manipüle edilebilir şekilde sayısallaştırılıp alanlara ayrıştırılmasıdır (Jay, 2001, s. 40-41, 87). Bugün artık bireylerin öz-bilincinin tek anlamı, kendisinin bir 'hiç' olduğunu bilmesidir. Aydınlanmayla beraber bireysellik, tehdit altına girmiş, dayanışma yok olmuştur. Sürekli korku, dalkavukluk, kıvırtma ve karından konuşma vardır (Adorno,

2012, s. 54-55). Adorno ve Horkheimer'a göre bütün bunların sebebi "*aletçi bakış açısı*"dır. Her şeyi amaç-araç, neden-sonuç ilişkileri içinde hesapçı bir biçimde gören bireylerin tek düşündüğü egoistçe kendilerini korumaktır (Reijen, 1999, s. 43-44). Kapitalist düzenle birlikte gelen 'sermaye uğruna çalışma' ilkesi, insanı kişisel olmayan amaçlar için çalışmak durumunda bıraktığından, onu kendi elleriyle yaptığı makinenin kölesi haline getirmiştir. Bu da, bireyi kişisel önemsizlik ve güçsüzlük duygularıyla doldurmuştur (Fromm, 2011, s. 93, 99).

Kumar'ın deyimiyle (1995, s. 83) hem üretimin hem de zihinlerin sanayileştirildiği modern toplumda sağ kalma ya da 'başarı', bireyin kendini toplumdan gelen basınçlara uyarlayabilmesine bağlı hale gelmiştir. Örneğin; otomobil kullanmak ata binmeye kıyasla daha fazla özgürlük getirir gibi görünmektedir, ancak otomobil kullanımıyla birlikte gelen kurallara uyma zorunluluğu, bireyi dikkatli olmaya ve her an doğru hareketi yapabilmek için tetikte olmaya zorlamaktadır. Bu mekanik baskılara karşı her an tedbirli olma zorunluluğu, dikkati dağıtabilecek her türlü duygu ya da düşünceyi gidermeyi gerektirmektedir. Değişen topluma uyarlanma gerekliliği her dönemde bulunmuş olsa da, bugünün farkı çok hızlı bir uyum gerektirmesinde ve bütün bunların insanların tüm varlığına egemen olarak özgürlüğün niteliğini değiştirmesinde yatmaktadır. Bugün, karşılaşması muhtemel her duruma ayak uydurmak zorunda bırakılan bireyin kaçacak yeri kalmamıştır (Horkheimer, 1998, s. 121-125). Modern dünya, hiç kimsenin 'dışarıda' kalamayacağı bir evren oluşturmuştur (Berman, 2012, s. 47).

Oskay'a göre her kalıba girebilmè ve kişiliğini her an değiştirebilme yeteneğine sahip olması beklenen modern zaman insanı; "*Yakınlarına karşı bile acımasız, kimseye dost olmayan, kimseye inanmayan, her mutluluğu meşru ya da meşru olmayan her yol ve yöntemle ele geçirmek için her şeyi yapmayı sırf kendisi için hak sayan, her onuru ve her mutluluğu tüketim kapasitesini artırmakla elde edebileceğinden kuşku bile duymayacak kadar yabancılaşmış, yalnızlaşmış, inançsızlaşmış*" yeni bir insan biçimidir ve bu insan hiçbir insani değeri önemsememektedir (2013, s. 192, 204-205). Kentlerde sürekli bir karmaşa, kaos, koşuşturma hali içerisinde yaşayan bireyler; stres, güçsüzlük, yalnızlık gibi hislerle çevrilidirler. Kentli insan, daha risksiz ve güvenli göründüğü için yalnızlığı seçmektedir (Çakır, 2013, s. 61, 63). Modern dönemin kalabalıklar içinde

yalnızlaştırılmış kentli bireyi başkalarından korkmayı ve onlara karşı kayıtsız kalmayı öğrenmiştir:

> *"Durmadan çalışmak, durmadan yarışmak, benzer konumdaki yakın insanlara karşı husumet duymak gibi yeni yeni olgular insanın insandan uzaklaşmasına; bu çalışma ve yarışma ortamında kendisine karşı bile acımasızlaşmasına, temel/doğal doyumlarını bile çalışma etiğine göre ertelemesine, kendisinin dışında herkesi bir hasımlar ya da düşmanlar 'kitlesi' olarak görmesine yol açmaktadır"* (Oskay, 2013, s. 368-369).

Modern dönemde bireyler ve yakınlarının yerine büyük ve kişisel olmayan organizasyonlar geçirilmiş, geleneğin koruyucu çerçevesi yıkılmış ve dolayısıyla birey geleneksel ortamların sağladığı psikolojik destek ve güven duygusundan yoksun kaldığı için kendisini kaybolmuş ve yalnız hissetmeye başlamıştır (Giddens, 2010, s. 47, 52). Foucault'ya göre modern toplumda okul, aile, ordu, hapishane, ya da akıl hastanesi gibi kurumlar; bireyi bu toplumun kurallarına göre uyarlayarak 'normalleştirme' görevi görmektedirler (2007, s. 103). Özellikle, doğduğu andan itibaren kişinin en yakınında olan ve hem sosyal hem de psikolojik anlamda en elzem desteği verme rolünü üstlenen 'aile'; önceleri ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel anlamda tüm toplumsal görevleri yerine getiren bir kurum iken; modern dönemde ekonomik üretim fabrikalara, otorite siyasal iktidara, dini temsil de profesyonel din adamlarına geçmiştir. Sanayileşme ile aile kurumu açısından gelen en radikal değişim, işyeri ve evin birbirinden ayrılması olmuştur. Böylece aile, yalnızca neslin devamını ve aile bireylerinin psikolojik tatminini sağlayan bir kuruma dönüşmüştür. Ailenin geçirdiği dönüşümdeki bir diğer önemli değişiklik, modern öncesi toplumlarda çocukların hem mesleki hem de hayat ile ilgili eğitimlerinin büyük bir kısmını üstlenen ailelerin, modernleşmeden sonra bunu büyük oranda bürokratik örgütlere devretmiş olmalarıdır. Modernleşme ile birlikte gelen bu gibi güçsüzleştirici değişimlere rağmen aile, yine de bireyin hayatı için önemini sürdürmektedir (Canatan ve Yıldırım, 2013, s. 17, 85-89).

Modernleşme ile birlikte, birçok konudaki otoritesi elinden alınıp devletin kurumlarına devredilen aile; tamamen özel alanı temsil eden bir kurum haline gelerek, kamusal alandan kesin çizgilerle ayrılmıştır.

1.4.4. Modern Dönemde Kamusal ile Özel Alanın Ayrılması

Habermas'a göre 'kamusal alan', bir toplumun genel yararı ile ilgili meseleleri; tüm yurttaşların eşit bir biçimde toplanıp, örgütlenip, fikirlerini ifade edebildiği bir alandır (2004, s. 95). Kamusal alan, kişinin gözlem yaptığı ve kendini ifade ettiği yer iken; özel alan kişinin kendini doğrudan ifade edebildiği, gizli kalması gereken bir dünyadır. 17. yüzyıl sonlarında "*herkesin denetimine açık ve kişinin ailesi ve arkadaşlarının dışında kalan*" anlamına gelen kamusal alan sözcüğü; 18. yüzyıl başlarına gelindiğinde çok çeşitli insanları içine alan, hem tanıdıklar hem de yabancılardan oluşan bir kamusal alan anlamına gelmiştir. Aile ve arkadaşların dışında yabancılarla sosyalleşilebilecek kamusal alanların merkezi, büyük şehirler olmuştur. Büyük şehirlerin gelişmesiyle bireyler, aile ve arkadaşlarından oluşan özel yaşamları ile kamusal yaşam arasına net bir çizgi çekebilmek için iki ortama uygun farklı konuşma biçimleri, hatta giyim-kuşam tarzları oluşturmaya çalışmışlardır. Kamusal alana kendini temsile hazır hale getirerek hazırlıklı bir biçimde çıkan bireyler özel alanlarında, özellikle aile yaşantıları içerisinde kendi doğalarını gerçekleştirmişlerdir (Sennett, 2010, s. 32-35, 198).

Modern çağdan önce, bugünkü anlamıyla bir özel alan bulunmamıştır. Eskiden özel alan, kamusal alana çıkıştan yoksun olmak anlamına gelmesine rağmen; bugün, modern bireyciliğin bir neticesi olarak özel alanda olağanüstü bir zenginlik gözlemlenmektedir. Eski zamanlarda hanenin özel alanı, hem insan türünün sürekliliğini sağlamaya, hem de yaşamın zorluklarına karşı çareler bulmaya yaramaktaydı. Antik dönemde özel alan, insanların (belki de bu alanda en temel ihtiyaçlarını karşıladıkları için) adeta bir hayvan gibi yaşadıkları düşünülen yer olmuştur. Arendt'e göre Antik Yunan'da hane, insanların istek ve ihtiyaçları doğrultusunda bir arada yaşadıkları bir zorunluluk mekânıdır. Zira yaşamın sürdürülmesi için başkalarının (ailenin) ortaklığına ihtiyaç duyulmuştur. Hane içerisinde yapılan tüm etkinliklere zorunluluk hâkim olmuştur. Hanenin aksine *polis*[1] alanı özgürlüğün alanı olmuştur ve *polis*'te bu özgürlüğü edinebilmenin koşulu, hanenin efendisi olmaktan geçmiştir. *Polis*'te herkes eşit iken, hane tam bir eşitsizlik merkezi konumundadır; çünkü özgürlük alanı olan

[1] *Polis*: Antik Yunan'da "şehir" anlamına gelmektedir.

polis'e sadece hanenin efendisi olan erkek çıkabilmiştir. Hane yaşamı, özellikle *polis*'teki iyi yaşamı garantileyebilmek açısından önem taşımıştır. Modernleşme ise bu iki alan arasındaki mesafeyi ortadan kaldırmıştır. Sanayi devrimi ve modernleşme ile birlikte, önceleri kamusal alana özgü olan konuşma ve eylem özel alana sürülmüş, sessizleşen ve pasifize edilmeye başlanan bireylerin kamusal alandaki en önemli erdemleri, yerine getirdikleri emek olmuştur (2013, s. 67-91).

Silverstone ve arkadaşlarına göre, modern dönemdeki özel alan; toplumsal olanın sınırları dışında kalan, kadınlık ve doğallıkla özdeşleşmiş alandır. Erkekle özdeşleşen ve güç ve rekabeti ön plana çıkaran kamusal alan devletin, yasaların ve ulusal ekonominin hüküm sürdüğü yer iken; özel alan, kişisel samimiyetlerin olduğu ve ahlaki görevlerin yerine getirildiği yerdir. Modern dönemde ev; eğlence ve tüketimci yaşam tarzının, benzeri olmayan bir biçimde özelleşmiş ve atomlaşmış mekânıdır. Modernleşmeden önceki ev, küçük bir krallık gibi organize olmuşken; bugün evler kişiselleşmiş bir pazar yeri haline gelmiştir. Ancak evde, sadece kamusal-özel ayrımı değil, maskülen-feminen ayrımı da; sadece üretim-tüketim ayrımı değil, aynı zamanda çalışma-serbest zaman ayrımı da bulunmaktadır. Ev, erkekler için iş dışı serbest zamanlarını geçirdikleri, rahatladıkları mekânken; kadınlar için (ev dışında çalışıyor olsunlar ya da olmasınlar) bir çalışma ve sorumluluk alanıdır. Ev, özel alandır; ancak kamusal olandan, devletten ve yasalardan tamamen uzak değildir; çünkü ev ve aile kurumu da devletin kurumları tarafından yapılandırılmıştır (Silverstone vd., 1989, s. 26-33).

Kamusal alanın karşıtı olarak özel alanın birincil başvuru noktası olan aile, adım adım özel bir kurum olarak kabul edilmiştir. Modern dönemde aile, sokağa alternatif bir ortam olarak keşfedilmiş; kamusal alanın verdiği korkuya karşı bir sığınak anlamı kazanarak idealize edilmiştir:

> *"19. yüzyıl boyunca aile tikel, kamusal olmayan bir alanın merkezi olmaktan giderek çıkarak, kamusal alandan daha yüksek ahlaki değerler taşıyan, salt kendi başına bir dünya, idealize edilmiş bir sığınak görüntüsü veriyordu. Burjuva ailesi, otorite ve düzenin tehdit altında olmadığı, maddi varoluşun güvenliğinin gerçek bir evlilik içi aşka eşlik ettiği ve aile üyeleri arasındaki işlere başkalarının burnunu sokmadığı yaşam olarak idealize edildi. Aile, toplumun saldığı dehşetten kaçışın bir sığınağı haline geldikçe,*

adım adım büyük şehirlerdeki kamusal alana değer biçmek için kullanılan bir ahlaki kıstas haline de geldi. İnsanlar, aile ilişkilerini bir ölçüt olarak kullanarak, kamusal alanı, Aydınlanma çağında olduğu gibi sınırlı bir toplumsal ilişkiler kümesi gibi görmek yerine, kamusal yaşamı ahlaki bakımdan sefil bir yaşam olarak görmeye başladılar. Mahremiyet ve istikrar ailede bütünleşmiş görünüyordu" (Sennett, 2010, s. 37, 129).

Arendt'e göre; "*Mahremiyet açısından bakıldığında, özel ile kamusal alanlar arasındaki ayrım, gösterilecek olanlarla saklanması gereken şeyler arasındaki ayrıma karşılık gelir*". Ancak modern dönemde toplumun yükselişi ile hem özel alanın hem de kamusal alanın çöküşü söz konusudur (2013, s. 121, 368):

> "*Özel/mahrem(deki) mahrumiyet, anlamını başkalarının yokluğunda bulur; özel (haldeki) insan başkalarının gözüne görünmez, o nedenle sanki yokmuş gibidir. Yaptıkları kaale alınmaz, başkaları için bir önemi yoktur; onu ilgilendiren başkalarını ilgilendirmez. Başkalarıyla "nesnel" ilişkilerden, onların dolayımıyla sağlanan bir gerçeklikten yoksunluk, modern koşullarda, en uç ve en gayrı insani biçimine büründüğü kitlesel yalnızlık fenomenine dönüşür. Bu uçlaşmanın nedeni kitle toplumunun sadece kamusal alanı değil, özel alanı da tahrip etmiş olmasından, insanları yalnızca bu dünyadaki yerlerinden değil, içinde kendilerini bu dünyaya karşı bir zamanlar korunmuş hissettikleri, hatta bu dünyadan dışlanmış olanların bile aile yaşamının dar gerçekliğinde, yuvanın sıcaklığında bir ikame bulabildikleri özel evlerinden de yoksun bırakmış olmasından ileri gelir*" (Arendt, 2013, s. 105).

Arendt'in burada söylemeye çalıştığı, modern dönemde televizyon gibi medya teknolojilerinin evlere girmesiyle, özel alanın tamamen kamusal alandan ayrı tutulamadığı için tahrip edilmiş olduğudur. Bu konuya daha sonra detaylı bir biçimde değinilecektir. Ancak modern dönemde kamusal alan ile özel alan, özellikle üretimin evden dışarıya çıkması ile birbirinden ayrılmıştır. Kamusal ve özel alan ayrımı başlıbaşına modernleşmenin ürünüdür. Modernleşme ile değer kazanan birey ile birlikte özel alan da, bireyin korunması gereken yer olarak kamusal alan karşısında üstünlük kazanmıştır. Eski Yunan'da ve Eski Roma'da özgürlüklerin alanı olarak kamusal alan görülmüşken; modern dönemde kişinin evi, yani özel alan en doğal ve en rahat olduğu

yer haline gelmiştir. Modernleşme öncesinde sahip olduğu birçok değeri modernleşme ile birlikte kaybeden birey, maneviyatı ve güvenliği için evine sığınmıştır. Modern kent yaşamında kamusallık şöyle dursun, birbirlerine giderek yabancılaşan ve kamusal alanda kendilerini güvensiz hisseden bireyler; sokaklardaki diğer insanlardan kaçıp evlerine çekilerek özel yaşamlarına daha çok önem verir olmuşlardır. Modern bir ayrım olan kamusal alan-özel alan ayrımı, bireyin karmaşıklaşan uygar toplumsal hayat içerisinde bazı doğal ihtiyaçlarını mahrem alanına taşıması sonucu ortaya çıkmıştır. Bu dönemin ailesi, kendi evi içerisinde bile önceden hepsi ortak olan alanları bölümlendirmiş ve her bireyin kendine özel bir odası, bir mahrem alanı olmaya başlamıştır (Öztekin ve Öztekin, 2010, s. 527-532). Dolayısıyla, modern dönemde özel alan içerisinde başka bir özel alanın da oluşumuna ve ailenin buna paralel olarak dönüşümüne tanık olunmuştur.

1.4.5. Modern Dönemde Ailenin Dönüşümü

Değişen dönemler ve toplumsal koşullar aile kurumunu hiçbir zaman yok etmemiş, ancak ona yeni işlevler ve biçimler kazandırarak zamanla önemli dönüşümler geçirmesine sebep olmuştur. Modernleşme sonrası ortadan kalkması beklenen 'aile' kurumu, tüketimde ve kültürde yeni işlevler edinerek varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Modernleşme ile birlikte ideoloji ve kültür, ailenin içine nüfuz etmiştir (Lefebvre, 2013, s. 234-235). Tarım toplumlarında kas enerjilerini kullanarak tüm aile bireyleri çalışma hayatının içinde olduklarından, modern öncesi geniş aileler, mümkün olduğunca kalabalık olmaya çalışmışlardır. Modern aile ise, sanayi ve aydınlanma hareketlerinin getirdiği toplum şartları sebebiyle küçülmüş ve parçalanmıştır. Modern dönemde kadın-erkek ilişkileri dönüşüme uğrayarak özgürleşmiş; aile, kapitalist tüketime koşullanmıştır. Modern aile, modern-kapitalist iktidarın çizdiği çerçeveler tarafından biçimlendirilmiştir (Canatan ve Yıldırım, 2013, s. 123-124).

Aile kurumunun geçirdiği dönüşüme modernleşme öncesine kıyasla bakılacak olursa; 1500 ile 1800'lü yıllar arasındaki Avrupa ailesinin, evliliği dünyaya çocuk getirmek için bir zorunluluk; cinsel sevgiyi ise bir hastalık olarak gördüğü ve o dönemlerdeki aile bireyleri arasında bugünkü anlamda bir duygusal yakınlık bulunmadığı görülmektedir. Evlilik içerisinde sevgi duygusu, 18. yüzyılın başlarında

belirmeye başlamıştır (Çimen, 2008, s. 24). Ortaçağ Avrupası'nda neredeyse hiç kimse aşk için evlenmemiş, hatta erkeğin karısını aşk duygularıyla sevmesi zina olarak görülmüştür. Bu dönemlerde evliliğin amacı, mülkü ailenin elinde tutmak ve aile çiftliğinde çalışacak çocuklar yetiştirmektir. Romantizm, toplumsal ve tarihsel gelişmeler tarafından, sonradan şekillendirilmiştir. 1500'lü yıllarda insanlar, bugünkü anlamda duygusal aile ilişkilerini deneyimlememiş ve aramamışlardır da. Cinsellik bir haz kaynağı değil, çocuk üretimi için bir zorunluluk olarak görülmüştür. Romantik aşka, hastalık gözüyle bakılmıştır. 17.-18. yüzyıllar arasında ise, evlilikte aşkın önemi artan biçimde vurgulanır olmuştur. 18. yüzyıl sonlarına doğru bugün alışık olduğumuz aile biçimine geçilmiş; aile içinde duygusal bağlarla bağlılık, ev mahremiyetinin özel oluşu ve çocukların yetiştirilmesini önemseyen bir aile biçimi ortaya çıkmıştır. Üretimin evden işyerlerine kaymaya başlamasıyla da kadın ev ile erkek ise "*ekmek kazanmak için*" dışarısı ile özdeşleştirilir olmuştur (Giddens, 2012, s. 244-250).

Diğer yandan, modern aile üyeleri bireyselleşmeye ve eski aile yapısına kıyasla bencilleşmeye başlamışlardır. Kişiye her şeyden önce kendisini sevmesini telkin eden modernizm, evliliklerin yürümesi ve ailenin bir arada tutulabilmesi için gereken tahammül duygusunu azaltmıştır. Bencilleşmiş ve bireyselleşmiş insanın tek amacı, kendi zevkleri doğrultusunda tüketmek ve eğlenmek haline gelmiştir (Çimen, 2008, s. 427-450).

Modern dönemde bireyselleşme yönünde değişimler gösteren aile kurumunda çocuğun konumu da değişiklik göstermiş; hatta çocukluk, ilk olarak modern dönemde ayrı bir kategori olarak var olmuştur.

1.4.5.1. Çocukluk ve Yetişkinliğin Birbirinden Ayrılması

Modern ailedeki en önemli gelişmelerden biri, çocukluğun ayrı bir kategori olarak yetişkinlikten ayrılmasıdır. Modernleşmenin 200 yıl kadar öncesi dönemlerde, anne-babanın çocuğuna ilgi göstermesi 'bayağılık' olarak nitelenmekteydi. Bu dönemde çocukların insanı 'engelleyen' ve korkulması gereken bağımlı bir insan türü olarak algılanması, aile duygusunun zayıflığını göstermektedir. Aydınlanma düzeni ile birlikte gelen ahlaki yükümlülükler, çocuklar gibi aciz bireylerin bakımını ailenin doğal işlevi haline getirmiştir (Sennett, 2010, s. 132-134). "Çocukluğun Tarihi" (*The History of*

Childhood, 1962) adlı kitabın yazarı olan Philippe Aries; çocukluğun modern zamanda ortaya çıkan bir kategori olduğunu öne sürmüştür. Aries'e göre modern öncesi İngiltere ve Fransa gibi ülkelerde, kamusal bir alan gibi olan 'büyük evler' (*the big house*); patronla hizmetlinin, çocukla yetişkinin, her kademeden geniş insan topluluklarının bir arada yaşadığı ve dışarıdan gelenlere oldukça açık olan, bu sebeple de 'aile'ye yer bırakmayan yerlerdir. Buralarda kavramsal olarak aile mevcuttur; ancak odak noktası özellik değil, sosyalliktir. İşte modern aile, sosyalleşmenin geri çekildiği yerde ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla modern ailenin öncekilere göre öne çıkan özellikleri; kamudan ayrı, daha uzak bir kurum olması ve eskiye göre aile bireyleri arasında daha çok duygusallık barındırmasıdır (Hareven, 1991, s. 97-98).

16. ve 17. yüzyıldaki anne-babalar için bugünkü değere sahip olmayan çocuklar; anneleri değil, hizmetçiler tarafından büyütülmüştür. Hatta o dönemde aristokrat bir kadının asaletine çocuk bakımının yakışmadığı gibi bir düşünce hâkimdir. Çocukları, eğitilmesi gereken 'küçük hayvanlar' olarak gören bu toplum yapısında; onları otoriteye itaat ettirtmek için kırbaçlamak çok doğal sayılmış, yetişkinlerin çocuklar hakkında fazla bilgisi bulunmamıştır (Canatan ve Yıldırım, 2013, s. 168). Ortaçağ döneminde her yaştan insan birlikte çalışmış, birlikte içki içmiş, kumar oynamış, savaşa gitmiş ve bir yatağı paylaşmıştır. Her yaştan insan aynı tarz kıyafetler giymiş ve konu ayrımı yapmadan sohbet etmiştir. Bu dönemde idamları izleyen, cinsel etkinliklere şahit olan, hatta erken yaşta bu etkinliklere kendileri de dâhil olan çocuklar; 16. yüzyıldan itibaren özel bakım ve koruma gerektiren, sevgiye muhtaç masum varlıklar olarak görülmeye başlanmış ve keskin çizgilerle yetişkinlerden ayrılmışlardır. Aries'e göre bugünkü anlamıyla 'çocukluk', böylece 16. yüzyılda "*icat edilmiştir*". Eskiden pek önemsenmeyen çocuk ölümleri, artık çok üzücü meseleler haline gelmiştir. Önceden 'herkesin' arasına karışmış olan çocuklar, artık ilginin merkezine oturmuşlardır. Meyrowitz'e göre, özellikle çekirdek ailenin de gelişimiyle çocuk, adeta "*duygusal bir yatırım aracına dönüşmüştür*". Aries, bu değişimin nedeni ile ilgili bir sebep öne süremezken; Meyrowitz, 'masum çocuk' düşüncesinin doğuşundaki en önemli faktörlerin, basım teknolojisinin ve okuma-yazmanın yayılması olduğunu dile getirmiştir (1985, s. 273-276). Postman'a göre de 17. yüzyıl Batı dünyasında 'çocuk ve çocukluk' kavramlarının belirmesinin nedeni, özellikle matbaada basılan kitapların okullarda okutulması ve eğitim sistemidir. İnsanlar arasında okur-yazar ayrımı

Ortaçağ'da bulunmadığından, herkes aynı enformasyon ortamını paylaşmış ve bu durumda kişiler arasında entelektüel ve toplumsal açıdan bir farklılaşma bulunmamıştır. Matbaa teknolojisi, bilgi edinmeyi okuma-yazma bilme ile eş tutarak, yetişkinliği 'kazanılması gereken' bir durum haline sokmuştur. Çocuklar, artık yetişkin olabilmek için eğitim almak zorunda kalmış ve yetişkinliğe giden aşamalar, birer yetişkin olan öğretmenler tarafından belirlenir olmuştur. Eğitim ardışık sınıflara ve müfredatlara ayrılmış, bir çocuğun hangi yaşta ne öğrenmesi gerektiğine 'karar verilmiştir' (Postman, 1995, s. 54, 63; akt. Batuş, 2005, s. 270-271).

Sanayi toplumlarının ilk dönemlerinde yoksul kesimin çocukları, ucuz fabrika işçileri olarak görülmüştür. Bugün de hala gelişmekte olan ülkelerde çocuk emeği kullanımının sürdürülmesi, aslında çocukluğun refah seviyesiyle 'kazanılan' bir durum olduğunu göstermektedir. Üretim teknolojileri konusunda ileride olan ülkelerde ise çocuklar, bu teknolojilere adapte olabilmek-öğrenebilmek için okula gönderilmeye başlanmıştır. Modern toplumda çocuğun refahı ve geleceği, aile için çok önemli hale gelmiştir. Günümüzde çocuk sayısı azalan kentli çekirdek ailelerde çocuğa yapılan duygusal yatırım artarken, çocuklar daha geç yaşta hayata atılır olmuştur. Otomasyona geçen toplumlarda çalışma hayatı karmaşık ve ileri bilgileri gerektirdiğinden, eğitim süresi uzamış ve dolayısıyla "*kültürel çocukluk*" yaşı yükselmiştir. Artık daha uzun süre ailelerinin yanında kalan çocuklar, çocuk sahibi olmayı pahalı bir tercih haline getirmiştir. Bu bağlamda modernleşme sonrası ailelerin daha az çocuk sahibi olduğu görülmüştür (Giddens, 2012, s. 216, 220).

Geleneksel (modern öncesi) görüşte çocuk, soyu devam ettirmenin bir aracı, ucuz emek kaynağı ve yaşlılığa yönelik bir sosyal güvence olarak konumlanmıştır. Bu görüşe göre çocuklar katı bir disiplinle yetiştirilmeli ve yetişkinlerin arasında büyüyerek, hayata erken atılmalı; çocuklar üzerindeki irade hakkı tamamen aileye ait olmalıdır. Modern paradigmaya göre ise çocuk, yetişkin yaşamından uzaklaştırılmalı ve sadece oyun oynayıp eğitimini almalıdır. Modern dönemde çocuğun büyüme sürecinde aile ve okul el ele vermiştir. Büyüme sürecinde çocuğa yeterince narin davranılmalı ve çocuk geleceğe (yetişkinlikteki iş hayatına) iyi bir biçimde hazırlanmalıdır. Modern dönemin çocuklarının birçok hak ve ayrıcalığı vardır. En doğal hakları, gelişimleri açısından çok önemli sayılan oyunlar oynamaktır. Çocuklar çalışma hayatından uzak tutulmalı, devlet ve aileleri tarafından belli mesleklere yönlendirilmelidirler. Ebeveyn,

çocuğuna rol modellik yapmalıdır ve çocuk üzerindeki yetki, aileye ve devlete ait olmalıdır (Canatan ve Yıldırım, 2013, s. 171-173).

Horkheimer'a göre anne-babaların eğitici görevlerinin okullara ve toplumsal gruplara devredilmesiyle ebeveynlerin rolleri değişmiştir. Söz konusu değişim, egemen toplumsal eğilimlere karşı bireyin güçsüzlüğünü göstermektedir (1998, s. 134-135). Giddens'a göre modern dönemde birçok çocuk, anne-babaları yoğun bir biçimde dışarıda çalıştığından, ihtiyaç duyduklarında başvuracakları bir otorite figürü olmadan büyümektedir (2012, s. 267-268). Adorno'ya göre böylece, annenin ve babanın kuşatma altına alındığı modern dünyada, eleştirellik kapasitesine sahip bireyler değil; "*otoriteryan kişilik*" yapısına sahip kişilikler ortaya çıkmaya başlamıştır. Özdeşleşilmesi ya da başkaldırılması gereken baba figürünün yokluğu nedeniyle çocuklar, bugünün yönetim altına alınmış dünyasının otoritesine karşı boyun eğmek zorunda kalmışlardır. Adorno, ailenin bu şekilde bir dönüşüme uğraması ile modern dönem bireylerinin narsistik bir egoya sahip olduklarını öne sürmüştür (Jay, 2001, s. 122-124; Adorno, 2012, s.24-25).

Diğer yandan; modern ailede çocuk haklarının genişletilmesinin yanında, eş seçimi özgürleşmiş, boşanmak da daha kolay hale gelmiştir. Dünya genelinde her geçen yıl boşanmaların artmasının Giddens'a göre modern toplum ile birlikte gelen bazı sebepleri vardır. Bunlardan biri, kadınların çalışma hayatına katılıp ekonomik bağımsızlıklarını elde ederek, evliliği özellikle kadınlar açısından zorunlu bir ekonomik birliktelik olmaktan çıkarmasıdır (2012, s. 263-264). Artık çalışıp kendi ayakları üzerinde durabilen kadının evdeki ve aile içerisindeki konumu da değişim göstermiştir.

1.4.5.2. Çalışma Hayatına Giren Kadının Aile İçindeki Konumu

Modern dönemde aileye etki eden en önemli gelişmelerden biri de, kadınların çalışma hayatına giderek artan katılımıdır. Modern öncesi dönemlerde, soygeliminin kadın soyçizgisinden erkek soyçizgisine geçmesi, yani Anaerkil Aile biçiminden Ataerkil Aile biçimine geçilmesiyle; kadının konum ve haklarında gerilemeler görülmeye başlanmıştır. Çocuklar, kadın yerine erkeğin soyuna geçmiş, evlenen kadının kendi akrabalarıyla ilişkileri zayıflamıştır. Artık kocasının evine gelen kadın, kocasının akrabaları arasında tek başına kalmış durumdadır. Böylece kadın, toplumsal gelişmeden

alıkonulmuştur. Evliliğin en önemli amacının 'yasal' ve belirlenmiş bir dölyatağından doğmuş çocuklar yetiştirme anlamına indirgenmesi ile kadın, eskisine oranla daha düşük ve daha geri bir toplumsal konuma boyun eğmek zorunda bırakılmıştır (Morgan, 2014, s. 250-251). 1950'lerde kadınlar yalnızca evde çalışırken, erkekler aile geçimini sağlama sorumluluğundan dolayı dışarıda bulunmuşlardır. Bu zamana kadar kendini mutsuz ve kıstırılmış hisseden birçok kadın, 1. Dünya Savaşı esnasında erkekler savaşa gittiğinden, ücretli işlerde çalışmaya başlamışlardır (Giddens, 2012, s. 251).

Sanayi öncesi toplumların genelinde üretim evde ya da eve yakın bir yerde yapılmış, ailenin tüm fertleri de tarım ya da zanaat işlerinde çalışmışlardır. Kadınlar, erkek egemenliğinin hâkim olduğu siyasal ve askeri alanlardan uzak tutulsalar da, evin içinde önemli bir konumları bulunmuştur. Modern sanayinin gelişimi ile üretimin fabrikalara kayması, kadınların konumunu oldukça değiştirmiştir. Sanayileşme ile birlikte artık aile bireyleri hep birlikte çalışmayı bırakmış, işverenler tek tek işçilerle (aile bireyleri) sözleşme yapar olmuşlardır. Dolayısıyla ev dışında istihdam edilen erkekler kamu alanında daha fazla yer almaya başlarken; kadınlara ev içi değerlerle ilgili, aile bireylerinin bakımı ve evin düzeninin sağlanması görevleri yüklenmiştir. 20. yüzyıla kadar evin dışında çalışan kadın pek görülmezken, 1. Dünya Savaşı sırasında karşılaşılan işgücü kıtlığı, "*kadın içeride, erkek dışarıda*" kalıbını bozmuştur (Giddens, 2012, s. 801-804). Karakoç ve Taydaş'a göre de, günümüz toplumunda modern yaşamın gereği doğrultusunda her ikisi de çalışma hayatına atılan anne-babaların bulunması, geleneksel aile yapısında bulunan "*ev işlerinden sorumlu olan kadındır*" imajını yıkmıştır. Hatta daha önceleri erkekle özdeşleşmiş alışveriş yapma konusundaki kararlarda artık kadın da söz sahibi olabilmiş, işler kadınların lehine değişmiştir (2013, s. 207, 210).

Giddens'a göre yüzyıllardır genellikle kadınlar tarafından yapılan ev işleri karşılıksızdır, ancak bunun adı 'çalışma'dır ve bu çok zor ve yorucu bir çalışma biçimidir. Bugün anladığımız biçimiyle 'ev işleri', ev ile işyerinin birbirinden ayrılması, evin üretim yeri olma niteliği kaybetmesiyle ortaya çıkmıştır. Dışarıdaki çalışma, doğrudan ücret karşılığı olarak daha göze göründüğü için, ev işleri 'görünmez' hale gelmiştir. Elektrik süpürgeleri, çamaşır ve bulaşık makineleri gibi işleri kolaylaştırmak için icat edilen teknolojilerden sonra bile kadınların ev işlerine ayırdığı zamanda azalma söz konusu olmamıştır. Yardımcı elektronik ev aletleri ağır işleri hafifletmiştir, ancak

bunların boşluğunu dolduran yeni işler üretildiğinden ev işlerine ayrılan zaman hep artmıştır. Giddens'a göre bu *"Ev içi çalışma, çalışmalarının karşılığı ödenen nüfus için ücretsiz hizmet sağlayarak ekonomiyi desteklemektedir"* (2012, s. 791-793). Terri Apter da, "Çalışan Kadınların Karıları Yoktur" (*Working Women Don't Have Wives*, 1994) adlı kitabında, kadınların modern dünyada hem ekonomik bağımsızlık hem de çocuklarının annesi olma istekleriyle mücadele içinde olduklarını öne sürmüştür. Erkekler, ev işlerinin tüm sorumluluğunu alan karıları olduğundan, rahatça dışarıda çalışabilmektedirler. Ancak kadınların böyle bir şansı bulunmamaktadır. Günümüzde erkekler her ne kadar eşlerine ev işlerinde yardımcı oluyor görünseler de, hala kadın-erkek arasında bir eşitlik söz konusu değildir. Sosyolog Marjorie Devault'un "Aileyi Beslemek" (*Feeding the Family*, 1991) adlı kitabında öne sürdüğüne göre de ev işinin büyük bölümünü kadınlar yapmaktadır, çünkü aile kurumu, bakım etkinliğini kadına vererek onun aile içindeki konumu belirlemektedir. Toplumsal cinsiyet rollerine göre beslenme ve yeme ilişkileri kadına beslemeyi ve hizmet vermeyi, erkeğe ise hizmet almayı pay biçmiştir. Erkekler evdeki işlere katkıda bulunsalar bile sürekli dikkat gerektiren çocukların yükü annenin üzerinde olduğundan, modern dönemde eşler arasında bir eşitlikten söz edilememektedir (Giddens, 2012, s. 259-260).

Son 30 yıldır kadınlarla erkeklerin çalışma oranı arasındaki fark kapanmaya başlamıştır ve Giddens'a göre bunun nedenlerinden ilki; doğum oranı düşüp anne olma yaşı yükseldikçe, kadınların çoğunun çocuk sahibi olmadan önce çalıştığı ücretli işlere doğumdan sonra tekrar dönmeleridir. Az çocuklu küçük aileler, kadınların bakım yükünü azaltmaktadır. Ayrıca ev işlerini kolaylaştıran elektronik ev aletleri, erkeklerin eşlerine ev işlerinde yardımcı olmaya başlaması gibi etkenler de kadınların ücretli çalışma hayatına yönelmesini kolaylaştırmaktadır. Evli çiftlerde 'iki gelir'in gerekli olduğu düşüncesi artarken, boşanmış ve yalnız yaşayan kadınların çocuklarına bakabilmek için çalışma hayatını seçmesi bir diğer önemli etkendir. Giddens'a göre kadınların çalışma hayatına katılışının son yıllarda artmasının son bir sebebi de, 1960'lar ve 1970'lerdeki kadın hareketlerinin aşıladığı eşitlik düşünceleriyle birlikte, kadınların kişisel tatmin duygusudur (2012, s. 801-804).

Görüldüğü gibi, modernleşme ile birlikte gelen ekonomik, kültürel ve sosyal tüm değişiklikler aile kurumunu ve başta kadın olmak üzere tüm aile bireylerini oldukça farklı yönlerden etkilemiştir. Toplumların ilkel dönemden modernleşmeye kadar

geçirdiği dönüşüm buraya kadar anlatıldığı gibidir. 1970'lerden günümüze değin süren postmodern dönemin ise kimi kuramcılarca modern ötesi olduğu öne sürülmüş, kimi düşünürlere göre de bu dönem modernliğin ya da kapitalizmin başka bir biçimi olarak tanımlanmıştır. Bu çalışma açısından önemli olan nokta, bu dönemde oluşan koşulların da aile ve serbest zaman kavramlarını önemli ölçüde şekillendirdiğidir.

1.5. Aile ve Serbest Zamanı Şekillendiren Bir Etken Olarak Postmodernizm

"*Postmodernizm*" ve "*postmodernite*" kavramları 1970'li yılların sonu ve 1980-1990 yılları arasında Avrupa ve Kuzey Amerika kültürlerinde belirmeye başlamıştır. Harvey'e göre postmodernizm zaman ve mekân deneyiminin değiştiği; bilimsel ve ahlaki yargıların birbirleriyle olan bağlantısı hakkındaki güvenin çöktüğü; toplumsal ve entelektüel ilginin etikten estetiğe kaydığı; imgenin, anlatının üst konumuna terfi ettiği; gelip geçicilik ve parçalanmanın bütünsellikler ve hakikatler karşısında öncelik kazandığı ve dünyanın artık politik ve ekonomik temellendirmeler ile değil, kültürel ve politik pratikler yönünde açıklanır olduğu; "*belirli türden bir tarihsel-coğrafi durum*"dur (2012, s. 362). Beck ise (2011), postmodernizm gibi bir kavramı reddetmektedir. Ona göre, modernin ötesine geçilmemiştir; daha ziyade "*ikinci modernlik*" gibi bir durum yaşanmaktadır. Bu dönemde eski sanayi toplumu ortadan kalkmış, yerini "*risk toplumu*" almıştır. Postmodernistlerin "*karmaşa*" olarak adlandırdığı durumları Beck, "*risk ya da belirsizlik*" olarak adlandırmıştır. "*Bauman'a göre postmodern durum, 'yanlış bilinçten kurtulmuş modernliktir'*" (Kumar, 1995, s. 163, 168). Postmodernizmin kurucu düşünürlerinden sayılan Jean-François Lyotard ise, kendini taşlaşmaya, bürokratikleşmeye ve ticarileşmeye bırakmış modernizmin aksine; postmodernizmin biten modernizm değil, sürekli doğuş halindeki modernizm olduğunu öne sürmüştür (1997, s. 156).

Özünde postmodern çağ, modern dönemin büyük anlatılarının öldüğü çağdır. 1960'lardan sonra şekillenmeye başlayan postmodernite, çoğulculuk ve çeşitliliği, çelişkiyi ve döngüselliği yüceltmiştir. Yüksek ya da aşağı kültür, seçkin sanat ya da kitle sanatı ayrımlarını kabul etmemiştir. Frederic Jameson (1991) bu dönemi, "*geç kapitalizmin kültürel mantığı*" olarak adlandırmıştır. Sanayi sonrasının kültürü olarak

postmodernizm, kapitalizmin kültürel cephesi olarak görülmektedir. Bu dönemde kültür, gerçekliğin birincil belirleyicisi konumundadır. Postmodern dünya, kendini tüm köklerden, geçmişten ve gelecekten sıyırmıştır ve hep şimdide yaşamaktadır. Bu çağda zanaat işleri ve küçük örgütlenmeler yeniden canlandırılmıştır. Modern çekirdek aile çözülüp dağılmış ve onun yerine bireysel çeşitlilik geçmiştir. Küresel güçlerin saldırısına uğrayan ulus devletin vadesi dolmuştur. İlerlemeye ve akla inanan modern çağın aksine postmodern çağda irrasyonellik, belirsizlik ve anarşi ön planda olmuştur (Kumar, 1995, s. 127-184).

Medya teknolojilerinin gelişmesi ve özellikle internet teknolojisinin uzağı yakın etmesi ile birlikte, postmodernleşmenin etkileri dünyanın her yerine hızla yayılmıştır. 1970'lerden bugüne hem ekonomik, hem kültürel hem de sosyal anlamda dünyaya 'küreselleşme' olgusu hâkim olmuştur.

1.5.1. Postmodern Döneme Etki Eden Bir Olgu Olarak Küreselleşme

Giddens'a göre küreselleşme; bireylerin, grupların ve ulusların birbirine bağımlı hale geldiği ve insanların giderek artan biçimde tek bir dünya içinde yaşadığı anlamına gelmektedir (2012, s. 84). Küreselleşme, insanın kendine ait köklerinden sıyrılmasına, kültürlerin yerelliğini ve kendine özgülüğünü kaybetmesine ve tüm bunların yerine uydu yayınları ya da internet gibi teknolojiler sayesinde ulaşılan ulus ötesi kültürel süreçlerin geçmesine sebep olmuştur (Aydoğan, 2011, s. 105). Küreselleşme olgusuna göre günümüzde hiç kimse modernitenin yarattığı dönüşümlerden bağımsız bir seçim yapamayacaktır ve dünyanın bir yerinde alınan kararlardan dünyanın başka bir yerindeki birçok insan etkilenecektir (Giddens, 2010, s. 37).

Siyasi açıdan küreselleşme ulus devletin gücünü azaltmış, yerel yönetimleri güçlendirmiş ve bireylerin devlete karşı hak ve özgürlüklerini artırmıştır. Küreselleşen postmodern toplumlarda vatandaşlık anlayışı değişmiş, demokrasi katılımcı hale gelmiş ve sivil toplum örgütleri daha fazla etkinlik kazanmıştır. Kültürel küreselleşme bağlamında ise Batılı kültürler Batılı olmayan toplumlar tarafından taklit edilmeye başlanmış, dünyadaki (özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimi olan) her millet

Batı'ya benzer olmuştur. Bunun sonucu olarak, günümüzde ortaya yerel ile küreselin karışımı olan melez kültürler çıkmıştır (Aktel, 2001, s. 199-200).

Bunların yanında, ekonomik anlamda yaşanan küreselleşmenin etkileri de oldukça önemlidir. Marx'a göre, uzak ülkelerden gelen mallar yeni ihtiyaçların artmasına sebep olmuş; böylece eski 'kendine yetme' durumu ortadan kalkarak, evrene bağımlılık ön plana çıkmıştır (Berman, 2012, s. 173). Postmodern dönemde ticaret ve yatırımlar uluslar arası hale gelmiş, sermaye ve ekonomik işleyiş küresel çapta örgütlenmiştir. Bu durumdan en karlı çıkan da şüphesiz Batı sermayesidir.

Küreselleşme olgusunun en önemli sebeplerinden biri, dünya ölçeğindeki insanların etkileşimlerinin hızını ve kapsamını artıran enformasyon ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerdir. Ekonomik anlamda da, gelişen teknoloji sermayenin gece-gündüz fark etmeden uluslar arası düzeyde rahatlıkla dolaşabilmesini mümkün kılmıştır (Aktel, 2001, s. 197-198). Ekonomik olarak küreselleşme, 1800'lü yıllardan sonraki artan keşif ve icatlar ve ulaştırma ve haberleşmedeki gelişmeler ile belirmeye başlamıştır. 1980'li yılların başlarında ise, Amerika Birleşik Devletleri'nde piyasa ekonomisinin devlet müdahalelerinden arındırılması (*de-regülasyon*), ekonomik küreselleşmeyi hızlandırmıştır. Sermayenin küreselleşmesi, tüm dünyanın "*yeni ekonomik düzen*"i haline gelmiştir. Sınırların ortadan kalkmasıyla küresel bir sermaye piyasası oluşmaya başlamış ve çokuluslu şirketlerin sayısında artış görülmüştür. Sermayenin küreselleşmesinden ekonomileri olumsuz yönde etkilenen az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin borçlarının ödenebilmesi amacıyla, IMF ve Dünya Bankası gibi, Amerika hâkimiyetindeki uluslararası mali kuruluşlar devreye girmiştir. Böylece gelişmiş ülkeler, borç verdikleri ülkelerin iç işlerine de müdahil olarak onları bir nevi sömürge haline getirmişlerdir (Aydoğan, 2011, s. 8-9). Küreselleşen koşullarda şirketler artık daha esnek ve daha az hiyerarşik bir yapıda olmak zorunda bırakılmışlardır. Hızla değişen küresel piyasada iş yapabilmek için başka firmalarla ortaklık yapmak ve dünya çapındaki dağıtım ağlarına katılmak da gerekli hale gelmiştir. 1980'lerin sonu ve 1990'larda ulus aşırı şirketler; Avrupa, Asya-Pasifik ve Kuzey Amerika olmak üzere üç güçlü bölgesel piyasayı kurarak hızla büyümüştür. 1990'lardan itibaren dünyanın her yerindeki ülkeler yabancı yatırımı serbestleştirmiş ve böylece 20. yüzyılın sonunda dünya çapında ulus aşırı şirketlerin ulaşamayacağı çok az ekonomi kalmıştır (Giddens, 2012, s. 88-89). Yani, küreselleşme aslında kapitalizmin kendi mantığından türemiş ve

yardımcıları pazarı yöneten tüketim odaklı ideolojiler ve yeni teknolojiler olan bir olgu olarak, tüm dünya ülkelerini etkisi altına almıştır (Aydoğan, 2011, s. 55).

Küreselleşen ekonomi ve gelişen teknolojiler ile birlikte postmodern dönemde çalışma biçimi de değişiklikler göstermiştir. Modern dönemden bir kopuş olarak nitelendirilemese de, modern yaşayıştan daha farklı özellikler edinen bu dönemde çalışan birey, küresel çapta "*postfordist*" kurallara tabi kılınmıştır.

1.5.2. Postmodern Dönemdeki Ekonomik Gelişmeler ve Çalışma Koşulları

Postmodern dönemin "*Postfordizm*" olarak adlandırılan yeni çalışma biçimi, Fordist çalışma kurallarının bazı değişiklikler geçirmesiyle ortaya çıkmıştır. Fordizm'den farklı olarak Postfordizm'de çalışma merkezi olmaktan çıkmış ve hiyerarşiden sıyrılmış, esnek üretim ve müşteriye uygunluk kitleselleşmiş, küresel üretim yayılmış ve daha esnek bir meslek yapısı ortaya çıkmıştır. Montaj hatları yerine, işbirliğine dayanan çalışma gruplarına geçilmiştir. Montaj bandında bütün gün aynı işin yapılmasındansa, grup içerisinde çalışmanın çalışanları daha çok güdüleyeceği düşünülmüştür. Grup üretimi sayesinde işçiler yeni nitelikler edinmiş, özerklikleri artmış, yönetici gözetimi azalmış ve işçiler ürettikleri mal ve hizmetlerden daha çok gurur duyar olmuşlardır. Ancak öte yandan, Amerikan sosyolog Laurie Graham, Postfordist çalışma biçiminin önemli bir parçası olan 'grup içinde akran baskısı'nı oluşturmanın, insanları 'ölümüne' çalıştırmak için yeni bir taktik olduğu keşfetmiştir. Postfordizm'in bir diğer özelliği, Taylorizm ve Fordizm'in küçük miktarlarda ve farklı çeşitlerde ürün üretme konusunda yetersiz kalmasına karşın; yeni teknolojiler ve esnek üretim sayesinde bu durumun aşılmasıdır. Kimi düşünürler çalışma dünyasında bazı dönüşümler yaşandığını kabul etmekte, ancak "*Postfordizm*" gibi Fordist uygulamalardan keskin bir kopuşu çağrıştıran bir ayrımı abartılı olarak görmektedirler. Giddens'a göre de bugün yaşanan şey, bazı yeni yaklaşımların Fordist tekniklerle bütünleştirilmesidir. Eğer bir isim konulacaksa buna "*Neo-Fordizm*" demek daha doğru olacaktır (2012, s. 811-815).

Bu yeni dönemin yeni çalışma biçimini özetlemek gerekirse, Fordizm'den farklı olarak Postfordizm'de küresel bir pazar ve küresel şirketler yükselişe geçmiş; ulusal girişimler ve ulus devlet çöküntüye uğramış; kitlesel üretimin yerini esnek

uzmanlaşma ve üretimde merkezsizleşme almış; örgüt içinde hiyerarşiden ziyade yatay iletişim kurulan grup çalışması biçimine geçilmiş; büyük şirketler işlerinin çoğunu taşeron firmalar ya da acenteler gibi küçük yerlerde yaptırır olmuş ve değişken günlerde çalışma, yarım gün çalışma, evden çalışma gibi değişik çalışma biçimleri ortaya çıkmıştır. Postfordist üretim ile kapitalizm oldukça farklı bir biçim kazanmıştır. Sanayinin tarihsel merkezleri yerinden edilmiş ve yenileri oluşturulmuş, sermaye ulusal sınırları silecek biçimde hareketlenmiş, çalışanların güvenli istihdam imkânı yok edilmiş, işlerin zaman ve biçim açısından esnekleşmesiyle erkeklerin yerini kadınlar almaya başlamış, bir sürü zaman ve emek harcanarak edinilen vasıflar ve dolayısıyla da insanlar hızla eskir olmuş ve eğitim sistemi yeni gereklilikleri karşılamak için sürekli kendini yeniden şekillendirmek zorunda bırakılmıştır. Dahası, yeni enformasyon teknolojisine bağımlı olan esnek uzmanlaşma biçiminde "*sayısal olarak denetlenen makineler, pazarın özel bölümlerine yönelik malların küçük takımlar halinde ekonomik olarak üretilmesine izin vermektedir*". Bu sistemde yeni fikirleri ürüne dönüştürmek oldukça kolaydır. Her müşterinin isteğini karşılayabilecek esneklik mevcuttur ve müşteri isteklerine uyarlanabilen kısa vadeli üretim yapılmaktadır. Kitlesel üretimi ve kitlesel sanayinin işçi sınıfını gitgide yerinden eden esnek uzmanlaşma, hizmet sınıfını ön plana çıkarmaktadır (Kumar, 1995, s. 60-69, 201).

Kurumları kökten dönüştüren, üretimde esnek uzmanlaşma getiren ve iktidarı merkezsiz bir biçimde yoğunlaştıran Postfordist çalışma biçimi yüksek teknoloji ile uyum halinde olmuş; bilgisayar teknolojisi sayesinde sanayi makinelerini kolaylıkla yeniden programlanabilir ve yapılandırılabilir hale getirmiştir. Modern iletişimin hızı sayesinde günümüzde şirketler, küresel piyasa verilerine derhal ulaşabilme imkânını bulmuştur. Büyük ve merkezi çalışma biçiminde bir kararın alınabilmesi çok ağır işlemekteyken, esnek uzmanlaşmadaki küçük çalışma grupları hızlı karar alabilmeyi mümkün kılmıştır. Bu yeni üretim sürecinin Sennett'e göre en temel özelliği, kurumun içyapısının, dış dünyanın taleplerine göre şekillenebilmesidir. Ayrıca bu çalışma biçiminde daha çok hareketlilik bulunmaktadır. "*Career*" (kariyer) kelimesi daha önceleri, bir ömür boyu akan ekonomik uğraşlar anlamına gelmekteyken; esnek kapitalizm çağında ise kariyerin dümdüz giden yolu, bir işten diğerine geçişlerle dalgalı hale gelmiştir. Bugünün çalışanlarından "*seri hareket etmeleri, her an değişime hazır olmaları, sürekli olarak risk almaları, düzenlemelere ve formel prosedürlere giderek*

daha az bağlı kalmaları" beklenmektedir. Günümüzde esneklik, sanki katı bürokrasi biçimlerini ortadan kaldırmış ve insanlara yaşamlarını şekillendirmede daha fazla imkân tanıyormuş gibi kullanılır hale gelmiştir. Hâlbuki esneklik, sadece eskiyip çöpe atılmış kuralların yerine yeni kontrol biçimleri getirmiştir. Günümüzde esnek zaman, çalışana ödülmüş gibi verilmekte, ancak onu daha çok sıkıştırmaktadır. Çalışırken yöneticilerin gözü önünde olmama durumunu suiistimal etmesinden korkulan çalışanlar, evlerindeyken daha çok denetlenir olmuşlardır. "*Dolayısıyla işçiler, iktidara boyun eğmenin bir biçiminden diğerine, yani yüz yüze olandan elektronik olana geçmişlerdir*" (2014, s. 9-118).

Giddens'ın "*kablolu işçiler*" olarak adlandırdığı bu esnek çalışanların sayısı gün geçtikçe daha çok artmaktadır (2012, s. 822). Ancak esnekliğin beklediği "*geçmişini terk edebilme ve parçalanmayı kabullenme*" özellikleri spontan davranış biçimlerini teşvik etmekte, bu durum da çalışanlarda "*karakter aşınması*"na yol açmaktadır. Yeni kapitalizmin zamansal olarak "*uzun vade yok*" bakış açısı, insanların çalışma yaşamı dışındaki duygusal yaşamlarını da etkilemektedir. Kısa süreli görevler için yapılan takım çalışmaları, beraberinde kişilerarası sığ ilişkileri getirmiştir. Sennett'in deyimiyle bu "*bırak git*", "*kendini adama*", "*fedakârlıkta bulunma*" düşünceleri ev içinde aile bireyleri arasında uygulandığında, çocukların yetiştirilmesinde otorite ve yol göstericiliği konusunda yıkıcı derecede eksikliklere yol açmaktadır. "*Kısa vadeye dayalı kapitalizm*", insanları birbirine bağlayan özelliklerin aşınması tehlikesini barındırmaktadır (2014, s. 25-69).

Diğer yandan, Postfordist esnek çalışma biçiminin gelişiyle kimsenin vazgeçilmez olmadığı fikri, bireyin bilinçaltına korkuyu işlemiştir. "*Her an her yerde seri hareket edebilme, değişime hazır olma, sürekli risk alma, esnekliği öğrenme ve kabullenme, değişim potansiyelini artırma, uyumlanmayı ve muhalefet etmemeyi öğrenme, fazla düşünmeden ve kaygılanmadan karar verme, olaylardan fazla etkilenmeme, kendini çok hızlı toparlayarak iş hayatına çabucak dönme ve yavaş yavaş davranmayı tamamen unutarak yavaşlığın yetersizlik olduğunu, kaybediş demek olduğunu benimseme zorunluluğu*" gibi edinilip sağlıklı kalınması zor özelliklerin beklentisi altında yaşayan postmodern birey için sakin ve huzurlu bir hayat sürdürmek adeta bir lükstür. Hatta yavaşlık, yetersizlikle eş değerdir (Çakır, 2013, s. 32-34).

Dahası; esneklik isteyen işlerin istikrarsızlığı, çalışanların sürekli risk almasını gerektirmektedir. Bugünün çalışma biçiminde risk almak, artık normal ve sıradan bir hale gelmiştir. Sürekli risk almak, baştan başlamak, kendini yenilemek ve her gün kendini tekrar tekrar kanıtlamak zorunda bırakılan insanların karakter duyguları iyice aşınmaktadır. Bu dinamik toplumda sabit ve pasif kalan kişiler yok olmaya mahkûm edilmektedir. Bu bakış açısına göre, şirket kültüründe orta yaşlılar ve yaşlıların, riskten kaçacak yaşta oldukları düşünüldüğünden pek şansları yoktur. Yıllarca emek vermek, tecrübe edinmek artık bir işe yaramamaktadır; bugünün rejimi, kişilerin anlık kapasitelerine odaklanmaktadır (Sennett, 2014, s. 88-106):

> "*Artık işverenler, yeni niteliklere uyarlanabilen ve çabucak öğrenen kişiler aramaktadır. Uzmanlaşma genellikle önemlidir; ancak eğer çalışanlar daralmış niteliklerini yaratıcı bir biçimde yeni bağlamlara uygulayamıyorsa, esnek, yenilikçi bir işyerinde bir yarar diye görülmeyebilir. İşbirliği içinde ve bağımsız olarak çalışabilme, inisiyatif alabilme ve zorluklar karşısında yaratıcı yaklaşımları benimseyebilme, bir kişinin işine getirebileceği en iyi nitelikler arasındadır. Pek çok şirket, iş sırasında yeni beceriler geliştirebilen, uzman olmayan kişileri tercih etmektedir. Şirketler, teknoloji ve piyasa istekleri değiştikçe, pahalı danışmanlar getirmek ya da var olan kadroyu yeni çalışanlarla değiştirmek yerine kendi çalışanlarını yeniden eğitmektedirler. Hızla değişen zamanlara ayak uydurmak için stratejik bir yoldur bu*" (Giddens, 2012, s. 820-821).

Postmodern dönemin hızla değişen zamanlarında çalışma biçiminin yanında kent de değişime uğramıştır. Postmodern kent, mimariden sokaklardaki mağazaların dizilişine kadar her açıdan modernizmin kurallarını reddederek, kapitalist sistemin gösterilerinin bir sahnesi haline gelmiştir.

1.5.3. Postmodern Dönemde Kentleşme

Postmodernizm, modernizmin katı kurallarının hepsine karşı çıkmıştır. Öncelikli olarak "*bina ve kent tasarımlarında 'yüksek' ve 'aşağı' kültür, 'seçkin' sanat ve 'kitle' sanatı arasındaki modernist ayrımları*" yıkmaya çalışan ve tekdüzeliği reddeden bu akım, çeşitliliği ve çoğulluğu yüceltmiştir. Örneğin, bu dönemde kentlerde çok

pahalı tasarım kıyafetler satan mağazalar ile kitlesel üretim yapan giyim mağazaları yan yana yer alabilmiştir. Çünkü; "*Aynı insanların farklı zamanlarda farklı şeyler isteyecekleri*" varsayılmıştır. Postmodern dönemi başlatan proje olarak görülen "*Pruitt-Igoe*", 1945 sonrası dönemde Avrupa ve Kuzey Amerika'da yüksek apartmanların inşasının kentlerde egemen hale gelmesinin tipik bir örneği niteliğindedir. 1970'li yıllarda bu üslubun açık bir biçimde yadsınmasıyla, postmodernizm çağı başlamıştır. Bu çağda çoğulculuk ve "*her şey uyar*" mantığı, yaşamdaki her şeyi bir gösteri havasına sokmuş; kent, hayal gücünün icra edildiği keyifli bir yer, bir sahne olarak ele alınmıştır (Kumar, 1995, s. 127-184).

Kentin merkezinde yer alan bölgeler "*gentrification*"a, yani soylulaştırılmaya maruz kalmış; mağazalarda, alışveriş merkezlerinde, konulu parklarda, her yerde hayranlık verici hayalleri kullanan simülasyonlar yaratılarak kentler yenilenmiştir. Önceden belli bir grubu kendisine çeken müzeler, bugün daha geniş bir kitleye hitap ederek, "yüksek kültür" olmaktan vazgeçmiş, birer gösteri ve yanılsama mekânı haline gelmişlerdir. İnsanlar duygularını denetimsiz bırakmış, kendilerini nesnelerin davet edeceği duyumsamalar şölenine tamamen açmıştır. Postmodern kentte statü farkları yok olmamıştır, ancak artık çok çeşitli tüketim seçenekleri olduğu için, üslup ve hayat tarzına bakarak kişilerin sınıfsal konumunu belirlemek zorlaşmıştır. Postmodernleşme ile birlikte orta ve üst sınıflar, tüketim mallarının onlara ilettiği enformasyon aracılığıyla kendilerine benzer olanları tanımaya çalışmaktadır. Diğer yandan, alt sınıfın üst sınıfın beğenilerini taklit etmesi, üst sınıfların mesafeyi yeniden koruyabilmek için yeni beğeniler oluşturmasına yol açmaktadır. Üst sınıflar, yapay bir arz kıtlığı yaratıldığı için itibar kaynağı haline gelen mallara sahip olmaya ya da böyle mallar oluşturmaya çalışmaktadır. Postmodern kentlerin tüketim, oyun ve eğlence merkezi haline gelmeleri ile bu kentteki her mekânı ziyaret etmek hemen hemen aynı hissi vermektedir. Simülasyon dünyasının önemli örneklerinden olan alışveriş merkezlerinde alışveriş, bir tecrübe haline gelmek zorundadır. Bu mekânlar insanlara bir dolaysızlık, anındalık, duygusal denetimsizlik ve çocuksuz bir harikalar dünyası misali rüya gibi yanılsamalar yaşatmaktadır. Alışveriş merkezlerinde sanat sergilerinin bulunması, yüksek kültür ile aşağı kültür arasındaki ayrımı bulanıklaştırmaktadır. Bu ve bu gibi mekânlarda kalabalığın kendisi, gösterinin parçası haline gelmektedir (Featherstone, 2005, s. 122-181).

Postmodern dönemde çalışma koşulları ve diğer birçok durum gibi, kentin anlamı da değişmiştir. Binaların ya da sokakların biçimlenişinin yanında postmodern kent yaşamı, insanlar arası ilişkileri de birçok yönden etkilemiştir. Yılmaz ve Çetin'e göre (2006, s. 70) postmodern dönemde;

> *"İletişim, bilgi ve kentin değişen yüzünün yarattığı değişim, insanların gerçekleştirdikleri ve alıştıkları yaşam standartlarının ve düzenin değişmesi, toplumsal ilişkilerin kopması (zayıflaması), kendini yalnız hissetmesi ve aile kavramındaki anlam kaybı, toplumsal doku bozulması gibi olayların varlığı, artık kent denince, soruna sadece mimari yönü ile bakmanın yanlışlığını açık ve net olarak ortaya koymaktadır".*

Modern dönemde kalabalıklar içerisinde yalnızlığa itilen insanlar, postmodernizm ile birlikte kırsal bölgeleri yeniden keşfetmiş ve üst sınıflar bu bölgelerde yaşamayı tercih eder olmuşlardır. Arabalara yönelik mekânların kurulumuna ağırlık verilen postmodern kentlerde insanların zamanlarının çoğu araçların içerisinde, alışveriş merkezlerinde ya da evlerinde; tanımadıkları insanlarla (bakkalla, komşularıyla, vb.) sohbetten uzak bir şekle geçmektedir:

> *"Modernizmle başlayan sosyal ilişkilerdeki değişim; postmodernizmle, sınıfsal ya da komşuluk temelli hayat tarzına değil, tutunum ve birliğin yerini geçici tecrübelerin ve yüzeysel estetik etkilerin temel oluşturduğu kentsel yaşama geçilmiştir"* (Yılmaz ve Çetin, 2006, s. 72).

Postmodern şehirde yükselen binalar ile gettolaşmış yerleşim yerleri, insanları birbirinden uzaklaştırmıştır. Birbirini tanımayan, hatta deyim yerindeyse birbirinden kaçan insanlar, aynı zamanda birbirlerinden korkar olmuştur. Bu sebeple büyük şehirlerde bireyler hayatta kalmak için dayanışma içine girmenin aksine, birbirlerinden sakınmaya çalışmaktadırlar. Artık komşuları sevmek ya da onlardan nefret etmek önemli değildir, onları kendinden uzak tutup bir *"sivil dikkatsizlik"* sergilemektir önemli olan. Hırsız alarmları, gözetlenen-denetlenen semtler, bina bekçileri gibi önlemlerin hepsi; modern kentleşmeden beri toplumda görülen *"yabancıyı uzak tutma"* amacına hizmet etmektedir (Bauman, 2010, s. 138). Ayrıca postmodern dönemde hızla gelişen iletişim teknolojileri ve özellikle sosyal medya (internet) sayesinde de mekân anlamını

yitirmiş, insanlar evlerinden tek bir kent haline gelmiş tüm dünyaya bağlanabilir olmuşlardır (Kaypak, 2013, s. 89).

Hayatı her geçen gün daha hareketli hale gelen postmodern kent sakinlerinin, birbirleriyle ilişkileri göreli olarak zayıftır. Postmodern kentte, teknolojik olarak her türlü donanıma sahip 'yaşam alanları' haline getirilmiş evler ön plandadır. Aile yapılarının da değişmesiyle giderek daha az çocuğa sahip olan ailelerin yaşadığı evlerin biçimlenişi de değişmiştir. Her çocuğa ayrı bir oda, çalışma odası gibi daha bireysel hale gelen evin bölümleri medya teknolojileriyle donatılmış, dolayısıyla da bu dönemde aileler evlerinde daha çok vakit geçirir olmuşlardır (Yılmaz ve Çetin, 2006, s. 71-72).

Evlerde geçirilen vaktin artması özel alan önem kazanırmış gibi gösterirken; postmodern dönemin icadı yeni medya teknolojilerinin (özellikle internetin) evlerdeki kullanımı, içerisi ile dışarısını, yani özel ile kamusalı tekrar birleştirmiştir.

1.5.4. Postmodern Dönemde Kamusal ile Özel Alanın Yeniden Birleşmesi

Postmodern dönemde kamusal alan ile özel alanı yeniden birleştiren unsur, gelişen yeni medya teknolojileridir. Yeni medya teknolojilerinin bu iki alanı birleştirmesinden önce, geleneksel medya teknolojileri televizyon, gazete gibi araçlar ile kamusal olanı hazır bir biçimde bireyin özel alanına getirerek, bireyin kamusal alandan çekilmesini hızlandırmıştır. Habermas'a göre devlet ve özel şirketler kamusal alanın işlevlerini devralarak, kamusal alanları birer tahakküm alanı haline getirmiştir. Büyük şirketlerin kamusal alana girişiyle bireyler yurttaşlıktan çıkarak, salt medya gösterilerinin tüketicisi haline gelmişlerdir (Aydoğan, 2011, s. 70). Herman ve McChesney de, giderek daha yoğun ve ticari hale gelen küresel medyanın, Habermas'ın tanımladığı kamusal alanın işleyişine tecavüz ettiğini öne sürmüşlerdir. Ticarileşmiş medya için reklam gelirlerinin gücü oldukça fazla olduğundan, medya teknolojileri, yüksek izleme oranları alacak ve satışları garantileyecek içerikleri tercih etmek zorundadır. Bu beklentileri sağlayacak olan içerikler de ciddi kamusal tartışmalar değil, eğlencedir. Toplumun sürekli eğlenmeye teşvik edilmesi, vatandaşların kamusal olaylara katılımını ve sivil toplumla ilgili algılarını zayıflatmaktadır. *"Küresel kapitalizmin yeni misyonerleri"* konumunda olan küresel medya, Herman ve

McChesney'e göre *"kamusal alanı devamlı küçültmekte ve demokrasinin işleyişini zayıflatmaktadır"* (Giddens, 2012, s. 664-665).

Kamusal yaşamın çöküşüyle, medya arasında derinlikli bir ilişki söz konusudur. Modern dönemde kamusal yaşam fikrini yok eden, elektronik medyanın kendisidir. Medya, toplumdaki insanların birbirleriyle ilgili bilgilerini fazlasıyla artırmasına rağmen, birbirleriyle doğrudan bağ kurmalarını da gereksizleştirmiştir. Radyo dinleyicisi ve televizyon izleyicisi, izlediği şeyi kaçırmamak için tepki vermemek, sessiz ve pasif kalmak zorundadır. Elektronik medyanın yapılandırdığı bu pasif ilişki, kişinin daha çok şey görmesi ama daha az karşılıklı ilişkiye girmesi paradoksunu doğurmaktadır. Ancak kamusal yaşamdan çekilmenin, televizyon, radyo gibi araçların icadından da önce başladığını belirtmek gerekmektedir. Bu aygıtlar, sadece bu çekilmeyi kolaylaştıran ve hızlandıran silahlardır (Sennett, 2010, s. 363- 365).

Postmodern döneme gelindiğinde ise kimi kuramcılar, etkileşim özelliği sayesinde internetin 18. yüzyılın ideal kamusal alanı olabileceğini düşünmüşler, onu demokratikleşmenin yeni gücü olarak görmüşlerdir. McChesney gibi karamsar yazarlara göre ise internet sadece tekelci güçlerin yayılmasına yarayan bir başka güçtür. Bugünün kamusal alanı, kar amaçlı kapitalist kitle medyasının egemenliği altındadır. Medya teknolojilerinin en ciddi ürünleri olan haberler bile eğlence ve magazine bulanmış; sansasyonel, düzmece, asılsız ve metalaşmış hale gelmişlerdir. Bu sebeplerle internetin günümüzde ideal kamusal alan olmaktan ziyade, şirketlerin kar etmesine hizmet eden yayın merkezlerine dönüştükleri görülmektedir (Aydoğan, 2010, s. 10-13).

Postmodern dönemde hem ekonomik hem de sosyal yaşamda meydana gelen değişiklikler ve yeni medya teknolojilerinin gelişimi ile birlikte kamusal alan ile özel alan birbirine karışmaya başlamıştır. Güngör, bu durumu şöyle açıklamıştır:

> *"Öncelikle internetin sağladığı olanaklarla bazı mesleklerde çalışan insanlar iş yerlerini, yani bürolarını eve taşımaya başlamış, böylece modern öncesi dönemlerdekine benzer biçimde evin, yani özel alanın yeniden işlik olarak kullanılması söz konusu olmaya başlamıştır... İnsanlar evlerinde, özel alanlarında internet ortamına girerek arkadaş gruplarıyla iletişim kurabilmekte, kamusal alana ilişkin birtakım konu ve sorunları tartışabilmekte, kamu gündemini ilgilendiren birtakım konuları tartışma gündemine taşıyabilmektedir. Oysa sosyal medya döneminden önce kişi,*

bütün bunları yapabilmek için mutlaka kamusal bir mekânda bulunmak durumundaydı... MSN yoluyla aynı anda hem başka kişilerle kamusal sorunlara, siyasete ilişkin, iş konularına ilişkin iletişim kurarken hem de özel arkadaşlarıyla, dostlarıyla ileti alışverişi yapabilmekte. Bütün bunlar sosyal medyanın da etkisiyle kamusal ve özel alan arasındaki sınır çizgisinin giderek belirsizleşmeye başladığını göstermektedir" (2013, s. 371-372).

Modernleşme sonrasında kamusal ve özel alanlar arasındaki sınır belirginleşmiş, ev özel alan olarak görülürken ev dışında kalan alanlar kamusal alan olarak kabul edilmiştir. O dönemde kitle iletişim araçları da bu ayrıma katkıda bulunmuştur. Ancak, internet teknolojisi ile birlikte postmodern dönemde çalışma tekrar eve taşınmış, ayrıca kamu gündemini ilgilendiren sorunlar evin içerisinden dışarıdaki insanlarla tartışılabilir olmuştur. Dolayısıyla postmodern dönemde kamusal ile özel alanın sınırlarının tekrar bulanıklaştığı görülmüştür (Güngör, 2013: 371-372). Postmodern kent içindeki mimari bile, büyük ölçüde camlarla kaplı apartman dairelerinin şeffaf bir görüntü sunmasıyla, bireylere kamusal alanın anlamsız olduğunu düşündürmektedir. *"Enformasyon teknolojisinin desteklediği artan özelleşme ve bireyleşme, çağdaş Batı toplumlarında kamusal alanın içinin boşaldığı ve öneminin azaldığını göstermektedir"* (Kumar, 1995, s. 195).

Bireyi modern dönemden çok daha fazla ön plana çıkaran sosyal medyanın da yardımıyla biçimlenen çağdaş toplumun kamusal sorunu; kişisel olmayan davranış ve meselelerin heyecan uyandırmaması ve mahrem duygular dünyasının sınırlarını yitirmesidir. Kamu yaşamının aşınmasıyla, içten duyguların alanı olan özel alandaki mahrem ilişkiler deforme olmuştur. Bunun en belirgin örneği, kişisel ilişkilerin en mahremi olan fiziksel aşkın, günümüz toplumunda benliğin ifşası haline gelmesidir. Günümüzde bireyler tamamen kendilerine yönelmiş ve dolayısıyla kamu yaşamı ile özel yaşam arasında bir karışıklık ortaya çıkmıştır. Bireyler, kişisel bakılınca çözülemeyecek kamusal sorunlara bile kişisel duygularını karıştırarak bakmaktadırlar. Bu yaşanan durum katı bir bireycilik değil, bireysel duyguların öne çıkışıdır Bu toplumda narsisizm, insan ilişkilerine girmiştir. İnsan ilişkileri öyle bir hale gelmiştir ki, bireyler birbirlerine karşı dürüst ve sahici olup olmadıklarını sınama ihtiyacı hissetmektedir. Ayrıca narsistik karakter bozukluklarının yaygın bir hastalık olarak görüldüğü bu toplum, bu

rahatsızlığın psişik bileşenlerinin gelişmesini teşvik etmekte, kişilerin kamusal alanda anlamlı toplumsal ilişkilere girebileceği anlayışını öldürmektedir (Sennett, 2010, s. 18-28). Bu bağlamda, modern zamanlarda görüldüğü gibi postmodern zamanda da, dönemin toplumsal koşulları ile bireyin biçimlenişinin birbirlerini karşılıklı olarak etkilediği görülmektedir.

1.5.5. Postmodern Dönemin Şekillendirdiği Birey

Postmodern dönemde yaşanan küreselleşme, kamusal ve özel alanın birbirine karışması ve iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi gibi durumlar, postmodern dönemin bireyi üzerinde de önemli etkilerde bulunmuştur. Bu dönemde kapitalizm, Batı toplumlarının hayatına önceden olduğundan daha çok nüfuz etmiş; bireyin yaşamında tüketim, hiçbir zaman olmadığı kadar fazla ön plana çıkmıştır. Bireysel hayatın en kişisel ve mahrem alanlarını bile işgal eden sistem, reklamcılık aracılığıyla tüketimciliği bedensel ve cinsel ilgilere de dâhil etmiş; hem bireylerin kişisel güvenlikleri ve kimlikleri ile ilgili ihtiyaçlarını oluşturmuş, hem de bu ihtiyaçları karşılayacak ürünleri üretmiştir. "*Kapitalizm, 'yaşam alanı'nın her kesiminde metalaşma ve tüketimciliğin yeni biçimlerine elverişli malzemeler*" bulmuştur (Kumar, 1995, s. 226-227).

Postmodern dönemde "*gündelik hayat estetikleştirilerek*", bir sanat eserine dönüştürülmeye çalışılmış ve gündelik hayatta göstergelerin ve imajların hızlı akışı hüküm sürmüştür. Bu dünyada şeylerin kullanım değeri ortadan kaldırılmış ve yerine Adorno'nun deyimiyle "*mübadele değeri*", Baudrillard'ın deyimiyle ise "*gösterge değeri*" konulmuştur. İmajlar ticari olarak manipüle edilmeye ve arzular imajlar yoluyla işlemden geçirilmeye başlanmıştır. Böylece maddeciliğin yanına hayali imajlar da eklenmiştir. Bu imajlar kültüre hiç olmadığı kadar değer atfetmiştir. Meta, bir gösterge haline gelmiştir ve bu göstergeler, çoğunlukla medya, özellikle de televizyon tarafından insanlara ulaşarak, Baudrillard'ın deyimiyle (2008, s. 27) "*hipergerçeklik*"i yaratır olmuşlardır. Gerçeğin sonu, insanlığı gerçeküstücülüğün yaygınlaştığı hipergerçekliğe ulaştırmıştır ve bu hipergerçeklik, bizzat gerçekliğin yerine geçmiştir. Gerçekliğin içi boşaltılınca ve gerçek ile hayali olanın arasındaki sınır ortadan kalkınca; farklılıklar, perspektifler ve derinlikler sona ermiştir. Bu çağda birey, göstergelere sığınarak, gerçeğin yadsınması içinde yaşar olmuştur (Featherstone, 2005, s. 116-120). Tüketim

çılgınlığını hayatında zirveye yükseltmiş insan, eskiden yemek saatlerinden çalmasın diye bir opera gösterisinin sadece ilk yarısını izlerken; şimdi her şeyi okumak ve izlemek ister olmuş, kültüre aç hale gelmiştir. Metaların bolluğu da kişinin yolunu şaşırmasına, malların arasında sıkışmasına sebep olmuştur (Adorno, 2012, s. 124-125).

Bu yeni toplumda istenen her yolla zenginliğe ulaşmak mubah hale gelmiş; mülkiyet ve zenginlik varlığı sürdürmek için bir araç olmaktan çıkarak, başlı başına bir 'amaç' haline gelmiştir. Bu toplumda tüketebilme gücünün miktarı, kişinin statüsünün göstergesi olduğundan, insanlar birbirleriyle yarışırcasına tüketmeye başlamışlardır. Orta ve alt gelirli sınıfların da reklamlar aracılığıyla tüketime teşvikiyle tüketim "*demokratikleştirilmiş*"; tüketmek bu toplumda üst sınıf kimliğini kazanabilme yanılsaması oluşturarak bir yaşam felsefesi haline gelmiştir. Dükkânlar ve vitrinler gibi kapitalist sergileme yöntemleri, metaların insanları baştan çıkararak yeni ihtiyaçlar yaratmasını amaçlamıştır. Ayrıca; "*Önceleri varlıklılara özgü ayrıcalıklar olarak kabul edilen serbest zaman, aylaklık, iyi konutlar, tatiller, iyi eğitim olanakları, kültürel etkinliklere katılabilme, iyi giyinme gibi toplumsal olanaklardan çalışan kitlelerin de yararlanabilmesi sağlanmıştır*" (Aydoğan, 2000, s. 118-120).

1970'li yıllardan günümüze kadar gelen bu dönemde çalışma zamanı ve serbest zaman da daha çok sanayileştirilmiş, mevcut toplumsal eşitsizlikler korunmuş ve artmış, bir zamanlar kamuya açık olan bilgi ve enformasyon özelleşmiş ve kar getirecek bir meta olarak görülür olmuşlardır. Lyotard'a göre (1997, s. 20) postmodern toplumda temel üretim gücü, bilgidir. Postmodern bilgi biçimi, sanayi sonrası toplumunun bir ürünü değil, bilgi toplumunun bir boyutu niteliği taşımaktadır. Postmodern dönemde yeni teknolojiler de yeni durumlar üretmekten ziyade, mevcut durumu onaylamaya hizmet etmişlerdir. Postmodern dünya, medyanın egemenliği altındadır ve insanları geçmişinden koparıp "şimdi"de yaşatmaktadır. Oldukça çoğulcu ve çeşitli olan postmodern dünyada filmler, videolar, televizyon programları ve web siteleri gibi imajlar hüküm sürmektedir. Toplumsal yaşamı ekonomik güçlerden ziyade, işaretler ve imajlar etkilemektedir. Bu çağda anlam, imajların akışıyla yaratılmaktadır (Giddens, 2012, s. 152-153).

İmajların ve eğlencenin egemenliğindeki postmodern toplumda kapitalist sistem, içi anlamla doldurulmuş serbest zaman etkinlikleri aracılığı ile bireyi tüketmeye yönelterek kar etmeyi amaçlamıştır. Modern dönemde fazla çalışmaktan şikâyet eden

işçileri rahatlatabilme kisvesi altında postmodern dönemde fabrikalara parklar, spor salonları, kütüphane ve kulüpler, yemek mekânları vb. yapılmış; şirket piknikleri, şenlikler gibi etkinlikler düzenlenir olmuştur. Serbest zamanlar hem üretkenliği artırmak; hem de işçinin, kazandığı ücreti serbest zamanda tüketerek harcaması amacıyla artırılmıştır. Zira 1920'li yılların başında taksitli ve kredili satış gibi kolaylıkların da sağlanmasıyla insanlar tüketime yavaş yavaş alıştırılmıştır. Tüketimin haz ve mutluluk kaynağı olarak kitlelere benimsetilmeye çalışılmasının arkasında, bireylere tüketim yoluyla mutlu olabilecekleri fikri aşılanmaya başlanmış; böylece postmodern yaşamda birey için "*Çalışma, insanı her türlü hazza götüren bir araç haline gelmiştir*" (Aydoğan, 2000, s. 107-112).

Günümüzde bireylerin serbest zaman etkinliği olarak dinlenmek-kafa dağıtmak için yaptığı spor, alışveriş, alışveriş merkezi gezmeleri veyahut film seyirleri bireyin kendi tercihleri olarak görünse de; bu bir kandırmacadır (Yengin, 2012, s. 42). Kültür sanayi ürünleri, mevcut sisteme yönelik eleştiriler barındırmamakta ve bireye itaat ile düzene uyum ile mutlu olabileceği düşüncesini aşılamaktadır. Bu ürünler bireylerin sistem ile ilgili bir tartışma ortamına girmelerini engellediği gibi, yaratıcı düşünmelerine de imkân vermemektedir. Kültür sanayi, sunduğu ürünlerle bireylere gündelik yaşamda hiçbir sorunun olmadığını ve mutlu-huzurlu olmaları gerektiğini empoze etmektedir. Hayata yabancılaşmış bireyden, sunulan serbest zaman etkinlikleri ile "şarj olması" ve verimli olabilecek bir biçimde işe dönmesi beklenmektedir. Görüldüğü gibi tüm bunlar sebebiyle günümüzde serbest zaman, aslında çalışma zamanının devamı olarak yaşanmaktadır. Bugün çalışırken hem birey hem de yurttaş olarak görevini yerine getiren insan, evine gittiğinde yine aynı sistemin kendisine sunduğu fantazyalarla oyalanarak çalışma yaşamını katlanılır hale getirmeye çalışmaktadır. Çalışma yaşamı, bu fantazyalara vakit ayırabilmek için katlanılması gereken zorunlu bir etkinlik haline gelmiştir. Dolayısıyla çalışma ile serbest zaman arasında birbirini besleyen karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır (Aydoğan, 2000, s. 132-142).

Kültür sanayinin ürünleri, bireyleri her gün yeniden üretmekte ve onlara düzene uymalarını söylemektedir. Bu sanayinin sunduğu serbest zaman seçeneklerinin hepsi, mevcut sistemin devamlılığına faydalı olacak ürünlerdir. Bu sanayi aracılığıyla bilinci manipüle edilerek sömürülen kitlelerin var olan düzendeki haksızlıkları görmesi engellenmektedir (Aytaç, 2002, s. 247). Hall'ün deyimiyle "*küresel postmodern*

dünya"yı üreten küresel kitle kültürü; toplumsal rolleri, kabul edilir yaşam tarzlarını, örnek kişilik modellerini vb. sunarak sosyalleştirme işlevi de görmektedir. Ortak yaşamları ve ortak bir kültürü paylaşan bireylerin kaderleri, küresel kitle kültürü aracılığıyla birbirine bağlanmaktadır (Çakır, 2014, s. 352, 371).

Riesman'ın "Yalnız Kalabalık" (*The Lonely Crowd*, 1950) adlı eserinde belirttiği üzere, giderek yapay ve sahte ilişkilerle dolmuş olan bu toplumsal sistemde birey, kalabalıklar içerisinde yalnız kalmıştır. Anlamını yitiren sosyal bağlar; yalnızlık, yabancılaşma ve iğreti ilişkiler tarafından da tehdit edilir hale gelmiştir. Her şeyin alınıp satılabilen bir metaya indirgendiği bu toplumda, serbest zaman etkinlikleri de yapaylaşmıştır. İlişkiler bile başkaları tarafından yönetilmekte, yönetenler serbest zamanın asıl değerini de dönüştürmektedir. Günümüzde tüketimci atraksiyona ayrılan serbest zamanlar, bireyselliğe kapalı bir meta fetişizmi ayini gibi geçirilmektedir. Günümüz serbest zamanlarında haz, zevk ve tüketimci hedonizm abartılı bir biçimde yaşanmaktadır. Bugün oldukça artmış olan serbest zamanlar çoğu zamanlar gösterileri izleme ve metaları tüketmekle geçirilmektedir. Bugün serbest zamanlarında giderek birbirine benzemeye başlayan insanlar, herkes gibi olmak adına ortak refleks ve heyecanlara mahkûm edilmektedirler. Her şeyin metalaştığı, sosyal ilişkilerin araçsal hale geldiği, insanların ilişki kurdukları kişileri hedefleri yolunda birer araç olarak gördüğü ve herkesin içtenliğini kaybettiği günümüz toplumsal dünyasında bireysel davranışları, başkalarının onayları ve değerleri belirler olmuştur. Ancak herkes gibi olmaya çalışan birey; kalabalıklar içerisinde güçsüz, güvensiz, dostsuz ve yalnız kalmıştır (Aytaç, 2002, s. 240-251). Böyle bir düzende bireyin sığınabileceği en önemli kurum olan aile, daha büyük önem kazanmaktadır.

1.5.6. Postmodern Dönemde Ailenin Dönüşümü

Postmodern toplumun kalabalıklar içerisinde güvenecek kimsesi kalmayan yalnız bireyinin, güvenebileceği tek yer olan aile içerisindeki ilişkileri de değişim göstermeye başlamıştır. Özel alanın sahibi olan aile kurumu, postmodern döneme gelindiğinde de birtakım değişiklikler geçirmiştir. Ortaçağ'dan Modern Çağ'a geçişte geleneksel geniş ailenin çözülerek çekirdek aileye dönüşmesi gibi, modern dönemden postmodern döneme geçişte de çekirdek aile çözülerek yeni aile türlerinin çıkışına sahne

olmuştur. Boşanma oranlarının yükselişi ve evliliğin sorumluluklarından uzaklaşma isteği ile özellikle Batı'da "*tek ebeveynli aile*"ler belirmeye başlamıştır. Yeni döneme ait yeni aile biçimlerinin bir diğeri de "*birlikte yaşama*"dır. Bireyler, birlikte yaşamayı hem evliliğin getirdiği bağlardan uzakta yaşamak hem de ekonomik bağımsızlıklarını sürdürebilmek için seçtiklerini ifade etmektedirler (Canatan ve Yıldırım, 2013, s. 78-81).

Beck ve Beck-Gernsheim'a göre postmodern dönemde bireysel seçimlerin artması, insanların mahrem ilişkileri yaşayış biçimlerini büyük ölçüde dönüştürmüştür. Bugün hem erkekler hem de kadınlar kariyer peşinde koşmakta, dolayısıyla erkeklerle kadınlar arasında kolayca düşmanlıkların belirebilmesi doğallaşmaktadır (2002, s. 101-119). Bunun yanında, postmodern dönemde cinselliği yaşayabilme ihtimali o kadar artmıştır ki; romantik aşk duygusuyla bir kez evlenen çiftler süreklilik sağlamaya çalışırken ve daha önceleri boşanmak çok zor ya da imkânsız olmaktayken bugün, evli çiftler ilişkilerinin yürümediğini hissettiklerinde evliliği sürdürme ihtiyacı duymamaktadırlar. Postmodern dönemde önemli olan ilişkilerin derinliği değil, ilişki kurulan insanların sayısı haline gelmiştir. İnsanların birbirleriyle çoğunlukla cep telefonu, sosyal medya gibi medya teknolojileri aracılığıyla konuştuğu günümüzde; "*Önemli olan, iletinin kendisi değil, onlarsız kendimizi dışlanmış hissettiğimiz iletilerin sürekli dolaşımıdır. Bağlantılar sanaldır, gerçek ilişkiler değillerdir*". Bilgisayarlı buluşmalara sahne olan postmodern ilişkilerde her zaman "sil" tuşuna basabilmek mümkündür (Giddens, 2012, s. 274-286).

Diğer yandan, satın alma özgürlüğünün reklamını yapan postmodern tüketim kültürü, ailenin her bir bireyine ayrı ayrı hitap ederek işleyişini sürdürmektedir. Hem anne hem babalar çalıştığı için, hem de kapitalist sistem anne-babaların çocuk üzerindeki yetkisini azalttığı için; geleneksel baba figürünün otoritesini kaybettiği günümüz kültüründe kapitalizm, asıl tüketiciler olan kadınlar ile birlikte çocukları da yüceltmiştir (Aydoğan, 2000, s. 125-128). Bu dönemde çocuklar, daha önce hiç olmadıkları kadar önem kazanmış ve çocukluk ile yetişkinlik tekrar birbirine karışmıştır.

1.5.6.1. Çocukluk ve Yetişkinliğin Yeniden İç İçe Geçmesi

Daha önceleri ev, çocukların küçük dünyası olmuş ve toplumun ekranı görevini aile yapmıştır. Aile, toplumla ilgili önem atfettiği bilgileri çocuğa aktarmıştır. Çocuğa kıyasla evden çok daha rahat dışarı çıkabilen aile büyükleri, dışarıdaki bilgileri çocuğa filtreleyerek getirmişlerdir. Hâlbuki bugünün ebeveynleri, binlerce görüntü ve fikirle savaş vermek zorundadır. Dolayısıyla, aile içindeki güç ilişkileri bu şartlarda değişikliğe uğramıştır. Ebeveynler, artık bilgi konusundaki tüm gücü elinde tutan yetkili değillerdir. Önceleri, henüz okuma yazma öğrenmemiş çocukların bilgi alanı oldukça sınırlıyken; artık tek başına sokağa bile çıkma izni olmayacak yaşlardaki çocuklar, yeni medya teknolojileri sayesinde tüm dünyayı dolaşabilmektedirler. Daha önceleri matbaa teknolojisi, çocuklarla yetişkinlerin okuyabildikleri kitapları ayırdığından, bu yaş gruplarının bilgi sahibi olabilecekleri konuları da ayırabilmekteydi. Bugün ise çocuklar, çeşitli medya içeriklerinde yetişkinlerin yalan söylediğini, içki içtiğini, birbirlerini aldattığını ve cinayet işlediğini görerek, eski bilgisizliğin verdiği masumiyetlerini kaybetmektedirler (Meyrowitz, 1985, s. 252-255). Postman'a göre de herkese eş zamanlı olarak aynı enformasyonu ileten televizyon (ve yeni medya teknolojileri), büyük bir hedef kitlenin tatmini için kültürü mecburen bir eğlence biçimine dönüştürmüştür. Bu gerçek, özellikle çocukların yetişkinlere özgü olan enformasyon biçimine maruz kalarak masumiyetlerini yitirmelerine sebep olmuş ve dolayısıyla da günümüzde çocukluk ile yetişkinlik arasındaki sınırı kaldırmıştır (Batuş, 2005, s. 273-274).

Beklentilere bakılırsa, postmodern toplumda çocukluğun kendine özgü konumunu (masumiyetini ve muhtaçlığını) tekrar yitirmesi normaldir; çünkü artık çok küçük çocuklar bile yetişkinlerin kullandığı medya teknolojilerini, çoğu zaman onlardan daha iyi bir biçimde kullanmaktadırlar (Giddens, 2012, s. 216). Son 30 yılda çocuklar yetişkinler gibi giyinen, onlar gibi konuşan ve davranan "*çocuk görünümlü yetişkinler*" halini alırken; yetişkinler de yaşlarından daha küçükler için moda olan kıyafetler giyinerek, kendilerini daha genç göstermeye çalışır olmuşlardır. Bugün küçük çocuklar takım elbiseler ya da tasarımcı kıyafetleri giyebilirken, yetişkinler de üzerinde çizgi film karakterleri olan kıyafetlerle dolaşabilmektedirler. Artık yetişkinlerle çocuklar aynı video oyunlarını oynamakta, aynı dili konuşmaktadırlar. Ayrıca artık çocuklar filmlerde yetişkin ayarında rollerde oynamakta, yetişkin suçları işlemekte, çocukların sözleri-

ifadeleri dikkate alınmakta ve onlara daha çok haklar verilmektedir. Eskiden olduğu gibi "*en iyisini büyükler bilir*" düşüncesi kalmamıştır. Aile içinde de, ebeveynler hatalarını daha kabullenici olmakta ve her şeyin en doğrusunu bilemedikleri konusunda hatırlatmalara maruz kalmaktadırlar (Meyrowitz, 1985, s. 242-246).

Ayrıca günümüzün yaygın çocuk yetiştirme düşüncesine göre, meslek seçimlerinde kararı çocuğa bırakmak, yeteneklerini tespit edebileceği ve geliştirebileceği imkânlar vermek ve oyun, oyuncak, giyim gibi tüketim mallarını birer özgürleşme fırsatı olarak çocuklara sunmak gerekmektedir. Uzmanlara göre bugünün anne-babaları çocuğu anlamaya çalışmalı; ona yalnızca sevgi değil, saygı da göstermelidirler. Çocuklarıyla arkadaş gibi olması beklenen ebeveynler kendilerini birer 'bilgi otoritesi' olarak görmekten artık vazgeçmeli ve özellikle medya teknolojilerinin içine doğan çocuklarından da bir şeyler öğrenebileceklerinin farkına varmalıdırlar. Postmodern dönemde artık anne-babalar çocuk yetiştirme konusunda yetersiz görülmekte ve onlardan işi, bu konunun uzmanlarına bırakmaları beklenmektedir. Çocuklarını doğru şekilde yetiştirebilmeleri için, anne-babaların da çocuk yetiştirme konusunda eğitim almaları gerekmektedir. Günümüz uzmanlarına göre artık kendi başlarına birer birey, birer özne olarak görülen çocukların tercihleri daha fazla dikkate alınmalı; devletin ve ailenin çocuk üzerindeki irade yetkisi iyice azaltılmalıdır. Anne-babalardan beklenen, çocuklarıyla serbest zamanlarında 'kaliteli vakit' geçirmeye özen göstermeleridir (Canatan ve Yıldırım, 2013, s. 173-174).

Modern dönemden itibaren ailelerin serbest zamanlarını nasıl geçirdiklerini gösterebilmek adına İkinci Bölüm'de, bu dönemde evlere girmeye başlayan ve postmodern dönemde insanların hayatının her yanını saran medya teknolojilerinin ailenin serbest zamanındaki yeri ve aile içi iletişim üzerindeki rolü anlatılmaya çalışılacaktır.

2. AİLE YAPISININ DÖNÜŞÜMÜNDE MEDYA VE SERBEST ZAMAN

2.1. Aile Yapısına Etki Eden Geleneksel Medya Teknolojilerinin Kısa Tarihçesi

'*Medya*' kelimesi, araç anlamına gelen '*medium*' kelimesinin çoğuludur (Divina, 2006). Bir icat yapmanın bilgisine *'teknik'*, bu bilginin toplumsallaşmasına ise *'teknoloji'* denilmektedir. McLuhan'ın hocası olan Innis, teknolojinin insan yetilerinin; iletişim teknolojisinin ise insan bilincinin uzantısı olduğu düşüncesindedir. Ona göre, insan ve teknoloji arasında önemli bir bağ bulunmaktadır ve uygarlığı oluşturup değiştiren unsur, iletişim teknolojisidir. McLuhan'a göre de medya teknolojileri hem bir toplumdaki bireylerin düşüncelerini ve hislerini, hem de toplumun biçimini ve çalışma şeklini belirlemektedir (Yengin, 2012, s. 34-36). McLuhan'a göre teknolojiler insan uzuvlarının yerine geçmektedir ve insan ilişkilerini ciddi biçimde etkilemektedir. Örneğin otomobil, insan ayağının uzantısı gibidir ve hem insanlar açısından yürüme kültürünü ortadan kaldırmış (bunun sonucunda obezite ve başka sağlık sorunlarını tetikleyebilmiş), hem de kentlerin otomobile uygun bir gelişme göstermesini mecbur kılmıştır. Dolayısıyla McLuhan, aracın, iletinin kendisi olduğunu öne sürerek; öncelikli olarak bireyler aletlere şekil verseler de, daha sonra aletlerin de bireylere şekil verdiğini kastetmiştir (Altay, 2005, s. 19, 22).

Antik dünyada imgeler ve heykeller bir iletişim ve propaganda biçimi olarak kullanılmıştır. İmgeler, Hıristiyanlar için enformasyon aktarma ve ikna aracı olma görevi görmüşlerdir. Ortaçağ döneminde insanlar bilmeleri gerekenleri; katedrallerde ağaca, taşa ve bronza oyulmuş ve mozaik cam pencerelerde resmedilmiş imgelerden öğrenmek zorunda kalmışlardır. Eski çağlarda bile etkili iletişim araçları, maskeli balolar, baleler, operalar gibi müzikli ve görsel mesajları birleştiren gösterilerdir. Bu eğlenceli gösterilerin yanında idamlar, halka, yetkililere direnmeye çalışmanın sonunun nasıl olacağı mesajını veren etkili gösteri biçimleri olmuş; ayrıca siyaset de kişiselleştirilerek tiyatrovari bir biçimde halka sunulmuştur. Sözlü iletişimin eski kullanım biçimlerinden biri ise, Zygmunt Bauman'ın 'kitle iletişim aracı' olarak

nitelendirdiği Katolik Kilisesi'nin vaiz kürsüleridir. Bunun yanında akademik iletişim, ya da hikâyeler anlatan balatlar da sözlü iletişim aracılarındandır. Tavernalar, hamamlar ve kahvehaneler de o dönemlerde sözlü iletişimin mekânları görevi görmüştür. 16. yüzyılın sonlarında sayısı yaklaşık 600'ü bulan İstanbul kahvehanelerinde ise Ozanlar, sözlü iletişimin taşıyıcıları olarak hikâyelerini anlatmışlardır (Briggs ve Burke, 2011, s. 38-50).

Özetlemek gerekirse, iletişim tarihinin ilk ve en uzun aşaması; yaklaşık olarak M.Ö. 35.000 ile Samuel Morse'un ilk telgraf mesajını yolladığı 1838 yılına kadar geçen süre olarak düşünülmektedir. Bu aşamada fiziksel ve mekanik güçlerle idare edilmiş olan bilginin iletilebilmesi için; "*hızlı koşan kuryeler, haber güvercinleri, duman işaretleri, tamtam sesleri ve semaforlar*" kullanılmıştır. İkinci aşama; elektriğin icadıyla birlikte telgraf, telefon, radyo ve televizyon teknolojilerinin gelişimini içine almaktadır. Üçüncü aşamada ise; "*elektronik bilgisayarlar, transistorlar, yarı-iletkenler ve entegre devrelerin (çipler) icadıyla elektroniğin sunduğu olanaklar yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır*". Intel tarafından 1971 yılında ilk mikroişlemcinin, üretildikten dört yıl sonra piyasaya sürülmesi ile bilgisayar sahipliğinin önü açılmış ve 'bilgi çağı' olarak adlandırılan dönem başlamıştır. Günümüzde içinde bulunduğumuz dördüncü aşamada ise bilginin işlenmesinde kullanılan analog yöntem, dijital sistemle yer değiştirmiş ve bugün '*yeni medya*' dediğimiz araçları oluşturmuştur (Başer, 2010, s. 38-40).

Matbaadan televizyona, modern dönemle birlikte gelişen başlıca medya teknolojilerinin kısa bir tarihini vermek, bu noktada daha faydalı olacaktır.

Matbaa teknolojisi yaklaşık olarak 1450 yılında, muhtemelen Johann Gutenberg tarafından bulunmuştur. Daha önceki sözlü iletişim sistemi daha akışkan ve esnek iken, yazılı sistem daha sabittir. Rahipler, matbaa teknolojisi sayesinde sıradan insanın dinsel metinleri kendi başına okuyarak kiliseye olan güvenini yitireceğinden korkmuşlardır. Ortaçağ'ın başlarında kitap bulunamazken, 16. yüzyıldan itibaren bugünün "*aşırı enformasyon yüklemesi*"ne benzer bir durum yaşanmıştır. Matbaanın gelişiyle, sözlü olarak ya da el yazmaları aracılığıyla dolaşan ve bu sebeple değişken olan bilgi standartlaştırılmış ve korunması mümkün olmuştur. Okuryazarlığın artması sayesinde yazılı kayıtlar yayılmış ve bunun sonucu olarak 'enformasyon' işlemeye bağımlılık artmıştır. Matbaa teknolojisi metinlerin değişmezliğini sağlamış, keşiflerin daha yaygın olarak bilinmesini mümkün kılmış ve enformasyonun kaybolmasını

zorlaştırarak, bilgi birikimini kolaylaştırmıştır. Başlıca amacı bütün Hıristiyanlarla iletişim kurmak olan Reform, matbaa sayesinde kalıcı bir devrim haline gelmiştir; çünkü matbaa, Ortaçağ'ın önceki dönemlerinde olduğu gibi aykırı düşüncelerin bastırılmasına izin vermemiş, Marthin Luther King'in sesinin duyulmasını sağlamıştır. Diğer yandan, günümüz televizyon dizilerine benzer biçimde, 18. yüzyıl romanları da okurlarını tüketim mallarını satın almaya ve bu mallardan haz duymaya teşvik ederek, "*tüketim toplumunun doğuşu*"na yardımcı olmuşlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nda ise, 16. yüzyıl sıralarında dini kitap basmak günah olarak görülmüştür ve bu doğrultuda, 1515 yılında Padişah I. Selim, matbaanın kullanılmasına idam cezası uygulanacağını belirten bir ferman yayınlamıştır. Ancak yüzyılın sonunda, Padişah III. Murat, dini olmaması şartıyla Arapça harflerle yazılı kitapların basılmasına izin vermiştir. İlk Türk matbaasının kurulabilmesi, Yahudi matbaasından en az 200 yıl, Ermeni matbaasından ise en az 150 yıl sonra, ancak 18. yüzyılda gerçekleşebilmiştir (Briggs ve Burke, 2011, s. 21-88).

Bir iletişim teknolojisi olarak matbaadan sonra *Posta Teşkilatı* kurulmuştur. Briggs ve Burke'nin ifadesiyle, iletişim araçları "*siyasi yönetimlerin sinirleri*" konumunda olmuştur. Posta iletimi adı altında düzenli bir mesaj taşıma sisteminin kurulması, "*kâğıt imparatorluk çağı*"nı başlatmıştır. Deniz yoluyla ulaşım, karayoluna göre daha hızlı olduğundan, kaybolma tehlikesine karşı birkaç kopyası çıkarılan mektuplar farklı gemilerle yollanmıştır. Sanayi Devrimi'yle birlikte elektrik kullanımına geçişin ilk olarak ulaşımı etkilemesi, posta açısından da kolaylıklar sağlamıştır. Zira elektrik gücü hem sanayinin mevcut koşullarını, hem de gündelik yaşamın bütün boyutlarını tamamen değiştirmiştir. Trenler gibi gemiler tarafından da taşınan mektuplar, pulun ortaya çıkışıyla birlikte mesafe fark etmeksizin her yere ucuz ve aynı ücretle gitmeye başlamıştır. Gideceği yere ulaşana kadar bir sürü insan tarafından okunma ihtimali olan mektuplar, 'mahremiyet' sorununu gündeme getirmiş, bu kaygıdan dolayı yazılanlar standartlaşmaya başlamıştır (2011, s. 34-160).

Samuel Morse'un 1937 yılında icat ettiği *Telgraf* teknolojisi ise sınırları silmiş ve bölgelerin önemini azaltarak birleşik bir Amerikan söyleminin zeminine yol açmıştır. Telgraf, o zamana kadar geçerli olan enformasyonun tanımını değiştirdiği gibi, kamusal söyleme yeni bir anlam kazandırmıştır. Telgraf sayesinde enformasyon bir meta; yararı ya da anlamı önemsenmeksizin alınıp satılabilecek bir 'şey' haline gelmiştir. Bugün,

çoğunun yaşamımız üzerinde hiçbir etkisi olmadığı haberler; bol miktarda ilgisiz enformasyon yaymış olan telgraf teknolojisinden miras kalmışlardır. Her şeyi herkesin ilgisi haline getiren telgraf; kamusal söyleme "*ilgisizliği yüceltip, acizliği katmerleştirmek*" gibi bir katkıda bulunmuştur. Zamanı ve dikkati bölen bir etkide bulunan telgraf, kamusal söylemi özünde tutarsızlaştırmıştır. Kitap, bir iletişim aracı olarak düşünceyi sürekli kılmayı görev edinirken; telgraf, her biri yeni mesajlarla hemen eskiyen mesajlar iletmiştir (Postman, 2012, s. 78-84).

Telgrafın yaygınlaşmasıyla, ulusal ve uluslar arası piyasalar birbirine bağlanmış, enformasyonun aktarımı hızlanmış ve uluslar arası ilişkiler ön plana çıkmıştır. Daha sonra, yüzyılın en önemli icatlarından biri olan telefon teknolojisi ortaya çıkmış ve bu durumu günümüze kadar oldukça pekiştirmiştir. "*Telefon*" sözcüğü ilk olarak 1976 yılında, akustik bir iletişim yöntemini ifade etmek için kullanılmıştır. Alexander Graham Bell, telefonu icat etmeden önce sağırlara konuşma öğretme sorunları üzerinde çalışmıştır. Bell, 1865'te düşündüğü "*konuşmayı elektrik dalgalarıyla iletme*" fikrini, 1874 yılında insan kulağını model alarak biçimlendirdiği "fonotograf" cihazıyla birlikte gerçeğe dönüştürmüştür. *Telefon Hirmondo* şirketi (1893), abonelerine dünyanın ilk yayıncılık hizmetini sunmuş ve telefon aracılığıyla insanlara haber bültenleri, gazete özetleri, borsa raporları, spor haberleri, opera ziyaretleri, dil dersleri ve çocuk programları ulaştırmıştır. Telefonla birlikte toplumsal alışkanlıklar değişmiş, örneğin kocaları evden ayrıldıktan sonra telefonda laflamak kadınlar için bir keyif haline gelmiştir (Briggs ve Burke, 2011, s. 165-180).

Telefon, son zamanlarında eğlenceye yönelik program hizmetleri sunmuş olsa da; insanları eğlence dolu serbest zamanlara alıştıracak en önemli icat, radyodur. '*Radyo*' terimi, "*sesin elektromanyetik dalgalar halinde gönderilmesini ve alınmasını*" ifade etmektedir. Radyo teknolojisi, 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başlarında İngiliz Maxwell ve Fleming, Alman Hertz, İtalyan Marconi, Amerikalı De Forest ve Sarnoff gibi birçok mucit ve bilginin katkılarıyla icat edilmiştir. Radyo, ilk başlarda iki nokta arası hızlı ve doğrudan haberleşmeye yararken, daha sonraları bir kitle haberleşme aracı haline gelmiştir (Kocabaşoğlu, 1983, s. 2732).

'*Radyo*' kelimesi, Latince '*radius*' (ışınlama) ve Yunanca '*fone*' (ses) kelimelerinin birleşiminden oluşmuş ve '*radyofoni*' kelimesinin kısaltmasından oluşturulmuştur (*Milli Eğitim Bakanlığı - MEB*, 2011, s. 3). 1920 yılından sonra

radyonun yaygınlaşmasıyla birlikte Amerikalı iş adamları, Birleşik Devletler'deki her evin anahtarına sahip olmuştur. Radyo teknolojisi ile birlikte insanlar dünyada olup bitenlerle ilgili bilgilere ilk elden ulaşabilir, serbest zaman ve eğlenceden paylarına düşeni alabilir olmuşlardır. Yaygın olduğu dönemde 17 milyon hanede radyo dinlenirken, televizyonun yaygınlaşmasıyla birlikte radyo dinlenen evlerin sayısı 3 milyon haneye düşmüştür. Ancak radyo günümüzde de körler, hastalar, yalnızlar ve evlerinden çıkamayanlar için önemini sürdürmektedir (Briggs ve Burke, 2011, s. 189-257).

Televizyon teknolojisi ise, 1930'lu yıllarda dünyada kendini göstermiş ve hem radyonun hem de sinemanın popülerliğini tehdit etmiştir. Özellikle 1950'li yıllardan sonra televizyon bugünkü popülaritesinin temelini atmış, programlarını çeşitlendirmiştir (MEB, 2011, s. 28-29). 1948 yılında haftalık sinema izleyicisi ortalaması 90 milyon kişi iken, televizyonun evlere girmeye başlamasından sonra 1956 yılında sinemaya giden kişilerin sayısı 47 milyona düşmüştür. Film şirketleri bir çıkış yolu olarak, televizyon şirketlerine filmlerini satmayı bulmuşlardır. 1960'ların ortasına gelindiğinde 90'dan fazla ülkede televizyon istasyonları kurulmuş ve dünya çapında televizyon izleyicisi sayısı 750 milyonu geçmiştir; çünkü televizyon da radyo gibi tüm dünyada hızla eğlenceye yönelmiştir. 1950-1960 yılları arasında enformasyon ve eğlence arasındaki sınırlar bulanıklaşmış, bu duruma "*infotainment* (bilgilence)" adı verilmiştir (Briggs ve Burke, 2011, s. 221-269).

McLuhan ve Powers'a göre, matbaa ve fonetik alfabeden önce insanlar duyularını eşit olarak kullanmaktayken; görsellik kültüfünün ön plana çıkmasıyla, sözellik geri plana itilmiştir (Altay, 2005, s. 28-29). Televizyon teknolojisi, telgrafın hızı ile fotoğrafın görselliğinin birleştiği bir iletişim aracıdır. Bu araç sayesinde konuşmanın yerini eğlence tarafından biçimlendirilen imaj ve temsil sanatı almıştır. Televizyon izleyiciliğinin toplumda yaygınlaşmasıyla da; politika, din, eğitim gibi oldukça ciddi alanlarda bile görsellik ve imaj artık çok önemli hale gelmiştir. Bu bağlamda, Aydınlanma döneminin en önemli özelliklerinden biri akıl ve bilgi birikimi sahibi olmak değil, iyi görüntü verebilmektir (Batuş, 2005, s. 273-274).

Postman'a göre elektronik iletişim teknolojisi, 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında, merkezinde telgraf ve fotografinin bulunduğu bir "*ce-ee dünyası*"nın temelini atmıştır. Bunu en iyi yansıtan da televizyon teknolojisidir. Televizyon insan

hayatına öyle işlemiştir ki hem insanların en mahrem alanı olan evlerinin içine kadar girmiş, hem de en yoksul kimselerin bile vazgeçilmezi haline gelmiştir. Bugün ne en yüce eğitim sistemi, ne de kamuoyunu ilgilendiren herhangi bir konunun televizyonun belirleyiciliğinden kaçması mümkün değildir; dolayısıyla televizyon, birey hayatını bireyler adına düzenleme gücünü elinde tutmaktadır. Bilgisayarlar ve onların hayatımızdaki yeri ile ilgili bilgileri bile televizyondan öğrenmişizdir. Sunduğu görüntülerin gerçekliğinden bir an bile kuşkuya düşürmeyen ve bakış açısını ustalıkla gizlemeyi başaran televizyon; sunduğu gerçeklik dışı şeyleri garip değil, doğal olarak gösterebilmeyi başarmaktadır (2012, s. 88-93). Televizyon; kendinden önceki iletişim biçimlerinin bazı özelliklerini alarak ortaya çıkmış ve kendinden sonraki dijital teknolojilere de uyum sağlayarak krallığını bugün dahi sürdürebilmiştir (Başer, 2010, s. 36-37).

Özünde, günümüzde medya ve iletişim dünyasında gördüğümüz her ürünün geçmişle bir bağlantısı vardır; öyle ki bugünün medya ürünlerine yapılan eleştirilerle geçmiş dönemlerin yeni çıkan medya teknolojilerine yapılan eleştiriler hemen hemen aynıdır. Dolayısıyla, medya tarihinde hiçbir araç diğerini tamamen ortadan kaldırmamıştır. Örneğin; radyo yayını televizyona göre daha ucuz olduğundan Üçüncü Dünya ülkelerinde radyo, kullanılan başlıca medya aracı olmaya devam etmektedir (Briggs ve Burke, 2011, s. 10, 293-303). Ancak modern döneme damgasını vuran medya teknolojisi, televizyondur. Televizyon, ailelerin hem ev içindeki serbest zamanlarında, hem de aile bireylerinin kendi aralarındaki iletişimlerinde büyük rol oynamıştır. Bu bağlamda, bu bölümün geri kalan kısmında modern dönemin serbest zaman etkinliği olarak bireyin hayatına giren ve kültür endüstrilerinin oluşturduğu içerikleri ev içi serbest zamanlarda izleyicilerine benimseten televizyonun; bireylerin ve ailelerin yaşayışlarını ve birbirleriyle olan ilişkilerini nasıl şekillendirdiği üzerinde durulacaktır.

2.2. Modern Dönemde Serbest Zaman ve Kültür Endüstrileri

Giddens'a göre modernite, teknolojinin gelişmesi ve kitle iletişim araçlarından bağımsız düşünülemeyecek bir olgudur, hatta modern kurumların gelişimi ve yayılması da doğrudan bu teknolojilerle bağlantılıdır (2010, s. 40). Modernleşme ile birlikte

serbest zaman artık bireyin zamanı olmaktan çıkmıştır; çünkü bu dönemde serbest zamanda yapılan etkinlikler, bireylerin şahsi deneyimleri ile ilgili değildir. Günümüzde serbest zamanlar televizyon, radyo, bilgisayar gibi kitle iletişim araçları tarafından kuşatılmıştır (Aydoğan, 2000, s. 15-21). Dolayısıyla; çalışma zamanı dışındaki serbest zamanında yalnızlaştırılmış çağdaş bireyin "*kalabalıklar içindeki yalnızlığında kendi bireyliğini bulabilmesi*" imkânsızlaşmıştır (Oskay, 2010, s. 7). Modern iletişim teknolojisi ile birlikte çağdaş insanlar, kitle kültürü ürünlerini tüketerek serbest zamanlarında sisteme ücretsiz işçi olarak katılır olmuşlardır. Evlerine kapanmış bireyler, ekran teknolojilerinin sunduğu dünyayı bir an bile kaçırmadan izlemekte-takip etmekte ve kendilerinin olmayan bir dünyada yaşamaktadırlar. Oskay'ın deyimiyle bu etkinlik "*leisure saatlerinde yapıldığı için iş hayatı zarar görmemekte, hatta kendini 'kitleleştirilmiş insan'a dönüştürmek için yüklendiği işin aracına üste para da vermiş bulunan çağdaş insana kendi özgürlüksüzlüğü kendi parası ile satılmış da olmaktadır*" (2010, s. 11).

Modern kitle kültürü; sinema, radyo ve romanlar gibi kitle iletişim araçları aracılığıyla var olan düzene övgüler dizmekte ve olabilecek tek gerçeğin mevcut yaşayış biçimi olduğu yanılsamasını oluşturmaktadırlar (Horkheimer, 1998, s. 155). Modern dönemde siyasetin dışında tutulan kamu, yalnızca kitle iletişim araçlarının yayınladığı eğlendirici ve oyalayıcı programların edilgin tüketicileri olmaya indirgenmiştir. Gerçekte, demokratik bir süreç olmaktan çıkmış bugünün toplumunda çift yönlü gerçek bir toplumsal iletişim bulunmamaktadır (Oskay, 2010, s. 261-262). Lefebvre'e göre; toplumsal ve politik bilgilerle dolu özel yaşam ve kamusal ve politik yaşamda beliren 'kişiselleşme' sebebiyle modern dönemde kamusal ile özel yaşam fazlasıyla iç içe geçmiş durumdadır:

> *"Kitle iletişim araçları sayesinde prenslerin ve kraliçelerin, yıldızların ve milyarderlerin gündelik hayatının ayrıntılarını, evlerini, vücutlarını sanki kendimizinkiymiş gibi iyi bilmekteyizdir. Kamusal olan özel, özel olan da kamusal olmuştur. Ancak bu sadece görünüşte olmaktadır, çünkü televizyonda gösterilen, sadece gösterilmesi tercih edilenden ibarettir"* (2013, s. 12, 99).

Çakır'a göre; "*Endüstriyel Devrim, teknolojik yenilikler ve medya, tahmin edilenin aksine insanın yalnızlığını giderek artırmış; insan, sosyalliği de, psikolojisi de*

sorunlu bir varlık haline gelmiştir". Teknolojinin kullanım biçimleri, insanı mekanikleştirmiştir. Modern toplumda yalnızlaştırılan insanın tüketime yönelmesi sistemin işine gelmektedir; böylece yalnızlaştırma yeniden üretilmektedir. Modern toplumun bireyi öyle yalnızlaşmış ve kendi aile bireylerine karşı bile soğuklaşmıştır ki, 2003 yılında Fransa'da yaz aylarında evlerinde aşırı sıcaklar sebebiyle yalnız başına ölen yüzlerce yaşlı insanın cenazesine yurtdışında tatil yapmakta olan çocuklarının bile gelmemiş olması bunun çarpıcı bir örneği niteliğindedir. Bu örnekte hem gençlerin hem de yaşlıların yalnızlaşması söz konusudur (Çakır, 2013, s. 55-60).

Modernleşme sürecinde gerginlik ve çalkantı hüküm sürmüş, deneyim ve imkânların genişlemesi ile aynı zamanda büyük bir değer boşluğu ve yokluğunun varlığı bireylerde bir baş dönmesi ve sarhoşluk meydana getirmiş, benlik hem gelişmiş hem de sarsılmıştır (Berman, 2012, s. 31, 36). Modern dönemde gelişmiş teknoloji hiyerarşi, yabancılaşma ve uzmanlaşma getirirken; bireyler hayata teknoloji gözüyle bakar olmuşlardır. Bu dönemde sürekli yenilenme ve dolayısıyla sürekli bir eskime vardır. Sistemle sürekli bir mücadele içerisinde olan bireyin serzenişleri, kitle kültürü ve popüler kültür ürünleri aracılığıyla giderilmektedir (Çakır, 2013, s. 10-14). Daha önceki dönemlerde Kilise ya da Devlet gibi açık ve görünür bir yetkenin altında yaşayan birey, bugün daha gizli yöntemlerle biçimlendirildiğinden, yetkeyi göremez olmuş ve kendi istekleri doğrultusunda davrandığı yanılsaması içerisinde yaşamaya başlamıştır (Fromm, 2011, s. 166-203). 'Arınma Hipotezi'ne göre sanat, din, ideolojiler ve buna benzer simgesel sistemler, gerçek yaşamdaki deneyimlerin yerine ikame deneyimler ortaya çıkarmakta ve bireylerin kendilerini öldüren toplumsal sisteme olan isyanının sorunsuz bir biçimde dışa vurulmasını sağlamaktadırlar. Bu simgesel sistemlerin içine kitle iletişim araçları da girmektedir. Huizinga'ya göre de bugünün bireyine bırakılan tek açık yol, rüya ve fantazyaya kaçıştır (Oskay, 2010, s. 145, 366-367). Bu da günümüzde en çok kitle iletişim araçları aracılığıyla yapılmaktadır.

Ancak günümüzde, egemen kesimlerin yararına içerikler üreten kitle iletişim araçları, aslında bir tür 'iletişimsizlik' oluşturarak, eğlendirme adı altında beğenileri geriletmekte ve insanları "*eblehleştirmektedir*". İşliklerde üretim süreçlerinin, işlik dışında da hayatın fragmanlaştırılmış bir biçimde yaşanması, insanları unutmaya ve "*belleksiz kalma*"ya sürüklemektedir. Bu durumda bireyler var olan düzeni olabilecek tek hayat türü olarak görmekte ve buna karşı eleştirel bir düşünce

geliştirememektedirler (Oskay, 2013, s. 148, 416). Çağdaş elektronik teknoloji, ayrıca zaman ve mekân sınırlamasını ortadan kaldırarak bireyde farazi bir "*herkesle birlikte ortak vakit geçirme*" sanrısı oluşturmakta; "*birbirinden soyutlanmış, kendi 'interior'üne çekilmiş insanlara, gerçekte var olmayan bir 'cemaat' içinde yaşama sanısı edindirilmektedir*". Oskay'ın sözleriyle günümüzde;

> "*Bireysel yaşamda, akraba ilişkilerinin, ailenin, komşuluk ilişkilerinin gücünü yitirmesi; eğitsel ve sınaî etkinliklerle, dinlenme etkinliklerinde 'hane' ve ailenin eski işlevlerinin azalıp kalkması, bu işlevlerin uzmanlaşmış toplumsal kurumlara geçmesi, gelir ve statü grupları arasında farklılaşma kesinleşmiş; göreneklerin ve geleneklerin içinde sürdürülen soyluluk yükümlülükleri, yüz yüze ilişkilerin yaşandığı bayramlar, şenlikler sona ermiştir*" (2010, s. 189, 231).

Bütün bu ilişkilerin dönüşümünde, medyanın rolü büyüktür. Raymond Williams'a göre, medya bizim davranışlarımızı belirleyen toplum dışı bir otorite değil aksine bizim kültürümüzün bir parçasıdır; dolayısıyla medyayı anlamak, toplumu anlamanın yollarından biridir (Arık, 2011, s. 123). Modern toplumda kültür, teknolojinin üzerine bindirilmiş bir ideoloji haline gelmiştir. Kent aracılığıyla toplumun içine giren toplumu Lefebvre, "*teknokratik-bürokratik toplum*" ve "*bürokratik yönlendirilmiş tüketim toplumu*" olarak adlandırmıştır. Modern toplumda teknolojinin sözde hâkimiyeti, toplumun yavaş yavaş daha üstün, akılcı bir bilim toplumu haline geldiği görüntüsünü vererek, gündelik gerçekliği gizleme görevini üstlenmiştir (2010, s. 62-73).

Bugünün gündelik yaşamındaki deneyimlerin çoğu medya teknolojileri tarafından şekillendirilmekte ve modern öncesi gündelik yaşamdan oldukça farklılık göstermektedir. Enformasyon teknolojisi, iletişim formatları aracılığıyla birçok sosyal etkinliği ciddi biçimde etkilemekte, yok etmekte, ya da yenilerini üretmektedir. Günümüzde giderek daha çok etkinlik, olay ve deneyim ya direk medya üzerinden ya da medyayla bir şekilde bağlantılı olarak gerçekleşmektedir. Henüz gidip bizzat görülemeyen yerler, yaşamın çok erken dönemlerinde televizyon programlarında görülebilmekte ve neredeyse dünyada görülebilecek her şey artık tanıdık gelmektedir. Hatta 'ilk defa görme' tecrübesi medya aracılığıyla, farklı müzikler ve çekim teknikleriyle süslenmiş bir biçimde edinildiğinden; sonradan bizzat gidip görülen yerler,

çoğunlukla aynı tadı verememektedir. Artık sosyal gerçeklik, medya tarafından biçimlendirilmektedir ve sosyal kurumların hemen hepsi, medya teknolojilerinin sunduğu çerçevede dönüştürülmüştür (Altheide, 2009, s. 18-22).

Modern dönem medyasının hâkim tonu olan 'gösteri', toplumsal yaşamı doğrulayan, modern edilgenlik imparatorluğunun bir numaralı aracıdır. Dünyadaki asıl gerçeklikleri gizleyen gösteri; "*Görünen şey iyidir, iyi olan şey görünür*" demektedir. Bugün dünyada "*bütünleşmiş bir gösteri*"nin varlığı söz konusudur. Bu demektir ki, gösteri artık gerçekliğin tamamını örtecek ve belirleyecek kadar yaygınlaşmıştır ve toplumun hiçbir bölümü ondan kaçamamaktadır. Gösteri söylemi, kendisine uygun gelmeyen her şeyi de alenen susturmaktadır. Gösterinin hâkim olduğu modern toplumda kesintisiz bir teknolojik yenilenme, devlet ile ekonominin iç içe geçişi, yaygın bir gizlilik, tepki görmeyen yalanlar ve sürekli şimdiki zamanda yaşama vardır. Gösterinin var olduğu ortamda, "*medyatik bir statüye sahip olmak*", insan gücünün yetebileceği herhangi bir şeyi yapmaktan çok daha önemlidir. Kesintisiz bilgi akışının sağlandığı günümüzde, önemli olduğu söylenip aslında önemsiz olan bir sürü bilgiyle kafasını dolduran birey; geçmişi unutmak istemekte ve bir gelecek inancı da taşımamaktadır. Gösteri, insanlara olup bitenleri görmezlikten gelmeyi öğretmiştir. Seyirci, sürekli olarak izlemesi ve olanlar ile ilgili asla harekete geçmemesi gereken kişidir. Konuşma, karşı çıkma, harekete geçme neredeyse ölmüştür. Gündelik yaşamın dışına çıkmanın 'marjinallik' sayılması gibi, gösteri ilkelerinin dışında kalmak, kişiyi bir toplum düşmanı olarak göstermektedir (Debord, 2012, s. 38-39, 171-189).

Modern dönemde gösteri aracılığı ile sosyal gerçekliği oluşturan kurumlar, kültür endüstrileridir. Yıllar önce, Frankfurt Okulu'nun önemli üyelerinden Adorno ve Horkheimer, "*popüler kültür*" ve "*kitle kültürü*" kavramlarına karşılık, kitle kültürüne ait ürünlerin halktan kaynaklanmadığını belirtmek için "*kültür endüstrisi*" kavramını benimsemişlerdir. Adorno'ya göre kültür; dokunulamayan, herhangi bir taktik ya da teknik kaygıyla üzerinde oynanamayacak, daha yüksek ve daha saf bir olgudur (2012, s. 122-123). Ancak bugün, kültür aslında olması gerektiği gibi dokunulmaz ve gündelik yaşamdan uzak bir kavram değildir. Kapitalist modernitenin 'rıza üretme' aracı olarak kültür endüstrisi, yukarıdan yönetilen bir toplumsal denetim aracıdır (Çakır, 2009, s. 30-31). Adorno'ya göre kültür endüstrisi boşluk bırakmayacak bir sistem oluşturmakta, müşterilerini kasten ve tepeden bütünleştirmektedir. 'Endüstri' kelimesi, konunun

standartlaştırılmasına, rasyonelleştirilmesine gönderme yapmaktadır. Kültür endüstrileri, 'yüksek' ve 'düşük' kültür ayrımlarını, her ikisinin de zararına olacak şekilde birleşmeye zorlamaktadır. Bu endüstri için kitleler birincil değil, ikincildirler, hesaplanmıştırlar; mekanizmanın eklentileridirler ve bu durum bireyleri onursuzlaştırmakta, insanlıktan çıkarmaktadır (2012, s. 109-112).

Kültür endüstrisinin hâkim olduğu gündelik yaşamda bireyler öyle bir yanılsama içine sürüklenmektedir ki; sinemadan çıkanlar, sokaklardaki yaşamın az önce izledikleri filmin devamı olduğu hissine kapılmaktadırlar. Hızla akıp geçen görüntülerin olduğu filmlerin karşısında bireyler; düşünecek fırsat bulamadıklarından, orada gördüklerini gerçeklik sanmaktadırlar. Kültür endüstrisi, ürünlerinde gündelik hayatı bir cennetmiş gibi sunmaktadır. Bireylere, arzuladıkları şeye kavuşamasalar da ellerindekiyle yetinmeleri, bu şekilde mutlu olmayı bilmeleri gerektiği öğretilmektedir. Çizgi filmlerde başkahramanların bile dayak yemesi, izleyenin kendi yediği dayağa alışmasını sağlamaktadır. Kültür endüstrisinde vaatler hiçbir zaman yerine getirilmemekte, sürekli bir aldatma hüküm sürmektedir. Burada mutluluğa kavuşmanın yolu, mutluluktan vazgeçmek ve tam teslimiyetten geçmektedir. Kültür endüstrisinin her kültür ürünüyle birlikte vaat ettiği 'eğlence' bile, bir tür serbest zaman etkinliği gibi görünse de, aslında çalışmanın uzantısıdır. Kişi için sistemden kaçmanın hiçbir yolu bırakılmamıştır (Adorno ve Horkheimer, 2010, s. 169-204).

Modern hayatın yorgunluklarının gerekli kıldığı eğlenme, iyi vakit geçirme, gevşeme ihtiyaçları; serbest zamanı bir gereksinim haline getirmiştir ve bireylere öncekilerden farklı gereksinimler yaratmıştır. Lefebvre'e göre sanıldığı gibi modernlik, bir "*serbest zaman çağı*" değildir. Çünkü eğer saatler (mesleki işe ayrılan) "*zorunlu zaman*", (eğlenceye ayrılan) "*serbest zaman*", (ulaşım, yürütülecek işlem, formaliteler, vs. gibi iş dışındaki çeşitli gerekliliklere ayrılan) "*zoraki zaman*" şeklinde üçe ayrılırsa, zoraki zamanın arttığı görülecektir. Hatta zoraki zaman, serbest zamandan daha büyük bir hızla artmaktadır. Dolayısıyla gündelik hayat, zoraki zamanların toplamından oluşmaktadır. 'Serbest zaman', gündelik olandan sadece anlık bir kopuştur. Serbest zaman, sanıldığı gibi emeğin ödülü ya da olması gerektiği gibi insanın kendini gerçekleştirebildiği özgür bir zaman dilimi değildir. Bugün serbest zaman; *"Genelleştirilmiş gösteridir: Televizyondur, sinemadır, turizmdir"* (Lefebvre, 2010, s. 65-66).

2.3. Modern Çağın Popüler Serbest Zaman Aracı Olarak Televizyon

Televizyon, gündelik yaşamın monotonluğu ve yoruculuğundan bunalmış bireye evinde iyi vakit geçirten; onu düşünmek ya da hareket etmek zorunda bırakmadan, ancak üretkenlikten uzaklaştırarak eğlendiren bir araçtır (Özel, 2015, s. 7). Gerbner'in "*Ekme Kuramı*"na göre ise televizyon, gelecekteki tercih ve kullanışları, tutum ve davranışları etkileyen tutumlar eken bir teknolojidir. Endüstriyel düzenin ve devletin sözcüsü olan televizyon, farklılıkları bulanıklaştırarak daha homojen ve orta-yol bir siyasal görüş içerisinde kaynaştırmaktadır (Çığ, 2011, s. 30). Televizyon teknolojisi, tüm cinsiyetler, yaş grupları ve farklı sınıflar gibi toplumsal gruplar arasındaki bilinmezlikleri yok etmiş; evinden çıkamayan engelli, çocuk, ev kadını gibi bireylere yaşam koşullarını hiç değiştirmek zorunda kalmadan sahip olabilecekleri bir özgürlük getirmiş ve 'mekân duygusunu' ortadan kaldırmıştır (Meyrowitz, 1985, s. 324-325). Baudrillard'a göre televizyon bireylere dünyayı göstermekle kalmamakta, yanı sıra içinde yaşanılan dünyayı belirlemektedir. Kitle iletişiminin her yerde olduğu bu çağda, medya imgelerinden oluşan yeni bir gerçeklik yaratılmaktadır. Televizyon, diğer medya teknolojilerine de hükmederek insanların zamanlarını öyle kaplamıştır ki; Giddens, durum böyle giderse bu çağda yeni doğan bir çocuğun 18 yaşına geldiğinde uyku dışında yaptığı tüm etkinliklerden daha fazla televizyon izliyor olacağını öne sürmüştür (2012, s. 636-649).

Bir iletişim teknolojisi olarak televizyonun modern dönemden itibaren bireylerin hayatlarını nasıl kuşattığını ve yönlendirdiğini açıklamak isteyen Postman, George Orwell'in meşhur "1984" (1949) adlı distopik romanı ile, Aldous Huxley'nin meşhur "Cesur Yeni Dünya" (*Brave New World*, 1932) adlı ütopik romanını çarpıcı bir biçimde karşılaştırmıştır. Orwell; kitabında, gelecekte dıştan dayatılan bir baskının insanlara boyun eğdireceği bir distopyanın resmini çizmiştir. Huxley ise; "Cesur Yeni Dünya"sında insanları bağımsızlıklarından, tarihlerinden ve olgunluklarından koparmak için "Büyük Birader" (*Big Brother*) gibi bir dışarıdan baskıya ihtiyaç olmadığını; insanların kendiliğinden üzerlerindeki baskıdan hoşlanacaklarını ve düşünme becerilerini körelten teknolojiyi yücelteceklerini öne sürmüştür. Orwell, gelecekte kitapların yasaklanacağından korkmuşken; Huxley buna gerek kalmayacağını, çünkü zaten kimsenin artık kitap okumak istemeyeceğini öne sürmüştür. Orwell insanların

enformasyondan yoksun bırakılmasından, Huxley ise insanların pasifliğe sürüklenecek kadar enformasyon yağmuruna tutulmasından endişe duymuştur. Orwell, hakikatin insanlardan saklanmasından; Huxley, insanların artık hakikati umursamamasından korkmuştur. Orwell, kültürün tutsak hale gelmesinden; Huxley ise duygu sömürüsüne dayanan önemsiz bir kültürün belirmesinden korkmuştur. Kısacası Orwell insanlara nefret ettikleri şeylerin zarar vereceğinden, Huxley insanları sevdikleri şeylerin mahvedeceğinden korkmuştur. Postman'a göre günümüzde haklı çıkan Orwell değil, Huxley olmuştur. Postman'a göre; "*Huxley, Orwell'in kavrayamadığı bir noktayı, teknolojik yeniliklerle beyni uyuşmuş ve çelişkiye karşı duyarsız bir topluluktan herhangi bir şey gizlemenin gerekmediğini*" kavramıştır. Orwell tarihin yıkılışını önceden görebilmiştir; ancak bunu devletin baskı ve yasaklamalar yoluyla yapacağını düşünmüştür. Huxley ise hayırlı gibi görünen teknolojilerin halka imajlar ve terapi politikaları sunarak tarihi daha kalıcı ve kolay bir biçimde silebileceğini öne sürmüştür. Ayrıca Postman'a göre Huxley, kitabındaki karakterlerin başına gelen belaların insanların düşünmeyi bırakıp gülmeyi tercih ettiklerinden değil; düşünmeyi neden bıraktıklarını dahi bilmemelerinden dolayı ortaya çıktığını anlatmaya çalışmıştır (Postman, 2012, s. 7-180):

> "*Huxley'in bize öğrettiği, ileri teknoloji çağında ruhsal tahribatların, siması kuşkuculuğu ve nefreti yansıtan birinden ziyade güler yüzlü bir düşmandan kaynaklandığı düşüncesidir. Bir halk saçma sapan şeylerle eğlendiği, kültürel yaşam aralıksız eğlence turları şeklinde yeniden tanımlandığı, ciddi kamusal konuşmalar bebeklerin çıkardıkları seslere benzediği ve kısacası halkın kendisi bir izleyici kitlesi, halkın kamusal işleri de bir vodvil temsiline döndüğü zaman, artık ulus riskle yüz yüze gelmiş ve kültürün ölümü açık bir olasılık halini almış demektir. Amerika, Televizyon Çağı'nı müjdeleyerek, dünyaya Huxleyci geleneği doğrulayan en açık işareti vermiştir*".

Böylesine genel bir yargıda bulunabilmek mümkün görünmüştür; çünkü basılı yayınların aksine televizyon, içeriğini nüfusun tüm üyelerine sunmaktadır. Bu durumda bilgi, herhangi bir elit sınıfın tekelinde değildir. Kitap yazarlığının aksine, radyo ve televizyondaki mesajları sokaktan geçen herhangi biri de oluşturabilmekte; televizyon izleyicisi olabilmek, okuma-yazma bilgisi ya da belli bir eğitim seviyesi

gerektirmemektedir. Okuduğunuz bir kitabın tam olarak neresini okumakta olduğunuzu omzunuzun üstünden bakan biri bile anlayamazken; televizyon, aynı odada bulunan herkes tarafından aynı anda paylaşılan bir içerik sunmaktadır. Kitaplar, kişisel kimlikle ilgili daha özelleşmiş spesifik ihtiyaçlara hizmet ederken; televizyon, sıkıntı giderme, vakit öldürme, biriyle konuşur gibi hissetme, dünyadan haberdar olma gibi daha genel ihtiyaçlara hitap etmektedir (Meyrowitz, 1985, s. 97-106).

Postman'a göre televizyonun sunduğu "*eğitim felsefesinin*" üç emri şöyledir: Bir televizyon programını izleyip anlayabilmek için, daha önceki bölümlerini izlemiş olmak şart değildir; çünkü televizyon hiç kimseyi dışlamamaktadır. İkincisi, izleyicinin kanalı değiştirmesine sebep olabilecek derecede kafa karıştırıcı-düşündürücü bir şey vermemelidir televizyon programı; çünkü önemli olan izleyicinin gelişmesi değil, rahatıdır. Üçüncü olarak da, televizyonda her şey görselleştirilmiş bir biçimde; gerek müzikle ve gerçek dekorlarla, gerekse de efektlerle teatral bir çerçeveye oturtularak verilmelidir. Postman'a göre bu üç emirin birleşimi, televizyon programını 'eğlence'ye götürmektedir. Televizyon eğlendirici bir araç değildir; televizyon 'eğlenme'yi acı-tatlı her türlü deneyimin "*doğal çerçevesi*" haline getirmiştir. "*Eğlence, televizyondaki her türlü söylemin üst-ideolojisidir*". Haber programları bile bir eğlenme çerçevesinde sunulmaktadır. Eğlence biçiminde paketlenen haberler, dezenformasyona sebep olmaktadır. Artık eğlenceli olmayan şeyleri ilginç bulmayan izleyiciler, bilgi sahibi olma sanısına kapılmakta; ancak aksine bilgiden uzaklaştırılmaktadırlar. Sonuçta televizyon programları düşündürmeyi değil, alkış almayı hedeflemektedir (2012, s. 101-165).

Televizyon, bir medya teknolojisi olarak, modern bireylerin gündelik yaşayışlarında birçok durumu değişikliğe uğratmıştır. Televizyon sayesinde her birey, dünyanın herhangi bir yerindeki kişilerin şahsi ifadelerine erişebilmekte ve daha önceleri sadece belli grupların üyelerine erişilebilir olan bilgileri alabilmektedir (Meyrowitz, 1985, s. 151). Williams'a göre televizyon, kültürü bir meta olarak kitlelere sunmaktadır. Böylece basitleşen kültür anlamını yitirerek ekonomi, devlet ve özel mülkiyetçiliğin ideolojik amacı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kitle iletişim araçlarıyla ekonomik ve ideolojik yapıların gelecek nesillere kolayca aktarılabilmesi, tek tip bireylerden oluşan küresel köyün oluşmasına yardımcı olmaktadır (Williams, 2008, s. 40; akt. Yengin, 2012, s. 24-25). Daha önceleri yalnızca yakın fiziksel etkileşim

ile oluşturulabilecek etkileşimler, bugün elektronik medya aracılığıyla mümkündür. Eskiden 'yalnız olmak', başkalarının erişemeyeceği ve göremeyeceği bir yerde olmak anlamına gelmekteyken; bugün artık fiziksel olarak nerede olduğumuz, sosyal olarak nerede ve kim olduğumuz önemli değildir. Artık bir evde radyo ya da televizyon varsa, o evin kapıları ya da duvarları bilgi girişini engelleyememektedir. Televizyon teknolojisi, izleyiciye dış dünyayla ve diğer izleyicilerle bağlantı kurma hissi vermektedir. Bireyler, kitaplarda okumayacakları şeyleri televizyonda, sırf diğer izleyicilerle dünyada olanlarla ilgili birlik olma duygusu için izlemektedirler. Elektronik medya, bilgiyi her yerden her yere götürebilmektedir. Elektronik medyanın aktardığı bilgi, basılı medyaya kıyasla, yüz yüze iletişime daha yakındır. Horton ve Wohl, bunu "*para-sosyal iletişim*" olarak adlandırmışlardır. Bu durumda izleyiciler, televizyonda gördükleri karakterleri, sanki yakınlarıymış gibi tanıdıklarını hissetmektedirler (Meyrowitz, 1985, s. 107-136). Ev içi serbest zamanlarında televizyondaki karakterlerle duygusal bağlar kuran izleyiciler, bu sebeple yanlarındaki aile üyeleriyle birebir iletişimlerini çoğunlukla aksatmaktadırlar.

2.3.1. Serbest Zamanda Televizyon ve Aile

Televizyon, modern dönemde ailenin bir üyesi olmuştur ve ona hikâyelerini sabırla anlatmaktadır (Çığ, 2011, s. 28-29). Bu dönemde televizyon seti gündelik yaşamın sosyalliğine gömülmüş; ev ödevi, aile zamanı, yemek zamanları ve uyku zamanı gibi etkinlikleri ve dahasını görünmez bir biçimde destekler olmuştur. Teknolojinin buluş halinin, yayılmasının ve uyumlanmasının en can alıcı anı, gündelik yaşamın altyapısının bir parçası olarak kurulduğu andır (Livingstone, 2009, s. 12). Televizyon sayesinde dünyanın seyri her eve girmektedir; ancak televizyon bunu, bir gösteri biçiminde yapmaktadır, yani izleyiciler edilgendir. Aktarılan bilgi yığınının hepsi saf gösteriden oluştuğu için birbirine benzemekte, haberler ise seyircileri vurdumduymazlaştırmakta ve duyarlılığı köreltmektedir. Artan enformasyon, doğrudan temasları yok etmekte; çoğalan ilişkilerin yoğunluğu ve sahiciliği azalmaktadır (Lefebvre, 2013, s. 83-100). Modern dönemin kabuğuna çekilmiş bireyi, medyaya yönelmektedir. Çakır'a göre kişinin özel yaşamının her alanına giren televizyon, onu kendi hayatıyla ilgili düşünmekten alıkoymakta ve sosyalleşmesine zarar vermektedir.

Teknoloji, insanların sorunlarına çözüm olabilirmiş yanılsaması yaratmaktadır. Televizyon gibi medya teknolojileri sayesinde gerçek anlamda iletişim giderek gerilemekte; tek taraflı, tek yönlü iletişim egemen olmaktadır (2013, s. 65-81). Debord'a göre de, otomobilden televizyona kadar kapitalist gösteri sisteminin seçtiği tüm ürünler; modern çağın kalabalıklar içerisinde yalnızlaştırılmış insanlarının yalnızlıklarını daha da arttırmak için kullanılan silahlardır. Fazla televizyon izleyen ve televizyon aracılığıyla sunulan egemen imajlarda kendini bulan izleyici, gerçek hayatta bir o kadar daha az yaşamakta ve kendi varoluşunu geri plana itmektedir (2012, s. 44-45).

Öte yandan televizyon izlemek, her ne kadar önceliği düşük olsa da birçok az gelirli ve orta gelirli ailenin ortak serbest zaman etkinliğidir (Harrington, 2014, s. 7). Düşük gelirli ve orta gelirli ailelerdeki anneler, dışarıda yapılabilecek etkinlikler için maddi harcamalar yapmaktan ziyade; ev içinde aile zamanını yemekler, televizyon izleme veya sadece sohbet etme ile birleştirmektedirler. Modern çağdan itibaren yemek sırasında televizyon izlemek o kadar normalleşmiştir ki, 'televizyon yemeği' (*tv dinner*) gibi bir kavram kullanılır olmuştur ve televizyon, bir aile üyesi gibi, aile içindeki birçok etkileşime rehberlik etmiştir (Tubbs vd., 2005, s. 87-88). Sadece televizyon medyasının aile içi iletişim üzerindeki rolüne bakan araştırmalardan birine göre; reklamların gösterildiği vakitler, aile üyelerinin televizyondan ayrılıp birbirleriyle etkileşime asıl geçtikleri yerdir. Bazen de reklam aralarında konuşulan hararetli konular esnasında reklama-televizyona bakmak, konuşulan kişiyle göz göze gelme huzursuzluğundan kurtulmak için kullanılabilmektedir. Televizyon programlarının aralarındaki reklam yayınları, gündelik evsel gerginliklerden kurtarıcı birer sosyal aracı gibi de işlev görebilmektedir (Jayasinghe ve Ritson, 2013, s. 109-110, 117).

Mahremiyetin en güçlü biçimde sergilendiği alan olan ailenin sırları, sorunları, yaşadıkları vb.; içinde barındığı evin odaları, pencereleri, duvarları gibi mimari özellikleriyle kamusal alandan korunmaktadır. Modernleşme, ailenin mahremiyet kimliğini de dönüştürerek onu kamusal bir olguya çevirmiştir. Aile ile ilgili mahrem konular televizyon programlarında detaylı bir biçimde konuşulur, gazetelerde yayınlanır olmuştur. Aile kurmanın temeli olan 'eş seçimi' bile, milyonlarca izleyicinin önünde icra edilir hale gelmiştir. Bunların yanında, giderek daha az sayıdan oluşan modern aileler; sağlık, eğitim, kaliteli yeme-içme, konforlu barınma ve daha fazla tüketme imkânları ile

refaha ulaşmaktadırlar. Ayrıca artık okullar, anaokulları, kreşler, oyun bahçeleri gibi alanlar sayesinde aile bireyleri küçük yaşlarından itibaren zamanlarının çoğunu evin dışında aileden uzakta geçirir olmuşlardır. Anne-babaların da çoğunun ev dışında çalışması ile aile üyeleri giderek bireyselleşmeye ve birbirlerine karşı daha az sorumluluk hissetmeye başlamışlardır ve dolayısıyla da aile içi kolektif bağlar azalmıştır. Bu sebeple boşanma oranları, yaşlı anne-babaları huzurevine gönderme ve evlilik yerine birlikte yaşama ya da yalnız yaşama oranları giderek artmaktadır (Canatan ve Yıldırım, 2013, s. 123-125). Modern dönemde ailenin mekânı olan 'ev' ise, yoğun iş temposundan yorulan bireylerin çalışma saatleri dışında sığındıkları yer haline gelmiştir. Dinlenmek isteyen anne-babalar ve sokakların güvensizliğinden dolayı okul dışı vakitlerini evde geçiren çocuklar dış dünyayla ilişkilerini medya teknolojileri aracılığıyla kurar olmuş ve topluma yabancılaşmaya başlamışlardır (Karakoç ve Taydaş, 2013, s. 211).

Gunther Anders, günümüzde bireyin bireyliğinin kendi evinde eritildiğini öne sürmüştür. Bugünün medyasının stratejisi, kişinin bireyliğini koruyormuş gibi görünerek aslında ona bireyliğini kaybettirebildiği için tüm zamanların en iyi yoludur. Günümüzde kişinin evi, sadece evin sahibi için değil; "*evin sahibinin de sahibi olanlar için de; evin sahibinin hizmet ettiği radyo ve televizyon işleticisi olanlar için de kıymet kazanmıştır*". Oskay'a göre televizyon, bireyleri hem kendilerine hem de aynı ev içerisinde bile birbirlerine yabancılaştırmaktadır:

> *"İnsanlar televizyon izleyerek dünyayı kendilerine yakınlaşmış bulmakta iken, gerçekte her yerde gördükleri sadece 'kendileri' olmaktadır. Bu arada, dış dünyanın kendisine yaklaştığını sanarken, en yakınındaki karısı, çocukları, evinin iç mekânındaki objeler bile ondan uzaklaşmakta; yaşadığı ev artık sadece bu 'hayalet dünyanın kabı olmakta'; karısı ve çocukları ile birlikte yaşadığı özel yaşamı bile, ekrandaki konuşmalara ve görüntülere ilişkin söyleşilerle sınırlı kalmakta; televizyon alıcısı, aile üyelerini bir araya toplayan eskinin orta masasının tersine, ailenin aynı mekânda yaşarken bile birbirlerinden uzaklaşmalarının simgesi olmaktadır. Böylece, aile ortamında bile başkaları ile konuşması azalan; konuşmayan, dinleyen, konuşmadığı için, anlatacak şeyi olmamaya başlayan; sadece dinlediği için, dinlemeye alıştırılmış bir insana dönüştürülen modern*

toplumların insanı dil yeteneğini bu yetenekle yakından bağıntılı olan iç dünya zenginliğini de yitirmeye başlamış bulunmaktadır" (2010, s. 12-13).

Diğer yandan, daha önce bahsedildiği gibi televizyon sayesinde artık fiziksel konum önemini kaybetmiş ve herkes her bilgiye erişebilir hale gelmiştir. Daha önceleri, kadınların domestik alana hapsolmuş izolasyonu, toplum ve kendi rolleri ile ilgili bakış açılarının eksik kalmasına ve belirsiz bir 'kendilik' sahibi olmalarına yol açmıştır. Evde oturan kadınlar, zayıflaştırılmışlardır. Bunun aksine dışarıda vakit geçiren erkekler, evin dışında bir arkadaş çevresine sahip olduklarından, hayatın daha çok içinde bulunmuşlardır. Televizyonun gelişi, kadınların ve erkeklerin 'dışarısı' ile ilgili aynı bilgilere ulaşmalarını sağladığı gibi; kadınları bilgi anlamında özgürleştirmiştir. Bu bağlamda acımasız dış dünyayı evlere getiren televizyon, hem özel hem de kamusal alanı değiştirmiştir. Televizyon sayesinde, evin dört duvarı kadınların dünyasının erkeklerin dünyasından ayrılmasına son vermiştir; yani televizyon, kamusal ve özel alan arasındaki ayrımı yok etmiştir. En şahsi ifadeler özelden kamusala taşınırken, siyasi meseleler kamusaldan özele taşınarak evdeki şahsi deneyimler haline getirilmiştir. İlk defa, karşı cins ile ilgili özel imgeler kamusal ve herkes tarafından kullanılabilir olmuştur. Televizyondaki görüntü, ilk defa karşı cinsin bu kadar yakın mesafeden dikkatle incelenebilmesini mümkün kılmıştır. Televizyon teknolojisi, kadınları evden çıkarmadan, dünyayı ayaklarına getirmiştir. Herkese hitap eden içerikler sunan ve kadınların bilgi sahibi olmak için fiziksel olarak erkekler gibi dışarıda bulunmasını zorunlu tutmayan televizyon, cinsiyet rollerinin birbirine karışmasına yardımcı olmuştur. Diğer yandan; birçok şakanın, ifadenin ve olayın televizyondan öğrenilmesi; tüm insanlarda bir 'ortak deneyim' sahibi olma hissi oluşturmuştur. Basılı medya, çocukları yetişkinlerden ve farklı yaş gruplarındaki çocukları birbirinden ayrıştırırken; televizyon, herkesi ortak bir enformasyon sistemi içinde toplamıştır (Meyrowitz, 1985, s. 159-238). Kültür de eski zamanlarda sadece zengin kesimin sahip olabildiği bir şeyken, bugün televizyon sayesinde herkes tarafından paylaşılır olmuştur. Tarihte ilk kez modernleşme ile; *"zengin ve fakir, kozmopolit ve izole olan, çok genç ve çok yaşlı, hiçbiri kendi üretimleri olmamasına karşın, pek çok kültürel imgeyi"* ortak bir biçimde kullanabilir hale gelmiştir (Çığ, 2011, s. 31).

Televizyon sayesinde ebeveynleriyle-yetişkinlerle ilgili arka planda kalan şeyleri öğrenen çocuklar, artık yetişkinlerle bir 'orta alan'da buluşmaktadırlar.

Geleneksel çocuk kitapları, yetişkinleri kusursuz bireyler gibi göstermiş; televizyon gelene kadar yetişkinlerin tüm çocuksu hareketleri ve hataları geri planda tutulmuştur. Televizyonla birlikte çocuklar, bu arka planı keşfetmiştir. Televizyon, herkesin sıradanlığını gözler önüne sermiş ve çoğu zaman hayal kırıklığına uğratmıştır. Televizyonla büyüyen nesil, büyüklerinin ahlaksızlık ve hilelerine televizyon programlarından şahit olduğundan; bu neslin ebeveynlerine, hükümet görevlilerine ve genel olarak tüm otorite figürlerine saygısı ve güveni azalmıştır. Önceleri çocuklar tüm bilgiler konusunda ebeveynlerine bağımlıyken ve bugün, özellikle anne-babaların çoğu da çalıştığından; ebeveynler bilgileri daha fazla elektronik medyayla ilişki kuran çocuklarından alır hale gelmişlerdir (Meyrowitz, 1985, s. 153-173).

Silverstone ve arkadaşlarına göre (1992); bilgi ve iletişim teknolojileri karmaşık ve birbiriyle çelişen yollarla, aktif ya da pasif olarak evler, evlerdeki bireyler ve evlerinin dışındaki dünya ile ilgili bağlantılar sağlamaktadır (Hertlein, 2012, s. 376). Bausinger, "*gündelik yaşamın belirgin anlambilimi*" adı altında, teknolojilerin giderek gündelik yaşam içinde emildiğini ve gündelik rutinlerin, bu araçların evcilleştirilmesini gizleyecek bir biçimde teknolojiler çevresinde yapılandırıldığını öne sürmüştür. Ona göre sonuç, "*teknik olanın fark edilmeyen her yerdeliğidir*" (Silverstone vd., 1989, s. 45). Silverstone'un "*evcilleştirme* (domestication)" teorisine göre (2006), satın alınan teknolojiler eve girdikten sonra, onlara anlam vermek, onlara aile hayatı içinde yer bulmak ve zaman ayırmak bir yorumlama ve uyumlandırma sürecidir (Livingstone, S., Das, R., 2010, s. 28). Hanelerin çoğu için bu yorumlama ve uyumlandırma, ev içi serbest zamanlarda televizyonun aile içi iletişimi dönüştürmesi şeklinde yaşanmaktadır.

2.3.1.1. Serbest Zamanda Televizyon İzlemenin Aile İçi İletişim Üzerindeki Rolü

1950'lerde televizyon aleti evlere yeni yeni girmeye başladığında; çocuk yetiştirme ve evlilik ilişkilerine zarar verdiğinden, ev hanımlarının günlük işlerini engellediğinden ve evin ahlaki ekonomisinin yeniden düzenlenmesini gerektirdiğinden dolayı istenmemiştir. Bu şikayetlere cevap olarak, endüstri öncelikle kadınların işlerini kolaylaştıracak ve onların televizyon karşısına geçebilmelerini sağlayacak, bulaşık makinesi gibi ürünler yapmaya başlamıştır (Silverstone vd., 1989, s. 37-38).

1950'lerden itibaren yapılan araştırmalara göre; televizyon Batı ülkelerinde yayılmaya başladıktan sonra, ailenin televizyon etrafında toplanmasını sağlamış ve evi tekrar düzenleyerek bir 'aile odası' oluşturmuştur. 1950'lardan itibaren televizyon, sinemaya gitmeyi ya da başkalarıyla sosyalleşmeyi azaltmış ve çocukların ev içindeki birincil serbest zaman eğlencesi haline gelmiştir (Livingstone, S., Das, R., 2010, s. 20-21).

Televizyonun gelişinin etkilerinden birisi de, evin yapılandırılışında yol açtığı değişimdir. Televizyonun bulunduğu oda, 'oturma odası' olmuş; burada hiyerarşik sürtüşmeler yaşanmıştır. Televizyon kumandası babanın eline geçmiştir ve spor programları, dizileri geri plana itmiştir. Çocukların tercihleri ise en son plandadır. Ancak; evdeki medya teknolojileri çoğaldıkça, yatak odaları özel oturma odaları haline getirilmiş, oturma odası ise ailenin bir araya gelmek istedikleri zaman kullanılmıştır (Livingstone, 2010, s. 4-5). Kitle iletişim araçlarının ucuzlaması ve içerik olarak zenginleşmesi ile birlikte, her evin odasına bir televizyon girmiştir. Böylelikle ailelerin evde geçirdikleri serbest zamanların çoğunu işgal eden televizyon, kimi kuramcılarca aile içi iletişimi azaltan bir araç niteliği taşımıştır (Karakoç ve Taydaş, 2013, s. 217).

Televizyonun aile içi iletişim üzerindeki rolü ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Evde televizyon izlenmesine olumlu bakan düşünürlerden Meyrowitz'e göre; evde tüm ailenin toplanıp televizyon izlemesi, birlikte sinemaya gitmekten daha gündelik hayatın içine işlemiş, daha samimi bir etkinliktir. Buna göre; ailece izlenen dizilerdeki karakterler, ailenin bireyleri gibi olmaktadırlar ve böylece izleyici aile, gerçek bir 'aile zamanı' geçirmekte olduğu hissine kapılmaktadır (1985, s. 267, 239). Bausinger'e göre de, medya teknolojileri her zaman medya dışı etkinliklere eşlik etmektedir. Medya ile ilgilenmek bireysel ve yalnız başına yapılan bir eylem değildir, aksine paylaşılmaktadır. Medya iletişimi ile kişisel iletişimler arasında bir fark yoktur; çünkü medya ile kurulan iletişim, kişilerarası iletişimler için malzeme sağlamaktadır. Nancy Banks Smith'e göre ise; son yıllarda evlerde duyulan en güzel sohbetler, durum komedileri izlenirken yapılmaktadır. Konuşacak daha iyi bir şeyi olmayan bireylere televizyon programları, ilaç gibi gelmektedir. Lull'a göre, televizyon izlemek konuşmayı azalttığı için kimilerine aile etkileşimini bitiriyor gibi görünebilir; ancak televizyon izlerken aile bireyleri başka zaman yapamayacakları biçimde birbirlerine yakın oturabilmekte, dokunabilmekte ve sarılabilmektedirler. Ona göre televizyonun iki tür kullanımı bulunmaktadır: Biri yapısal diğeri de ilişkisel boyuttur. Yapısal boyuta

göre televizyon hem çevresel bir gürültü-ses, eşlik edici ve eğlendirici olarak görev almaktadır; hem de zamanı, eylemleri ve konuşma biçimlerini düzenleyici rol oynamaktadır. İlişkisel boyuta göre ise televizyonun dört farklı sosyal kullanımı vardır. Birincisi, konuşma ortamı oluşturmasıdır. İkinci işlevi sohbet esnasında aileyi hem yakınlaştırıcı hem de göz göze bakma zorunluluğu gibi durumlardan kurtarmasıdır. Üçüncü işlevi, sosyal olarak değerler, rol modeller ve bilgiler iletmesidir. Son işlevi ise var olan rolleri ve tutumları destekleyici, baskın fikirleri pekiştirmesidir. Lull'a göre, televizyon, aile bireylerinin kendi özel gündelik gerçeklikleri içerisinde birbirleriyle etkileşime girebilmeleri konusunda merkezi bir rol oynamaktadır. Çoğu evde televizyon, sohbetlerin ve ev içi faaliyetlerinin adeta bir arka fonu niteliğinde, 'doldurucu' göreviyle sürekli açık tutulmaktadır. Herman Bausinger'in araştırmasına göre, televizyonu açmak demek, onu izlemek demek değildir her zaman. Bazen insanlar ses olsun diye ya da başkalarıyla konuşmak istemediklerinden de televizyonu açabilmektedirler. Bazen de televizyonda başka bir aile üyesinin ilgilendiği bir programı onunla izlemek, iletişim kurabilmenin bir yolu olarak seçilebilmektedir. Ayrıca televizyon; ev içi serbest zamanlarda çocuklara ödül ve ceza olarak, eşler arasında birbiriyle inatlaşmak için ve iş dünyasının ya da dış dünyanın stresiyle baş edebilmek için de kullanılabilmektedir. Ya da basitçe, canı sıkkın bir aile bireyi, aile içi sohbetten kaçınmak için de televizyonu açabilmektedir (Morley, 2005, s. 8-22).

Görüldüğü gibi televizyon, aileleri izlemek için bir araya getirirken, diğer yandan izole de edebilmekte; bir araya gelen ailelere konuşacak konular da sağlayabilmektedir. Sonuç olarak televizyon, aile içinde hem bir çeşit problem çözücü, bir problemden sakınma yolu olarak, hem de problem sebebi olarak işlev görebilmektedir (Gerbner vd., 1980, s. 24-28). Evde televizyon izlemeye aile içi iletişim açısından olumsuz bakanların odaklandıkları nokta ise; sadece oturma odasında değil, her odada bir televizyon bulunmaya başlamasından sonra aile bireylerinin birbirinden ayrı vakit geçirmeye başlamasıdır. 2006 yılında Kaiser Aile Kurumu tarafından, Amerika'daki çocukların medya teknolojilerine erişimi ile ilgili yapılan araştırma sonuçlarına göre, 2-3 yaşlarındaki çocukların %29'unun kendi odalarında televizyonları bulunmakta, bu rakam 4 yaşındaki çocuklarda %43'e çıkmaktadır. Aynı kurumun yaptığı daha güncel bir araştırmaya göre, 8-18 yaş arası çocuklar haftada ortalama 53 saatlerini ekran karşısında geçirmektedirler (Levin, 2010, s. 17). Modern dönemde

gençler, bireysel beğeni ve ilgi alanlarını keşfetme konusunda cesaretlendirildiklerinden, ebeveynlerle gençlerin izledikleri programlar farklılaşmıştır. Bu da, aileyi birbirinden ayrı, bireyselleşmiş zamanlar geçirmeye itmiştir. Araştırmalara göre; 9 yaşın altındaki çocuklar, odaları yerine ailelerinin oturduğu oturma odasında vakit geçirmekten hoşlanmaktayken, gençlerin oturma odası etkinliklerini aileleri yokken tercih ettikleri görülmektedir. Yatak odasında televizyona sahip olmak ise, çocuklara kendi istedikleri programları kimse bölmeden izleyebilmeleri adına özgürlük hissi vermektedir (Livingstone, 2010, s. 4-7).

Crowder ve arkadaşlarının yaptığı araştırmanın verilerine göre, bazı aileler çocuk odasında televizyonu bir başa çıkma stratejisi olarak, pasif bir çocuk bakma aracı olarak; kısacası bir bebek bakıcısı gibi kullanmaktadırlar. Ebeveynler açısından çocukların odasında televizyon bulunması çocuğu meşgul tutmakta, uyumasına yardımcı olmakta, diğer aile üyelerinin farklı programlar izleyebilmelerini mümkün kılmaktadır. Çocuk odasında televizyon bulundurmaya karşı çıkan ebeveynler ise, televizyon izlemeye harcanan zamanın yerine yapılabilecek başka etkinliklerin önemini vurgulamışlardır. Bu ebeveynler, çocuk odasına çocuğun sağlıklı gelişimi adına televizyon koymamaktadırlar. Çocukların odasında televizyonun bulunuşu, aşırı ekran görüntülemesine sebep olmaktadır. Odasında televizyon bulunan çocukların %69'u, diğerlerine göre günde bir saat fazla televizyon izlemektedirler. Dahası, çocuk kendi odasında televizyon izleyince, ebeveynler çocukların kaç saat televizyon izlediğini takip edememektedirler. İzleme zamanının artmasının yanı sıra, odada televizyon bulunması aile yemeklerini düzensizleştirmekte, sosyal davranışları problemli hale getirmekte, okul dışındaki etkinlikleri azaltmakta, uyku saatlerini yetersizleştirmekte ve gönüllü etkinliklere katılımı azaltmaktadır (2012, s. 623-627). Yatak odasında televizyona sahip olan çocuklar, her hafta, odasında televizyon olmayan çocuklardan 5.5 saat daha fazla televizyon izlemektedirler. Evdeki televizyon sayısı arttıkça, televizyon izleme birlikte yapılan bir aile etkinliği olmaktan çıkmaktadır. Ayrıca odasında televizyon olan çocukların ebeveynleri tarafından gözlemlenebilmeleri de mümkün olmamaktadır (Gentile ve Walsh, 2002, s. 174). Kubey'e göre (1990), televizyon izlenirken aile sohbetleri televizyon dışı etkinliklere göre %40 oranında azalmaktadır. Ayrıca Dempsey de (2005) buna katılmış ve her bir saatlik televizyon izleme artışında, gençlerin ebeveynleriyle altı dakika daha az sohbet ettiklerini öne sürmüştür. Hodge ve

arkadaşlarının araştırma sonuçlarına göre de bireysel olarak yoğun biçimde medya kullanan gençler, aile işleyişlerinin düşük olduğunu belirtmişlerdir. Aksine bir medya kullanımını ortaklaşa yapan ebeveynler ve çocuklar ise, daha yüksek aile işleyişi raporları vermişlerdir (2012, s. 289-302).

Yatak odası; gençlerin ailelerinden uzakta bağımsızlıklarını yaşadıkları, hem yalnız kaldıkları hem de arkadaşlarıyla eğlenceli bir biçimde sosyalleştikleri, sıklıkla müzik dinledikleri, dergi okudukları, video oyunu oynadıkları ya da video izledikleri bir sosyal alandır. Yatak odası, çocukların ailelerinin kurallarından ve yönetiminden uzak kalabildikleri belki de tek yerdir. Medya zengini bir yatak odası, çocuklara hala aileleriyle yaşarken aynı zamanda yetişkin gözetiminden uzak kalma şansı vermektedir (Livingstone, 2010, s. 7-8). Yapılan birçok araştırmaya göre, televizyon gibi medya teknolojilerinden sonra kız çocuklar nasıl giyindiklerine ve göründüklerine daha çok önem verirken; erkek çocuklar televizyonda gördükleri programlarla ilgili oyuncaklar almaya çok önem vermekte ve aldıkları oyuncaklardan da oldukça çabuk sıkılmaktadırlar. Bu durum, bazı akademisyenler tarafından "uzaktan kumanda çocukluğu" (*remote control childhood*) olarak adlandırılmıştır. Buna göre; giderek daha fazla çocuğun tutumları, davranışları, değerleri televizyonda gördüklerini taklit ederek belirlenmektedir. Çocuklar kadınlık ve erkeklik rollerinin gereklerini, kadının erkeğin ilgisini çekmek için bir araç olduğu yönünde öğrenmekte, erkekler sorun çözümünde şiddete başvurmaları gerektiğini öğrenmekte, kızlar küçük yaşlarda bile seksi görünmeye çalışmakta ve birbirlerini görünüşlerine göre yargılamakta, erkekler kızları ekranlarda gördükleri kadın görüntüleriyle kıyaslayarak değerlendirmekte, küçük yaşta kızlar ise 'ideal' bedene sahip olabilmek için rejim yapmaktadırlar. Özellikle giyim tarzı ve seksi olmaya çalışma konusunda, küçük kızlar ile yetişkin kadınlar arasındaki sınırlar bulanıklaştırılmıştır. Çocukları, yetişkin ebeveynlerinin izin vermeyeceği nesneleri aldırmaya ikna etmek için yetişkinlerden yoksun bir isyankâr çocuk kültürü imajı çizen ekran üreticileri; ebeveynlerine küçük yaşta karşı çıkan ve ne yapmaları gerektiğiyle ilgili öğütleri ekranlarda sunulan rol modellerinden alan bir çocuk kimliğinin oluşumuna yol açmıştır. Böylece ekran kültürü, hem anne-babaların hem de öğretmenlerin işlerini zorlaştırmıştır (Levin, 2010, s. 16-20).

Ev içinde kişisel medya teknolojilerinin kullanımı, çocukların ortak aile alanını yerine, bireyselleşmiş ve yalıtlanmış bir alanı kullanmalarını sağlamaktadır. Rompaey

(2001) bunu, "aile yaşamının bölümlendirilmesi" (*compartmentalization of family space*) olarak adlandırırken; Flichy bu duruma, "birlikteyken ayrı yaşamak" (*living together separately*) adını vermiştir. Serbest zaman etkinlikleri medyayla dolu hale geldikçe ve evin ortak mekânları yerine özel mekânlar olan yatak odalarında yapıldıkça, bugünün ebeveynleri çocuklarına aile hayatının mekânsal, zamansal ve ahlaki yapılarını kendi çocukluk deneyimlerine göre öğretememektedirler (Livingstone, 2010, s. 9).

Öte yandan, televizyon aracılığıyla tüm dünyada ortak bir insan tipi inşa edildiği gibi, ortak aile yapıları da oluşturulmaktadır. Televizyonda kolay para kazanan ve rahat harcayan, evlenmek yerine birlikte yaşamayı, aile ile olmak yerine tek başına ayrı bir evde yaşamayı tercih eden karakterler gösterilmekte ve bu hayatlara özendirilmektedir. Günümüzde iki ebeveynin de çalışıyor olması, çocukların anne-baba otoritesinden yoksun yetiştirilmelerine; aile üyelerinin ancak akşamdan akşama bir araya gelebilmesi ve serbest zamanlarının büyük bir kısmını televizyon ya da bilgisayar-cep telefonu gibi medya teknolojilerinin başında geçirmesi ise aile bağları ve birlikteliğinin azalmasına yol açmıştır (Çimen, 2008, s. 416, 434).

Sonuç olarak, bir ev içi serbest zaman etkinliği olan televizyon izlemenin aile bireyleri açısından önemi ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Modern dönemin sonlarına doğru ucuzlayıp her odaya girerek aile üyelerini çoğunlukla birbirlerinden ayrı bireysel serbest zamanlar geçirmeye iten televizyon teknolojisine, postmodern dönem ile birlikte gelişen yeni medya teknolojileri de eklenmiştir. Bu bağlamda bir sonraki bölümde, yeni medya teknolojilerinin günümüz ailesi için önemi anlatılacaktır.

2.4. Aile Yapısına Etki Eden Yeni Medya Teknolojilerinin Kısa Tarihçesi

Eldeniz'e göre yeni medya, "*sayısallaşan, bilgisayarlarla üretilen ve yayınlanan, ağlar üzerinde gezinen bir medya*"dır (2010, s. 18). Küçüksaraç ise yeni medyayı; "*geleneksel medyadan farklı olarak, dijital kodlama sistemine temellenen, iletişim sürecinin aktörleri arasında eş anlı ve çok yoğun kapasitede, yüksek hızda karşılıklı ve çok katmanlı etkileşimin gerçekleştiği multimedya biçimselliğine sahip iletişim araçları*" olarak tanımlamıştır (2014, s. 63). Başer'e göre yeni medya teknolojilerinde 'yeni' olan, "*enformasyonun tüketiciye dağıtım zamanının değişmesidir*". Bireyin istediği mesajı alıp almamakta, istediği zaman cevap verme

konusunda özgür olduğu postmodern dönemde 'yeni' olan, birey ve bu bireyin ihtiyaçlarıdır (2010, s. 41, 45-46).

Yeni medyayı tanımlamanın en güzel yolu, 'eski' olarak görülen geleneksel medya ile farklarına bakmak olacaktır. Öncelikle yeni medya, ortamdaki bütün verilerin sayılabilir ve programlanabilir hale gelmesini sağlayan bazı kodlar, matematiksel simge ve algoritmalardan oluşmaktadır ve bu, yeni medyanın "*sayısal temsil*" özelliğini göstermektedir. Bir diğer özellik ise "parçalardan oluşma" anlamına gelen "*modülerlik*"tir. Bu özelliğe göre örneğin bir web sayfasında bir arada bulunan görüntü, ses, yazı gibi içeriklerin her birinin ayrı ayrı düzeltilmesi gerekmektedir. Bir başka özellik ise, daha önceden yazılıma yüklenen hazır algoritmalar sayesinde yeni medyanın, kullanıcı müdahalesine gerek duyulmaksızın bazı işleri yapabilmesini gösteren "*otomasyon*"dur. Yeni medyada mevcut olan herhangi bir nesnenin birden fazla şekil alabilmesi ise, "*değişkenlik*" özelliğinin göstergesidir. Son özellik ise, "*kod çevrimi*"dir. Bu özelliğe göre de, yeni medyada bir formattan diğerine (örneğin *doc.* formatından *pdf.* formatına) geçiş (çevirme) yapabilmek mümkündür (Dilmen, 2007, s. 114-115).

Sosyal yönünden bakıldığında ise yeni medyanın getirdiği üç temel özellik "*etkileşim, kitlesizleştirme ve eşzamanlı olmama*"dır. Etkileşim özelliğiyle karşılıklı (çift yönlü) iletişimi mümkün kılan yeni medya teknolojileri, kişiler arası özel mesajlaşmaları mümkün hale getirdiğinden kitlesizleştirici ve kişiye mesajlara istediği zaman cevap verebilme imkânı tanıdığından dolayı da eş zamanlı olma mecburiyetinden kurtarıcıdır (Geray, 2003, s. 18; akt. Başer, 2010, s. 42-43). Yeni medya; kitle izleyicisini bireysel kullanıcıya dönüştürmüş, etkileşim imkânı sayesinde dünya geneline yayılarak hız unsurunu ön plana çıkarmış ve mesafeler arası engelleri ortadan kaldırmıştır (Kırık, 2015, s. 145). Yanı sıra; yeni medyada tüketici, aynı zamanda üreticidir de. Özellikle sosyal medya ortamında kullanıcılar, içeriği kendileri üretmektedirler. Yeni medya teknolojileri üzerinde grup düzeyinde iletişim kurulabilmektedir ve hiyerarşik ilişkiler önemsenmemektedir. Toplumun her kesiminden bireylerin birbirleriyle iletişim kurmasına olanak tanıyan yeni medya teknolojilerinde ses, görüntü gibi çoklu medya ortamlarını bir arada kullanmak mümkündür (Güngör, 2013, s. 370-371). Ayrıca; yeni iletişim teknolojileri zaman ve mekânı sıkıştırmayı mümkün kılmış, kararların alınma hızı ve kapsamını değiştirmiş ve

sistemlerin değişimlere yanıt verme kapasitesini artırmıştır; ancak aynı zamanda sistemi, ufak aksaklıkları bile büyük krizlere dönüştürebilecek biçimde kırılgan hale getirmiştir (Kumar, 1995, s. 187).

Postmodern çağın, bireylerin yaşayışına etki eden en önemli ürünlerinin başında gelen, dijitalleşen televizyondan cep telefonuna kadar gelişen başlıca yeni medya teknolojilerini tanımak, bu aşamada faydalı olacaktır.

Fidler'a göre (1997) yeni medya teknolojileri, eski medya teknolojilerinin yavaş yavaş dönüşüm geçirmesi ile ortaya çıkmıştır. Yani eski medya teknolojileri ölmemekte, değişim geçiren ortama uygun özelliklerini yeni teknolojilere aktararak varlıklarını sürdürmektedirler. Buna örnek olarak televizyon, dijital sistemlere adapte olarak varlığını hala sürdürmektedir (Başer, 2010, s. 53-56). Turan'ın deyimiyle, yeni medya teknolojilerinin gelişimi ile birlikte; "*Dünyada ve Türkiye'de televizyon izleme zevkinin internet/sosyal medya ortamlarına doğru genişlemesi*" gibi bir dönüşüm yaşanmıştır (2014, s. 100). 1940 yılından itibaren televizyonlara sinyal göndermek için kullanılan eski televizyon yayıncılığı sistemi olan analog yayıncılık, 21. yüzyılın başlarında yerini resim ve sesleri bir bilgisayar tarafından alınan enformasyona dönüştürerek işleyen dijital yayıncılığa bırakarak bir devrim geçirmiştir. Dijital yayıncılık daha çok kanal fırsatının yanı sıra, daha iyi bir ses ve görüntü kalitesi ile ilave hizmetler de sunmuştur. Dijital televizyon sayesinde kişisel bilgisayar ve televizyon tek bir birimde birleştirilebilmiştir (Giddens, 2012, s. 38). Teknolojik gelişmeler, televizyonun kullanım biçimini değiştirmiştir. Artık televizyon içeriğine, birçok farklı ekrandan erişilebilmektedir. Kullanıcının neyi, ne zaman izlemek istediği ile ilgili birçok seçeneği vardır. Akıllı telefonlar, tabletler gibi teknolojiler artık "*ikinci ekran*" görevi görmektedirler. Kullanıcılar farklı araçlardaki farklı kaynaklar ve farklı hizmetler arasında içerikten içeriğe "*atlamaktadırlar*" (Ley vd., 2014, s. 815).

Bugün televizyon izlemek, sadece planlanmış programların tüketiminden çok daha fazlasını ifade etmektedir. Yeni medya teknolojilerine 'interaktif' hale gelerek uyum sağlayan televizyon; abonelik gerektiren yayınların satın alınabilmesi, izleyicilerin artık istediği yayını istediği zamanda izleyebilmesi gibi özelliklerle çağa ayak uydurmuştur. Turan, bunu "*kumanda dolayımlı izleyici etkinliği*" olarak adlandırmıştır (2014, s. 113-114). Görüldüğü gibi, yeni medya teknolojilerinin gelişi bile efsanevi geleneksel medya televizyonu alt edememiş, televizyon bugün diğer

iletişim araçlarının nasıl kullanılacağının bile kendisinden öğrenildiği bir "*üst-araç, meta-medium*" konumuna yükselmiştir (Çakır, 2014, s. 67). Günümüzün çok çeşitli medya ortamında televizyon, hala birinciliğini kaybetmemiştir. Daha önceleri, bireylerin toplu biçimde tüketeceği bir medya aracı olarak tasarlanan televizyon; evdeki sayısının artmasıyla birlikte bir aile eğlencesi olmaktan çıkıp, bireysel tüketilen bir medya nesnesi haline gelmiştir. Ayrıca, yeni medyaya uyum sağlayan günümüz televizyonu artık her yerdedir. Sadece oturma odasında değil, taşınabilir (ve internet içeren) yeni medya teknolojilerinin hepsinde, istenirse tekrar tekrar seyredilebilmektedir (Özel, 2015, s. 1-15).

İnternetin, televizyonun sabit olarak bir yerde bulunmayı gerektirmesi karşısında öne geçtiği şüphesiz bir gerçektir. Ancak, internet üzerinden izlenen videoların çoğu televizyon için üretilmiş içerikler olduğundan; internete televizyon içeriği için çalışan bir dağıtım kanalı gözüyle bakmak mümkündür. Özel'in sözleriyle; "*İnternet'in bir video platformu olarak kullanılması ile birlikte televizyon için üretilmiş içeriğin birçok araca ulaşabilirliğinin önü açılmıştır. Bu şekilde düşünüldüğünde televizyon her yerdedir*". İnternet, televizyonun fonksiyonlarını içselleştirmiş ve bunlara yeni fonksiyonlar katmış; kısacası televizyonun tekdüzeliğine güçlü bir alternatif olarak iş görmeye başlamıştır (Özel, 2015, s. 22, 29).

Postmodern dönemi çevreleyen başlıca teknolojilerden biri olan bilgisayarın geçmişi ise, 1671 yılında Gottfried Wilhelm Leibniz'in ilk tasarladığı bilgisayara kadar uzanmaktadır. Hesap makinesi mantığında sadece toplama, çıkarma, çarpma ve bölme işlemlerini yapabilen bu bilgisayardan sonra, bir belleğe sahip olan ilk bilgisayar 1890 yılında geliştirilmiş; ancak bugün kullanılan anlamda ilk otomatik dijital bilgisayar 1937 yılında Howard Hathaway Aiken ve ekibi tarafından yapılmıştır (MEB, www.meb.gov.tr, 2013). Bilgisayarın bugünlere gelebilmesinin sebebi yalnızca teknolojik ilerlemeler değil, aynı zamanda ticari girişim dürtüleridir. Buna bağlı olarak en büyük teknolojik ilerleme, kişisel bilgisayarların (*Personal Computers*-PC) piyasaya sürülmesidir. Bilgisayar teknolojisinden sonra her türden hizmet, yeni biçimler almaya başlamıştır. Öncelikli amacı kar etmek değil, savaşta yardımcı olmak olan bilgisayar teknolojisinin tasarımı; tüplerin yerini transistorların almasıyla değişmiş ve böylece bilgisayarlar kolayca taşınabilir hale gelmiştir. Mantığı ilk elektronik bilgisayarın üretiminden bir yüzyıl öncesine dayanan gömme mantık devrelerine sahip çipler

sayesinde her amaca uygun bilgisayarlar geliştirilebilmiştir. Günümüzde bilgisayarın kalbi olarak bilinen ve hem bilgisayarın gücünü artıran, hem de bilgisayar kullanımını özerkleştiren "*mikroişlemci*"; 1971 yılında Martian (Ted) Hoff tarafından tasarlanmıştır. Dünyanın ilk ticari bilgisayarları ise 1950 yılında üretilmiştir (Briggs ve Burke, 2011, s. 297-305).

Televizyon ve bilgisayardan sonra tüm dünyada çığır açan en önemli medya teknolojisi ise şüphesiz 'internet'tir. İnternetin öyküsü, 1960'lı yıllarda bir devlet araştırma ajansı olan ARPA (*Advanced Research Projects Agency - Gelişmiş Araştırma Projeleri Dairesi Ağı*) ile başlamış ve projenin askeri bir nitelik alması ile DARPA (*Defense Advanced Research Projects Agency - Gelişmiş Savunma Araştırma Projeleri Dairesi Ağı*) haline gelmiştir. Bugün kullanılan internet yapısı ilk olarak 1990 yılında görülürken, ticari bir ürün olarak sıradan insanların kullanımına sunulması ise çok daha yeni tarihlerde gerçekleştirilmiştir (Eldeniz, 2010, s. 19-21). Bilgisayar programcısı Tim Berners Lee, 6 Ağustos 1991 tarihinde *HTML* (*Hyper Text Markup Language - Zengin Metin İşaret Dili*) adındaki bilgisayar dilini bulup geliştirerek, internet teknolojisini *World Wide Web* yazılımı ile bireysel kullanım düzeyine eriştirmiştir. *Web 2.0* kavramı ise ilk defa 1999 yılında Darcy Di-Nucci tarafından "Fragmented Future" adlı makalede kullanılmış; Di-Nucci, bu teknolojinin kullanıcıyı daha güçlü, "*birinci sınıf bir nesne*" haline getireceğini belirtmiştir. *Web 2.0* teknolojisi ile birlikte, gerçekten de kullanıcının konumu değişmiştir. *Web 2.0* teknolojisinin etkileşimi mümkün kılması ile sosyal medya ortamları doğmuş ve önceleri pasif izleyici-dinleyici olan insanlar, içeriğin üretimine katkıda bulunan aktif bireyler haline gelmişlerdir (Turan, 2014, s. 103-105).

Kullanıcıların aktif rol alabildiği Web 2.0 teknolojisi, internet ortamında 'sosyal medya' adlı platformların oluşmasına yol açmıştır. Sosyal medya mecraları, *Web 2.0* teknolojisinin sunduğu ve mümkün kıldığı etkileşimi ve paylaşımı odak alan hizmetlerdir. Kırık'a göre; "*En genel tanımıyla sosyal medya; kullanıcıların diğer kullanıcılarla çevrimiçi haber, fotoğraf, video, metin, içerik paylaşmasını sağlayan web sitelerine verilen ortak addır*". Bireysellik ve kullanıcı destekli hizmetlerin yer aldığı sosyal medyada içerik denetimi tamamen kullanıcıya ait olmakla birlikte; din, dil, ırk gibi ayrımlar gözetilmeksizin herkesin bu ortamlara katılımı sağlanmış olmaktadır. Sosyal medya ile birlikte, hayatın her anında çevrimiçi kalabilmek mümkün olmuş, sanal ortamlarda popüler kalabilmek adına yaratıcılık gelişmiş, üretilen içeriklerin

eşzamanlı paylaşımı sağlanmıştır ve geri bildirimler çok hızlı bir biçimde alınır olmuştur (2013, s. 72-76).

Sosyal medya platformlarının birinci örneği olarak 'hızlı' anlamına gelen "*Wiki*" kelimesi ile başlayan siteler (örneğin *Wikipedia*); içinde binlerce insanın girdisiyle kısa sürede büyük bilgi dağarcıklarının oluşturulabildiği, kolayca denetlenebilen ve düzenlenebilen, çok sayıda birbirine bağlı web sayfasından oluşan web siteleridir. Diğer yandan "*Blog*"lar, sayfa sahiplerinin adeta bir günlüğe yazar gibi çeşitli konular, olaylar ya da hayatlarıyla ilgili fikirlerini ifade ettikleri ve okuyucuların da yorumlarına müsaade eden web siteleridir (Eldeniz, 2010, s. 21-24). Blog yazmayı gazetecilik gibi görmek mümkündür; çünkü bazı blogcular etrafındakileri paylaşmayı, olayları kaydetmeyi ve şahsi olmayan verileri analiz etmeyi tercih etmektedirler (Boyd, 2005, s. 6). Blog yazmayı günlük tutma olarak görmek de mümkündür; çünkü birçok blog gündelik hayat, fikirler, gözlemler ve kişinin iç dünyası ile ilgili düzenlenmemiş duygusal yansımalar içermektedir (Boyd, 2006, s. 11). Boyd'a göre özü itibariyle bloglar, bir nevi "*dijital bedenler*"dir (2005, s. 7). Pratik dosya paylaşım araçları olan "*Forumlar*" ise başlangıçta mesaj panoları gibi kullanılmaktayken, sonraları tartışma ve paylaşım platformlarına dönüşmüşlerdir. *Wiki*ler ve *blog*lardan farklı olarak *forum*larda üyelik sistemleri ve yazılan mesajlar sıkı bir denetime tabidirler (Irak, 2012, s. 13).

Sosyal medya platformlarının en popüler olanı ise, kullanıcılarının hem profillerine kendileriyle ilgili kişisel bilgiler koyabildiği, hem başkalarının kişisel verilerinden oluşan profillerini görebildiği; hem mevcut arkadaşlarıyla iletişim kurabildiği, hem de yeni arkadaşlıklar edinebildiği "*sosyal ağ siteleri*"dir. Bu siteler üzerinde etkinlik gösteren kullanıcılar, kendilerini profilleri üzerinden takip eden insanların gözünde var oluşlarını sürdürebilmek için sürekli profillerini güncelleme ve yenileme ihtiyacı hissetmektedirler (Eldeniz, 2010, s. 25-28). *Sosyal ağ siteleri*, sosyal medyanın; iletişimdeki sınırları azaltan, kimlik bilgisi sergilemeyi kolaylaştıran ve benzer düşüncede bireylerin kolaylıkla ortak bir mekânda buluşmasını sağlayan; böylece de kullanıcıların sosyal olarak uygun etkileşimleri geliştirmelerine olanak tanıyan bir türü haline gelmiştir (Ellison ve Boyd, 2013, s. 9). Bireyler bu ortamlarda istedikleri konularda fikirlerini açıkça ifade edebildiklerinden, ek bir ücret ödemeden istedikleri kişiler ile ilgili bilgi toplayabildiklerinden ve diğer bireylerin düşüncelerini öğrenebildiklerinden; sosyal ağlarda bir tür "*katılım kültürü*"nün varlığından söz

edilmektedir (Karakoç ve Taydaş, 2013, s. 215). Bir sosyal ağ sitesi; katılımcıların, kullanıcıların kendisi, diğer kullanıcılar ve sistem tarafından sağlanan verilerden oluşan kişiye özel profillere sahip olabildiği; arkadaşlıklarını halka açık bir biçimde paylaşabildikleri ve sitedeki bağlantıları tarafından sağlanan kullanıcı odaklı içerik akışıyla etkileşebildiği ya da bunları tüketebildiği-üretebildiği bir "*ağlaştırılmış iletişim platformu*"dur (Ellison ve Boyd, 2013, s. 7).

Postmodern dönemin en son ve en önemli yeni medya teknolojisi ise 'cep telefonu'dur. *Motorola* firmasında araç telefonlarını küçültmekle görevli olan Martin Cooper, Uzay Yolu dizisindeki telsiz telefondan esinlenerek telefonu elde taşınabilecek şekilde küçültme kararı alarak; ağırlığı bir kilogram olan ve pili sadece yarım saat dayanabilen ilk cep telefonunu 1973 yılında icat etmiştir (Ural, 2011, s. 3). İlk ticari hücresel telefon sistemi 1979 yılında Tokyo'da faaliyete geçirilmiş ve 1980'li yılların ortalarında hızla yayılmıştır. İkinci Jenerasyon (*Second Generation- 2G*) dijital hücresel teknoloji 1991 yılında Finlandiya'da, 3. Jenerasyon (*Third Generation - 3G*) teknoloji ise 2001 yılında Japonya'da piyasaya sürülmüştür (Chatterjee, 2014, s. 56). Cep telefonları ilk olarak yetişkinlerin iş amaçlı kullanımları için çıkarılmış bir teknolojidir (Campbell, 2005, s. 3). Chatterjee'ye göre cep telefonu teknolojisi, sesi iletmesi açısından Graham Bell'in telefonunun; metinleri iletmesi açısından Morse'un telgrafının; sesi ve metinleri kablosuz bir biçimde aktarabilmesi açısından Marconi'nin radyosunun; son olarak da hücresel ağ trafiği kendi başına dev bir çoklu mekânlara dağılmış bilgisayar özelliği taşıdığından ilk ENIAC bilgisayarının çocuğudur. Ancak cep telefonu bugünkü anlamını, özellikle 'akıllı telefon' icat edildikten sonra kazanmıştır. Cep telefonu (*mobile phone*), geniş bir coğrafi alanda hareket ederken, radyo bağlantıları üzerinden aramalar alınmasını ya da yapılmasını mümkün kılan bir teknolojidir. Bunu, bir cep telefonu operatörünün sağladığı hücresel ağa bağlanarak yapan cep telefonuna; aramalara ek olarak kısa mesaj gönderebilme, internette gezinebilme, fotoğraf çekebilme ya da oyun oynayabilme gibi özellikler kazandırıldığında adına 'akıllı telefon' (*smart phone*) denilmiştir (2014, s. 55-56). İlk akıllı telefon 1994 yılında *IBM* şirketi tarafından, "*Simon*" adıyla çıkarılmıştır (www.cumhuriyet.com.tr, 2015). Günümüzde posta, telgraf, gazete, radyo, televizyon, internet gibi gelmiş geçmiş hemen hemen her türlü medya teknolojisini bünyesinde barındırabilen akıllı ve giderek küçülen telefonlar sebebiyle bireyler, cep telefonsuz bir

hayat düşünemez olmuşlardır. Sadece telefon olmanın yanında fotoğraf çekebilme, müzik dinleyebilme, oyun oynayabilme gibi birçok özellik sunan cep telefonlarını çekici kılan, bu "*yöndeşme*" özellikleridir (Briggs ve Burke, 2011, s. 357-358). Cep telefonlarının tarihsel gelişimi, bireylerin cep telefonu kullanımını şekillendirmiş; cep telefonunun yaygın kullanımı, teknolojik gelişmeler ve sosyal ilişkiler birbirlerini karşılıklı olarak etkilemiştir. Başlangıçta yalnızca bir kablosuz iletişim aracı olarak tasarlanan cep telefonu; günümüzde mesaj gönderebilme, internete girebilme, fotoğraf çekebilme gibi birçok özelliği bünyesinde barındırarak, bireyin gündelik hayatının her anında var olan bir kişiler arası iletişim aracı haline gelmiştir. Teknoloji geliştikçe daha taşınabilir boyut ve ağırlıklarda üretilen cep telefonları; günümüzde gerek duvar kâğıdı, gerek zil sesi tonu, gerekse de modeli, rengi ya da kılıfı aracılığıyla kişiselleştirilmeye ve bir tür statü sembolü olarak da kullanılmaya başlanmıştır (Özaşçılar, 2012, s. 45-47).

2.5. Postmodern Enformasyon Çağında Serbest Zaman

Postmodern dönemde hızla artan elektronik ve iletişim teknolojilerinin kullanımının hem işyerlerinde hem de evlerde yaygın bir biçimde kullanılması sebebiyle, postmodern toplumu kimi düşünürler "*Enformasyon Toplumu*" olarak adlandırmışlardır. *Enformasyon*, bir ideoloji olarak doğmuştur. John Naisbitt'e göre (1984) makineleşmenin sanayi devrimi açısından önemi ile bilgisayar teknolojisinin enformasyon çağı açısından önemi aynıdır. Sanayi devriminin simgeleri saat ve demiryolu tarifesiyken, enformasyon çağının simgesi bilgisayardır. Enformasyon teknolojisinin getirdiği en önemli devrim, zaman ve mekânın sıkıştırılmasıdır. Enformasyon toplumu ile ilgili olumlu düşünen kuramcılardan Alvin Toffler, enformasyon devrimiyle ortaya çıkacak medeniyetin çok nezih ve demokratik olacağını öne sürmüştür. Naisbitt'e göre de enformasyon, hiyerarşileri ortadan kaldırarak insanları eşitleyecek olan büyük bir güçtür. Tom Stonier'e göre enformasyon toplumu enformasyonu tüm topluma yayacak, daha uyanık ve eğitimli bir kamu yaratacak ve bu sayede demokrasiyi de zenginleştirecektir. Bu bolluk çağında herkes eğitim alıp aylaklık edebilecektir. Masuda ise bu çağın evrensel bir bolluk toplumu oluşturacağını düşünmektedir (Kumar, 1995, s. 20-28). Castells'e göre; "*Yeni, enformasyonel kalkınma biçiminde, üretkenliğin kaynağı, bilgi üretme, bilgi işleme ve sembollerle iletişim*

teknolojisindedir". Her kalkınma biçiminde bilginin işlenmesi ya da teknolojik gelişmeler önemli olmuştur; ancak enformasyon toplumunda enformasyonun üretimi, işlenmesi ve aktarımı, dönemin mevcut teknolojik koşulları sebebiyle üretkenliğin ve gücün temel kaynakları haline gelmiş kendine has bir örgütlenme biçimini işaret etmektedir (2008, s. 20-25).

Enformasyon kuramcılarının görüş açısından bakıldığında postmodern dönemde işyeri ve ev, iş ve serbest zaman ayrımları bulunmamaktadır. Enformasyon teknolojisinin özelliği, tam da bu ayrımları önemsizleştirmektir (Kumar, 1995, s. 44). 1970'lerden sonraki yaygın düşünceye göre, artık enformasyon olmaksızın güç ve iktidar sahibi olmak imkânsızdır. Japon sosyolog ve enformasyon kuramcısı Masuda da, gelecekte enformasyonun zaman ve mekân sınırı tanımadan küresel çapta yayılabileceğini ve her yeri "*elektronik evler*"in kaplayacağını öngörmüştür (Briggs ve Burke, 2011, s. 285, 293). Enformasyon devriminin evlerimizi işgal ettiğinin en açık göstergesi, televizyon teknolojisidir. Colin Gill, bugünü çok önceden görmüş gibidir:

> *"Yirmi ya da otuz yıl içerisinde muhtemelen... evde bir televizyona bağlanmış kişisel bilgisayarlar, çok geniş biz hizmetler yelpazesine ulaşımı sağlayan temel araçlar haline gelecektir. Bu donanım yoluyla insanlar, ekranda banka hesaplarını kontrol edip bütçelerini ayarladıktan sonra tüketim malları sipariş edebilecekler ve hanelerin abonesi oldukları elektronik gazete ve dergiler dâhil olmak üzere geniş bir elektronik mektup silsilesini ekrandan tarayıp gözden geçirebilecekler. Ayrıca, çeşitli alanlardan bilgilerin depolandığı veri bankalarına ve belli vasıflar alanında eğitim görme imkânlarına doğrudan ulaşabilecekler. Çok uzaklardaki arkadaşlar ve yakınlarla oyun oynamak dâhil olmak üzere, boş zamanlarını değerlendirme faaliyetleri, gelişkin bilgisayar bazlı oyunlar biçimine bürünebilir pekâlâ..."* (Gill, 1985, s. 6; akt. Kumar, 1995, s. 29-30).

Diğer yandan; özünde enformasyon toplumu kuramıyla ilgili özelliklerin çoğunun kapitalist sisteme uygun olması, bu kuramla ilgili karamsar görüşlerin de ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu görüşlere göre, olan biten her şey Sanayi Devrimi sonrası olanların devamıdır ve enformasyon toplumu kuramı aslında "*Enformasyon Devrimi*"ni başlatanların çıkarlarına hizmet etmek için geliştirilen bir efsanedir.

Enformasyon toplumu kuramı, kapitalist devletin son ideolojisidir. Bu sadece kapitalist sanayiciliğin geliştirilmiş ve mükemmelleştirilmiş bir versiyonudur:

> "*Enformasyon teknolojisi birçok alanda bir süre önce başlamış olan süreçleri hızlandırdı; örgütlerin yönetimi alanında belli stratejilerin uygulanmasına yardım etti; birçok işçi açısından işin mahiyetini değiştirdi; boş zaman kullanımı ve tüketim alanındaki belli eğilimleri hızlandırdı. Ama sanayi toplumlarının örgütlenme tarzında ya da hareket ettikleri yön konusunda radikal ölçüde bir değişiklik üretmedi. Kar, iktidar ve denetim zorunlulukları bugün de kapitalist sanayiciliğin tarihinde olduğu denli önemli görünmektedir. Farklılık, iletişim devrimi sayesinde bu zorunlulukların uygulandığı alanların kapsamı ve yeğinliğinde yatmaktadır; bizzat ilkelerde herhangi bir değişiklik yoktur*" (Kumar, 1995, s. 45-46, 186).

21. yüzyılın başlarına gelindiğinde, artık dünyanın her tarafına dağıtılan enformasyon teknolojisi içeriklerinin üretimine, sayısı yirmi kadar olan çok uluslu şirket egemen olmuştur. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri gibi sanayileşmiş ülkelerin medya içeriği üretme ve yayma konusundaki öncül konumu, bazı kişileri dünyada bir "*medya emperyalizmi*"nin var olduğu düşüncesine sevk etmiştir. Herman ve McChesney'nin (2003) öncülüğünü ettiği bu görüşe göre; çok gelişmiş ülkeler, az gelişmiş ülkeler üzerinde bir kültür imparatorluğu inşa etmiştir. Özellikle elektronik medya teknolojilerinin de gelişimi ve yaygınlaşmasıyla, Batılı kültür ürünleri dünyanın her yerine hızla ulaşmıştır (Giddens, 2012, s. 665, 672). Medya küreselleşerek; kapitalist ilişkileri yaygınlaştırmak için gerekli politik, ekonomik ve ahlaki temelleri içeren ideolojileri ve pazarın buyruklarını yeni uluslara ve bölgelere yaymaya yardımcı olmuştur (Aydoğan, 2011, s. 34). Küresel ticari medya, gelişmiş ülkeleri model alarak üretilen bir kültürün; gelişmekte olan ülkelerde yayılmasını, sevdirilmesini ve taklit edilmesini sağlamayı görev edinmiştir. Küresel ticari medyanın, dünyanın her yerinden kültür ürünlerini kaynaştırarak, her farklı arka plandan bireyin bile anlayabileceği basitleştirilmiş formlarda tüm dünyaya sunmasının sonucu olarak, "*küresel kitle kültürü*" ortaya çıkmıştır. Hall'e göre (1998) küresel kitle kültürü, görüntünün egemen olduğu medya ürünleri aracılığıyla oluşturulup yayılmakta olsa da; başlıca örneği uydu televizyonudur (Çakır, 2014, s. 308-340). Ancak; küreselleşme sürecinde birleşen ve

kitlelere sesini duyurmak isteyen, anlaşılmak ve tanınmak isteyen şirketlerin bu hedeflerini gerçekleştirme yolunda günümüzde internet teknolojisi de büyük rol oynamaktadır (Çakır, 2013b, s. 19).

Modern dönemden itibaren medya teknolojileri bireylerin serbest zamanlarını işgal etmeye başlamış; postmodern enformasyon toplumunda gelişen yeni medya teknolojilerinin ise kullanıcılara daha mobil, ucuz ve daha çok fonksiyon barındıran araçlar sunmasıyla; medya, günümüz bireylerinin vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Bu bağlamda 2010 yılında dünya çapında 170 milyon kişisel bilgisayarın satılması ve Amerika'daki satışların 2010 ile 2014 yılları arasında %69 artması beklendiği görülmüştür. 2010 yılında, üç yaş üstü Amerikan vatandaşlarının %72'sinin interneti kullandığı; 7 ile 17 yaşları arasındaki çocukların %60'ının da kendi cep telefonlarının bulunduğu tespit edilmiştir (Hertlein, 2012, s. 374). Yeni medya teknolojileri, bu tür araçların kullanımına erkeklerin daha meraklı ve yatkın olduğu önyargısını ortadan kaldırdığından, artık kadın-erkek fark etmeksizin kullanım oranlarının oldukça arttığı gözlemlenmektedir[2].

Son yıllarda, özellikle tüm yeni medya uygulamalarını bünyesinde barındırabilen ve kolaylıkla her yere taşınabilen akıllı telefonlar aracılığıyla bu kadar

[2] "*Gender Trouble*" adlı kitabında Judith Butler (1990), cinsiyetin sabit değil akışkan olduğunu öne sürmüştür. Bireyler "kadınlığı" ve "erkekliği" toplumsal ve kültürel normların belirlediği kategorilere göre "oynamaktadırlar". Bedenlerimizle ilgili algılarımız kültürel olarak yapılandırılmıştır. Cinsiyet pratikleri tekrarlanan performanslarla belirlenmiş toplumsal pratikler aracılığıyla öğrenilmektedir. Toplumsal olarak kadınların daha duygusal, bağımlı, pasif, eşlik edici, ılımlı ve evlilikteki baskı altındaki konumlarını kabul edici olmaları beklenmektedir. Rekabetçilik, baskıcılık, sinir ve şiddet gibi özellikler, kadınlarda kabul görmemektedir (Barua ve Barua, 2012, s. 466-469). Geleneksel cinsiyet normlarını aşan bir tanımlama yapan Donna Haraway (1991) ise, "*cyborg*" metaforunu kullanarak geleneksel feminizm tanımlamasını reddetmiş; postmodern dönemde *cyborg* adında cinsiyet ötesi ve insan ile hayvan, hayvan ile makine ve fiziksel ile fiziksel olmayan arasında bir varlığın olduğunu öne sürmüştür. Ona göre sanal dünyada insanlar artık ne daha erkeksi ne de daha kadınsıdırlar, aksine hem bunların ikisidirler hem de hiçbirisidirler. Yeni medya kullanıcıları, tüm bu cinsiyet normlarını aşmış *cyborg*'lardırlar. Artık insanlar ve bilgisayarlar arasında güçlü ayrımlar yapılamamaktadır, çünkü bilgisayarlar insan vücudunun uzantıları olmuşlardır (Barua ve Barua, 2012, s. 476). Dolayısıyla bugün kadın-erkek, genç-yaşlı herkes teknolojinin ve özellikle yeni medya teknolojilerinin kullanıcıları haline gelmişlerdir.

yoğun bir biçimde hayatın içine girmiş bulunan yeni medya teknolojilerinin, doğal olarak toplum ve birey üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır.

2.5.1. Postmodern Dönemin Sosyal Medya Ortamı Olarak Akıllı Cep Telefonları

2. Dünya Savaşı'nı izleyen dönemlerde analog sinyallere bağlı geleneksel telefon iletişiminin yerine, büyük miktarda bilginin sıkıştırıldığı ve sayısal olarak iletildiği bütünleşmiş sistemlere geçilmiştir. Kablo teknolojisi ucuzlamış, fiber optik kabloların geliştirilmesi ile iletilebilen kanalların sayısı oldukça artmıştır. 1960'lardan itibaren, iletişim uydularının da yayılmasıyla uluslararası iletişim artmıştır. Bugün 200'den fazla uydudan oluşan bir ağ sayesinde, dünya çapında bilgi aktarımı giderek daha kolay bir hale gelmiştir. Şimdiye kadar en hızlı büyüyen iletişim aracı olan internet teknolojisi, zamanı ve mekânı yakınlaştırmıştır. İnternet ve cep telefonları gibi teknolojilerin kullanımının yaygınlaşmasıyla, daha önceleri birbirinden yalıtılmış ya da bilgiye erişimi kısıtlı olan bireyler, birbirlerine bağlantılı hale gelmişlerdir (Giddens, 2012, s. 84-85).

Teknolojik gelişmeler sayesinde internete erişim imkânı ve araçlarının çeşitlenmesi, taşınabilir bilgisayarların internete erişim olanağı sunması ve içinde internet dâhil birçok medya teknolojisini barındıran akıllı telefonlar sayesinde internet artık girilip çıkılan değil, her zaman içinde olunan bir yere dönüşmüştür. Özellikle akıllı cep telefonlarının sunduğu uygulamalar aracılığıyla; artık elektronik postaları kontrol edebilmek, sosyal paylaşım ağlarını takip edebilmek, haber akışını okuyabilmek mümkün olmuştur. Yanı sıra sosyal ağlarda eş adayları bulunabilir, sosyal/siyasal hareketler ya da iş görüşmeleri yapılabilir, alışveriş gibi gündelik yaşamın en temel etkinlikleri bile gerçekleştirilebilir hale gelmiştir (Özkan, 2014, s. 244-246). Bu bağlamda; günümüzde yetişkin internet kullanıcıları daha az etkinliğe katıldıklarını, aileleriyle ve arkadaşlarıyla daha az vakit harcadıklarını, internet var olduğu için de daha az gazete okuduklarını belirtmektedirler (Gentile ve Walsh, 2002, s. 163).

Özellikle akıllı telefonlar, içinde bulunduğumuz çağda birçok işimizi halletmemize ve bizi saran dünya ile ilgili bilgi sahibi olmamıza olanak sağladığı için; hemen herkesin sahipliğinde olan popüler bir yeni medya teknolojisidir. İlk çıktığı

zamanlarda sadece kişilerarası arama yapabilme özelliği taşıyan cep telefonları; bugün, hem çalışanların programlarını düzenlemelerini ve müşterileriyle irtibat halinde kalabilmelerini sağlamakta, hem de bireylerin serbest zamanlarında kafalarını dağıtmak için kullandığı bir "eğlence arası" görevi görmektedir. Cep telefonları, iletişimi kolaylaştırmakta ve bireylere esneklik sağlamaktadır. Sosyal etkileşimi yoğunlaştırması ve bir çeşit kendilik-bireysellik duygusu oluşturması, akıllı cep telefonunun özellikle gençler tarafından yoğun olarak tercih edilmesinin önemli sebeplerindendir. Ekranındaki duvar kâğıdından, dışındaki koruyucu kılıfına kadar sahibinin kişiliği ile ilgili mesajlar veren akıllı cep telefonları; özellikle gençler tarafından bir stil nesnesi olarak kullanılmaktadırlar. Dahası, cep telefonları numaraları, adresleri, mesajları hafızasında depolamanın yanında; sosyal hayatın duygusal gereksinimleri ile ilgili fotoğraflar, duvar kâğıtları vb. gibi anıları da saklamaktadır. Ayrıca, cep telefonları sayesinde anneler çocuklarıyla nerede olurlarsa olsunlar bağlarını koparmamaktadırlar. Hepsinden önemlisi, bugün akıllı cep telefonları sosyal paylaşım sitelerine girmek ya da eğlence amaçlı (film izlemek, müzik dinlemek gibi) etkinlikleri yapmak için kullanılan ve bu anlamda televizyon ve bilgisayarı da geri plana iten bir konuma gelmişlerdir. Akıllı telefonların kullanışlı uygulamaları sayesinde, fatura ödemelerine kadar her işin halledilebildiği günümüz akıllı telefonları; adeta birer mini bilgisayar gibi iş gördükleri için de vazgeçilmez hale gelmişler ve gençlere olduğu gibi kadınlara da özgürlük getirmişlerdir (Chatterjee, 2014, s. 55-59).

Öte yandan cep telefonunun varlığı, bireylere güvenlik hissi vermektedir. Her an her yerden acil durumlarda birilerini arayabilme imkânı sunan bu araç, bireylerin kendilerini daha özgür hissetmelerini sağlamıştır. Cep telefonu, çocuklarını kontrol etmek isteyen ebeveynlere güven duygusu, çocuklara ise eskiye oranla daha özgürce arkadaşlarıyla çıkabilme imkânı getirmiştir (Özaşçılar, 2012, s. 49-51). Bu araç, ayrıca belli bir zamanda belli bir yerde olmak zorunda bırakmadan birbirlerine ulaşabilmelerini mümkün kılmasıyla insanları güçlendirmekte ve mikro sosyal etkileşim alanlarını genişletmektedir. Cep telefonu, bireyleri yalnızlaştıran medya teknolojileri ile çevrili ve insanları birbirinden uzaklaştıran kent yaşamı içerisinde; geleneksel topluluk yaşamında tipik olarak bulunan akışkan gayrı-resmi iletişimi güçlendirebilmektedir. Bu teknoloji sayesinde, bireyler yakın çevreleriyle iletişimlerini ne zaman nerede olurlarsa olsun sürdürme şansına sahiptirler. Ayrıca, yakınlarla fiziksel mesafenin bulunduğu bir

yerde iken cep telefonu kişilere hem güvenlik duygusu vermekte, hem de yalnız başına olmanın getirebileceği travmatik deneyimleri kolaylaştırabilmeyi sağlamaktadır. Kimilerine göre de, bugün cep telefonu sahibi olmak bireyin iradesine bağlı olmaktan ziyade; çevrenin ve çevredeki yaygın yaşayışın bireye dayattığı bir durumdur. Yoğun kullanım da aynı şekilde kişinin dışındaki hayata bağlıdır; çünkü örneğin gelen mesajlara ya da aramalara cevap verilmesi beklenmektedir. Tüketim davranışları etraflarındaki kişilerin yaptıklarından fazlasıyla etkilenen gençlerin bu medyaya sahip olmak istemelerinin en önemli sebebi de, tüm arkadaşlarının cep telefonu sahibi olması ve cep telefonu kullanmanın havalı görünmesidir (Geser, 2006, s. 3-5).

Ancak, akıllı telefonlar günümüzde çoğu kişi tarafından bağımlılık derecesinde kullanılmaktadır. Aşırı akıllı cep telefonu kullanımı, kişilerin kendilerine ve yakınlarına ayıracakları zamandan çalmaktadır. (Chatterjee, 2014, s. 60). "Optimal Akış" (*Optimal Flow*) teorisine göre (Csikszentmihalyi, 1990), bilgi teknolojileri bireylerde bağımlılık oluşturabilmektedir. Teoriye göre bilgi teknolojilerinin kullanımı kişiye o kadar keyifli gelmektedir ki, bu uğurda çok yüksek ücretler ödemek bile göze alınabilmektedir. Teknoloji bağımlılığının bir kolu olan medya bağımlılığı, kullanım biçimi açısından ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan birisi, araştırma-bilgi edinme gibi amaçlarla yapılan "araçsal kullanım" (*instrumental use*); diğeri ise bir alışkanlık olarak ve zaman geçirmek için yapılan "ritüelsel kullanım"dır (*ritualistic use*). Medya bağımlılığı da kendi içinde internet bağımlılığı, cep telefonu bağımlılığı gibi dallara ayrılmaktadır. Problemli cep telefonu kullanımının bir örneği, araba sürerken kullanmak gibi yasal olarak izin verilmeyen durumlarda görülmektedir. Cep telefonu bağımlılığı, cep telefonu yanında olmayan kişilerin hissettiği huzursuzlukla ölçülebilmektedir. Araştırmalara göre; kadınların cep telefonu bağımlılığı oranı, erkeklere göre daha yüksektir. Dolaylı iletişime daha meyilli olan kadınlar internet üzerinden iletişim kurmayı tercih ederken, erkeklerin sesli iletişime ağırlık verdikleri görülmüştür (Salehan ve Negahban, 2013, s. 2633). Mobil sosyal ağlaşma; arayarak, mesaj göndererek ve internete girerek yapılabilmektedir. Sosyal ağlaşma, mobil kullanıcıların ilk beşinde yer almaktadır. 2012 yılına gelindiğinde Amerika'daki cep telefonu kullanıcılarının %65'inin, cep telefonlarını sosyal ağ sitelerine ve bloglara girmek için kullandığı tespit edilmiştir (ComScore, 2013; akt. Salehan ve Negahban, 2013, s. 2634). Salehan ve Negahban'ın yaptığı araştırmaya göre (2013, s. 2636), mobil sosyal ağlaşma

uygulamalarının yoğun kullanımı, akıllı cep telefonu bağımlılığına yol açmaktadır. Bu noktada, sosyal medyanın neden bireyler tarafından bu kadar tercih edilir olduğuna odaklanmak uygun olacaktır.

2.5.1.1. Bireylerin Gündelik Yaşamda Sosyal Medyayı Tercih Sebepleri

İnternetin faydalı bir teknoloji olduğunu savunan Castells, her şeyin internete dayalı bir hale geldiği günümüz toplumunda internete bağlı olmamanın, toplumun dışında kalmak anlamına geldiğini öne sürmüştür (Kaya, 2013, s. 160-162). Yeni medya üzerinde dijital kimliklerini oluşturmayan bireyler toplumun dışında kalacaklardır; çünkü bireyler bugün yeni medya teknolojileri üzerinden bilgileri değil, aslında toplumu takip etmektedirler. Yengin'e göre, bireyin içinde bulunduğu durum, tam da *Suskunluk Sarmalı* ve *Kullanımlar-Doyumlar* kuramları ile açıklanabilecek bir durumdur (2012, s. 95-96).

Elisabeth Noelle Neumann (1974; 1984; 1991) tarafından 1980'li yıllarda geliştirilen *Suskunluk Sarmalı* kuramı, medyanın güçlü etkileri olduğu savını yıllar sonra tekrar gündeme getirmiştir. Neumann'a göre, yaşanılan toplumdaki herhangi bir konu ile ilgili genel kanı, dışlanma korkusu fazlasıyla ön planda olan bireyin düşünce ve davranışlarını biçimlendirmede büyük rol oynamaktadır. Daha net bir ifadeyle, bireyler dışlanma korkusu sebebiyle bazen, aslında katılmadıkları bir görüşü bile savunabilmektedirler (Boz, 1999, s. 42-43). Herzog (1944), Schramm (1954) ve Maslow'un (1970) ilk adımlarını attığı *Kullanımlar ve Doyumlar* yaklaşımı ise; daha sonra Blumler, Katz ve McQuail (1969, 1974) tarafından ilerletilmiştir. Radyo dinleyicilerinin incelenmesi ile beliren bu yaklaşım; özünde kitle toplumu kuramlarının ve etki araştırmalarının aksine, medya tüketicisinin aktif olduğunu öne sürmektedir. Buna göre; bireyler medyayı belirli amaçlara yönelik olarak, bazı ihtiyaçlarını giderme amacıyla, bilerek ve isteyerek kullanmaktadırlar (Giddens, 2012, s. 656). *Kullanımlar ve Doyumlar* yaklaşımı, medyanın izleyici/kullanıcı ile ne yaptığına değil, izleyicinin/kullanıcının medya ile ne yaptığına odaklanmaktadır. McQuail, medya kullanımları ile ilgili dört doyum kategorisi oluşturmuştur. Bunlar, "*kişisel kimlik, gözetim, oyalanma ve kişisel ilişkiler işlevi*"dir. "*Kişisel kimlik*" kategorisi, medya kullanıcısının tükettiği medya içeriklerini kendi yaşamıyla kıyaslaması anlamına

gelirken; "*gözetim işlevi*" kişilerin medya içerikleri aracılığıyla dış dünya ve toplumsal yaşam ile ilgili bilgi edinmesini nitelemektedir. Günümüzde yeni medya teknolojilerinden alınan doyumlarla daha çok ilgili olan "*oyalanma*" ve "*kişisel ilişkiler*" kategorileri ise; bireylerin medyayı gündelik yaşamın verdiği sıkıntılardan kaçmak, duygusal eksiklikleri tatmin etmek ve sosyalleşme anlamında arkadaşlık etmek için kullandıklarını belirtmektedir (Fiske, 2003, s. 194-201). Bu bağlamda, bireylerin daha önceleri interneti sunduğu anonimlik imkânından dolayı tercih ederken; şimdilerde ise çoğunlukla gerçek hayatta tanıdıkları arkadaşlarıyla iletişim kurmak için kullandıkları görülmektedir. Bu bağlantıları sağlayan iki önemli araç, sosyal ağ siteleri ve anlık mesajlardır. Bugün, internet kullanıcılarının 3'te 1'inden fazlası interneti bu amaçlarla kullanmaktadır (Correa vd., 2010, s. 247).

Sheldon'a göre (2009) genel olarak kadınlar, sosyal medyanın popüler bir örneği olan *Facebook*'u mevcut ilişkilerini sürdürmek, eğlenmek ve vakit geçirmek; erkekler ise yeni ilişkiler geliştirmek için kullanmaktadırlar (Yesil, 2014, s. 76). Sosyal medya kullanıcılarının karakter özelliklerine daha detaylı bakan araştırmalara göre ise bugün, hem tecrübelere açık olan kişiler, hem de nevrotik kişiler sosyal ağ sitelerine çekilmektedirler. Dışa dönük olup da sosyal medya teknolojilerine başvuran kişilerin çoğunluğu gençlerdir. Psikolojik problemleri olan kişiler ise, bu hizmetlere kendilerine destek olacak ve eşlik edecek birilerini bulabilmek için başvurmaktadırlar (Correa vd., 2010, s. 247, 252). Çakır'a göre; "*Sanal topluluklar ağ ortamında, gerçekte kaybedilmiş bir olanağın, aidiyet hissine duyulan ihtiyacı ümitsizce gidermeye çalıştığı ortamlardır*" (2014, s. 368). Nevrotiklik, yalnızlıkla eşdeğer görülmektedir ve 2003 tarihli bir çalışmada kadınların internet kullanımının sebebi olarak tespit edilmiştir (Correa vd., 2010, s. 248). Kimi düşünürlere göre; kişilerarası iletişim için interneti sıklıkla kullanan kişiler, sosyal olarak yalnızlaştırılmış ya da gündelik yaşam etkileşimlerinden dışlanmış dezavantajlı kişiler olabilmektedirler (Lee vd., 2011, s. 384-385). İnternet kullanımı ile ilgili yapılmış önceki çalışmalara göre de; internetin anonimlik özelliği sağladığı günlerde içe dönük, sosyal anksiyetesi olan ve yalnızlık çeken bireyler, gerçek hayattaki yalıtılmışlıklarını giderebilmek için bu araca başvurmuşlardır. Ancak, bugünün sosyal ağ siteleri ve anlık mesajlaşmalardan oluşan sosyal medya uygulamaları anonimlik sağlamamaktadır. Bu sebeple, bugünlerde daha çok dışa dönük kişilerin internete başvurdukları görülmektedir (Correa vd., 2010, s. 252).

Facebook, Youtube, Cyworld, Orkut, Second Life, MySpace ve *Twitter* gibi sosyal ağ siteleri, boş vakit geçirmek için giderek popüler hale gelmektedir. Bu gibi paylaşılan çevrimiçi serbest zaman alanlarına Arora, "sanal parklar (*virtual parks*)" adını vermektedir. Arora'ya göre, eskinin kamuya açık parklarına bireyler; sosyal ağ sitelerinde olduğu gibi diğer insanları incelemek, kendilerine eş bulmak, farklı kişilerle tanışmak ve farklı fırsatlar edinmek için gitmekteydi. Ayrıca, toplumca marjinal sayılan bireyler, bu alanlarda kendilerine yer bulabilmekteydi. Yazara göre, sosyal ağ sitelerinin mantığı, bu eski kamu parklarından gelmektedir (2011, s. 119). Kuşay'a göre sosyal medya; "*yalnızlıklarını gidermek, farklılık yaratmak, ben de olmak istiyorum diyen bireylerin ya da kurumların seslerini duyurmak istedikleri platformları oluşturmaktadır*". *Pew İnternet Araştırma Merkezi*'nin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Pennsylvanya Eyaleti Üniversitesi'nde yaptığı araştırma sonuçları, internet kullanıcılarının, 25 yıl öncesiyle karşılaştırıldığında kendilerini daha az yalnız hissettiklerini ortaya çıkmıştır. Bu araştırma sonuçlarına göre; kimilerinin öne sürdüğü gibi internet üzerinden iletişim bireyleri asosyalleştirmemekte, aksine daha fazla ve çeşitli ilişki olanaklarıyla yalnızlıktan kurtulmaktadırlar (Kuşay, 2010, s. 61-63).

Sonuç olarak, hangi sebeple olursa olsun günümüzde sosyal medya kullanımına yönelen bireylerin giderek arttığı ve sosyal medya kullanıcılarının yaş ortalamasının oldukça küçük yaşlara doğru çekildiği bir gerçektir. Günümüzde "*sosyal medyada kişisel hayatlar bir gösteri, teşhir, gözetim, izleyicilik hali içinde karmaşık bir yapıya, çoklu bir yapıya dönüşmüştür*" (Çakır, 2014: 328). Yeni medya teknolojileri aracılığıyla sunulan sosyal medya platformlarını kullanarak her türlü denetim ve gözetime bilerek ve gönüllü olarak katılan bireylerin gerekçeleri, artık herkesin bu sistemde olduğu ve sosyalleşmenin yolunun bu araçları kullanmaktan geçtiğidir (Çakır, 2014, s. 332-333).

Yengin'e göre; günümüzde bireyler bilerek ve isteyerek, kendi iradeleriyle medya teknolojilerine yönelmektedirler:

> "*Bireyler yeni medyayı severek kullanmaktadır. Her türlü aktiviteye gönüllü dâhil olmaktadır. Bu ortamda çalışan birey, diğerlerinin yaptıklarını kopyalamaktadır. Taklitçilik yaygınlaşmakta ve yapılan işler özel gibi görülseler de esasında yapılanlar sıradandır. Herbert Marcuse'nin vurguladığı tek tip toplum yaklaşımı ise tam anlamıyla yeni medyayla*

gerçekleşebilmektedir. Neye inanacağımız yeni medyayı yönetenler tarafından seçilmekte ve kitlelere sunulmaktadır. Günümüz toplumu zevk, eğlence için çalışmakta ve buna yönlendirilmektedir. Çünkü birey kendi kararlarıyla değil, küresel sistemin kararları doğrultusunda biçimlendirilmektedir. Biçimlendirme işlemi sonucunda bireyler birbirine benzeyen özelliklere bürünmektedir. Dijital, topluma benimsetilmek istenmektedir. Toplum da dijitalin iyi taraflarını görerek kullanmaktadır. Bu nedenle dijitalin diğer yüzü görünememektedir. Benimseyip benimsememek bireye ait olmalıdır. Bunun tersine 'ya kullan ya da bu diyardan git' söylemi topluma diretilmektedir. Birey aslında tam olarak şeffaf bir hapishanede yaşamaktadır" (2012, s. 116).

Bireylerin gündelik işlemlerini kolaylıkla ve kısa sürede halledebilmelerini sağlayan ve dijital teknolojilerin son dönemdeki yüzü olan dokunmatik ortamlar, sadece parmak uçları kullanılarak çevreyle iletişim kurulmasını mümkün kılmaktadır. Yengin'e göre bu, Castells'in belirttiği "ağ toplumu" (*network society*) olgusunun gerçekleştiğinin göstergesidir. Küreselleşmenin getirdiği "*hızlı öğrenme, hızlı üretme ve hızlı tüketme*" gibi özellikleri layıkıyla bünyesinde barındıran dokunmatik cihazlar; dokunmatik bireylerden oluşan, dokunmatik bir jenerasyonu ortaya çıkarmaktadır (2012, s. 3-6). Dokunmatik toplumun ürünleri, teknolojiyi herkes tarafından kullanılabilen bir hale getirmiştir. Bu cihazların yaygın olarak kullanımı sayesinde teknolojinin toplum üzerindeki gücü artmaktadır. Yeni medya teknolojilerini kontrol altında tutanların bireyleri yönetenler olduğu bu ortamda, yeni medya içerikleri de insanların yaşadıkları ortama yön vermektedir. Dokunarak yapılan her işlem kontrol edilmekte ve kayıt altına alınmakta; bu durum da "*Orwell'in 1984 distopyasıyla birebir örtüşmektedir*" (Yengin, 2012, s. 110-111). Aydoğan da, bilgisayarlar ve yeni iletişim teknolojilerinin, modern toplumu, Foucault'nun modern dönemde iktidarın genel biçimi olarak gördüğü *panoptikon* benzeri bir "*her an her yerde görülebilirlik*" sağlamaları sebebiyle, bir tür gözetim toplumu haline getirdiklerini ifade etmiştir. Foucault'nun *panoptikon* düşüncesini Mark Poster yeni medya döneminde "*süper-panoptikon*"a çevirmiştir. Poster'a göre *süper-panoptikon*'da bireyler gözetlenmeyi gönüllü olarak istemekte ve kabul etmektedirler; çünkü bu dönemde kayıt altında olmak, var olmak anlamına gelmektedir. Seyahat edebilmek, alışveriş yapabilmek gibi serbest zaman etkinlikleri

bile, kişi ancak dijital kayıtlarda görünür halde olduğunda kolaylıkla yapılabilmektedir. Gözetimin bu şekilde normalleştirilmesi ile bireyin otorite tarafından sürekli izlenmesi, bir norm haline gelmiştir (Aydoğan, 2010, s. 6-9).

Bunun yanı sıra, Yengin'e göre bilgisayarlar ve yeni iletişim teknolojilerinin oluşturduğu dokunmatik toplum; aslında tüketim çılgınlığını teşvik eden, yani kapitalizme hizmet eden ekonomi temelli yaklaşımların bir ürünüdür. Yeni medyada bırakılan izler sayesinde; "*her şey görülebilmekte, kontrol ve denetim kolaylaşmakta, bireylerin düşünce biçimleri değiştirilebilmekte-değişmekte, tek merkezli bir kültür üretilmekte*"dir. Yediden yetmişe herkesin kolaylıkla kullanabildiği ve kullanıcıların hem üretici hem de katılımcı olabildiği yeni medya ortamları, bireyleri aynı zamanda birer tüketici haline getirmiştir (2012: 6-7). Toffler, "Üçüncü Dalga" (*The Third Wave*, 1980) isimli kitabında, aralarındaki sınırların silikleştiği üretici ve tüketicinin zamanla birbirine karışacağını düşünerek; *producer* (üretici) ve *consumer* (tüketici) kelimelerinin birleşiminden oluşan *prosumer* (üretüketici) kavramını ortaya atmıştır (Küçüksaraç, 2014, s. 51). Toffler, bu adlandırma ile evde oturarak kendi ürettiğini tüketen, çalışma hayatını eve taşıyan, yeni medya teknolojileri sayesinde evini düşük maliyetli bir işyeri olarak kullanan günümüz insanından bahsetmektedir (Kumar, 1995, s. 188-189). Toffler, "Üçüncü Dalga" toplumlarında bireylerin üretim ve tüketimlerinin çoğunu elektronik evlerinde yapacaklarını öne sürmüştür. Gerçekten de bugünün *üretüketici* bireyleri, evlerinde bilgisayar ve interneti yoğun bir biçimde kullanarak keyif aldıkları üretimlerde bulunmaktadırlar. Bugün, özellikle toplumsal kabuller ve kültürel normlar neticesinde zamanının çoğunu evde geçiren kadınlar bu tür üretimleri yapmaktadırlar. Toplumsal yaşamın gerisinde bırakılan kadınlar, bu şekilde 'kendilerini gerçekleştirmektedirler':

> "*Kadınlar, toplumsal yaşama daha aktif dâhil olmak amacıyla Facebook, Twitter, Friendfeed, Flickr gibi sosyal paylaşım ağları ile kişisel bloglardan oluşan yeni medya ortamlarını kullanmaktadır. Bireyin kendini ifade etme-yazma ihtiyacı, beğenilme ve popüler olma isteği, kolay para kazanma isteği gibi ihtiyaçlara yanıt veren bloglar, aslında tarihin her döneminde evinde üretüketici olan kadınların, bu üretimlerini sanal uzamda hiç tanımadıkları insanlarla paylaşmalarını, yeni arkadaşlıklar kurmalarını,*

ekonomik anlamda kazanç sağlamalarını ve dolayısıyla kendileriyle gurur duymalarını sağlamaktadır" (Küçüksaraç, 2014, s. 53-60).

Ayrıca, zamanının çoğunu evde geçiren kadınlarda olduğu gibi, kimi kuramcılara göre günümüzde çoğu zaman, 'zamansızlık' gibi nedenlerle kesintiye uğrayan yüz yüze iletişim ihtiyacı; yeni medya teknolojilerinin sağladığı sosyal medya ortamları aracılığıyla giderilmektedir. Bu düşüncenin savunucularına göre yeni medya ortamları günümüzde, bireylerin yaratılış gereği "*onay arama, kabul edilme, beğenilme*" gibi arzularını tatmin etmeye çalıştıkları yerler olarak iş görmektedir (Küçüksaraç, 2014, s. 66-67). Lee ve arkadaşlarına göre; aile bireyleri, arkadaşlar, iş arkadaşları, uzak yerlerdeki yabancılar ile kültürler arası ve zaman sınırları olmadan iletişim kurabilmeyi mümkün kılan internet; bireylerin ilişkilerini güçlendirmelerine ve yeni ilişkiler kurmalarına yardımcı olabilmektedir. Özellikle gençler, internetin sosyalleştirici yönünü kullanmaktadırlar. 18-29 yaş arası gençlerin neredeyse yarısı, internetin arkadaşlarıyla olan iletişimlerini çok geliştirdiğini belirtmişlerdir (2011, s. 376-378).

Öte yandan, günümüzde yaşamı kuşkulu hale gelen ve başkalarıyla olan ilişkisi artık güven vermeyen birey, kuşkularını susturmak için "*üne kavuşma*"ya yönelmektedir. İsmi çağdaşları ve kendinden sonrakiler tarafından bilindiği zaman birey, yaşamına anlam kattığını düşünmektedir. İşveren ve çalışan, ekonomik çıkarlar peşinde birbirlerini araçsal olarak kullanmaktadırlar. Müşteri de, çalışan ve işveren için "*sömürülecek bir nesne*" niteliğine indirgenmiştir. Bunun yanında emeğiyle fiziksel enerjisini bir meta gibi satan çalışan da (işçi, işadamı, doktor, memur, vb. herkes için geçerlidir bu), kendisini satılabilir hale getirmek için (enerjik olma, girişken olma gibi) belli kişisel özelliklere sahip olmak zorundadır. Bireyin değerini kendisi değil işveren biçtiğinden, başkaları kendisinden hoşlanmadığı müddetçe bir 'hiç' olan kişinin ün peşinde koşması doğaldır. Kişinin kendisine saygı duyup duymayacağı ya da aşağılık duygusuyla dibe vurup vurmayacağı, artık herhangi bir yerde popüler olabilmesine bağlı hale gelmiştir (Fromm, 2011, s. 54, 104-106).

Bireylerin sosyal medyayı tercih sebepleri, Goffman'ın "*performans*" teorisinde de açıklanmaktadır. Bu teoriye göre Goffman, bireyin üstlendiği rollerle performanslarını sergilediği bir sahne olan gündelik yaşamda, kişilerin izlenimlerini yöneterek kendilerini başkalarına sunduğunu ve böylece de benliğinin oluşumuna ve gelişimine katkı sağladığını öne sürmektedir. Teoriye göre; benlik sunumunu

şekillendiren öğe, başkaları üzerinde bırakılmak istenen etkinin ne olduğudur. "*Dahası, başarılı bir aktörün iyi bir sahne performansı sonrasında seyircilerden alkış beklemesi gibi, kişiler de diğerlerinden aldıkları geri bildirimlere bağlı olarak sundukları kimlik performansları ile iyi bir izlenim bırakmak isteğindedirler*". Belirli bir ortamda bir bireyin diğerlerini etkileme amaçlı yaptığı tüm etkinliklere "*performans*", bireyin belirli bazı izlenimleri devam ettirebilmek için kullandığı yöntemler bütününe ise "*izlenim/etki yönetimi*" adı verilmektedir. Bu şekilde aktör olan birey, çevresindeki insanların kendisiyle ilgili bilgi ve düşüncelerini yönlendirmektedir. Yüz yüze iletişime kıyasla, sosyal ağ ortamlarında bireyler benlik sunumları üzerinde daha fazla kontrol imkânına sahiptirler. Hatta yüz yüze iletişimde bir istemsizlik, bir kendiliğindenlik taşıyan mimik ve jestler bile; sanal ortamda yerlerini daha kontrollü bir biçimde sergilenen duygu imlerine bırakmaktadırlar. Sosyal ağlarda sanal da olsa bir topluluk içerisinde bulunan kullanıcılar, varlıklarını bu ortamın koşullarına göre oluşturmakta; kim olduklarını, ne olmak ve nasıl görünmek istediklerini, ötekilerin onayını alabilmek için nasıl bir sunum yapmaları gerektiğini gözlemleyerek düzenlemektedirler (Özkan, 2014, s. 251-260).

Bu bağlamda Marwick ve Boyd, sosyal ağlarda bir "*şöhret kültürü*"nün bulunduğunu öne sürmüşlerdir. Dedikodu siteleri, hayran siteleri ve bloglar; şöhret dolaşımı ve oluşumu için, kullanıcı tarafından oluşturulmuş içerikler ve ana akım medya arasında gidip gelen yeni mekânlar topluluğu oluşturmaktadır. Marwick ve Boyd, bu konuda daha ileri giderek, "*mikro şöhret*" kavramından bahsetmişlerdir. Mikro şöhret kavramına göre, seyirci, bir hayran kitlesi olarak görülmekte; popülerlik, süregelen bir hayran yönetimiyle sağlanmakta ve öz-temsil, diğerleri tarafından tüketilmek için oluşturulmaktadır. Marwick ve Boyd'a göre; artık hem sıradan insanlar çevrimiçi statü kazanmak için mikro şöhret taktikleri uygulamakta, hem de ünlü insanlar benzer teknikleri sosyal medya sitelerinde popülaritelerini ve imajlarını sürdürmek için kullanmaktadırlar (2011a, s. 1-2). Bugün oldukça bireyselleşmiş sıradan insan, sosyal paylaşım sitelerinde 'ünlü' olmaya, yaşamına bu şekilde anlam katmaya çalışmaktadır. Ağlaşmış kamularda, 'ilgi çekmek', bir meta haline gelmiştir. Bireyler kendilerini "*ilgi ekonomisi*"nin tüketicileri ve üreticileri olarak bulmaktadırlar. 'Özel hayat' kavramı, tarih boyunca anlam dönüşümü geçirmiştir ve her ne kadar kurumlar ve hükümetler bunu yok etmek istese de, bireyler özel hayatlarını sürdürmek için çeşitli stratejiler geliştirmişlerdir. Sosyal ağ siteleri, özel hayat kavramının sosyal

dinamiklerini bozmuştur (Boyd, 2010, s. 12-13). Çakır'a göre günümüzde baktığı her yerde ekranlarla karşılaşan asosyalleştirilmiş ve yalnızlaştırılmış insan, kendisini de ekranlarda görme ihtiyacı duymakta ve hem yalnızlığını hem de bu ihtiyacını gidermek adına kendisine sosyal medya ortamında yer edinmektedir:

> "*Yolları, sokakları, toplu taşıma araçlarını, vapurları, bekleme salonlarını, toplantı ortamlarını, eğitim kurumlarını, devlet kurumlarını ve akla gelebilecek her yeri kaplayan ekranlar, bireysel teknolojik cihazlarla da kişiyi her an kendisi ile başbaşa kalmaktan, kendini dinlemekten alıkoyar, meşgul eder. Diğer insanlarla etkileşimini zorlaştırır. İzleyicilik genel bir role, bir yaşam biçimine dönüşür. Görüntü bağımlılığı tüm bu süreçlerin üstün ürünüdür. Sürekli birilerini izlemekten bunalan birey, artık kendisi de ekranlarda görünmek ister. Bunun özlemini çeker. Çünkü ekranda olmak, herkesin izlediğini düşünmek, tatmin edici bir şey gibi görünür. Ekranda olmak, bir mutluluk vaadi sunar. İlgi çekmek, değer verilmek, anlaşılmak gibi algılanır. Bunlar, bireyin modern hayatta elinden alınmış, yitip gitmiş önemli insanal ihtiyaçlardır. Toplumsal yaşantıda elde edilemeyen tatmin, ekranlar yoluyla, görünmek yoluyla ikame edilmek istenir*" (2014, s. 200).

Bu aşamada biraz daha derine inerek, sosyal medya platformlarının oluşturduğu bağımlılığı yeni medyanın ekranın teknolojileri ile fazla vakit geçirerek yaşayan bireylerin kişiler arası iletişiminin bu durumdan ne şekilde etkilendiği ile ilgili baskın görüşleri ifade etmek yerinde olacaktır.

2.5.1.2. Sosyal Medyadaki İletişim Biçimine Yönelik Yaklaşımlar

Kendine biçtiği değeri sosyal medya ortamlarındaki ününe bağlayan ve dolayısıyla da giderek artan biçimde yeni medya teknolojilerine bağlı hale gelen kişi sayısının artması, hem bireylerin ruh sağlığı hem de kişilerarası iletişim üzerindeki etkisi açısından birtakım farklı düşüncelerin belirmesine yol açmıştır. Günümüzde gelişen yeni medya teknolojileri bazı araştırmacılara göre insanları yalnızlaştırmaktayken, bazı araştırmacılara göre de sosyalleşmenin yeni yüzünü oluşturmaktadır (Kaya, 2013, s. 164-165).

Bilgisayarın bireylerarası iletişim sürecinde etkin bir araç olarak kullanılması fikrini ilk kez 1968 yılında dile getiren Licklider ve Taylor, bu iletişim biçiminin yüz yüze kurulan iletişimden daha etkili olabileceğini öne sürmüşler; buna gerekçe olarak da internetin etkileşimi ve eşzamanlı iletişimi mümkün kılmasını göstermişlerdir (Özkan, 2014, s. 257). Diğer yandan, yeni teknolojilere iyimser bakanlara göre; internet üzerinden kurulan iletişimin, yüz yüze iletişime kıyasla bazı avantajları bulunmaktadır. Örneğin; kadınlar ya da başka dezavantajlı gruplardan bireyler için internet iletişimi, bir üstünlük sağlamaktadır. Ayrıca internet üzerinde insanlar kendi kimliklerini oluşturabilmekte ve başka yerlerde konuşabileceklerinden çok daha özgür bir biçimde konuşabilmektedirler. İyimserler, çevrimiçi dünyanın yüz yüze etkileşimleri artırdığını ve desteklediğini öne sürmektedirler. Bu teknolojiler sayesinde özellikle ailesinden, sevdiklerinden ve yakınlarından uzakta yaşayan bireyler, onlarla kolaylıkla iletişim kurabilmektedirler. Bu bağlamda, mesafeler ve ayrılıklar insanlar için daha katlanılır hale gelmiştir. Yanı sıra, iyimserlere göre internet var olan ilişkilere yenilerini de eklemektedir. Bireyler sohbet odalarında, sosyal medya teknolojilerinde, forumlarda vb. yerlerde tanımadıkları insanlarla ortak ilgi alanları ile ilgili sohbetlere girebilmektedirler ve burada kurulan temaslar kimi zaman gerçek arkadaşlıklara dönüşebilmektedir (Giddens, 2012, s. 192-195, 643).

Sosyal ağlarda iletişim konusunda karamsar olan düşünürlere göre ise; bilgisayarlar ve internet aracılığıyla kurulan iletişim, yüz yüze iletişimde bulunmayan sorunlara sebep olmaktadır. Ayrıca; karamsarlara göre bu ortamlarda yanlış kimlikler arkasına saklanan kişilerin insanları kandırması, yanıltması, yönlendirmesi ve duygusal aldatmalara yol açması mümkündür. Sosyal ağlardaki iletişim ile ilgili diğer bir olumsuz düşünce de, internet iletişiminin yalıtılmışlığı özendirdiği ve gerçek arkadaşlıkların kurulmasını engellediğine ilişkindir (Giddens, 2012, s. 192-195). Dahası, yeni medya teknolojilerinin de gelişiyle, bu araçların varlığına güvenerek yaşayan ve insanlara kolayca sırt dönülmesini sağlayan bir yaşam biçimi belirmektedir. Yalnızlığın güvenceleri gibi işleyen medya teknolojileri, "*sanal bir yaşam*" olgusunu popülerleştirmektedir. Çocuklar ve gençler artık daha az yoğunlukta sokaklara çıkmaktadır. Çakır, bunu "*teknolojik yalnızlık*" olarak adlandırmakta ve bu tür bir yaşam biçiminin insanın asosyallikte geldiği en yüksek aşama olduğunu öne sürmektedir. Günlük hayatın diğer pratiklerini kenara itmeye sebep olan internette, aslında yanıltıcı

bir sosyalleşme içine girilmektedir. İnternetteki 'anonimlik' özelliği beraberinde bazı özgürlükler getirirken, diğer yandan bir kuşku oluşturarak iletişim sürecini en başından zedelemektedir (2013, s. 65-81).

İnternet üzerinden kurulan iletişim ile ilgili olumsuz düşünenlere göre; bu ortamdaki iletişimin kalitesi ve desteği, çevrimdışı kişilerarası iletişimin psikolojiye iyi gelen etkisi ile kıyaslanınca yetersiz kalmaktadır. İnsan iletişiminde bilginin büyük bir kısmı sözel olmayan ipuçlarından elde edilmektedir. Sözel olmayan ipuçlarının yeterli desteği olmadan, internet iletişiminin yüz yüze iletişimin yerine geçmesi tamamen mümkün olamamaktadır. Sevgiyi, nefreti, siniri belirten bu duygular; yakınlığı ve 'insanlığı' çağrıştırmakta ve iletişim kuran kişilerin ilişkisinde daha derin anlaşmalara ve gelişmelere yol açmaktadırlar. İnternet, yüz yüze iletişimin yakınlığını sağlayamamaktadır. Bu sebeplerle internet iletişimi daha az sosyal yönelimli ve kişiseldir. İnternetin, yüz yüze iletişimin yedeği olması mümkün değildir. Ayrıca; Kraut ve arkadaşlarının (1998) çalışmasına göre internetin fazla kullanımı, katılımcıların hem sosyal çevrelerindeki, hem de ev içinde aile bireyleriyle olan iletişimini de azaltmakta ve onları depresyon ve yalnızlığa itmektedir (Lee vd., 2011, s. 376-386).

Virilio'ya göre hemen her kesimden ailenin evinde yer edinen televizyon ve yeni medya teknolojileri arasında pek bir farklılık bulunmamaktadır; çünkü örneğin hem televizyon hem de internet aracılığıyla insanlar dünyayı evlerine misafir etmekte, yaşamlarını bu kanallardan gelen sanal gerçekliklerle doldurmakta, hareketsiz ve dış çevrenin önemsenmediği bir yaşam sürdürmekte ve mekânın çökmüş olması sebebiyle bireyler daha çok ve daha çok bu medya teknolojilerini kullanmaya yönelmektedirler. Medya teknolojilerine başvurularak geçirilen zamanın artması, doğal olarak kişilerarası iletişimden ve ilişkilerden çalınan zamana tekabül etmektedir. Çakır'a göre zamanının çoğunu medya teknolojilerini kullanarak geçiren bireyler birbirleriyle daha az iletişim kurarak, egemen ideolojiye hizmet etmektedirler. Kitle televizyon yayıncılığından internet yayıncılığına geçişte, daha önceleri ailece birlikte yapılabilen 'izleme' etkinliği de bireyselleşmiştir. Bilgisayar ve internet ile yapılan (*bilgisayar oyununa katılma, müzik dinleme, müzik indirme, sohbet yapma ya da sosyal ağlarda dolaşma, bilgi araştırma gibi*) tüm etkinlikler yalnızlaşmıştır. Medya odaklı bir yaşam sebebiyle bireyler artık kendi deneyimlerinden sıyrılarak sadece ikinci el deneyimler edinir olmuş; bunun sonucunda da etrafında olup bitenleri hem anlayabilmekten uzaklaşmış hem de

anlamaya çalışma ihtiyacı hissetmeyi bırakmışlardır. Bireyler, kişiler arası ilişkilerinde bile, sadece medya teknolojilerini kullanarak (*televizyon izleyerek, maillerini kontrol ederek, internette sörf yaparak, vb.*) yaşamlarını sürdürebilmişlerdir. Çakır'ın deyimiyle bu sebeplerle günümüzde; "*uzaklar yakınlaşmış, ama yakınlar da çok uzaklaşmıştır... Yeni medya ile birlikte hayatımız çok değişmiştir, ama bir o kadar da bilgisayar odaklı yaşanan ekrana bağımlı asosyal insanlara dönüşmüşüzdür*" (2014, s. 319, 71-325).

Aydoğan, günümüzde yaşanan iletişim biçiminin, yaşamın gerçek durumunun değil; kapitalist sistemin kurguladığı bir taklidinin öğrenilebildiği bir tür "*sözde iletişim*" biçimi olduğunu belirtmektedir (2010, s. 15). Bu bağlamda karamsarlar, çevrimiçi iletişimlerde çok zaman harcayan bireylerin gerçek hayattaki etkileşimlerinin azalacağını öne sürmektedirler. Kimi sosyologlara göre; internet teknolojisinin yaygınlaşması, toplumsal soyutlanma ve parçalanmayı da arttıracaktır. Televizyon ile başlayan kitap okuma ya da tiyatroya gitme gibi eğlence biçimlerinin geri plana itilişi, internet teknolojisi ile iyice artmaktadır. Özellikle internet teknolojisinin evlerde kullanımının artması, aile bireylerinin birbirleriyle 'nitelikli zaman' geçirmelerini de engellemektedir. Aynı zamanda, iş ve ev ya da daha genel olarak dış dünya ile ev arasındaki sınırları belirsizleştiren internet teknolojisi mahremiyete tecavüz etmekte ve evdeyken işe devam etmeyi ya da aile yerine dışarıdaki arkadaşlarla sohbet etmeyi mümkün kıldığından, aile kurumundan çalmaktadır (Giddens, 2012, s. 643). Günümüzde; "*Esnek çalışma saatleri nedeniyle hane halkının daha az bir arada bulunabilmesi, farklı tür ve içeriklere yönelik ilgiden dolayı hanelerde bulunan televizyon sayısının artışı, yayınların tablet, akıllı telefon ve bilgisayarlar aracılığıyla da takip edilebilmesi*" gibi sebeplerden dolayı insanlar, evlerinin içinde bile birbirlerinden uzaklaşmaya başlamışlardır (Turan, 2014, s. 120-121).

Yeni medya teknolojilerinin yaşamlara ve özellikle ev içi serbest zamanlara nüfuz edişiyle, postmodern gündelik hayatta teknolojiyle olan ilişkiler çok önemli hale gelmiştir. İnternete bağlanamayan bir bilgisayar, konuşurken kesilen ya da arama yapamayan bir cep telefonu, yeterince kanal göstermeyen bir televizyon bugün bireylerde hayal kırıklığı ve öfke yaşanmasına sebep olmaktadır. İlhan'a göre teknolojiye bu denli bağımlılık, "*e-yaşam*" kavramını ortaya çıkarmıştır. *E-yaşam*'da herkes teknoloji kullanma konusunda baskı altındadır, teknolojiyi kullanmayanlar ister istemez toplumun dışına itilmektedirler. Bugün; "*teknolojiyi kullanmak değil, teknoloji*

olmadan yaşamak bir meziyete dönüşmektedir" (2007, s. 62). Bu durumda, doğal olarak medya teknolojileri hem evleri hem de aile bireylerinin serbest zamanlarını kuşatmıştır. Herkesin aynı şeyleri izlediği, yediği, içtiği, giyindiği, tecrübe ettiği ve tükettiği günümüz dünyasında hemen herkes aynı hayatı yaşamakta; kitle iletişim araçlarının oluşturduğu küresel kültür sayesinde her yerde aynı ikonlar, aynı idoller, aynı semboller dolaşmaktadır. Postmodern birey, tüm bu aynılıklardan dolayı duyarsızlaşmış ve robotlaştırılmıştır. Kimse düşünmemekte ve bu durumu fark etmemektedir. Halkın hangi saatlerde ve hangi günlerde nerede olacağını, ne yapabileceğini vb. etkinliklerini iktidar belirlemektedir (Canpolat, 2005, s. 136-137). Bu bağlamda, Aydoğan'a göre; "*Günümüzde serbest zaman etkinlikleri, devlet tarafından sağlanan sosyal hizmetlerden biri durumuna gelmiştir*" (2000, s. 106). Dolayısıyla, aile üyelerinin ev içi serbest zamanlarını nasıl geçireceği ve birbirleriyle olan iletişimlerinin de iktidar tarafından biçimlendirildiğini öne sürmek, yanlış olmayacaktır.

2.5.1.3. Aile İçi İletişim Açısından Serbest Zamanlarda Sosyal Medya

Enformasyon teknolojisindeki devrim, en büyük etkiyi serbest zaman kullanımı ve tüketim alanında yapmıştır. Ev temelli tüketimin hizmetine sokulan enformasyon teknolojileri, 'dışarı çıkma'nın yerini 'evde oturma'ya bırakmıştır. Aileler, dışarıda hep birlikte serbest zaman etkinlikleri yapmak yerine; evde oturarak bir arada ya da ayrı ayrı, iletişim teknolojilerini kullanarak vakit geçirir olmuşlardır. Bugün evlerde daha çok vakit geçirilmesinin önemli sebeplerinden biri; dış dünyanın rahatsızlık verici, kirli ve tehlikeli görülmesidir. Günümüzde birçok insan dışarı çıktığında kişisel güvenliği olmadığını düşünmekte ve kitle iletişim araçları, reklamcılar ve politikacılar bu hissi onaylamaktadırlar. Ayrıca dışarı çıkmak yerine evde zaman geçirmek; hem ucuz olduğu için, hem de artık faturaları yatırma, alışveriş yapma gibi önceleri sadece evden çıkılarak halledilebilen işler internet teknolojisi sayesinde evden yapılabildiğinden, giderek artan oranda tercih edilir olmuştur. Dahası, bu işleri halletmenin belli bir saati ya da günü yoktur. Eğitimin bile 'uzaktan eğitim' adıyla evlerde alınabilme imkânlarının belirmesiyle, günümüzde Kumar'ın deyimiyle ev-merkezli bir "*self-servis toplumu*"na geçildiği görülmektedir (1995, s. 187-193).

Postmodern dönemde enformasyona bağlı bir toplum yapılanmasıyla eve dayalı serbest zamanın artması, sanayi öncesi dönemde dağıtılan ev halkının eve dönüşünü işaret etmektedir. Toffler da, bu sayede evin tekrar toplumun merkezi haline gelebileceğini, aile kurumunun yeniden bütünleştirilip güçlendirilebileceğini öne sürmüştür (Aytaç, 2002, s. 252-253; Kumar, 1995, s. 189-190). Bu çağda teknolojik gelişmeler, işsizlikteki artış, orta sınıf kadınlarının aylaklaşması gibi sebeplerle serbest zamanların arttığı görülmektedir. Ev dışı serbest zaman etkinlikleri belli bir maddi gelir gerektirdiğinden, insanlar daha çok ev içi serbest zaman etkinliklerine yönelmektedir. En çok tercih edilen serbest zaman etkinlikleri; ucuzlukları sebebiyle televizyon, internet, cep telefonu gibi medya teknolojileri ile yapılan etkinliklerdir. Dolayısıyla serbest zaman harcamalarının büyük bir kısmı bu gibi teknolojilere yapılmaktadır (Aydoğan, 2000, s. 128-129).

Kimi düşünürlere göre medya tüketimi; teknolojilerin getirdiği bireyselleşmeye rağmen, aile içi birliktelik anları sunmaya devam etmektedir. Örneğin televizyon, diasporadaki aileler ve birbirinden uzakta yaşayan aile üyeleri için bir kültürel ortaklık iletişimi sağlamaktadır. Ya da cep telefonlarıyla iletişim kurmak, aile üyeleri arasında birbirlerini düşündüklerini gösteren 'hediyeler' yerine de geçebilmektedir (Livingstone, S., Das, R., 2010, s. 4, 35). Günümüzde kimi aileler, yine medya teknolojileri kullanarak aile içi etkileşimler oluşturmak için çabalamaktadır. Televizyon karşısında yemek yemek, spor programlarını ya da bazı dizileri birlikte seyretmek, bir web sitesi üzerinden aile üyeleriyle etkileşime geçmek, hatta mesajlaşmak, ya da medya ürünleri ile ilgili konular üzerine tartışmak bu yöntemlerden bazılarıdır (Livingstone, 2005, s. 11). Daha çok etkileşim imkânı, yakınlıkları da artırmaktadır. Cep telefonları sayesinde de, arkadaşlar ve aile üyeleri ile nerede ve nasıl olunduğu ile ilgili bilgiler sıklıkla paylaşılabilmektedir. Bu teknolojiler ilişkilerin sürdürülmesine katkı sağlamakta ve gündelik yaşam içerisinde iletişim kurmanın birçok yolunu sunmaktadır. Günümüzde ebeveynler çocuklarına, çiftler birbirlerine ulaşmak için özellikle cep telefonunu sıklıkla kullanmaktadırlar. Bu kadar çok iletişim kurma seçeneği ile daha sık, ancak genellikle kısa ve günün herhangi bir saatinde iletişim kurulmaktadır. Özellikle *Skype* gibi görüntülü arama programlarının kullanımı, uzak mesafelerden bile olsa çiftlerin ve ailelerin bağları koparmamalarını sağlamaktadır (Hertlein, 2012, s. 377-382). Warren'ın (2005) "*Ekolojik Yaklaşım*"ına göre ebeveynler medya teknolojilerini, ortak aile

etkinliklerini desteklemek gibi, istedikleri değerleri sağlayabilmek için de kullanmaktadırlar (Livingstone, S., Das, R., 2010, s. 60).

Günümüzde çocukları olan ailelerin, olmayan ailelere göre daha çok bilgi ve iletişim teknolojilerini kullandığı ve bu ailelerin evlerinde birçok teknolojiye erişimleri bulunduğu görülmektedir. Bir araştırmaya göre; 18 yaşından küçük çocukları olan evli çiftlerin %93'ünün evinde bir bilgisayarı bulunmakta, %94'ü evinden internete girmekte, %95', ise cep telefonu kullanmaktadır. Benzer bir biçimde, Avrupa'daki ailelerin %80'i interneti kullandıklarını, %58'i ise akıllı telefon ve tablet kullandığını belirtmiştir. Ayrıca; çocuk sahibi çiftler, internete karşı çocuk sahibi olmayan çiftlerden daha iyimser bir açıdan bakmaktadırlar (Rudi vd., 2014, s. 79). Tahminlere göre 2010 yılında Amerikalılar zamanlarının çeyreğini ve cep telefonu kullanımlarının %30'unu sosyal ağ sitelerinde geçirmektedirler. Bu trend, akıllı telefonların her an sosyal ağ sitelerine girişini mümkün kılmasıyla giderek artmaktadır. Özellikle gençler ve genç yetişkinler sadık sosyal medya kullanıcılarıdırlar. Gençlerin %73'ü bu sitelerde vakit geçirirken, genç yetişkinlerin %82'si bu sitelerin kullanıcısıdırlar. Ancak daha yaşlı yetişkinlerin sosyal medya kullanımı görece düşüktür. Sosyal medya kullanmayarak yaşlılar sosyal bağlarını güçlendirme fırsatlarını kaçırmakta ve artan bir biçimde bu medya teknolojilerini kullanan genç akrabalarından uzaklaşma riski taşımaktadırlar; çünkü Cornejo ve arkadaşlarının çalışmasına göre, sosyal medya teknolojilerinin aile içindeki iletişimi artırdığı görülmüştür (2013, s. 889-890). Ev içi serbest zamanlarda yeni medya kullanımına başka bir açıdan bakan Pasquier ve arkadaşları (1998); medya etrafında oluşan etkileşimin aile içindeki spesifik üyelerin birbirleriyle olan bağlarını güçlendirdiğini ve cinsiyet ayrımına yol açtığını gözlemlemişlerdir: televizyon önünde güçlü bir anne-kız bağı, video oyunları karşısında erkek kardeşlerin bağı, baba ile oğlun bilgisayar etrafındaki bağı gibi (Livingstone, S., Das, R., 2010, s. 20).

Çakır'a göre ise; günümüzde medya teknolojileri ve ürünleri, bireyin özel aile yaşamının tanıdık bir parçası haline gelmektedir. Yuva, ekrandakilerden ibaret hale gelmektedir ve hatta giderek bu medya ürünlerinin-imgelerinin varlığına teslim olan birey, kendi varlığını yaşamaktan vazgeçmektedir. Eğlence odaklı ekran kültürlerinin baskınlığı, savunmasız yakaladığı bireyin kendi değerlerini benimsemesini ve bu değerlerin dışına çıkmanın anormallikle eşdeğer olduğunu bilmesini beklemektedir. Çakır'ın sözleriyle; günümüzde "*Bir tele-varoluş biçimi söz konusudur. Sürekliliği*

olmayan, anlık, televizyon odaklı, küresel, yeni iletişim teknolojileri ile de bağlantılı, bilgi paylaşımı ve aktarımının en üst düzeye ulaştığı bir durum söz konusudur". İnternetten sonra bile konumunu yitirmeyen televizyonun çokluğu ve bu yolla ulus aşırı şirketlerin menfaatine yayılan enformasyonun insanların gündelik hayatına işleyişi, hükümetlerin kısıtlamalarından daha da korkutucu bir hal almıştır. Çünkü televizyon, kitap okumayı, enformasyona ulaşmayı ya da herhangi bir şeyi kısıtlamadan; sadece gereksiz kılarak ve bireyi eğlenceye boğup, daha yararlı şeyleri unutturarak ona zarar verir olmuştur (2014, s. 312-317). Özellikle internette kalınan süre, sosyal açıdan etrafından izole olmayı gerektirmekte ve bu sebeple bireyler, aile içinde bile etrafındakilere daha az zaman ayırmaktadırlar (Çimen, 2008, s. 598).

Günümüzün bireyleri, birbirlerine uzaklaşıp yabancılaşsalar da, sevgi simülasyonları verecek robotların her zaman orada hazır bulunacağı fikri ile rahatlamaktadırlar. Yaşlandıkları zaman bakacak robotlar vardır; çocuklarını ihmal ederler ise, onları eğleyecek robotlar vardır. İnsanlar birbirleriyle ilgilenmekten o kadar yorulmuştur ki, enerjisi tükenmeyen ve yargılayıcı olmayan robotların kendileri yerine daha iyi iş çıkaracağını düşünmektedirler. Günümüzde, yazışarak iletişime geçmenin yaygınlaşmasıyla; yakınlık ve yalnızlık arasındaki sınırlar yeniden çizilmeye başlanmıştır. Eğer kişi bir gününün 4-5 saatini çevrimiçi oyunlarda sanal dünyalarda bulunarak harcıyorsa; bu, bulunmadığı bazı yerler olduğunu göstermektedir. Bu yerler de, genellikle aile ve arkadaşlarla, birebir iletişim kurularak bulunulması gereken yerlerdir. Bireyleri özgürleştirmesi gereken teknoloji, aslında kullanıcılarını daha da sıkıştırmaktadır. Bağlanabilirlik, kişilere zaman kazandırmayı vaat etmişken, akıllı cep telefonlarının yaygınlaşmasıyla iş zamanı ve serbest zaman birbirine karışmış ve artık bugün, bireye dünyadaki tüm zamanlar yetmez olmuştur. Yaşamın yoğunluğu ve hızından bunalan insanlar, yine teknolojiye yönelmektedirler. Ancak bugün teknoloji, insanları daha önce hiç olmadığı kadar meşgul etmektedir. Giderek, çevrimiçi yaşam, yaşamın kendisi olmaktadır. Diğer insanlarla birebir iletişim kurmak yerine, robotların 'ilişki' olarak sunduğu şey, kabul edilmektedir. Yeni araçlar sebebiyle, bireyler fiziksel gerçeklikle ekran gerçekliği arasında sıkışmışlardır ve var oluşa teknoloji aracılığıyla bağlanan bir benliğe sahip olmaya başlamışlardır. Teknoloji, özellikle insanların zayıf yönlerine hitap ettiğinde baştan çıkarıcı bir hale gelmektedir. Modern dünyada bireyler yalnızdır ve yalnızlıktan da korkmaktadırlar. Dijital iletişim, arkadaşlığın

gerektirdiklerine ihtiyaç duyurmadan, 'eşlik edilme' ihtiyacını giderme yanılsaması sunabilmektedir. Ancak, ağlaşmış yaşam, bireylerin birbirlerinden saklanmasına ve konuşmaktan ziyade mesajlaşmayı tercih etmelerine sebep olmaktadır (Turkle, 2010, s. 20-36).

Yeni medya teknolojileri postmodern bireyin gündelik yaşamına öyle nüfuz etmiştir ki; İtalya'nın Floransa kentinde Kasım 2009'da yapılan yıllık maratonda, koşarken, aynı zamanda birine mesaj yazan koşucu buna büyük bir örnek olarak gösterilmiştir. Günümüzde ebeveynlerin bebek arabasını iterken bile maillerini kontrol ettiğine, çocuklar ve ebeveynlerin aile yemekleri esnasında başkalarına mesaj gönderdiklerine şahit olunmaktadır. Yakın zamana kadar, sanal mekânlara girmek isteyen kişiler, bir bilgisayar karşısında oturmak zorundayken ve bu da geçici bir zaman dilimi için söz konusu olabilmekteyken; bugün akıllı cep telefonları sayesinde, her an her yerde sanal dünyalara girilebilmektedir. Mobil teknolojiler sayesinde artık herkes 'durdurulabilir' hale gelmiştir. Yüz yüze sohbetler, rutin bir biçimde gelen aramalar ya da mesajlarla bölünmektedir. Eskiden, bir toplantı esnasında başka bir şeyler okumak kabul edilemezken, bugün bu eğilim çok normal bir durum haline gelmiştir. Böylece, aynı anda farklı karakterler ve farklı yaşamlar deneyimlenir olmuştur. Turkle'a göre, elbette ağların arkadaşlık ve aile ilişkilerini, eğitimi vb. geliştirme konusunda artıları bulunmaktadır; ancak sadece bunlara bakınca tüm resim görünmemektedir. Sanal dünyalar ve video oyunlarında insanlar karakterlere, sosyal ağlarda profillere, cep telefonlarında ise sözcükler ve duygu belirten küçük simgelere indirgenmektedirler. Bireyler giderek daha çok iletişim halinde görünmekte, ancak daha yalnız kalmaktadırlar. Robotlarla ilişkiler artarken, insanlarla ilişkiler azalmaktadır (2010, s. 37, 175-180).

Radyo, televizyon, telefon, bilgisayar gibi teknolojiler sayesinde ev; dünyanın bir parçası haline gelmiştir. Artık, aile buluşmalarının çoğu ekran karşısında olmaktadır ve ekrandan alınan deneyimler başka ailelerce de paylaşıldığından, kişinin kendi ailesine özel deneyimleri giderek azalmaktadır. Hatta, kimi kuramcılara göre elektronik toplumda aile üyelerine yabancı gibi davranılmaya ve ayrı evlerde tek başına yaşanmaya başlanmıştır (Meyrowitz, 1985, s. 162-163, 239). Günümüzde aileler gittikçe özel alanlarına çekilmekte, ev içi eğlencelere yönelmekte, dünyanın geri kalanına yalnızca teknoloji araçları aracılığıyla bağlanmaktadırlar. Dahası; aile, kendi

içinde de parçalara ayrılmakta, aile bireyleri birbirinden farklı yaşam tarzları edinmektedir. Evde kullanılan teknolojilerin artması, giderek artan bir evsel soyutlanmaya yol açmaktadır (Silverstone vd., 1989, s. 3). Özellikle yeni medya teknolojilerinin birincil kullanıcıları olan gençler[3], sosyal medya bağımlılıkları ile ön plana çıkmaktadırlar.

2.5.1.4. Gençlerin Sosyal Medya Bağımlılığının Aile İçi İletişim Üzerindeki Rolü

Avrupa'da yapılan araştırmaların sonuçlarına göre, ebeveynler ne kadar internet kullanıyorsa, çocuklarının da o kadar kullanmaya eğilimli olduğu görülmüştür (Livingstone, S., Das, R., 2010, s. 8, 43). Bugün, ebeveynler fiziksel olarak daha çok çocuklarının yanındadır, ancak zihinsel olarak orada değillerdir; mobil teknolojiler aracılığı ile başka yerlere gitmişlerdir ve çoğu zaman çocuklarından çok, telefonlarıyla ilgilenmektedirler. Gençler, yemek esnasında sürekli telefonlarına bakan ebeveynlerinden oldukça şikâyetçidirler. Postmodern çağda ancak sürekli ulaşılabilir olmanın başarıya götüreceğini düşünen ebeveynler ise, tatilde bile işlerini cep telefonlarıyla yanlarında götürmek zorunda kaldıklarından; kendilerini, işlerini başka türlü yetiştirememekle savunmaktadırlar (Turkle, 2010, s. 183-184, 286). Avusturya'nın Ekonomi, Aile ve Gençlik Federal Bakanı Reinhold Mitterlehner, *Aile ve Medya: Ebeveynlere Tavsiyeler* adlı kitabında konu ile ilgili şunları söylemiştir:

> *"Çocuklar dijital medya ile gitgide daha erken tanışıyorlar. Akıllı telefonlar ve tablet bilgisayarlar sayesinde artık bu bebekler için bile geçerli. Her türlü ekran, oyun ve bilgisayar çocuklar ve gençleri inanılmaz bir şekilde büyüleyebiliyor. Küçük yaşlarda bu büyülenme daha ziyade tüketim ve oyunlarla sınırlı olsa da, büyüdükçe arkadaşlar ile iletişim de bunlara ekleniyor. Zaman içerisinde içerikler ve programlar değişse de, dijital medya her yaşam evresinde çok ilgi çekmeye devam ediyor. Ve bu her zaman 'düzenli aile hayatı' ile bağdaşmıyor. Örneğin akşam yemeğine*

[3] Bu çalışmada "gençler" kelimesi kullanıldığında; ebeveynlerin, medya teknolojilerini kullanabilecek yetiye sahip, kendileriyle aynı evde yaşayan, çekirdek "aile"yi oluşturan, evlenmemiş çocukları kastedilmektedir. Bu bağlamda "genç" ve "çocuk" kelimeleri, bu çalışmada aynı anlamı taşımaktadır.

oturulamıyor, çünkü çocuğunuz bir televizyon programının sonunu da izlemek zorunda, veya belki diğer çocuğunuz oynadığı oyunda henüz bir bellek noktasına gelmedi. Üçüncü bir çocuk belki mutlaka kitabındaki bölümü bitirmek zorunda. Fakat ebeveynler de 'medyanın ayartmasından' korunamıyorlar: örneğin iş ile ilgili e-postalara cevap yazılması veya bir müşterinin çağrısına cevap verilmesi gerekebiliyor. Yani medya ve aile hayatı arasındaki rekabet her tarafta pusuda bekliyor. Hiç kimse bunun dışında kalamıyor ve bu durumda çatışmalar kaçınılmaz oluyor" (Mitterlehner, 2012, s. 5).

Görüldüğü gibi, genel kanının aksine yeni medya teknolojilerinin yoğun kullanıcıları sadece ailelerin genç üyeleri değildir. Ancak, ebeveynlerin yeni medya teknolojilerini yoğun olarak kullanmalarının tek sebebi iş değildir. Artık anne babalar da serbest zamanlarının çoğunu cep telefonu, internet gibi medya teknolojileri ile geçirir olmuşlardır. Sosyal paylaşım ağlarının ebeveynler üzerinde oluşturduğu bağımlılığın en can alıcı örneklerinden birisi, Amerika Birleşik Devletleri'nde kendisi *Farmville* adlı oyunu oynarken ağladığı için, çocuğunu camdan aşağı atan annedir. Bu evladı bile olsa, oyunla ilişkisini kesecek herhangi bir engelin bulunması, annenin gözünü karartmasına ve kendi çocuğunun ölümüne sebep olarak ikinci dereceden cinayet suçuyla tutuklanmasına sebep olmuştur. Uzmanlar, teknoloji bağımlılığı sebebiyle zamanlarının çoğunu televizyon ve internet başında geçiren aile bireylerinin birbirleriyle konuşmadıklarını, eşlerin aileye ve birbirlerine karşı sorumluluklarını yerine getirmediğini, ebeveynlerin çocuklarını televizyon ve bilgisayarların başına terk ettiklerini belirtmektedirler. Bu gibi sebeplerle günümüz toplumunda aile bireyleri birbirlerinden uzaklaşmakta, birbirlerine yabancılaşmakta ve hatta bu sebeplerle boşanmalara gidilmektedir. Özellikle çevrimiçi oyunlar ve sosyal medya gibi uygulamaların, çocukları ailelerinden uzaklaştırdığı görülmektedir. Giderek vakitlerinin çoğunu sanal âlemde arkadaşlarıyla konuşarak geçiren gençler, topluma da yabancılaşmaktadır (Karakoç ve Taydaş, 2013, s. 219-220).

Anne-babaları tarafından yalnız bırakılan gençler ise, küresel medyanın ve meta ticareti yapan çok uluslu şirketlerin tüketici kitlesi haline gelmektedir. Yeni medya teknolojileri yoluyla gençlik kapitalist sistemle bütünleştirilirken, aynı zamanda Batı kültürüyle özdeşleşmektedir (Aydoğan, 2011, s. 51-52). Akıllı cep telefonu kullanımı,

gençlere sosyal hayatlarını eskiye göre daha iyi organize edebilme imkânı sunmakta ve özellikle mesajlaşma özelliği sayesinde akranlarıyla olan ilişkilerini nerede olurlarsa olsunlar sürdürebilme imkânı tanımaktadır (Campbell, 2005, s. 4-5). 2012 yılında 955 milyon aktif kullanıcısı olduğu tespit edilen *Facebook*'a, kullanıcıların yarıdan fazlasının, mobil araçları aracılığıyla bağlandığı tespit edilmiştir (Salehan ve Negahban, 2013, s. 2632). Ayrıca; ekran teknolojileri çıktığından beri çocuklar artık dışarıda oyun oynamamakta ve ev içindeki yeme içme, uyuma-uyanma gibi etkinliklerinin çoğunu ekranlar eşliğinde yapmaktadırlar. Dışarıya çıkıp, diğer çocuklarla birebir iletişim kurup kendi deneyimlerini edinmektense; kendilerine hazır sunulan başkalarının deneyimlerini öğrenmekte ve yaşları büyüdükçe de aynı şekilde en yakınlarıyla bile ekran teknolojileri aracılığıyla iletişim kurmaya devam etmektedirler. Ekran başında geçirilen zaman çocukların zamanının çoğunu çaldığından; birebir deneyimlerle edinmeleri gereken olumlu sosyal davranışlar ve empatik sosyal becerilerle ilgili birçok fırsatı kaçırmaktadırlar. Medya çağından önceki zamanlarda maruz kalmayacakları, ailelerinin ya da öğretmenlerinin öğrenmelerini istemeyeceği cinsellik, şiddet ve sağlıksız tüketim gibi konularda; ekran teknolojileri sayesinde bilgi sahibi olmaktadırlar (Levin, 2010, s. 17-22).

Daha da önemlisi, bugünün çocukları medya teknolojileri ile çevrili bir dünyanın içine doğmakta ve kaçınılmaz bir biçimde, büyürken bu araçları kullanmak istemektedirler. Uğurlu'nun kendi ailesi üzerinde yaptığı gözlemler ile çocuklarının doğumundan itibaren tuttuğu günlüklere göre, bebekler altıncı aydan sonra televizyon reklamlarına tepki göstermektedir ve televizyon izletmek günümüzde ebeveynler tarafından bir oyalama yöntemi olarak tercih edilmektedir. İki yaşından sonra görsel hafızaları kuvvetli olduğu için bilgisayardan istedikleri programı (örneğin, *Paint* programını) kendi kendilerine açabilen çocuklar; ilkokul çağlarındayken arkadaşları kullandığı için sosyal medya platformlarına katılmayı talep etmekte ve arkadaş ortamları sayesinde sosyal ağlardaki işleyişi hızla öğrenmektedirler. Yazarın yakın gözlemlerine göre; bilgisayar ve yeni teknolojiler ile ilgili uğraşlarda bulunmak, bu teknolojilerin içine doğmayan yaşlı nesil için ne kadar zor ve korkutucu ise; doğumdan itibaren bu teknolojileri gözlemleyerek ve arkadaşlarının ve büyüklerinin yaptıklarını taklit ederek hızla öğrenen çocuklar için bu teknolojiler, basit ve eğlenceli olmaktadır. Uğurlu'nun diğer tespitlerine göre; çocuklar daha okuma yazma bilmedikleri halde

kullanmaya alıştıkları teknolojilerle ilgili yaşları büyüdükçe uzmanlaşmakta, hatta ailelerine daha üst teknolojilere entegre olabilmek için neyin yapılması gerektiği konusunda öğütler vermektedirler. Çalışmaya göre, çocuklara küçük yaşta verilen akıllı cep telefonu, ebeveynler için onları takip edebilmek açısından bir güvenlik aracı görevi görürken; çocuklar için hem arkadaşlarıyla sosyalleşme-iletişim kurma, hem de birer eğlence aracı niteliğindedir. Söz konusu çalışmadaki üst sosyo-ekonomik seviyeden akademisyen bir anne-babanın çocukları olan (erkek) çocukların bile, bilinçli anne-babaları olmasına rağmen, iletişim araçlarıyla çevrili günümüz kültüründen uzak duramadıkları ve uzaklaştırılamadıkları görülmüştür (2014, s. 32-49).

Gençlerin yeni medya kullanımının önemli bir diğer sebebi olarak, günümüz çocuklarının yalnızlığını öne sürmek doğru bir tespit olacaktır. Turkle, ağ kültürüyle ilgili yaptığı çalışmalarda, kendisini yalnız hisseden birçok çocukla karşılaşmıştır. Kiminin ebeveynleri birkaç işte çalışmak zorunda oldukları için evde yokturlar; kiminin anne-babası ayrılmıştır ve mutlaka birinden ayrı kalmak zorunda kalan çocuk arada kalmıştır; kimisinde de anne-baba birliktedir, ancak işten geç döndükleri için, ya da döndüklerinde de teknoloji aracılığıyla çalıştıkları için aslında yokturlar. İşte böyle yalnızlaşan çocuklar için bilgisayarlar ve mobil araçlar, ailenin eksikliğini gidermek için orada bulunmaktadır (2010, s. 197). Gençlerin sosyal paylaşım ağlarına bağımlı hale gelmesinin bir diğer sebebi de; aile içinde aradıkları huzuru ve yakınlaşmayı bulamayanların, bu ağlarda kendilerini dinleyecek birilerini aramalarıdır. Anne, baba ya da kardeşin yerine getiremediği/getirmediği bu görevi yapabilecek birilerini sanal ağlarda aramaya yönelen gençler, hem bu ağlarda daha fazla vakit geçirir olmuş, hem de küçük yaşta büyük hatalar yapma ihtimalleri artmıştır. Öte yandan aile içi iletişimleri iyi olan gençlerin ise; ödev yapma, bilgi arama gibi sebeplerle, sadece ihtiyaç duyduklarında internete yöneldikleri tespit edilmiştir. Dolayısıyla, aile içinde mutlu olmayan gençlerin interneti bir 'amaç', mutlu olan gençlerin ise bir 'araç' olarak gördüğünü söylemek mümkündür (Karakoç ve Taydaş, 2013, s. 221).

21. yüzyıla gelindiğinde, 'ev', işin ve hayatın yorgunluğunun giderildiği bir mekân haline gelmiştir. Ama bu, her zaman böyle olmamıştır. 20. yüzyılın başlarında kamusal ve özel alan ayrımı keskin bir biçimde mevcuttur ve 'ev', olumlu değerlerin oluşturulması ve çocukların sosyalleşmesi açısından çok önemlidir. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren medya teknolojilerinin eve girişiyle, çocukluğun anlamı kademeli

olarak değişmiştir. 1950'lerde televizyonun yaygınlaşmasıyla ev ile dışarısı arasındaki sınırlar değişmeye başlamış; internetin serbest zamanlara nüfuz edişi ile de aile hayatıyla çocuğun özel hayatı birbirinden ayrılmıştır. Günümüzde 'dışarısı'nın gittikçe tehlikeli hale gelmesi sebebiyle aileler, evi çocuklar için cazip hale getirmeye çalışmaktadır. Sokak kültürünün azalışıyla, medya zengini evlerin oluşması, önemli derecede birbiriyle bağlantılıdır. Çocuklar artık dışarı odaklı değil, ev odaklı bir hayat yaşamaktadırlar ve evdeki rolleri değişmiştir. İkinci olarak, evlere daha çok medya teknolojilerinin girmesiyle, aile televizyonundan bireyselleşmiş medya yaşam biçimlerine ve sonrasında da yatak odası kültürüne geçiş yaşanmıştır. Medya teknolojilerinin fiyatlarının ucuzlaması, mobil medya teknolojilerinin gelişmesi, mevcut teknolojilerin sürekli yenilenmesi ve medya formlarının çok çeşitli olması sebebiyle evler bu araçlarla dolmuştur. Sokaklar çocuklar için riskli olarak görüldüğünden, artık 'ev'; çocukların güvenliği, kimliği ve serbest zamanlarını geçirmeleri için birincil mekândır. Bu durumda yatak odası ve yatak odası kültürü, medya kullanımı ve gündelik yaşamın medyalaştırılması için hem fiziksel hem de sembolik olarak merkezi mekân haline gelmektedir (Livingstone, 2010, s. 1-4). Ayrıca ailelerdeki çocuk sayısı azaldıkça, ebeveynler her çocuk ya da tek çocuk için daha çok harcama yapabilmekte; çocuklarının etrafını kişiselleşmiş medya teknolojileriyle, dijital oyuncaklarla, üzerlerini de tasarım kıyafetlerle donatmaya çalışmaktadırlar (Livingstone, S., Das, R., 2010, s. 7). *Amerikan Pediatri Akademisi*, gençlerin televizyon ve diğer ekran medya teknolojileri ile günde iki saatten fazla zaman harcamamalarını önermektedir. Ancak, günümüzde ortalama bir gencin 2.5-3 saat televizyon karşısında, 1.5-2 saat kadar da diğer ekran medyası karşısında vakit geçirdiği saptanmıştır. Bu medya teknolojileriyle çok vakit geçirilmesi sebebiyle, çoğunlukla oturarak vakit geçiren bir gençlik ortaya çıkmıştır (Babey vd., 2013, s. 70; Wong vd., 2010, s. 169). Ancak; ebeveynler için çocuklarının internet kullanımını öğrenmesi hem eğitimleri hem de ileride yapacakları meslekler için bir gereklilikken, çocukların interneti daha çok 'eğlence' için kullandığı tespit edilmiştir (Livingstone, 2001, s. 5).

Bugünün lise gençliğinin, önceki nesillere göre çok daha az serbest zamanı bulunmaktadır. Gençler için içinde ebeveynlerin bulunduğu ev; yüksek derecede kurallarla düzenlenmiş, katı bir biçimde yetişkinler tarafından biçimlendirilmiş bir mekândır. Ulaşım problemlerinden dolayı da, birçok genç için bir yerlere gitmek pek

kolay olmamaktadır. Ailelerin ve yetişkinlerin hem ev içinde hem de dışarıdaki sınırlamaları sebebiyle gençlerin toplum içinde sosyalleşmeleri zorlaşmaktadır. Toplum; pazar, yasa ve mimari gibi dört kritik güç yaşa göre bölünmüş; tamamen tüketimci ve iradeden yoksun bir gençlik kültürü oluşturulmuştur. Gençliğe karşı algıyı ve davranışı şekillendiren bu güçler karşısında internet teknolojisi, mimaride radikal bir atlama yaşatmış ve kamuları merkezsizleştirmiştir (Boyd, 2007, s. 18-21). Gençlik toplulukları ile ilgili olumsuz düşünceler, onları gözetimin öznesi haline getirmiştir. Bunun sonucu olarak da gençlerin büyük bir kısmı, akranlarına ulaşmak ve ortak ilgi alanlarına sahip sanal gençlik topluluklarına katılmak için; yetişkin dünyası tarafından sansürlenmemiş alternatif bir alan olarak dijital teknolojilere yönelmiştir. Gençlerin çoğunun çevrimiçi toplulukları, gerçek hayattaki sosyal ağlarına paralel hale gelmiştir (Quan-Haase ve Boyd, 2011, s. 2). Bugüne kadar medya teknolojilerinin sunduğu ürünler, kamusallığı teşvik etmekten ziyade; bireyi kayıtsızlığa, topluluktan uzak kalmaya ve kendi ilgi alanlarıyla meşgul olmaya teşvik etmiştir. Buna rağmen, önceki araştırmalara göre yalnızlaşıp depresyona girdiği görülen çocukların; bugün sosyal medya sayesinde eskisinden çok daha fazla arkadaş edindiği görülmektedir (Livingstone, 2005, s. 10). Gençlerin bu ağlaşmış kamularda yaptığı ve erişebildiği şeyler herhangi bir kamuda yaptıklarıyla aynıdır: gençler buralarda 'takılmakta', sosyal statü peşine düşmekte, kendilerini nasıl temsil edeceklerinin üzerinde çalışmakta ve sosyal dünyanın sınırlarını ölçmelerine yardım edecek riskler almaktadırlar. Bütün bunları, yetişkin toplumuna girebilmek için yapmaktadırlar. Boyd'a göre, gençlerin ağa dönüşmüş kamulara katılımını engellemek; gençler ile yetişkinler ve erişimi olan gençler ile olmayanlar arasında bir "katılım bölünmesi"ne (*participation divide*) sebep olmaktadır. Gençlerin bu sitelere girmesini engellemek, onlara fayda değil zarar vermektedir. Yetişkinlere düşen, onlara bir polis gibi değil, rehber gibi davranmaktır; çünkü gelecekte gençler kaçınılmaz olarak bu sitelere gireceklerdir (2007, s. 21).

Ancak yeni medya teknolojileri, yeni riskler de getirmektedir. Çocukların (pornografik, şiddet içerikli, ırkçı ve nefret materyali içeren) uygunsuz içeriklere maruz kalmaları, istenmeyen kişilerle karşılaşmaları (cinsel içerikli taciz, rahatsız etme, kişisel bilgilerin ve mahremiyetin ihlali) ve ilgi çekmenin giderek artması, aileleri endişelendirmektedir (Livingstone, S., Das, R., 2010, s. 11). Medya panikleri, sosyal ağlaşmayla ilgili kamusal endişeleri arttırmaktadır. İnternet çağının çocukları,

ebeveynlerinin daha önce hiç olmadığı bir biçimde bedenlerini ve ruhlarını dışarıya açmaya hazırdırlar. Bugünün gençleri utanma ya da mahremiyet gibi duygulara sahip değildirler. Ayrıca, sosyal ağ kullanıcıları narsistirler. Sosyal medya teknolojilerindeki profiller hep 'ben' ile ilgilidir. Kısacası, yetişkinlerin çoğuna göre sosyal ağlaşma çocukları için zaman kaybıdır, asosyalleştiricidir; pedofilinin çocukları yatak odalarında yakalamasına sebep olmaktadır, ya da ebeveynleri çocuklarının odalarında ödev yaptığını sanırken çocukların intihar anlaşmalarına bile katılmalarına neden olabilmektedir (Livingstone, 2008, s. 4).

Ayrıca; günümüzde televizyon, radyo, kayıt teknolojileri, filmler ve videolar sayesinde ciddi biçimde materyalist olan bir gençlik kültürü belirmiştir ve bu kültür, ebeveyn otoritesine meydan okumuştur. Bunun en basit çözümü, ebeveynlerle daha çok vakit geçirmektir; ancak gençlerin artan medya kullanımı, azalan aile zamanı anlamına gelmektedir. Elkind (1994), pazarlama odaklı medya çevresinin giderek artan biçimde ebeveynleri ve çocukları, kadınları ve erkekleri ve farklı yaşlardan insanları; diğer insanlarla benzerliklerini değil, kendilerindeki farklı yönleri görmeye ittiğini öne sürmüştür. Bu hedef odaklı medya teknolojileri; aile birlikteliğini hiçe sayarak, bireysel ilgileri önemsemekte; çocukların kararlarını, ebeveynlerin kararlarının ve değerlerinin üstünde tutmaktadır. Çocukların dünyaya bakışları pazarlamacılar tarafından biçimlendikçe, kafalarındaki aile kimliği bozulmaya uğrayabilmektedir (Turrow, 2001, s. 75).

Livingstone'a göre; çocukların yatak odalarının kişisel medya teknolojileriyle dolu olması; onların akran kültürüne katılmasını sağlarken, ailelerinden uzaklaşmalarına sebep olmaktadır. Taylor ve Harper, artık ev içinde 'iyi geceler' sözünün bile kısa mesajla söylendiğini belirtirken; Flichy bunu '*birlikte, ayrı yaşayan aileler*' olarak tanımlamaktadır. Birçok düşünüre göre bugün medya teknolojileri, eski bir araya gelme biçimlerini çöpe atmakta ve yeni yalıtma biçimleri oluşturmaktadır (2005, s. 11). Turkle'a göre de teknoloji bağımlısı yaşamlarında insanlar akşam evlerine gittiklerinde, "aile ötesi aileler" (*postfamilial families*) olmaktadırlar. Tüm aile bireyleri kendi odalarında, bir bilgisayarla ya da mobil araçla ağa bağlanmış durumdadırlar. Meşgul olunduğu için ağlara girilmektedir; ancak bireyler teknolojiyle, birbirleriyle geçirdiklerinden daha çok vakit geçirmektedirler. Bağlanabilirliğin bireyleri

yakınlaştırdığı savunulurken; aslında her an her yerden bağlanabilme imkânı, bireylerin etkili bir biçimde birbirlerinden kaçmalarına sebep olmaktadır (2010, s. 229).

Bugünün gençliğinin yatak odaları, küçük medya merkezlerine dönüşmüştür. Gençlerin çoğu, bu medya teknolojilerinin sahipliğine 13 yaşından itibaren başladıklarını belirtmişlerdir (Roberts, 2000, s. 9). *Kaiser Aile Kurumu* (2010); 8-18 yaş arasındakilerin eğlence medyasına günde 7.5 saat, haftada ise ortalama 53 saat harcadıklarını tespit etmiştir. Bu kullanımda; televizyondaki, DVD oynatıcılardaki, CD oynatıcılardaki, radyolardaki, bilgisayarlardaki, video oyun sistemlerindeki, zamanının çoğu sosyal medya teknolojilerine ayrılan internet bağlantıları, cep telefonları, elde taşınan oyun araçları, iPod'lar ve MP3 oynatıcılar gibi araçlardan elde edilen materyaller bulunmaktadır. Rapora göre, ayrıca gençlerin çoğu medya kullanımlarında birden çok medyayı bir arada kullanmaktadırlar (Padilla-Walker vd., 2012, s. 427).

Özellikle çok zaman alan bir etkinlik olan internet kullanımı, yapılması gereken başka etkinliklerden çaldığından, fazla internet kullanımının aile içi çatışmalara yol açtığı görülebilmektedir. Kimi araştırmalara göre internet, televizyona göre daha çok aile zamanından çalmaktadır. *Kaiser Aile Kurumu*'nun 2003 tarihli araştırmasına göre ise internet, çocukları ailelerinden koparmanın aksine, ortaklaşa yapılan bir ev etkinliği haline gelmiştir (Mesch, 2006, s. 121-123). Lee ve Chae'nin araştırma sonuçlarına göre internet kullanımının etkisi, çocukların çevrimiçi olarak ne yaptıklarıyla ilgilidir. Eğer çevrimiçi oyunlar oynuyorlarsa, bu hem aile zamanından hem de aileyle kurulacak iletişimden çalmaktadır. Diğer yandan, interneti sadece ev ödevleri ve araştırma için kullanan gençler açısından internet; aile ilişkilerine bir tehdit oluşturmamaktadır. Ayrıca, gençlerin arkadaşlarıyla çevrimiçi sohbetlere girmeleri de aile vaktinden çalmaktadır (2007, s. 643-644).

İnternet bağımlılığı; yalnızlık, depresyon ve düşük özgüven deneyimleri yaşayan kişilerin bu duygusal gerilimlerini yatıştıran, davranışsal bir kontrol bozukluğu olarak görülmektedir (Panek, 2014, s. 564). Ağır internet kullanımı, sosyal etkileşimlerinin kalitesinden memnun olmayan insanlar için; yüz yüze etkileşimin fonksiyonel bir alternatifidir (Liu vd., 2012, s. 1270). 8-18 yaşları arasındaki çocuklar medyayı daha az kullanmakta ve okulda daha başarılı olmaktadırlar. Ancak, özellikle üniversite öğrencilerinin çoğu ailelerinden uzakta yaşadıklarından, bu gençlerin serbest zaman etkinlikleri ebeveynleri tarafından kontrol edilmemektedir; bu yüzden serbest

zamanlarını diledikleri gibi geçirebilmektedirler. Medyaya harcanan zaman, ders için ayrılan zamanı azalttığından düşük notlara sebebiyet verebilmektedir (Panek, 2014, s. 562). İnternetin aşırı kullanımı, gençler üzerinde derslerde başarısız olma, okuldan kovulma, sosyal dışlanmışlık ve bozulmuş günlük rutinler gibi kötü etkilerde bulunabilmektedir. Gençler; anlamsız bir rutinin dışına çıkamadıklarını, çok fazla zorunluluk tarafından sınırlandıklarını ya da serbest zamanlarını onlara keyif vermeyen kişilerle geçirmek zorunda kaldıklarını hissettiklerinde 'sıkılmaktadırlar'. İnternet kullanımı, bu sıkıntıdan kaçışın en önemli yollarından biridir. Gençler bireysel kimlik, bağımsızlık ve akran ilişkileri kurma gibi gelişimsel ihtiyaçlarını fiziksel etkinlikler tarafından karşılayamadıklarında, internet bağımlılığına itilmektedirler. Serbest zamanlarında sıkılan gençler, heyecanı ve keyfi siber mekânda aramaktadırlar. Ayrıca, aile içinde etkileşim problemleri yaşayan ve ebeveyn desteğinden yoksun olan gençlerin de internet bağımlılığına meyil gösterdiği görülmektedir (Lin vd., 2009, s. 994-1002). Ebeveynleri yetersiz ilgi ve destek gösteren gençlerin psikolojik olarak dengesiz olması ve evdeki durumdan kaçmak için interneti aşırı kullanması, olası görünmektedir. Bir çocuğun yetişmesinde en önemli çevresel faktör ailedir; çünkü ailevi normlar ve davranışlar gençlerin hobi ve diğer etkinlikleri seçimine etki etmektedir. Eğer bir ebeveynin kendi yaptığı ile çocuğundan talep ettiği farklıysa, bu şekilde bir rehberlik etkili olmayacaktır. Maalesef ki, çoğu durumda ebeveynler kendileri interneti fazlasıyla kullanırken çocuklarına yasaklamaya çalışmaktadırlar (Liu vd., 2012, s. 1273).

Cep telefonu ve özellikle de akıllı telefon teknolojisini hayatlarına en hızlı ve kolay biçimde adapte eden yaş grubu olarak tespit edilen 16-28 yâş arasındaki gençler, cep telefonu kullanımı ile ilgili yapılan araştırmaların baş aktörü konumundadırlar. Hem tüketim kültürü gençleri hedef almaktadır, hem de daha dışa dönük ve sosyal bir hayat yaşayan yaş grubu olarak gençler; kısa mesaj servislerini bir sosyal iletişim için ilk kullananlar olmuşlardır. Dolayısıyla; daha sonraları cep telefonlarına eklenen fotoğraf çekme, video izleyebilme, mp3 dinleyebilme, internete girebilme gibi özellikler gençlerin beğenilerine göre oluşturulmuştur (Özaşçılar, 2012, s. 47-48). *Pew Internet* araştırma sitesine göre mesajlaşmak, günümüz gençliğinin diğer insanlarla kurduğu iletişimin başlıca yolu haline gelmiştir ve telefonla iletişim kurmak ya da yüz yüze görüşmek gibi iletişim yollarını oldukça geri plana itmiştir. 2012 yılında yapılan araştırmaya göre, 12-17 yaş arası gençlerin %77'sinin akıllı telefonu vardır. Akıllı

telefon kullanıcılarının, tablet bilgisayarları ya da masaüstü-dizüstü bilgisayarları internete girmek için daha az kullandığı tespit edilmiştir (Lenhart, 2012, s. 1-3).

Hem gençlerin hem de ebeveynlerin serbest zamanlarında yeni medya teknolojilerini bu denli yoğun kullanmaları, günümüzde aile bireyleri arasındaki ilişkileri dönüştürmektedir. Sonuçta; birçok düşünüre göre, anne-baba ve çocukları birbirinden büyük oranda uzaklaştıran enformasyon toplumunun ve bilgisayar teknolojilerinin asıl amacı aileyi güçlendirmek değil, bireyi özgürleştirmektir. Giderek portatifleşen ve ucuzlayan enformasyon teknolojileri; bireylerin yalnız olarak enformasyon ağlarına dalışını mümkün kılmakta, kolektif faaliyetlere yer bırakmamaktadır. Hatta enformasyon teknolojileri bireyleri ailenin yarattığı 'ayak bağlarından' özgürleştirmeyi hedeflemektedir. Ev, bireysel faaliyetler için tercih edilen bölge haline gelirken; kolektif bir amaç ya da bir aile değeri duygusu oluşturulmamaktadır. Kumar'ın deyimiyle; "*Ev, aile açısından "kalpsiz bir dünyada bir yuva"dan ziyade ücrete tabi olan (ve olmayan) konukların kaldığı bir otel haline gelmektedir*" (Kumar, 1995, s. 190-191).

Dahası, gelişen teknolojiler mahremiyetin korunmasını imkânsız hale getirmiştir. Sokaklarda gözetlenen, dinlenen, izlenen ve kaydedilen bireyler; bugün kendi evlerinde de gönüllü bir biçimde mahremiyetlerini kamuya açmaktadırlar (Çakır, 2013, s. 43). Shapiro (1997), bugün yaşananları; insanların yaşamlarının, evin sınırlarının dışına 'sızması' olarak tanımlamıştır. Aileden dışarıya bilgi sızdıkça, aile birlikteliği zarar görecektir. O açıklığı keşfeden pazarlamacılar, evin içine aileyi daha fazla bölecek mesajlar sızdıracak ve aile içinde ayrılığa sebep olacaklardır. Aile üyeleri birbirinden kopmaya başladıkça, dışarıya daha fazla bilgi sızdıracak ve dolayısıyla dışarıdan yine aileyi bölücü iletiler gelecektir. Sınırlar korunmadığı müddetçe, bu durum bir kısır döngü şeklinde böylece devam edecektir. Güçlü aile ilişkileri, ancak aile bireyleri ile dış dünya arasına sınır koyarak kurulabilecektir (Turrow, 2001, s. 74, 81).

Aile mahremiyetinin önemiyle ilgili yazan Karakoç ve Taydaş, yeni teknolojilerin küçülerek ailedeki her bireyin sahipliğine girmesi ile özellikle 'internet' teknolojisinin 'mahremiyet' ve 'özel yaşam' algılarını değiştirdiğini ve aile içinde bir iletişim eksikliği oluşturmaya başladığını öne sürmüşlerdir. Aile, yakın bir zamana kadar; "*insanın kendisini güvende hissettiği, yalnızlıktan kurtulduğu, sevgisini, üzüntüsünü paylaştığı, gündelik hayatın koşuşturmasından uzaklaşıp huzura erdiği*" yer

olmuşken; televizyon ve internet gibi geleneksel ve yeni medya teknolojileri, gündelik yaşamı kuşatarak aile kurumunu geleneksel yapısından koparıp, dönüşüme uğratmıştır. İnternet teknolojisi, kişiler üzerinde bağımlılık duygusu yaratması ve bireyi dijital dünyanın içine hapsetmesi gibi sebeplerle aile kurumu ve aile içi ilişkiler üzerinde olumsuz etkilerde bulunabilmektedir. Karakoç ve Taydaş'a göre, günümüzde yaygın olarak kullanılan yeni medya teknolojileri; "*aslında iletişimi kolaylaştırmaları gerekirken, aile içinde iletişimsizliğe neden olmaktadırlar*" (2013, s. 208-220).

Küreselleşme sayesinde dünyanın her yerindeki insanların hayatlarını saran medya teknolojileri, Türk ailelerinin serbest zamanları ve aile içi iletişimleri üzerinde de benzer etkilere sahip olmuştur. Bu bağlamda, bir sonraki bölümde; Osmanlı'dan bugüne Türk ailesinin yaşayışının ve serbest zamanlarının geçirdiği dönüşümler ve medya kullanımının ailelerin serbest zamanlarındaki yeri ile kendi içlerindeki iletişimleri üzerindeki rolü anlatılacaktır.

3. OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE AİLE, MEDYA VE SERBEST ZAMAN

3.1. Osmanlı'da Aile ve Serbest Zaman Etkinlikleri

Eski Osmanlı toplumunda birçok farklı diller ve dinler bulunsa da, aile yapıları birbirine oldukça benzer olduğundan; Ortaylı, bir "*Osmanlı ailesi*"nin varlığından söz edilebileceğini öne sürmüştür. Osmanlı'da aile ataerkildir ve evlenecek kişilerin evlilikten önce görüşmesi, hiçbir dinde kabul edilmemiştir. Tüm Osmanlı ailelerinde evlilik hemdinler arasında ve iktisadi bir amaçla kurulmuş; evlenilen kişinin kendisiyle değil, sülalesiyle kurulacak iktisadi birliktelik önemsenmiştir. Aileler, genellikle akrabalarıyla aynı mahallede oturmuş ve evlerin işlerini hep birlikte yapmışlardır (2001, s. 30-36). Tarıma dayalı bir imparatorluk olan Osmanlı'da ailelerin çoğu geniş aile tipindedir ve evler de birkaç kuşağı barındırabilecek biçimde yapılandırılmışlardır. Osmanlı toplumunda boşanma hem dinen hem de toplum tarafından hoş karşılanmamış ve çok nadir görülmüştür. Tereke defterleri üzerinde yapılan araştırmalara göre, Osmanlı ailelerinde ortalama iki çocuk bulunmuştur. Osmanlı aile üyelerinin kendi içlerindeki iletişimde, her sabah aile bireylerinin aile reisinin etrafında toplanarak elini öptüğü bir saygı ve hürmet hüküm sürmüştür. Çocuklar, büyüklerine karşı oldukça saygılıdır ve ebeveynlerin derin bir evlat sevgisi bulunmaktadır. Osmanlı ailelerinde çocukların yetiştirilmesi de büyük önem taşımıştır. Öyle ki, büyüyüp iş sahibi olan çocuklar, anne babalarına bakmakla iftihar etmişlerdir. Osmanlı kadını ise ailesine bağlı; bir yandan da musiki, el işleri gibi konularda becerikli ve zevklidir. Evin dışındaki hayatla ilgili pek fazla bilgisi olmayan Osmanlı kadını, dış dünyadan mahrum olduğu için, eşiyle daha yakın bir ilişki kurmuştur. Osmanlı ailesinde erkeğe evin dışındaki kamusal alan, kadına ise ev içi mahrem alan verilmiştir. Erkeğin rolü dışarıda ekmeğini kazanmak iken, kadının rolü ev işleri ve çocuğun yetiştirilmesidir. Orta sınıf ailelerde bile dört-beş hizmetkârı bulunan kadınların görevi, ev işlerini ve çocuğun eğitimini organize etmektir. Evin erkeği, yapacağı işlerin çoğunda kadının görüşlerini almış, kadına kıymet vermiştir. Aile ve toplum arasında bir köprü görevi gören kadın, sadece çocuğu topluma hazırlama değil, aynı zamanda aile içerisinde iletişimin sağlıklı

olmasını da sağlamayı üstlenmiştir. Türk ailesinde kadın, her zaman evin direğidir ve toplumda kıyas yapacağı çok farklı bir hayat ile karşılaşmadığından, evinde çok mutludur (Çimen, 2008, s. 106-288). Bu dönemde;

> *"Türkler saadeti, sakin bir hayat, iç huzuru, namuslu ve basit zevklerin neşesinde bulur. Müslüman kadın daha çocuk yaştan itibaren bu adetler içinde yetiştiğinden ne Avrupalı kadınların gürültülü eğlencelerini bilir ne de onlar kadar hürdür. En ufak bir karşı koyma fikrine kapılmadan, kendilerini bu inziva hayatına adarlar. Dolayısıyla hayatı acıyla doldurulan mukayeseler de yapmazlar ve daha mutludurlar"* (Çimen, 2008, s. 277).

Öte yandan; Osmanlı toplumunun gündelik yaşamında din oldukça ağır bastığından dolayı tüketim, yalnızca zorunlu olduğu ölçüde anlamlıdır. Hayatın geçici olduğu inancıyla yaşayan bu toplumda, kanaatkârlık hâkimdir. Toplumun ekonomik ve politik yapısı da gelenekler tarafından biçimlendirildiğinden, bireyselleşmeyi teşvik edebilecek bir unsur bulunmamıştır. Kapitalizm öncesindeki tüm toplumlarda olduğu gibi Osmanlı toplumunda da hayat, gelenekler ile ağır bir tempoda yürümüştür. Gündelik hayat, mevsimlerin döngüsel tekrarına göre biçimlenmiştir. Tekrarla geçen günler, insanlara güven ve rahatlık hissi vermiştir (Belge, 1983, s. 838-840).

Osmanlı aile üyeleri serbest zamanlarının çoğunu, evin dışında geçirmişlerdir. Ortaylı'ya göre Osmanlı'da evinden çıkmayan kadınlar sanıldığı gibi Müslüman Osmanlı kadınları değil, Avrupalı kadınlardır. Osmanlı kadınları, aksine yaşadıkları kentin her yerini bilecek kadar çok gezmiş; hıdrellez kutlamaları, komşu gezmeleri, türbe ziyaretleri, Hristiyan yortuları, ziyafetler gibi etkinliklere sıklıkla katılmışlardır (2001, s. 39). 14. yüzyılda Türk topraklarından geçen bir Alman Protestan papazı, Türk kadınlarının erkeklerine hükmettiğini ve çok gezip eğlendiklerini yazmıştır. Bu dönemde kadınlar evlerinin avlularında kimseye görünmeden rahatça dolaşabilsin diye camilerde ezan okuyacak kör müezzinler, aynı mantıkla kadınlar arası eğlencelerde çalsın diye de kör müzisyenler yetiştirilmiştir. Osmanlı'da kadınların başlıca eğlencesi; hem güzelleştikleri, hem arkadaşlarıyla görüşebildikleri, hem siyasal ve sosyal olaylardan haberdar oldukları, hem de genç kızların görücüye çıktığı hamamlar olmuştur. 1717'de Sofya'daki bir Türk hamamına giden Lady Montagu, bu hamamların tıpkı erkeklerin gündem ile ilgili sohbet ettikleri, kahve ve şerbetler içtikleri kahvehanelere benzediğini belirtmiştir. Erkeklerin girmesi yasak olduğu için kocaların

karılarını rahatlıkla gönderdiği hamamlar, bazı kadınlar tarafından bir 'bahane' olarak kullanıldığından; kimi zengin ve kıskanç kocalar, karıları sokağa çıkmasın diye evlerinin içine hamam yaptırmışlardır (Tez, 2009, s. 49-55, 188-193). Haftada bir veya iki kez bu hamamlarda eğlenebilen Türk kadınları, modernleşmeden sonra evlere 'banyo' yapılması ile bu eğlencelerini kaybetmişlerdir (Meriç, 2000, s. 144-145).

Osmanlı'da, çocukların iyi yetiştirilip hayırlı birer evlat olarak cemiyete kazandırılmasının, anne-babalara öldükten sonra bile sevap kazandıracağı düşüncesi mevcuttur. Bu sebeple çocuklar, doğumlarından itibaren belli bir disiplini alana kadar ebeveynlerinin sıkı gözetimi altında yetiştirilmişlerdir. Serbest zamanlarında ise; çocuklar sokaklarda akranlarıyla birebir kaynaşarak körebe, yakan top, saklambaç, istop, seksek, köşe kapmaca, mendil kapmaca, birdirbir, uzuneşek, yağ satarım-bal satarım, isim-şehir-hayvan-bitki-eşya gibi oyunlar oynamışlardır (Turan, 1992; Tez, 2009, s. 151).

Ignatius Mouradgea d'Ohsson, 8. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun genel görünümü üzerine yazdığı eserinde; Türklerin saray içi eğlenceler dışında halk kesimlerinde eğlence yapmayan, eğlenmeyi bilmeyen asık suratlı bir millet olduğunu yazmıştır. Saray tarafından düzenlenen şenlik ve törenler ise; özellikle bir zafer kazanıldığında, bir düşman kalesi ele geçirildiğinde, bir şehzade doğduğunda ya da sünnet olduğunda, bir sultan tahta çıktığında ya da bir sultan kızı evlendiğinde yapılmıştır. Osmanlı Dönemi'nde hayvan dövüştürme yarışmaları da bir eğlence çeşidi niteliğindedir. Yanı sıra camiler, yalnızca ibadet amaçlı değil; erkeklerin; "*dostlarıyla buluşmak ve söyleşmek, yazar ve şairlerin yeni eserlerini dinlemek, bir parti satranç oynamak, türlü türlü kutlama, tören ve kamu toplantılarına katılmak, dahası kılıç yutucuların, alev yiyicilerin gösterilerini seyretmek için*" de kullanılmışlardır. Osmanlı erkeklerinin yaşamı ise; 16. yüzyıla kadar ev, cami ve çarşı arasında geçmiştir. 16. yüzyıl sonunda açılan mahalle kahveleri, ilk kez gündelik yaşamda geleneksel komşuluk ilişkileri dışında sosyalleşilebilecek bir mekân oluşturmuşlardır. Zamanla birer mahalle meclisine dönüşen kahvehaneler, caminin ve imamın merkezi niteliklerini yitirmelerine sebep olmuştur (Tez, 2009, s. 46-47, 245-248).

Geleneksel dönemde evlerde bir serbest zaman etkinliği olarak ince saz, meddah gibi oyunların oynanıp hikâyelerin anlatıldığı ve oldukça eğlenceli geçen "*helva sohbetleri*" yapılmıştır. Bu sohbetlerde oynanan oyunlar ile anlatılan hikâyeler,

toplumsal hafızanın da kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlamıştır (Meriç, 2000, s. 142). 1900'lü yıllara gelindiğinde ise; Osmanlı toplumunda, daha önceleri sadece hafız, vaiz, hoca ve padişah buyruklarını dinlemeye alışkın olan halk; din ve siyaset dışındaki eğlencelere düşkünlük göstermeye başlamıştır. Bu dönemde İstanbul'un Bab-ı Ali Caddesi bir basın bölgesi olarak gelişmeye başlamış; matbaalar çoğalıp kitap basımı artarken, çevirmenliğin hızlandığı görülmüştür. Bu gelişmelere bağlı olarak, insanların serbest zamanlarında okumaları için cinayet ve polisiye romanlar moda olmuştur (Berkes, 2015, s. 369).

Bu dönemlerde; Avrupa'nın yaşadığı ticari kapitalizm sürecine Osmanlı Devleti, kapitülasyonlarla eklemlenmiştir. Osmanlı, diğer ülkelerle olan etkileşimlerinde, oralarda yaşanan teknolojik devrimin yapıcı etkilerini almamış ve bu etkiler Osmanlı'ya siyasetten ekonomiye, hukuktan toplumsal düzene kadar her alandaki eski kurumların yıkımı olarak yansımıştır. 1838 ve 1839 Ticaret Anlaşmaları ile Osmanlı Devleti, İngiltere ve Fransa tarafından açık pazar olarak uluslararası ticaret ağına sokulmuş; 1839 Tanzimat Fermanı ile de Avrupa kamu hukukuna sokulmuş; böylece Osmanlı, diğer devletlerin kuralları çerçevesinde küreselleşme hareketine katılmıştır. 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren çağdaş eğitim kurumlarının yapılması ile Osmanlı toplumu Batılı edebiyat, resim, müzik, tiyatro ve basın gibi kültürel etkinlikler ile tanışmış; ithalat aracılığı ile gelen yeni ürün ve kültür kalıpları ile de Osmanlı toplumunda yeni bir yaşam biçimi belirmeye başlamıştır (Kazgan, 2013, s. 12-27).

Bu yaşam biçiminin yeniliği, kadınların hayatlarında yapılan yenilikler üzerinden ortaya çıkmıştır. Tanzimat öncesinde Türk kadını sadece sıbyan mekteplerinden faydalanabilmekteyken, Tanzimat'tan sonra kızlar için öğretmen okulu açılmış ve rüştiyeler çoğaltılmıştır. Özellikle bu okul sayesinde Türk ve Osmanlı kadını, öğretmen olarak iş hayatına girmiştir. Tanzimat döneminde ayrıca kadına bazı haklar getirilmiş, arazi hukuku alanında ilk defa erkek ile eşit hakka sahip olan ve cariyelikten de kurtulan kadınların aile içindeki konumları değişmeye başlamıştır. Batılılaşmayı hedefleyen Tanzimat yenilikleri, padişaha cariye edinmeyi yasaklayarak tek eşliliği önermiş ve görücülük âdetine son verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Kadınlar için tıbbiye mektebi açılması önerilmiş ve kıyafetlerine karışılmaması gerektiği vurgulanmıştır. Kısacası; Batıcılık'ın sözcüsü Tanzimat'la birlikte, kadını kısıtlayan tüm geleneklere karşı çıkılmış ve kadına daha fazla özgürlük talep edilmiştir. İslamcılar ve

Türkçüler ise aile ve kadının, bu şekilde bir Batılılaşma'dan korunması gerektiğini düşünmüşlerdir. Fikir ayrılıklarına rağmen, her iki tarafın da anlaştığı nokta, kadınların eğitilmesi olmuştur. Osmanlı Devleti'nde ilk kez 1858 yılından sonra devlet eliyle kızlar okutulmuştur. Dolayısıyla, ilk kez bu dönemden sonra kızlar ve kadınlar topluma çıkmış ve onlar için umumi ve devlet işlerine girebilmenin yolu açılmıştır (Canatan ve Yıldırım, 2013, s. 110-113).

II. Meşrutiyet dönemine gelindiğinde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurucusu Abdullah Cevdet, Osmanlı'nın geri kalmışlığını; kadınların dini kurallar tarafından sınırlandırılmalarına, serbestçe istediklerini giyinememelerine ve eğitilmemelerine bağlamış ve bunları değiştirme yolunda fikirler öne sürmüştür. "*Özellikle Tanzimat sonrasında roman ve tiyatrolarda geleneksel aile yapısı eleştirilmiş ve yeni aile arayışları gündeme getirilmiştir*" (Çimen, 2008, s. 228, 296-297). Bu bağlamda, görücü usülü gibi unsurlar, ironik ve trajikomik bir tarzda eleştirilmiştir.

Tanzimat'tan sonra evlerde gösterişçi tüketim ve materyalist yönelimler baş göstermiştir. Avrupai adab-ı muaşeret kurallarının Türk ailesine entegre edilmeye çalışılması; içki, kumar, dans, kadınların sosyal hayata katılması, çocuklara özel mürebbiyelerin tutulması, erkeklerin çapkınlıklarıyla ün salması gibi yeni durumlarla, geleneksel Türk aile yapısı değişime uğramıştır (Çimen, 2008, s. 229). Batılı diplomatlar ve onları taklit edenlerin, yanı sıra Osmanlı diplomat ve öğrencilerinin de dışarıdan topluma getirdiği yeniliklerle aile; kimi kuramcılara göre dejenere olmaya başlamıştır. Bu değişim üzerinde, evlerde çalıştırılan Fransız mürebbiyelerin de, ülkelerindeki adet ve alışkanlıkları Osmanlı ailelerine tanıtmaları ve yeni kuşakları kendi kültür ve yaşam tarzlarına göre yetiştirmeleri etkilidir. Öncelikle sadece zengin ve seçkin ailelere özgü olan bu durum, zamanla tüm toplum katmanlarına yayılmıştır (Canatan ve Yıldırım, 2013, s. 110-113). Bununla birlikte; 19. yüzyıl sonlarına doğru İstanbul'a otomobil ve elektrikli tramvayın gelmesiyle gündelik hayatın hızı artmış, II. Meşrutiyet sonrasında telgraf ve telefonun da yaygın olarak kullanılması ile gündelik yaşam daha da hızlanmış ve beraberinde birtakım sosyal ve kültürel değişmeler baş göstermiştir (Özer, 2014, s. 44).

Özellikle Cumhuriyet dönemi; hem Türk aile kurumunun, hem de serbest zamanı şekillendiren yaşam biçimlerinin bu değişimlerden nasıl etkilendiğini yansıtan önemli yılları kapsamaktadır.

3.2. Cumhuriyet Döneminde Aile ve Serbest Zaman

Osmanlı toplumu için Batılılaşma, çöküntüden kurtulmanın yolu olarak görülmüştür. 1839 tarihli Tanzimat Fermanı ile hem devlet hem de toplum yaşamının geleneksel unsurları değişikliğe uğratılmış, böylece yeni bir insan tipinin ve dolayısıyla da yeni aile yapısının ortaya çıkması doğal bir gelişme olmuştur. İkinci Meşrutiyet öncesinde sadece bir özlem olarak daha çok aydınlar arasında görülen Batılılaşma, İkinci Meşrutiyet sonrasında bir zorunluluk olarak görülmüştür (Özer, 2014, s. 21-37).

Cumhuriyet ile birlikte aile, devletin uğraş alanlarından biri haline gelmiştir (Meriç, 2000, s. 194). Meriç'e göre Cumhuriyet döneminde yaşanan modernleşmenin en önemli farkı; "*Müslüman Türk aileler üzerinde Avrupalılaşmayı gerçekleştirmek istemesidir*" (2000, s. 62). Cumhuriyet rejimini yapılandırırken Osmanlı değerleri reddedilmiş ve Batı değerleri örnek olarak alınmıştır. 1928-1950 yılları döneminde okul, ordu ve halkevlerine ait birincil kaynaklardaki aile ile ilgili söylemleri inceleyen Şerifsoy (2013), aile kurumunun ulus-devlet için gerekli nüfus yoğunluğunu ve temel sosyal eğitimi verdiğini belirtmiştir. Hatta bu kaynaklarda kardeşlik ve birlik gibi vurgulamalar aracılığıyla ulus, bir aile gibi tabir edilmektedir. Okul öncesinde verdiği sosyal eğitimle aile, devletin istediği iyi vatandaşı oluşturmaya hizmet eden bir kurum görevi görmüştür. Cumhuriyet ideolojisine göre halkın aydınlanabilmesi için, milletin her konuda birlik içinde olması gerekmekteydi ve verilen değerleri halkın özümsemesini sağlamanın önemli yollarından birisi de aileydi. Şerifsoy'un incelemelerine göre, 1928-1950 yılları arasında ilkokullarda "*Aile Bilgisi ve Yurttaşlık Bilgisi*" dersleri için okutulan kitaplarda, gelecekte aile kurma fikri çocuklara bir zorunluluk olarak sunulmuş; kadınların ve erkeklerin aile içerisindeki rol, görev ve sorumlulukları somut bir biçimde belirtilmiştir. Dönemin ders kitaplarında aile; ebeveynlere, öğretmenlere, askerlere ve devlete karşı sorumlulukların-borçların öğrenildiği ilk sosyal kurum olarak tanıtılmıştır (s. 167-174). Bu dönemlerde aile, "*milli vazifenin yerine getirilmesi için gerekli olan bir alan*" olarak gösterilmiştir (Şerifsoy, 2013, s. 197). Modernlik ile birlikte, aile yaşamı toplumsal yaşamdan ayrılmış; çıkar çatışmalarının ve şiddetin bulunduğu toplumsal hayatın aksine ailenin; duygusal, biyolojik ve manevi gereksinimlerin alanı olduğu benimsetilmiştir. Dişilikle özdeşleştirilen modern aile, kamusal alandan ve siyasetten ayrıştırılmış iken; Türk ailesi

aksine toplumu inşa etmek için politik olarak kullanılan bir araç niteliği taşımıştır. Modern Türk ailesinde var olması istenen kadın-erkek, ebeveyn-çocuk ilişkileri; vatandaşın devlet ile olan ilişkisine temel oluşturacağından dolayı, büyük önem taşımıştır (Sancar, 2014, s. 29-244).

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde; "*sanayileşme, tarımda mekanizasyon, işsizlik, iç ve dış göçler, nüfus yapısında meydana gelen değişmeler, kentleşme, eğitim imkânlarının artması ve yaygınlaşması, iletişim ve ulaşım imkânlarının ilerlemesi*" gibi etkenler sebebiyle, Türkiye'de geniş ailenin yerini çekirdek aile almıştır. Bu faktörlerle birlikte, hem aile yapısı hem de ailenin kuruluş aşamaları ile ilgili birçok unsur değişime uğramıştır. Değişimlerle beraber öncelikle cariye, köle, hizmetçi gibi öğeler Türk aile yaşamından çıkarılarak; çekirdek aile getirilmiştir. Ayrıca aile içi ilişkilerdeki hiyerarşi yok olmaya yüz tutmuş ve daha eşitlikçi ilişkiler görülmeye başlanmıştır. Eğitim düzeyi yükselen kadının çalışıma hayatına katılması ve ekonomik olarak bağımsızlaşması ile aile kurumuyla ilgili ataerkil fikirler geri plana itilmiştir. Son yıllarda, Türkiye'de AB'ye uyum yasaları çerçevesinde erkeğin 'aile reisliği' yasalardan bile çıkarılmış, kadına hukuksal güvenceler verilmiştir (Canatan ve Yıldırım, 2013, s. 99, 114-118).

Cumhuriyet Türkiyesi'nde kadınların hareketlenmesi, üst düzey asker ve sivil bürokrat ailelerin Batı'dan gelen akımlar ile kızlarını her alanda eğitmeye başlaması ile olmuştur (Belge, 1983, s. 831). Doğan'a göre (1992), Cumhuriyet dönemindeki Batılılaşmanın temelini oluşturan Tanzimat döneminin ailesi, kendinden önceki ya da sonraki dönem ailelerinden apayrı bir aile değil; özellikle kadının statüsü ile ilgili (genç kızların rızaları olmadan evlendirilmemeleri, kadınların toplumsal hayata katılmaları gibi) bazı yaklaşımları benimsemesi sebebiyle "*farklılaşan*" bir ailedir. Osmanlı anlayışına göre kadın demek, aile demektir ve kadındaki herhangi bir değişim, ailenin de değişmesine yol açacaktır. Tanzimat ile birlikte kadının eğitim almasının zorunlu hale gelmesi; eğitime başlayan kadının (erkeklerin de gittiği) müzelerde, eğlence yerlerinde, çalışma hayatında görülmeye başlanması; 'kapalı' olmasına alışılmış ailenin dışarıya açılması anlamına gelmiştir. Cumhuriyet'in modernleşme projelerinde Türk ailesi de önemli bir yer tutmuş; bu bağlamda öncelikle kadının erkeğe bağımlı, toplumsal hayattan dışlanmış ve eve kapatılmış durumunu değiştirmek amaçlanmıştır (Çelik, 2009, s. 30-31). Türk modernleşmesi döneminde devlet, kadınlara giyim-kuşam

ve girip çıkabilecekleri mekânlar açısından serbesti sağlarken; hayatlarını eğitim yolu ile düzenlemeye yönelmiştir. Açılan Kız Rüştiye Mektepleri ve Kız Sanayi Mektepleri, önceleri aile büyüklerinin öğrettiği ev içi kadınlık rollerini kızlara eğitim aracılığıyla öğretir olmuştur. Buradaki temel amaç; Kız Mekteplerinde eğitim gören Cumhuriyet kızlarının, öğrendikleri modern yaşama biçimini her yönüyle çevrelerindekilere öğretmeleri ve böylece yeni toplumun inşasına hizmet etmeleridir. 1871 Aile Nizamnamesi ile 1926 Medeni Kanunu arasındaki süreçte, evlenme ve boşanma ile ilgili kadına erkekle eşit haklar sağlanmış, örtünme zorunluluğu kaldırılmış ve erkeklere çok eşlilik yasaklanmıştır (Sancar, 2014, s. 216-222).

Tanzimat'ın ve II. Meşrutiyet'in önde gelen düşünürleri ve yöneticileri, şekillendirmeye çalıştıkları yeni Batılı toplumda ailenin nasıl olması gerektiği ve kadına ne roller verilmesi gerektiğinin tanımlarını yapmışlardır. Aile yaşamı konusunda reform isteyen ve bu konuda etkili görüşlere sahip olan Namık Kemal de, yazılarında çağın en önemli gereklerinden birinin, kızların okula gitmeleri olduğunu savunmuştur. Kadınların sadece boş oturup kocalarının kazançlarını tüketmesine karşı çıkan Namık Kemal, onların da çalışma hayatına aktif olarak katılması gerektiğini belirtmiştir (Sancar, 2014: 85-86). Türk kadınları ilk olarak, art arda yaşanan Kırım Savaşı, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sıralarında erkeklerin cephede olması sebebiyle çalışma hayatına girmişlerdir (Meriç, 2000: 198). Cumhuriyet yönetimi, kadının dışarıda kendisine bir iş edinmesinin toplumun kalkınması için gerekli olduğunu vurgulamış; ancak kadının asıl toplumsal vazifesinin ailesi ile ilgilenmesi olduğunun altını çizmiştir. Yani kadından hem dışarıda hem de ev içinde çalışması beklenerek sorumlulukları artırılmıştır (Özer, 2014, s. 79-80). Türkiye Cumhuriyeti'nin ders kitaplarında vurguladığı aile ideolojisine göre kadının, kendini fedakâr bir anne ve ev hanımı olmaya hazırlaması gerekmiştir (Şerifsoy, 2013, s. 179). Böylece, hem ev içinde hem de dışında sorumlulukları olan Türk kadınlarının kendilerine ayıracak serbest zamanları neredeyse hiç kalmamıştır (Özer, 2014, s. 244).

Bu dönemde, kadının konumu ile birlikte, aile içindeki dengeler de değişmiştir. Modernleşme ile birlikte aile büyüğünün ya da babanın otoritesi diğer aile bireyleri arasında bölüşülmüş, böylece tüm aile bireyleri daha özgür ve serbest bir yaşam sürer olmuştur. Kurulan kadın dernekleri ve basılı yayınlarda kadınlara çokça yer verilmesi ve kadın yazarların geleneksel evlenme biçimlerini yazılarında eleştirmesi gibi

faktörler, Türk aile yapısının değişmesine katkıda bulunmuştur (Özer, 2014, s. 47-49). Diğer yandan, Tanzimat ile birlikte çocuk, okumanın zorunlu hale gelmesiyle aileden çıkıp devlet eksenine çekilmiştir. Bunun yanında, üst sınıf aileleri çocuklarını yabancı mürebbiyelerin eline bırakarak Batılılaşma'nın getirdiği değişimlerin içselleştirilmesini sağlamışlardır. Çocuklar artık baba işini devralmayı bırakmış, ayrıca çok daha geç yaşlarda evlenir olmuşlardır. Çocuk haklarının konuşulmaya başlanması ile birlikte geleneksel dönemde babada olan söz söyleme yetkisi, ailenin tüm fertlerine dağılmıştır. Ayrıca; eskiden Türk hanelerinde çocuklar yatmadan önce ya da sabah kalktıklarında ebeveynlerinin ellerini öperek iyi temennilerde bulunurken, Tanzimat sonrası dönemde anne-baba ve çocuklar arasındaki bu samimiyet ve muhabbetin de yitirildiği gözlemlenmiştir (Meriç, 2000, s. 178-181).

Dahası; modernleşme ile birlikte evler de biçim değiştirmiş, herkesin zamanla kendine özel bir oda talep etmesi ile özel alan içinde özel alan oluşmuş, bu da ailenin bireyselleşmesinin başlangıcını işaret etmiştir (Meriç, 2000, s. 174). Cumhuriyet dönemi Türkiyesi'nde, yeni ekonomik koşullar ve ideolojik formasyonlar ile ev içi mekânın değişimi de, geniş ailenin dağılmasına yardımcı olmuştur:

> "*Her şeyin konabildiği yüklükler yerine konsol ve gardıroplar, hem oturma yeri hem de yatak olabilen serdirler yerine yalnız oturma işlevi gören koltuk ve kanepelerle yalnız yatma işlevini gören karyolalar vb. kaçınılmaz oldu. Bu, aynı zamanda bir başka -toplumsal kaçınılmazlığın göstergesiydi: Ailenin küçülmesi*" (Belge, 1983, s. 849).

Türkiye'nin küçülen evleri, Osmanlı döneminde her an misafire açıkken, Cumhuriyet ile birlikte dışarıya kapatılmış ve evlere yapılacak ziyaretler için belli günler belirlenmiştir (Meriç, 2000, s. 125). Bu vesile ile insanların birbirleriyle aralarındaki doğal sosyal ilişkiler bozulmuş, yerine planlı ve hazırlıklı karşılaşmalar-görüşmeler geçmiştir. Tanzimat ile birlikte ailenin serbest zamanı da bireyselleşme göstermeye başlamıştır. Akşam yemeğinden sonra erkekler bir kahvehaneye ya da Beyoğlu'nda bir eğlence yerine giderken, kadınlar da kendilerini eğlendirmek için *kafeşantan*lara (*cafe chantant*) gitmişlerdir. Bu şekilde ayrı geçirilen serbest zamanlar sebebiyle o dönemde; modern Türk ailelerine akşam yemeği sonrasında aile içi kitap okunması, aile içi müzik dinletileri gibi etkinlikler yaparak birlikteliklerini güçlendirmeleri önerilmiştir (Meriç, 2000, s. 203). Osmanlı döneminde, aile içinde

doğum ve evlilik yıl dönümleri gibi kutlamaları yapma âdeti olmayan Türk ailesi; Cumhuriyet ile birlikte dönemin medyası tarafından Batılı yaşama uyum adı altında bunlar ve daha başka eğlence biçimlerine teşvik edilmişlerdir (Özer, 2014, s. 86).

Osmanlı'da Batılılaşma çabaları görülmeye başladıktan sonra; klasik İslami aile tipi, yerini Batı tipi aileye bırakmaya başlamıştır. Batılı aile tipinin hayatından tesettür çıkarılmış; kadın-erkek ilişkileri değişmiş; erkeklerde sadakatsizlik, içki ve kumar alışkanlıkları başlamış; yabancı kadınlarla evlenme normalleşmiş; çocukların yetiştirilmesi yabancı mürebbiyelerin eline bırakılmış ve dans, insanların hayatına girmiştir (Tabakoğlu, 1992). Cumhuriyet döneminde topluma benimsetilmeye çalışılan Batılı yaşam tarzının, Türk toplumunun gündelik yaşamı ve serbest zaman etkinlikleri üzerindeki yansımalarını Cumhuriyet dönemi popüler aşk romanları üzerinden inceleyen Çakmakçı; "*balo, çay daveti, suare, dans, kumar ve oyun*" gibi Batılı sosyal etkinliklerin kadın-erkek ilişkilerini geliştirdiğini ve insanları gündelik yaşamın sıkıntılarından uzaklaştırdığını öne sürmüştür. Bu romanlara göre, Cumhuriyet dönemindeki Batılı eğlence yaşamı, özellikle geleneksel rollerinden dolayı eve kapatılmış Türk kadınının dışa açılmasının öncüsü olmuştur. Kadının merkezde olduğu Cumhuriyet dönemi eğlence yaşamı; "*Türk modernleşmesinin kurucu öğelerinden biri olan Türk kadınının, geleneksel kalıpların dışına çıkarak Batılı değerlere yöneldiğinin*" göstergesi olarak görülmektedir. Bu davetlerde kadın-erkek ilişkileri geliştirilmiş, serbest zamanlar değerlendirilmiş ve seçkin ailelerin ayrıcalıklı konumları sergilenmiş, modern yaşayışlar, toplumun diğer kesimlerine aktarılmıştır. Ayrıca bu romanlara göre; kumar ve içki modernleşmeye çalışan ailelerin içine oldukça girmiş; oyun, zevk ve eğlenceye kendisini fazlasıyla kaptıran bireylerin olduğu Türk ailelerinde, aile içi ilişkiler de bozulmaya başlamıştır. Kendini bu hayata kaptıran hem kadınlar hem de erkekler, ailevi sorumluluklarını unutur olmuşlardır (2013, s. 1182-1194):

> "*Avrupa yaşamında var olan bağımsızlıkla birlikte balolar, resepsiyonlar, gezmeler ve flört gibi, erkek ve kadınlar arasındaki sürekli ilişkiler, kıskançlık gibi aldatma gibi birçok olayı beraberinde getirip ailelerin dağılmasına ortam hazırlamıştır*" (Özer, 2014, s. 257).

1920'li yıllarda görülen kuşaklar arası çatışma ve Batı tarzı yaşama özenerek gençlerin ve kadınların geleneksel değerlerden uzaklaşması ile 'aile buhranı' ifadesi gündeme gelmiştir. Dönemin basılı medyasında, eski ölümsüz ve değerli aşklar ile

yapılan evlilikler yerine, zenginlik gibi maddi menfaatlerin ön planda olduğu evliliklerin yaygınlaştığı insanlara yansıtılmıştır (Özer, 2014, s. 222). Yaşanılan değer kayıplarıyla birlikte, Türk toplumunun geleneksel cemaat yapısı parçalanmış ve sağlıksız bir bireyleşme sürecine girilmiştir (Belge, 2011, s. 99). 1930'lu yıllardan itibaren Türkiye'de tüketim alışkanlıkları artmış, lüks ve sefahat düşkünlüğünün de boşanmalara sebep olduğu belirtilmiştir (Cantek, 2013, s. 83-89).

20. yüzyılın ilk yirmi yılında yapılan Batıcı inkılâplar ve geçirilen savaşlar sebebiyle Osmanlı ailesi çözülmeye başlamıştır. Cumhuriyet Türkiyesi, büyük kent ailelerini bu şekilde devralmış; ancak geniş Türk ailesindeki asıl parçalanma 1950'den sonra meydana gelmiştir (Belge, 1983, s. 831). Sanayileşme, kırdan kente göç ve kadınlar dâhil, ailenin tüm üyelerinin çalışma ve okul sebebiyle evin dışına çıkması; tüm dünyada olduğu gibi Türk ailesini de bireyselleşmeye yaklaştırmıştır.

3.3. 1923-1960 Arası Dönemde Aile ve Serbest Zaman

Türkiye Cumhuriyeti'nde tek parti döneminde devlet tarafından yürütülen sanayileşme, 1960'tan sonra özel teşebbüsün yatırımlarının artmasıyla hızlanmıştır. Buna paralel olarak kırdan kente göç artmıştır (Belge, 1983, s. 846). Modern dönemde üretimin evin dışına çıkması ile başta kadınlar olmak üzere ailenin tüm bireyleri dışarıda çalışarak ekonomik özgürlüklerini ve bağımsızlıklarını kazanmaya başlamışlardır. Bu bağımsızlaşma, aile üyelerinin bireyselleşmesine ve eski birlikteliğini zamanla yitirmesine yol açmıştır (Sencer, 1983, s. 360).

1950-1960 yılları arasında iktidarda olan Demokrat Parti, kapitalist ilişkilerin gelişmesini hızlandırmış; para bollaşmış ve bazı kesimlerin hayat standartları yükselmiştir. Ayrıca tüketime karşı geleneksel muhafazakâr bakışın da dönüştüğü bu dönemde radyo evlerde yaygınlaşmış, toplumun eğlence mekânları da artmıştır (Belge, 1983, s. 846).

Bu dönemde iletişim araçları hem halkı eğitip bilgilendirerek kültürel kalkınmanın; hem de Kemalist ideolojiyi yayarak, propagandanın bir aracı olarak kullanılmışlardır. Radyo, Türkiye'de 1927 yılında yayına başlamıştır. İlk yıllarında oldukça pahalı olan bu 'yeni' medya teknolojisini halka kolayca satın aldırıp benimsetebilmek için ise, radyoya bir "*eğlence aracı*" niteliği kazandırılmıştır. Bu

sayede hemen hemen her evde kendine bir yer edinmeyi başaran radyo yayınları aracılığıyla, Batı burjuvazisinin yaşam ve dünya görüşü halka bir "*öğretmen ve terbiyeci*" edasıyla aşılanmıştır (Uzan ve Hasdemir, 2010, s. 80, 92).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında henüz kitle iletişim araçları günümüzdeki gibi bireylerin evlerini ve serbest zamanlarını tamamen işgal etmemiştir. 1928 yılının sonlarında, üç ay gibi kısa bir sürede Arap harflerinden Latin harflerine geçildiği için, gazete satışlarında düşüş yaşanmıştır. Bu sebeple, İkinci Dünya Savaşı yıllarında okuma-yazma bilme oranı çok düşük olan Türkiye'de gazete satışları da azalmış ve en önemli iletişim aracı, radyo olmuştur. Ancak, okuma-yazma oranları artınca da gazetelerin radyonun önüne geçtiği görülmüştür. 24 Ocak 1980 kararıyla tamamen serbest piyasa ekonomisine giren Türkiye'de gazeteler ticari ve tüketimi teşvik eden bir anlayışa yönelmiş, böylece de bir kitle iletişim aracına dönüşmüştür. Koloğlu'na göre bu dönemde Türkiye'de basın, devletin ya da sistemin kendine destek kuvvet olarak oluşturduğu ya da kullandığı bir birim görevi görmüştür (2010, s. 17-20). Uzan ve Hasdemir, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'de özellikle Anadolu Ajansı, Matbuat Umum Müdürlüğü ve Radyo'nun; "*siyasal iktidarın uyguladığı veya uygulamayı düşündüğü politikaları halka anlatarak benimsetmek ve rızasını sağlamak*" görevi gördüklerini öne sürmüşlerdir:

> *"Kurtuluş Savaşı sonrasında başlatılan kapitalist kalkınma sürecinde üst yapı kurumlarına önem verilmiş, üst yapı araçları kullanılarak devrimlerin benimsetilmesine ve altyapının değiştirilmesine çalışılmıştır. Bu süreçte, Batıcılık ve modernizm kavramlarına aşırı vurgu yapılmıştır. İnkılâplar yapılmış, bunların yüzeysel ve temelsiz kalmasını engellemek için Latin alfabesinin benimsenmesi, dil devrimi, modern hukuk, laik eğitim gibi uygulamalar yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu süreçte, Anadolu Ajansı, Radyo ve Matbuat Umum Müdürlüğü, iktidarın ideolojisini yaymada kullanacağı kurumlar olarak biçimlendirilmiştir"* (2010, s. 79).

Geleneksel Türk ailesinin özelliklerinden birisi, aile üyelerinin ev içi serbest zamanlarında çalgı çalarak birlikte şarkılar söylemeleridir. Osmanlı ailelerinin her birinde mutlaka saz çalabilen ya da şarkı söyleyebilen bireyler bulunmuş ve bunlar, ailenin serbest zamanlarını değerlendirme görevini üstlenmişlerdir. Aynı zamanda modernleşme öncesi Türk ailelerinin ev içinde ya da dışında gerek yiyip içerek, gerekse

de birtakım oyunlarla dolu birçok serbest zaman etkinlikleri bulunmuştur. Ancak, gelişen kapitalizm ve teknoloji ile birlikte kamu; gramofon, radyo, televizyon gibi araçlarla evin içine girmiş; ev dışındaki otoriteler evin içine girerken, böylelikle aile de evden dışarı çıkmıştır. 1950'lerden itibaren Türkiye'nin gündelik hayatında eğlencenin ağırlığının arttığı görülmüştür (Belge, 1983, s. 850-863).

Türkiye'de ilk radyo yayınları 1927 yılının Mart ayında gerçekleşmiş olsa da, düzenli ve programlı yayınlar, ancak aynı yılın Mayıs ayında başlamıştır. 1936 yılına gelindiğinde, radyo alıcıları çok pahalı olmasına rağmen Türkiye'de 10.000 dolaylarına radyo alıcısı olduğu kayıtlara geçmiştir. 1940 yılında 80.000 dolaylarına yükselen radyo alıcı sayısı, bundan 6 sene sonra ise 180.000'e ulaşmıştır. Günlük yayın saatlerinin artması, söz ve müzik programlarının çeşitlenmesi ve kadınlar-çocuklar-gençler gibi belli kitleler için ayrı programlar yapılması ile radyo, Türk ailelerinin serbest zamanlarında popülerleşmiştir. Türkiye'nin kapitalist Batı ile bütünleşmesinde önemli görevler üstlenen radyo, 1954 yılından itibaren Ankara'daki Amerikan Haberler Merkezi tarafından müzik ve söz programları açısından beslenmesi ile Amerikan yaşam tarzını halka benimsetmeye yardımcı olmuştur (Kocabaşoğlu, 1983, s. 2733-2736).

Radyo, İkinci Dünya Savaşı esnası ve sonrasında, dünyada olup bitenler ile ilgili halkın hızlı ve doğru bilgi alabilmesi açısından oldukça popüler hale gelmiştir (Gülizar, 1983, s. 2740). İkinci Dünya Savaşı yıllarında radyoda farklı hedef kitlelere yönelik (kadın, çocuk, genç) çeşitli programlar yapılmış, savaş haberleri sebebiyle radyo sahipliği artmıştır. Radyo bu dönemlerde en nihayetinde hükümetin sözcüsü olarak görev yapmıştır. 1944 yılına gelindiğinde Türkiye radyolarında, Amerika ile karşılıklı program alışverişleri yapılarak yabancı formatlar dinleyiciye sunulmaya başlanmıştır. Türkiye'de ilk televizyon yayını ise, 9 Temmuz 1952 tarihinde İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından yapılmış olsa da; bugünkü anlamda ilk yayını TRT, 1968 yılında gerçekleştirmiştir. Türkiye'deki radyo ve televizyon, ilk dönemlerinde bir ulus oluşturma hedefi için çalışmışlardır. Aslında radyo, 1927 yılında özel bir şirket tarafından işletilen ve 'medeni eğlence' aracı olarak görülen bir kitle iletişim aracı görevi görmüştür (Kejanlıoğlu, 2004, s. 171-180):

> *"Radyo, boş zamanı değerlendirmesi ve eğlenceye yönelik bir araç olmasına rağmen geniş kitlelerin tüketim tercihlerinde ön sırada yer almıştır... birçok aile, telefon ya da buzdolabına oranla radyo sahibi olmaya*

öncelik vermiştir. Radyo, ev içinde, salonun başlıca eşyalarından biri olarak merkezi bir yere konmuş, salonda oturuş düzeni şimdi televizyonda olduğu gibi ona göre ayarlanmıştır. Benzeri elektrikli araçlar gibi, bu araçları icat etmiş ülkelerde kimsenin aklına gelmeyecek şekilde üzerine dantelli örtüler yayılıp bunların üstüne çeşitli biblolar konması, hatta radyodan gelen erkek sesi karşısında kendisine çeki düzen verip başörtüsünü bağlayan kadınlara rastlanmış topluma farklı bir renk katmıştır" (Özer, 2014, s. 326).

Daha önce de belirtildiği gibi salonun başlıca köşesine sahip olan radyo, daha sonraları televizyonun da yaptığı gibi oturma düzeninin kendisine göre ayarlanmasını sağlamıştır. Radyonun aileler için bir fenomen haline gelişi, 1950'li yıllarda görülmüştür. 1950'li yıllarda ayrıca sinema da insanların serbest zamanında yerini edinmiş, özellikle gençlik için Cumartesi günü sinemaya gitmek önemli bir etkinlik haline gelmiştir. 1970'li yıllarda ise televizyonun aynı etkiyi yarattığına tanık olunmuştur. İlk dönemlerinde her aile bir televizyona sahip olamadığından, televizyon izleyebilmek için aileler birbirlerine misafirliğe gitmiş; televizyonda halkın sevdiği popüler programlar gösterilirken sokaklar boşalmış ve bu programların bitmesiyle sokakların tekrar dolduğu görülmüştür (Belge, 1983, s. 864).

Televizyon teknolojisi de diğer tüm teknoloji araçlarında olduğu gibi, dünyanın diğer ülkelerine kıyasla Türkiye'ye çok daha geç gelmiştir. Hem halk hem de yayıncılar için çok pahalı bir teknoloji olan televizyonun Türkiye'deki ilk kullanılış tarihi olarak, İstanbul Teknik Üniversitesi'nin deneme yayınını gerçekleştirdiği 1952 yılı kabul edilmektedir ve televizyonun evlerde yaygınlaşması neredeyse 1970'li yılları bulmuştur (MEB, 2011, s. 36). Özellikle, 1960-1980 yılları arasındaki dönemde, siyasi çatışmalara sahne olan sokaklar insanlara güven vermediğinden; televizyon, Türk ailesinin serbest zamanlarındaki yerini sağlamlaştırmıştır.

3.4. 1960-1980 Arası Dönemde Aile ve Serbest Zaman

Televizyonun Türk ailesinin serbest zamanındaki yerine gelmeden önce, 1960-1980 arası döneminin genel yaşam şartlarından da bahsetmek gerekmektedir. 1950'lerden ve özellikle 1965 yılından sonra Türkiye, hızlı bir kapitalistleşme sürecine

girmiş ve Türk toplumunda tüketim ve görsellik kültürü ön plana çıkmıştır (Kaplan, 2015, s. 111). 1960 ile 1980 yılları arasında ise hızlı bir kentleşmeye ve aynı zamanda da üniversiteleri ve sokakları saran sağ-sol çatışmalarına şahit olunmuştur (Lüküslü, 2014, s. 52-94). Refahın göreli olarak yükseldiği 1960-1980 arası dönemde, Türk aileleri için beliren yeni ev dışında serbest zaman değerlendirme biçimlerinden bir tanesi de; çalışma takvimlerinde 'tatil' olarak gösterilen zaman dilimlerinde, ülkenin sahil kesimlerine yapılan turizm hareketleridir (Aydın ve Taşkın, 2015, s. 318). Otomobillerin bireylerin gündelik hayatında önemli bir yer edinmesiyle; bir aile serbest zaman etkinliği olarak, otomobil ile şehrin ya da ülkenin uzak köşelerine tatile gitmek de popüler hale gelmiştir. Dolayısıyla; 1970'ler Türkiyesi'nde, televizyon ve elektrikli ev aletleri ile birlikte, motorlu taşıtlar ve otomobillerin de çoğaldığı görülmüştür (Belge, 1983, s. 864).

Öte yandan, 1960'lı ve 1970'li yıllarda aile içindeki roller de geleneksel Türk ailesine göre farklılıklar göstermeye başlamıştır. Babanın aile içindeki otoritesi azalırken, çalışma hayatına giren kadının konumu yükselmiştir. Çocukların, kendileri gibi iş bulmaya çalışan babalarına olan bağlılıkları ortadan kalkmıştır. Geleneksel Türk aile değerlerinden bu kopuş, aileyi dağılma tehlikesi ile karşı karşıya bırakmıştır. Artık aile bireylerinin birbirlerini gerçek anlamda tanımaması ve birbirleriyle iletişim kuramaması durumu, bu dönemin filmlerinde de konu edilmiştir (Kaplan, 2015, s. 97-110).

Metin Erksan'ın 1964 tarihli "*Suçlular Aramızda*" adlı filminde aile üyelerinin birbirine yabancılığı resmedilmiş; daha sonraki yıllarda Yılmaz Güney'in "*Arkadaş*" (1974) adlı filminde de, karakterin, ailesinden göremediği ilgi ve sevgiyi evin dışında aradığı yansıtılmıştır. Bu filmler, modernleşmenin kurucusu burjuva sınıfının, topluma ve insanlara aşıladığı değerlerin aile üzerindeki etkisini açıkça gösteren örnekler olmuştur. Ömer Lütfi Akad ve Memduh Ün'ün 1962 tarihli "*Üç Tekerlekli Bisiklet*" adlı filminde de, anne-baba ve çocuk birlikteliğinin aile kurumunun devamlılığı için önemli olduğu anlatılmıştır. Filmde, üç tekerlekli olması güven ve sağlamlık hissi veren bir bisiklet gibi, bir ailede de anne-baba ve çocuğun huzurlu ve mutlu birlikteliği için aile üyelerinin bir arada olması gerektiği; bu değerler kaybedildiğinde bireyin hem psikolojik hem de toplumsal olarak sorunlar yaşayacağı mesajı verilmiştir. Aynı zamanda, 1960'lı yıllarda Türk sinemasında kadın, sanayileşme ile birlikte günlük

hayatı çalışarak geçen ve bu sebeple erkeklerle aynı ortamları paylaşıp aynı görevleri icra ettiğinden dolayı, hem ruhsal hem de fiziksel olarak 'erkeksi' bir şekilde biçimlendirilmiştir. Bu tipleştirme, kadının modern dönemde ailede değişen konumunun da bir yansımasıdır (Kaplan, 2015, s. 75-176).

Diğer yandan, 1965-1975 yılları arasında Türk sineması, aile komedileri ve melodramlarından oluşan altın dönemini yaşamıştır. Söz konusu dönem, halkın önemli oranlarda sinemaya gittiği bir zaman dilimine tekabül etmektedir. 1975 yılında televizyonun evlere girmesi ile sinema, kriz dönemine girmiştir. Özellikle seks filmlerinin gösterilmesi sebebiyle sinemadan uzaklaşan aileler ya evlerine televizyon almış, ya da serbest zamanlarını evinde televizyonu olan ailelere misafirliğe giderek geçirir olmuşlardır. Televizyon izlemek için başkasının evine gidilmesi durumunu Halit Kıvanç, "*telesafirlik*" olarak adlandırmıştır (Lüküslü, 2014, s. 107-109). Topuz'a göre 1970'lerden sonra bir kitle kültürü doğmuş ve tüketim toplumuna geçilmiştir. Bu dönemde sürekli tüketmeye yönlendirilen okuyucunun zamanı dar olduğundan, ciddi ve uzun gazete haberleri okumak yerine; eğlenceli yazılar ve resimlerden oluşan gazetelere 'bakmak', daha çekici hale gelmiştir. Zamanla, gelişen televizyon gazetelerin elinden gücünü almış ve insanları eğlendirip oyalama görevini üstlenmiştir (1973, s. 255-257).

1970'li yıllarda Türk televizyonlarında gösterilen Alman belgeselleri, İngiliz ve Amerikan yapımı programlar ve diziler, İtalyan müzik programları ve Japon çizgi filmleri gibi yabancı formatlar; tüm programlara oranla %32-33 civarında olmuştur (Kejanlıoğlu, 2004, s. 185). Eğlence programları, yabancı dizi ve filmleri ile televizyon; izleyicilere sinemadan daha geniş bir çeşitlilik imkânı sunmuştur. Tekrar belirtmekte fayda vardır ki; ailelere evlerinin içinde bu hizmetleri veren ve bu sebeple ailenin bir ferdi gibi kendine yer edinen televizyonun bu konumu edinmesine yardımcı şartlardan birisi de, ülkenin ekonomik durumunun kötüye gitmesi ve enflasyonun yükselmesi ile artık sinemaya gitmenin pahalı bir serbest zaman etkinliği haline gelmesidir. Ayrıca; bu dönemde siyasi çatışmalar sebebiyle sokaklara taşan olaylar da ailelerin televizyon yardımıyla, medya dolayımlı ev içi serbest zaman eğlencesine yönelmelerine sebep olmuştur (Kaplan, 2015, s. 53).

Bugünün Türk ailesi ve serbest zamanları, asıl olarak 1980'den itibaren biçimlenmeye başlamıştır. 1980 askeri darbesi sonrasında iktidara gelen Özal hükümeti

ile birlikte Türkiye, tam anlamıyla kapitalizmin ve kültür endüstrisinin değerleriyle biçimlenmiştir.

3.5. 1980'lerden Günümüze Türk Ailesi

1970'lerin sonuna kadar bir 'tutumluluk ve dayanışma' toplumu olan Türkiye, 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından 1983 yılında kurulan Özal hükümeti ile birlikte 'liberal bir tüketim toplumu'na dönüşmüştür (Lüküslü, 2014, s. 56).

Genç nüfusun kırılmasına ve çocuk ölümlerinin artmasına sebep olan savaşlar ve salgın hastalıklar sebebiyle; 1923 Türkiye'sinde çok az olan genç insan sayısı, 1945 yılı sonrasında evlenme çağına gelen ve savaş görmemiş genç kuşağın evlenmesi ile birlikte, sağlık alanındaki ilerlemeler sayesinde Türkiye'de medyana gelen nüfus patlaması ile artmış; 1980'lerden günümüze Türkiye'de nüfusun çoğunluğunu oluşturmuştur (Çavdar, 1983, s. 802). 12 Eylül askeri darbesi sonrasında 1983 seçimleri ile tek başına iktidara gelen ANAP (*Anavatan Partisi*); Turgut Özal'ın başkanlığında, hem darbe sonrası dağılan ekonomiyi düzlüğe çıkarmış, hem de Türkiye'de birçok dengeyi önemli bir biçimde değiştirmiştir. Özal hükümeti mali işlemlerdeki kısıtlamaları ve döviz denetimini kaldırmış, yurtdışına çıkışları serbest hale getirmiş ve kredi kartları ile yeni bankacılık hizmetlerini Türk insanının gündelik hayatına sokmuştur. En önemli karakteristiği 'zengin olma isteği' olan bu dönemin gençliği, filmlerde gördüğü hayatlara özenerek büyümüştür. Her saniyenin 'para' anlamına geldiği bu devir, Özal'ın gidişinden sonra da medya aracılığıyla sürdürülmüştür. İşadamlarının yurtdışı gezileri sonrası Türkiye'deki hayatlarına yansıttıkları, genel olarak halkın gelir düzeyinin yükselmesi ve 1990'lı yılların en önemli değişikliklerinden biri olarak kurulan özel televizyonların renkli yayına geçerek Türk halkını yabancı dizilere aşina hale getirmesi sonucunda; Türkiye'de giyim-kuşam da lüks ve seçkin hale gelmiştir. 1990'lı yıllarda Amerika'da eğitim görüp vatana döndükten sonra orada alıştıkları hayat tarzını sürdürmek isteyen genç kuşak sebebiyle İstanbul'da yaşam değişmeye; Batılı değerler Türkiye gündelik yaşamının doğal bir parçası haline gelmeye başlamıştır. Artık keyif yapmak için gereken lüks ve teknoloji ürünlerini satın almak, modernliğin ve kentliliğin en önemli göstergeleri olmuştur (Bali, 2013, s. 23-351).

Lüküslü'ye göre darbe rejimi, 1980'lerin Türkiyesi'nin siyasal kültüründe önemli bir travma yaşanmasına neden olmuştur. 1970'li yıllarda yaşanan siyasal şiddetin sebebinin toplumun aşırı politize olması olduğunu düşünen darbe yönetimi; bu duruma çözüm olarak, tüm toplumu depolitize edecek politikalar uygulamıştır. Özellikle 1970'li yılların önde gelen siyasal aktörleri olan gençlik, bundan fazlasıyla nasibini almıştır. Günümüzde; "*Darbe rejiminin ortamında yetişmiş, bastırılmış, apolitik ve depolitize bir gençlik*" olmakla eleştirilen 1980 sonrası Türkiye gençliği; küreselleşmenin etkileri ile biçimlenen, medyanın ve internetin gelişmiş olduğu bir ortamda büyümüş ve Amerikan yaşam tarzını benimsemiştir. Bu dönemin gençleri, paraya ve zenginliğe çok önem vermişlerdir. Bu gençliğin gündelik yaşamında cep telefonları ve internet büyük öneme sahiptir. İngilizce eğitim veren Boğaziçi Üniversitesi gibi üniversitelerin popülerleşmeye başladığı bu dönemde, böyle bir eğitimi almış gençler, açılımı "*young urban professionals*" (genç kentli profesyoneller) olan "*yuppie*" sıfatı ile çağırılmışlardır. 1990 kuşağı için ise; markalara ve dış görünüşe önem veren, tüketim toplumunun kölesi anlamına gelen "*Tiki*" (bir prestij göstergesi olarak gömlek ceplerine takılan *Tikky* markalı kalemden yola çıkarak) adı uygun görülmüştür. Lüküslü'nün dönemin gençliği için bahsettiği son lakap da, bakımlı erkek anlamına gelen "*Metroseksüel*" kelimesidir. Lüküslü, tüm bu lakapların tüketim toplumuna ve paranın önemine gönderme yapan özellikler taşıdıklarını belirtmiştir (2014, s. 117-125).

19. yüzyılda kurulan modern kurumlarda gençler, devletin kurtarıcısı olarak inşa edilmişler ve devlet tarafından kendilerine verilen bu rolü içselleştirmişlerdir. Gençlere verilen, 'devleti kurtarma amacındaki siyasal bir kategori' olma rolünü "*gençlik miti*" olarak adlandıran Lüküslü; Osmanlı'nın son dönemlerinde görülen bu durumun, Cumhuriyet'in kuruluşu ile şiddetlendiğini öne sürmektedir. Türkiye gençliğinin 1980'lere kadar devleti kurtarma görevini üstlenmeye devam edişi, gençlik mitinin devamı niteliği taşımıştır. 1980 sonrasından günümüze kadar gelen gençlik ise apolitiktir ve bu gençlik devletten ziyade, kendisini düşünmektedir (2014, s. 14-16). Bu bağlamda, Can Kozanoğlu, 1968 kuşağı gençliği ile 1980-1990 gençliği arasındaki farkı belirtmek için; 1968 kuşağına ait olmanın herkese nasip olduğunu, ancak *yuppie* olmanın (bir statü ve güç gerektirdiği için) herkese nasip olamadığını; 1968 kuşağı gençliği bir dayanışma ve ortak dava içerisindeyken, *yuppie* gençliğin birbirleriyle rekabet ettiklerini ifade etmiştir (Kozanoğlu, 1992, s. 90; akt. Lüküslü, 2014, s. 138).

Lüküslü'ye göre 1980 sonrası gençliğin siyasetten uzak olmaları, onların suçu değildir. Ona göre bugün; "*Siyasal alanda bir birey olarak var olamayacaklarını, bazı şeylerin çok zor değişebildiğini ve politikanın kirli yapıldığına inanan gençler kendilerini farklılıklarıyla beraber özel alanlarında var etmeye çalışıyorlar*"dır. Hatta bugünün gençliğinin apolitizmi; aslında günümüz siyasal alanından memnun olmayan ve kendi sorunlarına cevap verebileceğini düşünmeyen gençliğin bilinçli tercihi, siyasal duruşudur (2014, s. 161-162). Zaten günümüzdeki apolitik durumları yüzünden sadece Türk gençlerini suçlamak adaletli değildir. Bugünün gençliğinin yaşayışı sadece Türklere özgü değildir, küresel düzeyde yaşanan bir olgudur:

> "*Her ne kadar Türkiye gençliği Türkiye toplumunda doğmuş, büyümüş olmanın verdiği bu topluma ait özelliklere sahipse de, daha global anlamda aynı kürede, aynı dönemde doğup büyümüş olmaktan dolayı diğer ülkelerin gençleri ile benzer özellikler taşıyor. Onlar, 1980'lerin Ronal Reagan'lı, Margaret Thatcher'lı neo-liberal dalganın yaşandığı bir ortamda gözlerini açtılar, Berlin Duvarı'nın yıkıldığı, ardından SSCB'nin dağıldığı bir dünyada büyüdüler; yani dünyadaki alternatif bir sistemin çöktüğü, neo-liberalizmin tek yol olarak gösterildiği bir ortamda. Dünyanın alternatifsiz kalması dışında iletişim araçlarının gelişimiyle, TV, bilgisayar, internet, uydu antenler, vs. ve tüketim ile daha çok benzer hale gelen ama bir o kadar da uçurumlarla ayrılan toplumlarda yetiştiler. İşte tüm bu sebeplerden dolayı bu kuşak tüm dünyada benzer özellikler gösteriyor*" (Lüküslü, 2014, s. 197).

Postmodern Türkiye'nin gençleri bu durumdayken, bunun gibi aileye yansıyan postmodern değerlerle birlikte Türk ailesi de bazı değişimler göstermiştir. *Türk Gençliği 98: Suskun Kitle Büyüteç Altında* adlı araştırmanın sonuçlarına göre; gençler (%81.8) için aile kurumu hala büyük önem taşımaktadır ve aile, gençlerin en güven duyduğu yerdir (Lüküslü, 2014, s. 180). Modern kültür, geleneksel ataerkil aile yapısında bazı değişiklikler yapmış, erkeğin birinci planda olduğu ve otoriteyi temsil ettiği aile modelinden; erkeğin otoriteyi kadın ve çocuklarla paylaşmak zorunda kaldığı bir aile modeline geçiş yaşanmıştır (Canatan ve Yıldırım, 2013, s. 205, 207). Bu doğrultuda, Türk ailesinin bazı değer ve algıları aynı kalırken, bazıları ise değişim göstermiştir. Çocuk sahibi olmak, hala Türk ailelerinin çoğunluğu için önemlidir. Aile Bakanlığı'nın

2011 tarihli araştırmasına katılan ailelerin %87'si, çocuk sahibi olmanın eşleri birbirine yaklaştırdığını düşündüğünü belirtmiştir. Dahası, kız çocuklarının aileye daha yakın olduğu (%82) ve çocukların yaşlanan anne-babalarına bakacakları (%80) düşüncesinin Türk toplumunda hala genel kabul gören değerler olduğu tespit edilmiştir. Ancak, erkek çocuğun neslin devamı açısından önemli olduğu düşüncesinin Türk ailelerinde azaldığı görülmüştür (%47).

1980'lerden günümüze gelindiğinde; 2011 yılında Türkiye genelinde hanelerin %70'inin çekirdek ailelerden, %28'inin dağılmış ailelerden, %12'sinin ise geniş ailelerden oluştuğu tespit edilmiştir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın yaptığı araştırmaya göre; boşanma oranlarının giderek arttığı günümüzde boşanmış bireylerin çoğunluğunun gerekçesi, "*sorumsuz ve ilgisiz davranma*"dır (TAYA, 2011, s. 298, 301). Bu, eşlerden başlayarak aile üyeleri arasındaki iletişimin azaldığını göstermektedir. Modern dönemle birlikte gelen 'bireyselleşme' olgusu, hem Batı'da, hem de dünyadaki her ülke gibi Batı'dan oldukça etkilenen Türkiye'de, aile kurumundaki değişimlerin birincil sebebi olarak görülmektedir. Bu bağlamda; bireyselleşen dünyada evlilik bağının "*karşılıklı cazibeye dayanan basit bir ilişki*" konumuna indirgendiğini, bireylerin yaşamdan isteklerinin arttığını, evlenme yaşının yükseldiğini, bu sebeple evli çiftlerin istedikleri çocuk sayısının azaldığını, ailelerin kolaylıkla parçalanır olduğunu, boşanmaların ve tek ebeveynli aile sayısının arttığını öne süren düşünürler bulunmaktadır. Bu yönde düşünenlere göre ayrıca evlilik; özellikle çalışma hayatına girerek ekonomik özgürlüğünü kazanan kadın tarafından eşin ve çocukların 'kahrını çekmek' olarak görülmeye başlandığından, günümüzde 'aile kurma' fikrine daha mesafeli yaklaşılır olmuştur (Canatan ve Yıldırım, 2013, s. 250-257).

Bu gibi görüşlere rağmen; Dünya Değerler Araştırması'na göre, içinde bulunduğumuz yüzyılda tüm dünyada halkın %80'i aile kurumunu önemsese de, Türkiye hala aile kurumunu en çok önemseyen ülkelerden biri olarak öne çıkmaktadır (Canatan ve Yıldırım, 2013, s. 118). Çimen'e göre, dünyada en güçlü aile bağlarına sahip ülke Türkiye'dir ve Türk ailesi bugün birçok farklı konunun yanında genelde medya, özelde televizyon ve internet tarafından tehdit edilmektedir. Türk toplumunun geleneksel değerleri olan dayanışma, paylaşma, fedakârlık gibi değerler; kapitalizm ve modernleşmenin götürdükleri haline gelmektedir. Tüm bu sebeplerden; "*Türk toplumunu ayakta tutmanın, toplumsal bütünlüğü korumanın, ülkeyi ve bireyleri daha*

üretken, zengin ve mutlu hale getirmenin şartlarından biri aile kurumuna sahip çıkmaktır" (Çimen, 2008, s. 437-444).

Ancak, serbest zamanda medya kullanımının artması ile birlikte Türk aile yapısında bazı değişiklikler gözlemlenmektedir. Çalışma hayatına giderek daha çok giren kadınların ekonomik özgürlüğünün artması ve evdeki rolünün değişmesi ile Türk ailesi ataerkilliğini yitirmeye başlamıştır. Yanı sıra, günümüzde artık genç kuşağın da, eski kuşaklara kıyasla aile büyüklerine pek önem vermediği görülmekte; gençlerin, yaşlı neslin anlamlandıramadığı derecede bireysel ve rahat bir yaşam tarzı edindikleri görülmektedir. Bazı düşünürlere göre, bunun en büyük sebebi; yabancı kaynaklı televizyon dizileridir. Özellikle ailesi ile iletişim kurmaktan ziyade, daha çok medya teknolojileri ile vakit geçiren gençler için bu diziler; "*aile yapısını çözülmeye götürecek çok farklı bir yaşam tarzını özendirmekte; Türk aile yapısına oldukça zıt karakterlerde kahramanları sevdirmekte ve kişileri tüketmeye ve istedikleri her şeyi yapmaya teşvik etmektedirler*" (Süleymanov, 2010, s. 209, 212).

Günümüz Türk televizyonlarında yayınlanan içeriklerde temsil edilen aile tiplerinin sadece %6'sı geleneksel Türk aile tipi ile uyumlu iken, %20'si Amerikan aile tipini model olarak sunmaktadır. Çimen'e göre bu durum, Türk aile yapısı üzerinde "*dinamit etkisi*" oluşturmaktadır (2008, s. 566). Batılılaşma sürecinde; aile yemeklerinin bile nasıl bir ortamda yenmesi, aile eğlencelerinin nasıl düzenlenmesi ya da aile edebiyatından hangi kitapların okunması gerektiği gibi düzenlemeleri medya (gazeteler) sağlamıştır (Özer, 2014, s. 219). Özellikle, bugün bireylere farklı aile modelleri sunan ve yeni medya teknolojileri ile birlikte de çeşitliliği artan araç ve içerikler sayesinde, geleneksel olarak belirlenmiş aile içi ilişkiler ve rollerde hızlı değişimler yaşanmış; farklı aile kurma biçimleri ortaya çıkmaya başlamıştır:

> "*Medyatik evlilik programları, sanal arkadaşlık siteleri, evlilik siteleri, internet-chat evliliği gibi teknolojik yeniliklerle gündeme gelen yeni tür evlenme tarzı artık en geleneksel ve dindar çevrelerde bile karşılık bulan bir gelişmedir. Öte yandan genetik gelişmeler, yapay döllenme ile çocuk sahibi olma, evlilik sözleşmesi, anlaşma ve hukukun öne çıktığı evlilikler, çocuk edinme, çocukların yetiştirilmesi, aile programlarının, haber programlarının, televizyon dizilerinin aile yapısını ve aile içi ilişkileri*

etkileyecek potansiyel ortaya koyması da dikkate değer bir gelişmedir" (Çelik, 2009, s. 30-31).

Tezcan, boşanmaların giderek arttığı postmodern toplumun aile yapısını "*parçalanmış çekirdek aile*" olarak adlandırmıştır. Bu aile tipinde çocuğun eğitimi sorunlu hale gelmekte, kadının rol ve sorumlulukları artmakta ve çocuk, anne ya da babanın sevgisinden eksik bir biçimde büyümektedir. Boşanmamış, ancak birbirinden farklı işlerde çalışan ve birbirinden kopuk iletişimi olan ebeveynlerin oluşturduğu aileleri de bu tanıma dâhil eden Tezcan; ailenin sağlıklı bir biçimde yürüyebilmesi için iletişimin sürdürülmesi ve her fırsatta ortak etkinliklerin yapılması gerektiğini belirtmiştir (2000, s. 167-171). Ancak günümüzde, bireylerin serbest zamanlarının medya teknolojileriyle kuşatıldığı gözlemlenmektedir. Dünyanın hemen her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de medya geç de olsa gelişmiş ve her yanı sarmıştır.

3.5.1. Medya ve Serbest Zaman Bağlamında 1980'lerden Günümüze Türk Ailesi

Türk basını, 1930'lu yıllarda çıkarılan Basın Kanunu ve daha sonrasında görülen atılımlar ile kurumsallaşmıştır. Türkiye'de basının kurumsallaşması, özellikle gazeteciliğin mesleki olarak yapılanmasına yardımcı olmuştur (Fırat, 2010, s. 65-68). Sermaye piyasası patronlarının basına el atmaları ile birlikte ise Türk basınının özü değişmiş, artık ticari kapitalizmin piyasa kurallarına göre işleyen ve her şeyden önce kar etmeyi amaçlayan bir basın ortaya çıkmıştır (Güngör, 2013, s. 164).

TRT televizyonu, 1 Temmuz 1984'te renkli yayına geçmiştir. Bu dönemde kitap, gazete, dergilere sınırlandırmalar ve yasaklar getirilirken; her ne kadar devletin sözcüsü konumunda olsa da yabancı ve yerli diziler-filmler ile reklamları eksik etmeyen televizyonlar, serbestçe izlenebilmiştir. 1988 yılında gerçekleştirilen kablolu televizyon uygulamasına insanlar tarafından beklenen ilgi gösterilmemiş, hedeflenen hız ve abone sayısına ulaşılamamıştır. 1991 yılında 2 milyon eve ulaşması hedeflenen kablolu televizyon abone sayısı, ancak 17.500 kadar olmuştur. 1990'lı yıllara gelindiğinde özel yapımlar artmış, PTT kablolu televizyon yayınını gerçekleştirmiş, tecimsel bir televizyon kanalı uydudan yayına başlamış ve reklam sektörünün büyümesi hızlanmıştır (Kejanlıoğlu, 2004, s. 246-304).

1990'lı yıllardan önce ulusal yapıda olan Türk medya sistemleri, 1990'lardan sonra küresel ticari medya piyasasının himayesine girmiştir (Çakır, 2014, s. 301). 1990'lı yıllardan itibaren kanal sayısının artması ile yabancı ülkelere bağımlılık da artmış; yeni ve çeşitli formatlarla tanışan Türk izleyicisi ise, daha fazla tüketip daha fazlasını isteyerek saatlerini televizyon karşısında geçirmeye ve evine birden fazla televizyon almaya başlamıştır (Özel, 2015, s. 9). Türkiye'nin ilk özel televizyon kanalı olan ve 1990 yılında yayına başlayan *Star 1* kanalındaki, birkaç yerli komedi dizisi dışındaki neredeyse tüm yapımlar yabancı kaynaklı olmuştur. Özel bir televizyon kanalının açılmasıyla doğrudan ilgisi olan Turgut Özal; böylece "*ileri kapitalizm aşamasının temel iktisadi kaynağı iletişim altyapısı ve enformasyon ile mali sermaye siyasal yetkilerin ve iktisadi çıkarların seferber edilmesiyle*" özel televizyonculuğu her yoldan güçlendirmeye çalışmıştır. 1991-1994 yılları arasında özel radyo ve televizyonlar art arda açılmıştır. Art arda açılan özel televizyon kanalları ile iletişim sektörü dışındaki sermayenin, iletişim sektörüne aktarılmasını Kejanlıoğlu; '1990'lı yıllar Türkiyesi'nde bir medya endüstrisinin var oluşu' olarak adlandırmıştır (2004, s. 313-420).

1990'lı yıllar, artık medyada görünür olmayanların önemsenmedikleri, görüntünün hüküm sürdüğü yıllardır (Aydın ve Taşkın, 2015, s. 438). RTÜK'ün verdiği rakamlara göre; 2 Ocak 1998 tarihine gelindiğinde; Türkiye'de 16 ulusal, 15 bölgesel ve 230 yerel televizyon kanalı ile 1.200 özel radyo sayısı mevcuttur. Türkiye'nin ilk özel televizyonu *Star 1* kanalının ardından hızla ve art arda açılan özel radyo ve televizyon kanalları hükümet kararı ile kapatılınca; artık gündelik yaşam ve serbest zamanlar için vazgeçilmez hale gelmiş olan bu kanallar, halkın tepkisi ile geri alınmıştır (Aydın ve Taşkın, 2015, s. 438). Diğer yandan, 1990'lı yıllarda teknolojiye meraklı ve Amerika'da eğitim gören genç gazeteci kuşağı, topluma Amerikan hayranlığını ve kültürünü aşılamış; modernitenin yeni göstergeleri, cep telefonları ve internet olmuştur. Köşe yazarları Türk gençliğini teknolojik gelişmelerden haberdar etmiş; iktidarı döneminde Özal, yurtdışındaki bilgisayar mağazalarını sıklıkla ziyaret etmiş; teknolojiye ayak uydurmak, ondan zevk almak ve onu yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline getirmek çağdaşlığın ve seçkinliğin bir özelliği haline gelmiştir (Bali, 2013, s. 175-176, 207).

Televizyondan sonra en popüler medya olan internet de, Türk halkı tarafından oldukça çabuk benimsenmiştir ve günümüzde de kullanıcı sayısı hızla artmaktadır.

Türkiye'de ilk internet bağlantısı, 12 Nisan 1993'te 64 Kbps hızında bir hat ile Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nin Bilgi İşlem Daire Başkanlığı'nın sistem salonundaki yönlendiriciler kullanılarak kurulmuştur. Daha önceleri, 1986 yılında Türkiye'de tesis edilmiş olan Türkiye Üniversiteler ve Araştırma Kurumları Ağı'nın hat kapasitesinin yetersiz kalması ve teknolojik ihtiyaçlara cevap verememesi üzerine; internet teknolojilerini kullanan yeni bir ağ tesis etmek için ODTÜ (Ortadoğu Teknik Üniversitesi) ve TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu) 1991 yılı sonlarına doğru bir proje başlatmışlardır. 1992'de Hollanda üzerinden yapılan ilk deneysel bağlantıdan sonra 1993 yılında ODTÜ'den kurulan bağlantı, Türkiye'nin ilk internet bağlantısı olarak kabul edilmektedir. Daha sonraları 1993-1996 yılları arasında Türkiye'nin kimi üniversiteleri ODTÜ üzerinden internete bağlanmış, bazı kamu kuruluşları da aynı şekilde ODTÜ'deki bağlantıdan faydalanmışlardır. İnternet, Türkiye'deki ticari kuruluşlara ve evlere 1996 yılında girmiştir ve bunu TURNET projesi ile *Türk Telekom* sağlamıştır. 1997 yılında Türk Telekom'un internet şubesi sayısı 80'e ulaşmış; bu şirkete rakip olarak ayrıca *Superonline* belirmiş ve yine 1997 yılının sonuna gelindiğinde Türkiye'de 10.000 ticari şirket, 30.000 bilgisayar ve 250.000 kişisel internet kullanıcısının var olduğu tespit edilmiştir (Türkiye'de İnternet'in Kısa Tarihi, 2010: http://www.socialmediatr.com, *Sosyal Medya Türkiye*). Türkiye'ye 1990'larda gelmesine rağmen, 2000'li yıllarda kullanıma sunulan hızlı ve sabit ücretli ADSL teknolojisi ile birlikte internet teknolojisi; 24 saat kullanılabilmek üzere evlere girmiştir (Irak, 2012, s. 10-11). 2007 yılından beri yasalar ile korunan internetin ve yanı sıra sosyal medya uygulamalarının resmi kontrol ve denetimini *Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu* yapmaktadır (Kuşay, 2010, s. 70).

Yeni medya teknolojilerinin Türkiye'de yaygınlaşmaya başladığı dönemde doğan çocuklara "*ekran kuşağı*" çocukları adı verilmiştir. RTÜK'ün 2013 yılında yaptığı bir araştırmaya göre, günümüzde Türkiye hanelerinde çocukların %40'ının odasında televizyon bulunmaktadır ve internet (%60.8), bilgisayar/tablet (%48.6), cep telefonu (%45) ve televizyon (%40.5), çocukların en çok önem verdikleri iletişim araçlarıdır (Uğurlu, 2014, s. 30-32). *IAB Türkiye*'nin (Interactive Advertising Bureau - İnteraktif Reklamcılık Bürosu) 2014 yılı Nisan ayında yaptığı bir araştırmaya göre ise; Türkiye'deki 12 yaş üzeri internet kullanıcıları, %46,7 oranındadır ve internet

kullanıcılarının %73,6'sı, 18 yaşın altındadır (www.iabturkiye.org, *IAB Türkiye İnternet Ölçümleme Araştırması*, 2014 Nisan).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2015 yılı araştırma sonuçlarına göre; bu yıl Türkiye'de 32,411,789 internet aboneliği bulunmaktadır (www.tuik.gov.tr, *Haberleşme İstatistikleri*). Yine 2015 yılı verilerine göre; hanelerin %69,5'inde internete erişim vardır ve 54,8'inde bilgisayar kullanılmaktadır. Daha önemlisi; Türkiye genelinde, kullanıcıların interneti %80,9 gibi büyük bir oranla, sosyal medya platformlarına girmek için kullanıldığı tespit edilmiştir. En son 2013 yılında yapılan bir araştırmaya göre ise; hanelerde %95,6 oranıyla en çok bulunan medya, (akıllı telefonlar da dâhil olmak üzere) cep telefonudur (www.tuik.gov.tr, *Hanelerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı İstatistikleri*). Türkiye'de cep telefonu kullanımı 1994 yılında 81,276 gibi bir abone sayısıyla başlamış; 2015 yılına gelindiğinde ise bu rakam 72,174,826'ya ulaşmıştır (*Türkiye İstatistik Kurumu*, www.tuik.gov.tr, *Haberleşme İstatistikleri*).

Tasarımı, kullanışlılığı, hayatı kolaylaştırması, sosyal ortamda özendirici olması gibi sebeplerle günümüzde hayati bir öneme sahip hale gelen akıllı telefonlar; özellikle gençlerin sosyal yaşamını köklü değişikliklere uğratmıştır. Ümit Sanlav'a göre, günümüzde Türk gençleri daha yataktan kalkmadan akıllı telefonlarından sosyal medya hesaplarını kontrol etmektedirler. Çoğunluğu sosyal medya bağımlısı olan gençler, internet olmayınca kendilerini huzursuz ve boşlukta hissetmekte ve bir şeyleri kaçırdıkları hissine kapılmaktadırlar. Her uyarı geldiğinde yaptığı işi bırakıp telefonunu kontrol etme, sürekli sosyal medyada neler olup bittiğini takip etme ve anı yaşamak yerine sürekli bir şeyleri sosyal medya ortamında paylaşma derdinde olanların sayısı gün geçtikçe artmaktadır (Türkiye Bilişim Dergisi, 2014, s. 159).

Aladağ ve Yağbasan, dünya çapında en yüksek yeni medya kullanım oranlarının, genç nüfusun fazlalığından ve teknolojiye duyulan ihtiyaçtan dolayı Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde olduğu ve bu ülkelerde yeni medya teknolojilerinin daha çok sosyal amaçlarla kullanıldığını öne sürmüşlerdir. Yazarların gerçekleştirdiği araştırmanın sonuçlarına göre, Türkiye'de de yeni medya teknolojilerini en yoğun şekilde gençler kullanırken, 52 yaş üstü bireyler çoğunlukla klasik medya teknolojilerini kullanmakta; ayrıca 47 yaş sonrasında aktif yeni medya kullanımının azaldığı görülmektedir (2013, s. 678, 686).

Her ne kadar bugüne kadar yapılan araştırmaların hemen hepsi, gençlerin yeni medya kullanımına odaklanmış olsa da; artık genç-yetişkin, eğitimli-eğitimsiz, çocuk-ebeveyn vb. hemen herkesin yeni medya teknolojilerini fazlasıyla kullandığı gözlemlenmektedir. Medya teknolojileri bireylerin hayatlarına bu kadar girmesi ile birlikte, aile serbest zaman etkinlikleri de bazı değişimler göstermiştir. Ev içi serbest zamanların çoğunun da medya kullanımı ile geçirildiği görülmektedir.

Türk Aile Araştırmaları Kurumu'nun 2011 yılında Türk aileleri üzerinde yaptığı araştırmada; Türkiye'de erkekler de (%86) kadınlar da (%73) özellikle akşam saatlerinde daha çok televizyon izlediklerini ve bireylerin %77'si, televizyonu diğer hane bireyleriyle birlikte izlediklerini ifade etmişlerdir. Birlikte izleme etkinliğinin oranı; çekirdek ailelerde daha yüksek iken (%80), dağılmış ailelerde (%42) daha düşüktür. Özellikle Batı'daki kentlerde, televizyonun yalnız izlenme oranları artış göstermektedir. Evlerde yeni medya kullanımına bakıldığında ise; %53 oran ile Türkiye'de en çok İstanbul şehrindeki hanelerde internet bağlantısı olduğu görülmüştür. İnternet bağlantısına sahip ailelerin çoğu çekirdek ailelerdir (%38) ve öğrenim durumu arttıkça, internet kullanımı artmaktadır. Herhangi bir öğrenim görmemiş bireylerin sadece %3'ü interneti kullanırken, üniversite okumuş bireylerin %89'u interneti kullanmaktadır. Ayrıca, bireylerin interneti en çok (%58) evlerinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Kullanım amaçlarına bakıldığında, bireylerin %38'i ev içi serbest zamanda interneti araştırma ve bilgi edinme amaçlı, %22'si iş takibi için kullanırken; sonuçlara göre Türkiye genelinde sosyal medya erişimi için internet kullanım oranı %26'dır. Sosyal medya amaçlı kullanımın dağılmış ailelerde (%33), bilgi edinme amaçlı kullanımın da çekirdek ailelerde (%39) daha baskın olduğu görülmüştür. Dahası; internet kullanımının, Türk ailelerinde anne-baba ve çocuklar arasında %20 gibi bir oranla sorun oluşturduğu tespit edilmiştir. Türkiye'nin kentli çekirdek ailelerindeki ebeveynler, çocuklarını televizyon izlenen saatleri kısıtlayarak (%38) ve oyun oynanmasına izin vermeyerek (%34) cezalandırma yöntemine başvurmaktadırlar. Dağılmış ailelerde ise bu tür medya kullanım yasaklaması içeren cezaların daha az verildiği ortaya çıkmıştır (TAYA, 2011, s. 162-270).

Yapılan araştırmalardan da görüldüğü gibi; yeni medya teknolojileri, Türkiye'deki hanelere de fazlasıyla girmiştir. Bu teknolojilerin, Türk ailelerinin serbest zamanlarındaki kullanım oranları ve ev içindeki medya kullanımının aile içi iletişim üzerindeki rolünü tespit edebilmek adına; İstanbul ilinde yaşayan 10 aile ile yapılmış odak grup görüşmelerinden oluşan, nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Son Bölüm'de, bu çalışmadan bahsedilecektir.

4. AİLE İÇİ MEDYA KULLANIMINDA TÜRKİYE: İSTANBUL ÖRNEĞİ

4.1. Araştırmanın Konusu

Günümüzde hemen hemen her ev, yeni medya teknolojileriyle donatılmıştır. Giderek hafifleyen ve ucuzlayan kişisel medya teknolojileri artık bireyin zamanlarının çoğuna hâkim durumdadır. Özellikle ev içi serbest zamanlarda medya kullanımı; aileyi, aile içi iletişimi ve çocukların gelişimini oldukça etkilemektedir. Günümüz aileleri; internet, cep telefonu, sosyal medya teknolojileri, televizyon gibi medya teknolojilerinin yoğun kullanımı sebebiyle birbirlerine yeterli zamanı ayırmamaktadır. Fiziksel olarak birlikte geçirilen zamanların çoğunda ise aynı mekânlar paylaşılsa da, ayrı yaşanabilmektedir (Çalışkan ve Aslanderen, 2014, s. 271-272).

Bugünlerde hem çocuklar, hem de anne-babalar aşırı meşgul olduğundan; aile bireylerinin bir araya gelmesi oldukça zor hale gelmiştir ve aile üyelerinin bir arada olabildiği en önemli mekân, 'ev'dir. 'Ev', aile etkileşimlerinin merkezidir. Hatta gençlerin, ebeveynleriyle en çok serbest zaman etkinliklerinde bulundukları yer, evleridir. Sıradan ya da önemsiz gibi görünse de; kimi araştırmalar, her iki ebeveynin de katıldığı aile yemeklerinin bile, gençlerin iyi halleri açısından çok faydalı olduğunu ortaya koymuştur (Offer, 2013, s. 26-37). Ev içi aile serbest zaman etkinliklerinin gençler için taşıdığı önemin yanı sıra; birçok çalışmanın sonucuna göre birlikte etkinlikler yapan çiftlerin de, bireysel ve yalnız olarak vakit geçirenlere kıyasla, aile hayatlarından daha memnun olduklarını ifade ettikleri görülmektedir (Buswell vd., 2012, s. 175). Bu bağlamda, aile üyelerinin birbirleriyle olan bağlarını sağlamlaştırma potansiyeli taşıyan en önemli alan olan serbest zamanların medya kullanımı ile geçirilmesi, günümüzde aile kurumunun sağlıklı işleyişi açısından bir tehdit unsuru taşımaktadır.

Yeni medyanın aile kurumu ile ilgili bugüne kadar değinilmiş en faydalı özelliği, uzakları yakın etmesidir. Bu teknolojilerin günümüzde en çok kullanılan aracı olarak özellikle akıllı cep telefonları; birbirinden uzakta olan aile bireylerine, belki de evde birlikteyken olacağından daha fazla, istedikleri zaman birbirleriyle iletişim

kurabilme ve aile bağlarını sürdürme imkânı vermektedir (Geser, 2006, s. 3-5). Pew İnternet ve Amerikan Yaşamı Projesi'nin (*Pew Internet and American Life Project*) bulgularına göre; hem cep telefonu hem de internet sahibi olan ailelerin %28'i, bu teknolojileri kullanmanın ailelerini daha yakın hale getirdiğini belirtmişlerdir. Başka çalışmalara göre, cep telefonlarını yanı sıra *Facebook* gibi sosyal ağ sitelerinin, üniversite öğrencilerinin veya evden uzakta olan askeri personelin aileleriyle konuşabilmelerini sağladığı ortaya çıkmıştır. Mesajlaşma ve e-posta kullanımı da, aileler ve arkadaşların iletişim kurmalarını ve bir araya gelmelerini sağlamaktadır[4] (Padilla-Walker vd., 2012, s. 429).

Ancak, aynı ev içerisinde birlikte olamayan aile üyeleri için olumlu ve bağları koruyucu bir görev gören medya teknolojileri; ev içerisinde kullanıldığında aynı derecede faydalı olamayabilmektedir. Ley ve arkadaşlarının araştırmasına göre, akıllı telefon gibi medya teknolojilerine sahip evlerde artık bireyler birbirlerinin izlediği programı sevmeseler de birlikte oturmakta, ancak farklı medya teknolojileriyle meşgul olmaktadırlar. Ley ve arkadaşları bunu, "farklı ilgilerle birlikte izleme" (*viewing with different interests*) olarak adlandırmışlardır. Yeni medyada farklı teknolojik işlevlerin birbiriyle iç içe geçmesi, kullanıcılara araç seçimi konusunda esneklik sağlamaktadır. Özellikle akıllı telefonlar, fiziksel yakınlığı kaybetmeden aile bireylerini bir arada tutma konusunda çok yardımcı olmaktadır. Ancak, bu aile bireylerinin birbirleriyle etkileşimini arttırmamaktadır. Akıllı telefonların küçük ekranları, kullanıcıların bireysel etkinliklerinin diğer aile bireylerinden gizli kalmasına sebep olmaktadır. Böylece kimse, ötekinin ne yaptığını bilmemektedir. Bu durumda dizüstü sistemlerin yeni tasarımları oturma odasındaki sosyal paylaşıma pek bir fayda sağlamamaktadır (Turkle, 2014, s. 817-826).

Ev içi serbest zamanların medya tarafından doldurulușu radyo ve televizyon teknolojilerinin evlere girmesiyle başlamış olsa da; yeni medyanın kilit teknolojisi olan internet, aile bireylerinin medya kullanımını giderek artırmış ve daha bireyselleştirmiştir. Genel itibariyle aile, kapalı bir sosyal sistemdir ve bazı karamsar yazarlara göre ayrıca internet teknolojisi, aile kurumunun ortasında bir delik açmıştır;

[4] Mesajlaşma, e-posta gönderimi, ya da sosyal medya kullanımı gibi birçok iletişim aracının artık en çok akıllı cep telefonları üzerinden yapıldığı, göz ardı edilmemesi gereken bir noktadır. Dolayısıyla, internet içeren ve bu tür uygulamaları sunan akıllı cep telefonları; aslında günümüzde "yeni medya" deyince akla gelebilecek ilk araçlardandır.

çünkü aile sisteminin sağlıklı bir biçimde yürüyebilmesi için mahremiyet gereklidir ve ev içinde kullanılan internet, mahremiyeti yok etmektedir. Aile yaşamının bir sahne arkası, bir de sahne önü vardır. Sahne arkası genellikle evdir; burada aile bireyleri samimi bağlar kurmakta ve birbirlerine gerçek duygularını göstermektedirler. Aile bireyleri, bu arka sahneyi dışarıdaki insanların gözetiminden ve eleştirilerinden korumaktadırlar. Sahne önünde ise, toplumun empoze ettiği kurallara göre davranmaya çalışan aile bireyleri vardır. Güçlü aile ilişkilerini sağlayabilmek için, dış dünyayla aile arasında net bir çizgi çekmek gerekmektedir. Mesch'e göre internet, bu sınıra tehdit oluşturmaktadır. Ailenin dışarıyla kendisi arasında sınır çizebilmesi için, aile bireylerinin birlikte vakit geçirmesi gerekmektedir. Karamsarların başka bir görüşüne göre de internet kullanımı, ebeveynlerle çocukların birlikte geçirdikleri zamandan çalmakta ve çocukları anne babalarından sosyal anlamda koparmaktadır (2006, s. 123-124).

Gerek televizyon, gerek internet, gerekse de diğer yeni medya teknolojilerinin ev içi serbest zamanda sunabileceği en büyük fayda; aile bireyleri tarafından birlikte oyun oynama, ya da tükettikleri medya içerikleri üzerinden sohbet etmek gibi, aile içinde paylaşımlara vesile olabilecek biçimlerde kullanılmasıdır. Yani; aile bireyleri bireysel medya tüketimi gibi bir serbest zaman etkinliği içine girerlerse, aile içi iletişim azalacak ve aile işleyişi bozulacaktır. Tam tersi, eğer aileler birbirleriyle bağlantı kurmalarına yardımcı olacak medya etkinliklerine girerlerse, ebeveynler çocuklarıyla medya ile ilgili konuşur ve onları gözlemlerse, o zaman aile içi iletişim artacak ve aile işleyişi olumlu anlamda yükselecektir (Hodge vd., 2012, s. 287).

Padilla-Walker ve arkadaşlarına göre, aslında ebeveynler ve gençler genellikle medya sömürülerine birlikte katılmakta, medya teknolojilerini birbirlerine bağlı kalmak için kullanmakta ve aile rutinlerini medya kullanımı aracılığıyla yapılandırmaktadırlar. Medya teknolojileri aile bireyleri ile birlikte kullanıldığında, aile iletişimini etkileyebilen, paylaşılan bir gerçeklik hissi oluşturmaktadır. Bu durum ise, özellikle gençlik evresinde önemlidir; çünkü bu evrede gençler ebeveynlerinin bakış açısını tanıma aşamasındadırlar. Örneğin, televizyon izleme etkinliği kalitesi düşük bir etkinlik olup aile içinde kitap okunma oranlarını düşürse de, diğer yandan birlikte izleme sayesinde aile bireyleri arasındaki fiziksel bağlantıyı artırabilmektedir. Görünüşe göre doğru kullanıldığında medya, aile sistemi içerisinde yapılandırıcı bir role sahip

olabilmektedir. Aile Sistemleri Teorisi'ne (Family Systems Theory) göre; birlikte zaman geçirmek ve paylaşılan bir gerçekliğe sahip olmak, aile içi iletişimi geliştirebilmektedir. Örneğin; ebeveynler ve çocuklar ortak olarak sevdikleri bir programı izlediklerinde hem birbirlerini daha iyi anlayabilmekte, hem de programdan sonra konuşma ihtimalleri artmaktadır. Aileler program ile ilgili ortak şakalar üretebilmekte, medya kullanımını içeren aile ritüelleri oluşturabilmekte; ya da programın bazı kısımlarını ciddi meselelerde örnek göstererek kullanıp aile bağlantısını güçlendirebilmektedirler (Padilla-Walker vd., 2012, s. 426-436). Dahası; babalarıyla yaşlarına uygun video oyunları oynayan kız çocuklarının, zihinsel sağlıklarının daha güçlü olduğu, daha güçlü bir aile bağlılığı hissi içinde oldukları ve daha iyi davranışlar sergiledikleri görülmüştür (Hodge vd., 2012, s. 299). Sosyal ağ oyunları da, ailelere farklı bir etkileşim, bağlantı, konuşacak bir konu, ya da birbirinden uzakta olan aile bireyleri için buluşma ve birlikte vakit geçirme imkânları sunmaktadır. Birlikte sosyal medya platformları üzerindeki oyunları oynayarak, aileler var olan ilişkilerine farklı bir boyut ekleyebilmektedirler (Boudreau ve Consalvo, 2014, s. 1128).

Özetle bugün, aile kurumu iki ihtimal ile karşı karşıyadır: Ya teknoloji aile bireylerine ortak etkinlikler sağlayıp onları daha da yakınlaştıracak, ya da bireysel ilgilerini çekip onları teknoloji dünyasına hapsederek birbirlerinden koparacaktır. İçinde yaşadığımız küresel dünyada, Türk ailelerinin de karşı karşıya olduğu bu durumu inceleyebilmek ve tespitte bulunabilmek; hem toplumun hem de bireylerin sağlıklı bir geleceğe sahip olabilmesi açısından son derece önemlidir.

4.1.1. Araştırma Konusunun Amacı ve Önemi

'Aile bağları', aile bireylerinin birbirlerine karşı hissettikleri duygusal bağdır. Yoğun medya kullanımının aile içi iletişim ile olan bağlantısı gerçekten büyüktür. Türkiye'de toplumun temeli olarak görülen aile kurumun sağlıklı bir biçimde varlığını sürdürebilmesi için ise, aile bağlarının sağlamlığını koruyabilmek çok önemlidir. Bir çocuğun sağlıklı ve normal gelişiminin sağlanabileceği en önemli mekân, mutlu ve ilgili anne-babaların oluşturduğu aile yuvasıdır. Gerek kardeşler arasında gerekse de anne-baba ve çocuklar arasında bencillik ve kendine odaklı yaşam, aile içi iletişimin önünde bir engeldir (Canatan ve Yıldırım, 2013, s. 141-146). İletişim kurma, aile işleyişinin

anahtar yapısıdır. Aile içi krizler dışında bugün aile bireylerini bir araya getirebilecek tek unsur, ortak yapılacak aile serbest zaman etkinlikleridir. Jeffred, Neuendorf ve Atkin'in (2003) yaptığı araştırmaya göre, yaşadığımız çağda bireylerin zamanının yarısı kadarı medya tüketimine harcanmaktadır. Bugün sunduğu teknolojik olanaklarla medya, hem gençlerin hem de yetişkinlerin serbest zamanlarına gözünü dikmiş durumdadır. Şu apaçık bir gerçektir ki, medya, bugünün ailelerinin geçirdiği evrimi anlayabilmede çok önemli bir rol oynamaktadır; bu yüzden de aile serbest zamanları ile ilgili çalışan akademisyenlerin ve ebeveynlerin medyaya dayalı aile serbest zamanlarını önemsemeleri gerekmektedir (Hodge vd., 2012, s. 286-303).

Aile Bakanlığı'nın Türk aileleri üzerinde en son yaptığı araştırmaya göre; Türk aileleri sadece %80 oranında hafta sonlarında, %81 oranında da akşam yemeklerinde sık sık bir araya gelebilmektedir. Hane halkı üyelerinin sık sık birlikte yaptığı serbest zaman etkinliklerinin başında, %60 oranla birlikte televizyon izlemek gelmektedir (TAYA, 2011, s. 271, 301). Buna karşılık, Türkiye'deki 300 aile üzerinde yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre ise, "*birlikte bir şeyler yapan*" aileler, kendilerini 'mutlu' bir aile olarak tanımlamaktadır. Küreselleşmenin getirdiği değerlerle birlikte, geleneksel ataerkil yapısı özellikle kentli ailelerde dönüşmeye başlamış olsa da; ailece vakit geçirmenin Türk ailelerinde hala önemli olduğu varsayılmaktadır (Aslan, 2009, s. 159-163).

Türk ailelerinin serbest zaman etkinlikleri ile ilgili nicel bilgiler veren araştırmaların sonuçları oldukça faydalıdır. Ancak, Türkiye'de ailelerin medya kullanım pratiklerinin aile içi iletişim üzerindeki rolü ile ilgili nitel bir araştırma henüz bulunmamaktadır. Bu bağlamda, odak grup görüşmeleri aracılığıyla yapılmış bu araştırmada, evde medya kullanımının Türk ailelerinin aile içi iletişimi üzerinde nasıl bir rolü olduğu incelenecektir.

4.2. Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemini esas alan odak grup görüşmeleri ile gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmelerinde en fazla 3-4 ana soru ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmaktadır. Bu görüşmelerde katılımcılar, konuyu detaylı bir biçimde inceleme amacıyla sorulmuş birkaç açık uçlu soru aracılığı

ile kendilerinin farkında oldukları ya da olmadıkları özellik ve davranışlarını görmekte ve bunların arkasında yatan nedenleri öğrenmektedirler. Birkaç kişi ile aynı anda görüşülen bu yöntemde, grup içindeki kişiler arasındaki etkileşim ve tartışmalar oldukça önemlidir. Belli topluluklar içerisindeki bireylerin ortak düşüncelerini yansıtan ve bireylerin, içinde yaşadıkları dünyayı nasıl algıladıkları ile ilgili duygu ve düşüncelerini simgeleyen "*sosyal temsiller*"i tespit edebilmenin en iyi yollarından birisi de odak grup görüşmeleridir (Şahsuvaroğlu ve Ekşi, 2008, s. 128-137). Sosyal olguları araştırmak ve anlamak için nitel araştırmaların kullanılması, daha detaylı ve açıklayıcı sonuçlara ulaşılmasını sağlamaktadır. Nitel araştırmalarda nicel veriler (yüzdeler, istatistikler, vb.) vermek şart değildir. Burada önemli olan, bireysel düşünce farklılıklarını ortaya koymaktır. Krueger'e göre (1994) odak grup görüşmesi; katılımcıların düşüncelerini açıkça dile getirebileceği, dikkatli bir biçimde tanımlanmış ve görüşülen kişilerin öznelliklerinin ön planda tutulduğu bir tartışma ortamıdır. Odak grup görüşmelerinin en önemli yanı, grup içi etkileşim ve katılımcıların birbirlerinin fikirlerini tetiklemesi sonucunda, farklı fikirlerin ortaya çıkmasıdır (Çokluk vd., 2011, s. 97-105).

Söz konusu özellikler doğrultusunda, bu çalışmada geçerliliği ve güvenilirliği sağlamak adına gözlem yoluyla edinilen bilgiler, görüşme yoluyla teyit edilmiş; yani "*çeşitleme*" stratejisi kullanılmıştır. Yine bir çeşitleme stratejisi olarak, görüşülecek aileler farklı bireyler ve ortamlardan seçilmiştir. Nitel araştırmada, nicel araştırmada olduğu gibi bir genellemeye varma amacı bulunmadığından; bu çalışmada az sayıda örneklem ile aile biçimleri, seçilen ailelerin ekonomik durumları, çocuklu-çocuksuz aileler gibi farklılık ve çeşitlilikler dâhil edilerek, zengin bir sonuç elde etmek amaçlanmıştır. İsimlendirmek gerekirse, bu çalışmada "*maksimum çeşitlilik örneklemesi*" kullanılmıştır. Görüşülen ailelerin hepsinin ortak özelliği; televizyon, internet ve en önemlisi akıllı cep telefonu gibi yeni medya teknolojilerini aktif olarak kullanmalarıdır. Olay ve olguları doğal ortamları içinde gözlemlemek adına, aileler ile evlerinde görüşme yapılmıştır. Görüş farklılıklarını ortaya çıkarabilmek için araştırma sırasında hem anne-babalar, hem de (varsa) yeni medya teknolojilerini kullanabilme yetisine ve yaşına sahip çocukları ile görüşülmüştür. Görüşmelere başlamadan önce, katılımcılar araştırma ile ilgili ayrıntılı olarak bilgilendirilmiş ve her bir katılımcının kendi rızası alınmıştır. Görüşmelerde hem önceden hazırlanmış üç soru sorulmuş; hem de daha ayrıntılı bilgiler alabilmek amacıyla, ya da görüşmenin tıkandığı yerlerde

sohbeti sürdürebilme amacıyla; görüşme esnasında gerekli görülen bazı sorular sorulmuştur (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 102-150). Son olarak, görüşmeye dair ses kayıtları deşifre edilip birer yazılı metin haline getirilerek, niteliksel veritabanı oluşturulmuştur. Çözümleme yöntemi olarak ise, "*içerik analizi*" yapılmıştır. Görüşme kayıtlarındaki verilerden yola çıkılarak belirli başlıklar altında anahtar temalar tespit edilmiş, katılımcıların ifadeleri birebir alıntılarla bu temalar altında verilmiştir (Çokluk vd., 2011, s. 105).

4.3. Çalışma Grubu

Araştırma, İstanbul ilinde yaşayan, farklı sosyo-ekonomik düzeylere ve farklı demografik özelliklere sahip (yeni evli çocuksuz çift, yeni evli çocuklu çift, geniş aile, çocuklu ve emekli ebeveynlerden oluşan aile, çocuklu ve çalışan ebeveynlerden oluşan) ailelerle yapılmıştır. 10 aile ile odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir ve görüşülen aile bireyleri (görüşmelere aktif olarak katılamayan çocuklar-bebekler hariç), toplamda 29 kişidir.

4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıklarından birisi, görüşmelerin tek kişi tarafından yapılmasını gerektirmesidir. Sağlıklı görüşmeler yapabilmek için gerekli zaman, enerji, organizasyon ve maddi kaynakların tek bir kişinin sorumluluğunda olması; çalışma açısından bir sınırlılık oluşturabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 134). Diğer bir sınırlılığın, çocukların ebeveynlerinin yanında konuşmaktan çekinmesi ya da kadın katılımcıların kocalarının yanında konuşmaktan çekinmesi gibi; katılımcıların kendilerini grup baskısı altında hissederek davranma ihtimalidir.

4.5. Araştırmanın Problemi

Günümüzde bireylerin serbest zamanlarında oldukça önemli bir yer kaplayan yeni medya teknolojileri, her ne kadar sürekli iletişim halinde olma izlenimi verse de, kullanıcılarının fiziksel olarak yakınlarında olan insanlarla iletişimlerinin kopmasına

neden olmaktadır. Bu etki, aile içi iletişim üzerinde de kendisini göstermektedir. Bireylerin doğumlarından itibaren en yakınlarında olan ve gerek toplumsal, gerekse de bireysel gelişimleri açısından beslendikleri en önemli kurum olan aile içerisinde iletişimin sağlıklı bir biçimde sürdürülmesi, bu kurumun devamlılığı açısından çok önemlidir. Ev içi serbest zamanları dolduran medya teknolojileri, tüm dünyada aile içi iletişimi tehdit eder hale gelmiştir. Aynı zamanda ülkemizde de hem televizyon, hem de internet içeren yeni medya teknolojileri fazlasıyla evlere ve bireylerin hayatına girmiş ve Türk aile üyelerinin birbirleriyle olan iletişimlerini azaltarak, bireyselleşmelerini artırmıştır. Sonuç olarak, içinde bulunduğumuz küresel dünyada, Türk ailesinin de kapitalist değerlerle bireyselleştirildiği ve bu değerlerle özdeşleştikçe, iletişiminin ve devamlılığının tehdit altına girdiği görülmektedir.

Bu durumun öneminden yola çıkarak bu çalışmada, geleneksel medyanın temsili olarak televizyon, yeni medyanın temsili olarak da internet (ve internet içeren tüm yeni medya teknolojilerinin) kullanımı özelinde; Türk ailelerinin ev içi serbest zamanları içerisinde medya teknolojilerinin yerinin ne olduğunu ve bu durumun aile bireyleri arasındaki iletişimi nasıl dönüştürdüğünü tespit edebilmek hedeflenmiştir. Türk aileleri içerisindeki medya kullanım profili, aile bireylerinin kendi ağızlarından verilen cevaplarla çıkarılarak; Türkiye için her zaman toplumun en önemli kurumu sayılan ve modernleşmenin etkileriyle sürdürülebilirliği giderek zorlaşan aile kurumunun, nasıl daha iyi bir duruma getirilebileceği üzerinde düşünülmesi sağlanacaktır.

Bu noktadan yola çıkarak, çalışmanın problemi şu şekilde belirlenmiştir:

Ev içi serbest zamanda medya kullanım pratiklerinin, Türk aile bireylerinin birbirleriyle olan iletişimi üzerindeki rolü nedir?

Modern dönemin çalışma koşulları ile birlikte zaten birbirleriyle geçirebilecekleri vakitler oldukça azalan aile bireyleri; ev içinde bir araya gelebildikleri ve etkileşimleri için en faydalı olabilecek serbest zamanları da medya teknolojileriyle geçirince, aile içindeki bağlar zayıflayabilmektedir.

Bu tespit doğrultusunda, bu çalışmada yukarıdaki sorunun cevabı bulunmaya çalışılacaktır.

4.6. Araştırmanın Bulguları

4.6.1. Nicel Bulgular

Öncelikle, katılımcıların demografik bilgileri ve görüşmelerdeki sorulara verdikleri ortak cevaplarla ilgili bazı analizler verilecektir. Görüşülen ailelerdeki, görüşme sorularına aktif olarak cevap veremeyen-konuşamayan bebek yaştaki çocuklar, analizlere dâhil edilmemişlerdir.

Tablo 1

Katılımcıların Yaş Ortalaması

Statüsü	Yaş Ortalaması
ÇOCUK	17
EBEVEYN	42

Görüşme yapılan ailelerdeki çocukların yaş ortalaması 17, ebeveynlerin yaş ortalaması ise 42'dir. Bu ortalamaya, görüşmelere aktif olarak katılamayan bebekler dâhil edilmemiştir.

Tablo 2

Katılımcıların Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	%
ERKEK	14	48%
KADIN	15	52%
Toplam	**29**	**100%**

Hem çocuklar (bebekler hariç) hem de ebeveynler olmak üzere katılımcıların %48'i erkek, %52'si ise kadındır.

Tablo 3

Katılımcıların Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Çocuk		Ebeveyn		Genel Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
İLKÖĞRETİM	3	33%	4	20%	7	24%
LİSE	2	22%	2	10%	4	14%
ÖNLİSANS	1	11%	2	10%	3	10%
LİSANS	3	33%	11	55%	14	48%
DOKTORA		0%	1	5%	1	3%
Genel Toplam	**9**	**100%**	**20**	**100%**	**29**	**100%**

Katılımcılardan çocukların %33'ü ilköğretim, %22'si lise öğrencisidir. %11'i önlisans mezunu olan gençlerin %33'ü ise hala lisans eğitimi görmektedir. Ebeveynlerin %55'i lisans mezunu iken; %20'si ilköğretim, %10'u lise, %10'u önlisans, %5'i ise doktora mezunudur.

Tablo 4

Katılımcıların Çalışma Durumu

Çalışma Durumu	Çocuk		Ebeveyn		Genel Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
ÇALIŞIYOR		0%	11	55%	11	38%
ÇALIŞMIYOR	9	100%	5	25%	14	48%
EMEKLİ		0%	4	20%	4	14%
Genel Toplam	**9**	**100%**	**20**	**100%**	**29**	**100%**

Genel olarak katılımcıların %48'i çalışmamakta, %38'i çalışmaktadır; %14'ü ise emeklidir. Görüşülen çocukların hiçbiri çalışmaz iken; ebeveynlerin %55'i çalışmakta, %25'i çalışmamakta ve %20'si ise, emeklidir.

Tablo 5

Aile Kavramının Katılımcılar İçin Anlamı

Aile Kavramının Çağrıştırdıkları	Frekans	%
AİLE ÜYELERİ	4	14%
CEVAP YOK	6	21%
GÜVEN, BAĞLILIK	2	7%
GÜVEN, SAMİMİYET	1	3%
HAYATIN ANLAMI	3	10%
HUZUR	7	24%
MUTLULUK	1	3%
SAHİP OLUNACAK EN GÜZEL ŞEY	1	3%
SAMİMİYET	4	14%
Genel Toplam	**29**	**100%**

Aile kelimesi, katılımcıların %24'ü için "*huzur*", %14'ü için "*samimiyet*", %10'u için "*hayatın anlamı*", %7'si için "*güven, bağlılık*", %3'ü için "*güven, samimiyet*", %3'ü için ise "*mutluluk*" anlamına gelirken; katılımcıların %14'ü kendileri için aile kelimesinin diğer aile üyelerini çağrıştırdığını ifade etmiş, %3'ü de aileyi "*sahip olunacak en güzel şey*" olarak adlandırmıştır.

Tablo 6

Eski Türk Ailesi İle Yeni Türk Ailesi Arasındaki Fark

Eski Türk Ailesi ile Yeni Türk Ailesi Arasında Fark Var Mı?	Çocuk		Ebeveyn		Genel Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
VAR	3	33%	19	95%	22	76%
YOK		0%	1	5%	1	3%
CEVAP YOK	6	67%		0%	6	21%
Genel Toplam	**9**	**100%**	**20**	**100%**	**29**	**100%**

Ebeveynlerin %95'i ise; eski aile anlayışı ile bugünkü aile anlayışı arasında farklar olduğunu düşündüğünü ifade ederken, %5'i bir fark olmadığını belirtmiştir. Katılımcılar genelinde bakıldığında ise; katılımcıların %76'sına göre eski Türk aile yapısı ile bugünkü Türk aile yapısı arasında farklar bulunmakta, %3'üne göre geçmişle bugün arasında bir fark bulunmamaktadır. Görüşülen aile bireylerinin %21'i ise, bu konuda herhangi bir fikir belirtmemiştir.

Tablo 7

Boşanmaların Artma Sebepleri

Boşanmalar Neden Arttı?	Erkek		Kadın		Genel Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
BİREYSELLEŞME		0%	1	7%	1	3%
BİREYSELLEŞME, MANEVİYAT EKSİKLİĞİ	1	7%		0%	1	3%
CEVAP YOK	5	36%	4	27%	9	31%
ÇABUK KARAR VERME	2	14%		0%	2	7%
EKONOMİK ÖZGÜRLÜK		0%	3	20%	3	10%
EKONOMİK ÖZGÜRLÜK VE TAHAMMÜLSÜZLÜK		0%	1	7%	1	3%
EKONOMİK ÖZGÜRLÜK, BİREYSELLEŞME	1	7%		0%	1	3%
EKONOMİK SEBEPLER	1	7%		0%	1	3%
EVLİLİK İNSAN DOĞASINA AYKIRI		0%	1	7%	1	3%
GÜVENSİZLİK	1	7%		0%	1	3%
KANAATSİZLİK	1	7%		0%	1	3%
SAYGI EKSİKLİĞİ		0%	1	7%	1	3%
ŞİDDET, HUZURSUZLUK		0%	1	7%	1	3%
TAHAMMÜLSÜZLÜK	1	7%	2	13%	3	10%
YANLIŞ MEDYA KULLANIMI	1	7%	1	7%	2	7%
Genel Toplam	**14**	**100%**	**15**	**100%**	**29**	**100%**

Katılımcıların %10'u günümüzde boşanmalarının artmasının sebebi olarak "*ekonomik özgürlük*", %10'u "*tahammülsüzlük*", %7'si "*yanlış medya kullanımı*", %3'ü "*bireyselleşme, maneviyat eksikliği*", %3'ü "*ekonomik özgürlük ve tahammülsüzlük*", %3'ü "*ekonomik özgürlük ve bireyselleşme*", %3'ü "*ekonomik sebepler*", %3'ü "*güvensizlik*", %3'ü "*kanaatsizlik*", %3'ü "*saygı eksikliği*", %3'ü "*şiddet, huzursuzluk*"u gösterirken, %3'ü de evliliğin insan doğasına aykırı olduğunu ifade etmiş; katılımcıların %31'i ise bu konuda fikir belirtmemiştir.

Erkeklerin %14'ü boşanmaların artma sebebini "*çabuk karar verme*", %7'si "*bireyselleşme, maneviyat eksikliği*", %7'si "*ekonomik özgürlük, bireyselleşme*", %7'si "*ekonomik sebepler*", %7'si "*güvensizlik*", %7'si "*kanaatsizlik*", %7'si "*tahammülsüzlük*", %7'si de "*yanlış medya kullanımı*" olarak gerekçelendirmiş; erkeklerin %36'sı ise bu konuda fikir belirtmemiştir.

Kadınların %20'si ise; günümüzde ailelerin kolay dağılma sebebini "*ekonomik özgürlük*"e bağlarken; %13'ü boşanma sebebi olarak "*tahammülsüzlük*", %7'si "*bireyselleşme*", %7'si "*ekonomik özgürlük ve tahammülsüzlük*", %7'si "*saygı eksikliği*", %7'si "*şiddet, huzursuzluk*", %7'si de "*yanlış medya kullanımı*"nı göstermiştir. Kadınların %27'si ise bu konuda fikir belirtmemiştir.

İlginç bir detay, '*kadınların ekonomik özgürlüğü*'nü boşanmaların artma sebebi olarak dile getiren katılımcıların çoğunluğunun kadın olmasıdır.

Tablo 8

Çocuklar ve Medya Teknolojileri

Medya Çocuklar İçin Daha Mı Önemli?	Çocuk		Ebeveyn		Genel Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
EVET	3	33%	8	40%	11	38%
HAYIR		0%	2	10%	2	7%
CEVAP YOK	6	67%	10	50%	16	55%
Genel Toplam	**9**	**100%**	**20**	**100%**	**29**	**100%**

Toplamda medya teknolojilerinin çocukları için daha önemli bir yere sahip olduğunu düşünen katılımcıların oranı %38, olmadığını düşünenlerin oranı ise %7'dir. Ebeveynlerin %40'ı, gündelik yaşamda medya teknolojileri kullanımının çocukları açısından kendilerine göre daha farklı bir anlam ifade ettiği görüşündeyken; bu konuda fikir belirten çocukların %33'ünün de aynı şekilde düşündüğü gözlemlenmiştir.

Tablo 9

Eski Aile Serbest Zamanı İle Bugünkü Aile Serbest Zamanı

Aile Serbest Zamanında Değişim Var Mı?	Çocuk		Ebeveyn		Genel Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
EVET	2	22%	14	70%	16	55%
CEVAP YOK	7	78%	6	30%	13	45%
Genel Toplam	**9**	**100%**	**20**	**100%**	**29**	**100%**

Katılımcıların %55'i, eski ev içi aile serbest zaman etkinlikleri ile bugünkü aile serbest zaman etkinlikleri arasında büyük fark görmektedir. Görüşmelere katılan tüm ebeveynler ve çocuklar, fark gördüklerini belirtmişlerdir ve genel olarak katılımcıların %45'i, çocukların %78'i ve ebeveynlerin %30'u soruya bu konuda fikir belirtmemiştir.

Tablo 10

Ailece Geçirilen Serbest Zamanın Önemi

Ailece Serbest Zaman Geçirmek Önemli mi?	Çocuk		Ebeveyn		Genel Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
EVET	6	67%	16	80%	22	76%
HAYIR	1	11%	2	10%	3	10%
CEVAP YOK	2	22%	2	10%	4	14%
Genel Toplam	**9**	**100%**	**20**	**100%**	**29**	**100%**

Katılımcıların %76'sı, ailece serbest zaman etkinlikleri yapmayı önemsediklerini, %10'u ise bunun önemli olmadığını ifade etmiştir. Önemseme oranı çocuklarda %67 iken, ebeveynlerde %80 olarak görülmüştür. Katılımcıların genel olarak %14'ü, çocukların %22'si, ebeveynlerin ise %10'u bu konuda fikir belirtmemiştir.

Tablo 11

Aile Serbest Zamanında Medya

Medya Teknolojileri Aile Zamanından Çalıyor mu?	Çocuk		Ebeveyn		Genel Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
EVET	4	44%	11	55%	15	52%
HAYIR	4	44%	7	35%	11	38%
CEVAP YOK	1	11%	2	10%	3	10%
Genel Toplam	**9**	**100%**	**20**	**100%**	**29**	**100%**

Katılımcıların %52'si, medya teknolojilerinin aile zamanından çaldığını düşünmektedir. Bu düşünceye katılan ebeveynlerin oranı (%55), çocukların oranına (%44) göre daha yüksektir. Katılımcıların genel olarak %10'u, çocukların %11'i ve ebeveynlerin %10'u bu konuda fikir belirtmemiştir.

Tablo 12

Katılımcıların Vazgeçemeyeceği Medya Teknolojileri

Vazgeçilmez Olan Medya Teknolojileri	Çocuk		Ebeveyn		Genel Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
İNTERNET	6	67%	7	35%	13	45%
HEPSİ	1	11%		0%	1	3%
İNTERNET VE RADYO		0%	1	5%	1	3%
İNTERNET VE TELEVİZYON	1	11%		0%	1	3%
CEP TELEFONU		0%	5	25%	5	17%
TELEVİZYON	1	11%	7	35%	8	28%
Genel Toplam	**9**	**100%**	**20**	**100%**	**29**	**100%**

Katılımcıların %45'i, internetsiz bir hayatı düşünemediklerini belirtirken, %28'i sadece televizyonsuz yaşayamayacaklarını ifade etmişlerdir. %17'si için cep telefonu çok önemliyken, katılımcıların %3'ü internet ve radyoyu, %3'ü internet ve televizyonu, %3'ü ise medya teknolojilerinin hepsini vazgeçilmez olarak görmektedirler. Ebeveynler için internet ve televizyon eşit oranda (%35) önemli görünürken, cep telefonu da %25 oranında vazgeçilmez olarak belirtilmiştir. Ebeveynler için vazgeçilmez olan diğer medya teknolojileri, internet ve radyodur. Çocukların %67'si için internet vazgeçilmez iken, televizyonun ise çocuk katılımcıların sadece %11'i için vazgeçilmez olduğu görülmektedir. Çocukların %11'i hem internet hem de televizyonu vazgeçilmez görürken, %11'i de medya teknolojilerinin hepsini vazgeçilmez olarak nitelemişlerdir.

Tablo 13

Katılımcıların Sosyal Medya Hesapları

Sosyal Medya Hesabınız Var mı?	Çocuk		Ebeveyn		Genel Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
VAR	8	89%	12	60%	20	69%
YOK	1	11%	8	40%	9	31%
Genel Toplam	**9**	**100%**	**20**	**100%**	**29**	**100%**

Katılımcıların %69'unun bir sosyal medya hesabı bulunurken, %31'inin bulunmamaktadır. En az bir sosyal medya hesabına sahip olan çocukların oranı %89 iken, ebeveynlerde bu oran %60'tır.

Tablo 14

Sosyal Medyada Yalnızlaşma-Sosyalleşme İkilemi

Sosyal Medya Yalnızlaştırıyor Mu?	Çocuk		Ebeveyn		Genel Toplam	
	Frekans	**%**	**Frekans**	**%**	**Frekans**	**%**
SOSYALLEŞTİRİYOR		0%	2	10%	2	7%
YALNIZLAŞTIRIYOR	6	67%	18	90%	24	83%
CEVAP YOK	3	33%		0%	3	10%
Genel Toplam	**9**	**100%**	**20**	**100%**	**29**	**100%**

Katılımcıların %83'üne göre sosyal medya bireyleri yalnızlaştırmakta, %7'si için ise sosyalleştirmektedir. Ebeveynlerin %90'ı sosyal medyanın kullanıcılarını yalnızlaştırdığını düşünürken %10'u bunun aksini düşünmektedir. Çocukların %67'si ise sosyal medyanın bireyleri yalnızlaştırdığını düşünürken; ilginç bir biçimde, sosyalleştirdiğini belirten hiçbir çocuk katılımcı yoktur. Katılımcıların genelinde %10'u ve çocukların %33'ü bu konuda fikir belirtmemiştir.

Tablo 15

Diğer Aile Üyelerinde Gözlemlenen Medya Bağımlılığı

Medya Bağımlısı Olduğu Düşünülen Bir Aile Bireyi Var Mı?	Çocuk		Ebeveyn		Genel Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
EVET	7	78%	11	55%	18	62%
HAYIR	1	11%	9	45%	10	34%
CEVAP YOK	1	11%		0%	1	3%
Genel Toplam	**9**	**100%**	**20**	**100%**	**29**	**100%**

Katılımcıların %62'sinin, 'bağımlılık' derecesinde medya teknolojilerini kullandığını düşündüğü en az bir aile bireyi vardır. İlginç bir biçimde, ebeveynler diğer aile üyelerinde bağımlılık olduğunu %55 oranında belirtirken, çocuklar anne-babalarını da kastederek, diğer aile üyelerinde %78 oranında medya bağımlılığı olduğunu belirtmişlerdir. Genel olarak katılımcıların %3'ü, çocukların ise %11'i bu konuda fikir belirtmemiştir.

Tablo 16

Medyasız Bir Hayat Düşüncesi

Medyasız Bir Hayat Düşünebiliyor Musunuz?	Çocuk		Ebeveyn		Genel Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
EVET	1	11%	12	60%	13	45%
HAYIR	7	78%	6	30%	13	45%
CEVAP YOK	1	11%	2	10%	3	10%
Genel Toplam	**9**	**100%**	**20**	**100%**	**29**	**100%**

Medya teknolojilerini oldukça aktif bir biçimde kullanmalarına rağmen, katılımcıların %45'i medya teknolojileri olmadan yaşayabileceğini belirtmiş, %45'i de yaşayamayacaklarını söylemiştir. Ancak asıl önemli sonuç, detaylı bakıldığında ortaya çıkmaktadır. Ebeveynlerin %60'ı medyasız bir hayatı yaşayabileceklerini belirtirken, çocukların sadece %11'i böyle bir hayatı düşünebildiklerini belirtmişlerdir. Genel olarak katılımcıların %10'u, çocukların %11'i ve ebeveynlerin %10'u bu konuda fikir belirtmemiştir.

Tablo 17

Medyanın Aile Kurumu Üzerindeki Etkisi

Medyanın Aile Kurumu Üzerine Bir Etkisi Var Mı?	Çocuk		Ebeveyn		Genel Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
EVET	5	56%	17	85%	22	76%
CEVAP YOK	4	44%	3	15%	7	24%
Genel Toplam	**9**	**100%**	**20**	**100%**	**29**	**100%**

Katılımcıların %76'sı, medya teknolojilerinin, hem kullanım pratikleri hem de içerikleri açısından aile kurumuna (olumsuz) etki ettiğini düşünmektedir. Bu oran, %85 gibi bir rakamla ebeveynlerde daha yüksek iken, gençlerin %56'sı bu yönde düşünmektedir. Genel olarak katılımcıların %24'ü, çocukların %44'ü ve ebeveynlerin %15'i bu konuda fikir belirtmemiştir.

Tablo 18

Medya Teknolojilerinden Beklentiler

Medya Teknolojilerinden Beklentiniz Nedir?	Çocuk		Ebeveyn		Genel Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
ÇOCUĞU UZAK TUTABİLMEK		0%	4	20%	4	14%
DURUMDAN MEMNUN	1	11%	2	10%	3	10%
EVDE ARTIRILMALI		0%	1	5%	1	3%
EVDEYKEN KAPATILMALI		0%	1	5%	1	3%
GELİŞTİRİLMELİ	4	44%	3	15%	7	24%
GELİŞTİRİLMEMELİ	1	11%	1	5%	2	7%
SINIRLANDIRILMALI		0%	5	25%	5	17%
CEVAP YOK	3	33%	3	15%	6	21%
Genel Toplam	**9**	**100%**	**20**	**100%**	**29**	**100%**

Katılımcıların %24'ü, medya teknolojilerinin geliştirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Başka bir deyişle, bu katılımcılar kullandıkları medya teknolojilerinden çok memnun olduklarını, yeniliklere ve daha fazla kullanımına açık olduklarını belirtmektedirler. Görüşülen kişilerin genel olarak %17'si medya kullanımının sınırlandırılması gerektiğini ifade ederken, %14'ü çocukların medyadan uzak tutulmasının gerektiğini dile getirmiştir. Katılımcıların %10'u günümüzdeki durumdan memnun iken, %7'si medya teknolojilerinin (yaşamın her anını kuşatmasının engellenmesi bağlamında) daha fazla geliştirilmemesi gerektiğini düşünmektedir. Burada da katılımcılar, medya kuşatmasına deyim yerindeyse bir 'dur' demek gerektiğini; daha çok medya kullanımının hem bireyler hem de aile kurumu açısından riskli olacağını ifade etmektedirler.

Diğer yandan, katılımcıların %3'ü medya kullanımının evde artırılması gerektiğini düşünürken, %3'ü de evdeyken iletişim araçlarının kapatılması gerektiğini düşünmektedir. Medya teknolojilerinin daha da gelişmesini (yani artarak, daha yaygın bir biçimde yaşamlarda yer edinmesini) isteyenler daha çok, %44 oranıyla gençlerdir. Ayrıca gençlerin %11'i mevcut durumdan memnun olduğunu belirtirken, 'medya teknolojileri geliştirilmemeli' diyen gençlerin oranı da %11'dir. Öte yandan, ebeveynlerin %25'i medya içeriklerinin sınırlandırılması gerektiğini düşünmekte ve %20'si de küçük çocuklarını ileride bu teknolojilerden uzak tutup tutamayacağı ile ilgili endişe duymaktadır. Ebeveynlerin %15'i 'iletişim araçları geliştirilmeli' derken, %10'u

var olan durumdan memnundur. Diğer yandan ebeveynlerin %5'i 'evde medya kullanımı artırılmalı' demekteyken; %5'i sınırlandırılması gerektiğini, %5'i ise evdeyken bu araçlardan uzak durulması gerektiğini düşünmektedir.

Genel olarak katılımcıların %21'i, çocukların %33'ü ve ebeveynlerin %15'i ise bu konuda fikir belirtmemiştir.

Tablo 19

Aile İçi İletişimi Geliştirmenin Yolları

Aile İçi İletişimi Geliştirmenin Yolu Nedir?	Erkek		Kadın		Genel Toplam	
	Frekans	%	Frekans	%	Frekans	%
BİRLİKTE VAKİT GEÇİRMEK	1	7%	4	27%	5	17%
KONUŞMAK	1	7%	1	7%	2	7%
MEDYA YARDIMCI OLABİLİR	4	29%	2	13%	6	21%
MEDYASIZ ZAMAN GEÇİRMEK	2	14%	4	27%	6	21%
CEVAP YOK	6	43%	4	27%	10	34%
Genel Toplam	**14**	**100%**	**15**	**100%**	**29**	**100%**

Genel olarak katılımcıların %21'i için aile içi iletişimi geliştirmenin yolu medyasız zaman geçirmek iken, %21'i için ise medya kullanımı aile içi iletişime yardımcı olma potansiyeli taşımaktadır. Katılımcıların %17'si aile içi iletişimi geliştirmek için birlikte vakit geçirmek gerektiğini düşünürken, %7'si de konuşmanın iyi geleceğini vurgulamıştır. Erkek katılımcıların sadece %7'si için aile içi iletişimi geliştirmenin yolu birlikte vakit geçirmek iken, kadınların %27'si için cevap bu yöndedir. Erkeklerin %29'u medyanın aile içi iletişimi geliştirmeye yardımı olabileceğini düşünürken, kadınlarda bu oran %13 ile daha düşüktür.

Erkeklerin %14'ü medyasız zaman geçirmenin aile içi iletişim açısından önemli olduğunu düşünürken, kadınlarda bu oran %27 ile daha yüksektir. Erkekler aile içi iletişimi geliştirme yolu olarak; %29 oranında medyanın yardımcı olabileceğini, %14 oranında medyasız zaman geçirmek gerektiğini, %7 oranında birlikte vakit geçirmeyi ve %7 oranında da konuşmak gerektiğini ifade etmişlerdir. Kadınlar için ise birlikte vakit geçirmek (%27) ve medyasız zaman geçirmek (%27) aile içi iletişimi geliştirecek en iyi yollar iken, medyanın iletişime yardımcı olabileceğini düşünen kadınların oranı %13, konuşmanın iyi geleceğini düşünen kadın katılımcıların oranı ise %7'dir. Katılımcılar toplamının %34'ü, çocukların %43'ü, ebeveynlerin ise %27'si bu konuda fikir belirtmemiştir.

4.6.2. Nitel Bulgular

4.6.2.1. Aile Algısına Dair Genel Sorular

Görüşmelerin ilk safhasında; katılımcılara genel olarak 'aile' kelimesinin kendileri için ne ifade ettiği, geçmişteki aile anlayışı ile bugünkü aile anlayışı arasında bir fark görüp görmedikleri ve kendi ailelerine ilişkin algıları sorulmuştur. Bu sorunun sorulmasında; aile içi serbest zamanda medya kullanımının, Türk aile yapısının bugünkü algılanışı üzerinde bir rolü olup olmadığını anlama düşüncesi de belirleyici olmuştur.

Katılımcıların geneli için aile; huzurun, mutluluğun, dış dünyadan uzaklaşıp rahatlamanın ve güvenin bulunduğu yerdir:

- Aslı (A8, 42, doktor): *Sahip olunacak en güzel şey.*

- Ayşe (A6, 32, ev hanımı): *Huzur sıcaklık mutluluk, evin en rahat olduğun yer.*

- Nilay (A5, 28, üniversite mezunu, çalışmıyor): *Aile deyince güven ve samimiyet hissettiriyor özellikle de güven yani.*

- Miraç (A9, 18, öğrenci): *Bence aile vazgeçilmez bir şey çünkü... Kötü günde her zaman ailen yanında oluyor yani ailen senin için bir sığınak...*

Diğer katılımcılardan farklı olarak, A10 üyeleri için 'aile' ve 'ev', dışarıda takmak zorunda olduğumuz maskelerin çıkarıldığı, bireyin en doğal olduğu yerdir:

- Ahmet (A10, 32, üniversite mezunu, çalışıyor): *Evim benim huzur yerim, benim dünyam, işte böyle sevdiğim insanlarla olduğum ailemle canımla olduğum yer; yalanın, hurdanın, reklamın olmayacağı...*
- Tuba (A10, 29, üniversite mezunu, çalışıyor): *Biz daha küçükken bize gösterdikleri o maske takma olayı var ya, farklı bir kimliğe bürünme, resmen*

onu takınıyorsun ve kendini durmadan eleştirdiğin, kendinden nefret ettiğin, iğrenç bir insan modeline dönüşüyorsun evden çıktığında. Ama eve geri geldiğinde o maskeyi hala bir kenara bırakıp devam edebiliyorsan birkaç saatliğine de olsa bu çok rahatlatıcı çok huzur verici gerçekten.

Katılımcıların çoğu, kendi ailesini yarı geleneksel-yarı modern bir Türk ailesi olarak tanımlamaktadır; Fethi ve Fahri ise 'modern aile' kavramını farklı bir şekilde yorumlamaktadır:

- Zehra (A2, 31, üniversite mezunu, ev hanımı): *Geleneksel Türk ailesine uygun olduğumuzu düşünüyorum. Birlik beraberlik içerisinde yaşıyoruz, gelenek göreneğe bu zamana göre hala ayak uyduran bir aileyiz. Bizim için önemli, devam ettiriyor olmamız da bizi mutlu ediyor. Şu anda gözlemlediğim kadarıyla artık bu tip aile modeli herhalde çok aza inmiş durumda.*

- Emrah (A4, 26, üniversite öğrencisi, çalışıyor): *Biz biraz daha yenilikçiyiz, normal geleneksel Türk ailesine göre daha farklı düşüncelerimiz oluyor... Yani tabi ahlak yapısı olarak sonuna kadar geleneksel Türk ailesinin tarafındayız.*

- Fethi (A2, 32, üniversite mezunu, serbest meslek): *Biz yarı geleneksel bir aileyiz. Çok çeşit aile tipi çıkmaya başladı, her şeyin adına modern demeyelim. Rahat aileler var, modern aileler var, bunlar değişik şeyler. Modern aile tipleri daha özgürce yaşamayı her bireyin kendi hayatı olduğu birbiriyle aileyle bağımsız yaşamayı kabul eden o şekilde yaşayan gruplar.*

- Fahri (A6, 37, fizyoterapist, akademisyen): *Modernlikle tanımlanan şeyin yanlış olduğunu düşünüyorum, ama bahsettiğimiz aile yapısını da bozulmuş bir aile yapısı olarak tanımlıyorum. Bireyselleşmiş, kendi annesinden babasından da uzaklaşmış, hayatı sadece kendi amaç ve çıkarları için yaşayan bir topluma dönüştük diye düşünüyorum. Hatta anne baba evlat arasındaki ilişki dahi...*

Özellikle yeni evli çiftlerde daha eşitlikçi ve paylaşımcı bir aile yapısı olduğu görülürken, yaşça daha büyük ve evlilik süresi daha uzun olan çiftlerde ise daha geleneksel bir rol paylaşımının olduğu tespit edilmiştir:

- Can (A7, 27, üniversite mezunu, çalışıyor): *Ya aslında biz de klasik bir Türk ailesiyiz ama şöyle bir durum var, üç aylık evliyiz ve yeni adapte olmaya çalışıyoruz, bir yandan yeni bebek geldi, o yüzden ben normalde sorsan ben ev işi yapmam, hiçbir şey yapmam diyen ben dün akşam yemeğini de hazırladım, yeri geldiğinde temizliğe de yardım etmem gerekiyor.*

- Emrah (A4, 26, üniversite öğrencisi, çalışıyor): *Eskiden erkek evin bütün parasal konularıyla ilgilenirdi kadın bütün gün evde kalır evin sorumluluklarını üstlenirdi ama artık günümüzde tek maaşla ilerlemediği için yani rollerimiz aslında ortak oluyor. Eşim de ben de evin işte geçimini sağlamak için maddi yükümlülük ve sorumluluklarımız var, ev temizliklerimiz de ortak, yeri geliyor ben de yardım ediyorum.*

- Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): *Ben yatma dinlenme kısmını yapıyorum, Zeynep televizyon seyretme kısmını, hepimiz teknoloji kısmını hallediyoruz. Direği zaten anamız.*

- Fahri (A6, 37, fizyoterapist, akademisyen): *Benim eşimin çok büyük sorumlulukları var, maalesef gerek benim yapımdan karakterimden kaynaklanan... Herhalde benim tek sorumluluğum ailemin güvenliği ve ekonomik geçim kaynağı. Onların bana yüklemek istediği veya istedikleri anda destek olmak. Geri kalan tüm yük evde eşimin üzerinde, çocukları yetiştirmekten beslemeye, bütün belki de karakterlerini oluşturan annesi.*

Geçmiş aileleri 'geniş aile' kapsamında betimleyen katılımcılar, günümüz çekirdek ailesinde bireylerin daha özgür, ancak daha birbirinden kopuk olduklarını düşünmektedirler. Her şeye rağmen; katılımcıların büyük bir kısmı için bugünün çekirdek ailesi çiftlere daha özgür bir hayat biçimi sunduğundan dolayı, katılımcılar için daha tercih edilirdir:

- Başak (A7, 25, üniversite mezunu, çalışıyor): *Ben şimdi daha genel düşünüyorum, anneannemi falan annemlerden bir nesil öncesini düşündüm, onlar daha çok ailelerine daha bağlılarmış. Fiziksel olarak ayrılık olsa da, hani ev başka bir yerde de olsa daha çok gelmeler gitmeler her anlamda daha çok birbirine. Biz o konuda kendimi daha özgür hissediyorum, en azından yani ne Can'ın ailesi ne de benim ailem çok şey değil, hayatımıza karışır veya onlarla ilgili şey yapar durumda değiliz, daha özgür hissediyorum kendimi. Tabi ki de şimdiki daha iyi, insanın özgüveninin olmasının sonucu bence biraz da. Tabi ki de anneye babaya her zaman ihtiyaç var, ama sürekli de ihtiyaç duyulmamalı.*

- Çiğdem (A9, 49, üniversite mezunu, ev hanımı): *Ya aslında geniş aileydi eskiden, mesela benim yaşadığım geniş bir aileydi. Birebir annemle babamla ilişkim yoktu o zamanlar. 10-15 kişiydik mesela amcamlar, halam, dedem, hep kalabalık bir geniş ailemiz vardı ve o zaman da annemiz babamız bizimle birebir bir ilişki kuramıyorlardı kalabalık bir aile olduğumuz için, ama şimdi öyle değil, biz çekirdek aile olduğumuz için çocuklarımızla birebir ilişkimiz var yani daha güzel bence. Çok büyük bir fark var yani bence böyle daha güzel çekirdek aile o çocuğunla birebir ilişki kurmak yani duygusal daha çok güçlü oluyor, yani daha iyi.*

- Tuba (A10, 29, üniversite mezunu, çalışıyor): *Mesela biz küçükken daha kalabalıktık çok daha büyüktük çok daha farklıydık ama büyüdükçe nasıl olduğunu anlamadığım bir şekilde... O yakınlık gidiyor her şey gidiyor tek tek kopuyor elinden. İstesen de tutamıyorsun. Bazen isteyip istemediğini de bilmiyorsun hani çok enteresan bir şekilde... Mesela şeyi hatırlıyorum ben*

küçükken babaannemlerde kalırdık... Babaannemden ayrıldığım zaman kıyameti koparırdım ağlamaktan, çok net hatırlıyorum bunları. Ama şimdi mesela bayramlarda gittiğimizde hepimiz toplaştığımız zaman... Kimse birbiriyle ilgilenmiyor herkesin elinde sadece cep telefonu var herkes cep telefonuyla konuşuyor... Mesela dedem de eskisi gibi değil eskiden durmadan bir şeyler anlatırdı ama şimdi biri yanına gittiği zaman yine anlatıyor ama çok fazla şey anlatmıyor çünkü çok da dinleyen yok açıkçası artık. Yani o eski kavramdan tamamıyla uzaklaşmış durumda... Çekirdek aile daha farklı, daha sıcak, daha samimi.

A5'in annesi ve evin genç kızı için, günümüz çekirdek ailesinin kendi içindeki eşitlikçi iletişim ortamı da bu aile yapısını tercih edilir kılmaktadır:

- Nilay (A5, 28, üniversite mezunu, çalışmıyor): *Geçmişe göre çok fark var canım, artık modernleştik yani. Yani en ufak bu iletişim konusunda konuşma biçimi olarak bile eskiden öyle babayla falan çok rahat konuşmak yoktu, ama artık var her konuda herkes istediğini açık açık söyleyebiliyor.*
- Hamiyet (A5, 63, lise mezunu, ev hanımı): *Ha aile şekli eskiden olduğu gibi mi, hayır. Eskiden daha bir, şimdi saygı diyeceğim, saygı tabi ki var da, yani saygı, korku anlamındaydı biraz da yani. Çok fazla büyüklerle konuşamama, her şeyi anlatamama. Şimdi mesela kendi ailemizde açıklık var yani herkes her şeyi istediği gibi konuşabiliyor, sevgi var bizim ailemizde arkadaşlık var. Benim için bu güzel, yani geçmişteki o aileler için bir şey söyleyemem ama o zaman o şekilde idi, ama güzel olan bu. Geçmişte insanlar çok fazla tamam onlar da birbirlerine çok bağlıydılar ama büyüklerle istedikleri gibi konuşamadıkları için çok fazla bir iletişim kendi aralarında olmuyordu yani. Ama şimdi böyle değil şimdi saygı çerçevesinde herkes birbiriyle saygısızlık etmeden ama her şeyi konuşabiliyor yani güzel olan bu bence.*

A8 üyelerinin yanında, diğer katılımcıların çoğu da günümüz Türk aile yapısının bireyselleşmiş bir yapıya büründüğünü fark etmiş; ancak geçmişteki dayanışmacı aile yapısının bugünkünden daha güzel olduğunu özlemle dile getirmişlerdir:

- Ahmet (A10, 32, üniversite mezunu, çalışıyor): *Eskiden biraz daha sosyal bir aile vardı daha paylaşımcı bir aile vardı...*

- Can (A7, 27, üniversite mezunu, çalışıyor): *Valla bence, hani bizim ilişkimiz ya da evliliğimiz açısından değil de, hani geçmişte ne bileyim ben dedemlerin yanında büyümüş bir insanım, dört yaşıma kadar onlarla büyüdük, orda hakikaten hep beraberdik yani aynı apartmanın içinde dayılarım teyzelerim ve apartman aile apartmanı gibiydi ve eskiden bir aradaydık, ama şimdi herkes kendi içinde bir aile olmaya başladığı için ister istemez uzaklaşmaya başladık, hani ne bileyim klasik olacak belki ama bayramlar bile eskisi kadar hakikaten keyifli değil yani.*

- Nilay (A5, 28, üniversite mezunu, çalışmıyor): *Bence şu an daha az vakit geçiriliyor aslında ailelerle çünkü... Çocuklar dışarıda sosyalleşmede, anne babalar evde kalmış vaziyette. Hani akşamdan akşama görüşüyoruz düzenine döndü, eskiden mecburen herkes evdeydi toplu oturuluyordu, belki konuşulamıyordu ama herkes birlikte oturuyordu, şimdi öyle bir sıkıntı var.*

A8 üyeleri ise, görüşme esnasında kendi aralarında oluşturdukları etkileşim aracılığıyla; günümüz ailesinin aslında bireyselleştiğinin ve paylaşımlarının azaldığının farkına varmışlardır:

- Aslı (A8, 42, doktor): *Yani eskiden paylaşımlar biraz daha çoktu, eskiye yönelik hatıra daha çok. Çekirdek aile yapımızdaysa yani iletişim tamam paylaşım da var da, eskidenki kadar çok paylaşım yok. Ya biraz günlük telaşlar, biraz*

telefonlar, bilgisayarlar, teknoloji, biraz öğrencilere çok fazla ödev verilmesinden...

- Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): *Ya öğrencilere çok ödev verilmesi değil, yani teknoloji gelişti çağ ilerliyor herkes daha çok çalışıyor.*
- Aslı (A8, 42, doktor): *Ya sadece o değil. Şimdi herkesin kendine ait özel alanı var ya, ben ilk televizyon ile uğraşmasam ayrı bir yere çekilip kitabımı alıp okuyabiliyorum. Bana ait şeyim var, eskiden kalabalıkta öyle bir imkânım yoktu ki, o ortamı paylaşmak zorundaydın yani bir yere çekilmek hakkın yoktu.*
- Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): *Kendime daha çok zaman ayırıyorum diyorsun yani.*
- Aslı (A8, 42, doktor): *Ama şimdi istediğin yere kafanı dinlemek için çekilip gidiyorsun yani.*
- Görüşmeci: *Az önce paylaşım azaldı dediniz?*
- Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): *İşte oradan paylaşımı azaltıyorsun kendine ayırıyorsun.*
- Aslı (A8, 42, doktor): *Aileyle paylaşım azalıp kendine daha çok vakit ayırabiliyorsun.*
- Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): *Bencillik, bireysellik.*
- Aslı (A8, 42, doktor): *Evet bireyselliğe döndük.*

4.6.2.1.1. Boşanmaların Artmasının Nedenleri

Katılımcılar, aile içinde beliren bireyselleşmeyi; Türkiye'de giderek artan boşanma oranlarına ve aile bağlarının çözülmesi ile ailelerin dağılmasına sebep olarak göstermişlerdir. Belirtilen ifadelere göre; gün geçtikçe bireyselleşen ve benmerkezci hale gelen postmodern dönemin bireylerine, aslında paylaşımcı olması gereken ve 'biz' duygusunu gerektiren evlilik ve aile kurumunun ağır gelmeye başladığı tespit edilmiştir:

- Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): *Yani kontrolsüz özgürlük, evliliğin yeterince manasını bilmemeleri, bireysel şahsi menfaatler yani herkes kendini*

düşünüyor, erkeği de kadını da. Kolayca karar veriyorlar, yani mesela ne kadar ağır önemli bir karar olduğunun bence farkında değiller.

- Nazlı (43, fizyoterapist, çalışıyor): *Evliliğin insanlara-kişilere uygun olduğunu ben düşünmüyorum. Evliliğin olmaması gerektiğini düşünüyorum. Bu benim fikrim, çocuk evet, birliktelik evet, ama evliliğin olmaması gerektiğini, insanların ruhlarının daha özgür olduğunu, o evlilik bağımlılığının altına girmemeleri gerektiğini düşünüyorum. O zaman birlikteliğin kalitesinin bozulduğunu düşünüyorum. Kesinlikle daha çok bireyselleşti insanlar... Mesela eskiden anneannemden biliyorum, işte eş, ah çok önemli, ne yaparsa yapsın, işte o gider dışarıda ne yaparsa yapsın ama o eş, evde oturmalı, onu beklemeli. Ama şimdi böyle değil. Bana göre yeni nesil daha 'ben', daha bencil. Yani bir yerde bir yanlış var aslında. Anaçlık yok. Bir annenin, çok çok 10 senede ya da 20 senede çocuğunu bıraktığını duyardık, şimdi hemen hemen her gün. Bunu benim mantığım almıyor... Çok şaşkınım ben. İnsanlar sevgisizlik adına bencilleştiler. Tabi sevgi az, sevgi az çünkü herkes çok bencil. Sanki bir çıkar ilişkisi var insanların arasında.*

- Ahmet (A10, 32, üniversite mezunu, çalışıyor): *Yani şöyle bir durum var hani eskiden güvenmek daha kolaydı. Bugün eşine kardeşine annene babana güvenemeyeceğin bir ortam var maalesef... Ama güvenemiyoruz, evlilikte de şüphe soru işareti; acaba, acaba, acaba?... İnsanlar birbirinin gözünü boyamaya çalışıyor... Ne kadar çok aile bugün bozulursa onların evlatları yarın öbür gün o kadar çok bozuk aile türetecekler.*

Diğer yandan, kadınların çalışma hayatına daha çok katılır olması ve ekonomik özgürlüğünü kazanmasının aileye yansımalarının da pek olumlu olmadığı düşüncesi; katılımcılarca ailelerin kolay dağılmasının bir sebebi olarak dile getirilmektedir:

- Tuba (A10, 29, üniversite mezunu, çalışıyor): *Bayan olduğum için aslında bunu çok fazla söylemek istemiyorum ama,* gerçekten *kadının çalışması ciddi anlamda*

etkili bunda buna çok inanıyorum hani gerçekten aslında Allah bu meziyette yaratmamış kadını... Kadın çalışacak diyorsun dışarıda ama içten içe düşününce, kadın da çalışınca erkek de çalışınca evin içi boşalıyor. Evin içi gerçekten boşalıyor, hiçbir işe yaramıyor artık o ev. Hani kadın zaten eve geldiği zaman ne iş yapabiliyor, ne çocuk varsa çocuğuna bakabiliyor, e çocuk sevgiyi anne babadan almıyor, o çocuktan daha hayır beklemek çok da mantıklı değil aslında. Ben en büyük etken bunu görüyorum.

Hamiyet'e göre; eskiden ailede ikincil konumda olan kadınların çalışma hayatına girerek evde söz sahibi olmaya başlaması, erkeklerin hoşuna gitmemektedir:

- Hamiyet (A5, 63, lise mezunu, ev hanımı): *Bence ekonomik bağımsızlık hanımlarda da eskiye nazaran çok fazla. Şimdi bir de toplumumuzda bence eski alışkanlıklarda hanımlar biraz ikinci planda kaldığı için, beyler şimdi, o değişti tabi hanımlar da birinci plana geldiği için beylerin o yüzden biraz sıkıntıları var herhalde, adapte olamıyorlar.*

Aslı ve Zehra'ya göre ise; ekonomik özgürlüğünü kazanan günümüz kadınları, artık sahip oldukları güç sayesinde daha tahammülsüz olmuşlardır:

- Aslı (A8, 42, doktor): *Ekonomik özgürlük çok etkili bence. Eskiden de boşanma çok olurdu, ama bu olmadığı için, kimsenin imkânı olmadığı için boşanamıyordu, millet oturup kahır çekiyordu, ama şimdi herkes niye çekeyim diyor.*

- Zehra (A2, 31, üniversite mezunu, ev hanımı): *Artık herkes ekonomik özgürlüğünü elde ettiği için ne de olsa başımın çaresine bakarım işte neden çekiyim niye katlanayım... Fedakâr anne tipleri yok artık kalmadığını düşünüyorum, yani inşallah kalır.*

Fahri'ye göre ekonomik özgürlük evlilikte sadece kadınlara değil, aynı zamanda erkeklere de bir tahammülsüzlük getirmektedir:

- Fahri (A6, 37, fizyoterapist, akademisyen): *Şimdi şu anda hayatı algılama şöyle, ekonomik özgürlüğün ve kendini idame ettirecek gücün varsa kimseye muhtaç olmadan, kimsenin yükünü taşımadan yaşamak gerektiğini algılatıyorlar, belki bunda medyanın rolü var, ailenin rolü var ama bir şekilde bu bize empoze ediliyor. Ve buna bağlı olarak kendimizin hataları veya yanlışlarını tolere etmesini beklediğimiz kadar biz başkalarının hatalarını tolere etmez oluyoruz, bunu eşe de yansıttığımız zaman doğal olarak kısacası pire için yorgan yakar gibi boşanmalar oluyor, evliliğin amacını ya da maksadını unutmuş, sadece dünyada keyifle ve mutlulukla yaşanması gereken bir yer gibi algılıyoruz hayatı biz... Sadece bayana indirgememek lazım, ekonomik özgürlüğü olan bir erkek şunu da düşünebiliyor gayet rahat, hani ben senden boşansam ne olur, benim arabam var, param var, ikinci eşi de rahatlıkla bulurum...*

Katılımcıların bir kısmı, kadınların ev hanımı olmasının; ailenin selameti ve çocuğun gelişimi açısından en doğrusu olduğunu düşünmektedir:

- Fahri (A6, 37, fizyoterapist, akademisyen): *Çocukların gelişimi açısından annesi ev hanımı olan çocukların daha şanslı olduğunu düşünüyorum.*

- Fethi (A2, 32, üniversite mezunu, serbest meslek): *Çocuğun aileye bağlılığı, bizim az önce söylediğimiz geleneksel aile kültürü, ilk eğitimin temel eğitimin ailede alınması çalışan bir annede mümkün değil; çünkü sonuçta ne olursa olsun aileden biri bile baksa üçüncü bir şahıs alacak, o yüzden kesinlikle ev hanımı bir annenin çocuğu çok çok daha hem başarılı hem de iyi bir evlat birey olacaktır.*
- Zehra (A2, 31, üniversite mezunu, ev hanımı): *Çalışan bir kadın olmuş olsaydım belki de birçok şeyi yetiştiremeyebilirdim, hem yemek olsun, hem çocuğa bakım olsun kendime-eşime zaman ayırma, aileme zaman ayırma... Şu an ev hanımı*

olmamdan mutluyum, en azından içim rahat, her şeye gönlümce vakit ve zaman ayırabiliyorum, yani bu dönemler benim için çok önemli, özellikle çocuğum için çok çok önemli, onun yanında olmak gelişimini gözlemek yanımda büyümesi...

Katılımcılardan Nilay ise, günümüzde yüzeysel hale gelen ilişkilerden dolayı aile kurumunun basitleştirildiğini ve değersizleştirildiğini öne sürmektedir:

- Nilay (A5, 28, üniversite mezunu, çalışmıyor): *Bence ilişkiler şu an çok yüzeysel eskiye göre ve insanlarda kaybetme korkusu da yok, çünkü eskisi kadar ayıp yok, günah yok, saklama yok, dolayısıyla bugün senle yarın onla, çok önemli değil hani evlense de çok önemli değil boşanmak da çok kolay artık bir ilişki yaşamaya döndü evlilikler de dolayısıyla da, işte söyledikleri gibi bir sürü faktörlerden ötürü çok kolaylaştı ve basitleşti, aile kavramı da şu an bence hani Türkiye'de zaten yok.*

Emrah ise ilişkilerin basitleşmesine sebep olarak, yanlış sosyal medya kullanımını göstermekte; bu gibi medya teknolojileri sayesinde yeni bir ilişkinin kolaylıkla (sosyal medya üzerinden) bulunabilir hale gelmesinden dolayı ilişkilerin değersizleştiğini öne sürmektedir:

- Emrah (A4, 26, üniversite öğrencisi, çalışıyor): *Eskiden sokakta kimse birbirini durdurup da 'selam, merhaba, hi, hadi gidelim' diye bir şey diyemezdi yani ama bu klavye başında çok kolay oluyor. Klavye başındakilerin de çok olması ulaşımın çok kolay olması, bu bozuyor... Bence eskiden bu kadar kolay ve rahat erişim olmadığından dolayı boşanmalar erteleniyordu, bu erteleme belki çoğunda tekrardan mutlu bir birleşmeye de varabiliyordu-varmayadabiliyordu, ama bir şekilde ilerliyordu. Alternatifler çoğaldı herkes istediği zaman birini bulabiliyor...*

4.6.2.2. Çalışma ve Serbest Zaman Algısı

Katılımcıların aile kurumu ile ilgili düşüncelerini aldıktan sonra; modern dönem ile birlikte çalışmanın karşıtı olarak tanımlanan serbest zaman ile ilgili algılarını daha net tespit edebilmek adına, kendilerine çalışmanın ve serbest zamanın kendileri için ne ifade ettiği sorulmuştur. Katılımcıların çoğunun, çalışmayı 'zorunluluk' olarak tanımladığı; ya da gündelik yaşamda zorunlu olarak yaptıkları işleri çalışma olarak gördükleri tespit edilmiştir:

- Başak (A7, 25, üniversite mezunu, çalışıyor): *Para kazanmak için verilen özveri.*
- Can (A7, 27, üniversite mezunu, çalışıyor): *Çalışmak, ne bileyim mecburiyet ya, kısaca mecburiyet yani.*

- Çiğdem (A9, 49, üniversite mezunu, ev hanımı): *Ev hanımlığını çalışma olarak görüyorum çünkü yaptığım bütün işlerde bir emek var sonuçta yani üzerimdeki bütün sorumlulukları yerine getiriyorum evde.*
- Miraç (A9, 18, öğrenci): *Ben öğrenci olarak ders çalıştığım için, ders çalışmak benim için bir zorunluluk... Çünkü hayatımı kurtarmam gerekiyor, okumam gerekiyor, kendim için iyi bir hayat kurmam lazım, bundan dolayı çalışmak benim için bir zorunluluk ifade ediyor.*

Katılımcılardan Tuba, 'çalışma'yı tatili hak edebilmek için yapılan uzun süreli mecburi bir etkinlik olarak tanımlamış ve çalışmanın, 'serbest zaman'ı kazanabilmek için katlanılması gereken bir zorunluluk olduğunu ifade etmiştir:

- Tuba (A10, 29, üniversite mezunu, çalışıyor): *Hani o kadar anlamsız bir şeyin içerisindeyiz ki, hani sadece o bir hafta mutlu olabilmek için bir yılını çöpe atmayı göze alabiliyorsun. Hani bütün yıl sadece onu bekliyorsun, hani bir hafta gelse de eğlensem, dinlensem, kendime gelsem, rahatlasam. Ama hiçbir şey elde etmiyorsun, o ayrı bir mesele.*

Serbest zaman kavramının ise, katılımcıların çoğunun aklına ailece yapılan etkinliklerden ziyade, bireysel hobilerini getirdiği görülmüştür. Ayrıca katılımcıların serbest zamanda yapmaktan hoşlandıkları ya da yapmak istedikleri etkinlikler çıkarıldığında, geriye aslında serbest zamanların çoğunun birincil etkinliği olarak 'medya kullanımı'nın kaldığı tespit edilmiştir:

- Tuba (A10, 29, üniversite mezunu, çalışıyor): *En başta uyumak geliyor sonra dinlenmek geliyor. Sonra, hep istediğim yıllardır istediğim ama hiç yapamadığım doğa yürüyüşü, aşırı derecede istiyorum o geliyor. Şu an için o kadar, aklıma başka bir şey gelmiyor.*

- Merve (A3, 21, üniversite öğrencisi): *Serbest zaman benim için uyumaktır, uyumalıyım veya film seyretmeliyim kafamı boşaltmak için.*

- Nazlı (43, fizyoterapist, çalışıyor): *Bence benim serbest zamanım çok değerli, çok az çünkü. Kendimle kaldığım bir zaman, bir zaman dilimi. Ne yaparım, zaten bütün zamanım ailemle geçiyor, o zamanı kendimde, ne yaparım, kitap okurum, film seyrederim.*

- Fahri (A6, 37, fizyoterapist, akademisyen): *Benim için serbest zaman tamamen tüm hani kitap okumasından tutun da bilgisayardaki bir çalışma veya spor hariç tamamen kendime dinlenmeye ayırabileceğim zaman olarak algılıyorum ve onu da çok fazla bulamıyorum. Yani belki hani gece 12'den sonra veya 10'dan 11'den sonra bir fincan kahve içtiğim televizyon seyretme veya bu ara hani son 3-4 yıldır briç oyunu var bilgisayar ortamında, arkadaşlarımla, onu serbest zaman olarak görüyorum.*

- Miraç (A9, 18, öğrenci): *Evde bulunduğum zaman benim için serbest zaman olarak görüyorum ve bu serbest zamanda ne yapıyorum derseniz benim hayatımın birçoğu zaten dersle geçiyor, arta kalan zamanda da televizyon ve bilgisayar... Şu sınava girdiğim gün, Haziran'da gireceğim Allah'ın izniyle, o*

zaman bitecek o zaman direk bilgisayara oyunları yükleyeceğim yani. En çok içimde kalan o yani sabahlara kadar bilgisayar oynamak istiyorum.

- Hamiyet (A5, 63, lise mezunu, ev hanımı): *Ya haber dinlerim ya bir açık oturum şeyi dinlerim veya kitap okurum. Yani ev işlerinin haricinde yaptığım onlar yani.*
- Nilay (A5, 28, üniversite mezunu, çalışmıyor): *Ben serbest zamanlarımda yabancı dizi izliyorum işin doğrusu o yani.*
- Oğuz (A5, 61, lise mezunu, emekli): *Saatlerce.*
- Nilay (A5, 28, üniversite mezunu, çalışmıyor): *Onları takip ediyorum yani evet çok fazla izlediğim için saatlerce sürüyor. Onun dışında bilgisayara göre çok daha az ama kitap okuyorum işte bu aralar el işi örgüye takmış vaziyetteyim onlarla ilgileniyorum, müzik dinliyorum, hep aynı rutin dönüyor ama hep ben daha çok onlara göre teknolojiyle oyalanmayı seviyorum.*

Katılımcılardan sadece Mehmet, serbest zaman deyince ailece yaptığı etkinliklerden bahsetmiştir:

- Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): *Yürüyüş yapmak, hava güzelse birlikte film seyretmek, ya gezip dolaşmak alışveriş yapmak birlikte yemek yapmak... Havaya göre değişebiliyor, yani başka şehirde gezmeye gidebiliyoruz, pikniğe gidebiliyoruz... Klasik Türk eğlencesi yani.*

4.6.2.3. Ailece Serbest Zaman

Görüşmenin ilerleyen safhalarında genellikle yeni evli, genç ve henüz çocuksuz olan çiftlerin birlikte serbest zaman etkinlikleri yapmaya özen gösterdiği görülürken; genç çocuklara sahip, daha uzun süredir evli olan ailelerin ise daha bireysel vakit geçirdiği fark edilmiştir. Ayrıca; serbest zamanda ailelerin çoğunun evde olmayı tercih ettikleri ve yeni evli genç çiftler için bile, evde geçirilen serbest zamanda medya teknolojilerinin varlığının çok önemli olduğu tespit edilmiştir.

A6, görüşülen aileler içerisinde, çocuklu olduğu halde ev içerisinde çeşitli oyunlar oynamak gibi bazı aile serbest zaman etkinliklerini gönülden yapan tek ailedir:

- Fahri (A6, 37, fizyoterapist, akademisyen): *En ufak oğlum doğduktan sonra çok fazla hep beraber oturma olanağımız olmuyor. Mutlaka mesela dışarı çıkıyor büyük oğlan, hani her çağdan çocuğum olduğundan dolayı, birisi ders çalışma saati var akşam 5'te geliyor, diğeri öğlende geldikten sonra ders çalışmak için yanımızda oturuyor erken yatması gerekiyor, ben zaten 5'te geliyorum... Ama normal yapımızda biz ailece oturduğumuz zaman eşimin dediği gibi hep beraber tombala oynamaktan tutun da, normal bir zaman olmasına rağmen isim şehirden tutun, yani her türlü aktiviteyi yapan bir aileydik... Çocuğumla şunu yaparsam psikolojik veya sosyolojik olarak doğru yetiştirmiş olurum diye değil, bunu gerçekten keyifle yapıyoruz... Bunu özel bir çaba için değil, planlanmış değil, bu bize keyif veriyor aile olarak, bu bizim yaşam tarzımız, bizim aile yapımız bu yani.*

Yeni evli çiftlerden oluşan ailelerin, henüz çocukları olmadığından dolayı, daha çok birlikte serbest zaman geçirebildiklerini söylemek mümkündür:

- Emrah (A4, 26, üniversite öğrencisi, çalışıyor): *Eğer günü evimizde geçireceksek, eğer yazsa mesela geçen yaz falan, terasta mangal yaparız eşimizle dostumuzla.*

- Tuba (A10, 29, üniversite mezunu, çalışıyor): *Aktivitelerimizin %99'unu birlikte yapıyoruz ve birlikte yaptığımız şeylerden daha çok zevk alıyorum ben, yani o yokken yaptığım aktiviteler çok da aktiviteden sayılmıyor... Hani aktivite derken de şunu kastetmek istiyorum, geçen sene imkânlar iyi oturdu biraz gezme imkânı yakaladık, mesela bu inanılmaz rahatlatıcıydı, senenin de rahat geçmesini sağladı, bizim de daha rahat birbirimize alışmamızı sağladı, yani aktivitelerin de bir yandan şeyi bu yani yeni evliydik, belki bunları bu kadar çok sık yapmıyor olsaydık bu kadar da iyi olmayacaktık bugün. Tabi daha çocuk yok.*

2,5 yaşında bir çocukları olan A2 üyeleri de serbest zamanlarının çoğunu birlikte geçirdiklerini belirtmişlerdir. Ancak görüşmenin ilerleyen aşamalarında, yeni evli çiftlerden oluşan katılımcıların bile ailece serbest zaman olarak adlandırdıkları ev içi birlikteliklerinin çoğunda medya teknolojilerinin hüküm sürdüğü görülecektir:

- Zehra (A2, 31, üniversite mezunu, ev hanımı): *Yani herhalde hafta içi zaten eşim sürekli dışarıda olduğu için hani o karmaşanın içerisinde herhalde pazar gününü ailesiyle geçirmeyi tercih ediyor. Beraber vakit geçiriyoruz... Özellikle pazar günlerimizi ikimiz de Mina'ya ayırıyoruz.*

A5, serbest zamanlarını daha çok evde geçirdiklerini ve ev içerisinde ya da dışarıda ailece yaptıkları bir serbest zaman etkinliği olmadığını belirtmiştir:

- Hamiyet (A5, 63, lise mezunu, ev hanımı): *Yani ailece evet, ya son zamanlarda değil de, daha evvel hep beraber tatillere gidiyorduk. Evde yaptığımız bir şey yok aslında, farklı şeyleri seyrediyoruz, arada bir onlarla seyrettiğimiz bazı şeyler var. Onun haricinde çok fazla bir şey yok yani ne bileyim, ev içinde bir oyun-moyun gibi bir şey yok zaten bizde. Varsa bir ortak dizimiz beraberce izliyoruz.*

Medya teknolojilerinin diğer ailelerde de olduğu gibi ev içi serbest zamanlarda kaçınılmaz bir biçimde yoğun olarak kullanıldığı A1 üyeleri; her ne kadar bu teknolojilerden en azından belli bir süre uzak durarak hep birlikte kitap okumak gibi faydalı bir etkinlik yapmaya çalışsalar da, zamanla bunun zorluğunun farkına varmışlardır:

- Nazlı (A1, 43, fizyoterapist, çalışıyor): *Bizim kitap okuma zamanlarımız var. Yarım saat televizyon kapanır, anne-oğul odaya kapanırız, zorunlu kitap okuma zamanımız var. Çok sıkılırız ama...* (herkes gülüyor) *Yarım saat önceden bütün her tarafı bütün iletişim işte telefon da dâhil, kısığa çok zor oluyorum ama, İhsan yoksa kapatıyoruz, ondan sonra İhsan'la kitap okuma. Ben kendi kitabımı*

okurum, o kendi kitabını. Yani bir saatte, yarım saatte okuyacağımız şeyi iki üç saatte okuyoruz... Sıkılıyor. Sürekli şu halde, 'Bitti mi? Bitti mi?'

A8'in babası Mehmet ise; ev içinde medya teknolojileri ve bireysel uğraşlarıyla oldukça meşgul olan ailesinin eski bir çocuk programı olan "*Teletubbies*"de yapıldığı gibi "*Big Hug*" yaparak, yani birbirlerine sarılarak, kısa süreli de olsa aile birliktelikleri sağladıklarını belirtmiştir:

- Aslı (A8, 42, doktor): *Eskiden Teletubbies diye bir çizgi film vardı izlerdi Zeynep, biz de dolayısıyla izlerdik orda işte habire "Big Huuug" diye sarılırlardı.*
- Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): *Hepimiz işte böyle teknoloji ıvır zıvır kitap zart zurt onlardan sıkıldığımız, kafamız davul olduğu zaman, birbirimizi çok özlediğimiz zaman birbirimize sarılıyoruz on dakika, beş dakika şımarıyoruz falan, hemen hemen her gün bir kere yapıyoruz, bazen iki kere üç kere şımarıyoruz yani... Teknolojiye esir olmadıysak sohbet edebiliyoruz... Bazen teknolojinin hepsini kapatıyoruz birbirimizi tanımaya çalışıyoruz.*

Katılımcılardan Fahri de, diğer aile üyelerini ve bir aile olduklarını; ancak medya teknolojileri kapatıldığında ya da elektrikler gittiğinde hatırladıklarını ifade etmiştir:

- Fahri (A6, 37, fizyoterapist, akademisyen): *Şöyle bir durum oluyor aslında, elektrikler gittiği an birbirimize farkındalığımız çok artıyor ve plan yapıyoruz ne yapalım diye. Yani demek ki elektrik değil de televizyon aslında, elektrik olmasa da televizyon olması yeterli belki bizim ailemizi köreltmeye, ama televizyon kapandığı an aslında aile birbirine bağlanma ihtiyacını hissettiğimizi çok net gördük yaşadık bunu. Hemen beraber vakit geçirmek için onu mu yapalım hadi beraber camdan yağmuru seyredelim, aileyi hemen bir araya getiriyor, maalesef bu da televizyonun bizi nasıl körelttiğini gösteriyor.*

Yine yeni evli çiftlerden sayılan katılımcılardan A2 üyeleri de, ev içerisinde teknolojiye oldukça bağımlı olduklarını; ancak elektrik gittiğinde birbirlerini fark ettiklerini belirtmişlerdir:

- Fethi (A2, 32, üniversite mezunu, serbest meslek): *Televizyon hep açık, kapanmaz. Bir ses gelsin, bir fon gibi düşünün, hani bir restorana gidiyorsunuz, boş bir restoran ayrıdır, fonda bir müzik çalınca ayrıdır. Televizyon da bizim için öyle bir şey yani... Elektrik gidince birbirimizi tanıyoruz* (gülüyor).
- Zehra (A2, 31, üniversite mezunu, ev hanımı): *Aa senin kaşında şu varmış diyoruz* (gülüyor).
- Fethi (A2, 32, üniversite mezunu, serbest meslek): *İstanbul'da öyle bir şey olmadığı için onu yaşamıyoruz. Ama elektrik de gitse elimizde cep telefonlarının yeterli şarjı varsa...*
- Zehra (A2, 31, üniversite mezunu, ev hanımı): *Ve 3G aktifse sorun yok* (gülüyor).

Ahmet'in, yalnızken ya da eşiyle birlikte yaptığı serbest zaman etkinliklerini anlatırken hep ekran teknolojilerinden, bir tür 'izleme' etkinliğinden bahsettiği gözlemlenmiştir:

- Ahmet (A10, 32, üniversite mezunu, çalışıyor): *Dışarı çıkarsam da eşimle çıkmak istiyorum, evde bir şey yaparsak da beraber yapmak istiyoruz. Mesaiye kalsa ben film izlemiyorum evde, bekliyorum 9'dan sonra beraber izliyoruz, aslında ben bir tane filmi bitirebilirim ama eğlenceli değil, o keyfi almıyorum, böyle daha güzel oluyor.*

A10 üyeleri, medya teknolojilerinin hayatlarında önemli bir yere oturduğunu ve bunun evdeki etkinliklerine de yansıdığını, eve girer girmez interneti açma ihtiyacı hissettiklerini söyleyerek ifade etmişlerdir. Ayrıca; gerek iş sebebiyle, gerekse de sıkıldıkları zaman vakit öldürmek için başvurdukları etkinliklerin, medya teknolojileri ile yapıldığını belirtmişlerdir:

- Tuba (A10, 29, üniversite mezunu, çalışıyor): *Eve gelince Ahmet'in yaptığı ilk iş, arka odaya gidip wireless'ı açmak.*
- Ahmet (A10, 32, üniversite mezunu, çalışıyor): *Yani hava ve Wifi, nefes almak gibi bir şey oldu... Akşam sadece yemek yerken haberlere ne olmuş ne bitmiş diye bakmak için televizyon açıyoruz, yemek bittiği zaman kapatıyoruz. Ancak aklımıza aa biz şu filmi izlemedik hadi filmi izleyelim dersek, bilgisayarı televizyona bağladık bilgisayardan istediğimizi arıyoruz, hadi bunu izleyelim diyoruz, onu izliyoruz; aslında televizyon programı izlemiyoruz yani televizyonu ekran gibi kullanıyoruz yani. Telefonlar hep yanımızda. Şöyle söyleyeyim fabrikada bir çalışma varsa elimin altında olması gerekiyor sürekli, gündüz de öyle, tatilde de öyle; artı mailler orda, bazen çok acil bir şey olabiliyor cevap isteyebiliyorlar, gerçi son zamanlarda çok yok ama benim en çok telefonda kullandığım şey Outlook, şirket maillerim ve haberleşme. Onun dışında telefonu çok fazla aman aman kullanmıyorum, vakit öldürmek hariç. Vakit öldürmekten kastım, sıkıldığım yapacak hiçbir şeyim yoksa Instagram'da geziyorum falan.*

5 yıldır evli olan ve henüz çocukları doğmamış olan Nigar ve Emrah çiftinden oluşan A4, serbest zamanda yine medya teknolojilerine yönelerek film, dizi ya da belgesel izlediklerini; ancak birbirlerinin izlediği içerikten sıkıldıkları zaman bireysel olarak diğer medya teknolojilerine yöneldiklerini itiraf etmişlerdir:

- Nigar (A4, 32, psikolog, çalışıyor): *İşte film seyrediyoruz...*
- Emrah (A4, 26, üniversite öğrencisi, çalışıyor): *Evet film, dizi... Televizyon değil. Filme de şu aralar başladık, ondan önce de hep yabancı diziler izliyorduk biz. Belgesel izlemeyi çok seviyoruz, bilimsel araştırmalar olsun fizik-astronomi olsun...*
- Nigar (A4, 32, psikolog, çalışıyor): *Ben insani konularda kültürel konularda seviyorum onlarda çatışıyoruz... Çok ilgimizi çekiyorsa ya da işte diyelim ben seçtim Emrah'ın canı sıkıldı bu sefer cep telefonuna yöneliyor Whatsapp'la*

grupla, ya da tersi durumda ben cep telefonuna yöneliyorum sıkıldıysak, eğer sıkılmıyorsak izliyoruz.

A4'te olduğu gibi, diğer ailelerde de medya teknolojilerinin evde geçirilen ailece serbest zamanlarda sıkıntıdan kurtarıcı olduğu görülmektedir. Medya tüketimi bireysel olarak yapılsa da, aileler birlikte oturmakta ya da birlikte vakit geçirdiği algısı içerisinde olmaktadır:

- Tekin (A9, 51, üniversite mezunu, emekli): *Birlikte kullandığımız televizyon olayıdır, e televizyonda da yani aile olduk diye her zaman aynı şeyi seyredeceğiz diye bir şeyimiz yok, bazen eşimle çatıştığımız da oluyor; ben futbol istiyorum, açık oturum izliyorum, siyaset izliyorum, eşim de yarışma programlarını, daha ziyade belgesel olayları bu konuda. Ya o bana saygı gösteriyor vazgeçiyor veya ben saygı gösteriyorum veya ikimiz de aynı şeyi izlediğimiz de oluyor. Mesela eşim belgeselleri çok seviyor veya eğitim programlarını çok seviyor, benim de dikkatimi çeken bir şey olduğunda söylüyor böyle bir program var bakar mısın eğer benim de dikkatimi çekiyorsa oturup beraber izliyoruz, eğer çekmiyorsa internetin başına geçiyoruz yani.*

Bir arada oturdukları zaman, serbest zaman etkinliklerini ailece yaptıkları yanılsaması içerisinde yaşayan aile üyeleri; ekran teknolojilerini seyrederken birbirleriyle aslında iletişim kurmamaktadırlar:

- Zehra (A2, 31, üniversite mezunu, ev hanımı): *Elimizde telefon olsa da televizyon açık olsa da yine birlikteyiz.*
- Fethi (A2, 32, üniversite mezunu, serbest meslek): *Zaten yapışık yapıyoruz bunları. Tabi canım, mesela ben buradayım, Mina burada, Zehra burada.*
- Zehra (A2, 31, üniversite mezunu, ev hanımı): *Ipad'e bakıyoruz ama yan yanayız* (gülüyor).
- Fethi (A2, 32, üniversite mezunu, serbest meslek): *Yani fotoğrafımızı uzaktan çeksen aile saadeti portresi* (gülüyor).

- Merve (A3, 21, üniversite öğrencisi): *Televizyon açık ama babam muhakkak yine o telefona bakar...*
- Birgül (A3, 50, ev hanımı): *Ama kumanda da onun (Nusret'in) elinde...*
- Hayriye (A3, 71, ilkokul mezunu, ev hanımı): *Kumanda babamızda...*
- Merve (A3, 21, üniversite öğrencisi): *Onun elinde telefon benim elimde telefon...*
- Reyyan (A3, 20, üniversite öğrencisi): *Annemde kesin telefon var.*
- Hayriye (A3, 71, ilkokul mezunu, ev hanımı): *İşte biraz otururum örgü örerim ondan sonra uykum gelir.*
- Görüşmeci: *Konuşuyor musunuz peki?*
- Hayriye (A3, 71, ilkokul mezunu, ev hanımı): *Hayır.*
- Görüşmeci: *Yani ev içinde hep birlikte yaptığınız aktivite, sevdiğiniz bir programı izlemek mi?*
- Herkes: *Evet.*
- Görüşmeci: *Dışarıda hep birlikte bir etkinliğiniz var mı?*
- Birgül (A3, 50, ev hanımı): *Yok ama dışarıda çok ender belki yemek ama onu bile yapmıyoruz artık.*

Ev içinde hep birlikte televizyon izlerken cep telefonlarının yanlarında olup olmadığı sorulan A5'te, bunu yapan tek kişinin ailenin genç kızı olduğu görülmüştür:

- Hamiyet (A5, 63, lise mezunu, ev hanımı): *Yok benim elimde değil.*
- Oğuz (A5, 61, lise mezunu, emekli): *Benim de değil.*
- Nilay (A5, 28, üniversite mezunu, çalışmıyor): *Benim tabi ki elimde.*
- Oğuz (A5, 61, lise mezunu, emekli): *Seninki elinde sen onla bitişik yaşıyorsun zaten. Devamlı tık tık tık tık tık tık.*

A5'in ebeveynleri, kızlarının cep telefonu kullanımını bağımlılık olarak nitelendirirken; kızları da ebeveynlerinin televizyon izleme alışkanlığını bağımlılık olarak adlandırmıştır. Ailenin babası televizyon bağımlılıklarını dizilerin uyandırdığı merak üzerinden gerekçelendirmeye çalışırken, kızları Nilay ise sürekli görüşemediği

arkadaşlarıyla irtibatta kalmak ve kimin ne yaptığını takip edebilmek için akıllı telefonu ile bu kadar vakit geçirdiğini belirtmiştir:

- Oğuz (A5, 61, lise mezunu, emekli): *Adlandırırım. Uzun yıllardan beri böyle maalesef.*
- Nilay (A5, 28, üniversite mezunu, çalışmıyor): *Annemlerin televizyon izleme alışkanlığı da bağımlılık. Özellikle şu gün şu dizi olduğu için sokağa çıkmıyorlar çünkü yani bu bence bağımlılıktır işte.*
- Oğuz (A5, 61, lise mezunu, emekli): *Bağımlılık tabi canım. Ama artı yapacağın başka bir şey de yok yani öyle bir şey ki o dizi olayı merak ettiriyor yani şu bölümden sonra işte şu ne olacak gibisinden şey yapıyorsun. Mesela bir ahbabına o akşam gideyim desen, yarın da gitsem görürüm diyebiliyorsun, yani o sözüm ona kaçıyor ya, kaçırmama gibi veya işte başka nedenlerle evde olmayı yeğleyebiliyorsun. Onun telefon alışkanlığı da o, arkadaşlarıyla dostlarıyla daha mutlu olduğu için birlikte olamadıkları için hepsi başka başka yerlerde, bir arada oturuyormuş gibi dört-beş kişi bir anda konuşabiliyorlar, yazışabiliyorlar veya siz konuştuğunuzda üçüncü arkadaşınız da dinliyor o da karışıyor falan gibi herhalde o da ona mutluluk veriyor, aslında zorunlu olan bir şey değil o da bağımlılık.*
- Nilay (A5, 28, üniversite mezunu, çalışmıyor): *Ya evet işte yani bir rutin var, sabah bir günaydın faslı var, o zaten bir iki saat sürüyor. Ondan sonra işte planın ne... Anneyle babayla her şey konuşulmuyor zaten yani halen daha yani konuşuluyor da önemsemiyor yani tatmin edecek bir şey söylemiyor yani sana anlattığı şeyle verdiğin tepki ve o tutmuyor. Dolayısıyla da mutlu olduğun şeyi tabi ki her dakika görmek istiyorsun, e her dakika işte görüşemiyorsun ama yokluğunu hissetmiyorsun. Bir de çok acayip şeyler dönüyor işte senle konuşmasam bile neredesin ne yapıyorsun resimlere bak o bak bu bak merak ediyor insan, işte bir süre sonra bir böyle kopamama durumu oluşuyor yani şarjdan şarja telefonla kaydırıyoruz. Biraz "Biri Bizi Gözetliyor"a döndü bu iş yani bazı arkadaşlarım var ne yapıyorsa yani şu an burada oturuyorum fotoğraf, o onu yaptı fotoğraf. Merak ediyorsun işte bir süre sonra. Alıştığın bir*

şey bir de yani yalnızlaşıyorsun konuşmayınca yalnız kalınca da olmuyor hep öyle gitmiyor yani. Bence telefon güzel bir şey. Konuşmak bir yana alışveriş mesela. E alışveriş yapıyorum şimdi ben nasıl telefonu elimden bırakayım. Zaten elbiselere bakmam için iki saate yakın zaman lazım.

4.6.2.4. Ailece Serbest Zamanda Bugün ile Geçmiş Arasındaki Fark

Katılımcıların bir kısmı, eskiden ailece evde geçirilen serbest zaman ile bugünkü serbest zamanların çok farklı olduğunu düşünmektedir. Hayriye, kendi gençliğinde evlerde yapılması gereken işlerden dolayı serbest zamanın kalmadığını, ancak bugünle kıyaslandığında olmamasının daha iyi olduğunu; çünkü bugün insanların kafasının medya teknolojileri aracılığıyla tüm dünyadan gelen iletilerle doldurulduğunu belirtmiştir. Gelini Birgül ise, günümüz serbest zamanında medya teknolojilerinin insanı yoracak derecede bağımlılık oluşturduğunu dile getirmiştir:

- Hayriye (A3, 71, ilkokul mezunu, ev hanımı): *Eskiden işte dediğin gibi televizyon yoktu, radyo bile her evde yoktu ki açsın dinlesin bir şeyi, e doğru düzgün gazete alan yoktu ki haber okusun... Kimsenin dünyadan haberi olmadığı için başını atıyordu yere yatıyordu, ama şimdi dünyanın kaydını bile beynine koyuyorsun, haa burada böyle olmuş şöyle olmuş çünkü oranın haberlerini almışsın onu bile düşünüyorsun, o zaman o yoktu onun için rahattı.*
- Birgül (A3, 50, ev hanımı): *Ama düşün yani akşam erken yatarsan sabah namazına da kalkabiliyorsun... Şimdi yarımdan birden önce yatan var mı yok... Biz yine de yatıyoruz on-on bir on ikide falan ama... Ama illa da kendimizi zorluyoruz ya işte o dizi, burada gidiyor bayılıyorsun uykudan ama onu ne olacak diye...*

Bazı katılımcılar ise, kendi gençliklerinin serbest zamanlarında aile içinde ve akrabalarıyla sohbet ettiklerini, televizyon gibi medya teknolojileri evlere girdikten sonra bu sohbet ortamının yok olduğunu ifade etmiştir:

- Tekin (A9, 51, üniversite mezunu, emekli): *Eskiden serbest zaman derken insanların çoğunun hayatı köyde geçiyordu, köylerde tabi o zaman televizyon yok, bilgisayar yok, bir şey yok. Kışın köyde iş de olmazmış, ahırda küçükbaş büyükbaş hayvanları olanlar hayvanların bakımını yaptıktan sonra belli bir saatten sonra boşlarmış. Ne yapıyorlarmış, köy içerisinde her akşam bir evde toplanırlarmış, yani bugün Ahmet amca sizdeyiz, Mehmet amca yarın sizdeyiz, toplanırlarmış sohbet ederlermiş. Geçmişte olan olayları anlatırlarmış, ava giderlermiş, avdaki maceralarını, karşılaştıkları olayları anlatırlarmış. Çok güzel bir sohbet ortamı olurmuş. Büyükler anlatırlarmış küçükler de dinlerlermiş çok güzel böyle bir ortam varmış. Ama şimdi televizyon çıktı, bu muhabbet sohbet ortamı bitti.*

- Zehra (A2, 31, üniversite mezunu, ev hanımı): *Bence eski ailelerde teknoloji yokken sohbet vardı yani öyle olduğunu düşünüyorum, öyle hatırlıyorum. Teknoloji yani telefon, telefonun iletişimi kestiğini düşünüyorum, yani artık herkes yazışıyor, arama gereği duymuyor.*

- Emrah (A4, 26, üniversite öğrencisi, çalışıyor): *Eskiden sohbet vardı yani biz mesela çocukken hatırlıyorum elektrikler kesilmişti bir gün mesela annem-babam ben oturup bir bulmaca çözme falan bir yarışma başlatmıştık aramızda mesela saatlerce yeni üretmiş olduğumuz oyun üzerinden ilerlemeler yaptık güzel vakitler geçirdik. Ya da ne bileyim eskiden mesela Keloğlan filmleri olurdu onları hep birlikte açardık konuşulurdu o filmler üzerinde ama şu anda öyle bir şey yok.*

Fahri ise, günümüzde özellikle babaların aileleriyle daha fazla vakit geçirdiğini düşündüğünü belirtmiş; ancak bunun asıl sebebinin çağımızın bireyselleşen ve kahvehane gibi toplumsal-kamusal mekânlara katılmaktansa, özel alanına çekilmeyi seçen bireyi olduğunu ifade etmiştir:

- Fahri (A6, 37, fizyoterapist, akademisyen): *Babalar kahvedeydi, yatma zamanı gelirdi. Babayı çocuklar görmezdi. Şu anda ben köye geldiğimde hafta sonları akşam kahveye çıkıyorum arkadaşlarımı görmeye, birçok kişiyi kahvede görmüyorum, ailesiyle zaman harcıyor artık insanlar, ailenin kıymeti daha fazla algılandı.*
- Görüşmeci: *Acaba televizyon mu insanları eve çekiyor? Kahveye neden gidilirdi? Sosyalleşmek için, keyifli vakit geçirmek için. Artık evlerde televizyon var bütün eğlence evin içinde. Acaba ondan mı herkes eve çekildi?*
- Ayşe (A6, 32, ev hanımı): *Herkes televizyonun başında, telefonun internetin başında şimdi, doğru.*
- Fahri (A6, 37, fizyoterapist, akademisyen): *Evet çok doğru bir nokta.*

4.6.2.5. Serbest Zamanda Medya

Katılımcıların çoğunun ev içi serbest zamanlarında medya teknolojilerini kullandığı; medya teknolojilerinin, özellikle cep telefonunda (akıllı telefonlarda) sosyal medya kullanımının, kitap okuma gibi geleneksel serbest zaman etkinliklerinin yerine geçtiği gözlemlenmiştir. Gündelik hayatın ve yoğun çalışma temposunun verdiği bitkinlikle evlerine giden aile bireyleri, kendilerini yormayan ve kafalarını dağıtan araçlar oldukları için medya teknolojilerine başvurduklarını ifade etmişlerdir:

- Tuba (A10, 29, üniversite mezunu, çalışıyor): *Ben mesela son bir yıldır hiç kitap okumuyorum, okumaya çalışıyorum, okuduğum kitabı kati suretle anlamıyorum, anlasam da bir ay içerisinde kitabı tamamen hafızamdan siliyorum, kitapla ilgili hiçbir şey kalmıyor aklımda, başkarakterdeki kişinin ismi bile aklımda kalmıyor. Nedeni ekstra ekstra yoğun çalışmaktan onu biliyorum ondan eminim. Ve ne yapıyorum, telefonu evet akşamları kullanıyorum, her akşam mutlaka telefonda bir yarım saat-kırk dakikamı geçiriyorumdur ve nerde geçiriyorum, saçma sapan sitelerin saçma sapan haberlerinde. Tamamen aklımda kalmasına zaten gerek yok bana da hiçbir şey katmayacak hani zaman öldürmek dediği demin, bu şekilde kullanıyorum ve o sırada da uykum geliyor sızıyorum yani telefonun*

dibinde sızıyorum. Telefonu sadece bu amaçla kullanıyorum ve Whatsapp tabi çok fazla kullanıyorum hayatımıza aşırı derecede girmiş durumda... Hem bir şeyleri unutmanı sağlıyor, düşünmemeni sağlıyor, anlamsız bir şeyin içine giriyorsun ve o seni gerçekten yormayacak, ne zihnen yoracak, ne fiziken yoracak, oturduğun yerden hiçbir şey yapmadan bir saat önce yaptığın eylemi tamamıyla unutarak vakit geçirebiliyorsun.

- Merve (A3, 21, üniversite öğrencisi): *Eskiden okurdum mesela eskiden serbest zamanımı kitap okuyarak geçirirdim, şimdi bakıyorum ki bir süre sonra almıyor kafam hani okumak istemiyorum. Ya hani belki de boş izlediğim için sadece o anlık hani dağıtsın kafamı veya biraz bir iki güleyim bir iki bir şey olsun o. Ama hani kitap okuyabilmem için artık sanki daha böyle zaman ayırmam gerekiyormuş gibi geliyor. Bir saat vaktim var kitap okuyayım değil hani film izlemeye veya internette dolaşmaya ayırıyorum. Onlar da o kadar vaktimi alıyor aslında ama daha hafif geliyor.*

Evde cep telefonu kullanımının hem evden çalışma imkânı sunması, hem de ev dışındaki bireylerle olan bağların sürdürülmesini sağlaması; hem evde yoğun cep telefonu kullanımının sebepleri, hem de aile içi iletişimi koparan unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır:

- Zehra (A2, 31, üniversite mezunu, ev hanımı): *Mina uyuduktan sonra kendime zaman ayırıyorum, gün içinde yapamadığım şeyleri yapıyorum özellikle, gündemden haberdar değilsem gazete okuyorum gündemi takip ediyorum. İnternetten, Ipad'den okuyorum. Yapmam gereken, ev içerisinde sorumluluklarım varken bir köşeye çekilip öyle yazışmalarım falan olmuyor. İşimi halledersem, eğer belli bir vakit kalırsa döner bakarım telefonuma, ama onun dışında herhangi öyle bir bağımlılığım yok. Ama eşim gözlemlediğim kadarıyla sanki telefonla evlenmiş gibi. Bazen takılırım eşime keşke ona gelinlik giydirseydik diye. Benden çok ona bakıyorsun.*

- Fethi (A2, 32, üniversite mezunu, serbest meslek): *Benim telefonla iş dışındaki bağımlılığım oyun. Yani sosyal medyayı sadece gezerim bakarım bir mesaj bilmem ne gelmezse açmam. Whatsapp zaten artık özel bir uygulama olmaktan çıktı işyerimizde bile çalışma arkadaşlarımızla Whatsapp aracılığıyla mesajlaşıyoruz yani çok enteresan bir uygulama. E dolayısıyla telefon şey gibi oldu, yani zaten telefonun şarjının bitmesi benim kalp pilimin bitmesi gibi bir şey gibi hissediyorum, çünkü hayatla bütün bağını kesiyorsun... Bağımlılık yarattı çünkü artık beyin sürekli onu istiyor.*

- Can (A7, 27, üniversite mezunu, çalışıyor): *Ya hiçbir şey yapmasam bile o telefon elimde ve yanımda olmalı ya. Yani hiçbir şey yapmasam bile duruyor yani. Sevdiğim bir arkadaşım var o yazıyor. Ama şey hissediyorum ya kendimi eksik. Telefon yanımda olmayınca.*

Diğer yandan; katılımcıların çoğu için evde televizyonun yerinin, seyredilmese bile önemini sürdürdüğü görülmüştür:

- Fahri (A6, 37, fizyoterapist, akademisyen): *Televizyon 24 saat açık neredeyse ama dinleyen yok, haber kanalı, CNNTürk, Habertürk, NTV, yani o tür şeyler açık hani düzenli olarak bir şey izlemiyoruz.*

- Can (A7, 27, üniversite mezunu, çalışıyor): *Ben yemek yerken bile arkada ses olmadan yemek yiyemiyorum, arkada televizyonun sesi olacak. Sadece burada değil, annemlere gittiğimde de, başka bir yere gittiğimde de. Neden bilmiyorum, arkada bir ses olmalı. Bazen o kadar abartmıştım ki hatta televizyon olmadan televizyon sesi olmadan uyuyamıyordum. Son üç gündür yemekleri oturma odasında televizyon karşısında yiyoruz.*
- Başak (A7, 25, üniversite mezunu, çalışıyor): *Televizyon benim için şey, izlemek zorunda değilim ama sanki olması gerekiyormuş gibi hissediyorum... Mutfakta yemek yiyorduk, oturuyorduk, sonra yemek bittikten sonra sohbet ediyorduk,*

konuşmaya zaman veriyorduk. Burada olunca hem konuşuyoruz, hem yemek yiyoruz, hem televizyonda izlediğimiz şeyle ilgili konuşuyoruz.

Kimi katılımcılar, ailelerin evde daha çok vakit geçirmesine ve evde geçirilen vakitlerde yoğun medya kullanımına sebep olan unsur olarak; günümüzdeki şehir hayatını ve aileleriyle serbest zamanlarını çoğunlukla dört duvar arasında, evin içerisinde geçirmek zorunda oluşlarını göstermişlerdir:

- Tekin (A9, 51, üniversite mezunu, emekli): *Yazlığımız var, bahçemiz var orda evimiz dublex, ikinci katta da var birinci katta da var, inan günümüz bahçede geçiyor evin önünde geçiyor, evimiz müstakil, etrafında ev de yok, hiç televizyon izlediğimizi hatırlamıyorum ben yazın.*
- Çiğdem (A9, 49, üniversite mezunu, ev hanımı): *Şehir hayatında dört duvar arasında medya teknolojileri insanı yoruyor. Yazlığa dinlenmeye keyif yapmaya gidiyoruz.*
- Miraç (A9, 18, öğrenci): *Orda mesela birçok faktör var bilgisayar oyununun aklıma gelmemesi için. Yakınımızda baraj var bizim yazlığımızın orda gidiyoruz balık tutuyoruz, bu bana daha çok eğlenceli geliyor daha güzel geliyor. Ya da diyelim dut ağaçlarımız var aşağı gidiyorum oradan bir dut yiyorum onun verdiği o tat bilgisayar oyunundan daha şey. Ama tabi evde olduğumuzda yazlıktan geldiğimizde yine bilgisayara hemen yöneliyoruz, çünkü öyle bir ortam olmadığından dolayı. Yani yazlık gerçekten o yönden çok avantajlı. Kent yaşamı bizi teknolojiye bağımlı kılıyor.*

Günümüzde serbest zamanların çoğunun evde geçirilmesinin bir diğer sebebi ise; evlerde kullanılabilen medya teknolojilerinin artık dışarıya çıkma ihtiyacı hissettirmeyecek kadar donanımlı, uygun ve ihtiyaçlara cevap verici nitelikte olmasıdır:

- Merve (A3, 21, üniversite öğrencisi): *İnternete artık o kadar film düşüyor ki, millet vizyona falan bakmıyor hani vizyondayken bile gayet aynı kalitede izleyebiliyor...*

- Hayriye (A3, 71, ilkokul mezunu, ev hanımı): *Ben bile bazen anne bak bu film çok güzelmiş gidelim deseler oturun kızım diyorum yarın öbür gün televizyon verecek gidip oraya niye para verelim.*

- Emrah (A4, 26, üniversite öğrencisi, çalışıyor): *Örnek veriyorum, belki 90'larda 80'lerde bir kıyafet alacağın zaman evinde bir mağaza bulamıyordun, şimdi mağazalar evinde, sahil evinde, çarşı evinde, arkadaşların evinde, her şeyin evinde, sanatçıların bile evinde yani tamamen ulaşım kolaylığı, bundan faydalanmak güzel bir şey. Bu insanların dışarı çıkmasını engelliyor zaten.*

Katılımcılardan Nilay ise, günümüzdeki yoğun medya kullanımını mecburiyet ile gerekçelendirmiş; bireylerin bugün kaçınılmaz olarak medya teknolojilerini kullanmak zorunda kaldıklarını ifade etmiştir:

- Nilay (A5, 28, üniversite mezunu, çalışmıyor): *Bence teknoloji de hayatın her yerinde var artık yani mecburi kullanmak zorundasınız, uyum sağlamak zorundasınız, işte trafikten ev yaşantısına her şey dijital olduğu için teknoloji hayatımızda istesek de istemesek de var bence...*

4.6.2.5.1. Serbest Zamanda Medya Seçimleri ve Nedenleri

Televizyon ile kıyaslandığında; katılımcıların çoğunun ev içi serbest zamanda interneti kullandığı, televizyondan vazgeçemeyenlerin de genellikle yaşı daha büyük olan anne-babalar olduğu tespit edilmiştir. Televizyonu eleştirenler, yönlendirici ve değersiz içeriklere sahip olduğu için eleştirmektedir. Katılımcıların interneti tercih etmelerinin sebepleri; kullanımda esneklik sağlaması, kontrolü kullanıcıya bırakması, daha çok bilgiye ulaşma imkânı sunması, televizyon ile kıyaslandığında daha güvenilir bulunması ve televizyon da dâhil birçok medya teknolojisini bünyesinde barındırabilmesidir:

- Nilay (A5, 28, üniversite mezunu, çalışmıyor): *Benim için vazgeçilmez olan internet. İnterneti kullanabileceğim her şey kabulümdür yani cep telefonu, internet, işte bilgisayar, televizyon bile internete bağlanıyorsa benim kabulümdür yani internet çünkü niye vazgeçilmez her şeyi onun üstünden yapıldığı için yani arkadaş çevrem, alışveriş, işte ödemeler, dolayısıyla internet vazgeçilmez bir şey benim için.*

- Zehra (A2, 31, üniversite mezunu, ev hanımı): *İnternet televizyondan daha önemli... Ya ben ev hanımıyım yemek yapmayı evlendikten sonra öğrendim ve bu internetin olması hayatımı çok kolaylaştırdı. Televizyon olmasa da olur ama internet olsun.*

- Reyyan (A3, 20, üniversite öğrencisi): *Televizyonda mesela istediğin haber de var istemediğin haber de var ama internette açtığın zaman istediğine bakabiliyorsun ben o yüzden interneti daha çok seviyorum seçme şansım olmasını seviyorum.*
- Birgül (A3, 50, ev hanımı): *İnternet evet. Bilgiyi internetten alıyorsun hemen yazdığın zaman arama motoruna her şeyi tık tık tık tık görüyorsun kafanda hiçbir şey kalmıyor yani her şeyi hemen karşına sunuveriyor sana... Televizyon da artık bir eğlence aracı gibi, sıkıldığın zaman otur seyret...*
- Nusret (A3, 56, ortaokul mezunu, emekli): *Bir gazinoya gitmiyorsun burada gazinoyu seyrediyorsun...*
- Hayriye (A3, 71, ilkokul mezunu, ev hanımı): *Benim şimdi ceplen internet ile hiçbir alakam yok, çünkü bilmiyorum, telefonla bir alo demeyi biliyorum işte çok şükür, ama cep telefonunu doğru düzgün kullanmayı da bilmiyorum. En çok vazgeçemediğim televizyondaki yarışmalar.*

- Emrah (A4, 26, üniversite öğrencisi, çalışıyor): *İnternet yani, ulaşım rahatlığı var... İşimle ilgili herhangi bir sorunumu hemen oradan çözümleyebiliyorum güncel haberleri, aslında şu anda medyanın saptırılmış haberlerinin doğrusunu oradan öğrenebiliyorum, daha güvenilir medya açısından.*

A10 da interneti televizyona tercih etmekte; ancak internetin, özellikle akıllı telefonlardaki internetin sunduğu olanakların bireyleri tembelleştirdiğini ve düşünme-araştırma yeteneklerini körelttiğini düşünmektedirler. Ancak; onlara göre internet teknolojisi, tüm dezavantajlarına rağmen hayatı kolaylaştırmakta ve bu sebeple kaçınılmaz olarak kullanılmaktadır:

- Ahmet (A10, 32, üniversite mezunu, çalışıyor): *Çok methedilen, ilgimizi çeken bir dizi oldu diyelim, biz o diziyi de internetten izliyoruz; çünkü ben onun istediği saatte orda olmak zorunda değilim, onun bana gösterdiği reklamı da izlemek zorunda değilim. Daha rahat, ne zaman istiyorsam bana konfor katıyor, ben haftanın istediğim zaman diliminde izliyorum, onun istediği zaman diliminde değil. İnternete gelince, daha doğrusu telefonda internete; beni tembelleştiriyor, eskiden gidip gezip görürdük, şimdi internetten bakıp, karar verip, beğenip 100 tane seçenek varsa onu üçe-beşe indirip, iki tanesine bakıp, bir tanesini alıyoruz. İyice tembelleştik, evden çıkmak için bahane arıyoruz bazen, yani çıkmaya gerek yok ki bütün dünya aslında elimin alında. Bir yeri çok merak ediyorsam bile fotoğrafları şu anki halini internetten görebiliyorum zaten.*
- Tuba (A10, 29, üniversite mezunu, çalışıyor): *Evet aslında tembelleştiriyor ama aslında çok da büyük kolaylık... Dezavantajı da şu; tembelleştirmek bir, ikincisi de aslında köreltiyor da. Mesela ben küçükken evimizde internet yoktu bilgisayarlar yoktu, o zaman mecburen her seferinde babama ne sorsam babam her seferinde git ansiklopediyi aç derdi. Ben o ansiklopediyi açtığımda bir şeye bakarken çok daha fazla şey görüyordum hani görsel hafıza da çok daha fazla kuvvetli olduğu için onlar kalıcı olarak beyninde sürekli kalıyor ama bununla olmuyor. Ama vazgeçilmez hayatımızın bir parçası...*

Diğer yandan; özellikle çocukları büyük olan ailelerin ebeveynleri için televizyon vazgeçilmezliğini sürdürürken, çocukları için ise internetin ön planda olduğu görülmüştür. Yine de, tüm aileler için ev içi serbest zamanda televizyonun hala büyük öneme sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

A6, günümüzde ev içi serbest zamanda medya teknolojilerinden hangisinin kimlerce seçildiğinin tipik bir örneğini vermiştir:

- Ayşe (A6, 32, ev hanımı): *Benim internetle hiçbir alakam yok, sadece arada yemek tarifi o tür şeyler. Hava durumu falan... Ama televizyon sürekli açık. İzlemesem de izlesem de hiç televizyon evde kapanmıyor. Kapatınca sanki boşluk oluyor, aslında izlemiyorum ama hep orda o ses olmalı, nedenini de bilmiyorum o hep açık.*
- Batuhan (A6, 15, öğrenci): *Benim için internet. Televizyon duruyor yani orada. İnternet daha önemli. Ama olmasa da olur, ikisi de olmasa olur. Olmazlarsa dışarıda daha çok arkadaşlarımla çıkarım, aileyle daha çok gezeriz, olmasa da çok bir şey değişmez.*
- Fahri (A6, 37, fizyoterapist, akademisyen): *Bizde nesil farkını çok net görebilirsiniz, ikisi için* (çocukları için) *öncelik internet, eşim ve ben... Ben de eve ilk geldiğimde herhalde ilk olarak televizyonun düğmesine basarım, sonra üstümü çıkarırım. İnternet sadece benim için gereksinim, yani gerektiğinde kullanırım. Belki hafta sonu bir iki saat oyun oynarım ama benim için evden internet giderse işlerimi yapamam diye düşünürüm, geri kalan interneti aramam, ama televizyon maalesef hayatım olmuş.*

- Nazlı (A1, 43, fizyoterapist, çalışıyor): *Televizyon daha fazla izliyorum yalnızlığımı televizyon ile, yani ses, çocuklar bazen kendi odalarında. İzlemesem de dikkat etmesem de açıktır.*
- Dağhan (A1, 24, üniversite mezunu, çalışmıyor): *Benim için soracak olursanız televizyon iyi bir şey değil internet daha mantıklı geliyor çünkü daha çok araştırıp daha çok öğrenebiliyorsunuz, sadece yüzeysel olarak görüyoruz bir televizyonda. İşte bir yayın kuruluşudur, o yayın kuruluşunun kendine uygun kuralları doğrultusunda bize aktarılıyor. Ne veriyorlarsa onu alıyoruz. İnternette aktifim çünkü kendi düşüncelerimi de katabiliyorum başkalarının düşüncelerini de öğrenebiliyorum ama televizyonda böyle bir şey yok, tek taraflı olay.*

- Çiğdem (A9, 49, üniversite mezunu, ev hanımı): *Hani bana deseler televizyonu mu daha çok seversin interneti mi, ben interneti daha çok severim. Bilmiyorum onu çok seviyorum uğraşmayı seviyorum onla. Kolaylık sağlıyor hayatımıza.*
- Tekin (A9, 51, üniversite mezunu, emekli): *Bir para göndermem gerekiyorsa bankaya gitmeden internet vasıtasıyla hallediyorum. Aynı zamanda eğitim amaçlı da kullanıyoruz yani öğrenmemiz gereken bir konu varsa. Dini yönden de kullanabiliyoruz. Bir de haberleşmede de kullanıyoruz, üniversite-fakülte arkadaşlarımıza ilkokul arkadaşlarımıza bir grup oluşturmuşuz, Facebook üzerinden ulaşabiliyoruz. Şimdi internet nasıl vazgeçilsin, eşim ben vazgeçemem diyor, bundan vazgeçemiyor.*
- Miraç (A9, 18, öğrenci): *Bence internet daha kapsamlı. İnternette zaten televizyon programları var, istediğimiz zaman girdiğimizde istediğimiz kanalın şeyini bulabiliyoruz. Yarın bir gün kendi evim olsa, televizyon almasam da internet olması yeterli benim için.*
- Çiğdem (A9, 49, üniversite mezunu, ev hanımı): *Canlı yayın var zaten televizyon onun içinde var zaten.*
- Tekin (A9, 51, üniversite mezunu, emekli): *Ben Miraç'a katılmıyorum, televizyon olsun, internet olmasa da olur. Şöyle ki internette yapacağım ödemeleri bankalarda gidip bizzat kendim koşuşturup yaparım diye düşünüyorum. Bana göre televizyon daha ihtiyaç diye düşünüyorum.*
- Çiğdem (A9, 49, üniversite mezunu, ev hanımı): *Televizyonsuz olmaz gibi geliyor bana. İnternet önemli ama uykudan uyandığımızda ilk açtığımız şey televizyon. Ama internete girmiyorum uykudan uyandığımda televizyonu tercih ediyorum.*

13 yaşında ve ailesinin tek çocuğu olan Zeynep de; kendisine bir arkadaş gibi gördüğü televizyonun, evdeki olmazsa olmaz medya teknolojisi olduğunu dile getirmiştir:

- Zeynep (A8, 11, öğrenci): *Ben daha çok televizyona ihtiyaç duyuyorum, çünkü kimse benimle bir şey yapmıyor.*

Can da, tüm genç katılımcılar gibi interneti vazgeçilmez olarak görürken; eşi Başak ise, yeni evli genç bir kadın olarak evde televizyonu vazgeçilmez olarak nitelendirmesiyle katılımcıların çoğundan ayrılmıştır:

- Başak (A7, 25, üniversite mezunu, çalışıyor): *Televizyon daha baskın ama hani o da zaman doldurmak için kullanıyorum herhalde biraz, evde otururken ses olsun, bir şey izleyeyim bir şeyle uğraşırken, o da aynı anda açık olsun onu seviyorum, ama özellikle hani şu dizi olmazsa aman Ya Rabbi ben ne yaparım demiyorum. Ama evde televizyon olmalı. Başka odalarda da televizyon var. Tuvalete de almayı düşünüyoruz* (gülüyor). *Televizyon olduğunda daha rahatım internet olmadan yaşayabilirim, ama televizyon olmadan daha zor. Ben bir de kontrolün tamamen bende olmasını sevmiyorum, benim dışımda bir şeyler geliştiği zaman daha çok hoşuma gidiyor.*
- Can (A7, 27, üniversite mezunu, çalışıyor): *Benim için internet televizyondan daha önde, çünkü televizyonu da internetten izleyebiliyorum istersem. Ve her şeye ulaşabiliyorum ve hani ben psikopatlık derecesinde diyebiliriz araştırmacı bir insanım, hani hiç alakam olsun olmasın bir an duyduğum bir şeyi bile öğrenmek için Google'a başvuruyorum ve o yüzden hani internet devamlı benim elimin altında olmalı, benim için internet vazgeçilmez.*

Özellikle bazı ebeveynler akıllı telefon olmasa da cep telefonunun vazgeçilemez bir gereklilik olduğunu belirtirken; başta gençler olmak üzere birçok katılımcı da, hem televizyonu hem de interneti içeren ve taşınması kolay olan akıllı cep telefonunun kendileri için vazgeçilmez olduğunu belirtmişlerdir:

- Nazlı (A1, 43, fizyoterapist, çalışıyor): *Sadece telefon. Çocuklarıma ulaşmalıyım.*

- Aslı (A8, 42, doktor): *Telefon... Benim için telefon önemli, akılsız da olsa olur yani* (gülüyor). *Ya herkese ulaşabilmek için, herkesten haber alabilmek için.*

- Zehra (A2, 31, üniversite mezunu, ev hanımı): *Her şeyi telefona yüklediklerı için artık kimse bir dönem hani PC başında vakit geçirirdi, artık telefonlarda da aynı özellikler olduğu için dediği gibi televizyon artık diğer herhangi uygulamalar mevcut olduğu için herhalde artık kimse çok fazla telefonsuz olamıyor, televizyonsuz olabiliyorlar da bilgisayar olmasa da oluyor ama telefon olmadan olmuyor.*

- Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): *Valla akıllı telefon bilgisayarın da işini görüyor, televizyonun da işini görüyor, telefonun da işini görüyor. Akıllı telefon yani. Akıllı telefon olmazsa olmaz.*

- Merve (A3, 21, üniversite öğrencisi): *Şey Cem Yılmaz'ın esprisi onun sıcaklığını hissedebilmek o telefonun yanında olduğunu hissetmek süper* (gülüyor).

- Can (A7, 27, üniversite mezunu, çalışıyor): *Ben telefonu kesinlikle bağımlılık olarak, televizyon değil ama telefon benim için bağımlılık, çünkü sabahleyin saat altı buçukta kalkıyorum ve akşama kadar hani telefonun ekranına kaç kez baktığımı bilmiyorum, hiçbir şey olmasa bile açıp saate bakıyorum, ama bakıyorum yani. Yolda giderken haberleri okuyorum, ne bileyim Whatsapp'ta sürekli iletişim halindeyim. Eskiden neydi telefon, neredesin, iyi misin, sesini duydum, kapat. Öyle bir şey yok yani. Ben şahsım adına söyleyeyim ben bağımlısıyım, hiçbir şey yapmasam bile açıp internete giriyorum.*

4.6.2.5.2. Serbest Zamanda Sosyal Medya

Hemen hemen hepsi en az bir sosyal medya hesabına sahip olan katılımcıların yine hepsi, sosyal medyanın bireyler tarafından yanlış kullanıldığını öne sürmüş ve bu konuda eleştirilerde bulunmuşlardır:

- Merve (A3, 21, üniversite öğrencisi): *Benim sosyal medya hesaplarım var. Benim genellikle şeydir, okul grubu var, hocalarımla haberleşmek için veya hani bir paylaşımda bulunayım çok nadirdir, sevmem yani.*
- Reyyan (A3, 20, üniversite öğrencisi): *Ben de işte insanlardan haberim olsun falan... Haber kaynakları...*
- Nusret (A3, 56, ortaokul mezunu, emekli): *Benim sosyal medya hemen hemen hepsi var Twitter'ı da var Facebook'u da var... Ama ben bunlardan çok eski arkadaşlarımı buldum bak öyle bir faydası da var, taa yurtdışındaki arkadaşlarımı da buldum.*

- Batuhan (A6, 15, öğrenci): *Ben kullanıyorum ama yani öyle saçma sapan şuradayı-buradayım onun resmi bu oluyor şu yapıyor öyle saçma sapan şeyler paylaşmak çok yani saçma geliyor. Bende çoğu var... Facebook, Instagram, Twitter, Swarm...*
- Ayşe (A6, 32, ev hanımı): *O ne be?*
- Batuhan (A6, 15, öğrenci): *Yer bildirimi yapmak için... Ama mesela onda bir saat içinde on tane yer bildirimi yapıyor... Nasıl gidiyorsun o kadar yere, biz bilsek onu ne olacak... Ben kullanıyorum ama onları çok şey yapmıyorum yani. Neden açtım ben de bilmiyorum ki... Öyle konuşuyorlar ben de açıyorum yani...*

- Nigar (A4, 32, psikolog, çalışıyor): *Bana arkadaşlarım önermişti taa 2007'de, arkadaşlarım hep oradaydı bir etkinliğe gidiyorduk, mesela Rock'n Coke'a gidiyorduk, resimlerimizi koyuyorduk, oradan birbirimizi etiketliyorduk, o zamandan beri öyle devam etti. Şimdi bütün ailemiz sosyal çevremiz arkadaşlarımız herkes orda, silmek için de, aşırı bir sıkıntı yaratmıyor ki silelim.*

- Fahri (A6, 37, fizyoterapist, akademisyen): *Yer değiştirdim yaşadığım şehri değiştirdik, işimi değiştirdim, çok fazla dışarı çıkamaz oldum, arkadaşlarımla her gün birini arayamıyorsunuz, çok fazla arkadaşım var dostumu bilmiyorum ama gerçekten çok fazla arkadaşım vardır, gerçekten ne yaptığını görebilmek*

adına açtım ve ben Facebook'u veya Twitter'ı açtığım zaman okurum beğenirim, belki haftada bir tane hani sırf hatta derim ben de bir özlü söz paylaşırım ama ona çok da aslında kıymet vererek paylaşmam ya da birini şey yaparak, daha çok takip ederim insanlar nerde ne yapıyor o amaçla kullanırım.

Mehmet, sosyal medyayı haber okumak için tercih ettiğini ifade ederken; eşi Aslı, Mehmet'in aşırı sosyal medya kullanımı ile ilgili rahatsız olduğunu hissettirmiştir:

- Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): *Ama sürekli bir tanesine bağlanıp kalma gibi bir şey yok, ama şimdi şöyle bir şey var, herkesin kaçırdığı bir nokta var... Mesela, eskiden ben günde 2-3 tane gazete okurdum... Şimdi bütün haberleri okumak için bu bahsettiğin sosyal şeyleri kullanıyorum, yani bu tamamen sosyal medya olarak düşünmemek lazım yani ben de televizyondan haber seyretmiyorum hiçbir şekilde.*
- Aslı (A8, 42, doktor): *Hayır günde kaç kere kontrol ediyorsun Twitter'ı mesela? Hani bir kere okuyup haberlere bakmak var ne var ne yok diye... Kaç saatte bir kontrol ediyorsun?*
- Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): *Ama şöyle söyleyeyim gün boyu sadece sosyal medya okuyan insanlar var, ben gün boyu işimi yapıyorum işimden sosyal medyaya vakit koymuyorum mesela yani biraz öyle düşünmek lazım yani... Ya ben işimi aksatıp da işimden alıp da sosyal medyaya girmiyorum yani.*
- Görüşmeci: *Peki, aile zamanından çalıp giriyor musunuz?*
- Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): *Evet, ailemden fotoğraflar alıp koyuyorum mesela* (gülüyor).
- Aslı (A8, 42, doktor): *Ancak böyle kıvırılır* (gülüyor).

Sosyal medya alışkanlığının; sosyal medya kullanımıyla pek ilgisi olmayan ebeveynlere, akıllı telefon sayesinde kazandırıldığı gözlemlenmiştir:

- Zeynep (A8, 11, öğrenci): *Annem artık benden daha çok şeylerle uğraşıyor, telefonu bir değişti, hatta sosyal âlemde.*

- Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): *Akıllı telefonlarla işte...*

A10 üyeleri de sosyal medya ile ilgili konuşurken; bu platformlara girdikleri medya teknolojisi olarak, akıllı cep telefonlarından söz etmişlerdir:

- Ahmet (A10, 32, üniversite mezunu, çalışıyor): *Facebook'um hani var mı var. Hani biri bir şey söylerse yani ufak tefek kullanıyorum artık eskisi gibi hiç kullanmıyorum. İşte Linkedin var Instagram var, onun dışında Whatsapp var. Çok fazla aman aman kullanmıyorum, ha var mı Twitter var işte orda bir tane, arada bir ötüyor ama bir şey yazmış mıyım yazmadım yani hiçbir şey yazmadım.*
- Tuba (A10, 29, üniversite mezunu, çalışıyor): *Benim eski telefonumda onlar çalışmıyordu Ahmet'inkinde çalışıyordu Ahmet'inkinden Ahmet'e hesap açtım ama işte tek amacım var çocukları takip etmek, depresyona giriyorlar sürekli ve depresyonlarını da o ortamlara yansıtıyorlar, yani o ortamlardan onların depresyonlarını takip etmekti amacım. Çok masum* (gülüyor). *Ama tabi artık ben de o hesapları kendime açtığım için kardeşlerim de akıllandı, yapmıyorlar* (gülüyor).

Ahmet ve Mehmet, bu platformlar üzerinden konuşmanın ve istediğini söylemenin daha kolay olduğunu; eşi Tuba ve onunla aynı fikirde olan Dağhan ise sosyal medyanın 'ben'in sergilendiği bir alan haline geldiği için bu kadar tercih edilir olduğunu ifade etmişlerdir:

- Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): *Ya şimdi sosyal medya önlenemez ama insanlar çok tercih ediyor çünkü insanların çoğunluğunda olan kendini ifade etmekteki sıkıntıyı orada çok rahat bir şekilde yapıyorlar. Klavye delikanlılığı diyoruz ya işte klavyeyi bulunca coşuyor adam normal hayatta söyleyemediği şeyi söylüyor, sonra kontrolsüzlük başlıyor sınırını bilmiyor.*

- Ahmet (A10, 32, üniversite mezunu, çalışıyor): *Yüzüne karşı söyleyemiyor. Adamın yüzüne bir şey söyleyemiyor oradan sallıyor. Kolay.*

- Tuba (A10, 29, üniversite mezunu, çalışıyor): *Ben yalnız katılmıyorum. Bunu kullanıyor olabilir birçok insan ama esas neden şey, bizcilikten benmerkezciliğe dönmüş olmamız ben buna çok inanıyorum... Ben bunu yaptım ben bunu yedim ben buraya gittim ben bunla konuştum ben bunu gördüm. Sadece 'ben'i anlatmak için kullanıyoruz orayı.*

- Dağhan (A1, 24, üniversite mezunu, çalışmıyor): *Sosyal medyayı kullanım amacı başkalarına mesaj vermek mesaj iletmek mesaj almaktı, haberdar olabilmekti, ama insanlar artık oturduklarını kalktıklarını yemek yediklerini paylaşır hale geldi, çok kişisel hale geldi, o yüzden amacını yitirdiğini düşünüyorum, çok fazla kişiselleştirilmiş hale geldiğini düşünüyorum, o yüzden iyi bir halde değil açıkçası sosyal medya.*

Can ve eşi Başak da, sosyal medyanın ilişkileri yüzeyselleştirdiğini; özellikle akıllı telefonlardaki çeşitli uygulamalar sayesinde serbest zamanlarda fazlasıyla ziyaret edilen bu platformların, gövde gösterisi maksadıyla, bireylerin kendi hayatlarını magazinselleştirme aracı olarak kullanıldığını ve aslında kişiler arası iletişimi koparark insanları asosyalleştirdiğini ifade etmişlerdir:

- Can (A7, 27, üniversite mezunu, çalışıyor): *Bence sosyal medya tamamen dedikodu ve gövde gösterisi amaçlı kullanılıyor, yani kim kimle nerde ne yapmış o nerde yok eski sevgilim acaba şu anda nerde kim var yanında, yani bu amaçla kullanılıyor ya bu da bana ters geliyor. Aslında özellikle sosyal medya çıktıktan sora insanlar serbest zamanlarında değil her zamanlarını ellerinde telefonla geçirmeye şey yapıyorlar.*
- Başak (A7, 25, üniversite mezunu, çalışıyor): *Ünlü olmana ya da bir şey yapmana gerek yok herkesle her şeyi paylaşabiliyorsun, sanki sen çok önemli dünyanın merkeziymişsin gibi işte ben buradayım ben şuradayım bak ben kimle resim çekindim, herkes bunu göstermenin peşinde ve herkes aa o bunu yapmış ben de şunu yapayım falan. İnsanlar 90'lı yılların o magazinsel hayatın kendi*

hayatlarına taşıdı bence ondan kaynaklanıyor bu kadar sosyal medyaya bağlılık en azından.

Genç bir sosyal medya kullanıcısı olarak Nilay da, sosyal medyayı yanlış kullanıldığı konusunda eleştirmiş; ancak bu görüşlerine rağmen ve aktif olmadığını ifade etse de yoğun bir biçimde sosyal medya kullanan katılımcılardan biri olduğunu göstermiştir:

- Nilay (A5, 28, üniversite mezunu, çalışmıyor): *Facebook-Twitter bunlar aslında bilgi paylaşımı için kurulmuş siteler, fakat bilgi paylaşılmıyor. Sadece insanların özel hayatlarını gözetlemek için kullanıyor insanlar bunu. Aslında güzel bir tarafı kalmadı, şu anda kötüye kullanılıyor, bence sırf şu an merak başka hiçbir şeyi yok. Ha ben kullanıyorum ama şey aktif değilim, hani üyeliğim her yere var ama çok fazla aktif değilim. Gözetlemiyorum da, çünkü şöyle aslında kendi içimde bir handikapım var yani, niye üyesin o zaman, hiçbir şey yaptığım yok, hani mesela ablamdan örnek verirsem, ablam herkesin resimlerine tek tek bakar beğenir ve kendi yapmamış olsa da herkesin yaptığı yorumları okur, artık o onun için bir saplantı haline geldi, hani görüp geçeyim yok, okusun kim ne dedi, çünkü dolayısıyla bence herkes bu şekilde kullanıyor biraz iş şey oldu çirkinleşti sapıklaştı.*

Katılımcıların çoğu, sosyal medyanın kullanıcılarını asosyalleştirdiğini ifade etmiştir. Ahmet, bu platformların eski arkadaş olma biçimlerini öldürdüğünü belirtmiştir:

- Ahmet (A10, 32, üniversite mezunu, çalışıyor): *Yani sosyal olmak bu değil. Bu iletişim değil. Yani iletişim sadece bu olmamalı. Ya karşılaşıyorsun, yüz yüze iki kelime konuşamıyor, ama gir Twitter sayfasına adam aslan, Facebook'ta dünyayı kurtarmış adam, ama karşına geliyor iki kelam edemiyor işte bu adam o zaman sosyal değil, asosyalin daniskası yani. Ya ben küçükken bu yoktu* (cep telefonunu gösteriyor), *Play Station da yoktu, kara kutular falan vardı böyle biz sokakta oynardık sokağa çıkıp sokakta kim varsa onunla oynardık, hepimiz*

arkadaştık, ya da arkadaş olmak aman aman bir şey değildi hepimiz birdik, ilk defa birini görsek aa sen yeni mi geldin buraya hadi gel top oynayalım falan... Şimdi öyle bir şey yok ki, şimdi bizim çocuklar sokağa çıktığı zaman uzaylı gibi kalıyor.

Fahri, sosyal medyanın sahte bir sosyallik sunduğunu; sanılanın aksine sosyal medyanın bireyi yakınlarından uzaklaştırdığını ve asosyalleştirdiğini düşünmektedir:

- Fahri (A6, 37, fizyoterapist, akademisyen): *Sanal âlemde sahte bir sosyalleşme olduğuna inanıyorum ben, sürekli sanal alemde yaşayan insanların herhangi bir cemiyet veya özel gününde yalnız olduğunu görüyorum ben çevremde. Göstermelik bir sosyalleşme gibi görüyorum ama özünde kişileri yalnızlaştırdığına, hatta çevresindeki daha önce değer verdikleri tarafından değerini azalttığına inanıyorum, ben öyle görüyorum şu anda sanal âlemi.*

- Emrah (A4, 26, üniversite öğrencisi, çalışıyor): *Asosyal yapıyor. Sanal âlemde sosyal yapıyor, reel âlemde asosyal yapıyor desek daha doğru olur.*

- Merve (A3, 21, üniversite öğrencisi): *Bence yalnızlaştırıyor ama sosyalleştirdiği zannediliyor... Hani tamam mesela diyelim ki Facebook'ta veya diğer sitelerde tamam arkadaşlarınla konuşuyorsun, hiç görüşmüyorsun, o kadar konuşuyorsun ki ne telefonda konuşmana gerek kalıyor, ne bir yerde buluşup görüşmene gerek kalıyor; çünkü sürekli haberdar haldesin, sosyalleştiğini zannediyorsun veya başka insanlarla tanışıyorsun konuşuyorsun ama aslında hiç yan yana değilsin, hiç görmemişsin. Kendini sürekli arkadaş ortamındaymış gibi hissediyorsun, ama yalnızsın. Çünkü bir arada değilsin, sadece internet ortamında konuştuğun birisi oluyor.*

A8 üyeleri de, medya teknolojilerini her ne kadar yoğun olarak kullansalar da; bu medya teknolojileri olmasaydı bireyler arasındaki iletişimin daha iyi olacağını düşünmektedirler:

- Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): *Olmasaydı daha iyiydi.*
- Aslı (A8, 42, doktor): *Ya paylaşımı azaltıyor. Yalnızlaştırıyor kesinlikle.*
- Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): *Getirdiği götürdüğünden çok daha az yani götürdüğü çok fazla.*
- Aslı (A8, 42, doktor): *İnanmıyorum* (şaşırıyor).
- Zeynep (A8, 11, öğrenci): *Sosyal medya yüzünden insanlar birbiriyle bağlantıyı daha az tutuyor, kesiyor yani bir kere baktın mı görmüyorsun kimseyi duymuyorsun da, tek odaklandığın yer orası oluyor, yani iki ekran arası yer yani.*

Sadece Can ve eşi Başak, akıllı telefonların vazgeçilmez sosyal medya platformu olan *Whatsapp* uygulamasının, kullanıcılarını sosyalleştirdiğini öne sürmüşlerdir:

- Can (A7, 27, üniversite mezunu, çalışıyor): *Bence hani Whatsapp için konuşayım, Whatsapp sosyalleştiriyor; çünkü ya da ben ne bileyim diğerlerini kullanmadığım için bir şey söyleyemeyeceğim ama sadece gördüğünde bile belki normalde olsa açıp aramayacağın insanı sırf o listede olduğu için "ne yapıyorsun?" diye yazıp konuşabiliyorsun, bir vesile olup görüşebiliyorsun çok hızlı ulaşıyorsun.*
- Başak (A7, 25, üniversite mezunu, çalışıyor): *Ben de Whatsapp'ın şey avantajının daha fazla olduğunu düşünüyorum, sosyal medyada daha kendinlesin daha kendinle ilgili bir şey, Whatsapp daha karşılıklı. İletişim daha güçlü o yüzden Whatsapp'ı daha masum görüyorum ben.*

Konumuz açısından en önemli yorumu ise, Miraç yapmıştır. Ona göre, evde medya teknolojileri ile geçirilen zamanlar; aile içerisinde de iletişim kopukluğuna neden olmaktadır:

- Miraç (A9, 18, öğrenci): *Bence aile içinde yalnızlaştırıyor. Mesela diyelim ben televizyonda maç izliyorum o sırada da annem müsait, geliyor sohbet etmek istiyor oturma odasında oturuyoruz. E ben maç izliyorum, o konuya giriyor bana bir şey anlatmaya çalışıyor, ben diyorum anne dur maç izliyorum sessiz ol, hani hep bir iletişimsizlik, bu yönden yalnızlaştırıyor. Ha sosyalleştirme anlamında şöyle bir şey var, internet anlamında sosyalleştiriyor, Facebook'tan binlerce arkadaşın olabiliyor çoğu kişiyle tanışıyorsun eski arkadaşlarını bulabiliyorsun yani bu anlamda internet anlamında internet içinde sosyalleşebiliyorsun.*

4.6.2.5.3. Gençler ve Serbest Zamanda Medya

Çocukları olan (ebeveyn) katılımcılara göre medya teknolojilerini kullanmak, gençler için özellikle dersleri konusunda bir mecburiyet niteliğindedir:

- Birgül (A3, 50, ev hanımı): *Onlar medyayı kendilerine yararlı şekilde kullanabiliyorlar, mesela dersleri konusunda, işte araştırmalar konusunda; çünkü görüyorum hani gözlemliyorum aslında kitapla falan artık kimsenin ilgisi yok, devamlı işte bu sosyal medyadaki şeyleri takip ediyorlar.*

- Zehra (A2, 31, üniversite mezunu, ev hanımı): *Şimdi bu gelişmiş toplumda bu hayatta, atıyorum kızımı bundan çok ayrı koymuş olsaydım hani arkadaşları bu konuda çok bilgili olacaktı, diyecekti ki "anne Ipad ne? Iphone ne? Telefon ne? Teknoloji ne?"... Ben vermesem de bir şekilde ulaşacaktı ama... O kadar da kopuk olmamalı, bir şekilde bilmesi gerektiğini düşünüyorum, ama abartı olmadığı sürece, bağımlı olmadığı sürece, belli bir saat sınırlamasının dışına çıkmadığı sürece faydalı olduğunu düşünüyorum.*

Başka bir şehirde okuyan kızlarıyla medya teknolojileri aracılığıyla sürekli iletişim halinde olan ve bu sayede aile bağlarının kopmadığını hisseden A3 üyeleri, durumu şöyle ifade etmişlerdir:

- Nusret (A3, 56, ortaokul mezunu, emekli): *Teknolojide görüntülü olarak konuşabiliyorsun... Sanki evdelermiş gibi hissedebiliyorsun.*
- Birgül (A3, 50, ev hanımı): *Geçen sene görüntülü konuşamıyorduk çok fazla ama şimdi görüntülü konuşabiliyoruz. Teknolojinin çok yardımı var bize.*

Ancak; ebeveynler bu araçların yoğun kullanımının gençleri (daha önce Ahmet'in de bahsettiği gibi) sokakta oynamaktan uzaklaştırdığını, hem akranları arasında hem de aileleri içerisinde asosyalleştirdiğini düşünmektedirler. Bununla ilgili olarak; Tekin, günümüzde ebeveynlerin dışarısının tehlikeli olduğunu düşünerek çocuklarının evde, gözlerinin önünde, medya teknolojileri ile vakit geçirmesini tercih ettiklerini ifade etmiştir:

- Çiğdem (A9, 49, üniversite mezunu, ev hanımı): *Şimdi bütün çocuklar dışarıda oyun oynamak yerine bilgisayarda oyun oynuyorlar ya. Artık sokakta çocuklar yok yani arkadaş ilişkisi yok.*
- Tekin (A9, 51, üniversite mezunu, emekli): *Şimdi şöyle diyor... Benim çocuğum dışarı gitmesin zaten ortam kötü dışarı da pek güvenilir değil. Eve bilgisayarı alayım çocuk dışarı çıkmasın ne olursa olsun diyor ama yanlış yapıyoruz orda... Bizim çocukluğumuzu hatırlıyorum evde belli bir şeye kadar televizyon yoktu internet olayı yoktu. Biz ne yapıyorduk, okuldan geliyorduk dersimizi yapıyorduk ders haricinde hemen dışarı çıkıyorduk, mahalle arkadaşlarımız vardı... Ne yapıyorduk, mahalle takımımız vardı mahalleler arası maç yapıyorduk top oynuyorduk. Ama şimdi şöyle bir şey var, çocukların dışarıda oynayacakları alan da yok; çünkü niye, her taraf beton yığını. Kent hayatı bizi bu hale getirdi. Şimdiki çocuklar çok şanssız diye düşünüyorum ben.*

A9 üyeleri ayrıca; günümüzde çocuklara, eskiden olduğu gibi aile içi serbest zamanda ilgi çekici hikâyeler anlatan büyüklerin ve büyüklerini ilgi çekici bulan çocukların da kalmadığına dikkat çekmişlerdir:

- Tekin (A9, 51, üniversite mezunu, emekli): *Benim rahmetlik babaannem vardı, babaanneme mesela "Harput Kalesi'ne niye süt kalesi deniyor?" derdim, babaannem oturur anlatırdı. Zamanında Harput'ta derdi su kıtlığı kuraklık olmuş o kalenin çamurunu sütlerle yapmışlar. Böyle hikâyeleri olan olayları bize anlatırdı. Şimdi nerde... Şimdi çocuklar da büyüklerin yanına gelmiyor.*
- Miraç (A9, 18, öğrenci): *Şimdi bence burada büyüklerin suçu yok, çocukların suçu var. Yani siz mesela diyorsunuz ki, gidip dinliyorduk. Ama şimdiki çocuklar gidip babaannesini anneannesini dinlemiyor ki. Elinde telefon, ya da bilgisayarın başında oyun oynuyor, hiç anneannem gelmiş babaannem gelmiş bize ne anlatır... Yani iletişimde bir kopukluk olduğunu ben görüyorum.*

A5 üyeleri ise, çocukların ev içi serbest zamanlarda medyaya yönelmesinin sebebi olarak; ilgisiz ya da ilgi göstermeye vakti olmayan, çalışan anne-babaları göstermişlerdir:

- Oğuz (A5, 61, lise mezunu, emekli): *Medya kullanan çocuk oradan hiçbir şey almıyor, oyun oynuyor. Eskiden biz sokakta oynardık, şimdi onlar hafızasıyla eliyle gözüyle oynuyor. Ben mesela bilgisayar kullanamıyorum, beş yaşındaki çocuk tıkır tıkır açıyor. Televizyon bozulduğu zaman ben ayarlayamıyorum çünkü bizim zamanımız da yoktu fazla üstünde durmadık öğrenmedik ama şimdi çocuklar gerçekten 5-6 yaşında çocuk telefon açıyor, bu da eğitim bir yerde, ben öyle diyorum artık... Tek başına evin içinde büyüyen çocuk ne olacak, bir şekilde arkadaş edinecek; yok, sokak kültürü denen bir şey vardı, yok o.*
- Hamiyet (A5, 63, lise mezunu, ev hanımı): *Eskiden hep beraber oynarlardı şimdi yok, hep beraber bir araya da gelseler herkesin elinde bir tablet var, onlarla oynuyorlar yani... Onun için bilmiyorum yani çocuklar bir şekilde birbirileriyle beraber olmalıdırlar düzgün yerlerde bence.*
- Nilay (A5, 28, üniversite mezunu, çalışmıyor): *Zaten olay orda başlıyor bence şimdi anne babalar uğraşmıyor.*
- Oğuz (A5, 61, lise mezunu, emekli): *Ama şimdi anne baba da çalışıyor dışarıda... O da ayrı bir olay işte hafta sonu ancak o işi yapabiliyorsun,*

dolayısıyla o çocuk da sabah okula gidiyor akşam geliyor, evde ebeveyn olarak bir büyük varsa karşılıyor işte, yediriyor ediyor veyahut da evde biri varsa bakıcılardan birisi bilmem ne bir şey yapıyor, işte ödevini yap bilmem neyini yap bitiyor. Ancak anne baba da hafta sonu işte parka götürüyor, yeni moda sabah kahvaltısına götürüyor... Yani başka bir şey yok, bunlar şehir hayatı oldu yani... Ama Anadolu'da yaşamış olsan bir kasabada olmuş olsan çok daha farklı olur, bu şehir baskısı bence büyük şehirde yaşama baskısı. Bir şeylere belki çok iyi sahip oluyorsun ama bence eskiye göre de çok şeyi kaybetmiş durumdayız, biz o yönden çok şanslıyız yani biz onları yaşadık çünkü. Sokak kültürü denen bir şey vardı, şimdiki çocuklar onların hiçbir şey bilmiyor sokakta oynanan oyunları bilmiyorlar.

Görüşmelerde ayrıca evde medya teknolojilerinin kullanımının, daha bebek yaştaki çocuklarda da alışkanlık oluşturduğu ve bebekler için bile bir ev içi serbest zaman etkinliği haline geldiği gözlemlenmiştir:

- Fahri (A6, 37, fizyoterapist, akademisyen): *Şöyle, mesela büyük oğlum internet benim için daha önemli dedi, ortanca öyle dedi. Benim bir buçuk yaşındaki oğlum, herhalde bir yaşında başladı buna, hiç hayatımda ben evde selfie çekilmedim, hatta benim toplam ömrümdeki selfie sayım üçtür-dörttür daha fazla selfie de çekilmedim, evde selfie çekilen de yok, artık nerden görmüşse benim küçük oğlum kapalı oyuncak telefonu alıp telefonu kendinden uzaklaştırarak gülerek selfie çekilen bir çocuktu bir yaşında. Şu anda ben evde bilgisayarda çalışma yapamıyorum hatta şöyle söyleyeyim bilgisayar kapalıyken dahi bilgisayarın sandalyesini öteki odaya saklıyoruz, çünkü sandalye ordaysa sandalyeye çıkıyor bilgisayarın kapağını açıp bilgisayarı açıyor şifresini giremediği için, ama bilgisayarı kendisi açabiliyor bir buçuk yaşında bir çocuk sandalyeye oturup laptop'ı açıyor ve sonra başlıyor ağlamaya. Bilgisayarın geri kalan şifresini siz açıp Pepee veya herhangi bir müzik dinleme şartı koyuyor. Televizyona çok fazla düşkünlüğü yok, ama internete o bilgisayara daha bir buçuk yaşındaki çocuk şu anda evde bizim bilgisayar sandalyemiz ortalıkta yok öyle söyleyebilirim yani öyle bir bağımlı hale geldi.*

Fahri, ayrıca sosyal medyanın, genç yaştaki oğlunu ev içerisinde kendilerinden uzaklaştığını düşünmektedir. Fahri, ergenlik çağındaki oğlunun kendilerinden uzaklaşmasını anlayışla karşılasa da, sadece daha güzel ve verimli etkinliklerle geçirebileceği serbest zamanını evde medya teknolojileriyle geçirmesine üzüldüğünü ifade etmiştir:

- Fahri (A6, 37, fizyoterapist, akademisyen): T*elefon olmasa, sanal alem olmasa mesela Whatsapp veya Facebook bunlar olmasa oğlum öteki odada oturamaz, mutlaka bizimle zaman harcar. Son bir yıldır, okul başladıktan sonra telefonu oldu. İlk dönem vardı, sonra geri aldık. Bir ara hatta yine geri alma tehdidinde bulunduk geçen gün çünkü gerçekten bizden kopardığını görüyoruz son zamanlarda. Daha önce bu başlamış olsa daha fazla etkileyeceğini düşünüyorum.*
- Görüşmeci: *Peki tüm gün birlikte olduğun arkadaşlarınla evde de konuşma ihtiyacı neden hissediyorsun?*
- Batuhan (A6, 15, öğrenci): *Ben hissetmiyorum ki onlar yazıyor.*
- Fahri (A6, 37, fizyoterapist, akademisyen): *E kapat gel yanımıza.*
- Oğuzhan (A6, 10, öğrenci): *Zaten annem de aynı şeyi diyor bütün gün okulda zaten onlarla görüştün ya, eve gelince neden konuşuyorsun diyor.*
- Batuhan (A6, 15, öğrenci): *Yani öyle konuşuyorlar sınav konuşuyorlar ders konuşuyorlar arkadaşlar.*
- Fahri (A6, 37, fizyoterapist, akademisyen): *Bazen eşim bana diyor sen bir şey söyle, kendim de erkek olduğum için belki, aslında bunun erkeklikle de alakası yok, belli bir yaştan sonra ben büyük oğlumun bizimle zaman geçirmemesinin veya zaman geçirmek istememesinin doğal olduğunu görüyorum, doğal kabul ediyorum ve ona kızmıyorum. Ama ben büyük oğlumun telefonu olmasa da benden bir miktar kopacağını düşünüyorum, telefonun sadece onu benden kopardığını düşünmüyorum. Serbest zamanda ben şunu istiyorum, benden yine kopacağını biliyorum, çıksın git arkadaşlarınla gez, o bilgisayar ortamında veya telefonunda yaşayacağın hayatı kendin için yaşa. Yoksa bizden kopardığına ben*

inanmıyorum, bir miktar mutlaka etkiler ama bunu bir süreç olarak görüyorum, büyük çocuklarda belli bir yaştan sonra süreç olarak görüyorum.

Annesi Ayşe, tüm gençlerin sosyal medya dâhil tüm medya teknolojilerine bağımlı olduğu bu çağda; Batuhan'ın *Whatssapp* gibi sosyal medya platformlarını kullanabilen akıllı telefon, internet gibi medya teknolojilerini kullanmak zorunda kaldığını belirtmiştir:

- Ayşe (A6, 32, ev hanımı): *Aslında gerçekten öyle çok fazla şeyi yoktu telefonu yoktu mesela... Hep diyordu anne onlar konuşuyor akşam Instagram mı neyse Whatsapp'tan, ben diyor ayrı kalıyorum onların arasında diyor hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi öyle onlara bakakalıyorum diyor, ondan çocuklara özenti belki de... Mecbur işte hani çocuk sınıfta çünkü dışarıda kalıyorum diyor onlar muhabbet ederken... Zorunda gibi hissediyor...*

A6'nın büyük oğlu, akranlarıyla sosyalleşme çağında olduğundan sosyal medyayı daha yoğun kullanırken; ortanca oğlu Oğuzhan'ın ise bilgisayar oyunlarına bağımlı olduğu ve bu oyunları oynamak için izinli olduğu hafta sonunlarını sabırsızlıkla beklediği belirtilmiştir:

- Ayşe (A6, 32, ev hanımı): *Oğuzhan hafta sonları sabah 8'de kalkıyor, hafta sonları izin var bilgisayara, uyuyamıyor sabah uyanıyor hemen bilgisayara.*
- Fahri (A6, 37, fizyoterapist, akademisyen): *Tabi tabi... Biz kalkınca ortanca oğlanı bilgisayarın başında buluruz. Yani kasıtlı olarak erken kalkar geç de yatsa, çünkü biz kalktıktan sonra sabah bizden birkaç saat önce uyanmış ve bilgisayarın başında oturmuş buluruz onu her zaman.*

İkisi de çalışan ebeveynlere sahip A8'in tek çocuğu Zeynep ise, televizyon ile arkadaşlık etmektedir. Zeynep, buna sebep olarak kimsenin ev içinde kendisiyle ilgilenmemesini göstermiştir:

- Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): *Televizyonun hâkimi sensin.*
- Görüşmeci: *Neden öyle dedi baban?*
- Zeynep (A8, 11, öğrenci): *Genelde dinlendiğim zamanların çoğunda televizyon izlerim.*
- Aslı (A8, 42, doktor): *Gözünü açar açmaz. Gözümü açar açmaz desen daha iyi olur.*
- Zeynep (A8, 11, öğrenci): *Ya sıkılıyorum.*
- Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): *Evet. Ailesinden evinden anne babasından sıkılan bir çocuk.*
- Zeynep (A8, 11, öğrenci): *Ya hayır tek olunca ve kimse uğraşmayınca sıkılıyor insan.*
- Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): *Tabi bizimle beraberken hiç televizyon izlemiyor, tek olunca yani.*
- Aslı (A8, 42, doktor): *Hayır kimse uğraşmayınca dedi onu fark etmedin.*
- Zeynep (A8, 11, öğrenci): *Genelde çizgi film ve dizi izlerim başka pek bir şey yok bende.*
- Aslı (A8, 42, doktor): *Ne zamanlar izlersin mesela bir söyle bakalım?*
- Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): *Her fırsatta.*
- Zeynep (A8, 11, öğrenci): (Gülüyor) *Okuldan dönünce.*
- Aslı (A8, 42, doktor): *Okula gitmeden önce, bak. Gitmeden önceyi niye söylemiyorsun sayılmıyor mu? Yani sabah gözünü açar açmaz yaptığı ilk şey. Televizyon izlemeden uyanamıyor, kahvaltı yapamıyor.*
- Zeynep (A8, 11, öğrenci): *Ya uyanamıyorum ama. Çok sıkıcı oluyor ama tek başına da kahvaltı yapıyorsun. Diğerleri zaten ayrı ayrı odalarda. Ödevim bitince, o da zaten geç oluyor dokuz, sekiz, daha çok dokuz. Zaten onda-on birde yatağa gidiyorum. O kadar yani... Genelde o saatlerde tek olduğum için sıkılıyor*

yani insan, hem tek çocuk hem de aile yorulmuş bitmiş seninle uğraşamıyorlar tek kalıyorsun yani kendin de zaten az çok bitmişsin, kalıyorsun öyle.

Zeynep, evde medya teknolojileri ile geçirilen zamanı; 'dinlendiği zaman' olarak adlandırmıştır:

- Zeynep (A8, 11, öğrenci): *Ben yani bilgisayarla fazla uğraşmıyorum. Boş vakit bulunca hafta sonları.*
- Aslı (A8, 42, doktor): *Film izliyorsun Zeynep.*
- Zeynep (A8, 11, öğrenci): *Ya anne boş vakit bulunca, dinlendiğim zamanlarda.*

A8'de olduğu gibi, A2'de de 2,5 yaşındaki Mina'nın medya teknolojileri ile olan ilişkisi, anne-babanın ilgisiz olduğu anlara tekabül etmektedir; ancak Fethi'nin küçük kızının medya kullanımı ile ilgili kendisini, izlediklerinden öğrendikleriyle gurur duyarak; Zehra'nın ise iştahsız bir bebek olan kızının bu ekran teknolojileri sayesinde yemek yemesiyle rahatlattığı görülmektedir:

- Zehra (A2, 31, üniversite mezunu, ev hanımı): *Biz birlikteyken Mina'nın elinde telefon ya da Ipad'le oynadığı zamanlar da oluyor.*
- Fethi (A2, 32, üniversite mezunu, serbest meslek): *Biz kendimizi dinleyeceğimiz zaman veriyoruz* (gülüyor)... *Mina'nın özel bir Ipad'i var. İki yaşındaki bir çocuk o Ipad'deki uygulama sayesinde İngilizce kelimelerin hepsini biliyor, renkleri seçebiliyor, bizim ona veremeyeceğimiz eğitimi oradan alabiliyor bazen. Doğru uygulamalarla doğru şey yaparsan faydalı kısmı da var. Ha tabi bazen biz kaçmak kurtulmak için çok cıvıttığı zamanlarda şey yapıyoruz tabi ki, hani onu susturma aracı olarak kullanıyoruz, o kesin. Onun dışında, ki ben çok büyük konuşurdum benim evimde TRT'den başka kanal çekmeyecek televizyon almayacağım diye. Yanlış konuşuyormuşum gördüm, çünkü kızım bir yerde yeşil görünce 'baba bak green' diyince çok hoşuma gidiyor. Yani İngilizce biliyor. Düşün, annesi bilmiyor, kızım biliyor... Çocuk bize bakıyor. Eğer biz çocukla ilgiliysek çocuğun teknolojiyle ya da şeyle alakası bile yok, ama o tabi 24 saat*

oynanılmasını istiyor muhteşem bir enerjisi var, bizde o yok (gülüyor). *Öyle bir sorun var, yoksa çocuğu uzak tutmak kolay yani.*

- Zehra (A2, 31, üniversite mezunu, ev hanımı): *Oynarsak, ilgilenirsek aklına bile gelmiyor. Ya aslında ben kızımı eşimin dediği gibi hep uzak tutmak istiyordum, ben de aynı fikirdeydim, hatta anne-babaları görürdüm böyle eline telefon veren, çok eleştirirdim ay niye veriyorlar falan... Benim kızım çok iştahsız bir çocuktu ve telefona bakarak oradaki çizgi film uygulamalar onun dikkatini çekince o yemek yiyince ben mutlu oluyordum oradan öyle hayatına girdi. Belki ne bileyim yemek yemeyi seven bir çocuk olsaydı çok daha geç tanışmış olurdu belki de teknolojiyle.*

Diğer yandan; Türk aile yapısına etki eden bir başka önemli faktör olarak anne-babalar, özellikle evin bir bireyi haline gelmiş olan televizyondaki (başta diziler olmak üzere) programların içeriklerinin; gençlerin ahlakını ve yetiştirilişleri konusunda ebeveyn otoritesini sarstığını düşünmektedirler:

- Hayriye (A3, 71, ilkokul mezunu, ev hanımı): *Gençlerin hayatını mahveden en başta televizyondur. Televizyon bozdu, teknoloji ilerledi, daha yenileri gelince onlar da tamamen mahvetti gitti...*

- Fahri (A6, 37, fizyoterapist, akademisyen): *Bizde şöyledir, aile yapımızı etkileyecek Türk aile yapısına ters düşen olaylar olmaya başladığı zaman biz diziyi izlemeyi bırakıyoruz. Çocuklarımı mümkün olduğunca yanlış yönlere yönlendirecek girdilerin azalması için çalışıyorum yani.*

- Tekin (A9, 51, üniversite mezunu, emekli): *Aile yapısını sarsan dizilerin ağırlıkta olduğuna inanıyorum, özellikle bazı dizileri çocuklar kalkıp izlediği zaman ben şahsen utanıyorum. Bir dizi vardı adı neydi?*
- Çiğdem (A9, 49, üniversite mezunu, ev hanımı): *Aşk-ı Memnu mu?*
- Tekin (A9, 51, üniversite mezunu, emekli): *Evet Aşk-ı Memnu. Öyle bir dizi vardı, amcasının hanımına... Yani böyle bir şey olur mu, amcanın hanımı anne*

demektir bizim şeyimize göre. Dolayısıyla çocukların küçük yaşta bu tür şeyleri izleyip belirli bir yaştan sonra bocalama yaşadığını, birçok sıkıntıların bunlardan kaynaklandığına inanıyorum...

- Zehra (A2, 31, üniversite mezunu, ev hanımı): *Şu günümüz filmleri-dizileri gerçek hayatla alakası olmayan, kopuk, ailecek baş başa izleyebileceğimiz, bizim genel ahlak görüşümüze hitap etmeyen diziler... Bizim çocukluğumuzda Süper Baba diye bir dizi vardı onu çok severdim, gerçekten de bir babanın evlatları için vermiş olduğu mücadeleyi anlatıyordu, ki olabilir hani toplumumuzda yaşanabilir bir durumdu; ama şimdiki dizilerde hep genellikle aşk temalı, hani sanki dünya sadece onun üzerinde dönüyormuş gibi. Çoluğunla-çocuğunla eşinle ailenle beraber izleyebileceğin kalitede bir dizinin şu anda gösterildiğini düşünmüyorum, yani varsa da benim haberim yok.*

- Aslı (A8, 42, doktor): *Çizgi filmler mesela çizgi filmlerde hiçbir karakterin yani %90'ının annesi yok babası yok, evi yok, kazanç derdi yok, yani çocuklara hayatın böyle olduğunu düşündürüyorlar. E dizilere bakıyorsun ya işte, yok Kaçak Gelinler, yani ben dizi izlemediğim için Zeynep'in izlediklerini hani... Gençler hep kendi kendilerine yaşıyorlar. Şey yok yani böyle, aile bağlılıkları yok. Kesinlikle çok yanlış diziler. Yüz kere de söyledim sana izlemeni istemiyorum diye.*
- Zeynep (A8, 11, öğrenci): *Ama seviyorum...*
- Aslı (A8, 42, doktor): *Yani ne yönünü seviyorsun? O ona âşık bu buna âşık, o ondan küsüyor bu bundan küsüyor, başka ne yani?*
- Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): *RTÜK'ü göreve çağırıyoruz.*
- Aslı (A8, 42, doktor): *Evet kesinlikle. Klipler konusunda ve diziler konusunda RTÜK'ü göreve çağırıyoruz.*

Ebeveynlerin, çocukların evde medya kullanımı ile ilgili endişelerini, Zehra ve Fahri açık bir biçimde dile getirmişlerdir. Zehra, kızının medya teknolojilerinin yaydığı radyasyondan endişe etmektedir. Ayrıca, kızları oyuncakları ile oynarken; eşinin de kendisi için oyun odasında televizyon bulundurması dikkate değerdir:

- Zehra (A2, 31, üniversite mezunu, ev hanımı): *Tabi engel olamadığımız bir şey de teknoloji maalesef, çünkü elimizde görüyor çocuk telefon, Ipad, televizyon bir şekilde o da merak edip kurcalıyor-inceliyor, elimden geldiğince hani bağımlı olmamasına çalışıyorum. Bir aile dostumuz var, şu wifi kutusunun bile olumsuz etki yaptığını söylüyor radyasyon yaydığını, ondan dolayı da çok korktum odasını hemen ayırdım buradan. Oyun odasındaki televizyon babasının tercihi, hem kızı oynarken yanında olmak, hem de televizyon izlemek.*

Fahri ise, özellikle ergenlik çağındaki büyük oğlunun, akıllı telefonundaki (*Whatsapp* gibi) sosyal medya platformları sebebiyle kendilerinden uzaklaştığını; ancak bunun dönemsel bir durum olduğunu düşünmektedir:

- Fahri (A6, 37, fizyoterapist, akademisyen): *Çocuğun veya herhangi bir bireyin kişisel gelişmesindeki, psikolojik gelişmesindeki, ruhsal gelişmesindeki birinci faktör aile olarak düşünüyorum; ikinci faktör çevre, üçüncü faktör evet medya olarak düşünüyorum... Aslında kişiliğine etki edecek kadar medyayı kullanan büyük oğlum. Çünkü son altı aydır bizden uzak öteki odada telefonuyla yaşıyor, ama kullanmıyorum diyor. Akşam okuldan geliyor, ben çağırmasam hiç gelmeden yan odada hayat yaşıyor. Bazı akşamlar haftanın bir-iki akşamı bilgisayarı da alıyor, arkadaşlarıyla söylediği şeyi açıyor, görüşerek orda oyun oynuyorlar artık ne yaptığını bilmiyoruz, biz de çok fazla karışmıyoruz bu gençlik çağında.*

Henüz çocuğu olmayan A10'un da, gelecekte olacak çocuklarının medya kullanımı ile ilgili endişeleri bulunmaktadır. Çocuğunun sokakta yalnız başına arkadaşlarıyla oynamasından şimdiden korktuklarını belirten A10 üyeleri, hem anne hem de baba çalışıyor olacağı için vaktinin büyük bir kısmını evde geçirmek zorunda kalacak olan çocuklarının ister istemez medya teknolojilerine bağımlı olacağını kabullenmişlerdir:

- Ahmet (A10, 32, üniversite mezunu, çalışıyor): *Yalnız bırakmam. Benim zamanımdaki sokak yok ki dışarıda. Yine dışarıda olsun, ama mümkün mertebe ya ben ya annesi birisi olsun ama orada onu görecek birisi olsun. Evde pineklemesin yani.*
- Tuba (A10, 29, üniversite mezunu, çalışıyor): *Evde pineklemesin ama ben olsam ben de katiyen bırakmam. Hani asla dışarıya çıkarmam... Tek başına, tabi ki de tek başına. Ama sen gündüz tamamen işte olacağın için çocuğa bir akşam kalıyor, akşam da dışarıya çıkamayacaksın, bir de hafta sonu kalıyor, aslında eve bağımlı yetişecek.*
- Ahmet (A10, 32, üniversite mezunu, çalışıyor): *İşte o yüzden annelerin çalışması çocuktan sonra biraz sıkıntılı oluyor.*
- Tuba (A10, 29, üniversite mezunu, çalışıyor): *Evet öyle.*
- Görüşmeci: *Peki evde çocuğun zamanı nasıl geçecek sizce?*
  (duraklama, gülüşmeler)
- Ahmet (A10, 32, üniversite mezunu, çalışıyor): *Ipad'le ve telefonla* (gülüyor). *Hayır, bunu gerçekten istemiyorum ama o çocuk senden görmese misafirliğe gittiği çocuktan görüyor ve istiyor ağlıyor zırlıyor vereceksin onu mecbur. Şu an kaçınılmaz çünkü televizyon açsa bile televizyonda çizgi filmde onu görüyor zaten.*
- Tuba (A10, 29, üniversite mezunu, çalışıyor): *Kaçınılmaz çünkü eskiden demin de konuştuğumuz gibi sürekli sokaktaydık akşama kadar ama şimdi çocuğu sokağa da çıkarma, evde dört duvar arasında ne yapacak çocuk mecbur bunu yapacak başka çaresi yok. Ben mesela kendi kardeşimden biliyorum aşırı derecede bilgisayar bağımlısıydı deli gibi ve çocuğu kaybetmekten korkuyorduk*

artık çünkü kati suretle uyumuyordu, üç gün dört gün uyumuyordu, sadece bilgisayarın başındaydı, gözleri şişiyordu, bütün vücudu ateş gibi oluyordu, yanıyordu cayır cayır ama o bilgisayarı bırakamıyordu. Sonra tabi bilgisayara el konuldu, bilgisayar uzun süre kendisine verilmedi, babam takip etti, işte kafelere gitmesin diye; ondan sonra bırakıldı o dava ama çok zorlu bir süreçti, ama çocuğun sonu bu.

A4 üyeleri de doğacak çocuklarının medya kullanım alışkanlıkları ile ilgili benzer tahminlerde bulunmuş, etrafındaki çocuklu aileleri iyi gözlemlemiş ve eleştirmiş; kendi çocuklarının bu şekilde medya bağımlısı olmasını istemediklerini belirtmişlerdir:

- Nigar (A4, 32, psikolog, çalışıyor): *Yani öncelikle bence bizi model alacağı için bizim davranışlarımız çok önemli, ikinci olarak da işte medyaya maruz kalma düzeyini yine bizden model alacağı için, o konuda bence baya bir radikal değişimlere gitmemiz gerekiyor diye düşünüyorum.*
- Emrah (A4, 26, üniversite öğrencisi, çalışıyor): *Aynen yani medya organlarıyla yani bilmiyorum bir çocuğu yetiştirirken, öyle sürekli bilgisayar başında yetişen çocuktan hayır gelmez bence.*
- Nigar (A4, 32, psikolog, çalışıyor): *Anne-baba bilgisayar başındaysa o da öyle olacak.*
- Emrah (A4, 26, üniversite öğrencisi, çalışıyor): *Yani şimdi günümüzde şöyle oluyor, anne-baba yorgunluğunu, özellikle büyük şehirlerde İstanbul gibi yerlerde vermiş olduğu aşırı stresi günün yorgunluğunu artık eşler birbirleriyle de atmıyor, bir eş bir yerde bilgisayarda bir eş bir yerde bilgisayarda olunca çocuk da bu sefer ister istemez bilgisayarda büyümek zorunda kalıyor, bu da bence çocuğu asosyal yapıyor.*
- Nigar (A4, 32, psikolog, çalışıyor): *Bir de bebeklere büyürken bakıcılar bakıyor ya da annesi de belki bilmiyor, yemek yemiyor mama yemiyor ne yapacağız televizyonda reklam izlesin işte onla mama yesin, bu tabi ki çok yanlış... Büyüklerden destek alırım araştırırım yemiyor diye, sadece televizyon ile*

yiyecek diye bir kural yok yani ondan önce de çocuklar bir şekilde besleniyorlardı dikkatini çekecek farklı şeyler bulmaya çalışırım.

- Emrah (A4, 26, üniversite öğrencisi, çalışıyor): *Benim fikrim, aç olan insan eninde sonunda muhakkak yemek yer. Yani yemek yemiyor diye aferin hadi şunu izle al bunu ağzına, yani bir saat yemeyecek iki saat yemeyecek üçüncü saat sen istemesen de bu sefer eliyle oturup yiyecek.*
- Nigar (A4, 32, psikolog, çalışıyor): *Çocukla ilgili endişelerim var, bilmiyorum iyi bir model olabilecek miyiz ne yapacağız nasıl göreceğiz... Ha çocuğu ben internetten uzak büyütebilirim diyemem, çünkü o zaman diğer çocuklara karşı biraz 1-0 geride başlamış olur. Ama onun dozunu ayarlamak da çok zor, çünkü çocuk yani onun bir sınırı olmayacak...*

Son olarak Başak da, doğacak çocuğunun kaçınılmaz olarak medya teknolojileri ile haşır neşir olacağını şimdiden kabullenmiştir:

- Başak (A7, 25, üniversite mezunu, çalışıyor): *Bence her ne kadar aile olmasını istesem de medya daha etkili olacakmış gibi geliyor sürekli, çünkü yeni nesil öyle geliyor öyle de gelecek kalkıp çocuğun gözüne at gözlüğü takamayacağız; televizyon da izleyecek, elinde telefon da olacak işte laptop da olacak bir şey de olacak, hani bizim dışımızda da bir şeyler olacak...*

4.6.2.6. Serbest Zamanda Medya ve Aile İçi İletişim

Katılımcılar arasındaki özellikle yeni evli çiftler, ev içi medya kullanım pratiklerinin aile bireyleri arasındaki iletişime engel olmadığını öne sürmüşlerdir. Katılımcıların ifadelerinden yola çıkarak; yeni evli çiftler için ev içi serbest zamanda kullanılan medya teknolojilerinin, bir aile serbest zaman etkinliği biçiminde, aile içi iletişime yardımcı olacak bir biçimde kullanıldığını söylemek mümkündür:

- Ahmet (A10, 32, üniversite mezunu, çalışıyor): *Bizde hadi şunu yapalım dediğimiz zaman o telefon ölür, yani o hiçbir zaman birinci sırada değil, sıkıntı yok.*

- Başak (A7, 25, üniversite mezunu, çalışıyor): *Ya Can her ne kadar çok kullanıyorum dese de yanımda öyle alıp çok telefonla bir şeylere bakayım falan yapmıyor, yani benden kopmuyor veya bir şeye bakıyorsa beraber bir şey izliyoruz falan böyle.*
- Can (A7, 27, üniversite mezunu, çalışıyor): *Dizi izlerken hakkında yorum yapıp gülmeye başlayabiliyoruz, unutup başka bir şeyler hakkında konuşabiliyoruz.*

Yetişkin (üniversite çağını geçmiş) çocuklar ve yaşı daha büyük ebeveynlerden oluşan ailelerde ise, aile bireylerinin aynı evin içinde olsalar da medya teknolojileri aracılığıyla birbirlerinden ayrı serbest zaman etkinlikleri yaptığı gözlemlenmiştir. Bu da, bu tür ailelerde ev içi serbest zamanda medya teknolojilerinin kullanımının, aile içi iletişimi azaltma potansiyeli taşıdığını göstermektedir:

- Nazlı (A1, 43, fizyoterapist, çalışıyor): *Hepimiz odamıza kapanıyoruz bazı zaman, odalarımızda yaşıyoruz bazı zaman... Ya eskiden bizim oyun günlerimiz vardı, sinema günlerimiz vardı, son altı aydır kalktı. Ay çok üzülüyorum bak burada belirttim. Kalktı... Dağhan çünkü ben bugün film seyretmek istemiyorum diyor.*
- Dağhan (A1, 24, üniversite mezunu, çalışmıyor): *Çünkü zamanımız uymuyor. Bir de dediğim gibi önceden planlasak, işte eskiden önceden planlıyorduk, şimdi ne oluyor bazı zamanlar oluyor, birbirimizle iletişim araçlarıyla teknoloji araçlarıyla konuşmak zorunda kalıyoruz... İşte şöyle oluyor, içeri gitmek size zor geliyor o an hazırlanıyorsunuz bir şey oluyor, e yan tarafta nasıl olsa onun da telefonu var biliyorsunuz, yanında işte diyorsunuz şöyle şöyle yapacağım haberin olsun. Yani o hale geldik tabi bu da ne için, rahatlık için. Çok rahat hissediyoruz işte yazayım nasıl olsa görecektir. Telefonunun yanında olmadığını bilsem mecburen gidip söyleyeceğim ama yanında olduğunu biliyorum sürekli.*

- Tekin (A9, 51, üniversite mezunu, emekli): *Şöyle söyleyeyim benden çocuklar ve eşim biraz şikâyetçi, fazla telefonda konuştuğumu söylüyorlar. Ama bu benden kaynaklanan değil, biraz çevrenin geniş olmasından ötürü, eş-dost fazla, arkadaşlar sevdiğinden de arıyor cevap vermek zorunda kalıyorum, bazen diyorlar şu telefonu kapatsan güzel olur. Kimi zaman ailemden çok telefona vakit ayırmak zorunda kalıyorum... Medya teknolojileri özel hayatı biraz baltalıyor. Yalnız şöyle bir prensip kararı alınsa, akşam eve geldikten sonra belli bir saatten sonra cep telefonu kapatmak gerektiğine ben inanıyorum... Bu ilişkilerimizi etkiliyor mu olumsuz bir biçimde, etkiliyor.*

- Nilay (A5, 28, üniversite mezunu, çalışmıyor): *Ben mesela bazen çok kaptırıyorum biriyle konuşuyor oluyorum şey oluyor yani mesela annem gel diyor, "geliyorum, bir dakika, bir dakika"... Ben hissediyorum yani ama ben yapıyorum, bana yapılan bir şey yok. Duymama anlamında. Kaptırmıyorum ama şey endişem oluyor yani, ya cevap bekliyor ayıp oluyor ama hani içimden hep onu düşünüyorum o zaman online görünmeyeyim, bir psikolojik şeye giriyorum yani.*

- Zehra (A2, 31, üniversite mezunu, ev hanımı): *Eşimin öyle bir durumu oluyor, bazen çok abartıyor telefonla, özellikle mesela ben bir şey bahsediyorum karşılıklı konuşuyoruz, bir bakıyorum beni dinlemiyor, aynı cümleyi üç defa tekrarlıyorum, orda bir kankası var ona cevap yetiştirmenin derdinde; bu durumda da tabi rahatsız oluyorum, rahatsızlığımı da hissettiriyorum ama tabi pek fazla beni anlamıyor.*

A8'in annesi Aslı için; ev içinde medya kullanımının bu kadar yoğun oluşu, aile değerleri anlayışıyla çatışan bir durumdur ve A8 üyeleri buna sebep olan kişi olarak birbirlerini suçlamışlardır:

- Aslı (A8, 42, doktor): *Yani her an böyle göz telefonda veya tablette. Ben rahatsız oluyorum. Hani bakıp kapatmak var, konuşurken sohbet ederken bile gözün onda olması var. Bu beni rahatsız ediyor.*
- Zeynep (A8, 11, öğrenci): *Ben öyle yapıyor muyum?*
- Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): *Sen? Televizyon izlerken suratımıza bakmıyorsun bile.*
- Aslı (A8, 42, doktor): *Sen de televizyon izlerken aynısını yapıyorsun, duymuyorsun beni. Başka üstüne alınan da olabilir yani bu arada. Ben akıllı telefona geçmeden önce, mesela daha çok film alıp hep beraber filmi izlediğimiz oluyordu. Benim de akıllı telefonum olduktan sonra biraz azaldı.*
- Zeynep (A8, 11, öğrenci): *Aslında ben iki yıldır telefonum var ama annemin en fazla bir yıldır telefonu var, hatta bir yıl bile değil, şu zamanlarda bence ondan daha az telefonla uğraşıyorum, gittikçe daha azaldı ilgim.*
- Aslı (A8, 42, doktor): *Ama mesele sadece telefon değil ki, sen telefonla az uğraşıp televizyonu çok seyrediyorsun. İnternetten habire film indirip izliyorsun.*
- Zeynep (A8, 11, öğrenci): *Habire yani bilgisayara o kadar çok girmiyorum ben.*
- Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): *Ya ama tamam biz de teknolojiye bulaşmışız suçumu kabul ediyorum üzerimize çok gelme, ama henüz birbirimizdeki bağları kopacak şeye getirmemiş yani bizim için birbirimiz daha önemliyiz yani.*

Ev içi serbest zaman etkinliği olarak birlikte televizyon izleyen A8; izlenilen içerik herkesin zevkine uygun olmadığında ya farklı odalarda farklı kanalları izlemeyi, ya da birlikte oturup başka şeylerle meşgul olmayı tercih etmektedir:

- Zeynep (A8, 11, öğrenci): *Ya bazen babam kanalları gezer eğer güzel bir şey görürsek burada kalsın deriz, hepimiz izleriz.*
- Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): *Bazen birimizin tercihine saygı duyuyoruz, bazen de çoğunlukla yani ortak seveceğimiz şeyler seyretmeye çalışıyoruz; ama maç seyredeceksem önemli maçsa ya beni bırakırlar, kendileri diğer televizyona diğer şeylere giderler.*

- Görüşmeci: *Birbirimizin tercihi derken başka odaya gidilmesi mi?*
- Aslı (A8, 42, doktor): *Her zaman değil. Bazen ben başka şeyle uğraşıyorum, Zeynep başka şeyle uğraşıyor. Ben kitap okuyorum genelde.*

Diğer aileler de, ev içi serbest zamanda medya kullanımının aile içi iletişimi azalttığını kabul etmişlerdir:

- Oğuz (A5, 61, lise mezunu, emekli): *Bana göre işte o ailedeki bağları biraz televizyon bozdu eldeki o telefonlar bozdu. Yani işte teknoloji olayı işin içine girince aile içindeki hoşsohbetler muhabbetler birazcık azaldı ama bu sevgiyi azaltıyor mu, yok değil. Ama yani eskiyle orantılı bu farklılıklar onun bedeli herhalde. Teknolojinin vermiş olduğu bu çağın imkânları insanları biraz daha robotlaştırdı.*

Görüşme esnasında A3; ev içi serbest zamanda medya kullanımının aile içi iletişim üzerindeki rolü ile ilgili, çalışmamız açısından oldukça anlamlı bir etkileşimde bulunmuştur:

- Birgül (A3, 50, ev hanımı): *İletişimimiz yok. Mesela benden bir şey istese ben onu bırakacağım da işte biraz bekleteceğim onu tabi ki de sonra gideceğim yapacağım... Televizyon izliyoruz. Herkes kendi âleminde... Reyyan odaya kapatır kendini bizimle çok muhatap olmaz, televizyon Survivor vardır onu seyrediyordur. Beraberken seyredemiyor adapte olamıyor fazla tek başına seyreder o yüzden...*
- Reyyan (A3, 20, üniversite öğrencisi): *Konuşuyorlar çünkü...*
- Birgül (A3, 50, ev hanımı): *Biz de genelde beraber takılırız, Merve'nin dersi yoksa eğer televizyon seyrederiz.*
- Merve (A3, 21, üniversite öğrencisi): *Ama ya telefon, ya bilgisayar yanımdadır...*
- Hayriye (A3, 71, ilkokul mezunu, ev hanımı): *Ben de örgü örüyorum burada oturduğum yerde* (gülüyor).

- Nusret (A3, 56, ortaokul mezunu, emekli): *Şimdi internette benim sevdiğim mesela filmler vardır ben o filmi mesela bulup buradan günlerce 60-70 dizi izlerim mesela...*
- Birgül (A3, 50, ev hanımı): *Günlerce... Onu söyleyebilir miyiz evet çok kötüydü... 7/24... Ama kaç ay seyrettin onu? Şu anda ara mı verdin? 3 ay 7/24 hiçbir şeyle ilgilenmeden seyredilir mi? Buyrun işte...*
- Nusret (A3, 56, ortaokul mezunu, emekli): *Evet... Ama benim izlediğim dizide entrika var bilmem ne var her şey var...*
- Birgül (A3, 50, ev hanımı): *Ya şimdi ama bu bizi çok sıktı... Sürekli işte kavga noktasına falan geldik... Orda sessiz sedasız oturup onu izlemesi bizi sıkıyordu...*
- Nusret (A3, 56, ortaokul mezunu, emekli): *Şimdi bana ikide bir "Nusret, Nusret" dediği zaman ben sinirleniyordum, "Dur, en heyecanlı yerindeyim, karışma bana, ben sana karışıyor muyum" diye...*
- Hayriye (A3, 71, ilkokul mezunu, ev hanımı): *Bir gün bir şey lazımdı verecekti bana herhalde, "Nusret, Nusret!" gelmiyor, Birgül de yoktu herhalde, "Nusret ne olur bir dakika gel elim yetişmiyor kolum da kalkmıyor ağrıyor, bunu bana ver"... "Şimdi acelesi midir" dedi "film kalıyor" dedi... E 24 saat sen bundasın filmdesin gel bir benim işimi gör... "Sen görüyorsun" diyor "film izliyorum, acele midir yani?"...*
- Nusret (A3, 56, ortaokul mezunu, emekli): *Ya, öyle bir şey ki, filmi durdurduğun zaman tekrar başa gidiyorsun... Sistem öyle...*
- Birgül (A3, 50, ev hanımı): *Bir daha başlamayacak inşallah...*
- Nusret (A3, 56, ortaokul mezunu, emekli): *Bulursam...*
- Birgül (A3, 50, ev hanımı): *İnşallah bulmazsın...*
- Hayriye (A3, 71, ilkokul mezunu, ev hanımı): *İnşallah bulunmaz inşallah...*
- Birgül (A3, 50, ev hanımı): *Şimdi şey oluyor sessizce diyor ki "Benden ne istiyorsunuz?" diyor "bağırmıyorum, çağırmıyorum, sizden bir şey istemiyorum, sessiz sedasız burada oturuyorum"... Ama o bağırması bile demek ki insanın bazen hoşuna gidiyor... Çünkü ailesin, iletişim kurmak istiyorsun...*

- Reyyan (A3, 20, üniversite öğrencisi): *Valla sen buraya geldiğimde ne zamandır, atıyorum kahvaltıda senin elinde hayatta telefon görmem, son zamanlarda çok fazla... Ben rahatsızım bu durumdan...*
- Nusret (A3, 56, ortaokul mezunu, emekli): *Ben kendi kullanımımdan kendim bile rahatsızım yani.*
- Hayriye (A3, 71, ilkokul mezunu, ev hanımı): *Ben çok aşırı derecede rahatsızım, diyorum artık yüzünüzü bile görmüyorum akşama kadar buradasınız hiçbir şey yok ortada. Ne sohbet var ne bir şey. Tartışma bile güzel bir şeydir konuşun tartışalım da güzel bir şey yani böyle bakmak, ben tek başıma ne konuşacağım ben de bilmiyorum ne konuşayım bir şeye cevap da vermiyorlar zaten on kere söyle ancak bir kerede başlarını kaldırıp cevap veriyorlar, çünkü ona o kadar dalmışlar ki... Ben rahatsızım ben hiç hiç hiç memnun değilim...*

Söz konusu ailenin üyelerinin birbirleriyle çok fazla konuşma-iletişim kurma ihtiyacı duymadıkları görülmüştür. A3'ün çocukları eğitim gördükleri şehirden evlerine geldiklerinde evde tek seferlik bir sohbet yapıldığını; zaten daha önceden medya teknolojileri aracılığıyla aileleriyle iletişim kurduklarından, geri kalan zamanlarda sohbet etme gereği duymadıklarını ifade etmişlerdir. Bu noktada; medya teknolojilerinin aile üyelerini birbirlerinden uzaktayken yakınlaştırdığını, yakındayken ise uzaklaştırdığını çıkarmak mümkündür:

- Reyyan (A3, 20, üniversite öğrencisi): *Ya bizim konuşmalarımız şöyle Kocaeli'nden geliriz, biz yokken olanları falan anlatırlar, ondan sonra zaten bitiyor, tüketiyoruz, daha da bir şey kalmıyor.*
- Birgül (A3, 50, ev hanımı): *Ne konuşacağız ki ne hakkında konuşacağız? Konuşacak hiçbir şey yok ki...*
- Merve (A3, 21, üniversite öğrencisi): *Hayır her gün telefonda konuşuyoruz, her gün görüntülü konuşuyoruz, yan yana gelince daha ne konuşacağız...*
- Nusret (A3, 56, ortaokul mezunu, emekli): *Uzaktayken iyi de yakındayken uzaklaştırıyor... O zaman çocuğunla iyi bir diyalog kuramıyorsun, çünkü elimizde, o kafayı kaldırıp sana cevap vermesi lazım, cevabı da yok.*

- Reyyan (A3, 20, üniversite öğrencisi): *Artık öyle bir noktaya geldik ki konuşmasak da olur yani.*

4.6.2.6.1. Aile İçi İletişimi Engelleyen Bir Serbest Zaman Etkinliği Olarak Medya Kullanımı

Medya teknolojilerinin günümüzde aile içi iletişimi engelleyici bir rolü olduğu, katılımcılar tarafından da açıkça ifade edilmiştir. Katılımcıların bir kısmı; çareyi medya teknolojilerini kapatıp ailece yapılacak sohbetler, ya da ev dışında yapılacak geziler gibi serbest zaman etkinliklerinde bulmuştur:

- Birgül (A3, 50, ev hanımı): *Televizyonu kapatıp, telefonu bir kenara bırakıp, bir konu açıp sohbet etmek.*
- Reyyan (A3, 20, üniversite öğrencisi): *Ya da güzel bir tatile çıkmak. Neden olmasın...*
- Birgül (A3, 50, ev hanımı): *Ama tatilde de pardon da elinde o şeyin.*
- Reyyan (A3, 20, üniversite öğrencisi): *Ama yan yana olacağız ne var yani, o da bir bakış açısı.*
- Nusret (A3, 56, ortaokul mezunu, emekli): *Hayır, eve televizyon almayacaksın. İki sene evvel benim tanıdığım 4-5 aile evindeki televizyonlarını çıkardılar.*

Merve'nin aile içi iletişim ile ilgili yorumu oldukça çarpıcıdır ve ev içi serbest zamanda medya teknolojileri kullanımının, aile içi iletişimi engellediği düşüncesine bir örnektir:

- Merve (A3, 21, üniversite öğrencisi): *Ama az önce mesela dediniz ya hani evde oturduğunuz zaman ne yapıyorsunuz diye, onu mesela elimizde teknoloji olmadan oturduğumuzu düşün, o zaman birbirimizle konuşmak zorunda kalırdık tabi...*

Miraç'a göre de, aile içi iletişimi geliştirmenin en güzel yolu; medya teknolojilerini kapatıp birebir sohbet etmektir:

- Miraç (A9, 18, öğrenci): *Bence şöyle olmalı, her aile kendisine bir saat her gün ayırmalı ve o zaman da iletişim araçları hiç kullanılmamalı. Bir yerde oturma odasında herkes yarım saat-bir saat çok fazla olmamak şartıyla o gün ne yaptı ne etti sohbet edilip her aile bence bunu yapmalı.*

Ancak; bazı katılımcıların, ev içi serbest zamanda medya kullanımının aile içi iletişimlerini kopardığını kabul etmedikleri gözlemlenmiştir:

- Hamiyet (A5, 63, lise mezunu, ev hanımı): *İnsanları birbirinden uzaklaştırdığı doğrudur yani ama kendi ailemiz içinde düşünecek olursak yok, bize öyle bir etkisi yok yani.*
- Oğuz (A5, 61, lise mezunu, emekli): *Bizim çevremizde o kadar kullanmadığı için o bizim şeylerimizi fazla etkilemedi, ama insanları biraz, biraz değil baya, kolaylaştığı için uzaklaştırdı, birebir görüşmeleri falan bence azalttı.*

- Dağhan (A1, 24, üniversite mezunu, çalışmıyor): *O kadar yani o kadar şey değiliz, hani kullanıyor olabiliriz ama dediğimiz gibi aile toplantılarımız oluyor, bir araya geliyoruz yani vakit harcıyoruz birbirimiz için. Birlikte gezeriz, birlikte karar veririz, birlikte bir şeyler yaparız, yani hayatımızı teknolojiye endekslemiyoruz.*

Henüz çocuğu olmayan (ancak bebek bekleyen) genç bir çiftten oluşan A4 üyeleri ise; sosyal medyanın ev içindeki iletişimlerini koparmaktan ziyade, daha iyi iletişim kurmalarına yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. Gerek birbirlerinden uzaktayken, gerekse de birbirlerinin yüzüne karşı söyleyemeyecekleri konular olduğunda sosyal medya; A4 üyelerinin iletişimlerinin kopmadan sağlıklı bir şekilde sürmesine yardımcı olmaktadır:

- Nigar (A4, 32, psikolog, çalışıyor): *Ya Whatsapp'tan mesaj atıyoruz ev dublex olduğu için* (gülüyor). *Çok nadiren hani espri olsun diye...*
- Emrah (A4, 26, üniversite öğrencisi, çalışıyor): *Bizim zaten küslüğümüz en fazla iki-üç dakika sürüyor, bir de bizim ev dublex olduğu için mesela bazen küstüğümüzde biri yukarı çıkabiliyor, bağırınca da olmuyor, Whatsapp'tan mesaj atıyorum "hadi gel aşkım" diye* (gülüyor).
- Nigar (A4, 32, psikolog, çalışıyor): *Ortak zaman, kaliteli zaman geçirmek, o da teknolojiden belki arınık zaman geçirmek, sohbet etmek, teknoloji varken de olabilir aslında. Uzaktasındır, ben işteyim Emrah işte, bir şeyler konuşuruz. Yüz yüze konuşurken boşa gidebileceğini düşündüğüm şeyleri Whatsapp'tan yazıp çok güzel amacıma ulaşabiliyorum.*
- Emrah (A4, 26, üniversite öğrencisi, çalışıyor): *Şey anlamında da güzel, hani bunu önerebilirim, eşinizle ya da erişkin çocuğunuz varsa bu cihazları kullanıyorsa, yüz yüze konuşamadığınız konuşmaktan çekindiğiniz şeyleri aslında klavye üzerinden daha rahat konuşabiliyorsunuz, sözcüklere dökebiliyorsunuz, kendinizi daha doru anlatabilme imkânı sağlıyor size. Eşinizle ilgili sorunlar vs. ile ilgili oradan bağ kurmak gibi bir yararı var yani.*

A5'te de ebeveynler, aile içi iletişimi geliştirmek için medya teknolojilerini bir kenara bırakıp, ortak ilgi alanlarında sohbet etmek gerektiğini düşünmekteyken; çocukları Nilay, medya teknolojilerinin de sohbet konusu oluşturabileceği, onlar olmasa aile içindeki sohbetin-iletişimin bir yerde tıkanacağı; dolayısıyla bu teknolojilerin aile içi iletişim açısından faydalı olduğu görüşündedir:

- Hamiyet (A5, 63, lise mezunu, ev hanımı): *Yani sohbet edilecek şeyler konular bulmak lazım insanlar daha çok bir arada olması için. Bir de yani bu televizyona bağımlılıktan biraz vazgeçmek lazım, kendi aranda insanların bir sürü olayları var, ne bileyim geçmişinde-geleceğinde bunları oturup konuşmak, sohbet etmek, gelecek için konuşmak belki kişileri daha çok birbirine bağlar, daha çok sohbet olur. Zaman zaman Nilay bir şeyler buluyor bize de gösteriyor, birlikte gülüyoruz.*

- Nilay (A5, 28, üniversite mezunu, çalışmıyor): *Tabi canım bence internet çıktığından beri sohbet arttı ki. Yani konuşacak şey arttı; öbür türlü e gitmiyorsun görmüyorsun hep yüz yüze bakıyorsun, bir süre sonra ne konuşacaksın ki, bir süre sonra tıkanıyor. Bence olumlu etkisi var.*
- Oğuz (A5, 61, lise mezunu, emekli): *Nilay'ın sevdiği şeylerden konuşursak Nilay da ortak oluyor veya benim sevdiğim şeyden onlar bahsederlerse ben de mutlu oluyorum ben de o zaman katılıyorum, ortak konular ortada konuşulduğu zaman konuşulmak istendiği zaman daha çok sohbet ortamı oluyor.*

A7'den Başak ise, planlı bir etkinlik şeklinde yapıldığı takdirde; medya teknolojilerinin aile içi iletişimi geliştirebileceğini düşünmektedir. Başak için televizyon, bir ev içi serbest zaman etkinliği değil; evin doğal bir parçasıdır. Ona göre medya teknolojilerinin aile içi bağları kuvvetlendirici bir biçimde kullanılabilmeleri için, kullanıcı tarafından seçilerek ve planlanarak tüketilmesi gerekmektedir:

- Başak (A7, 25, üniversite mezunu, çalışıyor): *Beraber televizyon izlemek değil, bir film izlemek-ortak bir şey paylaşmak olabilir, ama televizyon izlemek ortak bence bir şey yapıyor olmak değil, bence kaliteli zaman geçirmek değil beraber televizyon izliyor olmak. Televizyon, az önce de dedik ya sürekli evde olması gereken bir birey gibi bir şey gibi yani, ama hani karar verip bir şey için şey yapmak daha kaliteli vakit geçirmek adına daha mantıklı geliyor.*

Kimi zaman da evde medya kullanımının; aile içi çatışmalar durumunda hem sunduğu içeriklerin paylaşılması, hem de oyalayıcı olması sebebiyle kurtarıcı ve bozulan aile içi iletişimi düzeltici bir güce sahip olduğu görülmüştür:

- Ahmet (A10, 32, üniversite mezunu, çalışıyor): *Dargınlık olduğu zaman medyaya vakit öldürmek için başvuruyorum. Atıyorum, ben kafam çok sıkıldım ben dışarı çıkıyorum geri geliyorum, o bir köşede ben bir köşede. Aa bak burada ne güzel bir fotoğraf paylaşılmış ya da internetten aa şu olmuş bu olmuş falan gibi. Telefon, bilgisayar, işte benim fotoğraf makinem... İşte bir şeyler*

balkondan bir şeyler yapmaya çalışayım falan gibi vakit öldürmek için, ama amaçsız şeyler oluyor tabi. Şimdi vakit öldürmek istediğimiz zaman elimizin altında her zaman telefon, internet burada var. Kurtarıcı.

- Tuba (A10, 29, üniversite mezunu, çalışıyor): *Ya evet televizyon falan değil de telefon çok fazla gerçekten yani, böyle mesela ben konuşmacı bir yapım çok fazla yok bir şeye kızdığım zaman bir şeye küstüğüm darıldığım kızdığım sinirlendiğim zaman. Daha çok içime kapanıyorum, içime kapandığım zaman da konuşmamak için illa bir şeyle oyalanıyor göstermem lazım kendimi, o yüzden telefona sarılıyorum o zaman da. Açık ettik bunu çok kötü ortaya çıktı* (gülüyor). *Ama şey, telefonda da bakıyorsun ama aslında neye baktığını bilmiyorsun o an sadece düşünüyorsun, boş boş bakıyorsun. Oyalama aracı.*

4.6.2.7. Medyasız Bir Hayat Düşüncesi

Katılımcıların çoğu, özellikle de gençler;. medyasız bir hayatı düşünemediklerini belirtmişlerdir:

- Oğuzhan (A6, 10, öğrenci): *Bazen elektrikler gidince... Evde televizyon ya da ışık bile olmadığı zamanlar aklıma geliyor. Yaşanacak gibi değil.*

- Miraç (A9, 18, öğrenci): *Ben internetsiz bir hayat hiç düşünemiyorum.*
- Tekin (A9, 51, üniversite mezunu, emekli): *Genç olarak onu söylüyor da, belirli bir yaştan sonra da teknolojinin telefonun-televizyonun-internetin olmadığı bir hayata ben bazen özlem duyuyorum... Televizyon ve internet sayesinde bazen çoğu zaman uyku düzenimiz bozuluyor çünkü bir programa takılıyorsun veya internete takılıyorsun uyuman gerektiği saatte uyumuyorsun, bazen ibadetimizi bile aksatıyoruz.*

- Nazlı (A1, 43, fizyoterapist, çalışıyor): *Aslında insan alıştığından asla vazgeçemez e biz de buna alıştıysak vazgeçemeyiz, yani dağın başına gitsem*

telefonum olmadığı zaman ben gerçekten panik olurum, ulaşamayacağım çünkü kimseye.

- Emrah (A4, 26, üniversite öğrencisi, çalışıyor): *Benim yoksunluk belirtim elektrik. Yani elektrik kesildiği an sanki benim pilimi çekiyorlar sanki, çünkü müzik dinleyemiyorum ne bileyim bir belgesel izleyemiyorum, e karanlık, el feneriyle kitap okumak zor, ama gündüz olsa da ben sıkılırım ya elektrik yoksunluğu var bende, elektrik önemli bir şey. Ya kombin çalışmıyor ya* (gülüyor)... *Elektrik varsa sıkıntı yok. Işığım olsun yeter.*
- Nigar (A4, 32, psikolog, çalışıyor): *Ya televizyon da olmasa sıkıcı olurdu Emrah dürüst ol yani. Ama mesela biz bir dönem internet hiç açmadık baya bir zaman, ha ama ne yaptık onun yerine radyo açıyordum radyo dinliyordum, çok dayanılmaz değil yani sıkıcı da olmuyor aslında yapacak bir şeyler buluyoruz bir şekilde, ben buluyorum en azından, yani elektrik gidince ben canım sıkılmıyor Emrah kadar yani.*

Sonuçların en ilgi çekici yanı ise; görüşülen aile üyelerinin, medya teknolojileri ev içerisinde kullanılmadığında birbirleriyle daha çok sohbet edeceklerinin farkında olmalarıdır. Dolayısıyla, görüşmelerden edinilen verilerde, hem çocukların hem de ebeveynlerin ev içi serbest zamanda medya teknolojilerine neredeyse bağımlı olarak yaşadıkları; hem de 'keşke bunlar olmasa, eskiye dönsek' düşüncesi içerisinde oldukları görülmüştür:

- Hayriye (A3, 71, ilkokul mezunu, ev hanımı): *Hep elektrik gitsin! O kadar güzel ki! O zaman çok mutluyuz elektrikler gittiği gece çok mutluyuz!*
- Birgül (A3, 50, ev hanımı): *Ya internet olmadan da yaşanır, televizyon olmadan da yaşanır, ama telefonsuz olmaz; bir anne olarak haber alabilmek için diyorum.*
- Merve (A3, 21, üniversite öğrencisi): *Bu noktaya gelindikten sonra yaşanmaz bence.*
- Nusret (A3, 56, ortaokul mezunu, emekli): *Bana soracak olursan ben yaşarım.*

- Başak (A7, 25, üniversite mezunu, çalışıyor): *Ben düşünebiliyorum. Ben yaşayabilirim ve çok da mutlu olurum. Ben her ne kadar yeni telefon alınmış biri olarak bunu söylemesem daha iyi olur ama... Hani ben gerçekten şey değilimdir yani televizyon, internet, telefon benim için olmazsa olmaz değildir yani yaşayabilirim, ıssız bir adaya düşsem yanıma alacağım şeyler arasında kesinlikle yoklar yani... Biraz da kalabalıksa zaten televizyonu hiç aramıyorsun şu an da mesela açık ama ne olduğu hakkında hiçbir fikrimiz yok ve öylesine açık, bir süre sonra onun orda olmaması da rahatsız etmiyor aslında seni.*
- Can (A7, 27, üniversite mezunu, çalışıyor): *Yok ben aynı fikirde değilim. Bu biraz şeye benziyor, şehir hayatında yaşıyorsundur çok sıkılmışsındır, dersin ki ya bir köye gideyim de kafa dinleyeyim; ama o köye gidip kafa dinlemek en fazla bir hafta sonra senin katlanamayacağın bir şeye yani o ortamda yapamazsın çünkü alıştığın standartların vardır hani hayatın vardır, en fazla bir hafta güzel geçer sonra sıkılmaya başlarsın, ben bu konuda onu düşünüyorum... Benim mesela ama şu an şunun* (televizyonun) *orada açık olması bile beni rahatlatıyor, hiç ilgilenmiyorum ama bakmıyorum, ama şu an kapalı olup biz burada konuşuyor olsak ben rahatsız hissederim kendimi. Evin bir parçası gibi.*

- Nilay (A5, 28, üniversite mezunu, çalışmıyor): *Alıştıktan sonra bunların hiçbiri olmasa bir hafta net yaşarım yani ama sonrası biraz zor.*
- Oğuz (A5, 61, lise mezunu, emekli): *Bunalıma mı girersin?*
- Nilay (A5, 28, üniversite mezunu, çalışmıyor): *Hayır yani bir şeyler bulmam lazım, şu anki hayatımla düşünürsem yaşayamam yani, hiç kimseyle konuşmayacağım hiçbir şeye bakamayacağım.*
- Oğuz (A5, 61, lise mezunu, emekli): *E evdekilerle konuşacaksın, aile büyükleriyle konuşacaksın.*
- Nilay (A5, 28, üniversite mezunu, çalışmıyor): *I ıh. Çok büyük ruhsal sıkıntı çıkar, sinirler gerilir yani.*

- Hamiyet (A5, 63, lise mezunu, ev hanımı): *Ya olmazsa yaşanır mı yaşanmaz mı diye bir şey yok, yaşanır. Belki bir anlamda daha iyi olur, insanlar daha yüz yüze arkadaşlarını yakınlarını görür.*
- Oğuz (A5, 61, lise mezunu, emekli): *İnsanlar birlikte olmayı daha çok tercih eder.*

4.6.2.8. Günümüzdeki Yaşam Biçimi İle İlgili Eleştiriler

Katılımcıların bir kısmı, her ne kadar gündelik yaşamlarında yoğun medya kullanıcıları olsalar da; medya teknolojilerini; içinde bulunduğumuz çağda bireyleri birbirlerine uzaklaştırdığı, iletişimi kopardığı, bağımlılık yarattığı ve yanlış kullanıldığı iddialarıyla eleştirmiştir:

- Hamiyet (A5, 63, lise mezunu, ev hanımı): *İletişim iyi amaçlar için kullanılırsa güzel.*

- Ayşe (A6, 32, ev hanımı): *Teknolojinin ilerlemesi kopmalara sebep oluyor; aile hayatı, arkadaşlık, daha kötü olacak bence.*

- Ahmet (A10, 32, üniversite mezunu, çalışıyor): *Benim işte çocukluğumu hatırlıyorum, Bahçelievler'de altı katlı bir apartmanda biz aslında bir aile gibiydik, kapılar açık. Şimdi bu sitede sadece bir komşumla sabahları karşılaşıyorum, ismini dahi bilmiyorum, "merhaba" diyorum. İşte kaç yüz tane daire var, arabayı park ederken karşılaşırsak "merhaba, iyi akşamlar, günaydın". Böyle değildik. Ama ben o adamla Facebook'ta karşılaşsam arkadaş olurum* (gülüyor). *Hani o kötü oluyor yani yüz yüze iletişim kuramamaya başlıyor insanlar, daha doğrusu kurmak istememeye başladı.*

- Nusret (A3, 56, ortaokul mezunu, emekli): *Tabi ben de teknolojiyi sevmiyorum eski düzenler daha iyi, televizyonun olmadığı dönemler. Bu çağ zaten teknoloji çağı, tembellik çağı, uyuşukluk yani yerinden kalkamıyorsun, kimseyle diyalog*

kuramıyorsun, arkadaşlık kalmadı, dostluk kalmadı, birbirini arayıp soramıyorsun...

- Hayriye (A3, 71, ilkokul mezunu, ev hanımı): *Valla hepimizi uyuşturmuş hasta gibi etmiş, sabah uykudan kalkamıyoruz bu televizyonların başında yarı geceye kadar mecbur seni çekiyor ister istemez seyrediyorsun ne yaparsan yap, dersin ki bunu seyretmeyeyim bakıyorsun yine içinde başka bir şeyler var, onun için uyuşukluktan başka hiçbir şey değil... Bir de bakıyorum herkes televizyon seyrediyor, başka bir şey konuşalım televizyonu herkes seyretti, "bu dizide bu oldu, bu haberde duydunuz mu böyle oldu, bu şöyle oldu", bütün milletin konuşması yine televizyon.*

- Dağhan (A1, 24, üniversite mezunu, çalışmıyor): *Şimdiye bakıyorsunuz, bir mesajla karşıdakine haber verebilip anlık bir şekilde haberleşebiliyoruz, ama eskiden öyle değildi; gitmemiz gerekiyordu, yüz yüze durmamız iletişim kurmamız gerekiyordu, ki bu durumdan karşıdaki insanın mimiklerinden nasıl duygu beslediğini anlayıp ona göre karar verebiliyorduk... Çok tatsızlaştı... Normalde yaşamımızı cep telefonları mesela çok yoruyor eskiye göre işte sürekli durum paylaşıyoruz sosyal medyadayız sürekli iletişim halindeyiz. Bu bize ne yarar sağladı, daha çabuk iletişim kurabiliyoruz birbirimizle, ama ne oluyor daha çabuk kurabiliyoruz; ama insanlar şunu anlamıyor, çok fazla duygu değişimi yaşıyoruz, ama her duygu değişiminden de birbirimizden haberdar oluyoruz ve birbirimizden sıkılıyoruz... Sürekli birbirimizle iletişim halinde olduğumuz için. Hızlı tüketiyoruz... Bazı zamanlarımızda, işte diyoruz ya serbest zaman, o serbest zamanlarımızda ne oluyor işte, diyorsunuz ki biri bir şey mi yazdı acaba bir kontrol edeyim, çünkü alışkanlık haline geliyor bağımlı hale geliyor bir zaman sonra, çünkü herkes kullanıyor neticede şu soru işareti kalıyor aklında, "herkes kullanıyor ben niye kullanmıyorum?" zihniyeti de olduğundan dolayı, mecbur gibi de hissediyorsunuz... Hissiyatlar da bitiyor çünkü, teknoloji bize tamam kolaylık sağlarken bir yandan da bizi aslında çok tembelleştiriyor. Yani duyularımızı kaybediyoruz bir yandan da.*

- Nazlı (A1, 43, fizyoterapist, çalışıyor): *Bir de şu var, mesela eskiden biz arkadaşlarımıza hediye alırdık veya sevgimizi böyle gösterirdik. E şimdi şuradan bir öpücük göndermek. Bu kadar basitleşti. Bir arkadaşımıza sevgimizi göstermek için bir kitap alırdık, paketlerdik, gönderirdik. Bunlar kalktı, çok üzülüyorum ben...*

- Miraç (A9, 18, öğrenci): *Önceden birisiyle mektupla haberleştiğin zaman bir özlem duyuyordun, "acaba ne yazdı, ne yaptı" diyordun ama şimdi artık o özlem yok oldu, hiçbir tadı hiç anlamı kalmadı, iki saniye içinde ne düşünüyorsa hemen bunu ilettiği için olumsuz olarak görüyorum. Ama olumlu yanı da tabi acil bir şey olsa hemen önemli bir bilgi ulaşması gerektiğinde, yani o yönden de olumlu olarak görüyorum hem olumlu hem olumsuz yanları var.*

Katılımcıların bir kısmı ise; günümüzdeki yoğun medya kullanımını olumlu ve mecburi gördüğünü ifade ederek, bu konuda teslimiyet göstermiştir:

- Fahri (A6, 37, fizyoterapist, akademisyen): *Kullandığı aletten daha aşağı seviyede bir gelişmişlik düzeyi olduğu için insanlarımızda biz bu durumdayız. Bu seviyeyi yakaladığımız zaman bu problemin ortadan kalkacağını düşünüyorum. Kesinlikle onu doğru kullandığınız zaman aile iletişimine çok daha etkili katkı sağlayacağını biliyorum. En basitinden eşim geçen internetten çocuğun ergenlik çağında gelişimiyle ilgili bir şey baktı, böyle doğru kullandığınız zaman çok yararlı olabilir.*

- Nilay (A5, 28, üniversite mezunu, çalışmıyor): O kadar her şey sürekli yenileniyor ki artık ben kendim hayal edemiyorum, şöyle bir şey olsaydı da keşke alsaydık *diyecek vakit yok, tak biri çıkıyor hop öbürü değiştiriyor, o yüzden bir şeyim yok ama hani değişseydi dediğim bir şey yok benim. Gayet memnunum evet, akıllı telefonumu çok seviyorum* (gülüyor).
- Oğuz (A5, 61, lise mezunu, emekli): *Çağın ihtiyacı-gereği olan şeyler bunlar bunların olması lazım, evde ihtiyacın olduğu zaman kullanmakta fayda var,*

kullanmak zorundasın zaten; işte ödeme yapacaksın dediği gibi bankaya gitmektense internetten rahatlıkla yapıyorsun, haber duymak istiyorsun açarsın televizyonu izlersin, biriyle görüşmek istiyorsun telefon açarsın, birine mesaj göndereceksin bir haber vereceksin mesajla... Bunlar artık bugünkü yaşamın içinde olan şeyler, olmazsa olmazlardan yani, bunları bir kenara atalım dediğin zaman yapayalnız kalma durumun var. Senin yalnız kalman önemli değil, çevrende hiç kimseyi bulamazsın, yani ne arayanın olur ne soranın olur, kendi ailen bile kopar senden. Onun için vazgeçilmez onlar da, abartmadan ihtiyacın olduğu kadar kullanmak ona fazla kaptırmadan.

- Tuba (A10, 29, üniversite mezunu, çalışıyor): *Mecbursun. Yoksa dışarıda kalacaksın.*

SONUÇ

Aile, bireylerden oluşan bir kurumdur. Ancak; bilindiği gibi, modernleşmeden itibaren bireyler ailelerinden ziyade, içinde bulundukları toplumun dinamiklerinden etkilenerek biçimlenmişlerdir. Günümüzde kişilerin en özel alanları olan evlerinde bile serbest zamanlarını kuşatan medya teknolojileri, bireyselleşmenin evlere kadar girmesini sağlamıştır. Horkheimer'ın da belirttiği gibi, kitle iletişim araçlarının gelişip yayılmaya başladığı modern dönemden beri aile, zaten sisteme bir uyum sağlama aracı olarak hizmet etmiş ve eğlence sanayi tarafından üretilen bir toplumsal kurum haline gelmiştir. Anne-babaların eğitici görevlerinin kendilerinden alınıp kitle iletişim araçları gibi diğer toplumsal kurumlara devredilmesi ile aile; kapitalist sistemin araçları olan ve gün geçtikçe gelişerek, evlerinin her yanını saran medya teknolojileri ile bu teknolojinin ürettiği ideolojiye karşı savunmasız kalmıştır.

Çalışma boyunca da gösterildiği gibi, ailelerin serbest zamanlarında kullandıkları medya teknolojileri konusunda hem olumlu hem de olumsuz görüşler bulunmaktadır. Kimi yazarlara göre; ev içi serbest zamanda medya teknolojileri kullanımı, aile içi iletişimi geliştirme potansiyeli taşımaktadır. Ancak kapitalist ideolojinin bu araçlar aracılığıyla aile üyelerini bireysel yaşam ve tüketim biçimlerine teşvik etmesiyle birlikte, bu potansiyel çoğunlukla kullanılamamaktadır. Ailece yapılabilecek kolektif serbest zaman etkinliklerinden uzak kalmak, bireylerin kapitalist sistemin bireyselleştirici buyruklarına daha kolay kapılmalarına ve hizmet etmelerine neden olmaktadır. Bu da aileyi, bireyin yaşamı için önemli bir manevi değer olarak konumlandırmaktan ziyade; verili ideolojiyi benimseyerek kendisine hizmet etmesini bekleyen sistemin bir dişlisi haline getirmektedir.

Günümüzde ev içi serbest zamanlarda medya teknolojileri yoğun bir biçimde kullanılmaktadır ve birçok kuramcıya göre (Turrow, 2001; Livingstone, 2005; Turkle, 2010; Çakır, 2014) bu durum, aile bireylerinin birbirleriyle olan iletişimlerini zedelemektedir. Nitekim, modern dönemin çalışma koşulları ile birlikte zaten birbirleriyle geçirebilecekleri zamanlar önemli surette azalmış olan aile bireyleri; ev içinde bir araya gelebildikleri ve etkileşimleri için en faydalı olabilecek serbest zamanları da medya teknolojileri ile geçirince, aile içindeki bağlar zayıflamaktadır.

Küreselleşen postmodern dünyada, medya teknolojilerinin ev içi serbest zamanda büyük yer kaplaması durumu, Türkiye'de de mevcuttur. Bu bağlamda hazırlanan bu tez çalışmasının içerdiği araştırma kapsamında; Türkiye'nin en kozmopolit kenti olan İstanbul ilinde yaşayan, demografik özellikleri açısından birbirinden farklı 10 aile ile yapılan odak grup görüşmelerinden çıkan sonuçlar, söz konusu durum ile ilgili önemli bulgular ortaya koymuştur.

Öncelikle, araştırma kapsamında görüşülen ailelerin hepsinin hala aile kurumuna çok değer verdikleri ortaya çıkmıştır. Görüşmelerden çıkan sonuçlara göre, Türk insanı için 'aile'; huzurun, mutluluğun, dış dünyadan uzaklaşıp rahatlamanın ve güvenin bulunduğu bir sığınak; 'ev' ise bireyin dışarıda takmak zorunda olduğu maskelerden sıyrılıp en doğal halini yaşayabildiği mekân anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla, kavramsal olarak, postmodern Türkiye sakinlerinin aile kurumuna hala çok önem verdiği görülmektedir.

Kavram olarak önemini aynı şekilde koruyan aile, özellikle genç nesil açısından yapısal olarak bazı değişmeler göstermiştir. Görüşülen aile bireylerinin hepsi, kendi ailelerinin yarı geleneksel-yarı modern bir yapıda olduğunu ifade etmiştir. Özellikle, yeni evli çiftlerde daha eşitlikçi ve paylaşımcı bir aile yapısı olduğu tespit edilirken; yaşça daha büyük ve evlilik süresi daha uzun olan çiftlerde ise kadının evin düzeni ve çocukların bakımı, erkeğin ise sadece kamusal alandaki işlerden sorumlu olduğu daha geleneksel bir rol paylaşımının bulunduğu ortaya çıkmıştır. Zaten katılımcıların çoğu (%76); günümüzdeki Türk aile yapısının, eski Türk aile yapısından farklı olduğunu düşündüklerini ifadé etmişlerdir. Geleneksel Türk ailesi düşüncesi, araştırmaya katılanların aklına geniş, kalabalık ve üyelerinin bugünkü gibi bağımsız değil; ancak paylaşımcı olduğu bir aile tipini getirmiştir. Görüşülen katılımcılar, geçmişe kıyasla, bugünkü Türk ailesinin daha az kişilerden oluşan çekirdek aile tipinde ve daha eşitlikçi olduğunu, üyelerinin daha özgür olduğunu ifade etmekle beraber; birbirlerinden daha kopuk olduklarının da farkındadırlar. Kopukluk hissine rağmen, bugünün sunduğu hayat biçimi, katılımcıların çoğu için daha tercih edilir durumdadır. Bu durum, Türk insanının bireyselleştiğini ve bu durumu en paylaşımcı toplumsal kurum olan aileye de yansıttığını göstermektedir. Özellikle gençler, Türk ailesinin mevcut durumundan hoşnut iken; anne-babaların eski paylaşımcı Türk aile yapısını özlemle andığı fark edilmiştir.

Görüşülen kişiler, günümüz Türk ailesinin bireyselleştiğinin ve aile içi paylaşımların giderek azaldığının farkında olduklarını ifade etmişlerdir. Gün geçtikçe bireyselleşen ve ben-merkezci hale gelen postmodern dönemin bireylerine, aslında paylaşımcı olması gereken ve 'biz' duygusunu gerektiren evlilik kurumunun ağır geldiği ve bu durumun günümüzde Türk ailelerinde de boşanmaların artmasının sebeplerinden biri olduğu dile getirilmiştir. Türk toplumunda boşanmaların artmasına diğer bir sebep olarak; çalışma hayatına katılarak ekonomik özgürlüğünü kazanan Türk kadınının ev içerisinde kazandığı söz hakkının eski Türk ailesindeki kadın-erkek dengesini bozması, çalışan kadının evliliğin getirdiği ve eşinden gördüğü sıkıntılara karşı daha tahammülsüz hale gelmesi gösterilmiştir. Katılımcıların kadının ailedeki yeri ve rolü ile ilgili, geleneksel Türk aile yapısı ile paralel giden bu muhafazakâr bakış açısı doğrultusunda; verilen ifadelerde ailenin selameti açısından (boşanmalara gidilmemesi için) kadınların ev hanımı olmasının (evi, çocukları ve eşine yeterli zamanı ayırmasının) daha doğru olduğu düşüncesi öne çıkmıştır. Ayrıca katılımcıların ifadelerinden ortaya çıkan bir başka görüşe göre, küreselleşen dünyada Türk insanı da bireyselleşip ben-merkezcileşmiş, ilişkiler yüzeyselleşmiş ve medya teknolojilerinin de yardımıyla artık partner bulmak kolaylaştığından; ilişkiler değersizleşmiş, evlilik müessesesi kutsallığını kaybetmeye başlamıştır.

Araştırma kapsamında genelden daha özele inebilme maksadıyla, çalışma ve serbest zaman ile ilgili algıyı ölçebilmek için yöneltilen soruya karşılık, katılımcıların zihninde çalışmanın bir çeşit 'zorunluluk alanı' olarak bulunduğu ortaya çıkmıştır. Alınan ifadelere göre günümüzde çalışma, serbest zamanı kazanabilmek için katlanılması gereken bir iştir. Katılımcılardan gelen ifadelere göre serbest zaman ise, yapılması arzulanan bireysel hobileri akla getirdiği gibi; özellikle ev içerisinde çoğunlukla medya teknolojileri kullanımıyla geçirilen bir zaman dilimine karşılık gelmektedir.

Katılımcılara göre, günümüzde aileler, kent hayatının ortaya çıkardığı trafik, mesafeler arası uzaklık gibi zorluklar sebebiyle; serbest zamanların çoğunun evlerinde, dört duvar arasında geçirmek zorunda kalmaktadırlar. Kitle iletişim teknolojileri; fiziksel olarak evde vakit geçirirken, dışarıdaymış gibi sosyalleşebilmeyi sağladığı için ev içi serbest zamanlarda fazlasıyla tercih edilir durumdadır. Ayrıca, görüşülen aile bireylerine göre günümüzde serbest zamanların çoğunun evde geçirilmesinin bir diğer

sebebi ise; evlerde kullanılabilen medya teknolojilerinin artık dışarıya çıkma ihtiyacı hissettirmeyecek kadar donanımlı, uygun ve ihtiyaçlara cevap verici nitelikte olmasıdır. Gündelik yaşamın ve yoğun çalışma temposunun verdiği bitkinlikle evlerine giden aile bireyleri, kendilerini yormayan ve kafalarını dağıtan araçlar oldukları için medya teknolojilerine başvurduklarını ifade etmişlerdir. Kimi katılımcılar da, günümüzde yoğun medya kullanımının mecburi hale geldiğini ve bugünün bireyleri için medya teknolojileri kullanımının kaçınılmaz olduğunu ifade etmişlerdir.

Araştırmanın sonucuna göre; geleneksel bir medya olarak tanımlanan televizyon, internet teknolojisi tarafından yok edilememiştir ve evlerde varlığını sürdürmeyi başarmaktadır. Katılımcıların çoğu, evde televizyonun yerinin, seyredilmese bile hala çok önemli olduğunu vurgulamışlardır. Özellikle çocukları 13-29 yaşları arasında olan ailelerin ebeveynleri için (%35) televizyon vazgeçilmezliğini sürdürürken, bu gençler için ise internetin (%35) ön planda olduğu görülmüştür. Televizyonla ilgili olumsuz görüş bildirenlere göre ise televizyon, yönlendirici ve değersiz içeriklere sahip bir medya olmakla eleştirilmiştir. Ayrıca, katılımcılara göre; televizyon programlarının içerikleri, gençlerin ahlakı ve yetiştirilişi konusunda ebeveynlerin otoritesini sarstığı ve Türk aile yapısını dönüştürdüğü için zararlı bir medyadır. Ancak, bu ifadelerle çelişkili olarak çoğu evde televizyonun, daha çok ailenin bir üyesi gibi, fonda bir 'ses olması için' açık tutulduğu görülmüştür. Genel anlamda, ev içi serbest zamanda televizyon izlenmesi ile ilgili sadakatin daha çok ebeveynlere özgü olduğu ortaya çıkmıştır. Bir tercih yapmaları gerekirse; katılımcıların genelinin ev içi serbest zaman etkinliği olarak interneti seçtiği, televizyondan vazgeçemeyenlerin de genellikle yaşı daha büyük olan (42 yaş ve üstü) anne-babalar olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların interneti tercih etmelerinin sebepleri ise; kullanımda esneklik sağlaması, kontrolü kullanıcıya bırakması, daha çok bilgiye ulaşma imkânı sunması ve televizyon da dâhil birçok medya teknolojisini bünyesinde barındırabilmesidir. Kimi katılımcılar tarafından evlere ve mobil cihazlara girerek insanları tembelleştirmek ve araştırma yeteneklerini köreltmekle suçlanan internet, bunlara rağmen hayatı kolaylaştırdığı için kullanıcılarının gözünde vazgeçilmez hale gelmiştir. Özellikle bazı ebeveynler (%25) akıllı telefon olmasa da cep telefonunun vazgeçilmez bir gereklilik olduğunu belirtirken, başta gençler olmak üzere birçok katılımcı da hem televizyonu

hem de interneti içeren ve taşınması kolay olan akıllı cep telefonları olmazsa yaşamın kendileri için zorlaşacağını belirtmişlerdir.

Dile getirilen ifadelerden, katılımcıların hemen hepsinin ev içi serbest zamanlarında gerek televizyon, gerekse de yeni medya teknolojilerini kullandığı; özellikle akıllı cep telefonlarında sosyal medya kullanımının, kitap okuma gibi geleneksel serbest zaman etkinliklerinin yerine geçtiği çıkarılmıştır. Alınan ifadelere göre; akıllı telefonlar, evden çalışma imkânı sunmaları ve ev dışındaki kişilerle bağların sürdürülmesini sağlamaları sebebiyle de, aile içi iletişimi kesintiye uğratmaktadır. Zira, aynı oda içerisinde fiziksel yakınlık içinde bulunan aile üyeleri; akıllı cep telefonları nedeniyle birbirlerinden koparak dış dünyaya açıldıklarını belirtmişlerdir.

Akıllı telefonların hem gençler hem de yetişkinler tarafından bu denli vazgeçilmez oluşunun sebebi, sosyal medya platformlarıdır. Gençlerde zaten fazlasıyla bulunan sosyal medya alışkanlığının; sosyal medya kullanımıyla pek ilgisi olmayan ebeveynlere, akıllı telefon sahipliği ile kazandırıldığı gözlemlenmiştir. Büyük bir çoğunluğu (%69) en az bir sosyal medya hesabına sahip olan katılımcıların yine hepsi, bu platformların bireyler tarafından yanlış kullanıldığını öne sürmüş ve bu konuda eleştirilerde bulunmuşlardır. Burada dikkat çekici olan nokta, hem gençlerin hem de ebeveynlerin benzer eleştirilerde bulunmuş olmasıdır. Mevcut sosyal medya hesapları olduğunu; ancak bu platformlarda aktif olmadıklarını, yani paylaşımda bulunmadıklarını, sadece takipte olduklarını öne sürerek kendilerini savunan katılımcılar (%83); yine kendilerini tenzih ederek sosyal medyayı eleştirmiş ve sosyal medya kullanıcılarının asosyal olduklarını ifade etmişlerdir.

Elde edilen verilere göre, katılımcıların gözünde bireylere sahte bir sosyallik sunan ve onları yakınlarından uzaklaştıran sosyal medyanın oluşturduğu kültür; eski arkadaş edinme biçimlerini de değiştirmektedir. Katılımcılar sosyal medyanın insanlar tarafından bu kadar tercih edilmesini; bu platformlar üzerinden konuşmanın kolay olmasına ve bu alanların benliklerin sergilenmesini mümkün kılmasına bağlamışlardır. Hem gençler hem de ebeveynlerin ifadelerine göre bu platformlar ilişkileri yüzeyselleştirmekte, kişiler arası iletişimi koparmakta ve bireylerin kendi hayatlarını magazinselleştirmelerine hizmet etmektedir.

Katılımcıların sosyal medyada aktif olmaktan anladığının; bu platformlarda sürekli yaşamları ile ilgili bir şey paylaşmak, daha da önemlisi ise bu platformlar

üzerinden arkadaşlıklar edinmek olduğu tespit edilmiştir. Fazla paylaşımda bulunmadıkları için kendilerini gerçek sosyal medya kullanıcısı olarak tanımlamayan katılımcılar; sürekli takipte olmanın gerçek sosyal hayattan çaldığı zamana ya da bu durumun kendi aile içi iletişimleri açısından oluşturduğu zararlara değinmemişlerdir. Bu da, serbest zamanın günümüzde ev içerisinde bile bireysel bir zaman olarak algılandığının ve aile birlikteliğinin öneminin aslında kimsenin aklına pek gelmediğinin göstergesidir.

Bu çalışmaya katılan ebeveynler, medya teknolojilerini kullanmanın gençler için bir tür kaçınılmazlık ve mecburiyet niteliğinde olduğunu ifade etmişlerdir. Anne-babalara göre; günümüzde gençler gerek dersleri için, gerekse de arkadaş çevrelerinde geri planda kalmamak için, özellikle sosyal medyaya erişimlerini sağlayacak medya teknolojilerini kullanmak mecburiyetinde kalmaktadırlar. Kimilerine göre ise gençlerin evde oturup medya teknolojileriyle oyalanmayı seçmelerinin sebebi; ebeveynlerin, tehlikeli olduğunu düşündükleri sokakların yerine, çocuklarının gözlerinin önünde, güvende olmalarını istemeleridir. Ancak; böyle düşünen katılımcıların aynı zamanda bu araçların yoğun kullanımının, gençleri sokakta oynamaktan uzaklaştırdığından, hem akranları arasında hem de aileleri içerisinde asosyalleştirdiğinden şikâyet ettikleri de görülmüştür. Henüz çocuğu olmayan aileler bile doğacak çocuklarının kendileri çalışırken yalnız başına sokakta oynamasından korktuklarından dolayı, daha çok evde vakit geçireceğinden ve ister istemez medya teknolojilerine bağımlı olacağından endişe ettiklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla, bu konuda ebeveynlerin ifadelerinde kayda değer bir çelişki bulunmaktadır.

Günümüze dek yeni medya bağımlılığı ile ilgili yapılan araştırmaların çoğu, gençleri suçlar görünmektedir. Ancak; gençlerin ev içi serbest zamanda yeni medya teknolojilerine yönelmelerinin bir diğer önemli ve göz ardı edilen sebebi; hem anneleri hem de babaları evin dışında çalışan çocukların, ilgisiz ve yalnız kaldıkları gerçeğidir. Ayrıca; anne-babaların da ev içi serbest zamanda oldukça fazla biçimde medya teknolojileri ile oyalandığı görülen katılımcı ailelerde, onları örnek alan bebek yaşta çocuklarının da ebeveynleri kendileri ile ilgilenmediğinde (iletişim kurmadığında) eğlenmek-vakit geçirmek için medyaya yöneldikleri ve bağımlı hale geldikleri görülmüştür.

Görüşülen ebeveynler ya da çocuk sahibi olmayı bekleyen çiftler, çocuklarının (ya da doğacak çocuklarının) medya kullanımı ile ilgili çok endişeli olduklarını dile getirmişlerdir. Ancak ebeveynlerin de ev içi serbest zamanlarda en az çocukları kadar medya teknolojileri ile vakit geçirdikleri gözlemlenmiştir. Araştırmaya katılan anne-babalar (%55) çocuklarının yeni medya kullanımını bağımlılık olarak adlandırırken; gençler de (%78) anne-babalarının, televizyon izleme etkinliği başta olmak üzere evde medya kullanımını bağımlılık olarak adlandırmışlardır. Bu noktada, günümüze kadar yapılan çalışmaların hemen hepsinde 'medya bağımlılığı' konusunda eleştirilerin hedefi olan gençler; aslında yetişkinlerin de ev içi serbest zamanlarda medya bağımlılığı sergilediklerine dikkat çekmektedirler.

Bu noktada hem çocuklar hem de ebeveynler açısından önemli olan, evdeyken aile içi paylaşımları artıracak ortak serbest zaman etkinlikleri yapabilmektir. Serbest zamanda ailelerin çoğunun evde olmayı tercih ettiği ve yeni evli genç çiftler için bile evde geçirilen serbest zamanda televizyon, internet gibi medya teknolojilerinin varlığının çok önemli olduğu tespit edilmiştir. Televizyonu ve 'wifi' için modemi açmak, aile üyelerinin eve girdiklerinde ilk yaptıkları eylemlerdir. Aileler artık hep birlikte oyun oynayamaz, ya da kitap okuyamaz hale geldiklerini itiraf etmişlerdir.

Katılımcıların çoğu (%76), aile odaklı serbest zaman etkinliklerini önemsediklerini belirtmiştir. Ama verilen ifadelerden; genellikle sadece yeni evli, genç ve henüz çocuksuz olan çiftlerin birlikte ve birbirlerine odaklı ev içi serbest zaman etkinlikleri yapmaya özen gösterdikleri tespit edilmiştir. Genç çocuklara sahip, daha uzun süreli evliliklerden oluşan ailelerin ise televizyonda sevdiği programı izlemek, internetten film izlemek gibi daha bireysel serbest zaman etkinlikleri yaptıkları görülmüştür. Buradaki dikkat çekici nokta; serbest zamanları ailece geçirmenin ya da aile olarak birlikte vakit geçirmenin önemli olduğunu ifade eden katılımcıların hemen hemen hiçbirinin (hem ebeveynler, hem de çocuklar dâhil olmak üzere) bunun için bir çaba sarf etmedikleri, ya da özel bir zaman ayırmadıkları gözlemlenmiştir. Görüşülen aile bireyleri; televizyon karşısında hep birlikte oturmayı, ailece yapılan bir serbest zaman etkinliği olarak görmektedirler.

Görüşmelerden çıkan sonuçlara göre; aile serbest zaman etkinliği olarak yapıldığı öne sürülen birlikte film izlemek, sosyal medyadaki içeriklere birlikte gülmek gibi etkinlikler de yine televizyon ya da interneti, yani ekran teknolojilerini içeren

serbest zaman etkinlikleridir. Ancak bu araçlar, bireysel dikkati gerektirdiğinden ve günümüzde serbest zamanda bireysel ilgiler önemsendiğinden; bu etkinlikler her ne kadar fiziksel yakınlık içerse de, aile üyeleri arasındaki iletişimi kesintiye uğrattığı ve kimi zaman da kopardığı gözlemlenmektedir. Örneğin, bazı katılımcıların ifadelerine göre; herhangi bir aile üyesi, birlikte yapılan etkinliğe ilgisini kaybettiğinde yine kurtarıcı olarak başka bir medya teknolojisine yönelmektedir.

Ev içi serbest zamanda aile içi iletişimi koparacak kadar medya kullanımı, kimi katılımcıların 'aile değerleri' anlayışı ile de çatışmaktadır. Önceleri aileyi bir araya getiren televizyon izleme etkinliğinin de, yatak odalarına giren televizyonlar sayesinde bireysel hale geldiği; diğer aile üyelerinin izlediği içerik ile ilgilenmeyen kişilerin, başka bir odada yalnız başına televizyon izlediği tespit edilmiştir. Farklı odalarda vakit geçirilmese bile, aynı odada bir arada oturdukları zaman serbest zaman etkinliklerini ailece yaptıkları yanılsaması içerisinde yaşayan aile üyeleri, ekran teknolojilerini seyrederken birbirleriyle aslında iletişim kurmamaktadırlar. Aile içi sohbetler; görüşülen ailelerin itiraflarında belirtildiği üzere, ancak elektrikler kesildiğinde yapılmaktadır.

Katılımcılar, medya teknolojilerini her ne kadar yoğun olarak kullansalar da, bu teknolojilerin bireyler arasındaki iletişimi kesintiye uğrattığının farkındadırlar. Bu bağlamda, aile içi iletişimi geliştirmenin yolları ile ilgili fikirleri sorulan katılımcıların kimileri (%21); çareyi medya teknolojilerini kapatıp ailece yapılacak sohbetler, ya da ev dışında yapılacak geziler gibi serbest zaman etkinliklerinde bulmuştur. Bazı ailelerin, ev içinde iletişimlerinin koptuğunu kabul etmediği; yani aile işleyişlerinin sorunsuz olduğu konusunda korumacı bir tutum sergilediği gözlemlenmiştir. Diğer yandan, bir katılımcı ise, özellikle *Whatsapp* uygulaması gibi yeni medya uygulamalarını; yüz yüze konuşamayacakları konular olduğunda aile üyelerinin birbirleriyle rahatlıkla konuşabilmelerini sağladığı ve aile bağları ile iletişimlerini sağlıklı bir biçimde sürdürmelerine yardımcı olduğu konusunda savunmuştur. Dahası, bazı katılımcılar arasında (%21) medya teknolojilerinin sunduğu içeriklerin aile içinde sohbet ortamı oluşturabilecek, birlikte serbest zaman etkinliği yerine geçebilecek nitelikte olduğu düşüncesi de bulunmaktadır. Ayrıca katılımcılar arasında, evde medya kullanımının; aile içi çatışmalar durumunda oyalayıcı, ya da çatışma havasını yumuşatıcı görev görebildiğini düşünenler de mevcuttur.

Katılımcılar arasında özellikle yeni evli çiftler, ev içi serbest zamanda medya kullanım pratiklerinin aile bireyleri arasındaki iletişime engel olmadığını öne sürmüşlerdir. Bu durumda, yeni evli çiftler için ev içi serbest zamanda kullanılan medya teknolojilerinin, bir aile serbest zaman etkinliği olarak; aile içi iletişime yardımcı olan etkinlikler olarak değerlendirildiğini söylemek mümkündür. Öte yandan, özellikle birbirinden uzakta olan aile üyeleri ise medya teknolojileri aracılığıyla sürekli görüşebildiklerini; bu sebeple, ev içerisinde bir araya geldiklerinde konuşacak bir şeyleri kalmadığını ifade etmişlerdir. Bu noktada da, medya teknolojilerinin aile üyelerini birbirlerinden uzaktayken yakınlaştırdığını, yakındayken ise uzaklaştırdığını söylemek doğru olacaktır.

Katılımcıların bir kısmı, her ne kadar gündelik yaşamlarında yoğun medya kullanıcıları olsalar da; kullandıkları teknolojinin bireyleri birbirlerinden uzaklaştırdığı, iletişimi kopardığı; medya teknolojilerini ise bağımlılık yarattığı ve yanlış kullanıldığı iddialarıyla eleştirmektedirler. Katılımcıların bir diğer kısmı ise günümüzdeki yoğun medya kullanımını olumlu ve mecburi görmekte, bu konuda teslimiyet göstermektedir. İki görüşü savunanlar için de ortak olan nokta, tüm katılımcıların ev içi serbest zamanda oldukça fazla oranda medya teknolojilerine bağımlı hale geldiğidir. Katılımcıların çoğu (%45), özellikle de gençler (%78), medyasız bir hayatı düşünemediklerini belirtmektedirler. Ancak, diğer yandan aile üyeleri, medya teknolojileri ev içerisinde kullanılmadığında; birbirleriyle daha çok sohbet edeceklerinin farkındadırlar. Dolayısıyla; görüşmeler ışığında, ebeveynlerin de en az çocukları kadar ev içi serbest zamanda medya teknolojilerine neredeyse bağımlı olarak yaşadığını ve yine ebeveynlerin 'keşke bu araçlar olmasa, eskiye dönsek' gibi geçmişe özlem duyan ifadelerde bulundukları söylenebilir.

Aslında bu türden ifadeler; ailelerin kendilerine zarar verdiğinin farkında oldukları 'keyif verici' bir maddeye olan bağımlılıklarını kontrol edememenin çaresizliğini çağrıştırmaktadır.

Özetle değerlendirmek gerekirse, araştırmanın sonuçları; medya teknolojilerinin, araştırmanın başında da tahmin edildiği gibi Türkiye'deki ailelerin serbest zamanlarında önemli bir yer kapladığını ve Türk aile üyelerini bireyselleştirerek paylaşımlarını azalttığını ortaya koymuştur.

Aile kurumu, Türk toplumunun en kutsal ve kıymetli kurumlarının başında gelmektedir ve özellikle modernleşme öncesi dönemde saygı, sevgi ve bağlılık ekseninde biçimlenmiştir. Ancak, Batılı toplumlara kıyasla daha yakın ilişkileri ve aile birlikteliğini önemseyen bir yapıya sahip olmakla bilinen Türk ailesi; bu çalışmanın da gösterdiği gibi, Osmanlı'dan günümüze gelene kadar açıkça bireyselleşme yönünde bir değişim göstermiştir. Kuşkusuz, bu duruma sebep olan unsur; tek başına medya teknolojileri değildir. Osmanlı döneminde kamusal hayata kapalı ve mahrem bir yapıda olan aile kurumu, Tanzimat ile başlayan Batılılaşma çalışmaları ve beraberinde gelen Cumhuriyet rejimi ile birlikte daha farklı bir yapıya bürünmüştür. Osmanlı'nın ataerkil geniş ailesinden; sanayileşme, kentleşme, vb. gibi gelişmeler sebebiyle eşitlikçi çekirdek aile yapısına geçilmiştir. Özellikle kadının konumundaki değişimler ve aile serbest zaman etkinliklerinde görülen yenilikler ile birlikte, modernleşen Türkiye'de aile üyeleri, daha önceleri ev içinde yaptıkları paylaşımcı etkinliklerden ziyade; ev dışı etkinliklere ya da bireysel serbest zaman etkinliklerine önem göstermeye başlamışlardır. Modernleşme ile birlikte evler de biçim değiştirmiş, oda sayısı artarak aile içi bireyselleşmenin etkileri belirmiştir. Hatta Batılılaşma çabaları sonrası daha çok ev dışında ve birbirinden ayrı vakit geçirmeye başlayan aile bireyleri, dönemin medyası tarafından ortak serbest zaman etkinlikleri yapmaya teşvik edilmişlerdir. Zamanla gramofon, radyo, televizyon gibi araçlarla kamusal olan özel alana girerken; evin bir odasında bu araçların sunduğu içeriklerin tüketimi, bir çeşit ortak aile serbest zaman etkinliği olarak belirmiş; ancak aile bireylerinin birbirlerinden uzaklaşmasını engelleyememiştir.

1960-1970 arası yıllara gelindiğinde, Türk aile bireyleri arasında beliren iletişim kopukluğunun filmlere bile konu olduğu görülmüştür. Yine bu dönemlerde sokaklarda yaşanan siyasi çatışmalar sebebiyle, Türk aileleri daha çok evde ve televizyon izleyerek vakit geçirmeye yönelmişlerdir. 1980 askeri darbesinin getirdiği ortamda apolitikleştirilen gençler eğlenceye yönlendirilmiş; internet, bilgisayar, cep telefonu gibi yeni medya teknolojileri hem gençlerin hem de yetişkinlerin başlıca eğlence araçları haline gelmişlerdir. Osmanlı'nın ev içi serbest zamanlarda ince saz, meddah oyunları, hikâye anlatımı ve helva sohbetleri gibi aile içi birebir paylaşımlara izin veren etkinliklerinden; her aile üyesinin bir yeni medya teknolojisi ile hiç konuşmadan evin bir köşesinde vakit geçirdiği bir döneme geçilmiştir. Bu bağlamda bu

çalışma; radyo, televizyon ve yeni medya teknolojileriyle tanışan ve bu araçlara evinde önemli bir yer veren yakın dönem Türkiye'sinin aile üyelerinin de günümüzde birbirleriyle olan paylaşımlarının azaldığını ortaya koymuştur.

İçinde bulunduğumuz postmodern çağda, ev içi serbest zamanlarda yer edinerek Türk aile üyelerine bireyselleşmeyi aşılayan kapitalist politikaların; aile birlikteliğini ikinci plana ittiği görülmektedir. İş, okul ya da yorucu ve zaman alan kent hayatı gibi sebeplerden gün içerisinde zaten birbirine ayıracak çok az zamanı kalmış olan Türk ailesinin üyeleri; ev içerisinde de zamanlarının çoğunu televizyon ya da internet içeren akıllı telefonlar ve tabletler gibi medya teknolojileri ile geçirerek birbirlerine yabancılaşmış ve birbirleriyle iletişim kurmaz hale gelmişlerdir. Bu teknolojiler aracılığıyla evdeyken, evin dışındaki insanlarla sosyalleşme ya da onlardan haberdar olma ihtiyacı hissederek, diğer aile üyelerini geri plana iten bireyler; aile birlikteliklerinin sağlıklı bir şekilde yürümesini sağlamak için gerekli olan bağlılığı pekiştirebilecekleri ev içi serbest zamanlarını boşa harcamış olmaktadırlar.

Oysa bilindiği gibi medya teknolojilerinin amacı, bireyi ya da aileyi özgürleştirmek ya da değerli hale getirmek değil; bireyin, en mahrem alanı olan evinde geçirdiği serbest zamanlarında bile kapitalist sisteme hizmet ettirilmesinin sağlanmasıdır. Modernleşmeden itibaren, çocuklarının eğitimi ile ilgili otoritenin anne-babalardan alınıp başka toplumsal kurumlara devredilmesi ile birlikte aile kurumu, medya teknolojilerine ve bu araçların sunduğu ideolojilere karşı savunmasız kalmıştır. Bu teknolojilerin giderek artan bir biçimde kullanılmasının teşvik edilmesindeki amaç, aileyi güçlendirmek değil; hem aileyi, hem de bireyi var olan sistemin etkin bir dişlisi olarak yeniden üretmektir. Ev içi serbest zamanları kaplayan yeni medya teknolojileri, ailece yapılacak medyasız etkinlikleri değil; bir aradalık yanılsaması aracılığıyla bireysel medya kullanımını benimsetmektedir. Ne yazık ki, mobil medya teknolojileri ile evinin rahat ve sıcak ortamında kendisini, ailesi ile birlikte güvende hisseden birey ise; bu teknolojiler sayesinde özgürlüğünü yaşadığı düşüncesine kapılmaktadır.

İçinde bulunduğumuz çağda yeni medya teknolojilerinden uzak bir yaşam sürdürmenin mümkün olmadığı şüphesiz bir gerçektir. Ancak ev içinde aile üyelerinin birbirleriyle bağlarını güçlendirmelerini sağlayacak serbest zaman etkinlikleri yapmak, Türk ailesinin kolektif ve birbirine bağlı yapısını geri kazanmasına yardımcı olacaktır.

EKLER

EK 1. Görüşme Soruları

1. "Aile" kavramı sizin için ne ifade ediyor? Hem genel olarak aile kurumu, hem de kendi ailenizle ilgili düşüncelerinizi anlatır mısınız?
2. Serbest zaman deyince aklınıza ne geliyor? Özellikle ev içerisindeki (aile içi) serbest zamanlarınızda medya teknolojilerinin yeri nedir?
3. Ev içi serbest zamanda medya teknolojileri kullanımının aile içi iletişiminiz üzerinde olumlu ya da olumsuz bir rolü olduğunu düşünüyor musunuz?

EK 2. Görüşme Metinleri

EK 2.1. A1

Görüşmeci: Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

İhsan (A1, 9, engelli, öğrenci): 9 yaşındayım. Genellikle gündüzleri oyun oynamayı seviyorum. Okula başladım. Geçen hafta başlayamamıştım, özel hayat olduğu için başlayamadım.

Dağhan (A1, 24, üniversite mezunu, çalışmıyor): 24 yaşındayım. Serbest zamanlarımda hayatımızda teknoloji olduğu için, mesleğim de teknoloji ile alakalı olduğu için teknolojiyi kullanıyorum. Bilgisayarla muhasebe bitirdim, bilgisayar ayrı muhasebe ayrı. Teknolojik olarak hani güncel olarak takip etmeye çalışıyorum gündemimi. Şu an mesleğim doğrultusunda bir iş imkânım olamadığından dolayı bir iş yapmıyorum. Yan olarak, bir araştırma firmasında çalışıyorum.

Nazlı (A1, 43, fizyoterapist, çalışıyor): Fizyoterapistim. Çapa Tıp Fakültesi mezunuyum. Yurtdışı kaynaklı, AC MELAN'da çalışıyorum. İtalya ve Türkiye arası yaşıyorum.

Görüşmeci: "Aile" kavramı sizin için ne ifade ediyor? Hem genel olarak aile kurumu, hem de kendi ailenizle ilgili düşüncelerinizi anlatır mısınız?

Dağhan: Aile diyince ev diyince aklıma bütünlük geliyor, yanı sıra yakınlık. En sıkıştığınız zaman en ihtiyacınız olduğu zaman her zaman ailenizin yanında olduğunu bilmek kadar güvence eden başka bir şey olmadığı geliyor. Zaten 3 kişilik bir aileyiz, o yüzden çok sıkı fıkı, çok yeri geldiğinde arkadaş gibi yeri geldiğinde aile gibi olduğumuz için, bana sorduğunuz zaman çok iyi ve her şeyden önemli bir şey olarak geliyor aile.

Nazlı: Huzur, güven, bağlılık. Sevgi, sevgi çok önemli.

İhsan: Benim için aile bir mutluluktan ibarettir. Aile benim için en güzel terimlerden biridir. Annem beni çok sever. Herkes beni çok sever. Aile böyle bir şey işte, hayat böyle bir şey, ne mutlu bize yani.

Nazlı: Çocukluğumdaki aile anlayışıyla bugünkü aile arasında hemen hemen hiçbir fark görmüyorum, aynı. Ben de böyle büyüdüm, çocuklarımı da aynı şekilde büyütmeye çalışıyorum, ne gördüysem onu uygulamaya çalışıyorum. Belki daha da sıcaktı, çünkü anne baba bütünlüğü vardı.

Nazlı: Evliliğin insanlara-kişilere uygun olduğunu ben düşünmüyorum. Evliliğin olmaması gerektiğini düşünüyorum. Bu benim fikrim, çocuk evet, birliktelik evet, ama evliliğin olmaması gerektiğini, insanların ruhlarının daha özgür olduğunu, o evlilik bağımlılığının altına girmemeleri gerektiğini düşünüyorum. O zaman birlikteliğin kalitesinin bozulduğunu düşünüyorum. Yani mecburiyetin karşısında kalitesinin bozulduğunu düşünüyorum. Ben böyle düşünüyorum, bence evlilik olmamalı.

Dağhan: Evlilik bana göre sorarsanız tamam güzel bir şey aslında ama düşündüğünüz zaman insanlar evlenmeye çok çabuk karar verdiğinden dolayı ve bunun yanı sıra en çok yaptığı hatalar olarak gördüğüm hani çevremde olsun, arkadaşlarımda olsun, evliliğin bir kurtuluş olduğunu düşündüklerinden dolayı bence evlilikler çok çabuk bitiyor. Onun yanı sıra evlilik aslında çok sorumluluk gerektiren bir şey, bu yüzden daha az sorumluluklarının olduğunu düşündükleri için evlilikler daha çabuk bitiyor. Bence çok iyi karar verip ona göre hareket etmeleri gerektiğini, veya bunu kestiremediklerinden dolayı evlilikler bu dönemde daha kötü durumda.

Nazlı: Sanki acabalarla daha çok evleniliyor gibi, çünkü yeni neslin bana göre eski nesle oranla sorumluluğu daha düşük. Niye, çocuklarımızı daha farklı yetiştiriyoruz, anne babalarımız gibi yetiştirmiyoruz, ya da atalarımız gibi yetiştirmiyoruz. Daha serbest, daha özgür ruh, daha hani bütün insani duyguları belki eskiye oranla daha mı fazla veriyoruz, daha mı aydın, onun için evlilikler bana göre bundan gitmiyor... Dağhan'ın dediği gibi, kesinlikle daha çok bireyselleşti insanlar, çünkü herkes kendi adına birey olduğunu bilmeye, daha aydın, daha farklı eskisi gibi düşünmüyorlar. Mesela eskiden anneannemden biliyorum, işte eş, ah çok önemli, ne yaparsa yapsın, işte o gider dışarıda ne yaparsa yapsın ama o eş, evde oturmalı, onu beklemeli. Ama şimdi böyle değil. Bir de ben kadın erkek eşitliğine de inanmıyorum, bence kadın erkek eşit değil hiçbir anlamda. Yani erkeğin beyin yapısı bile farklı, kadının daha farklı. Sorumluluklarda bile, pratik çözümlerde bile kadının daha üst, ama pratik çözümlerde sadece, üst demeyelim, yani kadının beyninin daha farklı çalıştığı,

daha çabuk çözüm ürettiği, erkek düz mantık biraz daha, sanki o denge olmadığı için daha çok problem gibi. Yani kadın erkek biyolojik anlamda da farklı, yani bana göre her anlamda farklı.

Dağhan: Bir de herkes çok bilinçli artık eskisi gibi değil. Teknolojik olarak daha geliştiği için, en ufak bir sorunlarında nasıl olacaklarını, neler yapmaları gerektiğini daha çok iyi analiz edip öğrenebildiklerinden dolayı, bundan sebep hani ne yapmaları gerektiğine daha çabuk karar verebiliyorlar. Bununla ilgili, evliliklerde daha çözüm odaklı değil de, bireysele dönüşüyor bir zaman sonra.

Nazlı: Bana göre yeni nesil daha "ben", daha bencil. Yani bir yerde bir yanlış var aslında. Anaçlık yok. Bugün dışarı bakıyorum, eskiden ya çok medya göz önünde değildi bilmiyorduk, şimdi daha çok. Bir annenin, çok çok 10 senede ya da 20 senede çocuğunu bıraktığını duyardık, şimdi hemen hemen her gün. Bunu benim mantığım almıyor. Annelik daha içgüdüsel bir şey, engel olamadığınız bir duygu. Hiçbir şekilde o sevgiye engel olamıyorsunuz, sorumluluğuna engel olamıyorsunuz. Çok farklı bir şey, bunu yaşamak lazım, annelik babalık diyeyim. Herkes anne baba olamadığı gibi şimdiki zamanda... Ben şimdi şaşırıyorum, 3 aylık çocuğunu evde bırakıp tatile giden anneyi ben hiç duymadım. Ya 3 aylık bir çocuğu evde bırakıp tatile giden bir anneyi ben hiç düşünemiyorum, anne değil normal bir insanı da düşünemiyorum aslında, sokaktaki bir insanı da düşünemiyorum. Birine çocuğunuzu emanet etseniz, onu yalnız başına evde bırakıp gidebileceğini düşünemiyorum ben... Eskiden böyleydi ama şimdi bunu anneler yapıyor. Çok şaşkınım ben. İnsanlar sevgisizlik adına bencilleştiler. Tabi sevgi az, sevgi az çünkü herkes çok bencil. Ya herkes, daha çok şöyle oldu galiba daha çok alma peşinde. Ama ben bilirim ki vermeden alamazsınız, önce vermelisiniz ki alasınız. Bu ortadan kalktı, yok bu yani, herkes önce bir alıyım sonrasına bakarım durumunda. Sanki bir çıkar ilişkisi var insanların arasında. Öyle demek istemiyorum ama bana çok çirkin geliyor ama galiba öyle oldu. Ya da hep alıyım, yani yaşam koşullarından mı, standartlar yükseldiğinden mi, bence standartlar yükseldiğinden. Eskiden iki oda bir salon evde 4-5 kişilik bir aile yaşardı, biz şimdi 3 kişi yaşayamıyoruz, standartlar yükseldi. Eskiden bir televizyonla yetinirdik, şimdi her odamızda bir televizyon veya artık neredeyse WC'lerde bile şey yani. Yani onun için bence standart yükseldi, alım gücü daha az, sonra bu insanları sanki böyle hem suça hem başka şeylere sevgisizliğe, her şeyi içinde barındırıyor bana göre. Yani bu standartların aslında biraz düşmesi,

biraz insanların daha mantıklı. Ya insanların bana göre kullanabilecekleri şeyleri alması, kullanabilecekleri şeylerin masrafı mı... Yani bu aşılırsa, ekonomik durum da düzelecek gibi geliyor bana. İnsanlar hiçbir şeyden ödün vermiyor. Yani geldiği noktanın hep bir üstü. Onun için sanki daha mı doyumsuz olduk, daha mı çok şey istiyoruz, daha mı sevgisizliğimizin verdiği açlığı bu tarafa mı yönelttik... Galiba öyle oldu, bir şeylerden mutlu olmak için sürekli bir alma peşindeyiz. Yani biz kadınlar da öyleyiz, alışveriş yapalım... Yani şimdi ben bile şöyle düşünüyorum. Bugün moralim çok bozuk gideyim bir şeyler alayım kendimi ödüllendireyim... Bir mutluluk aracı olarak... Hâlbuki mutluluk o değil, mutluluk çocuğumu sevdiğim zaman mutlu oluyorum ama bazen ben bile karşı olduğum halde böyle düşünüyorum, alışveriş yapayım da gideyim mutlu olayım bugün kendimi ödüllendireyim gibi.

Dağhan: Çünkü dış faktörler daha çok, daha çok özenmeye insanlar daha açık, çünkü başkalarında güzel bir şey gördükleri zaman kendilerinde de olsun, işte kendilerinde de var olduğunda ne kadar güzel olduğunu hayal etme içgüdüleri baya yükseldi. Bir de şöyle bir durum var, tamam teknoloji çok iyi diyoruz ama teknolojinin kötü olduğu noktalar da var. Teknoloji kötü anlamda çok kullanılıyor. Niye diye sorarsanız, tamam yayın olarak çok iyi her şeyi görebiliyoruz edebiliyoruz ama insan beyni çok değişken olduğu için, aynı şeyi ben doğru düşünebiliyorsam, yanımdaki kişi çok farklı düşünebiliyor, o yüzden görsel olarak gördüğümüz bir şeyi farklı algılayabiliyoruz, bunun durumu da birçok şeye sebep oluyor, işte atıyorum, sizde iyi bir şey varsa karşıdaki bunu birçok şekilde düşünebiliyor kıskanabiliyor aynısından isteyebiliyor, onun daha yukarısını da isteyebiliyor, bu durumdan dolayı insanların beklentisi çok yükseldi, o yüzden dolayı da, insanlar birbirlerinden çok şey bekliyor, bu sebepten dolayı birbirleriyle bir kargaşa yaşıyorlar birbirleriyle ilgili evlilik konusunda olsun, arkadaşlık konusunda olsun aile içinde olsun... Bu şekilde çok sorun yaşadıklarını düşünüyorum açıkçası. Sosyal medyanın çok büyük bir etkisi var bu konuda. Ben de kullanıyorum sosyal medyayı. İnsanlar artık en ufak bir şeylerini bile paylaşır hale geldi ve bu hiç hoş bir şey değil. Sonuçta sosyal medyayı kullanım amacı başkalarına mesaj vermek mesaj iletmek mesaj almaktı, haberdar olabilmekti, ama insanlar artık oturduklarını kalktıklarını yemek yediklerini paylaşır hale geldi, çok kişisel hale geldi, o yüzden amacını yitirdiğini düşünüyorum, çok fazla kişiselleştirilmiş hale geldiğini düşünüyorum, o yüzden iyi bir halde değil açıkçası sosyal medya.

Karşıdaki hep mutlu göründüğü için, kendisinin de mutlu görünmesini istiyorlar. Ama şöyle bir durum da var, bunun aksine çok kötü görünen, çok kötü hissettiren böyle insanlara karşı sosyal medyadan kendi çıkarları doğrultusunda çok kötü gösteren insanlar da var. Mesela bu konuyla ilgili şöyle şöyle düşünürsem bana şöyle yardım ederler tarzında düşünen insanlar da çok, tamam pozitif düşünen insan çok, zaten böyle düşündüğünüz zaman direk akla gelen herkes çok iyi o yüzden biz de iyi olmalıyız fikrine büründüklerinden dolayı çok yanlış şeyler düşünüp yapabiliyoruz ama bir diğer faktör de var, işte çok kötü gösterip de insanları kullanmak da var, bu da çok yaygın bir şey.

Nazlı: Az ama o da var. Ya herkes istediği gibi kullanıyor, yani, şu düşünülmüyor bana göre, acaba ben bunu paylaşırsam... Mesela ben reklamların çoğuna da bazen... Mesela eskiden öyle düşünürdük, bunu alan var alamayan var derdik, ama şimdi, başka başka daha da çok. Alan var alamayan var mutlu olan var mutlu olan var mutlu olamayan var. Onun için ben paylaşmamaya özen gösteriyorum ama şimdi herkesin neredeyse her yediğini içtiğini ben mutluyum diye işte gülerek ben mutluyum, aslında değil ama mutluyum. Hayır, sanki şu, gezersek eğlenirsek mutlu oluruz. Evin içinde kalırsak mutlu olmayız, işte annemle babamla yaşarsam mutlu olmam gibi. Aslında gerçek mutluluk evin içinde çocuklarınızla ailenizle sahiden sizi seven insanlarla mutluluk, bu benim görüşüm tabi, sahiden sizi seven insanlarla mutluluk ama herkes işte ben arkadaşlarımla gezdim eğlendim, işte atıyorum Sweden'a gittim şuraya gittim buraya gittim gibi, işte ben çok mutluyum... Aslında değil.

Dağhan: Yani gezerek görerek olduğunu düşünüyor insanlar. Arkadaşlarınla birlikte vakit geçirerek. Aslında mutluluk çok göreceli bir kavram işte diyorum ya insan beyni çok değişken olduğu için, 3 kişisiniz diyelim, mutluluğu ben farklı düşünürüm, yanımdaki kişi farklı düşünür, onun yanındaki kişi çok farklı düşünür. Yani mutluluk göreceli olduğundan dolayı olan bir durum bence bu.

Nazlı: Yani belki şöyle mi desek, keyifli zaman geçirmek, keyifli zaman geçirmeyi mutluluk olarak algılandığı zaman yani sanki beni biraz tamamlamıyor gibi. Mutlulukla keyifli zaman geçirme. E tabi biraz keyifli zaman geçirme mutluluğunuzu tetikler, mutluluk hormonlarınızı uyarıyor ama mutlu olmak bana göre çok daha farklı bir şey. Mutlu olmak, sahiden hissetmek, sahiden sevdiğiniz bir şeyi yapmak ya da onların yanında olmak gibi bir şey, keyifli zaman geçirmek değil yani.

Nazlı: Bizim aile toplantılarımız var. Biz bir masayı alırken üçümüz, küçüklüğümüzden beri sorarız. Ama ne yapıyorum, evin büyüğü benim, 5 alternatif sunuyorum, diyorum ki bu 5 alternatiften karar verelim hepimiz. Ya da, tabi Dağhan büyük olduğu için artık o benimle nerdeyse eşdeğer. Nerdeyse ama. Birbirimize danışıyoruz, birbirimizden habersiz kapıdan dışarı bile çıkmıyoruz. Yani anahtarı bile alacağımız zaman birbirimize sorarız, İhsan da dâhil. Bir bardak kahve içeceksek üçümüz içeceğiz, üçümüz karar vereceğiz. Çay içeceksek, sabah kahvaltı yapacaksak kahvenin ve çayın, o kahvaltıda ne olacağına üçümüz karar veriyoruz, bunun gibi... İletişimimiz çok iyi, çok keyifli zaman geçiriyoruz çok şükür.

Görüşmeci: Serbest zaman (ve çalışma) deyince aklınıza ne geliyor? Özellikle ev içerisindeki (aile içi) serbest zamanlarınızda medya teknolojilerinin yeri nedir?

Nazlı: Çalışma, sosyal yaşam, kalite, çıta yükseltme, kariyer... Birçok anlama geliyor... İyi yaşamak. Bunların anahtarı gibi.

Dağhan: Çalışmak, bence sevdiğiniz bir işi yapıyorsanız veya hani genel anlamda düşündüğünüz zaman, çalışmak, kendinizi geliştirmek için en önemli faktörlerden biri oluyor ve hani hayat güvencesi olsun, mücadelesi olsun, birçok şeyde bize yardımcı olan bir faktör. Yaşadığımız çağı kesinlikle teknoloji çağı olarak adlandırırım, çünkü teknoloji hayatımızda gerçekten çok önemli yerlere geldi ve gelişmeye devam ediyor.

İhsan: Serbest zaman, yani serbest zaman şey arkadaşlarınızla şey yaptığınız zamandır. Mesela annem olsun annem olsun serbest zaman onunla alakalı bir şeydir. Serbest zaman odur yani ailenizle geçirdiğiniz zamandır.

Nazlı: Ay çok üzüldüm, serbest zamana çok üzüldüm (gülüyor).

Dağhan: Bence serbest zaman sorumluluklarımızı ve ailevi görevlerimizi yerine getirdikten sonraki kalan kendimize ayırdığımız zamandır. Bu zamanın içerisinde ne istiyorsak, arkadaşlarımızla görüşmek olsun, dışarı çıkmak olsun, tek başına olmak olsun, birçok şeyi yapacağımız zamandır bence ve boşa harcanmayacak bir zamandır bence yani serbest zaman deyip de boşa harcanılacak gibi görülmemesi gereken bir zamandır. Çünkü bu zamanlarda ancak kendimize vakit ayırabilir ve ne istiyorsak onu yapabiliriz ama bu şöyle bir yanılgıya sebep olabiliyor, hani serbest zamanım var şunu

şunu yapıyım diyen insanların çoğu şunu düşünerek yapıyor, bir kaçış arayarak. Yani aslında atıyorum, pek bir sorumluluğu yoktur ama sorumluluğu varmış gibi görünüp sonra serbest zamanı olduğunu düşünüyordur. Aslında serbest zaman boşa harcanmayacak zamandır bana sorarsanız. Bence bizi ne mutlu ediyorsa, yani evimizde olmak bizi mutlu ediyorsa evimizde olup vakit geçirmeliyiz yani bizi mutlu eden şeylerle vakit geçirmemizi gerektiren bir zamandır, öyle değerlendiriyorum.

Nazlı: Bence benim serbest zamanım çok değerli, çok az çünkü. Kendimle kaldığım bir zaman, bir zaman dilimi. Ne yaparım... Zaten bütün zamanım ailemle geçiyor, o zamanı kendimde, ne yaparım, kitap okurum, film seyrederim. Yani benim serbest zamanım bu. Yine evdeyim, yine evdeyim. Serbest zamanımı arkadaşlarımla geçirmiyorum serbest zamanımı evde kendimle baş başa kalarak kafamı boşaltıyorum. Bence bu. Çok kalmıyorum çünkü o da o kadar az ki 15 günde bir.

Dağhan: Eskiden serbest zamanlar için çok ayrı bir çaba gerektiriyordu, çünkü planlı bir şekilde zaman harcıyorduk, şimdi ana göre yaşamak zorunda kalıyoruz. Eskiye dönüp baktığında her şey çok daha şey nasıl desem, içten diyeyim. Yani çünkü şimdiye bakıyorsunuz bir mesajla karşıdakine haber verebilip anlık bir şekilde haberleşebiliyoruz ama eskiden öyle değildi gitmemiz gerekiyordu yüz yüze durmamız iletişim kurmamız gerekiyordu, ki bu durumdan karşıdaki insanın mimiklerinden nasıl duygu beslediğini anlayıp ona göre karar verebiliyorduk. Şimdi şöyle oluyor bir mesaj atıyoruz karşıdaki insanın mimiklerini görmüyoruz. Hani sesini duysak bile önemli olan karşıdaki insanla birebir gelip konuşmak. Bu durumda şöyle bir şey oluyor, planlarımız istediğimiz gibi olmuyor, yani düşündüğümüz gibi hayal ettiğimiz gibi olmuyor. Ama öbür türlü karşı karşıya gelip plan yapıp bir şeyler yaptığımız zaman çok daha keyifli hissediyorsunuz çünkü ona göre plan yapıyorsunuz şimdikinde böyle bir plan yok eskiye göre yani çok daha yüzeysel eskiye bakıldığı zaman. Çok tatsızlaştı.

Nazlı: Duygusuz ve tatsız, yani daha keyifsiz.

Dağhan: Zamana ayak uydurmak zorunda kalıyoruz, benim mesleğim doğrultusunda da bunun içinde olmam gerekiyor her ne kadar tamam iyi şeylerden de kötü şeylerden de bahsettik ama kendi mesleğim tarafından düşündüğümüz zaman insanlara yararlı olabilecek bir şey yapma duygusu içerdiği için bilgi ve teknoloji de... İşte dediğim gibi yine ayrılık insan fikir ayrılığına giriyor burada da şöyle işte herkes farklı düşündüğü için herkes farklı kullandığı için teknolojiyi. Aslında teknoloji bir

ulaşım ve bir iletişim aracı olarak görünüyor. İşte ne yapabiliriz normalde yaşamımızı cep telefonları mesela çok yoruyor eskiye göre işte sürekli durum paylaşıyoruz sosyal medyadayız sürekli iletişim halindeyiz. Bu bize ne yarar sağladı daha çabuk iletişim kurabiliyoruz birbirimizle ama ne oluyor daha çabuk kurabiliyoruz ama insanlar şunu anlamıyor çok fazla duygu değişimi yaşıyoruz ama her duygu değişiminden de birbirimizden haberdar oluyoruz ve birbirimizden sıkılıyoruz bu zamanlarda eskiden böyle değildi çok fazla duygu değişimimizi yansıtamıyorduk insanlara gösteremiyorduk şu an gösterdiğimiz için belki bu sorunları yaşıyoruz.

Nazlı: Çabuk ulaştığımız için mi?

Dağhan: Yok hayır sürekli birbirimizle iletişim halinde olduğumuz için. Hızlı tüketiyoruz.

Nazlı: Eskiden bir arkadaşımızla görüşmek için ne yapmamız lazım onun için bir kafeye gitmemiz lazım zaman ayırmamız lazım e şimdi öyle değil işte zaten görüntülü konuşuyoruz işte açıyoruz buradan. Daha çabuk. Dediği gibi hızlı tüketiyoruz. O zaman ne oluyor sanki özelliğini kaybediyor. Giderken arkadaşınızı göreceğiniz o güzel duyguyu bence yok etmiş gibi sanki buradan da görüyorsun çünkü.

Nazlı: Ben çok fazla kullanmıyorum.

İhsan: Ben çok fazla haşır neşir olmaktan yanı sıra mesela ben derslerimi çok önemsiyorum. Telefonu tabi ki bir yarım saat bir saat falan…

Görüşmeci: Sürekli yanında mı telefonun?

İhsan: Yanımda tabi çaldığı zaman açarım. Televizyon ve internetin zamanlarını kısıtlı olarak kullanabiliyorum. Ama serbest zamanlarımda şunları yaparım, Play Station oynarım, işte bilgisayar olsun tablet olsun gibisinden. Serbest zamanlarımda bunları yapmayı severim ama normalde ben çok iyi bir insanımdır. (herkes gülüyor).

Nazlı: Mesela bizim kitap okuma zamanlarımız var. Yarım saat televizyon kapanır anne oğul odaya kapanırız zorunlu kitap okuma zamanımız var. Çok sıkılırız ama… (herkes gülüyor) Onun için söylemiyor.

İhsan: Anne bir şey diyecektim. Onda kesinlikle katılıyorum. Kesinlikle ve kesinlikle katılıyorum. Çok da şeylerle haşır neşir olmuyorum.

Nazlı: (gülüyor) kitapla anlayın yani, kitapla çok haşır neşir olmuyor.

İhsan: Hayır, elektronikle diyorum.

Nazlı: Ben şimdi evde her yerde kitap olmasına özen gösteriyoruz benim odamda salonda, her yerde kitap yani gözleri görsün alışsınlar sonra kitaba alışılsın yok olduğu zaman arasınlar istiyorum. Daha çok Dağhan değil de İhsan için, her yerde kitap. Sonra ne yapıyorum yarım saat önceden bütün her tarafı bütün iletişim işte telefon da dahil kısığa çok zor oluyorum ama İhsan yoksa kapatıyoruz ondan sonra İhsan'la kitap okuma... Ben kendi kitabımı okurum o kendi kitabını (gülüyor). Yani bir saatte yarım saatte okuyacağımız şeyi iki üç saatte okuyoruz.

Görüşmeci: Neden?

Nazlı: Sıkılıyor. Sürekli şu halde, "Bitti mi? Bitti mi?"

Dağhan: Bir de artık kitaplar da teknolojiye geçti direk tabletlere yükleniyor e-kitap biliyorsunuzdur. O yüzden artık hiçbir şeyin anlamı kalmadı mesela normalde kitaba dokunmak işte kokusunu duymak çok ayrı bir şeydir tamamen insanlar hissizleşti. His bitti tamamen. Yani emek biraz önce de söylediği gibi bir dışarı çıkmak için bir buluşmak için emek harcıyoruz ama... Hissiyatlar da bitiyor çünkü teknoloji bize tamam kolaylık sağlarken bir yandan da bizi aslında çok tembelleştiriyor. Yani duyularımızı kaybediyoruz bir yandan da. Yani dediğim gibi kitap örneği gibi alırsın okursun işte kenarını kıvırırsın, yeri gelir içine gül koyup koklarsın. Bunlar hiç kalmadı.

Nazlı: Bir de şu var, mesela eskiden biz arkadaşlarımıza hediye alırdık veya sevgimizi böyle gösterirdik. E şimdi şuradan bir öpücük göndermek... Bu kadar basitleşti. Bir arkadaşımıza sevgimizi göstermek için bir kitap alırdık paketlerdik gönderirdik. Bunlar kalktı çok üzülüyorum ben.

Dağhan: Tabi doğum günlerinde artık sosyal medyadan söz yazalım, işte geçiştirelim tarzı şeyler oluyor.

Nazlı: Herkes her şeyi bilir hale geldi bilmeyenler bilir hale geldi kimin ne olduğunu şeyde anlayamıyorsunuz ancak karşı karşıya geldiğiniz zaman anlayabiliyorsunuz. Yani ne bileyim birçok şey çok çabuk tüketildi hiçbir şeyin değeri kalmadı insani duygular nerdeyse yok olmak üzere bazılarında.

Dağhan: İşte şey gibi bunu işte düşünün, birinin arkadaşınızdan duyup öğrenmesi ayrı bir his bir de sosyal medyadan duyup da haberdar olması ayrı bir his bu size ne kadar değer verdiğini ölçmemizi sağlıyor aslında beynimizde baktığımız zaman ne oluyor diyorsunuz ki o zaman bana değer veriyor ki arkadaşımdan öğrenmiş hani benim için evinde oturup da bilgisayarından bakmamış diyorsunuz yani direk ne oluyor

hissiyat ve hissizlik arasında kalıyorsunuz işte o durum kötü oluyor. Aslında çok iyi teknoloji de, kötü kullanıldığı için kötü görünüyor.

Nazlı: Daha hızlı birçok konuda daha iyi ama bu hale niye getirdiysek... Ben değil tabi niye getirdiyseler. Ben isterim ki doğum günümde arkadaşım gelsin beni hatırlasın oradan hatırlamasın yani bana budan pasta yollamasın lütfen eline alsın da gelsin öyle istiyorum ya da oğluma ya da ona ama şimdi buradan pasta gönderiyoruz.

Görüşmeci: Ev içi serbest zamanda medya teknolojileri kullanımının aile içi iletişiminiz üzerinde olumlu ya da olumsuz bir rolü olduğunu düşünüyor musunuz?

Nazlı: Hepimiz odamıza kapanıyoruz bazı zaman odalarımızda yaşıyoruz bazı zaman.

Dağhan: Bazı zamanlarımızda, işte diyoruz ya serbest zaman, o serbest zamanlarımızda ne oluyor işte diyorsunuz ki biri bir şey mi yazdı acaba bir kontrol edeyim çünkü alışkanlık haline geliyor bağımlı hale geliyor bir zaman sora çünkü herkes kullanıyor neticede şu soru işareti kalıyor aklında herkes kullanıyor ben niye kullanmıyorum? Zihniyeti de olduğundan dolayı, mecbur gibi de hissediyorsunuz.

Nazlı: Ya eskiden bizim oyun günlerimiz vardı sinema günlerimiz vardı son 6 aydır kalktı. Ay çok üzülüyorum bak burada belirttim. Kalktı... Dağhan çünkü ben bugün film seyretmek istemiyorum diyor.

Dağhan: Çünkü zamanımız uymuyor. Bir de dediğim gibi önceden planlasak işte eskiden önceden planlıyorduk şimdi ne oluyor bazı zamanlar oluyor birbirimizle iletişim araçlarıyla teknoloji araçlarıyla konuşmak zorunda kalıyoruz.

Nazlı: Ya odadan odaya görüşüyoruz.

Dağhan: İşte şöyle oluyor içeri gitmek size zor geliyor o an hazırlanıyorsunuz bir şey oluyor e yan tarafta nasıl olsa onun da telefonu var biliyorsunuz yanında işte diyorsunuz şöyle şöyle yapacağım haberin olsun. Yani o hale geldik tabi bu da ne için rahatlık için. Çok rahat hissediyoruz işte yazayım nasıl olsa görecektir. Telefonunun yanında olmadığını bilsem mecburen gidip söyleyeceğim ama yanında olduğunu biliyorum sürekli. Ben televizyon izlemiyorum benim hiç televizyon ile alakam yok direk internetteyim zaten televizyonda yayınlanan birçok şeyi internette bulabiliyorum. Daha kolay erişebiliyorum daha mercekli açıdan araştırıp bulabiliyorum ama benim için

soracak olursanız televizyon iyi bir şey değil internet daha mantıklı geliyor çünkü daha çok araştırıp daha çok öğrenebiliyorsunuz sadece yüzeysel olarak görüyoruz bir televizyonda. İşte bir yayın kuruluşudur o yayın kuruluşunun kendine uygun kuralları doğrultusunda bize aktarılıyor. Ne veriyorlarsa onu alıyoruz. İnternette aktifim çünkü kendi düşüncelerimi de katabiliyorum başkalarının düşüncelerini de öğrenebiliyorum ama televizyonda böyle bir şey yok, tek taraflı olay.

İhsan: Mesela ben genellikle televizyon ve internet konularında çok hassasımdır. Bazen oynarım bazen, televizyon, tablet neler olursa... Ayırırım bazen. İkisini de bir kenara ayırırım yani. Ama bazen okullar başladığı veya şey yaptığım zaman oynayamıyorum pek fazla. Çünkü çok fazla işim oluyor onlar kutulara kaldırılıyor. Çok üzülüyorum o zaman.

Nazlı: Benim için televizyon da internet de hemen hemen aynı ama ben çok fazla internette değilim bilgisayarda değilim. Televizyon daha fazla izliyorum yalnızlığımı televizyon ile yani ses çocuklar bazen kendi odalarında. İzlemesem de dikkat etmesem de açıktır.

Dağhan: Bizim evde her şeyden var. Bir kere 4 tane telefon var evde. Tek tek sayayım mı ne olduğunu? Bir kere 5 tane televizyonumuz var 4 telefonumuz 2 tabletimiz 3 tane laptopumuz...

Nazlı: Yok, 3 tane tabletimiz var.

Dağhan: 3 tabletimiz, pardon 3 tabletimiz 3 tane laptop'ımız ve daha bir sürü araç gereç var...

Nazlı: 3 değil, 4 tane laptop'ımız var.

Dağhan: 4 tane aa tabi unutmuşum bile. Çok fazla var. Bunun aksesuarları zaten sayamayacağım derecede çok var çünkü güncel takip ettiğim için ailemi de teşvik ediyorum aynı zamanda çünkü onlar da yenilikleri seviyor yeni bir şeyler olsun yeni bir çıkan bir durum olsun çünkü insanları dediğim gibi teşvik ediyorsunuz yaşam koşullarını daha iyi hale getireceğinizi hissediyorsunuz zaten mesleğim de ona göre olduğu için. Ya çok seviyorum zaten hiç anlatmama bile gerek yok.

Nazlı: Yani en ufak bir ayrıntı şu kadarcık bir şey bile olsa alıyoruz Dağhan onu mutlak kullanmak istiyor onu alıyoruz. Çok meraklı...

Dağhan: Bir de hani bizim için nasıl kolaylık sağlayabilir nasıl şey yapabiliriz...

Nazlı: Artık şöyle oldu bizim bir çekmecemiz teknoloji artıkları oldu. Gerçek söylüyorum yani mp3'lerimiz veya eski telefonlarımız eski mp3'lerimiz ama hepsi kullanılabilir durumda. Akıllı telefonlarımız da var çekmecede.

Dağhan: Biz her şeyi ayrı ayrı kullanıyoruz. Müzik dinlemek istiyorsak müzik için bir alet yaratılmışsa mp3 çalardır ne yapıyoruz kulağımıza takıp dinlememiz gerekiyor ki bir ses kalitesi. Ve çok enteresan pikapımız var mesela pikapta şunu düşünüyoruz son zamanlarda hani dijital müzikle pikap arasında çok büyük bir fark var yani pikap çalarken çok farklı bir ses alıyorsunuz bir de dijital ortamda çok daha farklı bir ses alıyorsunuz yani sonuçta pikap da bir teknoloji ürünü ve her şekilde faydalanmaya çalışıyoruz hepsini tecrübe ediyoruz. Bilgisayarda her şeyi sağlayabiliyorum her bilgiye erişebiliyorum bilgisayarımdır benim için olmazsa olmazım.

Nazlı: Sadece telefon. Çocuklarıma ulaşmalıyım.

Dağhan: O kadar yani o kadar şey değiliz hani kullanıyor olabiliriz ama dediğimiz gibi aile toplantılarımız oluyor bir araya geliyoruz yani vakit harcıyoruz birbirimiz için. Birlikte gezeriz birlikte karar veririz birlikte bir şeyler yaparız yani hayatımızı teknolojiye endekslemiyoruz. Alışılmışlıkları değiştirmek çok zordur bir şeye alıştığınız zaman eksikliğini hissetmek sanki etinizden bir şey gitmiş hissiyatı veriyor size o yüzden olmasaydı öğrenmezdik beynimiz buna alışmazdı ama bildiğimiz için olmuyor yani öğrendiğimiz için beynimizde olduğu için hani şöyle bir atasözü vardır elimizdekinin kıymetini kaybettikten sonra biliriz diye o öyle bir tabir.

Nazlı: Şey ben şuna benzetiyorum çok iyi şartlarda yetişmiş bir kızın daha düşük bir aileye evlenirken yani o şartlarda ben yapabilirim yaparım der gibi. Aslında insan alıştığından asla vazgeçemez e biz de buna alıştıysak vazgeçemeyiz yani dağın başına gitsem telefonum olmadığı zaman ben gerçekten panik olurum ulaşamayacağım çünkü kimseye. Ya çok özür diliyorum bir yere gittiğim zaman yani bir kafeye gittim oradan wc'ye gireceğim telefonum mutlaka yanımda olmalı neden eğer kilitli kalırsam içerde birine ulaşmak için. Kurtarıcı. Korkarım bir yere gidince. Çekmediği zaman hemen çektiği bir yer ararım.

Dağhan: Bir ünlü düşünürün dediği gibi aslında bilmeyen bilene göre çok daha mutludur dediği gibi çünkü bilmediği için düşünemez ama o şekilde düşünmediği için çok daha mutludur.

Nazlı: Şu yani keşke cahil olsaydım…

Dağhan: Teknolojinin etki ettiğini düşünmüyorum ailemize de bizde bir tek fikir ayrılıkları olabiliyor o kadar yani doğal olarak annem farklı düşünüyor kardeşim farklı düşünüyor ben farklı düşünüyorum hani bir tek bunun fikir ayrılıklarını yani bunun bir faktörü yani onun haricinde bir sıkıntımız yok.

Nazlı: Yani biz ailecek insan olmanın koşullunun hoşgörüden geçtiğini düşünüyoruz.

Dağhan: Evet.

Nazlı: Birbirimize hoşgörülü davranıyoruz çevremize hoşgörülü davranıyoruz. Bu arada insani duygularımızı kaybetmemek adına birçok şeyler yapıyoruz yani kendi aramızda işte şunu şunu yaparız şuna şuna yardım ederiz mesela benim çocuklarım yardım etmeyi sever çünkü öyle empoze ediyorum. Çünkü ben kendim insan olmanın koşulunun öyle olduğunu düşünüyorum yardım etmezsek bütünleşemeyeceğimizi düşünüyorum yani başkalarıyla iletişim kurmaktan başka şeyler yapmamız gerektiğini düşünüyorum. Yolda mesela dün akşam arkadaşımla geçiyoruz minibüs bekleyen hasta bir kız vardı iki kişiyle, gerçi sağlıkçı olduğumuzdan mı kaynaklanıyor bilmiyorum bunlar ekstra mı yapıyordu arabama binerse bana şunu mu yapar düşünmeden alıyoruz hastaneye götürüyoruz ya da yardım ediyoruz nabzını kontrol ediyoruz falan zaten bu bizim belki yeminimizden kaynaklanan bir şey mi alışkanlık mı onu da bilmiyorum sağlık tarafı. Benim çocuklarım da öyledir, yani küçüğümüz biraz daha böyle küçük olduğundan evde daha bencil yetişmiş bir çocuktur ama yine de yardım etmeyi seviyoruz biz.

Dağhan: Daha fazla iletişim kurmamız gerekiyor birbirimizle. Konuşmak, yüz yüze iletişim yani teknolojik anlamda değil birebir iletişim.

Nazlı: Çünkü biz eğer büyük oğlumla telefonda tartışıyorsak abartıyoruz yüz yüze geldiğimiz zaman birbirimize sevgimizi anlıyoruz bir iki saniye sonra gülmeye başlıyoruz tabi ki tartışıyoruz fikir ayrılıklarımız oluyor bir de ben bir anneyim. Yüz yüzeysek gülüyoruz, telefondaysak baya uzatıyoruz.

Dağhan: Çünkü duygular yok telefonda.

Nazlı: Ve şey öyle ki biz bazen İhsan'a şey yapmamak adına başka dilde kavga ediyoruz. Kavga değil tartışıyoruz. Kavgamız olmuyor kavga bana göre karşılıklı şiddet.

Dağhan: Evet hakaret içeren şeyler.

Nazlı: Bizde öyle bir şeyler olmuyor onu bile başka bir dilde İhsan'ın anlamadığı bir dilde yapıyoruz gerçi onu da anlıyor artık ama kavgalarımız öyle oluyor (gülüyor). Hatta yan tarafta komşular var demişler ki sizin evde yabancılar var. Ya biz genelde İtalyanca ya da İngilizce kavga ediyoruz.

Dağhan: Şöyle bir faktör var Türkçe'yi nereye çekerseniz oraya gidiyor, ama diğer dillerde böyle bir şey yok söylediğinizi tamamen söylemiş oluyorsunuz.

Nazlı: Komşular burada yabancılar var sürekli bağırıp çağırıyorlar diyorlar (gülüyor).

İhsan: Bu evet bazen canım sıkılıyor olabilir bu duruma ama büyüklerin kavgası yani sonuçta küçükler bir kenara çekilip durmak zorunda çünkü büyüklerin kavgasına karışmamalılar.

Nazlı: Bana göre sınırlama gelsin yani çocukların ulaşamayacağı bir sürü... Yani sınırlansın. Daha eğitim gibi şeylere daha fazla yönelsin faydalı amaçlarda daha çok kullanılsın bana göre.

Dağhan: Bana göre geliştirmek için çok daha ileri gitmeleri gerekir ama bunu yaparken şu günümüzde kullandıkları teknikleri bilip çok daha farklı teknikler kullanmaları lazım mesela iletişimi tamam iletişim konusunda olsun işte bilgi konusunda olsun çok iyi yerlere geldik fakat şöyle düşünüyorum mesela sağlık sektörünü düşünüyorum bu cihazlar bize zarar veriyor biliyoruz bunları bilmemize rağmen kullanıyoruz fakat bunun için hiçbir şey yapılmıyor. Yani kesinlikle bununla ilgili çalışmalar yapmalılar daha birçok şey var. Mesela hastane koşullarını düşünün hastanelerde mesela şu anda günümüzde şöyle bir teknoloji bulundu mesela kan alıyoruz diyelim damarlarınızı gösteren ışık tutuyorlar bu teknoloji bulundu fakat biz bunu hala kullanmıyoruz. Aslında bu çok pahalı ya da kullanılmayacak bir şey değil fakat insanlar kullandıkları şeyleri ilk önce görerek bu algıyı değiştirmeleri gerekiyor teknoloji konusunda.

İhsan: Eklemek istediğim bir şey var şimdi bu millet çok teknolojiyle haşır neşir olmamalılar bence ben bazen oluyorum ama onlar olmamalılar çünkü teknoloji bize çok zararlı maddi anlamdan çok zarar veriyor.

Görüşmeci: Neden maddi?

Nazlı: Maddi niye?

Dağhan: Maddi parasal yönden biliyorsun dimi?

İhsan: Evet dur teknoloji bize zarar verir fiziksel olarak gözlerimize zarar verir hatta içine girersek kör bile olabiliriz.

Görüşmeci: Hepinize çok teşekkür ederim.

EK 2.2. A2

Görüşmeci: Kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

Zehra (A2, 31, üniversite mezunu, ev hanımı): Doğuş Üniversitesi Görsel İletişim mezunuyum evliyim ve bir çocuk annesiyim 31 yaşındayım böyle yani.

Fethi (A2, 32, üniversite mezunu, serbest meslek): 32 yaşındayım Yeditepe Üniversitesi Uluslararası Ticaret mezunuyum ayrıca Açık Öğretim Üniversitesi İşletme mezunuyum.

Görüşmeci: "Aile" kavramı sizin için ne ifade ediyor? Hem genel olarak aile kurumu, hem de kendi ailenizle ilgili düşüncelerinizi anlatır mısınız?

Zehra: Huzur mutluluk birlik beraberlik... En mutlu olduğum alan.

Fethi: Katılıyorum. Birlik beraberlik huzur.

Zehra: Geleneksel Türk ailesine uygun olduğumuzu düşünüyorum. Birlik beraberlik içerisinde yaşıyoruz gelenek göreneğe bu zamana göre hala ayak uyduran bir aileyiz. Bizim için önemli, devam ettiriyor olmamız da bizi mutlu ediyor. Şu anda gözlemlediğim kadarıyla artık bu tip aile modeli herhalde çok aza inmiş durumda. Tabi bizim gibi olan aileler de var ama artık hani televizyondan da çevreden de duyduğumuz kadarıyla artık böyle birlik beraberlik bağlı aileler günümüzde azalmak üzere. Yani çünkü hani boşanmalar çok fazla oldu insanların birbirine tahammül durumu kalmadı. İnsanların, bayanlar da dâhil, ekonomik özgürlüğe ulaşmış olmaları, dediğim gibi insanların o eski hani babaannelerimiz ninelerimiz döneminde hani bir yastıkta kocayalım fikirleri günümüzde çok azaldığı için insanlar birbirlerine tahammül edemiyor. Bu yüzden de herhalde boşanma oranları artıyor ve dediğim gibi artık herkes ekonomik özgürlüğünü elde ettiği için ne de olsa başımın çaresine bakarım işte neden çekiyim niye katlanayım... Fedakâr anne tipleri yok artık kalmadığını düşünüyorum yani inşallah kalır.

Fethi: Geleneksel Türk ailesi geçmiş geleneklerine önem veren onları hala yaşayan yaşatmaya çalışan gelecek nesillere taşımaya çalışan ailedir. Biz de kısmen yeni çağa ayak uydurarak kısmen geleneklerimizi takip ederek devam ediyoruz. Biz yarı

geleneksel bir aileyiz. Çok çeşit aile tipi çıkmaya başladı her şeyin adına modern demeyelim. Rahat aileler var modern aileler var bunlar değişik şeyler. Modern aile tipleri daha özgürce yaşamayı her bireyin kendi hayatı olduğu birbiriyle aileyle bağımsız yaşamayı kabul eden o şekilde yaşayan gruplar. Bence evlilik için insanların evlenmeleri doğru adayları kafalarında belirlememeleri ani kararlarla ani duygularla hareket etmelerinden dolayı boşanmalar arttı.

Fethi: Her şey benim üzerimde. O kızına bakar ben kendime (gülüyor).

Zehra: Doğru diyor (gülüyor).

Fethi: 6 odalı evin 5 odasında onlar yaşarlar bir odasında ben yaşarım. Yok Mina'nın oyun odası yok Mina'nın giyim odası Mina'nın yatak odası...

Zehra: Aile çok önemli ama herkes bu şekilde mi yetiştiriyor bilemiyorum. Benim için çok önemli. Ben kızımın aile ortamında babaanne dede işte hani kalabalık bir ortamda sevgiyle ilgiyle bu tarz duyguları yaşayarak büyümesini hep istedim ve o şekilde büyüttüğümü düşünüyorum. Onun dışında da tabi engel olamadığımız bir şey de teknoloji maalesef çünkü elimizde görüyor çocuk telefon Ipad, televizyon bir şekilde o da merak edip kurcalıyor inceliyor elimden geldiğince hani bağımlı olmamasına çalışıyorum hani bağlı olabilir ama abartmadığı sürece. Çünkü bizim gözümüzle göremediğimiz televizyonun de her türlü teknolojik aletin yaydığı olumsuz etkiler var bunlardan kızımın uzak durmasını istiyorum. Mesela önceden televizyon bulunan bir odada yatarken şimdi arka odaya aldım orda televizyon yok onu orda yatırıyorum çünkü televizyonun da gözle görmediğimiz olumsuz etkileri varmış. İlerde çocukların gelişimini çok etkiliyormuş ama görmediğimiz için ne kadar etkileyebilir diyoruz anlamıyoruz. Ben odasını ayırdım arka tarafa götürdüm orda televizyon yok herhangi bir iletişim aracı yok. Bir aile dostumuz var şu wifi kutusunun bile olumsuz etki yaptığını söylüyor radyasyon yaydığını, ondan dolayı da çok korktum odasını hemen ayırdım buradan. Oyun odasındaki televizyon babasının tercihi, hem kızı oynarken yanında olmak, hem de televizyon izlemek. Açıkçası çok fazla da kullanmadık televizyon burada ama. Böyle.

Zehra: Çalışan bir kadın olmuş olsaydım belki de birçok şeyi yetiştiremeyebilirdim hem yemek olsun hem çocuğa bakım olsun kendime eşime zaman ayırma aileme zaman ayırma. Hani şartlarım çalışmamı gerektirseydi belki çok zorlanacaktım ama dediğim gibi herhalde ayıran fark budur. Yani budur derken çalışan

kadının da amacı ne yönde onu bilemiyorum ama çalışıyor olmuş olsaydım dediğim gibi birçok şeye belki gönül rahatlığıyla yetemeyebilirdim çocuğumla ilgilenemeyebilirdim. Zaman ayıramayabilirdim. Şu an ev hanımı olmamdan mutluyum en azından içim rahat her şeye gönlümce vakit ve zaman ayırabiliyorum yani bu dönemler benim için çok önemli özellikle çocuğum için çok çok önemli onun yanında olmak gelişimini gözlemek yanımda büyümesi. Belki dediğim gibi şartlarım çalışmamı gerektirmiş olsaydı bunları görememiş olsaydım çok üzülürdüm yani çok şükür şu anki halimden memnunum.

Fethi: Bence hiçbir fark yok, ikisi de çalışıyor biri evde çalışıyor diğeri dışarıda. Ama aileye ayrılan vakit açısından çok fark var. Bir kere çocuğun aileye bağlılığı bizim az önce söylediğimiz geleneksel aile kültürü ilk eğitimin temel eğitimin ailede alınması çalışan bir annede mümkün değil çünkü sonuçta ne olursa olsun aileden biri bile baksa üçüncü bir şahıs alacak o yüzden kesinlikle ev hanımı bir annenin çocuğu çok çok daha hem başarılı hem de iyi bir evlat birey olacaktır kesinlikle katılıyorum.

Görüşmeci: Serbest zaman (ve çalışma) deyince aklınıza ne geliyor? Özellikle ev içerisindeki (aile içi) serbest zamanlarınızda medya teknolojilerinin yeri nedir?

Zehra: Ev hanımı olduğum için tüm vaktim evde geçiyor yani tipik bir ev hanımıyım. Benim için çalışma evdeki işler.

Fethi: Benim için başarı ve sonuç. Yani çalıştığın şeyi başar, sonuca ulaştır bitir. 7/24 çalışıyorum, işim onu gerektiriyor. Turizm otelcilik sektöründe çalışıyorum, 24 saat kapanmayan bir müessese, orası açık dolayısıyla ben de evdeyken bile işi yaşıyorum.

Zehra: Eşim işine çok aşık biri evinde de. Hayatının birçok vaktini işine adamış işini seven biri. Evinde de olsa bir sonraki gün yapacağı işleri düşünen biri. Bu biraz hayatımızı etkilese de buna saygı duyuyorum.

Görüşmeci: Serbest zaman?

Fethi: Uzanmak.

Zehra: Dinlenmek. Genelde benim o serbest zamanım kızım uyuduktan sonra oluyor. Mina uyuduktan sonra kendime zaman ayırıyorum gün içinde yapamadığım şeyleri yapıyorum özellikle gündemden haberdar değilsem gazete okuyorum gündemi takip ediyorum. İnternetten Ipad'den okuyorum. Ondan sonra zaten çok zamanım

kalmıyor okuduktan sonra da uyuyorum hani geç olduğu için vakit. Akıllı telefon kullanıyorum fakat telefonla bağımlılığım yok sadece ihtiyaç için kullanıyorum.

(kocası "yalan" diyor)

Fethi: Zehra 7/24 kullanıyor telefonu, ben 7/36.

Zehra: Ben sadece aramak için, hani ihtiyaç olduğu... (eşi gülüyor..) ya konuşmuyorum ya... ya ne yapıyorum sence?

Fethi: Yalanın bu kadarı (gülüyor).

Zehra: Whatsapp'ı mesaj geldiği kadar kullanıyorum. Ya gerçekten öyle kullanmıyorum kullansam kullanıyorum derim. Atıyorum bir oyun sevsem işte hani canım sıkıldığında hemen o anda onu oynuyorum falan derim ama gerçekten şey yapmıyorum yani.

Görüşmeci: Whatsapp da bir sosyal medya platformudur. Oyun olması şart değil.

Zehra: Ya elbette ama onda da hani oturayım herkesle yazışayım. Yapmam gereken ev içerisinde sorumluluklarım varken bir köşeye çekilip öyle yazışmalarım falan olmuyor. İşimi halledersem eğer belli bir vakit kalırsa döner bakarım telefonuma ama onun dışında herhangi öyle bir bağımlılığım yok. Ama eşim gözlemlediğim kadarıyla sanki telefonla evlenmiş gibi. Bazen takılırım eşime keşke ona gelinlik giydirseydik diye. Benden çok ona bakıyorsun (gülüyor).

Fethi: Şimdi telefon olarak akıllı ve kalemli bir cihaz kullanıyorum bu bir kere kalem ve not kâğıdı taşımamı bitirdi işimle ilgili. Sürekli buradan not alıyorum. Bunun dışında işimle ilgili programları ve işyerlerimin kameralarını buradan izliyorum sürekli takip ediyorum. Maillerim burada maillerimi buradan takip ediyorum. Tabi ki onun dışında internet bankacılığını kullanıyorum sürekli telefondan onları kullanıyorum. Bilgi ile ilgili uygulamalar var e-devlet gibi banka hesapları Turkcell hesaplar uçak saatleri en kullandığım araç olduğu için. Benim telefonla iş dışındaki bağımlılığım oyun. Yani sosyal medyayı sadece gezerim bakarım bir mesaj bilmem ne gelmezse açmam. Whatsapp zaten artık özel bir uygulama olmaktan çıktı işyerimizde bile çalışma arkadaşlarımızla Whatsapp aracılığıyla mesajlaşıyoruz yani çok enteresan bir uygulama. E dolayısıyla telefon şey gibi oldu yani zaten telefonun şarjının bitmesi benim kalp pilimin bitmesi gibi bir şey gibi hissediyorum, çünkü hayatla bütün bağını kesiyorsun.

Fethi: Kışın zaten hava çok erken kararıyor biz de eve çok geç geliyoruz 8 en erken eve girdiğimiz saat. O saatte yemek yiyip kalkıp çay içmek saat 9 buçuk 10 oluyor. Minalar yatıyor o sırada ertesi günle ilgili işlerimi hazırlıyorum planlıyorum kafamda. Televizyon hep açık kapanmaz. Bir ses gelsin bir fon gibi düşünün hani bir restorana gidiyorsunuz boş bir restoran ayrıdır fonda bir müzik çalınca ayrıdır. Televizyon da bizim için öyle bir şey yani... Elektrik gidince birbirimizi tanıyoruz (gülüyor).

Zehra: Aa senin kaşında şu varmış diyoruz (gülüyor).

Fethi: İstanbul'da öyle bir şey olmadığı için onu yaşamıyoruz. Ama elektrik de gitse elimizde cep telefonlarının yeterli şarjı varsa.

Zehra: Ve 3G aktifse sorun yok (gülüyor). Bence eski ailelerde teknoloji yokken sohbet vardı yani öyle olduğunu düşünüyorum öyle hatırlıyorum. Teknoloji yani telefon, telefonun iletişimi kestiğini düşünüyorum yani artık herkes yazışıyor, arama gereği duymuyor.

Fethi: Telefon değil, akıllı telefon, çünkü bilgisayar da telefon televizyon da telefon artık.

Zehra: Her şeyi telefona yükledikleri için artık kimse bir dönem hani PC başında vakit geçirirdi, artık telefonlarda da aynı özellikler olduğu için dediği gibi televizyon artık diğer herhangi uygulamalar mevcut olduğu için herhalde artık kimse çok fazla telefonsuz olamıyor televizyonsuz olabiliyorlar da bilgisayar olmasa da oluyor ama telefon olmadan olmuyor.

Fethi: Ev en keyif aldığımız yer bizim. Kendi özelimiz kendi yuvamız...

Zehra: Yani herhalde hafta içi zaten eşim sürekli dışarıda olduğu için hani o karmaşanın içerisinde herhalde pazar gününü ailesiyle geçirmeyi tercih ediyor. Beraber vakit geçiriyoruz.

Görüşmeci: Ev içi serbest zamanda medya teknolojileri kullanımının aile içi iletişiminiz üzerinde olumlu ya da olumsuz bir rolü olduğunu düşünüyor musunuz?

Fethi: Bağımlılık yarattı çünkü artık beyin sürekli onu istiyor.

Zehra: Yani artık insanlar yalnızlaşsalar bile bir şekilde telefon elinde olduğu için o yalnızlığı hissetmiyor. Hep birileri telefonun ucundaymış gibi her şekilde ulaşabilirsin.

Fethi: Korkuları olanlar artık korkmuyor...

Zehra: Özellikle pazar günlerimizi ikimiz de Mina'ya ayırıyoruz. Bugün mesela sen gelmeden önce burada kudurduk babasıyla oynadı. Yani zamanımızı kızımıza ayırıyoruz. Biz birlikteyken Mina'nın elinde telefon ya da Ipad'le oynadığı zamanlar da oluyor.

Fethi: Biz kendimizi dinleyeceğimiz zaman veriyoruz (gülüyor).

Zehra: Ya öyle olmuyor (gülüyor). Babasının elinde telefon görünce ona saldırıyor, ondan kopsun diye Ipad'i açıp oradan bakıyor bakmak istediği şeye.

Fethi: Mina'nın özel bir Ipad'i var. İki yaşındaki bir çocuk o Ipad'deki uygulama sayesinde İngilizce kelimelerin hepsini biliyor renkleri seçebiliyor bizim ona veremeyeceğimiz eğitimi oradan alabiliyor bazen. Doğru uygulamalarla doğru şey yaparsan faydalı kısmı da var. Ha tabi bazen biz kaçmak kurtulmak için çok cıvıttığı zamanlarda şey yapıyoruz tabi ki hani onu susturma aracı olarak kullanıyoruz, o kesin. Onun dışında, ki ben çok büyük konuşurdum benim evimde TRT'den başka kanal çekmeyecek televizyon almayacağım diye. Yanlış konuşuyormuşum gördüm çünkü kızım bir yerde yeşil görünce 'baba bak green' diyince çok hoşuma gidiyor. Yani İngilizce biliyor. Düşün annesi bilmiyor kızım biliyor.

Zehra: Teknoloji değil de eşimin işine olan aşkının bu kadar büyük olduğunu bilmiyordum ben evlenmeden evvel. Yani evinde de olsa işinden kopuk değil. Elimizde telefon olsa da televizyon açık olsa da yine birlikteyiz.

Fethi: Zaten yapışık yapıyoruz bunları. Tabi canım mesela ben buradayım Mina burada Zehra burada.

Zehra: Ipad'e bakıyoruz ama yan yanayız (gülüyor).

Fethi: Yani fotoğrafımızı uzaktan çeksen aile saadeti portresi (gülüyor).

Zehra: Yok yani dediğim gibi çok fazla televizyon ile ilgim yok. Geçmiş dönemlerde olsaydı çok izlediğim seçtiğim programlar diziler veya film herhangi bir şey izlerdim ama son dönemlerdeki yapımları yani izlenebilecek kalitede televizyonda bir şey bulamadığım için çok fazla televizyon ile alakam yok o yüzden eşimin tercih ettiği programları filmleri dizileri izliyoruz.

Fethi: Örnek ver bir tane ne izliyormuşum ben?

Zehra: Onun vurdulu kırdılı filmleri falan vardır onları açar veya şey müzik dinlemeyi çok severiz. Her ne kadar orta seste dinlemeyi tercih etsem de diskotek havası estirir evde kedisi sağ olsun.

Zehra: İnternet. İnternet televizyondan daha önemli.

Fethi: İnternet.

Zehra: Ya ben ev hanımıyım yemek yapmayı evlendikten sonra öğrendim ve bu internetin olması hayatımı çok kolaylaştırdı. Merak ettiğim yapılması gereken öğrenmem gereken, bildiğim bazı şeyler vardı ama hani eksik olan şeyleri internetten araştırdığım yemek siteleri tariflerle birleştirdim o açıdan çok faydalandım. Televizyon olmasa da olur ama internet olsun.

Fethi: Benim için kesinlikle internet çünkü internet zaten televizyon. Televizyon olmazsa ben sıkılırım ama... Oradaki filmler haberler falan daha şey yani internet biraz suni geliyor çünkü internet geçici şey çünkü yarım saat sonra telefonu atmak istiyorsun ama bir filmi 3 saat boyunca izleyebiliyorsun. Bir Ipad'imiz vardı bir önceki ilk aldığımız kırılmıştı tamir edilince şu an iki Ipad'imiz oldu. Zaten Zehra'da da bende de telefon var. Televizyon 3 tane var bir oyun odasında bir salonda bir de yatak odasında var, bir de mutfakta. Küçük olduğu için görmüyorum onu. Bir de bilgisayarımız var bir tane ama ben sürekli açıyorum çünkü telefon hiçbir zaman bilgisayarın yerini tutmadı çünkü işlevsel bir şey yapmak istiyorsan yine bilgisayara dönmek zorundasın Ipad de tutamadı yerini kesinlikle emsal değil. Ipad Iphone falan daha eğlenceye yönelik gibi. Çocuk bize bakıyor. Eğer biz çocukla ilgiliysek çocuğun teknolojiyle ya da şeyle alakası bile yok ama o tabi 24 saat oynanılmasını istiyor muhteşem bir enerjisi var bizde o yok (gülüyor). Öyle bir sorun var yoksa çocuğu uzak tutmak kolay yani.

Zehra: Oynarsak ilgilenirsek aklına bile gelmiyor. Ya aslında ben kızımı eşimin dediği gibi hep uzak tutmak istiyordum ben de aynı fikirdeydim hatta anne babaları görürdüm böyle eline telefon veren çok eleştirirdim ay niye veriyorlar falan... Benim kızım çok iştahsız bir çocuktu ve telefona bakarak oradaki çizgi film uygulamalar onun dikkatini çekince o yemek yiyince ben mutlu oluyordum oradan öyle hayatına girdi. Belki ne bileyim yemek yemeyi seven bir çocuk olsaydı çok daha geç tanışmış olurdu belki de teknolojiyle.

Fethi: Kızımın suçu yok, ilgilenmeyince istiyor (gülüyor).

Zehra: Eşimin öyle bir durumu oluyor bazen çok abartıyor telefonla özellikle mesela ben bir şey bahsediyorum karşılıklı konuşuyoruz bir bakıyorum beni dinlemiyor aynı cümleyi üç defa tekrarlıyorum orda bir kankası var ona cevap yetiştirmenin derdinde bu durumda da tabi rahatsız oluyorum rahatsızlığımı da hissettiriyorum ama tabi pek fazla beni anlamıyor.

Fethi: Zehra'nın bağımlılığı yok ama cep telefonunun pili biterse düşer tansiyonu (gülüyor). Çünkü hep şarjda telefonu. Elektrik faturamız o yüzen çok yüksek geliyor (gülüyor).

Zehra: Evet bende öyle bir takıntı var %50'nin altına indiği an direk şarja takıyorum. Yani sanki şarjım azalırsa olumsuz bir durum olacak da insanlarla iletişime geçemeyeceğim durumu geçmişten beri var yani.

Fethi: Yani sosyalleştirebilir aslında ama hiç kimse sosyalleşmek için kullanmıyor yani eğer isterse buradan aktivite falan takip edebilir ve onu sosyal hale getirebilir.

Görüşmeci: İnsanı yanındakinden uzaklaştırıyor mu bunlar?

Fethi: Televizyonda bir şey izlerken konuşursa ben sus derim. Başka zaman konuşsun (gülüyor). Gerçi durdurma teknolojisi yeni çıktı, bundan sonra durdurabilirim.

Zehra: Bence de yalnızlaştırdığını düşünüyorum. Dediği gibi sosyalleştirebilir ama insanların herhalde bu açıdan kullandığını düşünmüyorum yani benim bana göre amacıma ulaştıktan sonra hani internette öğrenmek istediğim şeyleri kullandıktan sonra çok fazla irdelemiyorum diğer özellikleri telefonun ilgi alanıma girmiyor. Ama yalnızlaştırdığı doğru çünkü hani orada oyalanabileceğin merak ettiğin her şeyle vakit geçirebiliyorsun zaman doldurabiliyorsun ama tabi yalnızlaştırıyor diyorum da nereye kadar çıkar bu zevk bu keyif... Yani insansız da olmaz, teknoloji artık hayatımıza girdiği için onsuz da olmaz.

Zehra: Şimdi bu gelişmiş toplumda bu hayatta, atıyorum kızımı bundan çok ayrı koymuş olsaydım hani arkadaşları bu konuda çok bilgili olacaktı diyecekti ki anne Ipad ne Iphone ne telefon ne teknoloji ne... Ben vermesem de bir şekilde ulaşacaktı ama... O kadar da kopuk olmamalı bir şekilde bilmesi gerektiğini düşünüyorum ama abartı olmadığı sürece bağımlı olmadığı sürece belli bir saat sınırlamasının dışına çıkmadığı sürece faydalı olduğunu düşünüyorum. Bence bir çocuğun çizgi film

izlemesinin bir sakıncası olduğunu düşünmüyorum, ki benim kızım da seviyor. Pepe'yi çok seviyor Niloya'yı çok seviyor Trotro'yu da seviyor...

Fethi: Trotro'yu Rusça seviyor... Yok Fransızca.

Zehra: Ama en çok sevdiği Pepe bir de Kayyu, o da çok tatlı bir çizgi film beraber oturup izliyoruz ben de onun yanında oturuyorum. İnceliyorum mesela ben biraz korkuları olan biriyim. Geçen bölümde küçük bir çocuğun gök gürültüsünden yıldırımdan şimşekten korkup da babasının yanına gidip hani baba korkuyorum yanında yatmak istiyorum falan... Babası korkma diyor bu doğanın olması gereken bir şeyi. Sen parmaklarınla sayarsan diyor o gök gürültüsü şimşekler kara bulutlar yavaş yavaş evimizden uzaklaşacak. Çocuk da oturup babasının öğrettiği şekilde bir dua ediyor ve o duayla beraber saymaya başlıyor. Saydıkça gök gürültüsü şimşek kara bulutlar evin üzerinden yavaşça uzaklaşıyor ve çocuk huzurla uyuyor. Hani dediğim gibi ben böyle korkuları olan biriyim kızımın öyle doğanın gerektirdiği şeylerden korkmasını istemem, bunlar ona yol gösteriyor.

Fethi: Hiçbir yerde hiçbiri olmayacaksa sıkıntı yok zaten böyle yaşadık insanoğlu her şeye alışabilecek şekilde yaratılmış problem yok yani... Çok fazla grubu var bunun. Ticari için kullanılan sosyal medya var arkadaşlık için kullanılan var hobi gülmek eğlenmek için kullanılan var yani çok çok fazla seçenekleri var. Sosyal medya diyince ben mesela ben Linkedin kullanıyorum tamamıyla ticari yani orda profesyonel beyaz yaka çalışanlarla çok rahat kontak kurabiliyorsun. Whatsapp işte hızlı bir iletişim grubu onu da sosyal medya sayarsak çok etkili. Facebook daha özel daha eğlenceli Twitter çok resmi çok siyasi Instagram da güzel bir fotoğraf paylaşım yani her şey yapabilirsin aradığını bulabiliyorsun ama şey özellikle son zamanlarda biz işlerimizde bunu uygulayarak görüyoruz ki şey enteresan bir etki yaratıyor aslında en ucuz reklam sosyal medya insan kitlesine ulaşabileceğiniz. Mesela otomotiv işimizle ilgili Instagram hesabı kullanıyoruz aktif şekilde, yaklaşık bir haftada iki binden fazla kişiye ulaştık. Ve öyle şeyle değil yani sosyal medyayı fake hesaplarını satın alarak falan değil yani cidden bu işin nasıl yapılacağını görüp yaparak. Dolayısıyla sosyal medya çok önemli ticaretin içerisinde. Bende hepsi var ama aktif kullanmıyorum yani Twitter hesabım da var Instagram'ım da var Linkedin de var ama ben aktif Linkedin ve Instagram'ı kullanıyorum. Instagram hem iş hem keyif orda resim paylaşıyorlar hem de resim olarak istediğini arayıp bulabiliyorsun ya ondan dolayı.

Zehra: Yani sosyal medya hayatımızı kolaylaştırıyor özellikle çocuğumu büyütürken anneler sitesine falan çok girdim oradan çok yararlandım faydalandım endişe duyduğum hani ilk tecrübelerimdi yani paylaştığım merak ettiğim bir soruya anında cevap aldım hayatımı kolaylaştırdı. Facebook'ta hesabım var, oradan annelerle ilgili bir grup var orada yazışıyoruz, onun dışında çok fazla diğer uygulamalarla pek alakadar değilim.

Fethi: Ne kadar gelişip şey olursa o kadar etkisi altında kalıyoruz kullanım olarak. İçerikler olarak ama iğrenç durumda. Şu an mesela bizim gibi şeyden de anlayacağın kadarıyla teknoloji manyağı bir ailenin takip ettiği bir dizi bile yok. Çünkü hepsi gerçek hayatın dışında anlamsız çok hayal gücünün dışında insanların zihinlerini bulandıracak şeyler. Devamlılık arz etmiyorlar. Eskiden dizilerde mesajlar vardı mesela bizimkiler diye bir dizi vardı herhalde en uzun dizi oydu 7'den 70'e herkes onu izlerdi yani büyük küçük değil her kitleye hitap ederdi. Şimdi diziler yaş gruplarına göre ayrılmış insanların görüşlerine göre ayrılmış bir tane kanal saçma sapan dini kullanarak diziler yapıp reyting peşinde koşuyor ve alakasız aslında dinimizin gerekleri dışında olan şeyleri kullanarak bunu yapıyor çarptırıyor saptırıyor. Bazı şeyler modern hayatı göstereyim derken aslında Türk aile kültürüne uymayan çok enteresan iğrenç şeyler devam ettiriyor. Bazı şeyler örf adetlerimiz dışında hayali çok zor olan şeyleri gösteriyor bazıları kolay para kazanmayı gösteriyor hayatın hep güzel yanının olduğunu vesaire. Bazısı ölüme şiddete teşvik ediyor. Hepsi kötü etki yapıyor.

Zehra: Bence de yani şu günümüz filmleri dizileri gerçek hayatla alakası olmayan kopuk ailecek baş başa izleyebileceğimiz bizim genel ahlak görüşümüze hitap etmeyen diziler. Ve inandırıcılığı kesinlikle yok o yüzden herhalde televizyon ile çok ilgim yok. Bizim çocukluğumuzda Süper Baba diye bir dizi vardı onu çok severdim gerçekten de bir babanın evlatları için vermiş olduğu mücadeleyi anlatıyordu ki olabilir hani toplumumuzda yaşanabilir bir durumdu ama şimdiki dizilerde hep genellikle aşk temalı hani sanki dünya sadece onun üzerinde dönüyormuş gibi. Çoluğunla çocuğunla eşinle ailenle beraber izleyebileceğin kalitede bir dizinin şu anda gösterildiğini düşünmüyorum yani varsa da benim haberim yok. Aslında yani yeni nesil umarım bilinçlilerdir umarım akıllılardır bu dizileri izleyen gençliğin durumunu düşünemiyorum oradaki her şeyi o kadar çok normalleştirmişler ki nasıl anlatsam yani bir kızla bir erkeğin aynı evi paylaşmasının gayet normal oluşunu ve evlilik dışı ilişkilerin normal

yaşanabilir bir durum olduğunu öyle bir empoze etmişler ki umarım yeni nesil bilinçlidir ve yani bunu ayırt edebilir. Şu anki durumdan dış dünyadan pek fazla haberim yok ama gerçekten böyleyse çok vahim bir durumdayız. Ya tabi bu ailevi değerlerle alakalı yani milyonlarca aile var herkesin vermiş olduğu değerler farklı biz maneviyatla yaşayan bir aileyiz hem manevi duygular hem de gelenek göreneklerle yetişmiş bir aileyiz yani bundan sonraki durum ne olur bilemiyorum ama yaşadığım müddetçe kızımı kendi değerlerimizle yetiştirmeye çalışacağım.

Görüşmeci: Kızınız büyüdüğünde bu yaşayışlara özenirse?

Zehra: Yani normalmiş gibi gelip bana anlatırsa tabi... Tabi bir yere kadar zaten teknolojiyle ilgilenecek yakında okul ortam çevre arkadaşlarından gördüğü şeylerden de etkilenip anne ben de bunu giymek istiyorum ben de böyle olmak istiyorum veya ne bileyim özgür olmak isteyebilecek ben elimden geldiği kadarıyla babasıyla ben ailecek onu bu tür olumsuz etkilerden koruyup doğru olanı ona anlatmaya çalışacağız inşallah bizi dinler. Bu şey de var yeni başlayan bir yarışma programı "Bu Tarz Benim". Oradaki genç kızların giyim stilleri tarzları yeni nesil herhalde bilmiyorum da eğer özeniyorlarsa çok vahim durumdadırlar işte şöyle olmalısın böyle giyinmelisin ayakkabıların böyle olmalı bir şekilde özendirmeye çalışıyorlar. Bilemiyorum şimdi benim kız küçük olduğu için daha ileriki dönemlerde nelerle karşılaşırım bilemiyorum ama inşallah korumaya çalışacağız onu.

Zehra: Ya aslında şey istiyorum yani ikimizin de hani ben ev işlerini bir kenara bırakıp o da işlerini bir yere bırakıp beraber oturmak sohbet etmek konuşmak. Yani tabi ki teknolojinin hayatımızdaki yeri önemli herkesin amacı farklı kullanış şekli farklı ama şunu çok isterim hani beraberce kaliteli bir zaman geçirmek sohbet etmek gün içerisinde yaşadıklarımızı birbirimize anlatmak. Sadece kızla oyun oynamak da değil birbirimize de yetmek. Çocuk da sohbetli bir ortamda büyüsün istiyorum hani ikimiz de elimize telefonu alıp çocuğun eline Ipad'i alıp hepimiz farklı bir dünyada olmak değil de, kullanacağız tamam da o şey olmalı hani ayarında dozunda abartmadan. Birbirimizle güzel zaman geçirdikten sonra herkes merak ettiği kurcalamak istediği şeye bakabilir. Abartılmadığı sürece de teknoloji hayatımı olumsuz etkilemedi. Bazı durumlarda tabi şey oluyor konuşman gereken bir şeyleri paylaşman gereken durumlar söz konusu olduğunda ben olayım ya da o olsun elimizde telefonla sürekli bir şeylerle oyalanmamız birbirimizi dinlememiz... Mesela bir şey anlatacaksın ona kalıyor birikiyor birikiyor

birikiyor konuşulmamış mevzular oluyor sonra olumsuz olarak patlayabiliyor işte ben o zaman sana bunu söyleyecektim de sen bana bakmadın gibi.

Fethi: Bence tuvaletlere de medya koymak lazım (gülüyor). Ya bizim öyle bir iletişim sorunumuz yok yani daha çok şeyiz yani iki kişiyiz Minoş daha küçük. Kendi aramızda sohbet ediyoruz tabi. Her şeyi kapatmıyoruz ama zaten ister istemez bölüyor.

Görüşmeci: O zaman oturup kaliteli zaman geçiremiyor musunuz?

Fethi: Yani sana göre kaliteli değil, bize göre kaliteli (gülüyor).

Görüşmeci: Son sözler?

Fethi: Doğru kullanılırsa teknoloji güzel bir şey.

Zehra: Artık hayatımıza girdikten sonra çıkarmak zor.

Görüşmeci: Çok teşekkür ederim.

EK 2.3. A3

Görüşmeci: Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

Nusret (A3, 56, ortaokul mezunu, emekli): Yaşım 56, emekliyim, eğitim ortaokul mezunu, çalışmıyorum.

Reyyan (A3, 20, üniversite öğrencisi): Öğrenciyim, Kocaeli Üniversitesi'nde Meteoroloji ve Malzeme Mühendisliği okuyorum, yaşım 20.

Hayriye (A3, 71, ilkokul mezunu, ev hanımı): Ben de ev hanımıyım, ilkokul mezunuyum eğitimim o kadar, yaşım 71.

Merve (A3, 21, üniversite öğrencisi): 21 yaşındayım, Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi 3. sınıf öğrencisiyim.

Birgül (A3, 50, ev hanımı): Ev hanımıyım, 50 yaşındayım.

Görüşmeci: "Aile" kavramı sizin için ne ifade ediyor? Hem genel olarak aile kurumu, hem de kendi ailenizle ilgili düşüncelerinizi anlatır mısınız?

Hayriye: Hem de çok... Hem de çok... Eskiyle şimdinin arasında dağlar kadar fark var eskiden bir evde kaç elti kaç görümce kaç kayınbirader otururdu geçinirdi öyle böyle evin büyüğü neyse onun idaresinde olurdu şimdi her kapıdan bir kafa çıkıyor o da bile ona tatmin değil o da bile ona yetmiyor o koca ev ona yetmiyor onu şikayet ediyor çok zorluklar içindedir yaşadığı bütün bu teknolojiden elektrikli aletlerden o kadar faydalandığı halde çok yorgunum çok hastayım çok bitkinim... Eskiden leğenlerde çamaşır yıkanırdı yine millet çok mutluydu. Evlerinde banyo yoktu dışarıya gidilip banyo yapılırdı o banyoya gitmek bile bize mutluluk verirdi ama şimdi her şey ayağımızın önünde mutlu değiliz rahat değiliz. Bağlılık yok ne bileyim sevgi yok saygı yok birisi gelince insan istemiyor kapıyı açsın alsın onu içeriye öyle bizler için değil başkaları için diyorum yani o kadar ki canından bıkmış bir vaziyettedir aman kimse beni görmesin evime gelmesin diyor. Eskiden evler 24 saat misafirlerle dolup taşardı yemekleri gezmeleri şimdi onlar yok tabi ki o kadar büyük fark var arada daha ne kadar olsun... Bizim içimizdeki yaşantımız eskiye çok uygun şekilde devam ediyor.

Nusret: Mesela biz Diyarbakır'dayken bir tane Mennan Apartmanı vardı o apartmanın ikinci katında asansör yok ve de kalorifer yok. Aşağıda mesela kömürlüğümüz vardı halalarımla annemle beraber orada o kömürlüğü yapardık o zaman vücudun dinç bilmem ne... Kar yağardı daha güzel çıkardın dışarıda oynardın komşuluk çok başkaydı bizim sokak kapıları açıktı biz bunları yaşadık şimdi baktığın zaman etrafta onların hiçbirini göremezsin.

Birgül: İşte bu yoklukta onları yine sürdürmeye çalışıyoruz az da olsa.

Nusret: Bir de derlerdi bize Diyarbakır'da bu kadar çevreyi nasıl yaptın işte bundan yaptık. Herkes birbiriyle dolaşırdı samimiydi gece otururduk arkası yarını izlerdik dinlerdik ne bileyim sohbetler bilmem neler olurdu...

Hayriye: Valla bizim ailemiz şimdi şu devirde eskiyi yaşayan bir ailedir.

Merve: Ya çok eski değil tabi ki... Yani kültür olarak bağ olarak birbirine bağlı samimi bir aileyiz o öyle devam ediyor. Ama tabi büyüdükçe...

Reyyan: Ben mesela o bayramlardaki şeylerimiz falan onların hep sürmesini devam etmesini isterim yani bu hepimizde de vardır yani bayram geldi bir tatil yapalım istemem herkes gelsin biz onlara gidelim bunlar devam etsin.

Nusret: Tabi onlar devam etsin. Mesela biz dedenin evine giderken Diyarbakır'da apartmana gittiğimiz zaman orda kalırdık. Dayı gilin tarafına geçerdik hepimiz beraber çocuklara yere yataklar serilirdi. Şimdi ben onları özlüyorum hepsini özlüyorum yani nasıl anlatayım sana yok şu anda yok. Bir de burada bizim büyüklerin faydası var neden faydası var bizim büyükler çocuklarını ailelerini akrabalarını hepsini tanıştırdılar hepsine ön ayak oldular acaba bizlerde var mı o...

Birgül: İşte biz de onu sürdürmeye çalışıyoruz işte öyle olmaya çalışıyoruz.

Nusret: Bizim büyükler mesela annemdir işte kardeşidir bilmem nedir ne bileyim bunların hepsi niye buradan geliyor budan tanıyor şimdi onlar yok tanışmak lazım tanıtmak lazım neslini bilmen lazım ne kadar da olsa. Ama aile içinde devam ediyor...

Birgül: Benim sorumluluğum işte evdeki her şey...

Nusret: Benim sorumluluğum 7 kadına yetişmek yani kendi bir şeyin yok 7 kadına yetişmek...

Hayriye: Onu hastaneye götür onu ilaca götür bunu buraya götür bunu buraya götür...

Birgül: Aslında kendi özel hayatı yok tamamıyla bize adapte...

Hayriye: Benim sorumluluğum valla hiçbir şekilde yoktur Allaha çok şükür onlara vermişim bitmiş.

Nusret: Annemin sorumluluğu çok büyük annemin lafı geçer (gülüyor).

Hala: Tamam aferin sana (gülüyor).

Nusret: Yani ben bu koltuğu buradan alıp oraya değiştiremem yani annem söylemediği müddetçe...

Hayriye: Gördün mü... Al bakalım git bunu gazeteye ver (gülüyor).

Nusret: Kızların sorumluluğu görevi eğitimlerini tamamlamak.

Birgül: Elimizden geleni yapmaya çalışıyoruz ki onlar hani eğitimlerini istedikleri yere amaçlarına ulaşabilmeleri...

Nusret: Ayaklarının üzerinde durabilmeleri ve kendi başlarına bir yere gidip gelebilmeleri ne bileyim sorumluluklarını bilmeleri... Hayata hazırlanmaları... İşte bak bunlar da var tek başınıza kaldığınız zaman bak bu zorlukların üstesinden gelmelisiniz. Bu mesela Kocaeli'ne okula gitmelerinin benim kendi gözümden çok büyük faydası oldu belki biz buradayken böyle olmayabilirdi ama orada ikisi tek başlarına kalabiliyorlar rahat rahat kişileri arkadaşlarını seçebiliyorlar kimin ne olduğunu bilebiliyorlar müsrifliği bilmiyorlar idare etmesini öğrendiler yani... Bir sıkıntı bir tartışma olduğu zaman benim görüşüm kapıyı açıp gitmek o ortamda daha fazla bulunmamak...

Birgül: Ama sorunu çözmeye çalışırız yani genelde konuşabiliyoruz...

Nusret: Neden, dışarıya çıkarsın gidersin sakin olarak gelip o sorunu çözersin...

Birgül: Hani bağırsan da çağırsan da o konuyu çözmek...

Nusret: Merve niye konuşmuyorsun?

Merve: Maşallah senden sıra gelmiyor (gülüyor).

Birgül: Çok kötü bir noktaya geldik... Çalışan kadının işi daha zor sorumlulukları daha fazla ama ev kadını canı isterse yapar istemezse yapmaz dinlenebilme zamanı daha fazla ama çalışan kadın hem aynını hem evde yapacak hem de ayrıyeten işte çalışmak zorunda. Bana göre...

Hayriye: Yükü ağırdır...

Görüşmeci: Serbest zaman (ve çalışma) deyince aklınıza ne geliyor? Özellikle ev içerisindeki (aile içi) serbest zamanlarınızda medya teknolojilerinin yeri nedir?

Reyyan: Ders çalışmak.

Nusret: İş yapmak.

Birgül: Para kazanmak.

Hayriye: Derler ya çalışan demir pas tutmaz, çalışmak vücudu da dinç tutar en güzel şekilde, çalışmak güzel.

Nusret: Çalışmak bir ibadettir.

Merve: Benim için uyumamak. Ya teknoloji tabi ki de çok gelişti. Bizim de mesela bilgisayar özellikle ağırlıklı olarak kullandığımız programlar hani telefon hepsi üçü bir arada bağlantılı olarak gidiyor ve ben ileri teknolojiyi bu kadar sevmememe rağmen mecbur kullanmak ve öğrenmek zorundayım veya çeşitli tabletler daha değişik bilgisayarlar var onları kullanmak zorundayız ama bu kadar hayatımızın içinde olmasını sevmiyorum. Ben şey tarafım daha baskın çizim de yaptığım için elle her şeyi kendim yapmalıyım hani teknoloji bu kadar müdahil olmamalı.

Nusret: Tabi ben de teknolojiyi sevmiyorum eski düzenler daha iyi televizyonun olmadığı dönemler. Bu çağ zaten teknoloji çağı tembellik çağı uyuşukluk yani yerinden kalkamıyorsun kimseyle diyalog kuramıyorsun arkadaşlık kalmadı dostluk kalmadı birbirini arayıp soramıyorsun ve bu çağ böyle bir çağ bu çağda her şey harcama demek müsriflik demek tüketim aşırı derecede görüyoruz maalesef aslında iyi gözüküyor ama iyi değil.

Birgül: İyi kullanırsan iyi de kötü kullanırsan tabi ki de kötü yani kullanıma bağlı.

Reyyan: Katılıyorum (gülüyor).

Merve: Mesela tembellik dedi ya... Biz uzun süre bilgisayar başında kalıyoruz gözün bir süre sonra görmüyor beyin uyuşuyor ben hani o radyasyonu hissetmeye başlıyorum bir süre sonra.

Nusret: E tabi şimdi mesela çıkıp bir parka gidemiyorsun bir çay bahçesine gidemiyorsun eskiden telefon yoktu mesela telefonsuz buluşma imkânın olabiliyordu e şimdi çocuklarınla bile çok nadir dışarıya çıkabiliyorsun diyalog bile kuramıyorsun.

Hayriye: Valla hepimizi uyuşturmuş hasta gibi etmiş sabah uykudan kalkamıyoruz bu televizyonların başında yarı geceye kadar mecbur seni çekiyor ister istemez seyrediyorsun ne yaparsan yap dersin ki bunu seyretmeyeyim bakıyorsun yine içinde başka bir şeyler var onun için uyuşukluktan başka hiçbir şey değil.

Merve: Serbest zaman benim için uyumaktır uyumalıyım veya film seyretmeliyim kafamı boşaltmak için şey oluyor çok dolu olduğum zaman kitap da okuyamıyorum hani serbest zamanımı öyle değerlendireyim desem. Eskiden okurdum mesela eskiden serbest zamanımı kitap okuyarak geçirirdim şimdi bakıyorum ki bir süre sonra almıyor kafam hani okumak istemiyorum. Ya hani belki de boş izlediğim için sadece o anlık hani dağıtsın kafamı veya biraz bir iki güleyim bir iki bir şey olsun o. Ama hani kitap okuyabilmem için artık sanki daha böyle zaman ayırmam gerekiyormuş gibi geliyor. Bir saat vaktim var kitap okuyayım değil hani film izlemeye veya internette dolaşmaya ayırıyorum. Onlar da o kadar vaktimi alıyor aslında ama daha hafif geliyor…

Birgül: Belki anlayamıyor okuyup anlamak lazım ama okuduğunu anlayamayacak kafa dolu çünkü…

Nusret: Zaten Apple'ın yapımcısı ne diyor bizim orada ne bilgisayarı ne telefonu hiçbirisi yok ilkel olarak tahtada bile akıllı telefon teknolojimiz yok tebeşir kullanıyoruz biz enayi miyiz diyor bunları kullanalım. Yapanlar diyor bunu ve kullanmıyorlar yani böyle bir yazı çıkmıştı onu okudum da...

Hayriye: Ev içinde valla serbest zamanımız biraz gezmemiz var bir misafirimiz var evde de işimiz oluyor serbest zamanlarda da ben olursa eğer yarışmaları çok severim seyretmek o bilgi yarışmaları olur o 500 milyonlar şunlar bunlar hani kendime göre kafam onlarla biraz daha oyalanır veyahut Kur'an okurum ya da örgü örerim yani serbest zamanımı öyle değerlendiririm.

Birgül: Ben de dışarı çıkarım yürürüm kendime ait serbest zamanım varsa. El işi yaparım.

Nusret: Benim her günüm boş. Yani her gün değerlendiriyorum yani serbest zamanı…

Reyyan: Dizi izlerim televizyon izlerim arkadaşlarımla konuşurum sohbet muhabbet… Telefondan konuşuyorum arkadaşlarımla…

Merve: Ben ama şeye inanıyorum bu bağımlılığı en çok hani yapan televizyonda da internette çıkan reklamlarda da subliminal mesajlar... Bence o da biraz etki yapıyor bilinçaltımıza bağımlılık açısından...

Görüşmeci: Ev içi serbest zamanda medya teknolojileri kullanımının aile içi iletişiminiz üzerinde olumlu ya da olumsuz bir rolü olduğunu düşünüyor musunuz?

Birgül: Televizyon izliyoruz. Herkes kendi âleminde... Reyyan odaya kapatır kendini bizimle çok muhatap olmaz televizyon Survivor vardır onu seyrediyordur. Beraberken seyredemiyor adapte olamıyor fazla tek başına seyreder o yüzden...

Reyyan: Konuşuyorlar çünkü...

Birgül: Biz de genelde beraber takılırız Merve'nin dersi yoksa eğer televizyon seyrederiz.

Merve: Ama ya telefon ya bilgisayar yanımdadır...

Hayriye: Ben de örgü örüyorum burada oturduğum yerde (gülüyor).

Nusret: Aslında buna bağlamamak lazım boşanmaları bilmem neleri o değil yani buda bir ekonomi var hem kız tarafı hem erkek tarafında... Bir de büyüklerin karışması var... Aileler de çok o iki evlenene evlendiği günden beri burunlarını da acayip sokarlar. Bu eşyayı oraya koyma onu oraya koymam bilmem ne etme ya oğlana karışır ya kıza karışır... Günümüzde bu çok var...

Birgül: O konuya gelecek miyiz bilmiyorum ama ben telefona şifre konulmasına karşıyım. Eğer şifre konursa ben onda hani gizli bir şey olduğunu düşünürüm. Hani boşanmalar dedin ya o sebepten de gidebilir... (gülüyor). Koyamaz! Koyamaz şifreyi...

Merve: Televizyon açık ama babam muhakkak yine o (Nusret) telefona bakar...

Birgül: Ama kumanda da onun (Nusret'in) elinde...

Hayriye: Kumanda babamızda...

Merve: Onun elinde telefon benim elimde telefon...

Nusret: Annem orada oturur Merve orada Birgül orada oturur ben burada uzanırım...

Reyyan: Annemde kesin telefon var.

Hayriye: İşte biraz otururum örgü örerim ondan sonra uykum gelir.

Görüşmeci: Konuşuyor musunuz peki?

Hayriye: Hayır.

Reyyan: Ya bizim konuşmalarımız şöyle Kocaeli'nden geliriz biz yokken olanları falan anlatırlar ondan sonra zaten bitiyor tüketiyoruz daha da bir şey kalmıyor.

Birgül: Ne konuşacağız ki ne hakkında konuşacağız konuşacak hiçbir şey yok ki...

Nusret: Aynen çok şeyi konuşmayı bize terk ettirdi...

Merve: Hayır her gün telefonda konuşuyoruz her gün görüntülü konuşuyoruz yan yana gelince daha ne konuşacağız...

Reyyan: Aynen o da var...

Nusret: Bir de diyorum ki çok konuşmak da iyi değil fazla nefes tüketmeyeceksin az konuşacaksın (gülüyor).

Görüşmeci: Şimdi sizin kızlar dışarıda okuyor... Nasıl iletişiminiz?

Birgül: Her an... Teknolojiden dolayı her an. Görüntülü arama falan...

Nusret: Teknoloji iletişimi... Neden teknolojide görüntülü olarak konuşabiliyorsun yani bu ama ben onları yine de istemiyorum. Şu çevirmeli telefon var ya o çaldığı zaman ne güzeldi... Sanki evdelermiş gibi hissedebiliyorsun. Belki de bir saatlik bir yol olduğu için...

Birgül: Özlem oluyordu ama geçen sene görüntülü konuşamıyorduk çok fazla ama şimdi görüntülü konuşabiliyoruz. Teknolojinin çok yardımı var bize.

Birgül: Ben telefon elimde şöyleyim, 'o orda böyle tamam mı annemin yok annem de kendi işinde mesela 3 kişilik ufak bir aile olduk hani çocuklar da yok ya. Çünkü iletişimimiz yok. Mesela benden bir şey istese ben onu bırakacağım da işte biraz bekleteceğim onu tabi ki de sonra gideceğim yapacağım. Tamam mı yani ondan dolayı boşanmalar artabilir hani daha da ciddi olabilir biz ufak ufak böyle hani bir şeyleri yapıp şey yapmaya çalışıyoruz da ama daha da büyüyebilir bunlar büyüdükçe de boşanmaya gidebilir yani...

Hayriye: Şimdi evlerin konuşması en çok gezmeye de gitsen bir toplulukta olsun bir yerde olsun bütün dizileri tekrar yeniden anlatıp onlara yorum yapmak. Evlerdeki bütün konu budur.

Birgül: Ya da haberlerdeki kötü olaylar...

Hayriye: Gelen bir de bakıyorum herkes televizyon seyrediyor başka bir şey konuşalım televizyonu herkes seyretti bu dizide bu oldu bu haberde duydunuz mu böyle oldu bu şöyle oldu bütün milletin konuşması yine televizyon.

Birgül: Hayatımızda çok… Çok hayatımızda...

Nusret: Ama biz gündüz açmayız ekseriyetle... Gündüz mesela ben hayatta televizyon seyretmek istemiyorum fazla açmam…

Reyyan: Gündüz bir şey yok çünkü…

Birgül: Evet gündüz sohbet etmeye çalışırız aslında konuşuruz.

Nusret: Ben ya aşağıdayım ya başka yerde.

Hayriye: Otururuz biraz kahve keyfi yaparız ya da yazın en çok balkonda oturup dışarıyı seyretmek daha zevklidir e kışın da daha çok işte diyorum ya öyle gündüz televizyona bayılarak değil işte birkaç tutacağımız diziler varsa onlara bakarız işimize gücümüz de…

Birgül: Dışarıda çok ender belki yemek ama onu bile yapmıyoruz artık.

Hayriye: Eskiden kimsenin serbest zamanı yoktu çünkü eski işler çok ağırdı gerçekten öyle çünkü her şeyi evde kendin yapıyordun ununa kadar buğdayı dövüp eğitiyorsun ekmeğini yapıyorsun eskiden herkesin doğurulan çoluk çocuğu da çoktu e ancak o çocuklara bak evin işlerini gör avlular var büyük büyük kocaman onları sil süpür senin hiç boş vaktin kalmazdı. Akşam da erkenden yatılırdı.

Nusret: Büyüklerin yanına çıkılmazdı.

Hayriye: Gerçekten öyleydi erken yatılırdı çünkü o kadar yorulmuşsun ki artık gözünü açacak halin yok akşam olsun ki yatalım. Akşam yemeği yiyildi mi arkasından meyve veya kuruyemiş yiyilirdi ondan sonra yatılırdı hiç akşam oturup bir şey yapmak yoktu yani.

Birgül: Ama düşün yani akşam erken yatarsan sabah namazına da kalkabiliyorsun... Şimdi yarımdan birden önce yatan var mı yok… Biz yine de yatıyoruz on on bir on ikide falan ama... Ama illa da kendimizi zorluyoruz ya işte o dizi burada gidiyor bayılıyorsun uykudan ama onu ne olacak diye...

Reyyan: Annem!?

(herkes anneyi gösteriyor)

Birgül: Ya ben kendim için söylüyorum zaten... (gülüyor). Yani sanki silahla dayamışlar...

Hayriye: Eskiden işte sabah da erken kalkılırdı erken yatıldığı için... Eskiden işte dediğin gibi televizyon yoktu radyo bile her evde yoktu ki açsın dinlesin bir şeyi e doğru düzgün gazete alan yoktu ki haber okusun... Kimsenin dünyadan haberi olmadığı için başını atıyordu yere yatıyordu ama şimdi dünyanın kaydını bile beynine koyuyorsun haa burada böyle olmuş şöyle olmuş çünkü oranın haberlerini almışsın onu bile düşünüyorsun o zaman o yoktu onun için rahattı.

Merve: Ama az önce mesela dediniz ya hani evde oturduğunuz zaman ne yapıyorsunuz diye onu mesela elimizde teknoloji olmadan oturduğumuzu düşün o zaman birbirimizle konuşmak zorunda kalırdık tabi...

Görüşmeci: Yani mesela elektrikler gitse?

Birgül: İşte ben o zaman çok sevinirim...

Hayriye: O zaman çok mutluyuz! Hep elektrik gitsin! O kadar güzel ki!

Nusret: Ve alışıyorsun bir süre sonra ona adapte oluyorsun...

Hayriye: O zaman çok mutluyuz elektrikler gittiği gece çok mutluyuz!

Reyyan: Ama şöyle bir şey de var bence çok konuşunca bir konu bazen kötü yerlere de gidebiliyor...

Birgül: İşte ama tartışmak iyidir aslında değil mi...

Reyyan: Mesela biz annemle ne kadar konuşsak artık arada başka şeyler oluyor suyu çıktı bu işin diyoruz...

Nusret: Ama neden oluyor biliyor musun şimdi şu devirde herkes diyor ki benim sözüm benim dediğim benim bildiğim...

Birgül: Tabi o yüzden oluyor...

Nusret: Yani senin karşındakine hepimiz kendim dahil olmak üzere saygı göstermiyoruz yani ben daha iyi biliyorum ben daha iyiyim... Ondan oluyor yani... Artık her şeyi biliyoruz gizli hiçbir şey kalmadı o yüzden çok bildiğimizi düşünüyoruz... Gizli bir şey kalmadı mahrem diye bir şey kalmadı...

Merve: Sürekli Google'dayız (gülüyor).

Nusret: Haa bak şimdi mesela bu telefon denen alet hastalık oldu... Şimdi diyorsun ki ben bu telefonu kullanmayacağım artık bırakacağım ama sonra dışarı çıkıyorsun diyorsun ki ya şimdi evde bir şey mi oldu biri hastalandı veya çağırdı mı...

Birgül: Şimdi unuttuğu zaman telefonunu panikliyorum ben ona nasıl ulaşacağım...

Nusret: Ha bak şimdi o başlıyor yani o fark var…

Hayriye: Eskiden kimin kimden haberi olurdu... Telefon da çok nadirdi...

Merve: Şey Cem Yılmaz'ın esprisi onun sıcaklığını hissedebilmek o telefonun yanında olduğunu hissetmek süper (gülüyor).

Nusret: Bir büfeye gittiğin zaman o büfenin ne kadar pahalı olduğunu görebiliyorsun ve o insanın bütçesi diğerinin bütçesi... Hani eskiden İstanbul'a geldiğimde bir Kadıköy'de Altıyol'a gittiğimde bakıyordun sinema doluydu…

Birgül: Şimdi de öyle…

Merve: Ama internete artık o kadar film düşüyor ki millet vizyona falan bakmıyor hani vizyondayken bile gayet aynı kalitede izleyebiliyor…

Hayriye: Ben bile bazen anne bak bu film çok güzelmiş gidelim deseler oturun kızım diyorum yarın öbür gün televizyon verecek gidip oraya niye para verelim.

Birgül: Şimdi sinemaya gitmek istiyorum ne Nusret bana uyabiliyor ne annem. Çocukların gittiği film de farklı şeyler zaten hani bir kere tek başıma girdim sonra geri çıktım oradan dedim bu parayı şimdi niye buraya vereyim gidip alıveriş merkezinde harcarım (gülüyor).

Nusret: Yani ne oluyor şimdi bakın bu devirde ne oluyor artık karar mekanizmamız bitmiş bir şeye net olarak karar veremiyoruz onlar bizim yerimize karar veriyorlar makineler bizi yönetiyor yani…

Birgül: Tabi mesela şimdi soğuduk ama Star'da bir dizi vardı Beni Affet diye illa o saatte evde olacağız ve onu seyredeceğiz yani tamamıyla kendimizi ona göre ayarlıyorduk o saatte çay koyacağım hani şartlandırma...

Merve: İnternet vazgeçilmezim... Televizyon artık benim gözümden iyice düştü...

Nusret: Evet internet oldu çünkü bilgiyi alıyorsun…

Birgül: İnternet evet. Bilgiyi internetten alıyorsun hemen yazdığın zaman arama motoruna her şeyi tık tık tık tık görüyorsun kafanda hiçbir şey kalmıyor yani her şeyi hemen karşına sunuveriyor sana…

Nusret: Ha ama baştan dedik yani bu aletleri çok güzel kullanırsan tabi bizim menfaatimiz yararlanmamız için bunlar çıkıyor ama maalesef internette *Google*'da çok yanlış şeyler var. Yani bize de tam bilgiyi veriyor mu vermiyor mu onu da bilmiyoruz

yani onların da düzelmesi lazım internette çok bilgi kirliliği var az da değil. Sen bir şey yazıyorsun sana başka bir şey karşına çıkarıyor.

Birgül: Televizyon da artık bir eğlence aracı gibi sıkıldığın zaman otur seyret…

Nusret: Bir gazinoya gitmiyorsun burada gazinoyu seyrediyorsun…

Merve: Evde bir ses olsun ya da…

Reyyan: Benim için bazı durumlarda televizyon bazı durumlarda internet. Ben mesela şeyi severim hani televizyon izlediğimde sonunu internetteki gibi izleyemiyorum ya o bekleyişi severim hani sonuna kadar heyecanla izliyorum heyecanla bekliyorum. İnternette onu sevmiyorum bir sonuçta sardırıp istediğim yere gelebiliyorum o zaman öbür yerleri izleyememiş oluyorum o şeyi ben çok yaparım..

Nusret: E tabi şimdi internette benim sevdiğim mesela filmler vardır ben o filmi mesela bulup buradan günlerce 60-70 dizi izlerim mesela…

Birgül: Günlerce... Onu söyleyebilir miyiz evet çok kötüydü... 7/24... Ama kaç ay seyrettin onu? Şu anda ara mı verdin? 3 ay 7 24 hiçbir şeyle ilgilenmeden seyredilir mi? Buyrun işte...

Nusret: Evet... Ama benim izlediğim dizide entrika var bilmem ne var her şey var...

Birgül: Ya şimdi ama bu bizi çok sıktı... Sürekli işte kavga noktasına falan geldik... Orda sessiz sedasız oturup onu izlemesi bizi sıkıyordu...

Nusret: Şimdi bana ikide bir Nusret Nusret dediği zaman ben sinirleniyordum dur en heyecanlı yerindeyim karışma bana ben sana karışıyor muyum diye...

Hayriye: Bir gün bir şey lazımdı verecekti bana herhalde Nusret Nusret gelmiyor Birgül de yoktu herhalde Nusret ne olur bir dakika gel elim yetişmiyor kolum da kalkmıyor ağrıyor bunu bana ver... Şimdi acelesi midir dedi film kalıyor dedi... E 24 saat sen bundasın filmdesin gel bir benim işimi gör… Sen görüyorsun diyor film izliyorum acele midir yani...

Nusret: Ya öyle bir şey ki filmi durdurduğun zaman tekrar başa gidiyorsun… Sistem öyle...

Hayriye: Yani o kadar onu etkilemiş…

Birgül: Bir daha başlamayacak inşallah...

Nusret: Bulursam...

Birgül: İnşallah bulmazsın...

Hayriye: İnşallah bulunmaz inşallah…

Nusret: Ya benim izlediğim eski zamanların kılıçlı bu Japon filmi bunlarda ne çıplaklık ne bir şey var sadece siyaset var... Bugünkü siyasete bakıyorum oraya bakıyorum aynısı yani değişen hiçbir şey yok entrika…

Birgül: Şimdi şey oluyor sessizce diyor ki benden ne istiyorsunuz diyor bağırmıyorum çağırmıyorum sizden bir şey istemiyorum sessiz sedasız burada oturuyorum... Ama o bağırması bile demek ki insanın bazen hoşuna gidiyor... Çünkü ailesin iletişim kurmak istiyorsun...

Nusret: Evet evet ya yanlışlar yapıyoruz tabi hatalıyız yani biz aslında her zamanımızı günümüzü çok iyi değerlendirmemiz lazım ama güzel şeylerle bir de kendi içinde değil başkası için de bunu değerlendirmen lazım ama bizler bunu maalesef…

Hayriye: Benim şimdi ceplen internet ile hiçbir alakam yok çünkü bilmiyorum telefonla bir alo demeyi biliyorum işte çok şükür ama cep telefonunu doğru düzgün kullanmayı da bilmiyorum. En çok vazgeçemediğim televizyondaki yarışmalar.

Merve: Benim vazgeçilmezim internet…

Reyyan: İkisi de.

Nusret: İnternet ve filmler.

Birgül: Benim vazgeçilmezim radyo aslında. Ben radyo dinlemeyi çok severim cep telefonumdan radyoyu dinlerim çünkü o arada başka iş yaparken kulağım da orda. Buraya bağımlı olmak istemiyorum.

Nusret: Kahvaltı yaparken radyo dinlemeyi çok seviyor.

Merve: Evde iki televizyon var, biri salonda biri oturma odasında.

Nusret: İki televizyon var beş tane telefon var iki tane bilgisayar var.

Birgül: O bozuk olanı kullanıyor musun?

Reyyan: Kullanıyorum.

Birgül: Onlar medyayı kendilerine yararlı şekilde kullanabiliyorlar mesela dersleri konusunda işte araştırmalar konusunda çünkü görüyorum hani gözlemliyorum aslında kitapla falan artık kimsenin ilgisi yok devamlı işte bu sosyal medyadaki şeyleri takip ediyorlar.

Nusret: Merve ne kadar kendini sıksa kitaplara meyletse de yine de bilgisayara dönmek zorunda…

Birgül: Ben de sana şey diyeyim mesela bir yere gideceğim uzak bir yere telefonla çok şey yapmak istemiyorum kitap alıyorum kitap okuyorum.

Merve: Uzun yollarda kitap okumak iyi oluyor evet.

Reyyan: Valla sen buraya geldiğimde ne zamandır atıyorum kahvaltıda senin elinde hayatta telefon görmem son zamanlarda çok fazla... Ben rahatsızım bu durumdan...

Nusret: Ben kendi kullanımımdan kendim bile rahatsızım yani.

Hayriye: Ben çok aşırı derecede rahatsızım diyorum artık yüzünüzü bile görmüyorum akşama kadar buradasınız hiçbir şey yok ortada. Ne sohbet var ne bir şey. Tartışma bile güzel bir şeydir konuşun tartışalım da güzel bir şey yani böyle bakmak ben tek başıma ne konuşacağım ben de bilmiyorum ne konuşayım bir şeye cevap da vermiyorlar zaten on kere söyle ancak bir kerede başlarını kaldırıp cevap veriyorlar çünkü ona o kadar dalmışlar ki zaten bu nedir yazışmalar geliyor herkes olmuş bilgili cahil herkes sanki olmuş filozof böyle dünyayı yaratanlar o kadar ki bilgili olmuşlar yazıp yazıp yazıp yolluyorlar... Ben rahatsızım ben hiç hiç hiç memnun değilim...

Merve: Bence yalnızlaştırıyor ama sosyalleştirdiği zannediliyor... Hani tamam mesela diyelim ki Facebook'ta veya diğer sitelerde tamam arkadaşlarınla konuşuyorsun hiç görüşmüyorsun o kadar konuşuyorsun ki ne telefonda konuşmana gerek kalıyor ne bir yerde buluşup görüşmene gerek kalıyor çünkü sürekli haberdar haldesin sosyalleştiğini zannediyorsun veya başka insanlarla tanışıyorsun konuşuyorsun ama aslında hiç yan yana değilsin hiç görmemişsin. Kendini sürekli arkadaş ortamındaymış gibi hissediyorsun ama yalnızsın. Çünkü bir arada değilsin sadece internet ortamında konuştuğun birisi oluyor.

Reyyan: Bilemedim şimdi... Zor bir soru...

Birgül: Yalnızsın tabi ne kadar o insanla konuşsan da tek başınasın katılıyorum yalnızsın yalnızlaştırıyor insanı ve odana çekiliyorsun mesela ortam şey değilse orda tek başınasın.

Nusret: Yani ben mesela Whatsapp'tan falan çok sıkılırım yazışmayı sevmem çok kısa kelime çok kısa bir şey söylerim veyahut da bizim eski arkadaşlarla buluşacaksak orda grup var orda zaten söylenir... Arayıp da konuşmaya üşendiğim mesajla geçiştirdiğim oluyor...

Merve: Çok oluyor... Özellikle annemle en çok onunla hissediyorum çünkü zaten sürekli iletişim halinde olduğun için... Ama bir süre sonra sıkıyor beni arkadaşlarla mesajlaşmak falan hemen arayıp konuşayım bitsin diyorum.

Birgül: Bazen benle açıyorsun bir saat konuşuyorsun ben hiç sıkılmıyorum ama...

Nusret: Teknolojiye çok çabuk ayak uydurduk.

Birgül: Evet biz yani yeniliklere çabuk ayak uydurabiliyoruz yani bizi sıkmıyor...

Merve: O kadar çok ortadalar ki artık hani her anları her saniyeleri...

Reyyan: Ya da dedikodu yapmak için hani o onu yapmış bu bunu yapmış.

Merve: Herkesin bir bildiği var zaten herkesin böyle şey gibi bir sözü vardır.

Birgül: Bir de mesela şu an şuradayım şunu yapıyorum benim için çok sinir bozucu bir şey o niye görsün niye bilsin yani...

Nusret: Veya bir yere gidiyor bir memlekete gidiyor resmini çekiyor o memlekette gönderiyor e belki gidemeyecek olan var onu da hiç düşünmüyor.

Merve: Ama mesela ama çoğunluğu bunu öyle kullanıyor doğru şekilde kullanıldığını sanmıyorum. Benim sosyal medya hesaplarım var. Benim genellikle şeydir okul grubu var hocalarımla haberleşmek için veya hani bir paylaşımda bulunayım çok nadirdir sevmem yani

Reyyan: Ben de işte insanlardan haberim olsun falan... Haber kaynakları...

Nusret: Benim sosyal medya hemen hemen hepsi var Twitter'ı da var Facebook'u da var... Ama ben bunlardan çok eski arkadaşlarımı buldum bak öyle bir faydası da var taa yurtdışındaki arkadaşlarımı da buldum.

Nusret: Uzaktayken iyi de yakındayken uzaklaştırıyor.

Birgül: Doğru, çünkü herkes kendi şeyinde o zaman.

Nusret: O zaman çocuğunla iyi bir diyalog kuramıyorsun çünkü elimizde o kafayı kaldırıp sana cevap vermesi lazım cevabı da yok.

Reyyan: Artık öyle bir noktaya geldik ki konuşmasak da olur yani.

Birgül: Hiçbiri olmazsa telefon olmazsa yaşayamayız herhalde yani televizyonsuz yaşanır.

Nusret: Kişiye soracak olursan bana soracak olursan ben yaşarım.

Merve: Bu noktaya gelindikten sonra yaşanmaz bence.

Nusret: Ben yaşarım.

Birgül: Ya internet olmadan da yaşanır televizyon olmadan da yaşanır ama telefonsuz olmaz bir anne olarak haber alabilmek için diyorum.

Nusret: Ben telefonla ne konuşuyorum ne o kadar kullanıyorum hele numarası olmayana hiç bakmıyorum. Ben telefonda ya oyun oynarım ya film seyrederim. Onlar da olmazsa hiç önemli değil çelik çomak oynadım dışarıda bilye oynadım.

Merve: Ama bizim dönemimizin geçiş dönemi olduğunu düşünüyorum biz hem sokakta oynadık hem bu teknolojiyi gördük o aradaki dönem olduğumuzu düşünüyorum.

Birgül: Ya televizyon ve teknoloji birinci sırada.

Nusret: Ya televizyon o kadar değil mesela televizyona çok dalarsan tabi ki etki eder ama yanı sıra telefon bana göre telefon.

Birgül: Televizyonu kapatıp telefonu bir kenara bırakıp bir konu açıp sohbet etmek lazım.

Reyyan: Ya da güzel bir tatile çıkmak. Neden olmasın…

Birgül: Ama tatilde de pardon da elinde o şeyin.

Reyyan: Ama yan yana olacağız ne var yani o da bir bakış açısı.

Nusret: Hayır eve televizyon almayacaksın. İki sene evvel benim tanıdığım 4-5 aile evindeki televizyonlarını çıkardılar.

Merve: Ben endişelerimi söyleyebilirim. Şimdi grafik tasarımı okuduğum için bizim hem el kullanma tarafımız var hem de teknoloji kullanma tarafımız var. El tarafı gitgide sönecek eğer ben bu teknolojiyi öğrenmezsem o taraf bitecek e teknolojiyi öğrenmezsem benim bir şeyim kalmayacak. Mecbur tutuyor yani.

Reyyan: Bence teknoloji gelişsin benim için hiçbir sıkıntı yok ilerlesin ışınlanalım falan (gülüyor).

Nusret: Teknoloji dediğin zaman zaten bunların hepsi zehir hepsi madde içimize alıyoruz bunları.

Birgül: Başının altına koyarak yatmak ya da odanın içinde bulundurmak çok zararlı bir şey... Biz çıkarıyoruz ama gençlerimiz çocuklarımız çıkarmıyor başının altında yatıyor.

Nusret: Medya demek yalancı demek ileriki dönemde hiç değişmez neyse kuruluşu aynen devam edecek... Ha medya çok ilerleyecek gelişecek ama medya demek birbirini ispiyon etmek demek... Şu gözlükle medyaya bakacağız belki de...

Merve: Ben şeyi düşünüyordum belki de ilerde televizyon veya telefon içinde bence gizli kameralar olacak ve hayatlarımıza müdahale edebilecek biçimde bizi gözlemleyecekler.

Birgül: Medyanın çok kötü etkisi var...

Merve: Ama biraz iyi etkisi de var...

Birgül: Alan için... Kötü kullanan için gençlerin baktığın zaman şu andaki gençler çok kötüler neden tabi ki de onun etkisinden yani yetişen aileler mesela bizden önceki nesil batıya özenti olarak yetişti ya şimdiki ortam işte o batıya özenti aileler ve gençler. Televizyon içerikleri çok etkiliyor ben ona çok inanıyorum...

Nusret: Televizyonun zaten verdiği bir kısım şeyler var yok değil yani eğitim var bir de öyle bir kapı açmış ki yani en basiti bir film veriyor o filmin içinde mesela almak istemediğin görmek istemediğin çok şeyler var. En basiti hırsızlara yol göstermesi içkiyi özendirmesi sigarayı özendirmesi... Ya da çok çarpık bir ilişki ortamını normalleştirmesi... Ha diyeceksin ki başka kanal var değiştir, tamam değiştir ama değiştirdiğin kanalda da çok şey yok yani...

Birgül: Ama mesela o bilinçli değiştirebiliyor ben bilinçliyim değiştirebiliyorum belki ama cahil insan değişmiyor ona cazip geliyor.

Nusret: Şimdi bana sordukları zaman ben derim çizgi film izlemeyi daha çok seviyorum yabancı film seyretmeyi daha çok seviyorum bizim dizileri hiç izlemek istemiyorum.

Merve: Ama medya dedi, artık bence şu zamanda bilgisayar internet daha etkili televizyondan çünkü hani artık millet televizyondan diziyi izlemiyor o yüzden hani internet daha baskın bence... Faydalı olabilir şöyle var şimdi izliyoruz belki o kişisel de olabilir ben mesela izlerken de televizyonda interneti kullanırken de hani her iki açıyı da değerlendiriyorum tamam kötü tarafını da görüyorum iyi tarafını da görüyorum değerlendirme açısından. Ama o kişiye bağlı. Ama şöyle bir şey var bir sürü siteler var bizim iyi olarak öğrenebildiğimiz okuyabildiğimiz bu kadar dünyayı görebildiğimiz o açıdan çok iyi. Nasıl kullandığına bağlı...

Reyyan: Ben mesela şeyi sevmiyorum televizyonda haber izlemeyi hiç sevmem internetten açıp okumayı daha çok seviyorum. Televizyonda mesela istediğin haber de var istemediğin haber de var ama internette açtığın zaman istediğine bakabiliyorsun ben o yüzden interneti daha çok seviyorum seçme şansım olmasını seviyorum.

Hayriye: Gençlerin hayatını mahveden en başta televizyondur. Televizyon bozdu teknoloji ilerledi daha yenileri gelince onlar da tamamen mahvetti gitti hiç gençlerde bir şey kalmadı zaten yani düzgün yapacakları bir şey yok tabi genelde demiyorum hepsini demiyorum seçmelidir çünkü oradan kimisi öğüt aldı daha kendini toparladı kimisi de tam cıvıttı artık girdi içine o şekilde onları etkiledi doğrusu öyle oldu ki anne baba onlara müdahale edemedi imkansız hale geldi o bildiğini yaptı bildiğini yaşadı. İşte bu kadar kadın ölmeleri cinayetler şeyler nedendir hepsi oralardan görülen şeylerden çıktı çıktı işte şimdi buraya geldi.

Nusret: Tabi medya aslında çok çok tehlikeli...

Görüşmeci: Hepinize çok teşekkür ederim.

EK 2.4. A4

Görüşmeci: Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

Nigar (A4, 32, psikolog, çalışıyor): Hacettepe Üniversitesi Psikoloji bölümünden 2004 mezunuyum, psikolog olarak çalışıyorum yaklaşık 11 senedir, 32 yaşındayım.

Emrah (A4, 26, üniversite öğrencisi, çalışıyor): 26 yaşındayım Önlisans öğrencisiyim, Sağlık Kurumları İşletmeciliği. Turizm ve Organizasyon işleriyle uğraşıyorum. 5 yıldır evliyiz, Allah kısmet ederse Haziran'da çocuğumuz doğacak.

Görüşmeci: "Aile" kavramı sizin için ne ifade ediyor? Hem genel olarak aile kurumu, hem de kendi ailenizle ilgili düşüncelerinizi anlatır mısınız?

Nigar: Eşim annem babam yakın çevrem. Ev de yuvamız yani. Ev deyince temizlik aklıma geliyor.

Emrah: Benim sıcaklık geliyor yani bütün günün yorgunluğunu evimde rahat bir şekilde atabileceğimi düşünüyorum. Eşimle birlikte aynı ortamı atmosferi paylaşacağım, bütün gün ondan ayrı kalmışım, eşime çocuğuma kavuştuğum yer.

Nigar: Yani ben daha fazla vakit ayırdığım için Emrah'tan evde, çünkü benden daha geç vakitte geliyor, benim için biraz daha sıkıcı ev açıkçası çünkü Emrah gelene kadar baya bir tek başıma vakit geçirdiğim yer oluyor.

Emrah: Geleneksel Türk ailesi yeniliklere açık değil gibi geliyor bana.

Nigar: Çok standart bir aile değiliz biz şu anda.

Emrah: Kendimizle kıyasladığımız zaman mesela biz biraz daha yenilikçiyiz, normal geleneksel Türk ailesine göre daha farklı düşüncelerimiz oluyor.

Nigar: Ama güzel yönleri de var geleneksel Türk ailesinin.

Emrah: Yani tabi ahlak yapısı olarak sonuna kadar geleneksel Türk ailesinin tarafındayız. Mesela biz çocuğumuzun eğitim öğretim durumundan olsun hani bunlara önem veren insanlarız mesela çocuğumuzun ismini bile bırakırken ilerde yurtdışında okuma olasılığını bile düşünüyoruz ona göre isim arıyoruz hani böyle bir aile yapımız

var ama tabi ahlak açısından Türk ailesine son derece uygunuz... Mesela giyim kuralları olur... En önemli huyum yani özelliğim benim giyim. Çok önemli.

Nigar: Ama yani bilmiyorum iş başa düşünce...

Emrah: Ama bu zamana kadar eşim de bir zorluk çıkarmadı bana bu konuda her zaman istediğim gibi zaten giyim tarzı da böyle seviyorum o yüzden dolayı eşimi takdir ediyorum. Kızım olursa da ona göre yetiştireceğim tabi ki de yani kendisine..

Nigar: Hiç sanmıyorum (gülüyor).

Emrah: Bence her ailenin yetiştirme tarzından kaynaklanır o. Ben kızıma giyimden kuşamdansa eğitimin öğretimin daha önemli olduğunu onlara ayıracağı vakti kendine ayırmasını tercih ederim. Tabi ki de çok yobaz bir insan değilim tabi ki de bakımlı olsun son derece bakıma ve şıklığa önem veren birisiyim hatta bakımsız olduğu zaman sinir olurum çünkü benim bildiğim Türk kadını her zaman bakımlı olur ama bakımlı olmak demek şu anki modern dünyanın trendine uyup da her tarafını açıp gezmek değil.

Nigar: Ya ben de katılıyorum görüşlerine de tabi Emrah'tan daha farklı biraz daha sanırım relax'ım ben Emrah'a göre diye düşünüyorum çünkü o bazı şeyleri biraz daha katı düşünüyor aile yapısı olarak. Hani kültürel olarak da farklı altyapılarımız var ama bir yandan da bakınca ortak noktaları biliyoruz yani ahlakta doğru olan nedir güzel olan nedir onun anlayışını savunuyorum ben daha çok.

Emrah: Benim fikrime göre sosyal medyadan kaynaklanıyor yani sosyal medya olayını chat olayına çevirmeleri... Sosyal medyayı sadece chat'ten ibaret görmeleri ve sosyal medyanın vermiş olduğu kolay ulaşımdan sanal ilişkilerden kaynaklanıyor. Çünkü eskiden sokakta kimse birbirini durdurup da selam merhaba hi hadi gidelim diye bir şey diyemezdi yani ama bu klavye başında çok kolay oluyor. Klavye başındakilerin de çok olması ulaşımın çok kolay olması bu bozuyor.

Nigar: Ya sadece o değil bence çünkü bana göre en baştan belli bazı konularda anlaşamamak fikir birliğine varamamak, kök ailelerin etkisi onlar biraz bir de tahammül sınırı...

Emrah: Bence eskiden bu kadar kolay ve rahat erişim olmadığından dolayı boşanmalar erteleniyordu bu erteleme belki çoğunda tekrardan mutlu bir birleşmeye de varabiliyordu varmayadabiliyordu ama bir şekilde ilerliyordu. Alternatifler çoğaldı herkes istediği zaman birini bulabiliyor. Bir de bayanların ekonomik özgürlüğünün de

vermiş olduğu, evet bu güzel bir şey doğru kullanırsan. Aslında sosyal medya ve internet olayı da doğru kullanırsan harika bir şey. Örneğin Facebook üniversite öğrencileri tarafından yapılan sonradan büyüyen bir firma artık oldu Facebook. Facebook'un yapım aşaması ya da kullanım amacı senin ilkokulda ya da ortaokulda lisede ya da daha eskiden görüşemediğin arkadaşlarını bulup onlarla iletişime geçmen çevreni çoğaltman artık bunda reklam amacıyla şirketlere de verdiler hani şirket sayfası kuruyorsun vs. reklamın oluyor, bu amaca hizmet etmek için kurulmuş bir site. Sen bunu daha farklı amaçlarla da tamam kullanılabiliyor açık çünkü alanı ama bu tarafa doğru kullandığın zaman işte bu yanlış kullanım oluyor. Sanal ilişkiler, işte hepimiz görüyoruz Face'te, birçok çapta farklı işlere hizmet edenler yada farklı şeyler bunlara da erişim sağlanabiliyor ya da bu amaçla kullanım sağlanabiliyor, ama kullanımı bu amaçla yapmasak, ya da biliyorsunuz bir ara MSN çıktı MSN'de webcam çıktı, örnek veriyorum mesela benim belli bir yaşa gelmişim çocuğum yurt dışında okuyor ya da orda çalışıyor ben mesela webcam'de çocuğumu görebilme imkanım oluyor bu ne kadar güzel bir şey, aslında biz bunu kullanalım bunu bu amaçla kullanalım diye yapılmış bir şey, ama neye dönüştü webcam? Sanal ilişkilere işte tamamen sapkınlık...

Nigar: Duygusal ilişkiler için kurulması bence çok mantıksız çünkü ilk izlenimin görerek olması gerekiyor o ipuçlarından internet bağlantıları maalesef şey yapmıyor. Arkadaşlık oluşturmak için olabilir ama benim internetten uzun süredir devam eden arkadaşlıklarım arkadaş gruplarım da var benim ama nedir hepimizin bir ortak faydası bir hobi etrafında olabilir bunlar bir elişi olabilir ya da kadınlar birbirlerine doğum öncesinde ya da hamilelikle ilgili fikirler veriyorlar bilgi paylaşımında bulunuyorlar ya da işte dizi grupları olabiliyor bazı hayran grupları olabiliyor onların paylaşımı açısından yeni sosyal ilişkiler kurulabilir ama sırf duygusal boyutta ya da cinsel boyutta bir ilişki kurmak amacıyla kullanılması çok tehlikeli.

Emrah: Evdeki rol ve sorumluluklarımızda günümüzün trendine uymak zorunda kaldık. Eskiden erkek evin bütün parasal konularıyla ilgilenirdi kadın bütün gün evde kalır evin sorumluluklarını üstlenirdi ama artık günümüzde tek maaşla ilerlemediği için yani rollerimiz aslında ortak oluyor. Eşim de ben de evin işte geçimini sağlamak için maddi yükümlülük ve sorumluluklarımız var, ev temizliklerimiz de ortak, yeri geliyor ben de yardım ediyorum.

Nigar: Ya Whatsapp'tan mesaj atıyoruz ev dublex olduğu için (gülüyor). Çok nadiren hani espri olsun diye...

Emrah: Bizim zaten küslüğümüz en fazla 2-3 dakika sürüyor bir de bizim ev dublex olduğu için mesela bazen küstüğümüzde biri yukarı çıkabiliyor bağırınca da olmuyor Whatsapp'tan mesaj atıyorum hadi gel aşkım diye (gülüyor).

Nigar: Yani öncelikle bence bizi model alacağı için bizim davranışlarımız çok önemli, ikinci olarak da işte medyaya maruz kalma düzeyini yine bizden model alacağı için o konuda bence baya bir radikal değişimlere gitmemiz gerekiyor diye düşünüyorum.

Emrah: Aynen yani medya organlarıyla yani bilmiyorum bir çocuğu yetiştirirken öyle sürekli bilgisayar başında yetişen çocuktan hayır gelmez bence.

Nigar: Anne baba bilgisayar başındaysa o da öyle olacak.

Emrah: Yani şimdi günümüzde şöyle oluyor anne baba yorgunluğunu özellikle büyük şehirlerde İstanbul gibi yerlerde vermiş olduğu aşırı stresi günün yorgunluğunu artık eşler birbirleriyle de atmıyor bir eş bir yerde bilgisayarda bir eş bir yerde bilgisayarda olunca çocuk da bu sefer ister istemez bilgisayarda büyümek zorunda kalıyor bu da bence çocuğu asosyal yapıyor çünkü günümüzde biraz gözlemliyorum evet şu anki çocukların çoğu asosyal hiçbir şekilde sosyal ilişkileri yok arkadaşlık kuramıyorlar. Biz sokakta top oynayarak büyüdük ben şu anda görmüyorum sokakta top oynayan bir çocuk. Bilgisayarın başında oynuyor o acı bir şey. Bence çoğu aile işine geldiği için kendileri de çünkü sosyal medyadan çıkmadığı için ya da internet âleminde onu kullanıyorlar. Zaten İstanbul gibi bir yerde çoğu aile güvenlikli sitelerde oturuyorlar, güvenlikli bir sitede oturan bir ailenin çocuğu o sitede oyun oynarken kaçırılma imkânı mı yüksek yoksa İstanbul'daki daha alt statüde yaşam süren insanların oturduğu sokaklardaki insanların çocuklarının kaçırılma ihtimali mi daha yüksek? Mesela farkındaysanız alt tabakada kalan insanların çocukları daha çok dışarıda oynuyor, üst sınıftakiler tamamen bilgisayarda...

Nigar: Bir de bebeklere büyürken bakıcılar bakıyor ya da annesi de belki bilmiyor, yemek yemiyor mama yemiyor ne yapacağız televizyonda reklam izlesin işte onla mama yesin bu tabi ki çok yanlış. Şimdi ben ilk aşamalarda annemden destek almayı düşünüyorum onun için de Kastamonu'da doğum yapmayı düşünüyorum annem de hani televizyon internet şudur budur o konulardan zaten oldukça uzak. Buraya

gelince bilmiyorum buranın kreşi var o açılırsa, 0-2 yaş arası diyorlar ama şu an 36 aydan itibaren başlayacakmış, kreş olursa işte ilk 6 ayda zaten izinden sonra yarı zamanlı çalışma hakkımız var, kendim bir şekilde bakmaya çalışırım büyüklerden destek alırım araştırırım yemiyor diye, sadece televizyon ile yiyecek diye bir kural yok yani ondan önce de çocuklar bir şekilde besleniyorlardı dikkatini çekecek farklı şeyler bulmaya çalışırım.

Emrah: Benim fikrim, aç olan insan eninde sonunda muhakkak yemek yer. Yani yemek yemiyor diye aferin hadi şunu izle al bunu ağzına yani bir saat yemeyecek iki saat yemeyecek üçüncü saat sen istemesen de bu sefer eliyle oturup yiyecek yani bu yemek konusunda üstelemeleri çok bana saçma geliyor işin açıkçası.

Emrah: Çalışan bayanın statüsüne bağlı (gülüyor). En büyük sıkıntısı çocuk olacağı zaman nasıl bakılacağı çocuğa nasıl zaman ayrılacağı en büyük sıkıntı bu başka bir sıkıntısı yok. Eş çalışıyorsa karşıdaki eş de üzerine düşen sorumlulukları yerine getiriyorsa ev konusunda ya da temizlik konusunda eşine yardım konusunda bir sıkıntı olmuyor.

Nigar: Yani evet biraz ev temizlik konusunda sıkıntı oluyor çalışınca onun dışında benim koşullarım çok da yoğun değil ama bazen kafa yorgunluğu oluyor bende çünkü insanlarla uğraşmak çok tüketiyor onun dışında hani fiziksel olarak çok aşırı yorulmuyorum zihin olarak yoruluyorum ben çalışırken. Mesela karşı komşumuz var ev hanımı o da aynı dublex ev hatta geçen Emrah'la da onu konuştuk yani nasıl temizliyor bu kadın evi hiç yardımcı falan da almıyor tertemiz evi de... Bizde de yardımcı yok da arada temizlik için ayda bir iki kere alıyorum...

Görüşmeci: Serbest zaman (ve çalışma) deyince aklınıza ne geliyor? Özellikle ev içerisindeki (aile içi) serbest zamanlarınızda medya teknolojilerinin yeri nedir?

Emrah: Hangi mevsim olarak? Evde serbest zamanımızda öncelikle uyku konusu çok önemli mecbur biraz fazla uyuyoruz. Eğer günü evimizde geçireceksek eğer yazsa mesela geçen yaz falan terasta mangal yaparız eşimizle dostumuzla. Arkadaşlarımızı muhakkak çağırırız gelebilecek olan varsa evimizde toplantı yaparız işte mangal keyfi olur ya da ne bileyim çay keyfi olur ama genellikle arkadaşları çağırırız biz.

Nigar: Kışın benim kendime ait hobilerim var onlarla bir şeyler üretmeye çalışıyorum sonra çok saçma diyip hepsini bir kenara atıyorum... İşte film seyrediyoruz...

Emrah: Evet film dizi... Televizyon değil. Filme de şu aralar başladık ondan önce de hep yabancı diziler izliyorduk biz. Belgesel izlemeyi çok seviyoruz bilimsel araştırmalar olsun fizik astronomi olsun...

Nigar: Ben insani konularda kültürel konularda seviyorum onlarda çatışıyoruz...

Emrah: Benim belgesele tahammülüm yok böyle çok seviyorum...

Nigar: Büyük makineler arabalar köprüler...

Emrah: İşte yeni yapılan mesela gelgit dalgalarıyla üretilen yeni elektrik sistemleri, yapım aşamaları nasıl olmuş bunları bayılıyorum izlemeye... Böyle yani eğitici şeyler izlemeyi daha çok seviyorum işin açıkçası...

Nigar: Çok ilgimizi çekiyorsa ya da işte diyelim ben seçtim Emrah'ın canı sıkıldı bu sefer cep telefonuna yöneliyor Whatsapp'la grupla ya da tersi durumda ben cep telefonuna yöneliyorum sıkıldıysak eğer sıkılmıyorsak izliyoruz.

Emrah: Çok nadir ama genellikle evde biz telefonlarımızı kaybediyoruz yani arkadaşlarım bazen arıyor diyor ki niye açmıyorsun niye duymadın unutmuşum üst katta yani aman yanımda olsun diye bir şeyim yok. Eşim de bazen mesela gün içerisinde arıyorum 3-4 kere cevap vermiyor korkuyorum aklıma bir sürü senaryo geliyor acaba merdivenden mi düştü acaba şu mu oldu Allah'ım bir şey mi oldu telefona cevap vermiyor unutmuş üst katta bir yerde yani öyle bir telefon bağımlılığımız yok. Akıllı telefonum dahi yok. Eşime almıştım bir sene önce falan... Ya mesela benim işle ilgili mutlaka gruplarım var ortaklarımla ilgili falan onlarla ilgi eğer aklımıza bir fikir işle ilgili yürütebileceğimiz bir şey geldiyse o an onu paylaşıyoruz yani iş yönelikli olduğu zaman konuşuyorum Whatsapp'tan zaten benim cihazım anca Whatsapp'a falan giriyor.

Nigar: Beni de dâhil ediyor ben de gözlemlemiş oluyorum yani Emrah nerde ne yapıyor...

Emrah: Evet beni oradan kontrol ediyor (gülüyor). Eskiden sohbet vardı yani biz mesela çocukken hatırlıyorum elektrikler kesilmişti bir gün mesela annem babam ben oturup bir bulmaca çözme falan bir yarışma başlatmıştık aramızda mesela saatlerce yeni üretmiş olduğumuz oyun üzerinden ilerlemeler yaptık güzel vakitler geçirdik. Ya

da ne bileyim eskiden mesela Keloğlan filmleri olurdu onları hep birlikte açardık konuşulurdu o filmler üzerinde ama şu anda öyle bir şey yok. Fakat şu da benim dikkatimi çekiyor eski jenerasyon yeni jenerasyona tamamen ayak uydurmuş durumda. Bir yandan da biliyorsunuz *Turkcell*'de üst yönetici olarak çalışıyorum şu anda iletişim sektöründe de bulunuyorum, yani bakıyorum 55-60 hatta 75 yaşa kadar var ellerinde akıllı telefon, amca bile diyemiyorum yaşından dolayı, dede diyorum, şarjı bitmek üzere diye kıyamet kopartıyor ay diyor bunu şarja takın benim *Facebook*'um bilmem nem var diyor. Ya ben böyle şaşkınlık içerisindeyim yani belki o iki jenerasyon geri. Şimdi ben bu iki jenerasyon geriyi bu yeni jenerasyona bu kadar ayak uydurmuş görüyorken yeni jenerasyonun yaptıklarını çok masumane bulmaya başladım. Yani onların zamanında olsaymış bu imkânlar onlar çok daha felaket işler yapardı bence.

Nigar: Ya şimdi Emrah'ın görüşlerine birazcık katılmıyor gibi olacağım çünkü eskiden televizyon vardı herkes tamam sohbet de ediliyordu ama televizyon etrafında toplanılıyordu yani o da medyanın bir unsuru sonuçta. O jenerasyon için şu an televizyon yine aynı önemi taşıyor, ondan önce tabi radyolar vardı anneanneler dedeler döneminde ama o zaman işler de daha çoktu işte yapılması gereken köyde yaşantıdaki işler şimdi dediği gibi benim babam da mesela Facebook kullanıcısı oldu.

Emrah: Ama senin babanın elinde akıllı cihazı yok yani benim şarjım bitti diye koşan bir insan değil yani eski jenerasyonun şu anda yeni jenerasyonu şu anda fazlasıyla solladığını düşünüyorum. Yani baban binde bir Facebook'a giriyor.

Nigar: Ulaşımı çok kolay, ses oluyor yalnızsan eğer, mesela Emrah olmadığı zaman en azından bir şeyler açıyorum ses oluyor yani müzik açıyorum en kötü Youtube'dan falan sevdiğim müzikleri, yalnızlığa karşı çok faydalı, böyle...

Emrah: Bu konuyla da ilgili aslında güzel bir fikrim var benim. Şeyi düşünüyorum yani internet ortamında örnek veriyorum belki 90'larda 80'lerde bir kıyafet alacağın zaman evinde bir mağaza bulamıyordun, şimdi mağazalar evinde sahil evinde çarşı evinde arkadaşların evinde her şeyin evinde sanatçıların bile evinde yani tamamen ulaşım kolaylığı bundan faydalanmak güzel bir şey. Bu insanların dışarı çıkmasını engelliyor zaten hatta teknoloji ile ilgili belgeseller izlediğimi demin de belirttim zaten, daha farklı ilerlemeler şu anda kat ediliyor, gözlüklü internete bağlantının söz konusu olacağı söyleniyor hani tıpkı bir çarşıda yürüyormuşsunuz hissini tamamen bütün duygularını hissedeceğini beyne o nöronlara ileteceğini, hatta

diyorlar ki sizin yerinize sen çalışıyormuşsun gibi ama yatarak çalışacaksın işe öyle gidiyorsun gibi böyle çok uç noktalarda da teknoloji ilerliyor. Şu anda böyleyse bence o durum söz konusu olduğu zaman daha da kötüye gidecektir.

Görüşmeci: Televizyon mu, internet mi?

Nigar: İnternet.

Emrah: İnternet yani, ulaşım rahatlığı var.

Nigar: Seçim şansı var.

Emrah: İşimle ilgili herhangi bir sorunumu hemen oradan çözümleyebiliyorum güncel haberleri aslında şu anda medyanın saptırılmış haberlerinin doğrusunu oradan öğrenebiliyorum daha güvenilir medya açısından. Ya da bir hastaneye...

Nigar: Televizyona bağlı zaten bizim internetimiz.

Emrah: Akıllı televizyon... Ama telefon tabi daha rahat oluyor. Tabi o çok önemli yorucu ama acil durumlarda daha rahat oluyor mesela bazen bir hastane falan bakman gerekiyor ya da kayboluyorsun yol bulman açısından telefon daha faydalı. Televizyonu zaten üreticisi ilk çıkaran Amerika kendi ürettiği şeye aptal kutusu diyorsa bence de aptal kutusudur.

Nigar: Öyle ama o kadar videoya da aptal kutusu dediler benim büyüdüğüm zamanlarda çok tehlikeli kabul ediliyordu ders çalışamaz falan diye. Bizim eve video alınmamıştı normalde 80lerde herkesin vardı e şimdi bakıyorum internet tam tersi çocuğun ders çalışmasına yardımcı ama bakıyorum gelen hastalara çocuklara internette ders çalışmıyorlar oyun oynuyorlar.

Emrah: Telefonun olmasının en güzel yani iş sahipleri için vazgeçilmez bir şey olması. Şu anda büyük işletmeleri olanlar kameralarının IP'lerini telefonlarına bağlayıp adam tatildeyken bile işçilerini oradan gözetleyebiliyor ya da seyahat halindeyken ya da ne bileyim bir emlak sektörü için dışarıdayken bir müşterin arasa evi hatırlayamıyorsun hemen bakıyorsun verdiğin ilana falan... Bu açılardan faydalı...

Nigar: Bir Ipad var ama kullanmıyoruz, e-kitap okumak için kullanıyoruz.

Emrah: Bir televizyon var bir tane daha var ama onu kullanmıyoruz o eşimin bekârlıktan kalan bir televizyon öyle duruyor.

Nigar: DVD çalar var onu da kullanmıyoruz.

Emrah: Yani bir televizyon iki cep telefonumuz var ama.

Nigar: Bir radyolu bir şey var en son geçen sene falan kullanıyordum radyosunu radyolu müzik çalar vardı...

Emrah: Eşimde bir huy var sadece ortam sıkıcı veya istediği gibi akmıyorsa o sırada da muhakkak internetle uğraşmak zorunda ama internette uğraştığı şeyler zararlı değil tabi ki de bilgi amaçlı yani kendi sektörüyle ilgili bilgilere ulaşmak için ya da sektörüyle ilgili gruplara ulaşmak amaçlı. Eğer bulunduğu sosyal aktif ortam işine gelmiyorsa elinde o akıllı denen mereti görebilirsiniz yani herhangi bir psikologlarla iletişim halindedir meslektaşlarıyla falan bir anda kopar. Bazen bu beni sinir ediyor çünkü bu sefer de arkadaşlarım diyor eşin psikolog ama hiç sosyal değil...

Nigar: Kim diyor onu?

Emrah: Diyen zamanında oldu yani... Ama bunu biraz azalttım bunu fark ettim ama biraz daha azalttım nasıl azalttım eşimin daha çok sevebileceği konulara yönelerek azalttım yani.

Nigar: Emrah'ın bir süre ilgisini çeker sonra bırakır ama elektrik kesilince çok yoksunluk belirtileri sergiliyor.

Emrah: Benim yoksunluk belirtim elektrik. Yani elektrik kesildiği an sanki benim pilimi çekiyorlar sanki, çünkü müzik dinleyemiyorum ne bileyim bir belgesel izleyemiyorum e karanlık el feneriyle kitap okumak zor ama gündüz olsa da ben sıkılırım ya elektrik yoksunluğu var bende elektrik önemli bir şey... Ya kombin çalışmıyor ya (gülüyor).

Emrah: Asosyal yapıyor. Sanal âlemde sosyal yapıyor, reel alemde asosyal yapıyor desek daha doğru olur.

Görüşmeci: Peki sizi birbirinizden uzaklaştırdığını düşünüyor musunuz?

Emrah: Yoo bizim öyle bir sıkıntımız yok.

Nigar: Yok yani birbirimize zaman ayırmamız gerektiğinde şey yapıyoruz.

Emrah: Orada önemli olan ulaşılabilirlik her şeye ulaşılabilirlik. İlişkiler açısından giyim açısından her açıdan...

Nigar: Bana arkadaşlarım önermişti taa 2007'de, arkadaşlarım hep oradaydı bir etkinliğe gidiyorduk mesela Rock'n Coke'a gidiyorduk resimlerimizi koyuyorduk oradan birbirimizi etiketliyorduk o zamandan beri öyle devam etti. Şimdi bütün ailemiz sosyal çevremiz arkadaşlarımız herkes orda silmek için de aşırı bir sıkıntı yaratmıyor ki

silelim. Bir kere kızmıştım Emrah'a evlenmeden silmiştim tüm hesaplarımı gerçi... Sebebi biraz özel...

Emrah: Ne zaman ben hatırlamıyorum bile?

Emrah: Bana elektrik varsa sıkıntı yok... Işığım olsun yeter.

Nigar: Ya televizyon da olmasa sıkıcı olurdu Emrah dürüst ol yani...

Emrah: Ya sizin sormuş olduğunuz soru o kadar şeye gidiyor ki şimdi bütün hazları tatmışsın ondan sora diyorsun ki bu hazların hepsinden yoksunsun. Şimdi tatmış olduğu şeyden yoksunluk muhakkak her insan çeker bu zaten psikolojide var sen daha iyi bilirsin.

Nigar: Evet ama mesela biz bir dönem internet hiç açmadık baya bir zaman ha ama ne yaptık onun yerine radyo açıyordum radyo dinliyordum çok dayanılmaz değil yani sıkıcı da olmuyor aslında yapacak bir şeyler buluyoruz bir şekilde ben buluyorum en azından yani elektrik gidince ben canım sıkılmıyor Emrah kadar yani...

Emrah: Ben bir ara bir ay Facebok'umu açmamışım geçenlerde onu fark ettim yani. Turizm sektörüyle ilgili yeni ataklarımız olduğu için girmeye başladım ama bir baktım bir aya yakın hiç girmemişim.

Nigar: Ben de hiç paylaşımda bulunmuyorum nerdeyse yani çok nadiren bazen bebekle ilgili falan...

Emrah: Ama şunu da belirteyim şimdi hani bu kadar çok sosyal medyaya düşkünlüğümüz olmaması sosyal medyada bizim aktif olmamamız anlamına gelmiyor, aksine orda çok büyük bir çevrem var çok büyük aktifim orda yani sosyal medyada tanımadığım insanlar bende ekli değil ki buna en üst statüdeki insanlar sanatçılar da dâhil hepsi benim muhakkak görüşmüş resimler çektiğim hala görüşüyor olduğum insanlar hani bu derecede aktifim şimdi röportaj sırasında şey sanabilirler Facebook'a bile bu kadar sık girmiyorlarsa bunlar aktif olmayan insanlar falan diye düşünebilirler ama son derece aktifiz o konuda. Eşim bir ara placebo grubunun Türkiye temsilcisiydi internette dimi ispanyaya gittin placebo grubuyla resimlerini çektirdin Türkiye'ye gelmesi için internette bir sürü aktivitelerde bulunduk. İnternette çok bağımlılığımızın olmayışı çok pasifize olduğumuz anlamına gelmiyor yani...

Nigar: Ama eskisi kadar aktif değiliz yani harcamıyoruz çok zaman harcamak gerekiyor. Ortak zaman kaliteli zaman geçirmek o da teknolojiden belki arınık zaman geçirmek sohbet etmek, teknoloji varken de olabilir aslında. Uzaktasındır ben işteyim

Emrah işte bir şeyler konuşuruz. Yüz yüze konuşurken boşa gidebileceğini düşündüğüm şeyleri Whatsapp'tan yazıp çok güzel amacıma ulaşabiliyorum.

Emrah: Şey anlamında da güzel hani bunu önerebilirim eşinizle ya da erişkin çocuğunuz varsa bu cihazları kullanıyorsa yüz yüze konuşamadığınız konuşmaktan çekindiğiniz şeyleri aslında klavye üzerinden daha rahat konuşabiliyorsunuz sözcüklere dökebiliyorsunuz kendinizi daha doru anlatabilme imkânı sağlıyor size. Eşinizle ilgili sorunlar vs. ile ilgili oradan bağ kurmak gibi bir yararı var yani.

Nigar: Çocukla ilgili endişelerim var bilmiyorum iyi bir model olabilecek miyiz ne yapacağız nasıl göreceğiz... Çocuktan sonra televizyon bir yerde internet bir yerde çocuk bir yerde... Ona ulaşımı olacak o çocuğun illaki o da girmek isteyecek çevresindekilerden görüp artı bilgisayar oyunlarının olumsuz etkileri var deniyor ama bazı bilişsel becerilerde de daha fazla gelişmeyi sağlıyor. Bizim beceremediğimiz şeyleri bizim zamanımızda çünkü o yaş grubunda maruz kalmadığımız o görsel uyaranlara ya da işte koordinasyon becerilerine o çocuklar şu anda sahip o yüzden mesela şu an bizim ölçtüğümüz zeka ölçütleri çok işlevsel kalmıyor yeni nesil çocuklar için. Ha çocuğu ben internetten uzak büyütebilirim diyemem çünkü o zaman diğer çocuklara karşı biraz 1-0 geride başlamış olur. Ama onun dozunu ayarlamak da çok zor, çünkü çocuk yani onun bir sınırı olmayacak yani model olmak da çok zor zaten ebeveyn olmak başlı başına büyük bir zorluk, ama diğer sağlık endişelerim yanında bu biraz daha alt düzeyde kalıyor. Önce sağlığı fiziksel ve ruhsal sağlığı önemli tabi ki.

Emrah: Şimdi evinde herhangi bir şeyin çok fazlasını bulundurmadığın zaman bu çocuk bunlara alişmış olarak büyümeyecek diye düşünüyorum. Yani şu anda günümüzde böyle bir olgu var insanlar arasında birbirilerinin evlerine misafirliğe gittikleri zaman bile ilk önce teknolojik aletlerine bakıyorlar ay kaç bilgisayarı var ay kaç Ipad'i var ay kaç makinesi var...

Nigar: Wifi şifren ne (gülüyor).

Emrah: Wifi şifren ne... Mesela bizim evimizde o kadar çok teknolojik aletler yok bazen arkadaşlardan duyuyorum işte koca psikolog adam bir yerde çalışıyor evlerine doğru düzgün işte sosyal medya aletleri yok vs...

Nigar: Ne biçim arkadaşları var bunun ya...

Emrah: Benim görüşüme göre yani bir bilgisayar yetiyor yani daha fazla her aile başına bir Notebook bir Ipad her aile başına bir şey... Eğer bunu yapıyorsan o

zaman çocuk doğduktan sonra da ona da bir Notebook bir bilgisayar bir Ipad alacaksın... O zaman çocuklara doğum hediyesi olarak bir üçlü bir set verebilirsin hoş geldin al sana Ipad can... (gülüyor) Peki bu çocuk bunla büyüdüğü zaman? Ama mesela 8-9 yaşına kadar normal bir statüde büyürse zaten 9-10 yaşından sonra çocuk ona bağımlı olmaz diye düşünüyorum.

Nigar: Yani özendiriliyor ama çocuklar...

Emrah: Özendirici evet tamamen kısıtlamayacaksın ama mesela faydalı olduğu şeyler de var tamam kullansın mesela çocukken de faydalı olduğu şeyler var eşimin dediği gibi görsel koordinasyon açısından olsun zeka açısından olsun bu tarz şeylere yönelik oynatabilirsin belirli bir saat...

Nigar: Çok kontrollü olması lazım ama...

Emrah: E şimdi benim elimde bir makine var bir de çocuğumuz oldu diyelim üçümüz bir makineden bağlanamayacağımıza göre... Mecbur bu iş sırayla olacak di mi... Benim için bir sıkıntı yok yani ben odanın bir kenarına koyarım kapıyı kitler çıkarım istediği kadar zırlasın iki saat sora susacaktır yani... Ya ben ona ağlıyor diye her oyuncağı verirsem...

Nigar: Baştan bazı sınırları çizmek lazım yani o sorunlar oluşmadan o noktaya gelmeden... Orada illa ki bir yerde ağlıyor ilk başta ödülleniyor ondan sonra o bir koşullanıyor pekişmiş oluyor...

Emrah: Normalde çocuk deyip geçmeyin çocuk doğduğu andan itibaren özellikle ilk 3-4 yaş senden benden daha akıllı çünkü üst ve alt beyinlerin arası açık. Mesela adam kullanmayı çok iyi bilir'kıskançlığı çok iyi bilir, aslında o sırada ağladığı zaman vay benim çocuğum ağlıyor diye Ipad'i eline verirsen o her seferinde ağlayacak. Normalde bilim insanlarının da alt üst beyinleri arası açıktır kapanmamıştır aradaki tek fark o. 3-4 yaşından sonra o aradaki şey kapanıyor o zaman normal insanın IQ'suna zekâsına dönüşüyor. Bu da çocukken Allah-u Teâlâ'nın işte kendini savunma mekanizması olabilsin diye... Süper zekâ olarak çıkardı çocuk. Bunları göz önünde bulunduran yani mesela deneyedebilirsiniz bir şey istediği zaman hangi taraf evet diyorsa çocuk artık hep o taraftan istemeye başlıyor çünkü biliyor bu taraf bana hayır dedi... Bu ne demek bu çocuk zekâlı demek yani bu çocuk akıllı demek. Bana bilgisayar için ağlayan çocuğa ben sussun diye veriyorsam bir dahakine yine ağlayacak bir daha ağlayacak bu sefer hiç susmayacak en iyisi mi ilk iki üç gün zırlasın ondan sonra

bakacak ki bir fayda etmiyor isteyebilir miyim girebilir miyim mevzusu olacak ondan sonra...

Nigar: Tabi ki bizim de hatalarımız olur yani...

Esra: Çok teşekkür ediyorum.

EK 2.5. A5

Görüşmeci: Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

Oğuz (A5, 61, lise mezunu, emekli): Yaşım 61. İşim emekli. Lise mezunuyum.

Nilay (A5, 28, üniversite mezunu, çalışmıyor): 28 yaşındayım, üniversite mezunuyum İşletme Fakültesi. Çalışmıyorum.

Hamiyet (A5, 63, lise mezunu, ev hanımı): 63 yaşındayım. Ev hanımı. Lise.

Görüşmeci: "Aile" kavramı sizin için ne ifade ediyor? Hem genel olarak aile kurumu, hem de kendi ailenizle ilgili düşüncelerinizi anlatır mısınız?

Hamiyet: Güven, birbirine bağlılık... Aile küçük kendi aramızda yani anne-baba çocuklar topluluğu gibi bir şey. O topluluğun içinde her şey var dayanışma var güven var sevgi var yani benim aklıma her şeyden önce sevgi ve güven gelir aile içinde yani. Ha aile şekli eskiden olduğu gibi mi hayır. Eskiden daha bir, şimdi saygı diyeceğim saygı tabi ki var da yani saygı korku anlamındaydı biraz da yani. Çok fazla büyüklerle konuşamama her şeyi anlatamama. Şimdi mesela kendi ailemizde açıklık var yani herkes her şeyi istediği gibi konuşabiliyor sevgi var bizim ailemizde arkadaşlık var. Benim için bu güzel yani geçmişteki o aileler için bir şey söyleyemem ama o zaman o şekilde idi ama güzel olan bu. Geçmişte insanlar çok fazla tamam onlar da birbirlerine çok bağlıydılar ama büyüklerle istedikleri gibi konuşamadıkları için çok fazla bir iletişim kendi aralarında olmuyordu yani. Ama şimdi böyle değil şimdi saygı çerçevesinde herkes birbiriyle saygısızlık etmeden ama her şeyi konuşabiliyor yani güzel olan bu bence.

Nilay: Geçmişe göre çok fark var canım artık modernleştik yani. Yani en ufak bu iletişim konusunda konuşma biçimi olarak bile eskiden öyle babayla falan çok rahat konuşmak yoktu ama artık var her konuda herkes istediğini açık açık söyleyebiliyor. Yani bizim ailemiz de bence çok sosyal kendi arasında güçlü bir iletişime sahip bir aile. Aile deyince güven ve samimiyet hissettiriyor özellikle de güven yani.

Oğuz: Valla her şeyi söylüyorlar nebiliyim ilave edecek fazla bir şey yok ama bana göre işte o ailedeki bağları biraz televizyon bozdu eldeki o telefonlar bozdu. Yani

işte teknoloji olayı işin içine girince aile içindeki hoşsohbetler muhabbetler birazcık azaldı ama bu sevgiyi azaltıyor mu yok değil. Ama yani eskiyle orantılı bu farklılıklar onun bedeli herhalde. Teknolojinin vermiş olduğu bu çağın imkânları insanları biraz daha robotlaştırdı. Eskiden her şeyi elde etmek için emek sarf edilirdi şimdi her şey hazır. Evindeki yemek bile o şekilde yani. Muhabbet edecek fazla konu kalmadı çünkü hanımlar dışarıda çalıştığı için eve saatinde zor yetişiyor. Yemek yapmaya vakti yok hadi şuradan bir şey söyleyelim yiyelim. Ama evvelden hanımlar birbirleriyle yemek tarifleri alırdı sohbetler oldu... Farklılıklar var yani... Kötü mü değil, bugünkü koşullar böyle, eski koşullar daha farklı... Yani daha evvelki yıllarda rahatsız olunmuyordu ama evde emekli olduktan sonra yapacak bir şey kalmadığı için bu işlerden dolayı biraz rahatsızlık hissediyoruz etmiyoruz değil.

Nilay: Yani doğru ama beraber vakit geçirmekti galiba... Bence şu an daha az vakit geçiriliyor aslında ailelerle çünkü o modernleşmeden bahsettiğim gibi... Çocuklar dışarıda sosyalleşmede, anne babalar evde kalmış vaziyette... Hani akşamdan akşama görüşüyoruz düzenine döndü eskiden mecburen herkes evdeydi toplu oturuluyordu, belki konuşulamıyordu ama herkes birlikte oturuyordu, şimdi öyle bir sıkıntı var.

Nilay: Günümüzde tahammül yok.

Hamiyet: Saygı yok birbirine.

Oğuz: Kanaat yok. Her şeyin daha iyisi var. Herkes en iyisine sahip olmaya çalışıyor doğal olarak insanın doğasında var ama eski insanların biraz kaderci olması o da ayrı bir handikap. Şartlar zorluyor hanımlar da bu işin içine ortak olduktan sonra kendi ayakları üzerinde durduktan sonra aynı eve ben de mücadele veriyorum dediği için midir... Veya sevgileri biraz yüzeysel olduğu için midir... Biraz egoistlik var o işte...

Hamiyet: Bence ekonomik bağımsızlık hanımlarda da eskiye nazaran çok fazla. Bir de demin söylediği gibi yani insanların birbirine tahammül etmesi belki işte o yaşam şartlarından dolayı biraz daha zor. Şimdi bir de toplumumuzda bence eski alışkanlıklarda hanımlar biraz ikinci planda kaldığı için, beyler şimdi, o değişti tabi hanımlar da birinci plana geldiği için beylerin o yüzden biraz sıkıntıları var herhalde, adapte olamıyorlar...

Oğuz: Çünkü kendi ailesinde görmediği şeyleri eşinde görmeye başlıyor o da ona belki birazcık garip geliyor eşi de onun düşüncelerini paylaşmayınca uyumsuzluklar

oluyor, sevgi ortadan kalkıyor. Bir de işte hırslar giriyor işin içine, zevkler karışıyor, herkes maddiyatta boğuluyor...

Hamiyet: Bencillik... Bağımlılık yok zaten insanların artık eskisi gibi birbirine bağımlılığı yok... Yani bağımlılık ancak çok sevgiyle olur tahammül edersin bağımlı olursun ama şimdiki bağımlılıklar öyle değil... Hele ekonomik şeyi yoksa hanımın o bağımlı bir anlamda ama çalışan hanımlar için pek fazla söz konusu değil. Bir de bence ayrılıklarda her iki tarafın da özellikle erkek tarafı ağır basıyor şimdi de görüyoruz zaten şiddet olayları var. Belki biz kendi etrafımızda görmüyoruz ama bu toplumda çok büyük şiddet var. Eskiden de babanın çocuklara olan şiddeti vardı şimdi öyle bir yerde yetişmiş bir erkeğin hanıma karşı şiddeti oluyor yani bunlar evliliği zaten... Şiddetle evlilik olmaz zaten. Bir de insanlar bir bakıyorum ben âşık oldum diyor evleniyor yani insanlar birbirini tanımadan evlenirse ondan sonra bir sürü sorunlar çıkıyor. Ya saygı önemlidir bence birbirine saygı duyuyorlarsa yani herkes birbirinin eşiti değildir yani illa farklılıklar olacak ama ortak bir nokta bulunması lazım ve ona tahammül edilmesi lazım maalesef şimdi o tahammül yok yani böyle olunca da...

Nilay: Bence ilişkiler şu an çok yüzeysel eskiye göre ve insanlarda kaybetme korkusu da yok çünkü eskisi kadar ayıp yok günah yok saklama yok dolayısıyla bugün senle yarın onla çok önemli değil hani evlense de çok önemli değil boşanmak da çok kolay artık bir ilişki yaşamaya döndü evlilikler de dolayısıyla da işte söyledikleri gibi bir sürü faktörlerden ötürü çok kolaylaştı ve basitleşti aile kavramı da şu an bence hani Türkiye'de zaten yok. Ya çok işte sıkı "elimden kaçırmıyım"ın peşinden koşan insanlar var ya da birbirinden hiç alakası olmayan iki insan evleniyor biri bir gün orda biri bir gün orda yani çok eskisi gibi bir aile düzeni yok. E çalışma olduğu için, çocuk var ama çocuk kimde büyüyor o da belli değil. Yani o yüzden bence eski aile şeyi yok yok öyle bir tanım.

Oğuz: Karşılıklı ailelerin de çocuklara rahat davranmaları yani sen ne diyorsan ben arkandayım kızım veya oğlum diyebiliyor şimdi aileler. Eskiden mesela ailesinden çekinirdi eşinden ayrılmak istese geri dururdu bir ortak nokta bulmaya çalışırdı filan şimdi bunların hepsi kalktı. Bu da işte çağ oluyor. Bu aile kurumunu zedeleyen bir şey... Biraz da modernleşme... Bunlar çok geniş kapsamlı çok açılabilecek konular... Hep nedenleri var sebepleri var...

Hamiyet: Yani şimdi doğruyu söylemek lazımsa bizim evde öyle çatışma ortamı falan olmuyor ama fikir ayrılığı her yerde olur. Yani karşılıklı konuşursun onun ortak bir yerini bulursun yani. Valla bence en önemli olanı ailedir. Yetişme aslında oradan başlar. Tabi ki okul, iyi bir okul, hatta iyi bir öğretmen de o çocuğa çok şey gösterir öğretir.

Oğuz: Okuldan ziyade öğretmen bence.

Hamiyet: Ama medyayla ilgili olarak tamam çocukların oradan etkilendikleri çok şey var ama çocukların yani bir ailede bence her türlü programı büyüme çağında olan bir çocuk seyretmemeli. Yani orda bulursa eğer çocuklara uygun eğitim programları şunlar bunlar onlar seyredilirse olur ama kalkıp da herhangi bir filmi küçük yaşta bir çocuğun seyretmemesi lazım. Bilmiyorum ne kadar yapılabilir ama... O da ailenin kontrolünde olmalı çocuk bilemez onu yani.

Nilay: İşte yetiştirmek o zaten yani ilgilenmek anne baba olarak.

Oğuz: O ailenin eğitimiyle de ilgili bir iş. Anne baba yani ilk önce çocuğa o eğitimi altyapıyı verebilmek ondan sonra bunun devamı da okul, okulda da öncelikle öğretmen ve arkadaşları. Bunlar o çocuğun gelişmesinde çok büyük bir etken... Medya kullanan çocuk oradan hiçbir şey almıyor oyun oynuyor. Eskiden biz sokakta oynardık şimdi onlar hafızasıyla eliyle gözüyle oynuyor. Ben mesela bilgisayar kullanamıyorum beş yaşındaki çocuk tıkır tıkır açıyor. Televizyon bozulduğu zaman ben ayarlayamıyorum çünkü bizim zamanımız da yoktu fazla üstünde durmadık öğrenmedik ama şimdi çocuklar gerçekten 5-6 yaşında çocuk telefon açıyor bu da eğitim bir yerde ben öyle diyorum artık.

Nilay: Bence medyanın çocuklara çok büyük bir katkısı yok zararı var.

Oğuz: Katkısı yok ama beynini geliştiriyor.

Nilay: Tamam evet zekâ olarak belki pratikleştiriyor.

Oğuz: Günün şartlarına uygun olarak büyüyor

Nilay: Bence tek katkısı hayal gücü.

Oğuz: Yani boş yetiştiriliyor bir yerde yani bizim örf adetlerimize kültürlerimize göre farklı tamamen zıt o yönden baktığınız zaman ama bugünkü koşullarda da öyle yetişmesi gerekiyor.

Hamiyet: Çocuklar yalnızca medyadan görerek küçük yaşta sevgili edinmiyor. Bizim zamanımızda da vardı onlar yani...

Oğuz: Dile dökülmezdi ama...

Hamiyet: Evet herkesin vardı yani iyi kötü bir arkadaşı falan ama çok küçük yaşlarda çocukların yani ilkokulda arkadaşlarının olması bence sakıncalı değil onların sevgiden şundan bundan anladıkları yok yani o yaşlarda ama çocuklar bence kendi yaşdaşlarıyla vakit geçirmelidirler televizyondan daha fazla ama televizyon da tabi daha çok eğitici olarak seyretmelidirler veyahut bazı oyunlar ama şimdi bilgisayarda oyun oynuyorlar çocuklar bence çok gereksizdir yani.

Nilay: Ama işte şimdi çocuklar yalnızlaşıyor arkadaş edinemiyor.

Hamiyet: İşte onu diyorum yani...

Oğuz: Tek başına evin içinde büyüyen çocuk ne olacak bir şekilde arkadaş edinecek yok sokak kültürü denen bir şey vardı yok o...

Hamiyet: Eskiden hep beraber oynarlardı şimdi yok hep beraber bir araya da gelseler herkesin elinde bir tablet var onlarla oynuyorlar yani...

Oğuz: Sen beni geçtin ben seni geçtim... Büyük şehirde yaşadığın zaman şehir kültürü bu şekilde... Kasabalarda köylerde böyle bir olay yok...

Hamiyet: Hayır ama o çocukları eğer birbirinden ayrı tutup eve kapatırsan sonra bir şekilde dışarıda o tehlikeler daha fazla olacak...

Oğuz: Zorunlu oldu ama...

Hamiyet: Ya şimdi burada şey var yani kız ve erkek yani şimdi kızlarla bir arada durmasın çocuğum okul olsun veya işyerinde olsun toplumda olsun bunların hep beraber olması lazım yani sen bir şeyi ne kadar saklarsan ona karşı ilgi çok daha fazla yani o çocuk illaki kendi yaşdaşlarıyla vakit geçirseydi kendi yaşdaşlarıyla beraber olsaydı o aileler bence çocuklarını kontrolden ziyade kime hangi aileyle görüşüyorsa onları tanısaydılar o dediğiniz tehlikeler o kadar fazla olmazdı yani. Farkındaysanız bu türe ait cinayetler falan hep kültür seviyesi düşük okumamış veya ailesinde görmemiş kesimde oluyor. Yani belki insanlar biraz daha sık eskide yoktu bu kadar mesela ama insanlar çok daha fazla sıkı birbirlerinden herkes herkesi tanıyordu çocuklar da birbirini ama bu kadar cinayetti şuydu buydu çocuklara yönelik o kadar korku yoktu ki bizim çocukluğumuzda yoktu yani ama şimdi bu şekilde korkuyu göz önünde bulundurur da çocukları evde tutarsak bence toplumdan uzaklaştırır o şekilde bir yaştan sonra zaten topluma girecek o tehlikeye yine maruz kalacak daha da fazla kalacak yani...

Oğuz: Ruhsal sorunlar yaşayacak ondan sonra...

Hamiyet: Onun için bilmiyorum yani çocuklar bir şekilde birbirileriyle beraber olmalıdırlar düzgün yerlerde bence. Bir de anneler babalar çocuklarının görüştüğü kişilerin ailelerini bilmeliler yani. Çocuk arkadaşıyla buluşacak onun evine gidecekse o aileyi tanımalısın bence. Şimdi küçük bir çocuğum olsa kendi bahçemde bırakırım ama onu ben bir yerde bunlara da yapıyordum kontrol ederim. Ona göstermeden bir şekilde kontrol ederim yani.

Nilay: Zaten olay orda başlıyor bence şimdi anne babalar uğraşmıyor.

Oğuz: Ama şimdi anne baba da çalışıyor dışarıda.

Hamiyet: Valla zaman ayıracaksın Oğuz yani...

Nilay: O çok tartışılır o zaman çocuk sahibi olmayacaksın öyle bir şey yok yani...

Oğuz: O da ayrı bir olay işte hafta sonu ancak o işi yapabiliyorsun dolayısıyla o çocuk da sabah okula gidiyor akşam geliyor evde ebeveyn olarak bir büyük varsa karşılıyor işte yediriyor ediyor veyahut da evde biri varsa bakıcılardan birisi bilmem ne bir şey yapıyor işte ödevini yap bilmem neyini yap bitiyor. Ancak anne baba da hafta sonu işte parka götürüyor yeni moda sabah kahvaltısına götürüyor... Yani başka bir şey yok bunlar şehir hayatı oldu yani... Ama Anadolu'da yaşamış olsan bir kasabada olmuş olsan çok daha farklı olur bu şehir baskısı bence büyük şehirde yaşama baskısı. Bir şeylere belki çok iyi sahip oluyorsun ama bence eskiye göre de çok şeyi kaybetmiş durumdayız biz o yönden çok şanslıyız yani biz onları yaşadık çünkü. Sokak kültürü denen bir şey vardı şimdiki çocuklar onların hiçbir şey bilmiyor sokakta oynanan oyunları bilmiyorlar.

Nilay: Sokak şiddeti var şimdi...

Oğuz: Şimdi farklılaştı işte o da işte televizyonda gördükleri filmlerden esinleniyorlar. Bir ara gazete yazıyordu ya Kurtlar Vadisi'ndeki adama özeniyormuş lisedeki çocuklar, sen de söylüyordun...

Nilay: Evet bizim dönemimizde de öyleydi zaten. E oyunlar da öyle zaten bir tane sevimli bir oyun göstersenize çocukların oynadığı işte savaş yok kurgu tabi canım yani hep böyle yok tim oluyor yok bilmem ne oluşturuyor başka bir şey yok yani.

Görüşmeci: Serbest zaman (ve çalışma) deyince aklınıza ne geliyor? Özellikle ev içerisindeki (aile içi) serbest zamanlarınızda medya teknolojilerinin yeri nedir?

Hamiyet: Valla bir insanın yaşaması için çalışmaya ihtiyacı var. Çalışmak toplum içinde olmak... Bunun haricinde dediğim gibi yani yaşamak için gerekli olan bir şey.

Oğuz: Ben de katılıyorum aynı şeye.

Nilay: Sosyalleşmek ve ev geçindirmek için mutlak şart çalışmak.

Oğuz: Yani çok geniş kapsamlı bir şey ama özünde onlar yatıyor.

Hamiyet: Dünya o kadar kalabalık ki insanlar artık eskiden olduğu gibi birbirlerine yakın değiller iletişimin orada çok önemi var uzağı yakın yapıyor bu bakımdan çok önemli ama tabi iletişimin yani bazı konularında sakıncalar yok değil var yani. İyi iletişim güzel iletişim, iletişim araçları hem güzel şeyler için kullanılıyor hem de hoş olmayan şeyler için de kullanılıyor. Yani şimdi haberleşmek birbirinden haber almak veya olan bir olayı anında öğrenmek için çok güzel bir şey yani insanların oraya yetişmesi birebir yakınıyla veya uzağıyla beraber olması ama bunun haricinde kötü amaçlar için de kullanılan şeyler var mesela örnek olarak şu dinleme olayları bunlar hoş bir şey değil yani iletişim bir yandan iyiyken bir yandan da ailelerin içine de girebiliyor aile yaşantısını da ileri cihazlarla takip edilebiliyor yani bu hoş bir şey değil. Sonra bazı iletişim araçlarında insanlar rahatsız ediliyor bunlar güzel olan şeyler değil yani. iletişim iyi amaçlar için kullanılırsa güzel.

Nilay: Bence teknoloji de hayatın her yerinde var artık yani mecburi kullanmak zorundasınız uyum sağlamak zorundasınız işte trafikten ev yaşantısına her şey dijital olduğu için teknoloji hayatımızda istesek de istemesek de var bence, o yüzden teknoloji çağındayız.

Hamiyet: Ben serbest zaman bulduğum zaman gezmeyi severim yürüyüş gezme yapmayı ya da kitap okumayı. Yani benim serbest zamanım böyle ben böyle çok fazla ev gezmelerinde oturup çene çalmak çok fazla sevdiğim bir şey değildir. Ama görmediğim şeyleri görmeyi özellikle yerleri en büyük şeyimdir yani. Ve bence tanımalı insan etrafını kendi imkânı nispetinde. Ülkesini hatta dışarıyı tanımaya çalışmalı yani serbest zamanını böyle değerlendirmeli yani nebiliyim sırf televizyonun karşısına geçip abuk sabuk dizilerle değil. Serbest zamanın varsa faydalı ya bir şeyle meşgul olup kitap oku ne bileyim bir yere git faydalı bir arkadaşınla sohbet et bu tür bir şey olmalı yani.

Oğuz: Tabi o bir ev hanımı bakış açısıyla olaya bakıyor. Çalışan insan için serbest zaman çok kıymetli bir olay. Bu karşıtı ağırlıklı olarak dinlenme olarak düşünülüyor çalışan insan için. Ama serbest zamanlarında herkesin de iyi kötü mutlaka bir hobisi olması lazım. Serbest zaman deyip yatıp uyumak değil ama ben çok seviyorum o ayrı. Ama bugünlerde fazla sevmiyorum çünkü emekli olduktan sonra serbest zaman çoğaldı o bakımdan yoksa eşimin dediği gibi gezmek görmediğin yerleri görmek yeni lezzetler tatmak işte hobi olarak benim araba merakım var otomobil. Valla ben evde genelde uyukluyorum televizyon seyrediyorum şu gün için. Yapılacak evde bir şey varsa onları yapıyorum alışverişe gidiyorum ben aslında değerlendiremiyorum kışın. Yazın da işte bahçeyle uğraşıyorum arabamla uğraşıyorum onu yıkıyorum yani çok yüzeysel bizim. Benim öyle kitap okuma alışkanlığım yok Hamiyet okur siyasetle ilgilenir...

Hamiyet: Ya haber dinlerim ya bir açık oturum şeyi dinlerim veya kitap okurum. Yani ev işlerinin haricinde yaptığım onlar yani.

Nilay: Ben serbest zamanlarımda yabancı dizi izliyorum işin doğrusu o yani.

Oğuz: Saatlerce...

Nilay: Onları takip ediyorum yani evet çok fazla izlediğim için saatlerce sürüyor. Onun dışında bilgisayara göre çok daha az ama kitap okuyorum işte bu aralar el işi örgüye takmış vaziyetteyim onlarla ilgileniyorum müzik dinliyorum hep aynı rutin dönüyor ama hep ben daha çok onlara göre teknolojiyle oyalanmayı seviyorum.

Oğuz: Yürüyüş yapıyoruz, tatile gidiyoruz...

Hamiyet: Yani ailece evet ya son zamanlarda değil de daha evvel hep beraber tatillere gidiyorduk. Evde yaptığımız bir şey yok aslında farklı şeyleri seyrediyoruz arada bir onlarla seyrettiğimiz bazı şeyler var. Onun haricinde çok fazla bir şey yok yani ne bileyim ev içinde bir oyun-moyun gibi bir şey yok zaten bizde. Varsa bir ortak dizimiz beraberce izliyoruz.

Oğuz: Aile dostuna gidiyoruz...

Hamiyet: Yani işte ne bileyim herhangi bir konuda karar-marar veriyorsak beraberce vermeye gayret ediyoruz o yani fazla bir şeyimiz...

Nilay: Ev içinde yok.

Oğuz: Dışarıda da yok sayılır yani. Birlikte yürüyüş yapmanın dışında bir şey yok.

Nilay: Yok işte evet tatil yapmak...

Oğuz: Tatile senede birkaç kez ancak oluyor yazın yazlığa gidilir. Yani fazla renkli bir hayatımız yok. Biz evde geçirmeyi daha çok tercih ediyoruz. Kendimize göre nedenlerimiz var ama basit yani onlar biraz tembellikten kaynaklanıyor. Bir yere gidip gelmek İstanbul'da problem. O gidip gelmekten zevk almış olsak o sokakta olmaktan zevk alsak katlanacağız ona ama zevk almadığımız için ve biraz daha rahatımıza düşkün olduğumuzdan dolayı kaçınıyoruz o işten...

Nilay: Ben dışarıdayım. Ben evden çok dışarıdayım ve dışarıda olmayı da daha çok seviyorum zaten. Evde sıkılıyorum yaptıklarım da belli ve hep aynı rutin insanı sıkıyor.

Hamiyet: Gayet doğal yani senin yaşın için dışarıda olman...

Oğuz: Bize göre başkaları çok daha hareketlidir dışarıda her gün mesela benim şimdi emekli arkadaşlarım var bir gün karşıda bir gün bu tarafta bilmem filan arkadaşımı görmeye gittim geldim diyor yapıyor ve zevk alıyor ondan. E ben de özlüyorum gidip görmek istiyorum ama oraya gitmek bana zor geldiği için gitmiyorum telefonla yetiniyorum.

Görüşmeci: Ev içi serbest zamanda medya teknolojileri kullanımının aile içi iletişiminiz üzerinde olumlu ya da olumsuz bir rolü olduğunu düşünüyor musunuz?

Hamiyet: Yani ev içinde yemeklerde zaten hep beraberiz de ama sohbetler de böyle oturup karşılıklı sohbet ediyoruz yani dizi varsa şayet beraber seyrettiğimiz oluyor ama ev içinde zaten hep beraberiz aşağı yukarı.

Görüşmeci: Peki dizi izlerken telefonlar hep elinizde mi yanınızda mı?

Hamiyet: Yok benim elimde değil.

Oğuz: Benim de değil.

Nilay: Benim tabi ki elimde.

Oğuz: Seninki elinde sen onla bitişik yaşıyorsun zaten. Devamlı tık tık tık tık tık tık...

Görüşmeci: Bağımlılık olarak adlandırır mısınız bunu?

Oğuz: Adlandırırım. Uzun yıllardan beri böyle maalesef.

Görüşmeci: Neden peki sizce?

Nilay: Annemlerin televizyon izleme alışkanlığı da bağımlılık. Özellikle şu gün şu dizi olduğu için sokağa çıkmıyorlar çünkü yani bu bence bağımlılıktır işte.

Oğuz: Bağımlılık tabi canım. Ama artı yapacağın başka bir şey de yok yani öyle bir şey ki o dizi olayı merak ettiriyor yani şu bölümden sonra işte şu ne olacak gibisinden şey yapıyorsun. Mesela bir ahbabına o akşam gidiyim desen yarın da gitsem görürüm diyebiliyorsun yani o sözüm ona kaçıyor ya kaçırmama gibi veya işte başka nedenlerle evde olmayı yeğleyebiliyorsun. Onun telefon alışkanlığı da o arkadaşlarıyla dostlarıyla daha mutlu olduğu için birlikte olamadıkları için hepsi başka başka yerlerde, bir arada oturuyormuş gibi dört beş kişi bir anda konuşabiliyorlar yazışabiliyorlar veya siz konuştuğunuzda üçüncü arkadaşınız da dinliyor o da karışıyor falan gibi herhalde o da ona mutluluk veriyor aslında zorunlu olan bir şey değil o da bağımlılık.

Nilay: Evet aynen öyle mutlu olduğum için ve işte yıllardır olan bir şey artık alışkanlık da oldu.

Oğuz: Yaşamın bir parçası olmuş durumda işte biz birbirimiz sabah işe gidip görünce günaydın diyorduk onlar da oradan diyorlar.

Nilay: Ya evet işte yani bir rutin var sabah bir günaydın faslı var o zaten bir iki saat sürüyor. Ondan sonra işte planın ne... Anneyle babayla her şey konuşulmuyor zaten yani halen daha yani konuşuluyor da önemsemiyor yani tatmin edecek bir şey söylemiyor yani sana anlattığı şeyle verdiğin tepki ve o tutmuyor. Dolayısıyla da mutlu olduğun şeyi tabi ki her dakika görmek istiyorsun e her dakika işte görüşemiyorsun ama yokluğunu hissetmiyorsun. Bir de çok acayip şeyler dönüyor işte senle konuşmasam bile neredesin ne yapıyorsun resimlere bak o bak bu bak merak ediyor insan işte bir süre sonra bir böyle kopamama durumu oluşuyor yani şarjdan şarja telefonla kaydırıyoruz... Biraz "Biri Bizi Gözetliyor"a döndü bu iş yani bazı arkadaşlarım var ne yapıyorsa yani şu an burada oturuyorum fotoğraf o onu yaptı fotoğraf... Merak ediyorsun işte bir süre sonra. Alıştığın bir şey bir de yani yalnızlaşıyorsun konuşmayınca yalnız kalınca da olmuyor hep öyle gitmiyor yani... Bence telefon güzel bir şey... Konuşmak bir yana alışveriş mesela... E alışveriş yapıyorum şimdi ben nasıl telefonu elimden bırakayım.... Zaten elbiselere bakmam için iki saate yakın zaman lazım...

Oğuz: Bu aralar kargo gelmiyor?

Nilay: Haftaya gelecek üzülme bir tane geliyor yakında...

Oğuz: Her sabah dokuz buçukta kapı çaldığında mutlaka kargodur.

Görüşmeci: Neden internetten alışveriş yapıyorsun?

Oğuz: Kolay.

Nilay: Çok kolay işi yani gitmek gezmek şey yapmak yok bir de ben mağazada bulamıyorum yani düzenli olmadığı için artık insanlar böyle saldırırcasına her şeyi dağıttığı için mağazalarda mutlu olmuyorum kalabalıktan da çok hoşlanmıyorum e internette de çok kolay hani sadece beğeniyorsun kendi bedenini biliyorsun tık alıyorsun geliyor çok basit.

Hamiyet: Valla benim için yani televizyon tamam ama diğerleri çok fazla önemli değil zaten internetle falan pek işim olmuyor işte ama telefon gerekli bir şey olarak görüyorum ama diğerleri o kadar benim kendi şeyime göre çok da fazla önemli değiller.

Oğuz: Benim için vazgeçilmez olan şey telefon fazla kullanmamama rağmen ama telefonla neye ihtiyacın varsa onla temin etme şansın var korunma şansın var. Akıllı telefon olması şart değil normal telefon cep telefonu benim için vazgeçilmez olan odur. Kullanmamama rağmen taşırım yani devamlı taşırım. Birçok işimi onunla hallediyorum. Televizyon olmasa radyo isterim yani bir şey müzik bilmemene dinleyebilmek için haber alabilmek için. Ama ağırlıklı olarak dersen telefon derim yine de telefondan da diğer bilgileri alabiliyorsun ama biz kullanmıyoruz. Şimdi bu yok olmasa da orda haber dinlemek durumunda olsan yine de açıp bakarsın yani nasıl gazete alıp okuyorsun öyle.

Nilay: Benim için vazgeçilmez olan internet. İnterneti kullanabileceğim her şey kabulümdür yani cep telefonu internet işte bilgisayar televizyon bile internete bağlanıyorsa benim kabulümdür yani internet çünkü niye vazgeçilmez her şeyi onun üstünden yapıldığı için yani arkadaş çevrem alışveriş işte ödemeler dolayısıyla internet vazgeçilmez bir şey benim için.

Nilay: İnternet falan eskiden yoktu ki ben okuldayken bizim evimizde yoktu yani. Televizyon hariç hiçbir şey yoktu benim ne bilgisayarım vardı ne internetim vardı. Cep telefonum bile yoktu yani olan da zaten kontörlüydü olsa ne olacaktı. O zaman da şöyle bir şey vardı Gameboy'lar vardı, kasetçalar da vardı zaten de, bilgisayar değil ama o zaman mesela Commodor64'ler vardı. İlla ki evet bir dönem var ama interneti sorarsan internet yoktu akıllı telefon falan öyle bir şey yoktu. Ama alıştıktan sonra bunların hiçbiri olmasa bir hafta net yaşarım yani ama sonrası biraz zor.

Oğuz: Bunalıma mı girersin?

Nilay: Hayır yani bir şeyler bulmam lazım şu anki hayatımla düşünürsem yaşayamam yani hiç kimseyle konuşmayacağım hiçbir şeye bakamayacağım...

Oğuz: E evdekilerle konuşacaksın aile büyükleriyle konuşacaksın...

Nilay: I ıh... çok büyük ruhsal sıkıntı çıkar sinirler gerilir yani...

Oğuz: Ben fazla sıkıntı yaşamam çünkü benim çocukluğum öyleydi hiçbir şey yoktu bir radyo vardı o da belli bir saatte açılırdı onda da genelde o zaman haberler dinlenirdi haber ajansı

Hamiyet: Ya olmazsa yaşanır mı yaşanmaz mı diye bir şey yok yaşanır. Belki bir anlamda daha iyi olur insanlar daha yüz yüze arkadaşlarını yakınlarını görür.

Oğuz: İnsanlar birlikte olmayı daha çok tercih eder.

Hamiyet: Belki daha çok mutlu olur bunla vakit geçirmekten olmasa diye bir şey yok yani olur ama belki dünyadan çok fazla haber alamaz o bakımdan yani güzel olmaz ama insanlar belki bir arada çok daha fazla bulunabilirler yakınlaşabilirler.

Nilay: Evet olumlu olabilir.

Oğuz: Tabi iletişim kurman için sen ona gideceksin o sana gelecek eskisi gibi işte...

Hamiyet: Evimizde iki televizyon var tablet yok.

Nilay-Oğuz: 3 televizyon var.

Hamiyet: Pardon 3 televizyon var telefonlar var tabi herkesin.

Nilay: Benim 2 tane annemlerin birer tane var 4 cep telefonu kullanılmayanları söylemiyorum onlar atılmıyor bizde ee 3 tane televizyon iki tane bilgisayar var başka da bir şey yok.

Oğuz: 3 tane radyo var.

Hamiyet: Tabi onlar için daha önemli yani bizden farklı yani olmazsa olmazlarından biri diyebiliriz yani. Belli bir yaştan sonra olan çocuklarda odada televizyon olmasında bir sıkıntı yok bence ama küçük çocuklarsa olmamalı yani. Doğruyu söylemek gerekirse sosyal medyanın bizim hayatımızda pek bir yeri yok yani.

Oğuz: Benim hiç yok ama yine bu ara biraz bir şeyler bakıyorum.

Hamiyet: Yani işte öyle bir iki işte daha çok haberlerle ilgili şeylere bakıyorum.

Nilay: Yani sosyal medyayı kim kullanıyor dersen herkes kullanıyor yani bu işi bilen de bilmeyen de kullanıyor hatta 70 yaşındaki insanlar da artık kullanıyor ama bu kullanımdaki amaç bir kere bilinçli değil merak üzerine mesela işte Facebook Twitter bunlar aslında bilgi paylaşımı için kurulmuş siteler fakat bilgi paylaşılmıyor. Sadece insanların özel hayatlarını gözetlemek için kullanıyor insanlar bunu. Aslında güzel bir tarafı kalmadı şu anda kötüye kullanılıyor bence sırf şu an merak başka hiçbir şeyi yok. Ha ben kullanıyorum ama şey aktif değilim hani üyeliğim her yere var ama çok fazla aktif değilim. Gözetlemiyorum da çünkü şöyle aslında kendi içimde bir handikapım var yani niye üyesin o zaman hiçbir şey yaptığım yok hani mesela ablamdan örnek verirsem ablam herkesin resimlerine tek tek bakar beğenir ve kendi yapmamış olsa da herkesin yaptığı yorumları okur artık o onun için bir saplantı haline geldi, hani görüp geçeyim yok, okusun kim ne dedi çünkü dolayısıyla bence herkes bu şekilde kullanıyor biraz iş şey oldu çirkinleşti sapıklaştı.

Hamiyet: İnsanları birbirinden uzaklaştırdığı doğrudur yani ama kendi ailemiz içinde düşünecek olursak yok bize öyle bir etkisi yok yani.

Oğuz: Bizim çevremizde o kadar kullanmadığı için o bizim şeylerimizi fazla etkilemedi ama insanları biraz, biraz değil baya kolaylaştığı için uzaklaştırdı, birebir görüşmeleri falan bence azalttı.

Nilay: İnsanları bence yalan söylemeye teşvik ediyor sosyal medya. Yani işte bu sosyal medyadan tanışan çiftler evlenenler şunlar bunlar hani o işlere de yaradı aslında hayırlı kısmetlere de sebep oldu ama orda bence insanların çoğu olmadığı gibi gösteriyor kendini o yüzden insanları bir şekilde yalana sevk ediyor bence sosyal medya.

Oğuz: Art niyetli insanlar onlar farklı insanlar yani biz normal ondan istifade edebilecek kullanabilecek insanlardan bahsetmeye çalışıyoruz yani.

Nilay: Tamam ama bak psikolojik olarak da bu işin bir boyutu var yani. Yani mesela orda birini sürekli gezerken gördüğünüzü varsayın. Her gün her dakika bakıyorsun bir orada bir burada bir süre sonra problem bende mi ben sürekli evdeyim nasıl hayatlar var ben ne hale geldim psikolojisine giriyor ve inanın çok fazla bundan etkilenen insan var insan psikolojisini sosyal medya bozdu.

Oğuz: Onun için fazla kullanmayacaksın.

Nilay: Bilinçli kullanmak önemli olan o. Kullanmak için kullanmak değil bilinçli kullanmak.

Görüşmeci: Televizyonun, cep telefonunun falan kendi aranızda bir iletişim kopukluğu oluşturduğunu hissediyor musunuz?

Nilay: Ben hissediyorum ama yani benden kaynaklı.

Hamiyet: Evet o kullandığı için belki ama yani çok da fazla hissetmiyoruz yani tamam bizim evde birçok kullanan Nilay'dır ama bizim öyle bir şeyimiz yok.

Nilay: Şey oluyor yani ben mesela bazen çok kaptırıyorum biriyle konuşuyor oluyorum şey oluyor yani mesela annem gel diyor geliyorum bir dakika bir dakika ben hissediyorum yani ama ben yapıyorum bana yapılan bir şey yok. Duymama anlamında kaptırmıyorum ama şey endişem oluyor yani ya cevap bekliyor ayıp oluyor ama hani içimden hep onu düşünüyorum o zaman online görünmeyeyim bir psikolojik şeye giriyorum yani.

Oğuz: Uzaklaşıyor o zaman yani kaçıyor yanımızdan.

Hamiyet: Yani ortak şeyler bulmak daha fazla paylaşmak için daha yani ne biliyim en azından mesela diyelim ki Nilay bizim çocuğumuz onun ilgisini çekecek bir konu bulmak lazım ki o sana daha fazla sohbete katılsın falan. Yani sohbet edilecek şeyler konular bulmak lazım insanlar daha çok bir arada olması için. Bir de yani bu televizyona bağımlılıktan biraz vazgeçmek lazım kendi aranda insanların bir sürü olayları var ne bileyim geçmişinde geleceğinde bunları oturup konuşmak sohbet etmek gelecek için konuşmak belki kişileri daha çok birbirine bağlar daha çok sohbet olur. Zaman zaman Nilay bir şeyler buluyor bize de gösteriyor birlikte gülüyoruz.

Nilay: Tabi canım bence internet çıktığından beri sohbet arttı ki. Yani konuşacak şey arttı öbür türlü e gitmiyorsun görmüyorsun hep yüz yüze bakıyorsun bir süre sonra ne konuşacaksın ki bir süre sonra tıkanıyor. Bence olumlu etkisi var.

Oğuz: Ya tabi ki işte iletişim konuşmak, birebir konuşmadığın zaman orada konuşuyorsun.

Hamiyet: E yani orda bir olayı anlatıp onun üzerinde konuşmak gibi tabi öyle bir faydası da var yani.

Oğuz: Birbirimizin sevmiş olduğu hoşlandığı şeylerden konuşulunca sohbet oluşuyor ama bir kişinin benim konum üzerinde konuşalım dediğin zaman bir noktadan sonra tıkanıyor. İşte Nilay'ın sevdiği şeylerden konuşursak Nilay da ortak oluyor veya

benim sevdiğim şeyden onlar bahsederlerse ben de mutlu oluyorum ben de o zaman katılıyorum ortak konular ortada konuşulduğu zaman konuşulmak istendiği zaman daha çok sohbet ortamı oluyor.

Hamiyet: Değiştirilmesini isteyeceğimiz bir şey yok yani o insanların kendi bağımlılıkları yani teknoloji tabi ki gelişecek yani belki birkaç sene sonra daha farklı şeyler çıkacak sen kendine göre onları kullanacaksın.

Oğuz: Çağın ihtiyacı gereği olan şeyler bunlar bunların olması lazım evde ihtiyacın olduğu zaman kullanmakta fayda var kullanmak zorundasın zaten işte ödeme yapacaksın dediği gibi bankaya gitmektense internetten rahatlıkla yapıyorsun haber duymak istiyorsun açarsın televizyonu izlersin biriyle görüşmek istiyorsun telefon açarsın birine mesaj göndereceksin bir haber vereceksin mesajla bunlar artık bugünkü yaşamın içinde olan şeyler olmazsa olmazlardan yani bunları bir kenara atalım dediğin zaman yapayalnız kalma durumun var. Senin yalnız kalman önemli değil çevrende hiç kimseyi bulamazsın yani ne arayanın olur ne soranın olur kendi ailen bile kopar senden. Onun için vazgeçilmez onlar da abartmadan ihtiyacın olduğu kadar kullanmak ona fazla kaptırmadan.

Nilay: Bilmiyorum benim bir beklentim yok zaten beklenti içine girecek bir zaman yok o kadar her şey sürekli yenileniyor ki artık ben kendim hayal edemiyorum şöyle bir şey olsaydı da keşke alsaydık diyecek vakit yok tak biri çıkıyor hop öbürü değiştiriyor o yüzden bir şeyim yok ama hani değişseydi dediğim bir şey yok benim. Gayet memnunum evet akıllı telefonumu çok seviyorum (gülüyor).

Görüşmeci: Hepinize çok teşekkür ederim.

EK 2.6. A6

Görüşmeci: Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

Fahri (A6, 37, fizyoterapist, akademisyen): Üniversite mezunuyum, Öğretim Görevlisi olarak görev yapıyorum, 37 yaşındayım. Bölüm Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon, Yalovalıyız.

Ayşe (A6, 32, ev hanımı): Ev hanımıyım, 32 yaşındayım, 3 çocuk annesiyim.

Batuhan (A6, 15, öğrenci): 15 yaşındayım, 9. Sınıfa gidiyorum.

Oğuzhan (A6, 10, öğrenci): 10 yaşındayım, 4. Sınıfa gidiyorum.

Görüşmeci: "Aile" kavramı sizin için ne ifade ediyor? Hem genel olarak aile kurumu, hem de kendi ailenizle ilgili düşüncelerinizi anlatır mısınız?

Ayşe: Huzur sıcaklık mutluluk, evin en rahat olduğun yer. Yani aile, ev.

Batuhan: Mehmet Tunahan geliyor aklıma, en küçük kardeşim. Sabahtan akşama kadar okulda oluyorum geliyorum sonra abi diyor kapıyı açıyor...

Oğuzhan: Benim için işbölümü, sonra sıcak güvenli bir ortam, o kadar.

Fahri: Benim hayatımın anlamı aile. Yaşam amacım artık öyle oldu. O kadar. Bizim ailemiz geleneksel Türk ailesine birebir uyumlu diyorum ben. Belki eski yapıya göre daha çekirdek aile yaşıyoruz ama aile yapısı olarak geleneksel Türk ailesi hayatımızı sürüyoruz. Bizim için ailenin tanımı sadece çekirdek aile değil, eşim ve benim anne babamız dedelerimiz, bütün hatta köyümüz diyebiliriz biz aile olarak hiçbir zaman köyümüzü dışlayamayız, aile tanımının hepsini tamamlarız. Çocuklarımı da o bilinçle yetiştirmeye çalışıyorum umarım başarılı olurum.

Ayşe: Yani bizde pek bir farklılık yok, ben güzel bir ortamda yetiştim anne baba, yine öyle çok şükür, aynı bizim açımızdan, tabi çok farklı aileler de görüyoruz etrafımızda var evet var çok farklı ve değişiklik aileler var ama bizim aynı. Modern ailelerde çocuklar çok rahat bir kere, aileler özgüven adı altında çocuklarına çok fazla destek oluyorlar hani her konuda çocuklar çok aşırı kendilerine güveniyorlar gece dışarı çıkıyorlar mesela gençler, uyuşturucu her ortama giriyor tabi, serbestlik var, ama bizde yok, inşallah da olmaz.

Fahri: Ben onları modern aile olarak tanımlamıyorum. Bizim benim hayat görüşüme göre olmaması gereken bir aile yapısına dönüşmüş aile yapısı olarak tanımlıyorum, bana göre modern aile değil. Modernlikle tanımlanan şeyin yanlış olduğunu düşünüyorum ama bahsettiğimiz aile yapısını da bozulmuş bir aile yapısı olarak tanımlıyorum. Bireyselleşmiş, kendi annesinden babasından da uzaklaşmış, hayatı sadece kendi amaç ve çıkarları için yaşayan bir topluma dönüştük diye düşünüyorum. Hatta anne baba evlat arasındaki ilişki dahi...

Ayşe: Bayramlarda tatillere gidiliyor, büyükleri ziyaret yerine...

Fahri: Benim çevremde var, bayramda Sivas'taki ailesi yerine Antalya'ya tatile giden arkadaşlarım var. Ama modern aile olarak tanımlamıyorum ben bu aileleri, bozulmuş aile olarak tanımlıyorum. Bence bu bir süreç, her olayda ben hayatta bazı şeylerin geçiş süreçlerinde bozulmalar olur diye düşünüyorum, nasıl ki ergenlik çağındaki bir çocuğun fiziksel yapısındaki görünüşündeki psikolojik yapısındaki bozulmalar gibi görüyorum, bu aşamayı da atlatacağını düşünüyorum Türk halkının. Bu boşanmalar olarak geçiş evresinden kaynaklanan ekonomik özgürlük, ben merkezli bir hayat tarzı ve hayata bakışın birdenbire olanakların fiziksel olanakların değişmesine bağlı olarak yanlış yorumlanmasından kaynaklandığını düşünüyorum. Ama bunu bir aşama olarak görüyorum. Şimdi şu anda hayatı algılama şöyle, ekonomik özgürlüğün ve kendini idame ettirecek gücün varsa kimseye muhtaç olmadan, kimsenin yükünü taşımadan yaşamak gerektiğini algılatıyorlar, belki bunda medyanın rolü var, ailenin rolü var ama bir şekilde bu bize empoze ediliyor. Ve buna bağlı olarak kendimizin hataları veya yanlışlarını tolere etmesini beklediğimiz kadar biz başkalarının hatalarını tolere etmez oluyoruz, bunu eşe de yansıttığımız zaman doğal olarak kısacası pire için yorgan yakar gibi boşanmalar oluyor, evliliğin amacını ya da maksadını unutmuş, sadece dünyada keyifle ve mutlulukla yaşanması gereken bir yer gibi algılıyoruz hayatı biz. Sonuç da doğal olarak boşanmayla sonuçlanıyor. Ama dediğim gibi bir sonraki aşama boşanmaların azaldığı ama eğitim seviyesi ve refahın arttığı bir evre olarak görüyorum ben, düzeleceğini düşünüyorum, bunu bir geçiş evresi olarak düşünüyorum çünkü Türk halkı benim çocukluğumla şu anki hani az önce bahsettiğimiz aile yapısıyla çok farklı. ben ilkokuldayken hep çocuklara söylüyorum lastik ayakkabı dediğimiz, kamyon lastiğinden eritilmiş ayakkabısını giydim kara önlükle okudum, şimdi evimin önünde 2 tane araba var 2 tane dairem var, oğullarıma çocuklarıma alışveriş yaparken

Avrupa markalarından kıyafet alabiliyorum. Yapı olarak aile yapım sayesinde belki bazı şeyler beni etkilemedi o kadar ama bu kadar hızlı bir değişimin doğal olarak psikolojik ve sosyolojik bozulmalara sebep olabileceğini düşünüyorum. Bizden sonraki neslin, bu aynı ekonomik ve hayat tarzıyla büyüdüğünden dolayı değişime uğramayacağını düşünüyorum, ondan dolayı düzeleceğini düşünüyorum, geçiş evresi olarak görüyorum ben.

Ayşe: Ben de aynı fikirdeyim, ekonomik özgürlük, kadınların çalışmaya başlaması sebep bence... Çalışmak yanlış değil ama...

Fahri: Kadınların çalışması, benim için kadınların çalışması, sürekli eşimle de bu konuyu konuşuyoruz, empoze edilen psikolojik etki doğru olsa kadınların çalışması ve ekonomik gelir hiçbir problem yaratmaz, ama ekonomik özgürlüğü bireyselleşme olarak algılıyoruz biz, farklı bir zihniyetle yetiştirilmekten kaynaklanıyor, o da herhalde bahsettiğim gibi bir önceki çağda, şu anda ekonomik özgürlüğünü elde etmiş kadınların, aslında sadece kadınlar değil burada erkekler de daha önce, benim aile yapımda bizim köyümüzde dededen kalma zeytinler veya ailenin parası birdi, şimdi erkek de aynı şekilde parayı kazandığı zaman artık sadece bayana indirgememek lazım, ekonomik özgürlüğü olan bir erkek şunu da düşünebiliyor gayet rahat, hani ben senden boşansam ne olur benim arabam var param var, ikinci eşi de rahatlıkla bulurum, ama daha önce böyle bir şey yoktu insanlar aile yapısıyla birlikte geçimi sadece sağlayabiliyordu, doğal olarak bazı şeyleri tolere etmeye çalışıyordu belki zorunlu hissederek.

Fahri: Benim eşimin çok büyük sorumlulukları var, maalesef gerek benim yapımdan karakterimden kaynaklanan... Herhalde benim tek sorumluluğum ailemin güvenliği ve ekonomik geçim kaynağı. Onların bana yüklemek istediği veya istedikleri anda destek olmak. Geri kalan tüm yük evde eşimin üzerinde, çocukları yetiştirmekten beslemeye, bütün belki de karakterlerini oluşturan annesi.

Batuhan: Benim sorumluluğun yok herhalde, akşam geliyorum ders çalışıyorum. Bir sofrayı hazırlıyorum öyle şeyler işte.

Oğuzhan: Benim sorumluluklarımın da okulla ilgili çoğu, ders çalışmak.

Ayşe: Çok aşırı televizyon, bilgisayar hani düşkünlükleri yok.

Fahri: Bilgisayar düşkünlükleri var da, izin veren yok, açık konuşmak lazım.

Ayşe: Kurallar var.

Fahri: Şimdi şöyle bir durum var, biz eski aile yapısına çok bağlı kalmaya çalışan bir aileyiz. Aile yapısı benim için kişinin gelişiminde karakterinde bir numaralı etken olduğunu düşünüyorum. Bunu kendi çocuklarımda görüyorum çünkü çevremde aile yapısının nasıl olduğunu bildiğim arkadaşlarımın aileleri ile kendi çocuklarımı karşılaştırdığım zaman bunu çok rahat görüyorum, kendimde de görüyorum. Çocuğun veya herhangi bir bireyin kişisel gelişmesindeki psikolojik gelişmesindeki ruhsal gelişmesindeki birinci faktör aile olarak düşünüyorum, ikinci faktör çevre, üçüncü faktör evet medya olarak düşünüyorum. Ama ben mümkün olduğu kadar medyanın bu aile yapısının bozulmasında sorumlu olan, üzerinde hata gördüğüm kuruluşlardan biri olarak gördüğüm için uzak tutmaya çalışıyorum. Televizyon izlemelerine çok fazla engel olmuyorum ama bilgisayar ortamından mümkün olduğunca uzak tutmaya çalışıyorum yoksa bıraksak şunu çok net görüyorum 24 saat bilgisayarın başında durabilecek kapasite var. Büyük oğlum medya demiyor, aslında ortanca daha çok oyun, yani gerçek anlamda kullanmıyor, aslında kişiliğine etki edecek kadar medyayı kullanan büyük oğlum. Çünkü son 6 aydır bizden uzak öteki odada telefonuyla yaşıyor ama kullanmıyorum diyor. Akşam okuldan geliyor, ben çağırmasam hiç gelmeden yan odada hayat yaşıyor. Bazı akşamlar haftanın bir iki akşamı bilgisayarı da alıyor, arkadaşlarıyla söylediği şeyi açıyor, görüşerek orda oyun oynuyorlar artık ne yaptığını bilmiyoruz, biz de çok fazla karışmıyoruz bu gençlik çağında.

Batuhan: Akıllı telefon kullanıyorum, General Mobile. Genelde Whatsapp kullanıyorum. Sınıf grubu mesela bir sürü gruplar var... Ya akşama kadar değil, zaten 5 buçukta geliyorum eve, yemek yiyorum, 7 buçuk...

Fahri: Sonra 11 buçuğa kadar..

Ayşe: Yok ya o kadar da değil, abarttın...

Fahri: Bıraksak?

Ayşe: Ya tamam şey yapıyor da arada geliyor gidiyor bakıyor arada bize... Ders çalışma saatinde ders çalışıyor...

Fahri: Ben ev hanımı ile çalışan kadın arasında kişilik veya kendini geliştirme açısından bir fark görmüyorum. Ama aile açısından kesinlikle var. Çocuklarına daha doğrusu, eşi açısından bir problem olacağını sanmıyorum ama çocukların gelişimi açısından annesi ev hanımı olan çocukların daha şanslı olduğunu düşünüyorum.

Ayşe: Ben de ev hanımı kendi yetiştirmesiyle bir bakıcının ya da anneanne babaannenin yetiştirmesinin farklı olduğunu düşünüyorum ben de.

Görüşmeci: Serbest zaman (ve çalışma) deyince aklınıza ne geliyor? Özellikle ev içerisindeki (aile içi) serbest zamanlarınızda medya teknolojilerinin yeri nedir?

Batuhan: Ders.

Oğuzhan: Benim için çalışmak para kazanmak ve ders.

Ayşe: Benim için ev işi.

Fahri: Çalışma, herhangi bir hedef için çaba harcama.

Batuhan: Okul yok. Daha çok arkadaşlarımla müsait olursak dışarı çıkıyorum ben sahile, öyle dolaşıyoruz. Evde arada televizyon izliyorum... Aslında saçma sapan diziler var televizyonda, televizyon o yüzden pek fazla izlemiyorum... Daha çok telefonla haşır neşirim.

Oğuzhan: Benim için serbest zaman işin olmadığı zamandır. Ben serbest zamanımda evdeyse ailem bazen onlarla konuşuyorum bazen bilgisayarla oynuyorum.

Ayşe: Ailece oynanacak oyunlar var. Mesela Parapoli var, Cennet Bahçesi var, bilgisayarda değil, normal ortaya koyup oynuyoruz. Bu aralar ufaklık olduktan sonra zor oluyor o bırakmıyor çünkü toparlıyor, ama oynuyorduk... Benim hiç serbest zamanım olmuyor, evdeyim ama çocuklar olunca... Küçükten dolayı... O uyurken yemek ya da ev işi hani... O uyanırken zaten onun peşinde...

Fahri: Ben serbest zamanı tamamen kendime dinlenmeye ayırdığım zaman olarak algılıyorum geri kalan zaman benim için serbest zaman değildir. Örneğin, haftada bir ya da iki kez, bazen 3 oluyor futbola gidiyorum ben bunu serbest zaman olarak değerlendirmiyorum mesela serbest zamanımda top oynarım diye algılamıyorum bu benim için arada yapmam gereken şey olarak görüyorum ben bunu çünkü yoğunluktan dolayı kendime ayıracak zamanım pek fazla olmuyor. Benim için serbest zaman tamamen tüm hani kitap okumasından tutun da bilgisayardaki bir çalışma veya spor hariç tamamen kendime dinlenmeye ayırabileceğim zaman olarak algılıyorum ve onu da çok fazla bulamıyorum. Yani belki hani gece 12'den sonra veya 10'dan 11'den sonra bir fincan kahve içtiğim televizyon seyretme veya bu ara hani son 3-4 yıldır briç

oyunu var bilgisayar ortamında, arkadaşlarımla, onu serbest zaman olarak görüyorum, diğer zamanlarımı serbest zaman olarak görmüyorum, çok da vakit bulamıyorum.

Fahri: En ufak oğlum doğduktan sonra çok fazla hep beraber oturma olanağımız olmuyor. Mutlaka mesela dışarı çıkıyor büyük oğlan, hani her çağdan çocuğum olduğundan dolayı, birisi ders çalışma saati var akşam 5'te geliyor, diğeri öğlende geldikten sonra ders çalışmak için yanımızda oturuyor erken yatması gerekiyor, ben zaten 5'te geliyorum... Ama normal yapımızda biz ailece oturduğumuz zaman eşimin dediği gibi hep beraber tombala oynamaktan tutun da normal bir zaman olmasına rağmen isim şehirden tutun yani her türlü aktiviteyi yapan bir aileydik. Ufaklık doğduktan sonra okul döneminde bunu çok fazla yapamıyoruz ama normalde ailece zaman harcadığımız zaman mutlaka beraber zaman geçiriyoruz herkes kendisi yapmıyor. Bu hoşumuza gidiyor yani belki öyle yetiştirildiğimizden. Şunu düşünmüyorum ben ayrıca, çocuğumla şunu yaparsam psikolojik veya sosyolojik olarak doğru yetiştirmiş olurum diye değil, bunu gerçekten keyifle yapıyoruz. Hatta bazen onlar geliyor baba hadi oynayalım mı diye Parapoli veya bir şey oynayalım mı diye, anne bu akşam oynayalım mı diye teklif ediyorlar hatta bazen eşi m büyük oğlum ve ortanca Okey oynuyorlar, ben çalışırken onlar Okey oynamışlığı vardır, beraber zaman geçirmeyi severler ailece. Satranç oynarlar falan, bunu özel bir çaba için değil planlanmış değil, bu bize keyif veriyor aile olarak, bu bizim yaşam tarzımız, bizim aile yapımız bu yani.

Fahri: Benim ailemle zaman geçirdiğim kadar benim ve eşimin babasıyla ailesiyle zaman geçirdiğiné inanmıyorum, çevremde de görmüyorum. Aile yapısı belki daha bağlıydı ama bizden bir önceki neslin ben, bir laf vardır, babalarının eksiklikleridir çocuklar, bizim bir nesil öncemizin babaları belki iş hayatının yoğunluğundan veya geçim derdinden, benim ailemle çok düşkün olmasına rağmen her akşam bizimle bu kadar zaman harcamazdı benim harcadığım kadar.

Ayşe: Kahve kültürü vardı mesela eskiden, köyde olsun şehirde olsun.

Fahri: Şu anda ailelerde az önce bahsettiğimiz o bozulmuş aile yapısı da aslında kendi içinde eskiye göre aile olarak daha fazla birlikte olduğunu düşünüyorum, onlarda maalesef çevresindeki kişilere verdiği değer azalmış. Ama aslında kendi babasını gördüğünden çok çocuklarına kendini gösteriyor babalar, sürekli evde olmaya çalışıyor. Ama bireyselleşmenin verdiği biraz sebep bu, dışarı çıkmıyor sosyal hayatı

yok. Ben bütün ailelerde bunu görüyorum. Artık dışarı çok fazla çıkılmıyor, köyde dahi, biz şehirde yaşıyoruz ama kendi köyümde benim gençliğimde akşam kahvelerde yer bulamazdınız oturmaya, akşam işten gelip yemek yedikten sonra hiçbir adam evinde oturmazdı, insanlar yadırgardı acaba hasta mı veya eşiyle kavga mı etti bir sorunu mu var ailesel ya da babasıyla sülalesi içinde bir problem mi var diye algılanırdı. Babalar kahvedeydi, yatma zamanı gelirdi. Babayı çocuklar görmezdi. Şu anda ben köye geldiğimde hafta sonları akşam kahveye çıkıyorum arkadaşlarımı görmeye, birçok kişiyi kahvede görmüyorum, ailesiyle zaman harcıyor artık insanlar, ailenin kıymeti daha fazla algılandı.

Görüşmeci: Acaba televizyon mu insanları eve çekiyor? Kahveye neden gidilirdi? Sosyalleşmek için, keyifli vakit geçirmek için. Artık evlerde televizyon var bütün eğlence evin içinde. Acaba ondan mı herkes eve çekildi?

Ayşe: Herkes televizyonun başında telefonun internetin başında şimdi, doğru.

Fahri: Evet çok doğru bir nokta. Daha dün gördüğüm bir olay, arkadaşım 10 yaşındaki çocuğunun traş başlarken, traşın ortasında ve sonunda fotoğraf çekip, evet traş tamamlandı diye bunu maalesef böyle bir toplum olduk. Daha önce okuduğum hatta eşime de söylediğim Amerika'da yapılmış bir araştırmaya göre, sürekli paylaşımda bulunan insanların aslında psikolojik problemler yaşadığı kanıtlanmış, bana göre de bu böyle. İnsanlar toplumdan çekmesinin sebebi, aile içinde kendim söyler kendim dinlerim her dediğim doğru mantığıyla daha rahat hareket ediyorlar, ama dışarıda kendi yanlışları yüzüne çarpılma ihtimali olduğundan dolayı insanları belki biraz soyutlamış olabilir diye düşünüyorum.

Görüşmeci: Ev içi serbest zamanda medya teknolojileri kullanımının aile içi iletişiminiz üzerinde olumlu ya da olumsuz bir rolü olduğunu düşünüyor musunuz?

Fahri: Televizyon 24 saat açık neredeyse ama dinleyen yok, haber kanalı, CNNTürk, Habertürk, Ntv, yani o tür şeyler açık hani düzenli olarak bir şey izlemiyoruz.

Görüşmeci: (anneye) Siz de mi izlemiyorsunuz?

Batuhan: (gülüyor).

Ayşe: Neye gülüyorsun?

Batuhan: Paramparça diye bir dizi var...

Ayşe: Sadece bir dizi var onu izliyorum...

Batuhan: Zaten pazartesi oluyor, o da Game of Thrones var babam da onu izliyor, onunla çakışıyor biraz.

Fahri: Tek izlediğimiz dizi var bizim, benim bir dizim var eşimin bir dizi. Bizde şöyledir, aile yapımızı etkileyecek Türk aile yapısına ters düşen olaylar olmaya başladığı zaman biz diziyi izlemeyi bırakıyoruz. Yani en basit örneği en son, Güzel Köylü diye bir dizi vardı, dizide evli bir insana başka bir erkeğin gül getirip evli bir kadına daha önceki sevgilisi diye bir erkeğin gül getirip evinin her tarafına gül dökmesi bana göre toplumu yozlaştırdığını düşünerek bu dizinin seyredilmemesi gerektiğini konuştuk, hatta eşimle de bunu nasıl yapıyorlar diye konuşarak, kapatıyoruz yani o diziyi bir daha da seyretmeme kararı alıyoruz. Çocuklarımı mümkün olduğunca yanlış yönlere yönlendirecek girdilerin azalması için çalışıyorum yani.

Görüşmeci: (çocuklara) siz televizyon izlemiyor musunuz hiç?

Batuhan: Çok az.

Oğuzhan: Ben annem falan izlerken ben de içerde oturuyorum.

Batuhan: Yemek yerken öyle televizyon arada açık oluyor ona bakıyorum.

Oğuzhan: Ben bilgisayarı seviyorum.

Ayşe: Ama hafta içi yok o da, hafta sonu iki saat.

Oğuzhan: Hafta içi okuldan geliyorum üstümü değiştirip 2-3 gün dışarı çıkıyoruz arkadaşlarımla anlaşıp. Sonra akşam geliyorum yemek yiyoruz, sonra ders çalışıp...

Ayşe: Zaten sabahçı olduğu için 9'da yatıyor.

Fahri: Yani son zamanda evet, Batuhan... Mesela telefon olmasa, sanal âlem olmasa mesela Whatsapp veya Facebook bunlar olmasa oğlum öteki odada oturamaz mutlaka bizimle zaman harcar. Son bir yıldır, okul başladıktan sonra telefonu oldu. İlk dönem vardı sonra geri aldık. Bir ara hatta yine geri alma tehdidinde bulunduk geçen gün çünkü gerçekten bizden kopardığını görüyoruz son zamanlarda. Daha önce bu başlamış olsa daha fazla etkileyeceğini düşünüyorum.

Görüşmeci: Peki tüm gün birlikte olduğun arkadaşlarınla evde de konuşma ihtiyacı neden hissediyorsun?

Batuhan: Ben hissetmiyorum ki onlar yazıyor.

Fahri: E kapat gel yanımıza.

Oğuzhan: Zaten annem de aynı şeyi diyor bütün gün okulda zaten onlarla görüştün ya eve gelince neden konuşuyorsun diyor.

Batuhan: Yani öyle konuşuyorlar sınav konuşuyorlar ders konuşuyorlar arkadaşlar.

Fahri: Bazen eşim bana diyor sen bir şey söyle, kendim de erkek olduğum için belki, aslında bunun erkeklikle de alakası yok, belli bir yaştan sonra ben büyük oğlumun bizimle zaman geçirmemesinin veya zaman geçirmek istememsinin doğal olduğunu görüyorum doğal kabul ediyorum ve ona kızmıyorum, kendilerine de söylüyorum her zaman, bizim sizi sevdiğimiz kadar sizin bizi sevmemeniz lazım zaten bu yaradılışın gereği çünkü aksi takdirde, bizler süreç olarak sizden önce yok olacağız dünya üzerinden öleceğiz veya siz kopup gideceksiniz evlenip, bize normalden fazla bağlanırsanız zaten patolojik olur. Olmaması gerekir. Doğal karşılıyorum. Mesela benim ortanca oğlumda bilgisayar olsa dahi bilgisayarı kapattığı an benimle vakit geçirmek istiyor, ondan dolayı yanıma geliyor. Ama ben büyük oğlumun telefonu olmasa da benden bir miktar kopacağını düşünüyorum, telefonun sadece onu benden kopardığını düşünmüyorum. Telefona gidiyor. Serbest zamanda ben şunu istiyorum, benden yine kopacağını biliyorum, çıksın git arkadaşlarınla gez, o bilgisayar ortamında veya telefonunda yaşayacağın hayatı kendin için yaşa. Yoksa bizden kopardığına ben inanmıyorum, bir miktar mutlaka etkiler ama bunu bir süreç olarak görüyorum büyük çocuklarda belli bir yaştan sonra süreç olarak görüyorum.

Ayşe: Ben de öyle düşünüyorum.

Fahri: Çok fazla yadırgamıyorum, biz eşimle A'dan Z'ye her şeyi konuşan bir çiftiz, başımıza gelen olaylardan çocuklarımızın her olayına hiç çekinmeden konuşan bir karı kocayız, çocuğumuzun bu sürecini de sürekli beraber konuşarak değerlendirdiğimizden dolayı biz onu yadırgamıyoruz, sadece kendisi için yaşamasını istiyorum.

Ayşe: Benim internetle hiçbir alakam yok, sadece arada yemek tarifi o tür şeyler.

Fahri: Bilgi yani eşim için sadece ihtiyaç.

Ayşe: Hava durumu falan... Sosyal medya yok. Ama televizyon sürekli açık. İzlemesem de izlesem de hiç televizyon evde kapanmıyor. Kapatınca sanki boşluk

oluyor, aslında izlemiyorum ama hep orda o ses olmalı, nedenini de bilmiyorum o hep açık.

Batuhan: Benim için internet. Televizyon duruyor yani orada. İnternet daha önemli. Ama olmasa da olur, ikisi de olmasa olur. Olmazlarsa dışarıda daha çok arkadaşlarımla çıkarım, aileyle daha çok gezeriz, olmasa da çok bir şey değişmez.

Oğuzhan: Benim için de internet. Televizyon ile o kadar şey yapmıyorum, ben babam gelmeden bazen, ben de öyle dizi izlemem ama o gelmeden çizgi film izlerim bazen. Babam gelmeden izlerim çünkü gelince o haberleri falan açtığı için...

Fahri: Benim 1,5 yaşındaki oğlum, eve ben geldiğim zaman kumandayı alır bana getirir. Alır zorla abisinin elinden bana getirir. O konuda maalesef en kötü alışkanlığı bendedir. Bilgisayarda ders çalışırken dahi, televizyon açıktır, kulağımda çalışırken kulaklık olmasına rağmen. Youtube'dan müzik dinleyerek bir sunum falan hazırlıyorum, televizyonu kapatamıyorum, öyle bir alışkanlık olmuş. Bizde nesil farkını çok net görebilirsiniz, ikisi için öncelik internet, eşim ve ben... Ben de eve ilk geldiğimde herhalde ilk olarak televizyonun düğmesine basarım sonra üstümü çıkarırım. İnternet sadece benim için gereksinim, yani gerektiğinde kullanırım. Belki hafta sonu bir iki saat oyun oynarım ama benim için evden internet giderse işlerimi yapamam diye düşünürüm, geri kalan interneti aramam ama televizyon maalesef hayatım olmuş. Üstelik bana bugün 3 dizideki 3 oyuncuyu sorarsanız bilemem yani. İzlemememize rağmen televizyon sürekli açık.

Oğuzhan: Bir keresinde elektrikler gitmişti ailece oturmuştuk mum yakmıştık. Annemle evdeydik, ağabeyimle babam yoktu, yengemlere çıkmıştık yukarı falan çıkmıştık sonra kuzenimle oynamıştım yukarıda.

Fahri: Şöyle bir durum oluyor aslında, elektrikler gittiği an birbirimize farkındalığımız çok artıyor ve plan yapıyoruz ne yapalım diye. Yani demek ki elektrik değil de televizyon aslında, elektrik olmasa da televizyon olması yeterli belki bizim ailemizi köreltmeye ama, televizyon kapandığı an aslında aile birbirine bağlanma ihtiyacını hissettiğimizi çok net gördük yaşadık bunu. Hemen beraber vakit geçirmek için onu mu yapalım hadi beraber camdan yağmuru seyredelim, aileyi hemen bir araya getiriyor, maalesef bu da televizyonun bizi nasıl körelttiğini gösteriyor.

Batuhan: Elektrik kesilince sanki telefon da gitmiş gibi oluyor yani.

Ayşe: Hayat durmuş gibi.

Fahri: Şöyle, mesela büyük oğlum internet benim için daha önemli dedi, ortanca öyle dedi. Benim bir buçuk yaşındaki oğlum, herhalde bir yaşında başladı buna, hiç hayatımda ben evde selfie çekilmedim, hatta benim toplam ömrümdeki selfie sayım 3tür 4tür daha fazla selfie de çekilmedim, evde selfie çekilen de yok, artık nerden görmüşse benim küçük oğlum kapalı oyuncak telefonu alıp telefonu kendinden uzaklaştırarak gülerek selfie çekilen bir çocuktu 1 yaşında. Şu anda ben evde bilgisayarda çalışma yapamıyorum hatta şöyle söyleyeyim bilgisayar kapalıyken dahi bilgisayarın sandalyesini öteki odaya saklıyoruz, çünkü sandalye ordaysa sandalyeye çıkıyor bilgisayarın kapağını açıp bilgisayarı açıyor şifresini giremediği için ama bilgisayarı kendisi açabiliyor bir buçuk yaşında bir çocuk sandalyeye oturup laptop'ı açıyor ve sonra başlıyor ağlamaya. Bilgisayarın geri kalan şifresini siz açıp Pepee veya herhangi bir müzik dinleme şartı koyuyor. Televizyona çok fazla düşkünlüğü yok, ama internete o bilgisayara daha bir buçuk yaşındaki çocuk şu anda evde bizim bilgisayar sandalyemiz ortalıkta yok öyle söyleyebilirim yani öyle bir bağımlı hale geldi.

Ayşe: Birer tane hepsinden var.

Batuhan: Bir bilgisayar, babamla bende akıllı telefon, annemin telefonu pek akıllı değil, bir tane televizyon.

Fahri: Bundan bir buçuk sene öncesine kadar iki odada televizyonumuz vardı. Sonra ev değiştirince bir odaya düşürdük. Şu an için mesleğimden dolayı bilgisayarın mutlaka bulunması lazım yani kendi çalışma hayatım için bilgisayar şartı var ama ben televizyon olmadan yapamam. Çocuklar da herhalde...

Ayşe: Benim için de televizyon.

Batuhan: Televizyon olmayınca eksik gibi oluyor aslında. Mesela evde kimse yok köye gelmişler onlar ben mesela antrenmanım oluyor eve geliyorum kimse yok ben bilgisayarda müzik dinliyorum. Ama eve gelince ilk iş olarak perdeleri bile çekmeden televizyonu açıyorum neden bilmiyorum ama öyle yani.

Görüşmeci: Peki televizyon izlerken telefonun yanında mı?

Ayşe: Yok o arka odada (gülüyor). Oğuzhan hafta sonları sabah 8'de kalkıyor, hafta sonları izin var bilgisayara, uyuyamıyor sabah uyanıyor hemen bilgisayara.

Fahri: Tabi tabi... Biz kalkınca ortanca oğlanı bilgisayarın başında buluruz. Yani kasıtlı olarak erken kalkar geç de yatsa çünkü biz kalktıktan sonra sabah bizden birkaç saat önce uyanmış ve bilgisayarın başında oturmuş buluruz onu her zaman.

Standarttır bu büyük oğlanda o yoktur... Ya şu var açıkçası aslında biz serbest bıraksak tamamen bağımlı hale gelme ihtimali yüzde yüzden daha fazla yani kesinlikle hemen anında tamamen bağımlı hale gelecekleri net ortada.

Batuhan: Hafta sonları bile ben bilgisayar oynamıyorum bir yarım saat sonra kapatıyorum.

Fahri: Ama telefon da bir bağımlılık.

Oğuzhan: Ağabeyim zaten bağımlı oldu nerdeyse telefona.

Batuhan: Yok babam zaten açıyorsa çoğunlukla sunum, iş yapıyor yani. Annem de televizyon açık, süpürge çalıştırıyor bırakıyor gidiyor.

Fahri: Bizdeki bağımlılık şey değil yani televizyonu sürekli izleyen bir aile yapımız yok. Eşimle ben için bağımlılık düzeyinde bir izleme oranı yok ama büyük oğlum için ortancanın tanımı doğru yani telefon gece yattığında yatağın başucunda yatıyor, bağımlı hale gelme yolunda hızlı bir şekilde ilerliyor.

Ayşe: Bilmiyorum çocuklara da bakıyorum herkes sanki çok böyle algılama problemi yaşıyorlar. Öğretmen de söylüyor mesela derslerde çocuğa bir şeyi iki üç sefer söylemem gerekiyor diyor, sanki çocuk böyle odaklanıyor bir şeye kalıyor sanki, çevreyle alakası olmuyor.

Batuhan: Oğuzhan mesela bilgisayar oynarken yanakları kızarıyor stres mi yapıyor böyle kalıyor bilgisayarın başında.

Oğuzhan: Bir ara daha çok bir oyun oynuyordum savaş oyunu oynuyordum, onda böyle vurulacağım mı şey olacak mı falan... Hep bir şeydim... Ama artık o oyunlardan sıkıldım başka oyun oynamaya başladım.

Fahri: Bence sosyalleştiriyor sahte bir sosyalleştirme aslında yalnızlaştırıyor az önce bahsettiğim sebeplerden dolayı, gerçek olmayan bir hayatı yaşamaya başlıyorsunuz insanların yüzüne söyleyemeyeceğiniz şeyleri medyada paylaşarak aslında söylemiş oluyorsunuz. Doğal olarak aynı kişiyle yüz yüze geldiğiniz zaman sahtekârca bir maskeyle yaşamak zorunda kalıyorsunuz. Çevrenizdeki sayı çokmuş gibi gözüküyor sanal âlemde ama aslında gerçek dostlarınız her geçen gün azalıyor. Sanal âlemde olmadığınız zaman birebir iletişimden kaynaklanan belki daha fazla problem yaşıyor gibi görüyorsunuz veya 500 kişiye ulaşamıyorsunuz bir gecede belki ama ulaştığınız kişilerle aslında sosyal çevreniz artıyor. Sanal alemde sahte bir sosyalleşme olduğuna inanıyorum ben, sürekli sanal alemde yaşayan insanların herhangi bir cemiyet

veya özel gününde yalnız olduğunu görüyorum ben çevremde. Aynı sanal âlemde anca sosyalleşebilirsiniz veya gerçek hayatta ihtiyacınız olduğu zaman onları gerçekte göremezsiniz ben onu görüyorum. Göstermelik bir sosyalleşme gibi görüyorum ama özünde kişileri yalnızlaştırdığına hatta çevresindeki daha önce değer verdikleri tarafından değerini azalttığına inanıyorum ben öyle görüyorum şu anda sanal âlemi.

Ayşe: Artık özenti mi gösteriş mi ya da nasıl... Ya yediği yemeği gittiği yeri her şeyi koyuyorlar görüyoruz...

Batuhan: Ben kullanıyorum ama yani öyle saçma sapan şuradayım budayım onun resmi bu oluyor şu yapıyor öyle saçma sapan şeyler paylaşmak çok yani saçma geliyor. Bende çoğu var... Facebook, Instagram, Twitter, Swarm..

Ayşe: O ne be?

Batuhan: Yer bildirimi yapmak için... Ama mesela onda bir saat içinde 10 tane yer bildirimi yapıyor... Nasıl gidiyorsun o kadar yere, biz bilsek onu ne olacak... Ben kullanıyorum ama onları çok şey yapmıyorum yani... Neden açtım ben de bilmiyorum ki... Öyle konuşuyorlar ben de açıyorum yani...

Ayşe: Aslında gerçekten öyle çok fazla şeyi yoktu telefonu yoktu mesela... Hep diyordu anne onlar konuşuyor akşam Instagram mı neyse Whatsapp'tan, ben diyor ayrı kalıyorum onların arasında diyor hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi öyle onlara bakakalıyorum diyor, ondan çocuklara özenti belki de... Mecbur işte hani çocuk sınıfta çünkü dışarıda kalıyorum diyor onlar muhabbet ederken... Zorunda gibi hissediyor...

Batuhan: Sınıf grubu var mesela oradan akşam konuşuyorlar bir şeyi... Öbür gün geliyorlar okulda bir şey söylüyorlar onla ilgili... Sınıf kopuyor kalıyorsun öyle... Ne konuşuyorlar...

Oğuzhan: Benim bir tek Facebook var zaten Facebook'ta da pek bakınmayı sevmem öyle oyun oynarım böyle...

Ayşe: Gerçi yaşı daha küçük aslında...

Oğuzhan: Ağabeyimin oynadığı oyunlar da zaten bana saçma geliyor... Ne bileyim böyle değişik değişik şeyler...

Fahri: Onlar abisiyle birbirlerine sürekli saçma geliyor zaten...

Oğuzhan: Bir de ağabeyim öyle şehir kurmalı bir şeyler oynuyor onlarla ben oynayınca çok canım sıkılıyor...

Batuhan: Haa Clash of Clans... Savaş oyunu strateji... Ben bir de Caps'lere Vine'lara öyle komik şeylere bakıyorum... Eğlencelik yani...

Fahri: Valla ben kapattım birkaç yıl kullanmadım. Bende de Twitter Facebook var ama ben kapattım bir ara hesaplarımı az önce bahsettiğim sebepten dolayı. 3 arkadaş oturup aynı masada 3 arkadaşımın da hiç birbiriyle konuşmadan 20 dakika kendi telefonlarında oynadığını gördüm ben. Yani bilmiyorum ya ben çok geride yaşayan bir insanım, psikolojik olarak ondan da çok yıpranıyorum zaten, sosyal medyayı kullanmak zorunda kalındığına çok fazla inanmıyorum, sosyal medyayı biz bu hale getirdik diye düşünüyorum insanlar olarak. Yani az önce bahsettiğimiz, kalabalık içinde sosyalleşme adı altında öyle bir öznelleşmişiz ki yani 10 kişi iki araba taa buradan Çamlıca'ya çıkıyoruz, herkes bir köşede selfie çekip şeyle uğraşıyor yani o arkadaş olarak gitmişsiniz siz oraya 10 kişi gitmişiz kimse kimseyle sohbet etmiyor, ben onun fotoğrafını yan tarafta oturan arkadaşıma Facebook'ta beğenerek ona belli etmeye çalışıyorum böyle tezat bir hayat yaşıyoruz artık. Bundan kaynaklanarak 1,5-2 yıl Facebook kapattım... Sonra tekrar neden açtım evet sonra kendimle çelişerek... Tamamen koptuğumu düşündüm iş hayatımdan dolayı, aile yapımdan veya yer değiştirdim yaşadığım şehri değiştirdik işimi değiştirdim, çok fazla dışarı çıkamaz oldum, arkadaşlarımla her gün birini arayamıyorsunuz, çok fazla arkadaşım var dostumu bilmiyorum ama gerçekten çok fazla arkadaşım vardır, gerçekten ne yaptığını görebilmek adına açtım ve ben Facebook'u veya Twitter'ı açtığım zaman okurum beğenirim, belki haftada bir tane hani sırf hatta derim ben de bir özlü söz paylaşırım ama ona çok da aslında kıymet vererek paylaşmam ya da birini şey yaparak, daha çok takip ederim insanlar nerde ne yapıyor o amaçla kullanırım.

Oğuzhan: Bazen elektrikler gidince zaten hep o aklıma geliyor diyorum eskiden hiç daha elektrik bile yokken nasıl şey yapıyorlarmış dediğim oluyor... Evet, biraz değişik geliyor... Yani evde televizyon ya da ışık bile olmadığı zamanlar aklıma geliyor... Yaşanacak gibi değil...

Ayşe: Benim için sorun olmaz, makineler olduktan sonra...

Fahri: Bende elektrik de olmayabilir, çocuklar daha iyi bilir de, artık izleyemiyorum ama ben çocukluğumdan bu yana hep western filmleri izlerdim, hala televizyonda böyle bir ormanlık alan gördüğüm zaman eşime derim şimdi oraya gideceksin bir ev yapacaksın her şeyi bırakayım satayım, bazen diyorum eşime mesela

sırf sen ve çocuklar için duruyorum, benim için keşke olmasa diyorum ben olmasa ne olur değil tam tersi ben o kafadayım keşke olmasa bundan 200-300 sene önceki yıllarda yaşıyor olsaydık.

Oğuzhan: Bence ilerde uçan arabalar çıkar.

Batuhan: Bence daha ileri gidecek çok yani saçma sapan benim için. Şu anki gibi kalsa çok daha iyi olur ama bence ilerde insanlar iyice birbirinden kopacak dünya hiç yaşanmayacak bir yer olacak bence.

Ayşe: İyice kötüye gidiyor bence de. Teknolojinin ilerlemesi kopmalara sebep oluyor, aile hayatı, arkadaşlık, daha kötü olacak bence.

Fahri: Bence şu an için Türkiye açısından, dünyadaki Avrupa'daki gördüğüm düzene geleceğine inanıyorum ben doğru kullanımı kazanacağına inanıyorum. Ha dünyanın kendisi kötüye gidecek o ayrı bir konu o inanış ve şey o farklı bir şey sonu iyiye gitmeyecek o çok farklı bir dal ama medya olarak ben Türkiye'nin bir 5 yıl sonrasında çok daha iyi olacağına inanıyorum. Burada kişilik gelişimi çok önemli. Bireylerin gelişmişlik düzeyi maalesef şu anda biz kullandığımız araçların kullananlardan daha ileri boyutta olduğunu düşünüyorum ben Türkiye için. Adam iki ile ikiyi çarpmayı bilmiyor ama cep telefonunda her türlü ortama gidiyor yani bence kullandığı aletten daha aşağı seviyede bir gelişmişlik düzeyi olduğu için insanlarımızda biz bu durumdayız. Bu seviyeyi yakaladığımız zaman bu problemin ortadan kalkacağını düşünüyorum. En basitinden, aile içinde değil, aile içinde bence konuşmak önemlidir ama, uzak şehirlerde veya şehirde ulaşamayacağınız kişilerle doğru kullandığınız zaman medya çok doğru bir kullanım alanı. Kesinlikle onu doğru kullandığınız zaman aile iletişimine çok daha etkili katkı sağlayacağını biliyorum, kendi bilgilerimle bunu biliyorum, herkes doğru uygulamadığından dolayı şu anda kötü olduğunu düşünüyorum. En basitinden eşim geçen internetten çocuğun ergenlik çağında gelişimiyle ilgili bir şey baktı, böyle doğru kullandığınız zaman çok yararlı olabilir. Siz çocuğunuza, nasıl ki medyada algı yönetimi denen, biz Türkiye'de kabul edilmese veya bizim kültürümüz ve bilgimiz bunu anlayabilecek kapasitede olmasa dahi, çok güzel algı yönetimi var şu anda, ben bazen söylüyorum eşime, algı yönetimiyle çocuk çok rahat doğru yöne çekilebilir mesela. Hiçbir şekilde şiddet veya uyarıda dahi bulunmanıza gerek yok. Medyayı kullanabilirsiniz. Mesela bugün en basit örneği, sürekli uyuşturucudan bahsediliyor, bir anne baba bana göre haftada bir görüp çocuğun tamamını serbest

bırakıp uyuşturucu kötüdür demek yerine, çocuğun bilinçaltına bunu hissettirmeden sanal medyada uyuşturucunun kötülüklerine yönelik uygulamalara çalışsa çocuğu üzerinde, örnek bir eposta veya bir paylaşımla bilinçaltına işlese, sanal alem çok doğru kullanılmış olur ve çok iyi sonuçlanabilir.

Oğuzhan: Bence sosyal medyanın adı sosyal medya olmamalı çünkü insanları pek sosyalleştirmiyor... Az önce aklıma geldi o da... Saçma...

Görüşmeci: Hepinize çok teşekkür ederim.

EK 2.7. A7

Görüşmeci: Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

Can (A7, 27, üniversite mezunu, çalışıyor): 27 yaşındayım, üniversite mezunuyum, özel bir şirkette çalışıyorum.

Başak (A7, 25, üniversite mezunu, çalışıyor): 25 yaşındayım, bankacıyım bankada çalışıyorum 1,5 yıldır. 3 aylık evliyiz.

Görüşmeci: "Aile" kavramı sizin için ne ifade ediyor? Hem genel olarak aile kurumu, hem de kendi ailenizle ilgili düşüncelerinizi anlatır mısınız?

Başak: Aile bende hep öyleydi şimdi de öyle huzur, böyle daha şey yapıyor aile huzur rahatlama ev ortamı içinde rahatlama denir böyle terapi gibidir benim için ben evde olmayı zaten çok seviyorum. Çok şükür her zaman ailemdeki insanlar da böyle yanındayken çok rahat ettiğim her anlamda çok huzur bulduğum insanlar. Kendi annem babam da öyleydi eşimle de öyle bu şekilde.

Can: Benim için aile... Valla şu anda cevap veremedim bu soruya ya... Tam olarak kelime yani... Sonradan şey yapabilirsek ekleyebilirsek... Türk ailesi diyince neden bilmiyorum ama gözümde atletli pijamalı bir adam geliyor (gülüyor).

Başak: Di mi çizgili pijamalı (gülüyor). Türk ailesi diyince akla o geliyor. Ama çevremdeki ailelerle şey yapacak olursak...

Can: Daha adetlerine geleneklerine göreneklerine bağlı, ataerkil, ondan sonra yani şöyle genel olarak şu var hep son sözü erkek söylüyor o da "tabi karıcığım" oluyor (gülüyor). Ne bileyim ya görünüşte hakikaten ataerkil bir toplum olarak görünsek de şahsi fikrim hani kadınlar bir şekilde istediklerini yaptırıyorlar ya.

Başak: Ben de ona katılıyorum evet. Erkeklerimiz evet görünüşte daha maço daha sert daha baskın daha dediğim dedik görünür ama genelde etrafımda gördüğüm evet kadınlar daha şey. Ve hani erkeklerin evet benim dediğim olacak dediği ilişkilerde de kadın gerçekten çok ezilen taraf oluyor. Öbür türlü olması daha sağlıklı kadının daha bazı konularda akılcı olduğunu düşünüyorum.

Başak: Ben şimdi daha genel düşünüyorum anneannemi falan annemlerden bir nesil öncesini düşündüm onlar daha çok ailelerine daha bağlılarmış... Daha çekirdek aile kendileri değil daha büyük...

Can: Bir aradalarmış yani...

Başak: Aynen... Fiziksel olarak ayrılık olsa da hani ev başka bir yerde de olsa daha çok gelmeler gitmeler her anlamda daha çok birbirine... Biz o konuda kendimi daha özgür hissediyorum en azından yani ne canın ailesi ne de benim ailem çok şey değil hayatımıza karışır veya onlarla ilgili şey yapar durumda değiliz daha özgür hissediyorum kendimi... Tabi ki de şimdiki daha iyi insanın özgüveninin olmasının sonucu bence biraz da. Tabi ki de anneye babaya her zaman ihtiyaç var ama sürekli de ihtiyaç duyulmamalı.

Can: Valla bence hani bizim ilişkimiz ya da evliliğimiz açısından değil de hani geçmişte ne bileyim ben dedemlerin yanında büyümüş bir insanım 4 yaşıma kadar onlarla büyüdük orda hakikaten hep beraberdik yani aynı apartmanın içinde dayılarım teyzelerim ve apartman aile apartmanı gibiydi ve eskiden bir aradaydık ama şimdi herkes kendi içinde bir aile olmaya başladığı için ister istemez uzaklaşmaya başladık hani ne bileyim klasik olacak belki ama bayramlar bile eskisi kadar hakikaten keyifli değil yani.

Başak: Dediğine ben de katılıyorum hani bayramlarla ilgili. Bizim de mesela eskiden dayılarım Brüksel'de yaşıyorlar Belçika'da yaşıyorlar çocukları doğduğu zaman babasına sormadan çocuğa isim koymadan mektup yoluyla haberleşiyor çocuğa isim koymuyor babasına diyor ki işte kız oldu oğlan oldu adını ne koyalım baba işte babası cevap veriyor mektup geçene kadar 6 ay oluyor 6 ay çocuk isimsiz kalıyor o kadar büyük bir saygı ve bağlılık... Bizim mesela Allah nasip ederse ismini biz koyacağız yani...

Can: Ben de dedim acaba bir mesaj mı var yani (gülüyor).

Başak: Ben tamamen bunu şey olarak söylüyorum kendi şahsi fikrim bu bahsettiğimiz az önceki insanların özgürleşmesi dediğimiz şey bence onun dozunu ayarlayamamaktan kaynaklanıyor. Sonuçta evlilik evin içerisinde yaşamak sorumluluk ister anne baba her şeyi şey yapabilir bazı şeyleri görmezden gelebilir seni kabullenebilir ama eşle olduğun zaman karşılıklı sorumluluk alman gerekir aynı şekilde...

Can: Özveri göstermen gerekir alttan alman gerekir.

Başak: Evet bazı şeyleri görmezden gelmen gerekebilir ya da yapman gerekebilir bunları yani özgürlüğüm ben daha önemliyim karşımdakinden diye düşündüğün sürece bence sonu iyi değil hiçbir ilişki için evlilik için de.

Can: Ve insanların birbirini hakikaten tam olarak tanımadan evlenmesi... Gerçi şöyle bir durum var ne kadar tanısan bile aynı evin içinde olmadığın sürece tanıyamıyorsun çünkü dışarıdaki insanla evin içindeki insan bir olmuyor ister istemez. Ve bir de şu var erkekler açısından söylüyorum özellikle ilk sevgilisiyle demeyeyim de hani ilk birlikte olduğu kız arkadaşı artık neyse onunla evlenmesi bence çok büyük bir etken oluyor. Özellikle maddi durumu önceden kısıtlı olup da sonradan yükselince ister istemez bir sapıtma oluyor erkeklerde.

Can: Ya aslında biz de klasik bir Türk ailesiyiz ama şöyle bir durum var 3 aylık evliyiz ve yeni adapte olmaya çalışıyoruz bir yandan yeni bebek geldi o yüzden ben normalde sorsan ben ev işi yapmam hiçbir şey yapmam diyen ben dün akşam yemeğini de hazırladım yeri geldiğinde temizliğe de yardım etmem gerekiyor. Hani yani normalde dışarıdan bana sorsanız evlenene kadar hakikaten hiçbir şey yapmam etmem işte şudur budur diyen ben şimdi yapıyoruz ha bunun sebebi bebek mi onu bilmiyorum (gülüyor).

Başak: Bence de doğru yani sorumluluk şu senin görevin bu benim görevim tarzı çok değiliz elimizden geldiğince hani ben daha çok ev işlerini yemek yüklenmek istiyorum ama yapamadığım yerde de Can çok yardım ediyor.

Başak: Ben çok rahat anlatıyorum her şeyimi yani genel olarak hiç diyeyim sakladığım bir şey yoktur candan her zaman ne hissediyorsam doğru ya da yanlış iyi ya da kötü söylerim bilsin benim içimde kalması beni rahatsız eder ben kartlarımı açık oynamayı seven bir insanım yanlış olabilir kötü olabilir ama fark etmez Can bilsin, bilsin yani önemli olan o ben yanlış düşünüyor olabilirim yanlış yapıyor olabilirim ama onun bilmesi benim için daha önemlidir.

Can: Şöyle bir şey söyleyeyim sana inandırıcı olur mu bilmiyorum ama biz evlenmeden önce 2009 yılında tanıştık hani 5 yıllık bir tanışma dönemimiz oldu ve ne o dönem içinde ne de çok şükür şu 3 ay içinde tartışma tarzı bir şey olmadı o yüzden o durumda nasıl olduğunu inan sana söyleyemeyiz (gülüyor).

Başak: Bizde tartışma hiç olmadı yani biz 6 yıldır beraberiz neredeyse 6 yıl olacak hiç tartışmadık bugüne kadar canla tabi ki de ayrı fikirlerde olduğumuz oldu ama iş tartışma boyutuna ses yükseltme boyutuna hiç gelmedi yani Allah da getirmesin.

Can: Ya ben hakikaten bazen katlanılamaz biri oluyorum yani kendime bile katlanamıyorum ama hakikaten iyi idare ediyor beni.

Başak: Ben de bazen mesela çok saçma sapan şeylere takılıp uzattığımı düşündüğüm oluyor mesela yapalım edelim bilmem ne olsun olsun ama Can da o konuda beni idare ediyor. Bir taraf çok böyle bunaldığı zaman trip atma gibi oluyor biraz daha sessiz kalıyor Can o dönemlerde uyumayı tercih ediyor mesela yatar uyur böyle. Muhtemelen belli bir saatten sonra ben de yatıyorum ondan sonra zaten sabah uyandığımızda hiçbir şey olmamış gibi devam ediyoruz öyle uzatma şeyimiz yok ikimizin de.

Başak: Bence her ne kadar aile olmasını istesem de medya daha etkili olacakmış gibi geliyor çocuğumun gelişmesinde sürekli çünkü yeni nesil öyle geliyor öyle de gelecek kalkıp çocuğun gözüne at gözlüğü takamayacağız televizyon de izleyecek elinde telefon da olacak işte laptop da olacak bir şey de olacak hani bizim dışımızda da bir şeyler olacak ama tabi ki de aile çok önemli hani saygıyı gördüğü önemli değerleri bizden alacak ama yani eğitim gelişiminde evet etkili olacak medya da onu engelleyemeyiz bence.

Başak: Çalışan kadın biraz daha evin içinde koşturmak durumunda kalıyor ev hanımı bütün işlerini daha rahat yapıyor ama sonuçta bir şekilde yaşıyorsun ve bir şekilde yapman gereken şeyleri yapıyorsun demek ki yani...

Can: Ama çocuk olduğu zaman kesinlikle ev hanımı çocukla daha fazla zaman geçirebiliyor eğitiminde çok daha büyük katkıda bulunabiliyor.

Başak: Yani tabi çocuğu başkasının büyütmesindense annesinin büyütmesi hem bağ açısından hem duygusal tatmin açısından...

Can: Hem çocuktaki özgüven açısından...

Başak: Kesinlikle aynen çocuktaki özgüven açısından daha sağlıklı olacağını düşünüyorum tabi hayat ne gösterir bilinmez.

Görüşmeci: Serbest zaman (ve çalışma) deyince aklınıza ne geliyor? Özellikle ev içerisindeki (aile içi) serbest zamanlarınızda medya teknolojilerinin yeri nedir?

Başak: Para kazanmak için verilen özveri.

Can: Çalışmak ne bileyim mecburiyet ya kısaca mecburiyet yani. Şu an için serbest zaman sadece yatmak geliyor çünkü çok uyuyamıyorum işten dolayı ama normal zamanda sorarsan ama keyif aldığım şeyler hakikaten vakit olduğunda spor yapmayı seviyorum yüzmeyi ya da koşmayı spor salonuna gitmeyi onun dışında ney üflemeyi severim başka serbest zaman deyince aklıma hani eskidendi o bilgisayarda oyun oynayayım şöyle böyle hatta küçükken hiç geçmeyecek büyüyünce nasıl sıkılıyor insanlar bilgisayardan oyundan diyordum ama hakikaten şu an bilgisayar oynamayalı yıllar oldu hiç de aramıyorum. Valla bilgisayarla oyun oynamayı üniversiteye başladığım zaman kızlarla tanıştığım zaman bıraktım (gülüyor).

Başak: Bunu benim yanımda söyleme bari (gülüyor).

Can: Anlatırım da siz gideceksiniz ondan sonra... (gülüyor).

Başak: Ben de...

Can: Spor deme hiç uydurma...

Başak: Yok spor demeyeceğim hiç öyle şeyler sevmem ben izlemeyi seviyorum... Ben de evde miskin zaman geçirmeyi seviyorum veya dışarı çıkıp yürüyüş yapmak diyeceğim ama öyle spor amaçlı değil bir yerlerde gezmek oturup kahve içmek sora yürümek bir yerde seviyorum. Serbest zaman benim için odur arkadaşlarımla vakit geçirmeyi severim mesela, kahve içmek... Bu arada canım kahve çekti galiba (gülüyor).

Başak: Televizyon benim için şey... İzlemek zorunda değilim ama sanki olması gerekiyormuş gibi hissediyorum.

Can: Ben yemek yerken bile arkada ses olmadan yemek yiyemiyorum arkada televizyonun sesi olacak. Sadece burada değil annemlere gittiğimde de başka bir yere gittiğimde de... Neden bilmiyorum arkada bir ses olmalı... Bazen o kadar abartmıştım ki hatta televizyon olmadan televizyon sesi olmadan uyuyamıyordum... Son 3 gündür yemekleri oturma odasında televizyon karşısında yiyoruz...

Başak: Şey ama mutfakta yemek yemek şey geliyor... Gerçi o zaman da çok keyifliydi... Mutfak yemek yiyorduk oturuyorduk sonra yemek bittikten sonra sohbet ediyorduk konuşmaya zaman veriyorduk... Burada olunca hem konuşuyoruz hem yemek yiyoruz hem televizyonda izlediğimiz şeyle ilgili konuşuyoruz...

Can: Acun mahvetti bizi ya...

Başak: Acun evet hep Survivor yüzünden oldu... Hiç bilmiyorum neden izlediğimizi bütün hepsinden nefret ediyorum ama kendimi alamıyorum... Bütün yarışmacılardan gerçekten nefret ediyorum hiçbirine en ufak bir sempatim yok ama izliyorum... Çok garip bir etkisi var Survivor'ın... Diğer dizilerde insan diyor ki kendimden bir şeyler buluyorum falan... Ama Survivor'daki insanlarla ilgili gerçekten hani dünyada olduklarını düşünmüyorum çok hırslı garip insanlar ama kavgalarından büyük keyif alıyorum... Ben çok zorluyorum zaten kendimi televizyon izlerken. Ben bir dizi izlerken mesela çok düşünüyorum çok strese giriyorum bazen kendimi kaskatı kesilmiş buluyorum mesela biri bir şey öğrenecek falan diye. O gerilim anını ben iliklerime kadar hissediyorum yani bir şey yapmadan izleyen Can'dır ben baya gerilerek izliyorum kaptırıyorum. Ben Ali Rıza Bey felç olduğunda oturdum onunla beraber ağladım yani Yaprak Dökümü'nde... Öyle bir karşılıklı duygu var... Bilmem belki orda olan bir sürü kötü olaylardan dolayı hayatıma şükrediyorum bilmiyorum ama keyifli gidiyor yani çok kasılıyorum (gülüyor).

Can: Ne keyifli gidiyor ya oturup insan adam gibi bir diziyi izler bu her diziyi geçiyor hiç izlemiyor yarım saat izliyor geçiyor diğer kanala 3 haftada bir bir diziye tekrar geliyor ama kaldığı yerden şey yapıyor aa bu dizide böyle mi olmuş diye...

Başak: Bağlı kalamıyorum da dizilere (gülüyor). Açık olsun izlemem şart değil... Bazen bağlıyor evet birkaç bölüm izliyorum bazen sıkılıyorum ve bırakıyorum mesela Şeref Meselesi'ni ilk başladığı zaman çok severek izlerim ama sonlara doğru bana şey geldi yani sıkılmaya başlamıştım Survivor başladı...

Can: İsim verme reklama giriyor (gülüyor). Onun değildir ama benim telefon her zaman yanımdadır... Bilmiyorum ya çok yalnız hissediyorum...

Başak: Eskiden daha doğrusu evlenmeden önce daha fazla böyleydi... Biz yine beraberdik İstanbul'a gelip gidiyordum telefona daha bağımlıydı Can... Ama şimdi o kadar değil telefonu yanında...

Can: Ya hiçbir şey yapmasam bile o telefon elimde ve yanımda olmalı ya... Yani hiçbir şey yapmasam bile duruyor yani... Sevdiğim bir arkadaşım var o yazıyor... Ama şey hissediyorum ya kendimi eksik... Telefon yanımda olmayınca...

Başak: Belli bir yaşın üstü evinde olmayı tercih ediyor gibi geliyor yine ama daha çok çalışan kesim iyi vakit değerlendirmek adına kaliteli vakit geçirmek adına daha fazla dışarı çıktığını düşünüyorum.

Can: Aslında biz hep kendi ailem adına konuşayım biz yılbaşında ben çok dışarıda geçirdiğimi hatırlamıyorum üniversite zamanları dışında ama hani biz hep evdeydik ya halen daha da evdeyiz ya... Geçen yılbaşında teyzemlerdeydik... Ya genel olarak insanlar açısından soruyorsan eğer şahsi fikrim özellikle hükümetten dolayı mı diyeyim artık tam olarak bilmiyorum ama hani yılbaşını dışarıda kutlamak caiz değildir şudur budur muhabbetleri çıktı ama gerçi fikri olmayan insanın da çok fazla alakalı olduğunu düşünmüyorum ama o konuyla ilgili bilmiyorum ben hep evde olduğum için...

Başak: Bence şey daha çok etkili insanlar dışarı çıkmak için bahane arıyorlardı yılbaşı bunun için çok güzel bir bahaneydi yeni yıla giriyoruz eğleniyoruz aa parti varmış işte bir yerde bir şey varmış... Şimdi insanlar istedikleri zaman dışarı çıkabiliyorlar hafta içi hafta sonu istedikleri zaman bir gece kulübüne veya bir bara gidip eğlenebiliyorlar hani yılbaşı eğlencesini her güne taşıyabiliyorlar o yüzden yılbaşının bir avantajı kalmadı bence yılbaşı ya da ne bileyim bayram seyran gibi bir şeyin...

Can: Şöyle bir şey var insanlar dışarı çıkıp para verdiklerinde daha çok eğlendiklerine inandırıyorlar kendilerini hakikaten öyle bunu şundan dolayı söylüyorum ben üniversite zamanında barda çalıştım aynı mesela Çarşamba Cuma Cumartesi'dir gece hayatının hareketli olduğu günler ama bir hafta Perşembe boştur kapı girişi ücretsizdir, ertesi hafta Perşembe'ye dersin ki girişler 20 TL parti var... Parti ne hiçbir şey yok çalan DJ aynı DJ mekânda hiçbir değişiklik yok sadece giriş ücretli insanlar para verdiği için hani hakikaten daha çok eğleniyorlar bir şey var zannediyorlar...

Can: Aslında özellikle sosyal medya çıktıktan sora insanlar serbest zamanlarında değil her zamanlarını ellerinde telefonla geçirmeye şey yapıyorlar ama sorularda bilmiyorum buna gelecek miyiz ama sosyal medya bence tam anlamıyla amacı dışında dedikodu amaçlı kullanılmaya başlanılıyor. Hani insanlar ben bir şeyler paylaşayım birilerine faydalı olayım ya da birileri bir şeyler görsün değil de ha ben buda şu anda buradayım şunlara da göstereyim, yok şu nerdeymiş şu kimle nerdeymiş şurada mıymış burada mıymış buna döndü artık olay...

Başak: 90'lı yıllardaki o magazinin o cafcaflı döneminde herkes kendi hayatında yaşıyor hani nerde ne yapıyor ünlü olmana ya da bir şey yapmana gerek yok herkesle her şeyi paylaşabiliyorsun sanki sen çok önemli dünyanın merkeziymişsin gibi işite ben buradayım ben şuradayım bak ben kimle resim çekindim herkes bunu

göstermenin peşinde ve herkes aa o bunu yapmış ben d şunu yapayım falan... İnsanlar 90'lı yılların o magazinsel hayatın kendi hayatlarına taşıdı bence ondan kaynaklanıyor bu kadar sosyal medyaya bağlılık en azından.

Can: Amacını kuran kişiye sormak lazım ama... Hızlı bilgi paylaşımı olmalı ama dediğim gibi... Şu andaki medyanın ne kadar güvenilir olduğunu hepimiz gördük... Doğru ve hızlı bilgi paylaşımı konusunda çok faydalı olabilir. Kuruluş amacı bu değilse bile bence bu olmalıydı. Ama ondan çok dediğim gibi şu anda insanların bir gövde gösterisine döndü sosyal medya tamamen.

Başak: Bence de yani hızlı bilgi paylaşımı olabilir. Sadece insanların 4 tane kanala 5 tane gazeteye bakarak haber almaktansa daha birinci ağız kullanılarak bazı şeyler öğrenilebilir ama bu haberin kapsamı şu anda çok fazla genişledi ama insanlar kendi magazinini yapıyor şu anda.

Can: Ve günlük hayatta hakikaten asosyalleştiriyor insanları bence çünkü aynı ortamda otururken bile telefonunu hiç düşürmüyor... Şu an burada bu işi yapmasak televizyon izlesek bile hepimizin elinde telefonlar olacak bence.

Görüşmeci: Ev içi serbest zamanda medya teknolojileri kullanımının aile içi iletişiminiz üzerinde olumlu ya da olumsuz bir rolü olduğunu düşünüyor musunuz?

Başak: Zaten kısıtlı günümüz olduğu için evi toparlamak belli temizlik işlerini yapmakla zaman geçiriyoruz. Dışarı çıkabiliyoruz...

Can: Cumartesi akşamları arkadaşlarımızla dışarı çıkıyoruz.

Başak: Aynen veya ailelerimizle görüşebiliyoruz hafta sonu Eskişehir'e gidebiliyoruz veya Can'ın ailesiyle zaman geçirebiliyoruz ablası geldiyse onunla zaman geçiriyoruz daha çok. Can'ın dediği gibi dışarı çıkıp birileriyle görüşmeyi ya da evimize dostlarımız gelsin daha çok yeğliyorum ben yani.

Can: Yani öyle çok aktif bir sosyal hayatımız yok bizim de hani bir kayağa gidelim bir şey yapalım hani maksimum bu (gülüyor). Benim için internet televizyondan daha önde çünkü televizyonu da internetten izleyebiliyorum istersem. Ve her şeye ulaşabiliyorum ve hani ben psikopatlık derecesinde diyebiliriz araştırmacı bir insanım hani hiç alakam olsun olmasın bir an duyduğum bir şeyi bile öğrenmek için

Google'a başvuruyorum ve o yüzden hani internet devamlı benim elimin altında olmalı benim için internet vazgeçilmez.

Başak: Ben kesinlikle öyle düşünmüyorum. Ben sözüm meclisten dışarı insanların çok da şey olduğunu düşünmüyorum bu konuda bilinçli kullanayım bir şeyler öğreneyim. Hayır değiliz keyif için zevk için yapıyoruz birçok şeyi medyayla ilgili en azından internetle televizyonla ilgili. Ben o konuda televizyonu mesela tercih ederim televizyon bana daha keyifli geliyor internettense televizyon daha mutlu ediyor beni diyeyim ya da ne biliyim.

Görüşmeci: Neden sence?

Başak: Bilmem televizyon olduğunda daha rahatım internet olmadan yaşayabilirim ama televizyon olmadan daha zor. Dedim ya eve gelip açıyorum bir şeyler yapmak istiyorum saçma sapan bir şeyler izliyorum takılıyorum yarım saat sora başka bir şeyle değiştirebiliyorum ama internette... Ben bir de kontrolün tamamen bende olmasını sevmiyorum benim dışımda bir şeyler geliştiği zaman daha çok hoşuma gidiyor. Hani internette ben aradığımı ben istediğimi izleyebiliyorum ben yaptım hayır bir şeyler aksın ve ben tercihimi o kanallar arasında yapayım... Beni yormasın... Beni rahatlatsın diye kullanıyorum.

Can: Ben mesela müzik dinleyeceksem playlist oluşturup dinlemeyi tercih ediyorum o radyo dinlemeyi tercih ediyor.

Başak: Ben radyo dinliyorum ve radyoda da belli bir kanalda en fazla 15-20 dakika kalırım kanal değiştirmeyi çok severim... Aynen tam olarak düşüncem hep budur... Bir şeyler aksın gelsin ben seçiyim beğenmediğimi değiştireyim seçeneğim olsun ve hani ben bile yapmış olsam mecbur olmayayım bir şeylere... Önümde seçenekler olsun... İbrahim Tatlıses dinlerken bir anda yabancı müzik dinlemeye başlayabilirim. Ahmet Kaya çıktıktan sonra Türkçe saçma sapan bir Demet Akalın şarkısında zıplayabilirim yani severim radyoyu...

Can: Evde radyo ve televizyon var ya başka hiçbir şeyimiz yok... Radyo, televizyon, cep telefonu...

Can: Valla Başak televizyonda hiç alakası olmayan dizileri bile hayatta hiç izlemesin ama yarım saat oturup izleyebiliyor hani onun dışında zaten akıllı telefonu yoktu bugün oldu göreceğiz bakalım nasıl yansıyacak bana (gülüyor).

Görüşmeci: Bu telefona neden bu kadar sevindin?

Başak: Ya bilmiyorum sevindim... Ben uzun zamandır dokunmatik telefon istemiyorum tuşlu istiyorum diye uzun zaman gerçekten direttim ama artık Blackberry'm kullanılır durumda değil ve ben de evet dokunmatik bir telefon istemeye karar verdim yani çok garip bir karar oldu benim için... Blackberry'mi görsen benim kırasıya kullandım dur göstereceğim... Telefon benim için olmazsa olmaz değildir ben gerçekten kırasıya mahvedesiye kullandım telefonu vadesi doldu yani...

Can: Arkadaşa soralım bak hani reklam yapmak yine istemiyorum ama ısrarla hani dedim bir tane Samsung alayım şunu alıyım hayır Iphone 6 istiyorum, Iphone 5 alayım Iphone 6 istiyorum dedi ısrarla bilmiyorum nedenini (gülüyor).

Başak: Bilmem (gülüyor). Iphone 6 istiyorum evet...

Görüşmeci: Iphone 6'nın Blackberry'den farkı ne sence?

Can: Daha pahalı çok pahalı!

Başak: Bilmem, benim için telefon şeydir yani ben çok şey değil midir mesela onda var bende de olsun öyle değil... Telefon bir şey kullanmak onu öğrenmeye çalışmak bana en keyifli gelen taradır. Uzunca bir zaman mesela telefonu kullanmayı öğrenmek istiyorum o bana keyifli geliyor şu an.

Can: Hiç uydurma sadece bir şey alınacaksa en iyisi olsun var onda. Mesela laptop'ını alırken de biz o zaman üniversitedeydik laptop istiyorum ne istiyorsun Sony Vaio istiyorum. Ya Vaio'nun ayarında daha uyguna... Hayır, ben onu istiyorum o olacak...

Başak: İyi ki de almışım ama çok memnun kaldım. Kardeşim mesela daha uygun ama çok da iyi özellikleri olan Packard Bell HP'nin yan sanayi bir ürününü aldı bir laptop aldı onunki bozuldu mesela ben hala kaç yıl oldu belki 5 yıl falan oldu hala kullanıyorum. Yani büyük firmalar eğer tutuluyorsa vardır bir şey diye düşünüyorum.

Can: Ben telefonu kesinlikle bağımlılık olarak, televizyon değil ama telefon benim için bağımlılık, çünkü sabahleyin saat 6 buçukta kalkıyorum ve akşama kadar hani telefonun ekranına kaç kez baktığımı bilmiyorum hiçbir şey olmasa bile açıp saate bakıyorum ama bakıyorum yani. Yolda giderken haberleri okuyorum ne bileyim Whatsapp'ta sürekli iletişim halindeyim. Yani zaten Whatsapp çıktığından beri doğru düzgün telefonla konuşmaya bile gerek kalmadı ama benim için kesinlikle telefon bağımlılık yani. Önemli hiçbir şey olmasa bile. Eskiden neydi telefon neredesin iyi

misin sesini duydum kapat. Öyle bir şey yok yani. Ben şahsım adına söyleyeyim ben bağımlısıyım hiçbir şey yapmasam bile açıp internete giriyorum.

Başak: Ben öyle değilim ben gerçekten telefon benim için şey değil yani...

Can: Göreceğiz...

Başak: Bilmiyorum ama hiçbir şeye o kadar bağımlı olmadım bir de ben telefon konusunda gerçekten de konuya çok uzak bir şekilde başladım Can biliyor ben geceleri telefonumu kapatarak uyuyan bir insandım yani hala da öyleyim telefonum içerdeydi şey yapmadım falan sadece Can beni arar ulaşamaz diye yanımda telefon bulunduruyorum ama çok böyle telefonla veya internetle ilgili olmazsa olmazım yok evet televizyon daha baskın ama hani o da zaman doldurmak için kullanıyorum herhalde biraz evde otururken ses olsun bir şey izleyeyim bir şeyle uğraşırken o da aynı anda açık olsun onu seviyorum ama özellikle hani şu dizi olmazsa aman Ya Rabbi ben ne yaparım demiyorum. Ama evde televizyon olmalı. Başka odalarda da televizyon var. Tuvalete de almayı düşünüyoruz (gülüyor).

Can: Bence hani Whatsapp için konuşayım Whatsapp sosyalleştiriyor çünkü ya da ben ne bileyim diğerlerini kullanmadığım için bir şey söyleyemeyeceğim ama sadece gördüğünde bile belki normalde olsa açıp aramayacağın insanı sırf o listede olduğu için ne yapıyorsun diye yazıp konuşabiliyorsun bir vesile olup görüşebiliyorsun çok hızlı ulaşıyorsun.

Başak: Ben de Whatsapp'ın şey avantajının daha fazla olduğunu düşünüyorum, sosyal medyada daha kendinlesin daha kendinle ilgili bir şey, Whatsapp daha karşılıklı. İletişim daha güçlü o yüzden Whatsapp'ı daha masum görüyorum ben.

Can: Hani zaten şöyle bir durum var bende benim telefonumda tabi illaki yazanlar olur ama konuştuğum fix iki kişi vardır ki başakla da Whatsapp üzerinden konuşmuyoruz bilmiyorum şu saatten sonra ne olur... Bir keresinde arabayla giderken ikisi de yanımdaydı bir şey gelince şaşırdım Allah Allah kim yazdı ikiniz de yanımdasınız diye (gülüyor).

Can: Bence sosyal medya tamamen dedikodu ve gövde gösterisi amaçlı kullanılıyor yani kim kimle nerde ne yapmış o nerde yok eski sevgilim acaba şu anda nerde kim var yanında yani bu amaçla kullanılıyor ya bu da bana ters geliyor. Bilmiyorum nerede kimle olduğunu yanında olduğun insanlar bilsin yeterli yani diğerleri bilmesin. Ve özellikle şuna döndü özellikle Facebook için konuşayım... Daha

önceki arkadaşlık sitelerinde hiç tanımadığı kişilerle konuşmaya çalışıyorlardı ama Facebook'tan sonra bu olay aa acaba ilkokul arkadaşlarım ne yapıyor ne ediyor hani kim nerede acaba nereye gelmiş bak ben şuradayım acaba şunlar bunlar ne yapmış ben daha başarılıydım acaba o ne yapmış kimisi kız bakmak için kızlar da erkekler acaba nasıl oldu acaba kendime bir kısmet bulabilir miyim diye. Valla ona döndü yani, o amaçla. Yani benim fikrim bu yanlış mı düşünüyorum bilmiyorum ama hani bu yüzden ben en başta ondan dolayı girmedim ya benim yanımda yıllardır ilkokuldan beridir görüştüğüm arkadaşlarım da var ve görüşüyorsam ve o insanlar benim kafa dengimse zaten yanımdadır ve görüşüyorumdur dedim o yüzden hiç açma gereksinimi duymadım yani eksikliklerini de hissetmediğim için o insanların gereksinim duymadım yani.

Başak: Ben ilk zamanlar Facebook kullanmıştım böyle daha Türkçe değilken Facebook böyle birbirine rakı masası çiğ köfte zamanlarında kullandım... Sonra da bana şey gelmedi saçma geldi gündüz gördüğüm arkadaşıma çiğ köfte göndermek ya da alttan bir şey yazmak bana çok albenili gelmedi canın da dediği gibi görüşmeyeceğim insanla zaten orda da görüşmem veya hani oraya bir şey koyup şuradayım budayım diye bir şeyler koyup görüşmediğim insanın benim hayatımla ilgili bir şey bilmesine ya da benim onunla ilgili bir şey bilmeme çok da gerek olduğunu düşünmüyorum ben de yani o yüzden...

Can: Ama şu yönden faydalı insanları hatırlamanıza yardım ediyor doğum günleri mesela özellikle... Hani ben tarih aklımda tutamam birçok şeyde hafızam iyidir ama rakamları aklımda tutmakta çok iyi değilimdir hani insanlar birbirlerinin doğum günlerini hatırlarken... Bana da oradan aslına bakarsan çok da hani doğum günün kutlu olsun canım yazmak samimi gelmiyor ama en azından hatırlatıyor. Şahsen kullanıyor olsam onu gördüğüm zaman ben aramayı tercihe derim insanları yani o yönden faydalı...

Başak: Bana da mesela orada gördükten sonra arasan ne aramasan ne diyorum yani zaten biliyorsan biliyorsundur o kadar samimiysek ara değilsek de doğum günümü hatırlamak zorunda değilsin sonuçta yani...

Başak: Ya Can her ne kadar çok kullanıyorum dese de yanımda öyle alıp çok telefonla bir şeylere bakıyım falan yapmıyor yani benden kopmuyor veya bir şeye bakıyorsa beraber bir şey izliyoruz falan böyle...

Can: Dizi izlerken hakkında yorum yapıp gülmeye başlayabiliyoruz unutup başka bir şeyler hakkında konuşabiliyoruz.

Başak: Aynen sonra diziyi tamamen unutup başka bir şeyler hakkında konuşup tamamen unutup devam ediyoruz. Bu bende daha çok olabiliyor mesela ben dizide bir şeye takıldığım zaman Can'a dur dur ben bir şey izliyorum daha fazla yapıyorum o telefonda o kadar değildir ama yani ben de o kadar çok bağımlı değilimdir 5 dakika sonra koparım diziden dediği gibi gülmeye başlarız.

Başak: Ben her ne kadar yeni telefon alınmış biri olarak bunu söylemesem daha iyi olur ama ben mesela Can'a dedim ki evlenelim ev telefonu alacağım ve ben cep telefonu gerçekten kullanmak istemiyorum dedim. Hani benim için gerçekten onu söyleme sebebim de şey Can sürekli bana ulaşabilmek ister. Hani ben gerçekten şey değilimdir yani televizyon internet telefon benim için olmazsa olmaz değildir yani yaşayabilirim ıssız bir adaya düşsem yanıma alacağım şeyler arasında kesinlikle yoklar yani.

Can: Yok ben aynı fikirde değilim. Bu biraz şeye benziyor şehir hayatında yaşıyorsundur çok sıkılmışsındır dersin ki ya bir köye gideyim de kafa dinleyeyim ama o köye gidip kafa dinlemek en fazla bir hafta sonra senin katlanamayacağın bir şeye yani o ortamda yapamazsın çünkü alıştığın standartların vardır hani hayatın vardır en fazla bir hafta güzel geçer sonra sıkılmaya başlarsın ben bu konuda onu düşünüyorum hani yani çok medyanın olmadığı bir.

Başak: Ben şeye dayanarak bunu söylüyorum ben televizyonu çocukken de çok severdim ama hani canın aynen köy deyince geldi aklıma köye giderdik mesela köyde televizyon yoktu bir hafta kalırdım ilk birkaç gün çok sıkılırdım televizyon isterdi canım sonra anneannemle dedemle sohbet etmek bir şeyler paylaşmak çok daha keyifli gelirdi ve Eskişehir'e geldiğim zaman televizyon izlemek daha garip gelirdi bana hani bir haftada büyük bir alışkanlıktan sanki yıllardır televizyon yokmuş ve yeni görmüşüm gibi yeniden aa diyip açar izlerdim.

Can: Ama maksimum bir hafta kalıyordun belki iki hafta kalsaydın aynı şeyi düşünmeyecektin...

Başak: Ama bak hayır demek istediğim o değil bir noktadan sora aramıyorsun ilk birkaç gün arıyordum gerçekten ya ben evime gitmek istiyorum bilmem ne falan belki onlar beni oyalamak için oturuyorlardı işte başlarından geçen komik hikâyeler işte

evlenme hikâyeleri işte bilmem ne hikayeleri anlatıyorlardı bir süre sonra daha keyifli hale gelmeye başladı akşamları oturup böyle... Biraz da kalabalıksa zaten televizyonu hiç aramıyorsun şu an da mesela açık ama ne olduğu hakkında hiçbir fikrimiz yok ve öylesine açık bir süre sonra onun orda olmaması da rahatsız etmiyor aslında seni sadece yani telefon ve internet için çok şey yapamayacağım çünkü ben çok şey değilim o konuda olmazsa olmazım değil ama televizyon için bunu çok rahatlıkla söyleyebilirim hani yanımdaki tabi iletişimde olmam birileriyle olmam lazım sıkılmaması lazım insanın ama alışılabilir bence televizyonsuz telefonsuz bir hayata ben yapabilirim yani o kadar vazgeçilmez değil.

Can: Benim mesela ama şu an şunun orda açık olması bile beni rahatlatıyor hiç ilgilenmiyorum ama bakmıyorum ama şu an kapalı olup biz burada konuşuyor olsak ben rahatsız hissederim kendimi... Evin bir parçası gibi...

Başak: Ben yıllar önce duymuştum gerçek olur mu bilmiyorum ama bir beklentim var yani. Gerçek böyle 3 boyutlu bir televizyon ama gözlükle değil 3 boyutlu bir televizyon kare bir şey düşün böyle nasıl diyeyim masadan küçük böyle sehpa gibi bunu komple bir televizyon olarak düşün mesela maç izliyorsun her yerine geçip izleyebileceğin bir şey yıllar önce söylemişlerdi bana çok garip gelmişti stadda maç izlemek gibi böyle kocaman bir alan... Birisi söylemişti bana yıllar önce bana çok şey gelmişti mesela öyle bir beklentim var televizyon ile ilgili 3 boyutun 3.süne çıksın istiyorum. Ama onun dışında korkuttuğu nokta da oluyor biri bizi gözetliyor her şeyimizin bir şekilde görüldüğü hissedildiği işte konum gönderiyorsun bir şey yapıyorsun ya birisi bilgilerimize ulaşmak istese bir zarar vermek istese hiç zorlanmaz. Normalde de zorlanmaz gerçi yapacak insan her türlü yapar da fazlaca hani şey olabileceğini düşünüyorum her şey çok şeffaflaştı...

Can: Ben teknoloji meraklısı seven bir insan olarak gördüğüm her gelişmede şaşırmayı seviyorum aslında ne bileyim öyle şu olsun bu olsun diye çok bir düşüncem yok yeni çıkan şeyleri ama hakikaten keşfetmeyi diyeyim öğrenmeyi görmeyi çok hoşlanıyorum yani teknolojik olarak televizyon olsun hani saatlerce Mediamarkt'a girip hiçbir şey almadan gidip tüm elektronik şeylere bakabilirim özelliklerine televizyonlarına olsun oyun konsollarına olsun yani seviyorum ama öyle çok büyük bir beklentim yok yan şu da olsun bu da olsun diye...

Başak: Beraber televizyon izlemek değil bir film izlemek ortak bir şey paylaşmak olabilir ama televizyon izlemek ortak bence bir şey yapıyor olmak değil bence kaliteli zaman geçirmek değil beraber televizyon izliyor olmak.

Can: Niye ama mesela 3 Adam'ı izlerken gayet 3 Adam başlamış diyip mısır patlatıp gelip oturup izleyip gülebiliyorsun?

Başak: Ya öyle de televizyon daha şey ya mesela film izlemek daha özel bir zaman ayırıyorsun mesela televizyonda bir film izlerken bile kendimi film izliyormuş gibi hissetmiyorum filmi açıyorum acaba ne olmuş o filmde filmi izlemiş olmak için izliyorum ama dışarıdan gidip bir CD aldığımda ya da bir yerden film indirip izlediğim zaman ya da sinemaya gidip izlediğim zaman daha ona odaklı hissediyorum.

Can: Çünkü para veriyorsun... Bak az önce söylediğime geliyor...

Başak: Daha ona odaklanmış hissediyorum kendimi para vermekle ilgili değil indirmek de aynı şey yani bir yerden indirip de izleyebilirim daha odaklanmış hissediyorum kendim onun için bir şey vermiş ve bir şey almış hissediyorum veya canın dediği gibi mısır patlatmak da evet hani bir şey izlerken yemek yemek onun için bir hazırlık yapmak öyle ama televizyon iletişimi veya kaliteli zaman geçirmeyi bence güçlendiriyor diyemeyiz. Kararlı planlı gitmek bu konuda daha şey televizyon az önce de dedik ya sürekli evde olması gereken bir birey gibi bir şey gibi yani ama hani karar verip bir şey için şey yapmak daha kaliteli vakit geçirmek adına daha mantıklı geliyor.

Görüşmeci: Çok teşekkür ederim.

EK 2.8. A8

Görüşmeci: Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

Mehmet (A8, 44, doktor, akademisyen): Ben 4 yıllık bir Öğretiyim Üyesi'yim, üniversite yüksek lisans mezunuyum akademik kariyeri tamamlamış durumdayım. Tıp profesörüyüm, bölümüm Dahiliye, onun da üst birimi Gastroenteroloji.

Aslı (A8, 42, doktor): Ben 42 yaşındayım, Tıp Fakültesi mezunuyum, Aile Hekimliği'nde çalışıyorum.

Zeynep (A8, 11, öğrenci): Ben 11 yaşındayım öğrenciyim.

Aslı: Tek çocuğumuz var.

Görüşmeci: "Aile" kavramı sizin için ne ifade ediyor? Hem genel olarak aile kurumu, hem de kendi ailenizle ilgili düşüncelerinizi anlatır mısınız?

Mehmet: Aile, güzel bir şey... Hayatın anlamı, her şey…

Aslı: Sahip olunacak en güzel şey…

Zeynep: Annemle babam.

Aslı: Ev, ailenin olduğu yer.

Mehmet: Huzur, dinlenme…

Zeynep: Dinlenecek düzgün bir yer ve aile ortamı.

Aslı: Her şeyin paylaşıldığı, mutluluk üzüntü hastalık, herkesin birbirine destek olduğu sıcak bir ortam.

Mehmet: Tek kelime, samimi.

Zeynep: Annem söyleyecek laf bırakmadı.

Aslı: Çekirdek aileden biraz daha geniş, geniş aile.

Mehmet: Düşündüklerimi söyleyeyim mi? Kalabalık, az çalışan, çok yiyen... Genelde bir iki kişi çalışıyor gerisi onun eline bakıyor çalışmıyor onun eline bakıyor ama bu giderek değişiyor ve çekirdek aileye dönüyor.

Aslı: Bütün Türk aileleri öyle mi yani?

Zeynep: Uyum içinde yaşayan kocaman bir topluluk gibi ya herkes birbirine uyum sağlıyor.

Mehmet: Ya kalabalık olmak yaşam her zaman daha güzel tabi ki aileyle ama özelin az olabiliyor ne bileyim çok ailede paylaşmak sıkıntısı olabiliyor sevgi de dâhil olmak üzere yani o beni az seviyor o beni çok seviyor... O sıkıntılar oluyor ama küçük ailedeyse daha yani her şey sakin eşit düzgün olabiliyor yani tabi ki kural değil bu.

Zeynep: Daha çocuk olduğum için konuşma gereği duymuyorum.

Mehmet: O kadar bilgim yok diyorsun ha...

Aslı: Yani eskiden paylaşımlar biraz daha çoktu eskiye yönelik hatıra daha çok. Çekirdek aile yapımızdaysa yani iletişim tamam paylaşım da var da eskidenki kadar çok paylaşım yok. Ya biraz günlük telaşlar biraz telefonlar bilgisayarlar teknoloji biraz öğrencilere çok fazla ödev verilmesinden...

Zeynep: Katılıyorum (gülüyor).

Mehmet: Ya öğrencilere çok ödev verilmesi değil yani teknoloji gelişti çağ ilerliyor herkes daha çok çalışıyor...

Aslı: Ya sadece o değil. Şimdi herkesin kendine ait özel alanı var ya ben ilk televizyon ile uğraşmasam ayrı bir yere çekilip kitabımı alıp okuyabiliyorum. Bana ait şeyim var eskiden kalabalıkta öyle bir imkânım yoktu ki o ortamı paylaşmak zorundaydın yani bir yere çekilmek hakkın yoktu...

Mehmet: Kendime daha çok zaman ayırıyorum diyorsun yani...

Aslı: Ama şimdi istediğin yere kafanı dinlemek için çekilip gidiyorsun yani...

Görüşmeci: Az önce paylaşım azaldı dediniz?

Mehmet: İşte oradan paylaşımı azaltıyorsun kendine ayırıyorsun.

Aslı: Aileyle paylaşım azalıp kendine daha çok vakit ayırabiliyorsun.

Mehmet: Bencillik, bireysellik...

Aslı: Evet bireyselliğe döndük...

Mehmet: İllaki fark var canım yani kimisi sosyal aktiviteyi çok yapıyor kimisi evinde çok oturuyor. Ha topluma da uygun, fark derken bize benzer aile çok...

Aslı: Yani ne biz çok farklı bir aileyiz ne etrafımızdaki aileler yani...

Mehmet: Kimisi daha çok eğleniyor kimisi daha çok evinde zaman geçiriyor kimisi evinde. Dengeli yani.

Zeynep: Pek fazla fark görmüyorum. En fazla fark şu olur, birimizin annesi bir şeye izin verirken birimizinki izin vermez en fazla farklılık o oluyor.

Aslı: Biraz bayanların ekonomik özgürlüğünü kazanmış olmasının etkisi büyük bence çünkü eskiden her ne kadar anlaşamasalar bile el mecburdu yani şu an öyle değil hani huzursuz bir ortamda bulunmaktansa ekmeğini kendi kazandığı için kadın başının çaresine bakabileceği için mecbur muyum diyor çekmeye. Ama eskiden çocuğun hatırına karnının doymasının hatırına aileden baskı görmemek hatırına mecburen katlanıyordu. Bunun çok büyük etkisi var bence ekonomik özgürlük çok etkili bence. Eskiden de boşanma çok olurdu ama bu olmadığı için kimsenin imkânı olmadığı için boşanamıyordu millet oturup kahır çekiyordu ama şimdi herkes niye çekeyim diyor…

Zeynep: Kahır ne?

Aslı: Sıkıntı.

Mehmet: Kontrolsüz özgürlük, maneviyat eksikliği, evliliğin olmaması ve evliliği anlamamalarından dolayı… Evlilik, yani mesela evlilik derken boşanma o kadar kolay olmaması gerekiyor evliliğin sosyal kültürel dini anlamları var kimse onlara bakmıyor. Mesela boşanmanın dini nedenleri var kimse bunu göz önüne alıp da boşanmıyor sudan sebeplerle boşanabiliyor. Yani kontrolsüz özgürlük, evliliğin yeterince manasını bilmemeleri, bireysel şahsi menfaatler yani herkes kendini düşünüyor erkeği de kadını da... Kolayca karar veriyorlar yani mesela ne kadar ağır önemli bir karar olduğunun bence farkında değiller yani bunun sebebi evliliğin olmaması yani aslında evliler ama evlilik olmamış.

Zeynep: Bir şey söyleyeceğim ama bu yaştasın nerden biliyorsun diyeceksiniz… Bence evlenen kişiler gün geçtikçe evlendiği kişiyi daha çok sevmeli yani daha çok seviyor olmalıdır. Her gün daha farklı bir şey yaşıyorsun daha çok seviyorsun ya da daha çok seveceğin bir şey yapıyor daha çok seviyorsun.

Mehmet: İşte ya çoğalıyor ya azalıyor kızım çoğalınca bitmiyor azalınca bitiyor…

Mehmet: Ben bir şeyi beceremediğim için yapmayan tembel... Zeynep anlatsın.

Zeynep: Genellikle söylenince, söylenmese bile yapmam gereken şeyler var evet... Getir götür işleri mesela...

Aslı: Geri kalan her işi ben yapıyorum... Evdeki...

Zeynep: Gerektiği zaman anneme yardım ederim tabi... Ve perşembe günleri genel olarak ya akşam tabi odamı toplarım az çok yani elimden geldiğinde.

Mehmet: Ben yatma dinlenme kısmını yapıyorum, Zeynep televizyon seyretme kısmını, hepimiz teknoloji kısmını hallediyoruz... Direği zaten anamız...

Aslı: Yok o kadar haksızlık yapmayalım... Evdeki işler diyelim benim...

Mehmet: Evi söylüyoruz zaten...

Aslı: Evi mi söylüyoruz zaten? Yani market alışverişiydi, faturaydı şuydu buydu sen hallediyorsun... Ben fatura halletmeyi bilmiyorum dışarıdaki işleri bilmiyorum ama evin hâkimi ben...

Zeynep: Hiçbir yerin hâkimi ben (gülüyor).

Mehmet: Televizyonun hâkimi sensin.

Görüşmeci: Neden öyle dedi baban?

Zeynep: Genelde dinlendiğim zamanların çoğunda televizyon izlerim...

Aslı: Gözünü açar açmaz... Gözümü açar açmaz desen daha iyi olur...

Zeynep: Ya sıkılıyorum...

Mehmet: Evet... Ailesinden evinden anne babasından sıkılan bir çocuk.

Zeynep: Ya hayır tek olunca ve kimse uğraşmayınca sıkılıyor insan...

Mehmet: Tabi bizimle beraberken hiç televizyon izlemiyor tek olunca yani.

Aslı: Hayır kimse uğraşmayınca dedi onu fark etmedin.

Mehmet: Devam edelim başka sorunuz var mı?

Aslı: Sence rahat konuşabiliyor muyuz her şeyi?

Zeynep: Yani ara sıra benden sakladığınız şeyler oluyor mu canım...

Mehmet: O değil, sen konuşmak isteyip konuşamadığın şeyler oluyor mu?

Zeynep: Imm, yoo...

Mehmet: Eğer evin kızı böyle diyorsa demek ki sıkıntı yok...

Mehmet: Ya genelde şöyle... Buradaki en önemli nokta evdeki kimse birbiriyle yüz göz olmamış durması gerektiği sınırı herkes biliyor ve uyguluyor...

Aslı: Yani birbirimizi kırmamak birbirimizin yüzüne bakmaya devam edecek sınırı aşmadık bugüne kadar Allah aştırtmasın...

Mehmet: Sıkıntısı olanın üzerine gitmeme anlamaya çalışma...

Aslı: Yani karşılıklı anlayış ve birbirini rencide etmeden kırmadan...

Mehmet: İşte yüzgöz olmamak... Ne kadar kolay ve basit bir şekilde söylemişim Allah'ım (gülüyor).

Mehmet: E tabi aile çok önemli... Eğitim verme örnek bulduğu davranışların hepsini yapacaktır istediğin kadar anlat…

Görüşmeci: Serbest zaman (ve çalışma) deyince aklınıza ne geliyor? Özellikle ev içerisindeki (aile içi) serbest zamanlarınızda medya teknolojilerinin yeri nedir?

Zeynep: Annemin aklına kesin uyku geliyordur (gülüyor).

Aslı: Evet.

Mehmet: Yürüyüş yapmak hava güzelse birlikte film seyretmek ya gezip dolaşmak alışveriş yapmak birlikte yemek yapmak…

Zeynep: Arkadaşlarla vakit geçirmek... A yok benim değil sizin için dedim…

Mehmet: Havaya göre değişebiliyor yani başka şehirde gezmeye gidebiliyoruz pikniğe gidebiliyoruz…

Zeynep: Ya bazen havaya bağlı oluyor bazen kendimize bağlı oluyor.

Mehmet: Klasik Türk eğlencesi yani…

Mehmet: Ev içinde işte o...

Aslı: Annem uyuyarak geçiriyor diyecek şimdi…

Mehmet: Teknolojiye esir olmadıysak sohbet edebiliyoruz.

Zeynep: Niye bana baktınız ya…

Mehmet: Ama genelde yani evde sadece teknoloji değil işte kitap okur ben işlerim varsa makale yazarım falan...

Zeynep: Kesinlikle ödev yaparım...

Aslı: Boş vakitlerde birbirimizle bir şeyler yapıp yapmadığımızı mı sormak amaç? Eğer öyleyse, Zeynep bizi zorlayınca sadece…

Mehmet: Bazen teknolojinin hepsini kapatıyoruz birbirimizi tanımaya çalışıyoruz.

Zeynep: Tanımaya mı?

Mehmet: Sohbet ediyoruz sonra diyoruz ki bizim aile iyi insanlardan oluşuyormuş (gülüyor).

Zeynep: İsteyince konuşabiliyormuşuz falan öyle şeyler oluyor o genelde babamdan çıkıyor

Mehmet: Ne diyorum?

Zeynep: İsteyince konuşabiliyormuşuz falan herkes yani iyi insanlarmışız diyor genelde babam (gülüyor).

Zeynep: Kesin eskiden herkes bir odadaydı…

Mehmet: Ama yaşsal farklılık var yani şimdi o zaman boş vakit çok oyun falan güzeldi şimdi bazen 24 saatin yetmediği oluyor yani... Koşturmaca yük sorumluluk artıyor ama yani biraz da mesleki şeyden dolayı yani mesela sunum hazırla oturuyorsun bir ay sunum hazırlıyorsun mesela boş vaktin yok ki…

Zeynep: Oturuyorsun 9 ay boyunca ödev yapıyorsun... 9 ay...

Görüşmeci: Sosyal medya hesaplarınız var mı?

Zeynep: Sayılır…

Aslı: Var.

Mehmet: Olmayanlar bana küsmüş yani olmayan var mı...

Zeynep: Boş vakitlerde bakarım ben…

Mehmet: Boş vakitlerde mutlaka bakıyorum...

Görüşmeci: Az önce bahsetmediniz ama?

Mehmet: Yoo bakıyorum... Ama şimdi şöyle bir şey var tüm şeyimi alan şey değil yani mesela ama şöyle oluyor mesela işte Facebook çıktı popüler oldu şu anda insanlar Facebook çok kullanıyor ama ben Facebook'a artık pek bakmıyorum yani mutlaka yerini alan birisi oluyor şimdi Instagram'dır Twitter falan... Ama sürekli bir tanesine bağlanıp kalma gibi bir şey yok ama şimdi şöyle bir şey var herkesin kaçırdığı bir nokta var... Mesela eskiden ben günde 2-3 tane gazete okurdum… Şimdi bütün haberleri okumak için bu bahsettiğin sosyal şeyleri kullanıyorum yani bu tamamen sosyal medya olarak düşünmemek lazım yani ben de televizyondan haber seyretmiyorum hiçbir şekilde.

Aslı: Hayır günde kaç kere kontrol ediyorsun Twitter'ı mesela? Hani bir kere okuyup haberlere bakmak var ne var ne yok diye… Kaç saatte bir kontrol ediyorsun?

Mehmet: Ama şöyle söyleyeyim gün boyu sadece sosyal medya okuyan insanlar var ben gün boyu işimi yapıyorum işimden sosyal medyaya vakit koymuyorum mesela yani biraz öyle düşünmek lazım yani…

Aslı: Onun için özel saat ayrılmıyor orası kesin yani ne onun hayatında ne benim hayatımda.

Mehmet: Ya ben işimi aksatıp da işimden alıp da sosyal medyaya girmiyorum yani.

Görüşmeci: Peki aile zamanından çalıp giriyor musunuz?

Mehmet: Evet ailemden fotoğraflar alıp koyuyorum mesela (gülüyor).

Aslı: Ancak böyle kıvırılır... (gülüyor).

Zeynep: Ya ben şey aslında mesela Instagram'ım var ama çok fazla girmeyen biriyim yani ilk başta Instagram'a çok bağlıydım böyle durmadan girerdim şimdi hiç girmiyorum Facebook'la zaten artık alakam yok Twitter'ı hiç bilmiyorum...

Mehmet: Yazık sana...

Zeynep: Hani annem artık benden daha çok şeylerle uğraşıyor telefonu bir değişti hatta sosyal âlemde... Diğer telefonda bir şey yüklenemiyordu...

Mehmet: Akıllı telefonlarla işte...

Zeynep: İkisi de akıllı telefondu ama birinin bazı şeyleri eksikti ama yüklenmiyordu... Geri kaldı...

Aslı: Yani bizim oturduğumuz çevrede bir sürü kafe var hepsi gece 12'ye kadar dolu ve yani komşularıma bakıyorum gece 10, hadi kahve içmeye falanca kafeye gidelim, hadi sinemaya gidelim... Hani eskiyle kıyaslarsak eskiden bir bayanın gecenin 10 buçuğunda bir yere kahve içmeye gitmesi... Taşa tutarlardı adamı yani... Şu an yok... Ben de gidiyorum...

Zeynep: Ben gördüğüm kadarıyla yani birçok yer tıklım tıklım dolu.

Aslı: Yani bazı kişiler mesela haftanın iki üç gününü kafelerde, geriye kalan iki üç gününü de komşularda geçirebiliyor... Ha benim bu yoğunlukta mı dersen, yok... İki ayda bir. Mesela beyler de kahveye gidiyor...

Zeynep: Ya da şey böyle genel bayanlar veya baylar olarak arkadaşlarımızla falan bayanlar beyler küçükler... Yani ailenin bütününü tanıyan kişiler olarak gittiğimiz yerler oluyor.

Mehmet: Bak şimdi soruna ben Türkçe cevap vereyim... Dünyada trendler var... Yani mesela işte Türkiye'yle Amerika'yı karşılaştıracak olursan Türkiye'de Amerika'da 10 yıl 20 yıl önce olan Mall tarzı şeyler, Türkiye'de şimdi AVM şeklinde yani dibine kadar her taraf AVM... Dünyanın trendleri birbirini etkiliyor. Ama şu bakımdan soracak olursan, o zaman ondan sonraki aşama? Yine Amerika'ya baktığımız zaman Avrupa'ya baktığımız zaman insanlar daha çok asosyalleşip bireyselleşmeye

doğru gidiyor ya buna teknoloji dâhil olması şart değil. Evlerde daha çok oturuyorlar tek başlarına zaman geçiriyorlar... Türkler her ne kadar teknolojiye sosyal hesaplara hızlıca adapte olsalar da, Türkiye'nin kendi yaşam tarzı işte o geniş aile veya dışarıda gezme dolaşma şeyinden dolayı bu tamamen şey yapmıyor yani dışarıda da çok vakit geçiriliyor hala bu kadar yaygın sosyal şey olmasına rağmen. Yani AVM'ler açıldı AVM'lerden sonraki şey eve tıkılma, olmadı. Amerika mesela çekildi... Alışverişini yapar AVM'den gider evinde oturur... Bizde öyle değil ama AVM yaşam tarzı sabah gidip akşam çıkabiliyorsun mesela... Yani sosyallik dışarı çıkma yani teknoloji bunu öldürmedi teknoloji de dibine kadar kullanılıyor belki suyu çıkarılıyor belki anormal kullanılıyor ama yine de şey bitmedi yani batısı da öyle İstanbul'u Ankara'sı da öyle, ailesini sorma arama gitme gelme... Bir Amerika'nın ha, AVM'ler Mall'lerden 20 sene sonra geldi biz 20 sene sonra mı böyle olacağız onun için bir şey diyemiyorum ama çok zor...

Görüşmeci: Ev içi serbest zamanda medya teknolojileri kullanımının aile içi iletişiminiz üzerinde olumlu ya da olumsuz bir rolü olduğunu düşünüyor musunuz?

Mehmet: Valla "Big Hug" yapıyoruz biz...

Aslı: Açılımını sorma... "Biig Huuug"... Eskiden Teletubbies diye bir çizgi film vardı izlerdi Zeynep, biz de dolayısıyla izlerdik orda işte habire Big Huuug diye sarılırlardı...

Mehmet: Hepimiz işte böyle teknoloji ıvır zıvır kitap zart zurt onlardan sıkıldığımız kafamız davul olduğu zaman birbirimizi çok özlediğimiz zaman birbirimize sarılıyoruz on dakika beş dakika şımarıyoruz falan hemen hemen her gün bir kere yapıyoruz bazen iki kere üç kere şımarıyoruz yani.

Zeynep: Aslında son zamanlarda...

Aslı: Her akşam yemek saatinde beraberiz, yemek sonrası çay faslımız var...

Zeynep: Benim dışımda, ben tabi ki de odama kapanıp ödev yapıyorum kaç saat.

Aslı: Yani her an böyle göz telefonda veya tablette... Ben rahatsız oluyorum. Hani bakıp kapatmak var, konuşurken sohbet ederken bile gözün onda olması var. Bu beni rahatsız ediyor.

Zeynep: Ben öyle yapıyor muyum?

Mehmet: Sen? Televizyon izlerken suratımıza bakmıyorsun bile…

Aslı: Sen de televizyon izlerken aynısını yapıyorsun duymuyorsun beni. Başka üstüne alınan da olabilir yani bu arada…

Mehmet: İşte dedim ya bazen öyle konuşuyoruz bakıyoruz biz işte aslında iyi insanlardan oluşuyor muşuz falan…

Zeynep: Bazen hepimizin ilgisini çeken bir şey oluyor.

Aslı: Ben akıllı telefona geçmeden önce mesela daha çok film alıp hep beraber filmi izlediğimiz oluyordu. Benim de akıllı telefonum olduktan sonra biraz azaldı.

Mehmet: Bence o onu keşfetti onu sonuna kadar şey yapacak, dibe vuracak sonra bir gün sıkılacak yani anlatabiliyor muyum?

Zeynep: Aslında ben iki yıldır telefonum var ama annemin en fazla bir yıldır telefonu var hatta bir yıl bile değil, şu zamanlarda bence ondan daha az telefonla uğraşıyorum gittikçe daha azaldı ilgim.

Aslı: Ama mesele sadece telefon değil ki sen telefonla az uğraşıp televizyonu çok seyrediyorsun… İnternetten habire film indirip izliyorsun.

Zeynep: Habire yani bilgisayara o kadar çok girmiyorum ben.

Mehmet: Ya ama tamam biz de teknolojiye bulaşmışız suçumu kabul ediyorum üzerimize çok gelme ama henüz birbirimizdeki bağları kopacak şeye getirmemiş yani bizim için birbirimiz daha önemliyiz yani.

Zeynep: Yani bence bu ailedeki bağ kopmaz.

Aslı: Dur bakalım belki soruları sormadaki amacı o değildir?

Mehmet: O o hep onları soruyor.

Zeynep: Yani öyle farklı ki akşam dersin hep birlikte bir şey bulursun sabah dersin biri uyanıkken biri uyuyor ya da sabah dersin herkes uyanmış birlikte bir şey yapıyor akşam dersin herkes ayrı ayrı yerlerde…

Mehmet: Kopmuş oluyor bu senin dediğine göre…

Zeynep: Yani ayrı ayrı derken yani odasında burada mutfakta falan yani…

Mehmet: Herkes birbirine saygılı mı yani ne demek istiyorsun?

Zeynep: Yani bence kopmuyor bu bağ.

Mehmet: Ayrı olsak da yüreklerimiz beraber (gülüyor).

Zeynep: Genelde çizgi film ve dizi izlerim başka pek bir şey yok bende.

Aslı: Ne zamanlar izlersin mesela bir söyle bakalım?

Mehmet: Her fırsatta.

Zeynep: (gülüyor) Okuldan dönünce...

Aslı: Okula gitmeden önce bak... Gitmeden önceyi niye söylemiyorsun sayılmıyor mu? Yani sabah gözünü açar açmaz yaptığı ilk şey… Televizyon izlemeden uyanamıyor kahvaltı yapamıyor…

Zeynep: Ya uyanamıyorum ama… Çok sıkıcı oluyor ama tek başına da kahvaltı yapıyorsun... Diğerleri zaten ayrı ayrı odalarda... Ödevim bitince o da zaten geç oluyor dokuz, sekiz, daha çok dokuz… Zaten onda on birde yatağa gidiyorum. O kadar yani.

Aslı: Ders yapmadığın ve okula gitmediğin saatlerde tek yaptığın televizyon izlemek mi?

Zeynep: Genelde o saatlerde tek olduğum için sıkılıyor yani insan hem tek çocuk hem de aile yorulmuş bitmiş seninle uğraşamıyorlar tek kalıyorsun yani kendin de zaten az çok bitmişsin kalıyorsun öyle…

Mehmet: Benim için televizyon hiçbir şey ifade etmiyor. Haberleri seyretmekten nefret ediyorum o yüzden haber seyretmiyorum.

Zeynep: Futbol seyretmekte bir numara…

Mehmet: Maç seyrediyorum. Ne kadar aptal kafa yormayacak şey varsa onları seyretmeye çalışıyorum işte Kemal Sunal filmleri gibi…

Zeynep: Onları annem dışında bu ailedeki herkes seviyor.

Mehmet: Veya bazen Flash TV'yi açıp oradaki halay çekenleri falan seyrediyorum çünkü bir şey düşünmen gerekmiyor yani kafa yormuyorsun yani…

Zeynep: Ailenin dizi kaynağı benim…

Mehmet: Ama kesinlikle haber seyretmiyorum hiçbir şekilde. Ya Türkiye'deki habercilik şey yani karamsar mutsuzluk sadece siyasi için değil yani siyasi olmayanda da ikinci sayfa haberleri üçüncü sayfa haberleri anlamsız geliyor bana haberleri zaten medyadan takip ediyorum yani…

Görüşmeci: Okuyunca o kadar karamsar gelmiyor mu?

Mehmet: Yoo… Arada farklı haberler de var yani. Televizyon haberleri sadece bunlarmış gibi yani…

Aslı: Televizyon sadece müzik yarışması bazen izliyorum.

Zeynep: O Ses Türkiye.

Aslı: Başka da hiçbir anlamı yok benim için.

Mehmet: Bazen kocasını seyrediyor televizyonda.

Aslı: Doğru o da var... Ancak çok güzel bir film olacak öyle... Dizi izlemiyorum.

Zeynep: Ya bazen babam kanalları gezer eğer güzel bir şey görürsek burada kalsın deriz hepimiz izleriz.

Mehmet: Bazen birimizin tercihine saygı duyuyoruz bazen de çoğunlukla yani ortak seveceğimiz şeyler seyretmeye çalışıyoruz ama maç seyredeceksem önemli maçsa ya beni bırakırlar kendileri diğer televizyona diğer şeylere giderler.

Zeynep: Ki diğer televizyon artık bitmiş gibi…

Mehmet: Bazen birimizin tercihine saygı, bazen topluca ortak seyredecek şeyler…

Aslı: Bazen ben başka şeyle uğraşıyorum Zeynep başka şeyle uğraşıyor... Ben kitap okuyorum genelde.

Zeynep: Ya kitap okuyorsun derken...

Aslı: Sen de okuyorsun bazen.

Zeynep: Yani telefondan da okuyorum ben bir de o açıdan düşünün…

Aslı: Örgü örüyor kızım bazen.

Zeynep: Evet yani şey böyle genel boş vakit bulduğumda örgüyü severim çocukluktan beri severim onu. Soru neydi ben fazla uzaklaştım?

Mehmet: Oje yakıyor bileklik yapıyor kızda ne yok ki…

Zeynep: Yani ben eğlenmeyi severim tek başıma olunca pek sevmem. Gerekince bende çok şey var (gülüyor).

Mehmet: 2 televizyon, bir tane sabit telefon, 3 tane cep telefonu, bir tablet, 4 bilgisayar...

Aslı: 3 kişiyiz ama 4 bilgisayar (gülüyor).

Zeynep: Biri benim, ya bir tanesi yeni alındı diğeri kaldı…

Mehmet: Bir tanesi off gibi yani o yüzden 3 tane…

Aslı: Bir masaüstü, 3 dizüstü, bir de tablet... 5 etti aslında (gülüyor). Abartmışız (gülüyor).

Zeynep: Ya masaüstü benim ben odamda daha rahat çalışırım diye. Küçük olan da babamın proje midir nedir artık onun için…

Aslı: Ağır bilgisayar sevmediği için onun küçük, ben de küçük bilgisayarda hiçbir şey anlamadığım için benim büyük.

Mehmet: Birisi bozuldu eskidi bir tane eve ortak büyük aldık. Sabahtan beri medyaya girdiğimizi anlatıyoruz onlara nerden giriyoruz zannediyorsun? (gülüyor).

Zeynep: Ben yani bilgisayarla fazla uğraşmıyorum… Boş vakit bulunca hafta sonları...

Aslı: Film izliyorsun Zeynep...

Zeynep: Ya anne boş vakit bulunca dinlendiğim zamanlarda...

Aslı: Benim internetim 3-4 aydır var şimdiye kadar yoktu. Evde internet vardı ama sosyal medya hesaplarım 4-5 aydır var. Benim için telefon önemli, akılsız da olsa olur yani (gülüyor). Ya herkese ulaşabilmek için herkesten haber alabilmek için…

Zeynep: Galiba evde en az telefonla uğraşan benim. Ben daha çok televizyona ihtiyaç duyuyorum, çünkü kimse benimle bir şey yapmıyor…

Mehmet: Valla akıllı telefon bilgisayarın da işini görüyor televizyonun da işini görüyor telefonun da işini görüyor. Akıllı telefon yani... Akıllı telefon olmazsa olmaz.

Zeynep: Ben hiçbir şey olmazsa olmaz demiyorum.

Görüşmeci: Zeynep'in odasında televizyon var mı?

Zeynep: Neden olsun?

Aslı: Niye olsun ki? Bence izlediği şeyleri biraz denetleyebilmeliyiz görmeliyiz yani ne izleyip ne izlemediğini…

Mehmet: Ya bizim kendi odamızda da yok… Oturma odasında ve mutfakta...

Aslı: Ortak alanlarda var sadece...

Zeynep: Ben zaten odamda öyle bir şey olmasına gerek duymuyorum yani…

Mehmet: Ben de gerek duymuyorum…

Aslı: Ya paylaşımı azaltıyor... Yalnızlaştırıyor kesinlikle...

Mehmet: Getirdiği götürdüğünden çok daha az yani götürdüğü çok fazla.

Aslı: İnanmıyorum.

Zeynep: Sosyal medya yüzünden insanlar birbiriyle bağlantıyı daha az tutuyor kesiyor yani bir kere baktın mı görmüyorsun kimseyi duymuyorsun da tek odaklandığın yer orası oluyor yani iki ekran arası yer yani.

Aslı: İnternette istediğin şeye ulaşabiliyorsun ama televizyonda sana sunulanı almak zorundasın. Tabi onların arasında seçenekler var gene istediğini seçersin de internette seçenek daha fazla ya sonsuz yani.

Zeynep: Televizyonda istediğini şu açılsın diyemiyorsun aynı kanalda ama o dizi ondan sonradır ya öncedir onu tekrar alamıyorsun yani.

Aslı: Ama yani böyle televizyon-kolikler çok fazla... Dizileri çok merak eden sonrasında ne olacak ne bitecek hani belki biz konuda biraz atipiyiz hiç dizi takip etmeyiz mesela...

Zeynep: Benim dışımda…

Aslı: Kızımız hariç...

Zeynep: Ya en fazla iki dizi izliyorum.

Aslı: Yani o yüzden televizyona çok bağlı değiliz aman haftaya bunda ne olacak dediğimiz bir şey yok…

Zeynep: Benim dışımda…

Aslı: Açmasak da oluyor yani ama... Zeynep merakla haftayı bekliyor...

Mehmet: İkisini de yani bilerek amacına göre kullanmak gerekiyor ikisinin de negatifleri çok fazla ama pozitifi de var. İnternetle televizyon karşılaştırılamaz internet korkunç bilgi belge sunuyor sana ama internette de iyi bilmezsen sanal neticede ya çok fazla yalan sahte yanlış bilgi görüş her şey var yani her türlü dolandırıcılık falan her şey var. Ama televizyonda da tabi ki sunulan dediği için sadece sunulan şeyleri sorgulamadan şey yaparsan oradan da yanlış öğrenebiliriz her şeyi yani. Yani adam sadece televizyon izliyor... Geçen birisi diyor ki bilmem neden dolayı fark ödeyeceksin para ödeyeceksin ne düşünüyorsun diyor... Adam diyor ki yok her şey çok iyi diyor… Ama resmi gazetede yazıyor diyor… Yalan yalan ona inanma diyor… Bu adam sadece televizyon izlediği için oradan gelen bilgilere sorgulamadan inandığı için resmi gazetenin bile yalan yazabileceğini düşünüyor… Televizyon dışında her şey yalan ona göre resmi gazetenin bile yalan olduğunu düşünebiliyor… O yüzden yani artıları da var eksileri de var internet ve televizyon kıyaslanamaz bence…

Mehmet: Ya şimdi sosyal medya önlenemez ama, insanlar çok tercih ediyor çünkü insanların çoğunluğunda olan kendini ifade etmekteki sıkıntıyı orada çok rahat bir şekilde yapıyorlar.

Zeynep: Ya bazıları sadece sosyal medyadan birbirine bağlanıyor... Ya ora dışında birbirini hiç görmeyen insanlar var.

Mehmet: Sosyal medyada rahatlıkla yalan yanlış şeyler oluyor. Ya sosyal medya her şey çok kolay olduğu için tercih ediliyor. Sosyal medyayı amacına yönelik de kullanmıyor insanlar. Hem kötü niyetle amacı dışında kullanıyor hem de bilmeden sosyal medya kullanıyor mesela adam özelini kullanmaması gerektiğini bilmiyor. Gibi... Veya işte Facebook Twitter Instagram bunların hepsinin farklı sosyal özellikleri olmasına rağmen Twitter'ı Face gibi kullanmaya çalışıyor yok Face'i Instagram gibi kullanmaya çalışıyor ya bunlar bilinmediği için aslında amacından çoğu zaman geçiyor ama ne oluyor bir de şu var tabi ki eskiyor da mesela şu anda Facebook kan kaybediyor. Kimileri de yeni keşfediyor. Çünkü amacından saptı birçok yanlış amaçlarla kullanıldı falan belki de. Sosyalleşmeyi özel hayata girme veya özel hayatını ortaya serme şekline dönüşünce gerçek insanların artık daha az kullanmasına terk etmesine yol açmaya başladı. Ama hayat da böyledir yani belli şeyler moda olur sonra in-out gibi trendler vardır yani. Bence sosyal medyaya çok bağlanmamak çok dikkate almamak gerekiyor çoğunlukla çünkü yalan sanal çok fazla var. Amacına göre az ve öz kullanmak gerektiğini düşünüyorum. Bence internetteki en önemli şeylerin başında e-postalar geliyor... E-posta dünyanın her tarafıyla her zaman iletişim bilgili alışverişi açısından bence yani çok büyük bir buluş mu diyeyim gelişme mi diyeyim...

Zeynep: Baba o kadar uzun konuştun ki her şeyi unuttum.

Aslı: Evet soru neydi?

Aslı: Ben sosyal medyada sadece takipçiyim sadece okuyucuyum yani orayı kendimi ifade etmek için kullanmıyorum yani ben şöyle yaşıyorum ben böyle oturuyorum ben böyle düşünüyorum deme ihtiyacı duymuyorum orda. Ya çok şaşırtıcı hani böyle çok farklı eğitim şuradayım ben bugün burada mutlu hissediyorum. Bana çok komik geliyor bunlar bunlara ne gerek var ki. Ya sadece birbirleriyle...

Mehmet: Klavye delikanlılığı diyoruz ya işte klavyeyi bulunca coşuyor adam normal hayatta söyleyemediği şeyi söylüyor sonra kontrolsüzlük başlıyor sınırını bilmiyor.

Aslı: Atıyorlar tutuyorlar şöyle böyle. Böyle düşünüyorum. Ya ne düşünüyorsan düşünüyorsun bilmesi gereken insanlara zaten söylüyorsun. Ben sadece takip ediyorum. Ha niye takip ediyorum onu da bilmiyorum.

Mehmet: Hem internet hem televizyon kesinlikle çok büyük etkiye sahip günlük hayatta... İstediği şekilde yönlendirebiliyor yani... Her açıdan yani...

Aslı: İçerik açısından aile yapısını bozucu şeyler çok fazla var...

Mehmet: İşte aileyi bozuyor ülkeyi bozuyor mahalleyi bozuyor şehri bozuyor her şeyi bozuyor...

Aslı: Yani dizileri ele alalım bizim Türk aile yapısına çok aykırı şeyler var dizilerde... Çizgi filmler mesela çizgi filmlerde hiçbir karakterin yani %90'ının annesi yok babası yok evi yok kazanç derdi yok yani çocuklara hayatın böyle olduğunu düşündürüyorlar. Yani anneden bağımsız karar verebilirsin anne yok çünkü ortada... Para derdi yok geçim derdi yok eğitim derdi yok bütün çizgi filmler öyle... E dizilere bakıyorsun ya işte yok kaçak gelinler yani ben dizi izlemediğim için Zeynep'in izlediklerini hani... Gençler hep kendi kendilerine yaşıyorlar... Şey yok yani böyle aile bağlılıkları yok. Kesinlikle çok yanlış diziler. Yüz kere de söyledim sana izlemeni istemiyorum diye.

Zeynep: Ama seviyorum...

Aslı: Yani ne yönünü seviyorsun? O ona aşık bu buna aşık o ondan küsüyor bu bundan küsüyor başka ne yani?

Mehmet: RTÜK'ü göreve çağırıyoruz.

Aslı: Evet kesinlikle... Klipler konusunda ve diziler konusunda RTÜK'ü göreve çağırıyoruz.

Mehmet: Tabi ki iyiye kullanırsan iyiye kötüye kullanırsan kötüye yani...

Aslı: Sadece RTÜK çağırmakla olmaz bence herkesin kendi elinde olan şeyler de var sonuçta hepsi bir düğmeye bakıyor... Kapat çıksın hayatından. Çocuğuna söz geçirebil izlemesin.

Mehmet: Teorikle pratik hiçbir zaman aynı değildir teoride söylenen şeyleri pratikte yapamazsın insanlar bir şeylere mutlaka bağlanma zaafına sahiptirler. Mesela kimisi sigara içer bırakamaz kimisi televizyon seyreder bırakamaz.

Aslı: Kimisi kahveye gider bırakamaz...

Mehmet: O yüzden öyle bir düğmeye bas hayatından çıkar öyle bir şey yok. Yani ne kadar özgürlüklerden yana bir kişi olsam da şu mantığa karşıyım, efendim sen bu programı sevmiyorsan seyretme kanala bas değiştir. Öyle bir şey yok değişiyorsun orda da çıkıyor değişiyorsun orda da çıkıyor veya subliminal mesaj veriyor mesela. O

yüzden o kadar basit değil. RTÜK çok önemli. Bak bizim zorumuza gidiyor bazen kısıtlamalar falan ama hakikaten yani işte ben hatırlıyorum 20 sene öncesine göre televizyonda çok güzel denetlemeler var ama hala eksik demek isteyince 20 sene öncesine göre birçok şeyi düzeltmişler, istesek biraz daha düzeltirler veya eskiden yoktu şimdi var benim çok hoşuma gidiyor kamu spotları. İsteyince güzel şeyler olabiliyor demek ki. O yüzden herkes o düğmeye basıp da kapatamayabilir. RTÜK... (gülüyor).

Aslı: Kesinlikle polemiğe girmiyorum... Ben bütün çözüm düğmeyi kapatmakta demedim ki...

Mehmet: Bu var ya ne zaman konuşsa benle ben her zaman üste çıkarım ben fenayım (gülüyor).

Aslı: Çok fenasın...

Görüşmeci: Hepinize çok teşekkür ederim.

EK 2.9. A9

Görüşmeci: Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

Tekin (A9, 51, üniversite mezunu, emekli): 51 yaşındayım, emekliyim, fakülte mezunuyum, 4 kişilik bir aileyiz, 2 erkek çocuğum var, şu anda emekliyim, uzun süre resmi kurumda idarecilik yaptım, bölge müdürlüğü yardımcılığı yaptım, şu anda emekliyim.

Çiğdem (A9, 49, üniversite mezunu, ev hanımı): 49 yaşındayım, ev hanımıyım, ön lisans mezunuyum, 2 tane çocuğum var, evliyim.

Miraç (A9, 18, öğrenci): Ben de 18 yaşındayım, ailenin küçük çocuğuyum (cep telefonu çalıyor, askerdeki ağabey arıyor). Üniversite sınavına hazırlanıyorum.

Tekin: Tabi bir de büyük bir oğlumuz var Veteriner Fakültesi mezunu, şu anda uzun dönem askerliğini yapıyor, şu anda İstanbul'da asker oğlumuz.

Görüşmeci: "Aile" kavramı sizin için ne ifade ediyor? Hem genel olarak aile kurumu, hem de kendi ailenizle ilgili düşüncelerinizi anlatır mısınız?

Tekin: Bana göre aile kelimesi eşim ve iki çocuğumu ifade ediyor aile deyince bu aklıma geliyor. Çekirdek aile. Yani Türk toplumunda aile denince bizim aklımıza çekirdek aile geliyor. Tabi geniş kapsamı düşünürsek sülale olarak değerlendiririm. Birinci dereceden akrabalarım... Ama çekirdek aile olarak düşünürsek biz 4 kişilik bir aileyiz o aklıma geliyor. Annem babam hayatta olmasına rağmen aile deyince ilk aklıma gelen eşim ve çocuklarım oluyor.

Miraç: Bence aile vazgeçilmez bir şey çünkü diyelim işte gençler arkadaşlık kuruyor arkadaşlarıyla zaman geçiriyor ailelerini birçok kez unutuyorlar ama ne kadar arkadaş olursa olsun kötü günde her zaman ailen yanında oluyor yani ailen senin için bir sığınak belki gençlik döneminde bu çok anlamsız gelebilir birçok kişiye ama aile çok önemli bir şeydir. Gerçekten çok önemli bir kurum çünkü istediğiniz zaman bir sıkıntınız oldu mu bir hasta olduğunuzda annenize babanıza danışacaksınız yani hemen ilk danışacağınız insanlar onlardır çünkü aile çok önemli ben böyle düşünüyorum.

Tekin: Ev deyince yine kendi evim kendi eşim kendi çocuklarım aklıma geliyor. Yani nasıl aile denince eşim çocuklarım geliyorsa ev denince de çünkü bana göre ev denince direk benim evim eşim çocuklarım. Ev ve aileyi ben iç içe ayrılmaz bir bütün olarak görüyorum.

Tekin: Bizim aile bağlarımız kuvvetli bir aile bağımız var bu hem çekirdek aile olarak hem annem babam ve kardeşlerimiz arasında güçlü bir aile bağımız var. Ailede de anne baba ve çocukların güçlü bir aile bağının olması gerektiğine ben inanıyorum yani ailede bir düzen ve disiplinin olması gerektiğine inanıyorum. Hiçbir çocuğun kendi kafasına göre annesi babasını iznini almadan hareket etmemesi gerektiğine inanıyorum bizim ailede öyle bir şey vardır küçük oğlumuz Miraç sabah çıkar dershaneye gider, arkadaşlarıyla yemeğe gitmesi gerekiyorsa, izin alma anlamında değil, baba ben geç geleceğim arkadaşlarımla yemeğe gideceğim, çünkü gideceği kişi benim için önemli değildir, şöyle önemli değildir, benim çocuğum gelişigüzel arkadaşlarıyla arkadaşlık yapmayacağını bildiğim için güvenim sonsuzdur biz çocuğumuza o eğitimi küçüklükten şimdiye kadar vermişiz ama bilgimiz dışında bir şey olmaz onlar da bize bilgi verirler hem o rahat eder hem biz de rahat ederiz sonuçta çocuğumuzun nereye gittiğini bilmek en doğal hakkımızdır. Dolayısıyla güçlü bir iletişimi olan birlik ve beraberlik olması o aile yapısının da uzun süre düzenli şekilde devam etmesini sağlayacağına inanıyorum ben.

Çiğdem: Benim için sevgi saygı çok önemli evlilikte yani ailede. En önemli şey o diye düşünüyorum.

Miraç: Bence anne baba ve çocuklar arasında babamın anlattığı gibi bizim aile ilişkilerimiz böyle tabi bunların hepsi samimiyetten geliyor bir güvenden geliyor biz babamızın bize duyduğu güveni sarssaydık o bize hiçbir zaman güvenmezdi. Bence aile ilişkileri, yani çocukla anne baba arasında samimiyet olmalı, bir çocuk bir sıkıntısı olduğu zaman anne babasına rahatça açıklayabilmeli tabi bunun belli bir mesafesi belli bir şeyi yani karşısındakinin annesi babası olduğunu bilerek anlatması gerekiyor ben böyle düşünüyorum.

Çiğdem: Biz geleneksel bir Türk ailesiyiz gerçi şöyle de bir durum var modern hayata da ayak uydurmaya da çalışıyoruz yani bir taraftan da.

Tekin: Ama şimdi Türk ailesinde modern hayata ayak uydurmama gibi bir olay yoktur yani ben şöyle kıyaslıyorum Avrupa'daki ailelerle veya başka ülkelerdeki

ailelerle bizimkisi çok farklı bizim çekirdek aile dediğimiz anne baba ilişkileri çok güçlü. Çocuk 18 yaşına geldikten sonra evden dışarı gidecek istediği gibi hareket edecek diye bir şey yok biz Türk ailelerinde bizde özellikle bu Doğu'da belki İç Anadolu'da daha fazla mıdır bilmiyorum çocuk evlense bile yine anne babadan kopmuyor anne babanın sorumluluğu bitmiyor çocuk evlense bile yeni doğan çocuğunun bakımıdır büyütmesidir eğer eşiyle birlikte çalışıyorsa o hem kızın hem erkeğin annesinin sorumluluğu içersindedir yani anne baba olmak çocuk büyüdü evlendi bitmiyor yani bizde. Ben 51 yaşındayım annemin gözünde yine çocuğum yine çocuğum beni sevdiği zaman sevgi gösterisine bulunduğu zaman sanki karşısında 5 yaşındaki çocuk varmış gibi sevgi gösterisinde bulunur. Aynı şeyi ben küçük oğluma Miraç'a yaptığım zaman, öyle alışmışız, Miraç diyor baba beni öyle sevme artık ben gencim diyor ama bizim gözümüzde yine çocuk.

Çiğdem: Evet çok fark var. Ya aslında geniş aileydi eskiden mesela benim yaşadığım geniş bir aileydi. Birebir annemle babamla ilişkim yoktu o zamanlar. 10-15 kişiydik mesela amcamlar halam dedem hep kalabalık bir geniş ailemiz vardı ve o zaman da annemiz babamız bizimle birebir bir ilişki kuramıyorlardı kalabalık bir aile olduğumuz için ama şimdi öyle değil biz çekirdek aile olduğumuz için çocuklarımızla birebir ilişkimiz var yani daha güzel bence. Çok büyük bir fark var yani bence böyle daha güzel çekirdek aile o çocuğunla birebir ilişki kurmak yani duygusal daha çok güçlü oluyor yani daha iyi.

Tekin: Ama ben olaya şöyle bakıyorum şimdi eskiden bazı şeylerin baskısı çok fazlaydı şöyle ki bir çocuk yani diyelim ben babamın yanında, bizde öyle değildi de geçmişte öyle olanlar yakın zamanda da öyle olan aileler vardı, yani çocuğunu babasının yanında sevemiyor sevgi gösterisinde bulunamıyor, niye, bunu saygısızlık olarak nitelendiriyor bu benim tuhafıma gidiyor biz benim babamda öyle görmedik. Ve evleniyor birlik olmaları dolayısıyla eşine karşı bir sevgi gösterisinde de bulunamıyordu yani eşine bir güzel söz de söyleyemiyor niye kalkmışlar öyle görmüşler büyükler yadırgarlar biz ailemizde öyle görmedik. Babam her zaman şunu tenkit ederdi, dedem, babamın babası, babam bir güne bir gün benim başıma elinle okşayıp bana bir sevgi gösterisinde bulunmamıştır derdi her zaman, babamlar 8 kardeşmiş, sevmediğinden ötürü mü? Hayır, babası seviyormuş ama sevdiğini de belli etmiyormuş. Bana göre en doğrusu budur, biz babamızın yanında çocuklarımızı da istediğimiz şekilde severiz

eşimize de söylenmesi gereken güzel sözleri söyleriz, en güzeli en doğrusu budur, çevremizle kıyasladığımız zaman bizim yetiştiğimiz şu an ikamet ettiğimiz yer de hemen hemen ailelerin çoğu bizim gibi diye düşünüyorum farklı bir aile yok yani.

Tekin: Şimdi ailenin reisi olarak ben reisliğim göstereyim ilk söz hakkı benim olsun diyorum (gülüyor). Aile içerisinde ben çalışana kadar emekli olmadan önce eve hiçbir katkım yoktu eşime yardımcı olamıyordum niye mesai 8-5'ti ama benim görevim dolayısıyla 8'de giderdim işime 9'da 10'da gelirdim yani tabiri caizse evi bir otel olarak kullanırdım ve eşim de bu yönde her zaman serzenişte bulunurdu. Ben emekli olduktan sonra artık mesai görev olayı yok direk sabah kalkıyorum akşama kadar gerektiği zaman eşime de yardımcı oluyorum ama ev hanımının görev ve sorumluluklarının bu kadar fazla olduğunu bu kadar zor olduğunu ben bilmiyordum. Ben emekli olduktan sonra eşimin evde yaptığı şeylerin çok zor olduğunu gördüm şimdi yardımcı olmaya da çalışıyorum önceden yardımcı olmuyorduk zamanımız da olmuyordu ama ev hanımı olmak zormuş şimdi aile reisi olarak ne görevim ne sorumluluğum varsa yerine getirdiğime inanıyorum serbest zamanlarımda eşime de yardım edilmesi gereken konular varsa yardım ediyorum.

Tekin: Şimdi şöyle şu anda küçük oğlumuzun sorumluluğu ne biz ondan hiçbir şey istemiyoruz sadece ders, niye, üniversite sınavına hazırlanıyor. Burada bir senede göstereceği performans, kendinin elli altmış senesine yön verecek yani onun için biz küçük oğlumuzdan hiçbir şey istemiyoruz onun görevi sorumluluğu sadece ders çalışmak, hatta gerektiği zaman suyunu çayını meyve suyunu masasına biz götürüyoruz niye zaman kaybı olmasın biz öyle yapıyoruz doğrusu da öyle. Büyük oğlumuz askere gitmeden önce çalışıyordu onun mesai saatleri sabah 6'da başlayıp 3'te geliyordu çoğu zaman kahvaltısını eşim yorgun olduğu zaman ben hazırlıyordum veya eşim kalktığı zaman o hazırlıyordu çocuğumuzun kahvaltısını hazırlayıp o şekilde gerektiğinde servise geciktiğinde bile arabayla biz götürüyorduk. Yani bizim de o bir görevimiz sorumlu olduğumuza inanıyoruz yani. Ha çocuklarımız da bunu hak ediyor mu hak ediyor onlar da bize karşı sevgi ve saygıda kusur etmiyorlar çocuklarımızdan memnunuz.

Görüşmeci: Serbest zaman (ve çalışma) deyince aklınıza ne geliyor? Özellikle ev içerisindeki (aile içi) serbest zamanlarınızda medya teknolojilerinin yeri nedir?

Tekin: Benim için emekli olmadan önce çalışmak sabah 8 akşam 5'ti, ama şimdi emekli olduktan sonra çalışmak, evimizde bulunan yapmam gereken işler ne varsa veya sadece evim olarak değil de ailem olarak anneme babama karşı sorumluluklarımız var onların yaşlı olması dolayısıyla birtakım ihtiyaçlarını biz gideriyoruz bana göre ailemizle ilgili tüm işleri çalışma olarak değerlendiriyorum ben yani...

Çiğdem: Ev hanımlığını çalışma olarak görüyorum çünkü yaptığım bütün işlerde bir emek var sonuçta yani üzerimdeki bütün sorumlulukları yerine getiriyorum evde...

Miraç: Ben öğrenci olarak ders çalıştığım için ders çalışmak benim için bir zorunluluk... Çünkü hayatımı kurtarmam gerekiyor okumam gerekiyor kendim için iyi bir hayat kurmam lazım bundan dolayı çalışmak benim için bir zorunluluk ifade ediyor... Çünkü iyi hayat şartlarında yaşamam gerektiğine inanıyorum iyi bir arabamın iyi bir evimin olması lazım diyelim ki çocuğum olduğunda benden bir şey istediğinde benim onu alabilmem lazım hani alamazsam çok büyük bir sıkıntı oluşur bunun için çalışmak yani okumam gerektiğine inanıyorum bu benim için bir zorunluluk.

Tekin: Yani ders çalışması Miraç için bir şeydir yani görevi olur öğrenci olması hasebiyle çalışmak zorunda ona göre çalışmak iş odur bana göre yani mesaisi ders çalıştığı saatler... Ama iyi bir tarafı zaman mefhumu yok yani şu saatte yatacağım şu saatte kalkacağım diye bir şeyi yok programını kendi hazırlıyor zamanını kendi ayarlıyor o yönden rahat... Yani şu anda emekli olmam dolayısıyla aile reisi olarak yapmam gereken işler dışındaki zaman bana göre serbest zaman. Nasıl değerlendiriyorum, gündüz arkadaş ziyaretlerinde bulunuyorum akşamları veya devamlı arkadaş ziyareti olmuyor tabi devamlı da gidip gelemiyorsun, kitap okuyorum, gazete okuyorum, zaten günümüzün büyük çoğunluğu televizyondan haberleri siyaseti yakinen takip ediyorum spor programlarına bakıyorum internetten de faydalanıyorum takıldığım konular olursa internetten araştırıyorum bilgim yoksa.

Çiğdem: Ben gazete okumayı çok seviyorum serbest zamanda, kitap okumayı, interneti kullanıyorum, en çok yaptığım şeyler bunlar. Ve araştırmayı da çok seviyorum yani...

Tekin: Unuttum günlük gazetemiz de evimize geliyor onu da unuttum söyleyeyim çünkü dünyayı Türkiye'yi gelişen olayları da yakından takip ediyoruz.

Çiğdem: Televizyondan da haberleri ve eğitim ağırlıklı…

Miraç: Benim için serbest zaman ders çalışmadığım zaman işte dershaneye gitmediğim zaman geriye kalan zaman olarak ben tanımlıyorum. Benim zaten zamanımın birçoğu dershanede geçiyor o geriye kalan dinlendiğim zaman evde bulunduğum zaman benim için serbest zaman olarak görüyorum ve bu serbest zamanda ne yapıyorum derseniz benim hayatımın birçoğu zaten dersle geçiyor, arta kalan zamanda da televizyon ve bilgisayar… Televizyonda maçları takip ediyorum yani Türkiye Lig'in tüm maçlarını nerdeyse izliyorum işte bilgisayarda şu an değil de önceden oyunlar hep oynardım ben zamanımı hep böyle geçiriyorum.

Tekin: Şimdi küçük oğlumuzun biraz futbol hastalığı var söyleyelim Avrupa'da Türkiye'deki tüm maçları yakinen takip ediyor iyi de bir Galatasaray taraftarıdır Galatasaray maçlarını da formasını giyerek takip eder.

Miraç: Futbol oyunları da oynuyorum ama şu an tabi fazla oynamıyorum üniversite sınavına hazırlandığımdan dolayı. Önceden FIFA oyunları futbol oyunları sabahlara kadar oynuyordum hiç yatmadan… Şu sınava girdiğim gün, Haziran'da gireceğim Allah'ın izniyle, o zaman bitecek o zaman direk bilgisayara oyunları yükleyeceğim yani. En çok içimde kalan o yani sabahlara kadar bilgisayar oynamak istiyorum.

Tekin: Eskiden serbest zaman derken insanların çoğunun hayatı köyde geçiyordu köylerde tabi o zaman televizyon yok bilgisayar yok bir şey yok. Kışın köyde iş de olmazmış, ahırda küçükbaş büyükbaş hayvanları olanlar hayvanların bakımını yaptıktan sonra belli bir saatten sonra boşlarmış. Ne yapıyorlarmış, köy içerisinde her akşam bir evde toplanırlarmış yani bugün Ahmet amca sizdeyiz Mehmet amca yarın sizdeyiz toplanırlarmış sohbet ederlermiş. Geçmişte olan olayları anlatırlarmış ava giderlermiş avdaki maceralarını karşılaştıkları olayları anlatırlarmış. Çok güzel bir sohbet ortamı olurmuş. Büyükler odanın bizde divan denir böyle şimdi çekyat falan yok divanda otururlarmış küçük çocuklar gençler de alt tarafta, büyüklere saygısızlık olmasın diye yanlarına gitmezlermiş, büyükler anlatırlarmış küçükler de dinlerlermiş çok güzel böyle bir ortam varmış. Ama şimdi televizyon çıktı bu muhabbet sohbet ortamı bitti. Eskiden yani büyüklerimiz serbest zamanlarını böyle değerlendirirlermiş.

Görüşmeci: Ev içi serbest zamanda medya teknolojileri kullanımının aile içi iletişiminiz üzerinde olumlu ya da olumsuz bir rolü olduğunu düşünüyor musunuz?

Tekin: Yani şöyle söyleyeyim, birlikte kullandığımız televizyon olayıdır, e televizyonda da yani aile olduk diye her zaman aynı şeyi seyredeceğiz diye bir şeyimiz yok bazen eşimle çatıştığımız da oluyor ben futbol istiyorum açık oturum izliyorum siyaset izliyorum, eşim de yarışma programlarını, daha ziyade belgesel olayları bu konuda... Ya o bana saygı gösteriyor vazgeçiyor veya ben saygı gösteriyorum veya ikimiz de aynı şeyi izlediğimiz de oluyor...

Çiğdem: Ya da birimiz televizyona bakarken birimiz internete giriyoruz.

Tekin: Mesela eşim belgeselleri çok seviyor veya eğitim programlarını çok seviyor benim de dikkatimi çeken bir şey olduğunda söylüyor böyle bir program var bakar mısın eğer benim de dikkatimi çekiyorsa oturup beraber izliyoruz, eğer çekmiyorsa internetin başına geçiyoruz yani...

Çiğdem: Aslında önceden iki taneydi televizyon ama çok kullanamadık.

Tekin: Mersin'de bulunduğumuz dönemde mutfağa da bırakmıştık televizyonu yanlış yapmıştık çünkü televizyon izlerken ne kadar yemek yediğimizin de farkında değiliz öyle bir sıkıntımız da vardı. Ama şu anda emekli olduktan sonra büyük bir televizyon almamız için büyük oğlumuz baskı yaptı işte salona televizyon alalım büyük LCD alalım işte odadaki 105 ekran daha büyük olsun... Belki maçları daha iyi seyretme anlamında diye düşünüyorum onu hiç yorumlamadık ama sağ olsun eşim bu konuda da almamamız gerektiğini söyledi almayalım dedi. Doğrusunu yapmışız niye yapmışız bizim sadece oturma odasında televizyonumuz vardır salonda yok çünkü niye salonda yok olmasını da istemiyoruz gelen misafirle televizyon olduğu zaman ilgilenemiyoruz hoş bir ortam da olmuyor hem misafir açısından hem de bizim açısından o yüzden evde tek televizyonumuz var. Yazlığımız var bahçemiz var orda evimiz dublex, ikinci katta da var birinci katta da var, inan günümüz bahçede geçiyor evin önünde geçiyor evimiz müstakil etrafında ev de yok hiç televizyon izlediğimizi hatırlamıyorum ben yazın... Ben şöyle değerlendiriyorum yani...

Çiğdem: Orada açık havada hep dışarıda olduğumuz için kapalı alanda değiliz. Bazen yürüyüşe gidiyoruz ne bileyim işte yemek falan..

Tekin: Şimdi sabah kalktık mı diyelim yazlıkta kahvaltıyı kapının önünde yapıyoruz güzel. Zaten direk dışarı çıkıyorsun bahçeyle tabiatla iç içesin suyla yan yanasın. Kahvaltıdan sonra annem olsun eşim olsun biz de yardım ediyoruz kahvaltıları topluyoruz bulaşıklar ya elde ya makinede yıkanıyor ne yapıyoruz bahçeye iniyoruz sebzelere bakıyoruz Babam annem sebze ekiyor. Meyve ağaçlarıyla ilgileniyoruz veya devamlı akşamüstü bir yürüyüş sefamız vardır her zaman bir yürüyüşümüz olur.

Çiğdem: Şehir hayatında dört duvar arasında medya teknolojileri insanı yoruyor. Yazlığa dinlenmeye keyif yapmaya gidiyoruz.

Tekin: Yani ancak eşimle birlikte yapabiliyorsak yapıyoruz çünkü küçük oğlumuzun sorumluluğu var dershaneye gidiyor ders çalışıyor. Miraç'la küçük oğlumuzla bir sabah kahvaltısında akşam yemeğinde bir araya geliyoruz. Bizde yemekte mutlaka bir araya geliriz kimse gelişigüzel dışarı gitmez özel günler özel şeyler haricinde program haricinde. Yani sabah öğlen akşam yemeğinde birlikte oluruz yani.

Tekin: Şöyle söyleyeyim benden çocuklar ve eşim biraz şikayetçi, fazla telefonda konuştuğumu söylüyorlar. Ama bu benden kaynaklanan değil biraz çevrenin geniş olmasından ötürü eş dost fazla arkadaşlar sevdiğinden de arıyor cevap vermek zorunda kalıyorum bazen diyorlar şu telefonu kapatsan güzel olur. Kimi zaman ailemden çok telefona vakit ayırmak zorunda kalıyorum...

Çiğdem: Öyle oluyor.

Tekin: Medya teknolojileri özel hayatı biraz baltalıyor. Yalnız şöyle bir prensip kararı alınsa, akşam eve geldikten sonra belli bir saatten sonra cep telefonu kapatmak gerektiğine ben inanıyorum. Zaten birinci dereceden yakın akrabalar da evde sabit telefonumuz var ona zaten acil bir şey olsa ulaşabiliyorlar belirli bir saatten sonra kapatılması gerektiğine inanıyorum bu ilişkilerimizi etkiliyor mu olumsuz bir biçimde, etkiliyor...

Miraç: Ben az önceki konuyla ilgili bir şey söylemek istiyorum. Şimdi siz dediniz ki yazlığa gittiğinizde niye aklınıza bir iletişim araçları falan gelmiyor... Şimdi ben gerçekten bilgisayar hastasıyım yani bunu bir hastalık olarak görüyorum ben bilgisayarsız hiç duramıyorum yani... Sadece şu an mecbur olduğumdan dolayı sınava hazırlandığımdan dolayı kendime hâkim olmaya çalışıyorum. Ama oraya gidince gerçekten hiç aklıma gelmiyor çok gariptir ben yani orda demek atmosferi mi farklı bilemiyorum. Orda mesela birçok faktör var bilgisayar oyununun aklıma gelmemesi

için... Yakınımızda baraj var bizim yazlığımızın orda gidiyoruz balık tutuyoruz bu bana daha çok eğlenceli geliyor daha güzel geliyor. Ya da diyelim dut ağaçlarımız var aşağı gidiyorum oradan bir dut yiyorum onun verdiği o tat bilgisayar oyunundan daha şey... Ama tabi evde olduğumuzda yazlıktan geldiğimizde yine bilgisayara hemen yöneliyoruz çünkü öyle bir ortam olmadığından dolayı... Yani yazlık gerçekten o yönden çok avantajlı... Kent yaşamı bizi teknolojiye bağımlı kılıyor...

Çiğdem: Televizyon deyince benim için dünyadan haber almak yani ben haberleri dinlemeyi severim dünyadan haber almak mesela bazen üç beş gün seyretmesem bir açalım da dünyadan haberim olsun diyorum mesela. Önemli haberleri dinlemek. Benim için en çok bu. Eğlenme amaçlı da kullanıyorum müzik de dinlediğim oluyor da en çok düşündüğüm nokta o benim. İnterneti çok seviyorum araştırma amaçlı, bilgi amaçlı kullanıyorum, yarışmalar var, her şey yani. İnternetten vazgeçemem, televizyondan vazgeçerim. İnterneti çok seviyorum.

Miraç: Televizyon gerçekten o kadar şey değil ama internette her şey var.

Çiğdem: Hani bana deseler televizyonu mu daha çok seversin interneti mi, ben interneti daha çok severim. Bilmiyorum onu çok seviyorum uğraşmayı seviyorum onla.

Tekin: 1997'den beri bizim evde internet var. O zaman Superonline vardı hatta bağlanması böyle değişik bir şey çalardı bağlanırdı kopardı yani o zamanki şartlarda bile internetimiz vardı şimdi yine kullanıyoruz. En son bir tarife değişikliği yaptık yine iki yıl uzattık yani internetsiz olmuyor niye internetsiz olmuyor. Ha televizyon diyince ne geliyor aklıma bana göre siyaset geliyor açık oturum geliyor belgeseller geliyor spor geliyor. İnternet deyince aklıma ne geliyor tüm elektrik su doğalgaz ödemelerini otomatik şimdi internet bankacılığı kullanıyorum paranın akışını bankaya gitmeden oradan kontrol ediyorum yani şimdi ben internetten nasıl vazgeçeyim? Trafik cezası olsa arabanın vergisi olsa internetten ödüyorum...

Çiğdem: Kolaylık sağlıyor hayatımıza...

Tekin: Bir para göndermem gerekiyorsa bankaya gitmeden internet vasıtasıyla hallediyorum. Aynı zamanda eğitim amaçlı da kullanıyoruz yani öğrenmemiz gereken bir konu varsa. Dini yönden de kullanabiliyoruz. Bir de haberleşmede de kullanıyoruz, üniversite fakülte arkadaşlarımıza ilkokul arkadaşlarımıza bir grup oluşturmuşuz Facebook üzerinden ulaşabiliyoruz. Şimdi internet nasıl vazgeçilsin eşim ben vazgeçemem diyor bundan vazgeçemiyor (gülüyor).

Miraç: Mesela internet bankacılığının şöyle bir faydası var mesela üniversite sınavına başvuru için ATM'lerden başvuru yap diyordu para yatırmak için, orda kuyruklar oluşuyordu baya bir beklemen bir iki saatini alıyor, ama internetten artık başvuru yapabiliyoruz, beş dakikamızı almıyor bu yönden gerçekten çok büyük faydası var.

Çiğdem: Kolaylık var...

Tekin: Hatta Miraç'ın arkadaşlarının çoğunun üniversiteye giriş paralarını buradan yatırdık, güzel yani arkadaşlarına da faydamız yardımımız oldu. İnternet iyi yönde kullanılırsa çok iyi, eğer küçük yaşta genç yaşta çocuklar için de çok tehlikeli yani bir şifreleme aile kilidinin olması lazım o yönden de bazı tedbirler alınması lazım. Biz hep iyi yönlerini söyledik de biz artık 50 yaşındaki insanlarız ama gençlerimiz için de her türlü tuzak var malum basından yazısal ve görsel basından takip ediyoruz sıkıntıları da var yani.

Çiğdem: Ailelerin de takip etmesi gerekiyor çocuklarını...

Tekin: Biraz önce açıkladık yani misafir geldiğinde veya bir yere gittiğin zaman televizyonda dizi izliyorsun özelliklerde bayanlarda bu dizi olayı daha fazla dolayısıyla herkes televizyona yöneliyor ne bir sosyal olay var ne bir kaynaşma var ne bir araya gelme var ben öyle düşünüyorum.

Çiğdem: Eskiden sokakta gençlere çok rastlardık şimdi pek göremezsin. Oyun oynayan çocuklar gördük şimdi sokaklar boşaldı herkes internetin başında bilgisayarın başında bütün çocuklar yani yalnızlaştı arkadaş ilişkisi yok çocuklarda, ilişkiler zayıfladı.

Tekin: Ama yalnızlaşmasının sebebi sadece ilişkilerin zayıflaması değil. Eğitim sistemindeki yanlışlıklardan ötürü çocuklar çocukluğunu yaşayamıyor tabiri caizse at yarışı gibi çocukları koşturuyoruz ilkokuldan itibaren özel ders dershane özel ders dershane çocuklar çocukluğunu yaşayamıyorlar her zaman şunu söylüyorum çocuklarımız evlilik yapacaklar çocukları olacak eşiyle birlikte çocuklarına oyuncak alacaklar, çocukları oynamayacaklar kendileri çocukluklarını yaşayamadıkları için eşiyle kendisi oynayacak. Sadece yani medyadan kaynaklanan değil de eğitim sistemindeki yanlışlıklardan ötürü diye düşünüyorum.

Çiğdem: Şimdi bütün çocuklar dışarıda oyun oynamak yerine bilgisayarda oyun oynuyorlar ya... Artık sokakta çocuklar yok yani arkadaş ilişkisi yok.

Tekin: Kaynaşma yok... Doğru söylüyorsun.

Çiğdem: Bence hem anne babalar o hale getiriyor hem çocuklar çıkmak istemiyor... Oyun var oyunlar var...

Tekin: Şimdi şöyle diyor... Benim çocuğum dışarı gitmesin zaten ortam kötü dışarı da pek güvenilir değil. Eve bilgisayarı alayım çocuk dışarı çıkmasın ne olursa olsun diyor ama yanlış yapıyoruz orda.

Çiğdem: Tabi ki.

Miraç: Bence aile içinde yalnızlaştırıyor. Mesela diyelim ben televizyonda maç izliyorum o sırada da annem müsait geliyor sohbet etmek istiyor oturma odasında oturuyoruz. E ben maç izliyorum o konuya giriyor bana bir şey anlatmaya çalışıyor ben diyorum anne dur maç izliyorum sessiz ol hani hep bir iletişimsizlik, bu yönden yalnızlaştırıyor. Ha sosyalleştirme anlamında şöyle bir şey var, internet anlamında sosyalleştiriyor Facebook'tan binlerce arkadaşın olabiliyor çoğu kişiyle tanışıyorsun eski arkadaşlarını bulabiliyorsun yani bu anlamda internet anlamında internet içinde sosyalleşebiliyorsun. Arkadaşlar arasında da yalnızlaştırıyor şöyle diyelim ben bir internet oyunu bir bilgisayar oyunu oynadığımda arkadaşım diyelim arıyor işte miraç hadi dışarı çıkalım benim içinden hiç dışarı çıkmak cazip gelmiyor oturup oyun oynamak daha mantıklı daha cazip geliyor onun için arkadaşıma bahane üretmek zorunda kalıyorum...

Tekin: Doğru söylüyorsun ben de katılıyorum şöyle ki... Bizim çocukluğumuzu hatırlıyorum evde belli bir şeye kadar televizyon yoktu internet olayı yoktu. Biz ne yapıyorduk, okuldan geliyorduk dersimizi yapıyorduk ders haricinde hemen dışarı çıkıyorduk mahalle arkadaşlarımız vardı şimdi nasıl üniversite arkadaşın ilkokul lise arkadaşın asker arkadaşın varsa o zaman mahalle arkadaşlığı da çok önemliydi. Ne yapıyorduk, mahalle takımımız vardı mahalleler arası maç yapıyorduk top oynuyorduk. Ne oynardık çelik çomak oyunu vardı siz görmediniz böyle uzun bir ağaç vardı bir de onun küçük şeyi vardı onu vurup fırlatırdık onu tutmaya çalışırdı karşı taraf. Yakan top oynardık, bir de bizim ceviz oyunumuz vardı misket yani bilye oyunu vardı yani eskiden dışarıda arkadaşlıklar daha farklıydı ve o mahalle arkadaşları da asker ve üniversite okul arkadaşları gibi unutulmuyor. Biz o zaman şanslıydık, siz şimdi şanssızsınız diye düşünüyorum.

Çiğdem: 10-15 yıl öncesine kadar da oynardı çocuklar dışarıda, burada da oynarlardı bizim burada.

Tekin: Ama şimdi şöyle bir şey var çocukların dışarıda oynayacakları alan da yok çünkü niye her taraf beton yığını. Belediyeler bu konuda yeni imara açılan yerlerde de dikkat etmiyorlar, çocuklara oyun oynayacakları alanlar kısıtlı yok yani çocuklar şanssız. Kent hayatı bizi bu hale getirdi. Şimdiki çocuklar çok şanssız diye düşünüyorum ben. Telden araba yapardık, bizim zamanımızda uzaktan kumandalı pilli arabalar yoktu, tellerden yapardık bilmem ne yapardık yani her şekilde bir oyun bulurduk biz. Daha üretkendi eski çocuklar, hayal gücü daha fazlaydı, şimdi her şey dokunarak yapılıyor.

Çiğdem: Biz saklambaç, çizgiler, yakan top... Hep bahçemiz vardı bahçemizde oynardık... İsim şehir oyunu vardı... Onu çocuklarımla da oynadım çoğu zaman... Şimdi yine de küçüklere de biraz tattırmaya çalışıyoruz oynuyoruz onlarla da...

Tekin: Eşim yeğenlerime de öğretmiş hemen yenge dayıcım dağ şehir nehir oynayalım diyorlar.

Çiğdem: Bir de onlara bilmece soruyorum çok seviniyorlar o kadar hoşlarına gidiyor ki bilmeceler unutuldu gitti ben soruyorum yani onu da seviyor çocuklar. Bence aslında anneannelere babaannelere dedelere de görev düşüyor. Masalları öğrenip çocuklara öğretmeliler diye düşünüyorum. Eski bilmece olsun, bunları kültürümüzü yeniden öğretmek gerek bu da büyüklerimize düşüyor.

Tekin: Aynen... Benim rahmetlik babaannem vardı babaannem mesela Harput Kalesi'ne niye süt kalesi deniyor derdim babaannem oturur anlatırdı... Zamanında Harput'ta derdi su kıtlığı kuraklık olmuş o kalenin çamurunu sütlerle yapmışlar... Böyle hikayeleri olan olayları bize anlatırdı... Şimdi nerde... Şimdi çocuklar da büyüklerin yanına gelmiyor...

Miraç: Şimdi bence burada büyüklerin suçu yok çocukların suçu var... Yani siz mesela diyorsunuz ki gidip dinliyorduk. Ama şimdiki çocuklar gidip babaannesini anneannesini dinlemiyor ki... Elinde telefon ya da bilgisayarın başında oyun oynuyor hiç anneannem gelmiş babaannem gelmiş bize ne anlatır... Yani iletişimde bir kopukluk olduğunu ben görüyorum...

Miraç: Bence internet daha kapsamlı... İnternette zaten televizyon programları var istediğimiz zaman girdiğimizde istediğimiz kanalın şeyini bulabiliyoruz. İnternette

her şey var internet daha kapsamlı daha önemli yani her şey bence internette her şey var. Yarın bir gün kendi evim olsa televizyon almasam da internet olması yeterli benim için. Tabi internet monitör anlamında daha küçüktür, hani televizyon daha büyük onda ayrı bir tat vardır o ayrı ama tabi internet vazgeçilmez, yani öyle bir seçim yapsam interneti seçerdim yani.

Çiğdem: Canlı yayın var zaten televizyon onun içinde var zaten...

Tekin: Ama bana göre internetle televizyon arasındaki fark şu... Televizyonda, televizyon kanallarının istediği şeyleri izleyebiliyorsun, internette sen kendi istediğin şeye ulaşabiliyorsun. Televizyonda zorunlu olarak o saatte ne varsa onu izliyorsun, ama internete canın ne istiyorsa ona ulaşabiliyorsun aradaki fark bu. Ben Miraç'a katılmıyorum, televizyon olsun internet olmasa da olur. Şöyle ki internette yapacağım ödemeleri bankalarda gidip bizzat kendim koşuşturup yaparım diye düşünüyorum. Bana göre televizyon daha ihtiyaç diye düşünüyorum.

Çiğdem: Televizyonsuz olmaz gibi geliyor bana... İnternet önemli ama uykudan uyandığımızda ilk açtığımız şey televizyon... Ama internete girmiyorum uykudan uyandığımda televizyonu tercih ediyorum.

Tekin: Bana göre uzaklaştırıyor.

Çiğdem: Bana göre de uzaklaştırıyor.

Miraç: Bana göre de uzaklaştırıyor.

Miraç: Ben internetsiz bir hayat hiç düşünemiyorum.

Tekin: Genç olarak onu söylüyor da, belirli bir yaştan sonra da teknolojinin telefonun televizyonun internetin olmadığı bir hayata ben bazen özlem duyuyorum.

Çiğdem: Evet bazen istiyoruz, olmadığı bir hayat bazen istiyoruz. Bir yorgunluk oluyor...

Tekin: Çünkü niye insan düşünün biz yazlıkta ne yapıyoruz hiç televizyona falan bakmadığımız internet olayı olmadığı için belirli bir saate hemen uyuyoruz erken kalkıyoruz daha dinç oluyorsun daha programlı oluyor. Dolayısıyla televizyon ve internet sayesinde bazen çoğu zaman uyku düzenimiz bozuluyor çünkü bir programa takılıyorsun veya internete takılıyorsun uyuman gerektiği saatte uyumuyorsun, bazen ibadetimizi bile aksatıyoruz, yani bu olumsuz.

Miraç: Yok ben annem babamda öyle bir şey görmüyorum çevreye baktığımda büyük insanlarda da öyle bir şey görmüyorum genelde gençler yani. Gençlerde daha

fazla bir bağımlılık var, 3 yaşındaki bir çocuğun elinden dokunmatik telefonlar düşmüyor... Yani çocuklarda daha fazla bir bağımlılık olduğunu düşünüyorum...

Çiğdem: Gençlerde daha fazla...

Tekin: Bir de olayın şu boyutu var, hep iletişimi etkiliyor, hep insanları yalnızlaştırıyor diyoruz ama aynı zamanda bu teknoloji sayesinde birçok hastalıklara da çocuklarımız bebek yaşta maruz kalıyor yani dolayısıyla bebek yaştaki çocukların ellerinde telefonlar var şu LCD televizyonların radyasyon yaydığı ispatlandı sağlık açısından da sıkıntılı olduğu söylendi...

Çiğdem: Şu anda internet, çok etkiledi hayatı değiştirdi 15 yıldır her şey değişti...

Tekin: Ama şöyle bana göre direk etkileyen televizyon, çünkü bir yere gittiğimiz zaman veya bir misafir geldiği zaman siz internet ile ilgilenmiyorsunuz ama televizyon ile ilgileniyorsunuz direk etkileyen bana göre televizyon diye düşünüyorum.

Çiğdem: Ama diziler de etkiliyor insanları magazin programları da etkiliyor içerik olarak...

Tekin: Aile yapısını sarsan dizilerin ağırlıkta olduğuna inanıyorum özellikle bazı dizileri çocuklar kalkıp izlediği zaman ben şahsen utanıyorum. Bir dizi vardı adı neydi...

Çiğdem: Aşkı Memnu mu?

Tekin: Evet Aşkı Memnu... Öyle bir dizi vardı amcasının hanımına... Yani böyle bir şey olur mu amcanın hanımı anne demektir bizim şeyimize göre... Dolayısıyla çocukların küçük yaşta bu tür şeyleri izleyip belirli bir yaştan sonra bocalama yaşadığını birçok sıkıntıların bunlardan kaynaklandığına inanıyorum.

Miraç: Bence birçok kalitesiz program yapılıyor televizyonlarda izlensin diye rol yapılıyor yalanlar ortaya atılıyor işte şov amaçlı birçok şey atılıyor kalitesiz birçok program olduğuna inanıyorum. Ha tabi bunun yanında kaliteli düzgün programlar da var ama reyting için birçok şey için kalitesiz programın daha fazla olduğuna inanıyorum.

Tekin: Yani bu tür diziler mesela eğitici olsa bazı olaylarla ilgili mesaj verse çok güzel olur... Bir dizi vardı aile ile ilgili ben ismini hatırlamıyorum...

Miraç: Çocuklar Duymasın...

Tekin: Çocuklar Duymasın evet... Ben pek fazla şey etmem ama o çocuklar duymasında bazı eğitici mesajların olduğuna inanıyorum ama bazı diziler bazı yarışma programları bu tarz benim gibi yarışma programları aile yapısını çocukları olumsuz yönde etkilediğine ben inanıyorum.

Miraç: Sosyal medya işte Twitter, Facebook... Daha birçok çeşitleri de var tabi bunlar en çok bilineni. Bunlarda yapılan arkadaşlıklarda bir samimiyet olduğuna inanmıyorum.

Tekin: Sanal...

Miraç: Çünkü bir insanın yüz yüze konuşmasıyla internetten konuşması çok farklı. Bunun için arkadaş oluyorlar, evlenenler var falan bunlar çok doğru değil. Çünkü internette bu sanal ortamda kendilerini olduğu gibi değil ama daha farklı tanıtıyorlar ben böyle düşünüyorum.

Tekin: Yani sanal ortamda kimse kendi gerçek kimliğini kişiliğini ortaya koymuyor. Bildiği kişiler haricinde görüşmenin doğru olmadığına inanıyorum özellikle genç yaştaki çocukların bu tür şeylerden ailelerin dikkat etmesi lazım alıkonulması lazım takip edilmesi lazım bana göre.

Çiğdem: Aslında bizim televizyona düşkünlüğümüz çok da yok...

Tekin: Yok yani eşime kapat dediğim zaman kapatıyor o dediği zaman ben kapatıyorum.

Tekin: Oturup aile olarak bireyler olarak paylaşılması gereken konuşulması gereken ne varsa oturup konuşmanın doğru olduğuna inanıyorum çocuğun da anlatması gereken şeyler varsa anneye babaya güvenip anlatması lazım bu güveni vermek lazım yani ben bunu anne babaya anlatırsam tepki gösterir kızar sinirlenir düşünmemesi lazım yani onu çocuğa vermek lazım bana göre. Bizim ailede böyle bir sıkıntımız yok.

Miraç: Bence şöyle olmalı, her aile kendisine bir saat her gün ayırmalı ve o zaman da iletişim araçları hiç kullanılmamalı. Bir yerde oturma odasında herkes yarım saat bir saat çok fazla olmamak şartıyla o gün ne yaptı ne etti sohbet edilip her aile bence bunu yapmalı.

Tekin: Ama şimdi şu da var mesela diyelim ki oğlumuz dershaneden geldi biliyorum sınavı var sorarım nasıl geçti sınavın kaç netin var... Şimdi çocuğumuzu biz biliyoruz eşimi biliyorum onlar da beni biliyor mesela dışarıdan geldiği zaman yüz ifadesinden onun bir sıkıntısı olduğunu ben hissediyorum söyle diyorum bir şey var mı

anlatman gereken bir şey var mı neye canın sıkıldı dershanede bir şey mi var dışarıda mı bir şey oldu yani biz anne baba olarak bunu hissediyoruz. Eşimin de yani bazen kafasının takıldığı bir konu olduğunu ben hissediyorum. Onlar da bana sorarlar bir şey mi var ne oldu... Yani anne baba çocuk birbirini iyi tanırsa sıkıntılar olduğu anda zamanında müdahale edildiği zaman problem çözülür diye düşünüyorum. Bizim aile içerisinde her şey konuşulur çocuk anne baba arasında yani ne yaşanmışsa ne olmuşsa biz rahatlıkla konuşuruz bizde sıkıntı yok..

Görüşmeci: Hepinize çok teşekkür ederim.

EK 2.10. A10

Görüşmeci: Kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

Ahmet (A10, 32, üniversite mezunu, çalışıyor): 32 yaşındayım, Kimya Mühendisi'yim, kendi işimi yani mesleğimi yaklaşık 9 senedir icra ediyorum, iki yıllık evliyiz, kabaca böyle...

Tuba (A10, 29, üniversite mezunu, çalışıyor): 29 yaşındayım, kendi işimi 7 yıldır yapıyorum, çalışıyorum, Biyoloji mezunuyum.

Görüşmeci: "Aile" kavramı sizin için ne ifade ediyor? Hem genel olarak aile kurumu, hem de kendi ailenizle ilgili düşüncelerinizi anlatır mısınız?

Ahmet: Yani, maalesef dışarıda yaşadığımız ortam iş hayatımız yani bir kişiliğim var işte adım soyadım belli geçmişim belli kültürüm örfüm belli ama işyerinde bana böyle olduğum için bana para vermiyorlar, ben içeriye girdiğim an bana bir önlük giydiriliyor onu icra etmek zorunda kalıyorum. Dış dünya tamamen böyle, yani işte bir emlakçı bu evi beğenmese bile bu ev ona geldiyse satmak zorunda, allayacak pullayacak kendisi belki almayacak oturmaz kendisi vermez ama onu satmak zorunda iyi tarafını gösterip kötü tarafını saklamak... Aynı şekilde hepimizin işi de böyle özel sektörde... Herkes kendince bir tarafından tutuyor... Ev benim için işte bunların dışı. Evim benim huzur yerim, benim dünyam, işte böyle sevdiğim insanlarla olduğum ailemle canımla olduğum yer, yalanın hurdanın reklamın olmayacağı benim evim yani orası tamam dışarıda yapıyoruz helal olduğunu sandığımız bir para kazanıyoruz, ki tartışılır, ama burası o değil işte burası bambaşka bir yer dünya kapandı ben o önlüğü çıkarıp fabrikada bıraktım ben işte adımla soyadımla buradayım. Ev benim için böyle. İlerde belki hani çocuklar falan ilerde ama nasip yani oluur olmaaz... (gülüyor). Hayırlısı...

Tuba: Ya ben çok farklı bir şey söylemeyeceğim galiba... Gerçekten şu sabahları işe giderken çalışıma hayatına girerken şu kapıdan çıktığım zaman te işin başlangıcına gidene kadar ve işten gelinceye kadar bir süreçten geçiyorsun ufak ufak kendi kimliğini bırakıp yeni kimliğini kazandığın bir süreç ve biz daha küçükken bize

gösterdikleri o maske takma olayı var ya farklı bir kimliğe bürünme resmen onu takınıyorsun ve kendini durmadan eleştirdiğin kendinden nefret ettiğin iğrenç bir insan modeline dönüşüyorsun evden çıktığında. Ama eve geri geldiğinde o maskeyi hala bir kenara bırakıp devam edebiliyorsan birkaç saatliğine de olsa bu çok rahatlatıcı çok huzur verici gerçekten. Şimdi var ama bundan sonra kalacak mı, belki o kimlik tamamen bizi ele geçirecek...

Ahmet: Eski ve yeniyi kıyaslayabiliriz hani eskiden biraz daha sosyal bir aile vardı daha paylaşımcı bir aile vardı benim işte çocukluğumu hatırlıyorum Bahçelievler'de 6 katlı bir apartmanda biz aslında bir aile gibiydik, kapılar açık, şimdi bu sitede sadece bir komşumla sabahları karşılaşıyorum ismini dahi bilmiyorum merhaba diyorum... İşte kaç yüz tane daire var arabayı park ederken karşılaşırsak merhaba iyi akşamlar günaydın... Böyle değildik... Ama ben o adamla Facebook'ta karşılaşsam arkadaş olurum (gülüyor). Hani o kötü oluyor yani yüz yüze iletişim kuramamaya başlıyor insanlar daha doğrusu kurmak istememeye başladı. İş hayatında çünkü sürekli bir şeyler geliyor sürekli birileriyle konuşuyorsun sürekli bir şeyler yapıyorsun... Benim iki telefonum da sürekli sessizde... Yani şirkette kullandığım telsiz telefonum da cep telefonum da sessizde çünkü telefon sesi dahi duymak istemiyorum hiçbir zaman artık telefondan o kadar nefret etmeye başladım çünkü sürekli insanlar soruyor benim telefonum kaç kere çalıyor günde kaç farklı konuda kaç soru soruluyor bana bilmiyorum... Hepsine cevap vermek zorundayım aynı şekilde oradan çıkınca da artık yeni bir insanla diyaloğa girmek istemiyorum. Sadece eve girip o dış dünyanın kapılarını kapatıp kendimi yaşamak istiyorum yani şahsımı yaşamak istiyorum. Ama şunu söyleyemiyorum Türk aile yapısı diye çünkü bir Türk ailesi yok, yani bir Türk kişisi... İngiliz dersin kıyafeti bellidir Japon dersin kıyafeti bellidir... Türk'ün kıyafeti bile yok... Hani çizemezsiniz bana bir Türk işte bak bu Türk diyemezsin sokağa tükürmüyorsa (gülüyor). Yok Türk şekli yok, eskiden vardı kıyafetiyle de olsa bir Türk şekli vardı şu an bitti biz işte Avrupalı gibi giyiniyoruz bir Türk kimliği yok kıyafetinde Türk'e has bir şey... Anadolu'nun var, ama bir Türkiye'nin resmi kıyafeti diye bir şey yok kimimiz Avrupa kesimi giyiniyoruz kimimiz Amerikan kesimi İngiliz kesimi giyiyoruz... Böyle...

Tuba: Hani çok klasik olacak belki ama sadece kendi küçüklüğümüzü örnek verebilirim. Mesela biz küçükken daha kalabalıktık çok daha büyüktük çok daha

farklıydık ama büyüdükçe nasıl olduğunu anlamadığım bir şekilde belki hayat gerçekten hayatın şartları dedikleri şey belki de bambaşka şeyler hiç bilmiyorsun ufak ufak gerçekten çekirdek ailelere bölünüyoruz asli manasıyla. O büyük aile gidiyor büyük aile kavramı gidiyor, o yakınlık gidiyor her şey gidiyor tek tek kopuyor elinden. İstesen de tutamıyorsun... Bazen isteyip istemediğini de bilmiyorsun hani çok enteresan bir şekilde... Mesela şeyi hatırlıyorum ben küçükken babaannemlerde kalırdık, çok fazla kalırdım ben babaannemlerde Antalya'da yaşadığımız zaman, amcamın oğluyla hep orda kalırdık ve amcamın oğlundan babaannemden ayrıldığım zaman kıyameti koparırdım ağlamaktan çok net hatırlıyorum bunları. Ama şimdi mesela bayramlarda gittiğimizde hepimiz toplaştığımız zaman babaannemlerde çocukların yanına gidiyorum bütün hepsi bir arada oluyor. Gittiğimde gördüğüm tek bir şey var kimse birbiriyle ilgilenmiyor herkesin elinde sadece cep telefonu var herkes cep telefonuyla konuşuyor. Dedemin yanına gidince de öyle oluyor mesela dedem de eskisi gibi değil eskiden durmadan bir şeyler anlatırdı ama şimdi biri yanına gittiği zaman yine anlatıyor ama çok fazla şey anlatmıyor çünkü çok da dinleyen yok açıkçası artık. Yani o eski kavramdan tamamıyla uzaklaşmış durumda. Çekirdek ailenin içerisinde böyle değil. Çekirdek aile daha farklı daha sıcak daha samimi. Ama o da nasıl, büyüdükçe daha samimi olmaya başladı hani küçükken daha kopuktu ne bileyim belki daha çok televizyon hayatımızda vardı o yüzden. Hani büyüdükçe aslında bir arada olmanın daha önemli olduğu fark edildikçe daha iyi bir aile yapısı haline getirildi.

Ahmet: Yani şöyle bir durum var hani eskiden güvenmek daha kolaydı. Bugün eşine kardeşine annene babana güvenemeyeceğin bir ortam var maalesef hani insanlar mahkemelerde neler neler var yani 150 tane yanımda çalışan personel var her gün biri geliyor şuna ihtiyacım var buna ihtiyacım var... O gün bir tanesi geldi yeni evlendim kocam beni dolandırdı kaç milyar kredi çektik benim üstüme kocam kaçtı gitti ödeyemiyorum diye şimdi hani güven meselesi... Güvenmek istiyoruz ihtiyaç yani insanoğlunun yeme içme güvenmeye ihtiyacı var... Ama güvenemiyoruz evlilikte de şüphe soru işareti acaba acaba acaba... Bir ikincisi iş hayatında bununla çok karşılaşıyoruz. Bir soru soruyorsun, karşıdaki senin duymak istediğin cevabı vermeye çalışıyor. Ben onu istemiyorum, ben asıl o ne düşünüyor onu istiyorum... Aynı şekilde ilişkilerde de öyle... Bir şey soruyorsun sen ne isterdin... Ya ben onu sormuyorum sen ne yapmak istersin... İnsanlar birbirinin gözünü boyamaya çalışıyor acaba ne desem

daha doğrudur ya sen içinden geleni söyle... Herkes bir içten hesaplı içten pazarlıklı hani kendi kafasındaki soru işaretini de bildiği için karşısındakine de güvenemiyor... Ya güven sıkıntısı oldu, işte insanlar sevginin ne olduğunu karıştırmaya başladı yani hevesle sevgiyi karıştırmaya başladı... Kaynağında bozuk aile yapısı var... Yani biz aile temel gitti bir anne baba figürü ortadan kayboldu ya anne babanın birbirine saygısı yok ki yani bakıyorsun bir kopukluk var boşanma kısır döngü gibi bozuk aile boşanan ebeveyn ne kadar çoksa onların çocukları da sorunlu olmaya başlıyor polinomlar gibi böyle açılmaya devam ediyor. Ne kadar çok aile bugün bozulursa onların evlatları yarın öbür gün o kadar çok bozuk aile türetecekler... E televizyon bir yandan da yani benim çocukluğumda tü Allah kahretsin böyle şey mi olur denilen reklamlar filmler falan kapatılan izlenmeyen programlar varken şimdi onlar sıradan bayan erkeğin karşılıklı şakalaştığı mevzular oldu çok çok daha ağırları evimizin içinde en basiti tamam bir romandan derlendi ama aile içi aldatmalar falan televizyonda neler ve normal... Normal oluyor ki popüler olan dizilerde yaşanan olayların haberlere 3. Sayfalara yansıdığını görüyoruz işte yok amcasının eşiyle şunları şunları yaşadı mahkemelik oldu intihar etti vesaire... Televizyon bizi bozuyor... Ya bizim işte evimizde 3 tane televizyon var ama izlemiyoruz... Var yani...

Görüşmeci: Niye 3 tane o zaman?

Ahmet: Sadece benim elektrik merakım... Bunda film izliyoruz, ötekinde de film izliyoruz, mutfaktaki küçük televizyondan da haber izliyoruz. Yani orda internetten film izliyoruz burada Home Theathre CD'miz DVD'miz... Sadece merak... Sadece merak...

Tuba: Yani bunlar etki çok büyük etki ama bir de hani, bayan olduğum için aslında bunu çok fazla söylemek istemiyorum ama gerçekten kadının çalışması ciddi anlamda etkili bunda buna çok inanıyorum hani gerçekten aslında Allah bu meziyette yaratmamış kadını...

Ahmet: Gerçekten bence de... Bütün bayanları işten çıkarıp erkekleri alacağım yakında (gülüyor).

Tuba: Ama işte yine de kadın olduğum için gururuma yediremediğim için uluorta söylemek istemiyorum bunu... Kimseye söylemiyorum kadın çalışacak diyorsun dışarıda ama içten içe düşününce, kadın da çalışınca erkek de çalışınca evin içi boşalıyor... Evin içi gerçekten boşalıyor hiçbir işe yaramıyor artık o ev... Hani kadın

zaten eve geldiği zaman ne iş yapabiliyor ne çocuk varsa çocuğuna bakabiliyor e çocuk sevgiyi anne babadan almıyor o çocuktan daha hayır beklemek çok da mantıklı değil aslında... Ben en büyük etken bunu görüyorum...

Ahmet: Bir de şey var yani ben küçükken bir kadın kahveye gelirdi eşini almak için abartmıyorum ya da kahvenin önüne geldiğinde ya da ne bileyim o bir ortama girdiğinde bütün erkekler susardı... Bayan gelmiş ortama, hani buyur bacım falan derlerdi hani bir yol verirlerdi bir saygı duyarlardı bayanın bir özelliği vardı bugün yok... Bugün ha erkek ha kadın hani birbirlerine el şakası yapıyorlar erkek arkadaşıyla muhabbet eder gibi. Kadın kendi değerini yitirdi... Ben bunu yaparım cesaretim var hani cesaret başka bir şey de bunu edepten çalarak yapmamak gerekirdi daha kolay olmamak gerekirdi... İşte benim de isteklerim var falan tamam da arkadaş bu biraz hani daha kapatmak gerekirdi... Her şey ortaya çıkınca kadınla erkeği bu kadar eşit yapmak istersen eşit ol işte buyur yani... Eskiden özeldi aslında... Bilmiyorum şimdi biraz daha gitti...

Ahmet: Yani bizde şöyle açıkçası ikimizin de ne hayattan ne bir şeyden çok aman aman beklentileri olmadığı için, birbirimize karşı çok yüksek egolarımız olmadığı için... Ya illaki bir tartışma oluyor aile içinde bir sıkıntı çıkıyor. Genelde baktık ya tartışıyoruz, susmayı tercih ediyoruz, mesela ben bir tur atayım geleyim arabayla gibi... Çok aman aman ilişkiyi konuşmayı yüksekte tutmak zorunda değiliz, biraz daha sakin zaten o konunun telaşı geçtikten sonra tekrar oturduğumuz zaman aslında ortada bir şey olmadığını görüyoruz yani bizim için önemli değil... Dargınlık olduğu zaman medyaya vakit öldürmek için başvuruyorum... Atıyorum ben kafam çok sıkıldım ben dışarı çıkıyorum geri geliyorum o bir köşede ben bir köşede. Aa bak burada ne güzel bir fotoğraf paylaşılmış ya da internetten aa şu olmuş bu olmuş falan gibi... Telefon bilgisayar işte benim fotoğraf makinem... İşte bir şeyler balkondan bir şeyler yapmaya çalışayım falan gibi vakit öldürmek için ama amaçsız şeyler oluyor tabi... Şimdi vakit öldürmek istediğimiz zaman elimizin altında her zaman telefon, internet burada var... Kurtarıcı...

Tuba: Ya evet televizyon falan değil de telefon çok fazla gerçekten yani böyle mesela ben konuşmacı bir yapım çok fazla yok bir şeye kızdığım zaman bir şeye küstüğüm darıldığım kızdığım sinirlendiğim zaman... Daha çok içime kapanıyorum içime kapandığım zaman da konuşmamak için illa bir şeyle oyalanıyor göstermem

lazım kendimi o yüzden telefona sarılıyorum o zaman da... Açık ettik bunu çok kötü ortaya çıktı (gülüyor). Ama şey telefonda da bakıyorsun ama aslında neye baktığını bilmiyorsun o an sadece düşünüyorsun, boş boş bakıyorsun... Oyalama aracı...

Ahmet: Yani ikimiz de çalıştığımız ve aynı yerde çalıştığımız için hani bunun yapılması gerekiyorsa bir an önce yapalım bitsin ve baş başa kalalım relax olalım... Zaten sohbet edecek başka kimse yok ikimiz olduğumuz için evde, bitsin (gülüyor).

Tuba: Yani tabi davulun sesi uzaktan hoş gelir belki de olay bu olay belki... Ama hani bakıyorum çalışırken ev hanımı da aynı zamanda ev işlerini de bir yandan bir şekilde hani çok zor çok yoruluyorsun belki ama bir şekilde yetiştiriyorsun. Demek ki bunu bir haftaya yayarak her gün birazcık birazcık yapsan aslında bu işler yetişmeyecek işler değil. Tabi yine de hani biz şu anda iki kişiyiz artan aile sayısı bunu doğrulamayacaktır muhtemelen de... Yani tabi ki de ev kadınının işi çok zor, çünkü gününün %90'ında evin içindesin ve sürekli aynı şeyleri yapmak zorundasın ne yeni bir kapı açılıyor sana ne yeni bir çevre ediniyorsun ne konuşma şeyin artıyor hiçbir işe yaramıyor aslında evin içinde yaptığın işler... Ama yine de daha güzel ya...

Ahmet: Ben o sosyalleşememe işine katılmıyorum yani... Annem biraz işte...

Tuba: Günleri saymazsak...

Ahmet: Yok ondan bahsetmiyorum... Annem biraz dizinden rahatsız olduğu için duraksadı ama annem Edirne'ye gidiyorum falan diyor camilere gidiyoruz falan gibi böyle oluyor yani ev kadını olmak evde oturmak değildir. Ha şu bir handikap, ben tek erkek çocuğum benim bir kız kardeşim bir ablam var. E kesinlikle dış dünyadaki bu iş hayatındaki pisliğe bulaşmalarını istemiyorum, ama kimseye muhtaç olmalarını da istemiyorum. O yüzden eşime de hiçbir zaman hani çalışacaksın ya da kesinlikle çalışmayacaksın demedim, çalışmak zorunda olmaması için uğraşıyorum hani zorunda kalmasın. İstiyorsa çalışsın kafasına esti aah çok sıkıldım buradan çıksın gelebilsin. Hani zorunda olunca çalışması kötü bir şey zor bir şey daha doğrusu, tercih onda kalsın istiyorum ama gerçekten handikap hani kimseye muhtaç olmaması lazım. Ama dışarısı ne kadar kötü yani görüyoruz iş hayatını.

Görüşmeci: Serbest zaman (ve çalışma) deyince aklınıza ne geliyor? Özellikle ev içerisindeki (aile içi) serbest zamanlarınızda medya teknolojilerinin yeri nedir?

Ahmet: Yani mesleğe başlarken tabi birçok üniversite mezunu gibi ideallerimiz vardı hani memlekete faydamız olacak diye, büyük ideallerimizin peşine bütün köşelerimizle çıktık ama daha sonra sektörün ticaretin kuralları gereği biraz daha sistemin parçası olduk. Zamanla, yaşamak için çalışmaktan, bir süre sonra sanki çalışmak için yaşıyormuşuz gibi bir rutin oldu. Fabrikadaki herhangi bir makineden çok da farklı olmadığımızı fark ettik çünkü makine gibi çalışıyorduk. Açıkçası 9 yıl sonra daha yeni yeni biraz insan olduğumu hatırlamaya başladım. İşkolik tabiri daha çok kullanılıyor tabi yurt dışında ama bizimki de biraz o misal, günümüzün büyük bir çoğunluğu iş, bir de biz karı koca aynı işyerinde çalıştığımız için ister istemez moral bozukluğuyla da olsa sevinciyle de olsa eve de yansıyor. Değil mi?

Tuba: Evet. Benim için, çalışma deyince sadece kafanı saçma sapan şeylerle meşgul ettiğin birçok şeyi unutmak için birçok şeyi ötelemek için kendini işe verdiğin bir boşluk. Ama sadece bir boşluk, doldurmuyor hiçbir şekilde hayatını. Şöyle dolduruyor, senin diğer birçok şeyi unutmanı sağlıyor, gece de unutmanı sağlıyor, gece rüyanda da gündüz hayatta yaşarken de unutmanı sağlıyor ve şey hani bir olay vardır ya bir hafta tatil çıkabilmek için bir yıl boyunca çalışırsın, aynen o başka hiçbir şey değil yani hiçbir anlamını bırakmıyor hayatta geri kalanı.

Ahmet: O zaman ben çok çalışkanım 32 gün yıllık iznim var (gülüyor).

Tuba: O tatili kazanmak için değil de, hani o kadar anlamsız bir şeyin içerisindeyiz ki hani sadece o bir hafta mutlu olabilmek için bir yılını çöpe atmayı göze alabiliyorsun. Hani bütün yıl sadece onu bekliyorsun hani bir hafta gelse de eğlensem dinlensem kendime gelsem rahatlasam. Ama hiçbir şey elde etmiyorsun o ayrı bir mesele.

Görüşmeci: Serbest zaman deyince?

Ahmet: Fotoğraf çekmek (gülüyor).

Tuba: Öyle çok şey geliyor ki (gülüyor). En başta uyumak geliyor sonra dinlenmek geliyor. Sonra, hep istediğim yıllardır istediğim ama hiç yapamadığım doğa yürüyüşü, aşırı derecede istiyorum o geliyor. Şu an için o kadar aklıma başka bir şey gelmiyor.

Ahmet: Yani, şöyle bazı insanlar tabi aile yapısıyla ve gelir düzeyiyle de çok alakalı. Ama imkânı olan evde durmuyor onu söyleyebilirim imkanı varsa dışarıya çıkıyor. Evde olsun dışarıda olsun insanlar daha çok internette vakit geçiriyor hani

Wifi varsa adam orda yaşıyor yani (gülüyor). Yani hava ve Wifi, nefes almak gibi bir şey oldu... Gelir düzeyi yani imkânı varsa dışarı çıkıyor öyle söyleyeyim... Akşam sadece yemek yerken haberlere ne olmuş ne bitmiş diye bakmak için televizyon açıyoruz yemek bittiği zaman kapatıyoruz. Ancak aklımıza aa biz şu filmi izlemedik hadi filmi izleyelim dersek, bilgisayarı televizyona bağladık bilgisayardan istediğimizi arıyoruz hadi bunu izleyelim diyoruz onu izliyoruz aslında televizyon programı izlemiyoruz yani televizyonu ekran gibi kullanıyoruz yani... Telefonlar hep yanımızda... Benimki haberleşmeden dolayı yanımda mesela saat kaç oldu, çıkmış personeller çıkmışlar gerçi olmasa bile güvenlik arayabiliyor gecenin bir yarısında, teknikteki arkadaşa ulaşamazsa bana ulaşacak, yarın bir gün vardiya olduğunda 24 saat... Şöyle söyleyeyim fabrikada bir çalışma varsa elimin altında olması gerekiyor sürekli, gündüz de öyle tatilde de öyle artı mailler orda bazen çok acil bir şey olabiliyor cevap isteyebiliyorlar gerçi son zamanlarda çok yok ama benim en çok telefonda kullandığım şey Outlook, şirket maillerim ve haberleşme... Şu sıralar çok rahatım ne yalan söyleyeyim ama daha bir sene öncesine kadar eve geldiğimde iş kesinlikle bitmiyordu, hatta benim yatağımın kenarında ajandam ya da not tutacağım bir şey vardı, gece uyandığımda ah böyle yapmalıyım diye kalkıp not tuttuğum oluyordu ama son bir bir buçuk senedir hiçbir şeyim yok yani daha rahatım. Onun dışında telefonu çok fazla aman aman kullanmıyorum, vakit öldürmek hariç... Vakit öldürmekten kastım, sıkıldığım yapacak hiçbir şeyim yoksa Instagram'da geziyorum falan... Facebook'um hani var mı var... Hani biri bir şey söylerse yani ufak tefek kullanıyorum artık eskisi gibi hiç kullanmıyorum. İşte Linkedin var Instagram var onun dışında Whatsapp var. Çok fazla aman aman kullanmıyorum ha var mı Twitter var işte orda bir tane arada bir ötüyor ama bir şey yazmış mıyım yazmadım yani hiçbir şey yazmadım...

Görüşmeci: Basitmiş gibi bahsediyorsun ama hepsinde varmış hesabın mesela...

Ahmet: Onun sebebi şu ki... (gülüyor). Sevgili eşim bazı insanları kardeşlerini oradan kontrol edebiliyordu onların hepsini Tuba açtı ben açmadım (gülüyor).

Tuba: Instagram'ını da ben açtım Twitter'ını da ben açtım...

Ahmet: Facebook'um zaten vardı eskiden beri vardı...

Tuba: Çünkü bak onun da sebebi şu, benim eski telefonumda onlar çalışmıyordu Ahmet'inkinde çalışıyordu Ahmet'inkinden Ahmet'e hesap açtım ama işte

tek amacım var çocukları takip etmek, depresyona giriyorlar sürekli ve depresyonlarını da o ortamlara yansıtıyorlar yani o ortamlardan onların depresyonlarını takip etmekti amacım. Çok masum (gülüyor). Ama tabi artık ben de o hesapları kendime açtığım için kardeşlerim de akıllandı yapmıyorlar (gülüyor). Sadece şey şunu söyleyebilirim ben mesela son bir yıldır hiç kitap okumuyorum okumaya çalışıyorum okuduğum kitabı kati suretle anlamıyorum, anlasam da bir ay içerisinde kitabı tamamen hafızamdan siliyorum kitapla ilgili hiçbir şey kalmıyor aklımda, başkarakterdeki kişinin ismi bile aklımda kalmıyor. Nedeni ekstra ekstra yoğun çalışmaktan onu biliyorum ondan eminim. Ve ne yapıyorum telefonu evet akşamları kullanıyorum her akşam mutlaka telefonda bir yarım saat kırk dakikamı geçiriyorumdur ve nerde geçiriyorum saçma sapan sitelerin saçma sapan haberlerinde. Tamamen aklımda kalmasına zaten gerek yok bana da hiçbir şey katmayacak hani zaman öldürmek dediği demin bu şekilde kullanıyorum ve o sırada da uykum geliyor sızıyorum yani telefonun dibinde sızıyorum. Telefonu sadece bu amaçla kullanıyorum ve Whatsapp tabi çok fazla kullanıyorum hayatımıza aşırı derecede girmiş durumda. Whatsapp'ta da şey analıkızlı diye bir grup var, annem ve kızlar, durmadan saçma sapan mesajlar geliyor mecburen Whatsapp'ı çok fazla kullanıyorum.

Görüşmeci: Peki vakit öldürmek için neden telefon?

Ahmet: Yani şöyle bir durum var mesela benim az önce dediğim gibi sürekli bir şeylere karar vermem gerekiyor. Kontak kapatmak tabiri vardır ya kapanmıyor, kafanı başka bir tarafa çevirmek istiyorsun biraz boşaltmak istiyorsun mola vermek istiyorsun. İkimiz aynı yerde çalıştığımız için arada bir pas geçmekte fayda oluyor çünkü biz eve gelirken de kafamızda hala o var yani ben uzun süre şunu atlatamadım hani nasılsın? Bugünlerde işler çok yoğun... Adam nasılsın dedi bana hani işler nasıl diye sormadı ki... O yüzden arada bir pas geçmek gerekiyor çünkü biz işten çıktığımızda dürtersen iş çıkacak başka bir şey çıkmayacak o da hoş olmuyor... Yemek molası falan biraz takılıyoruz ondan sonra hadi napalm film izleyelim... Bir ara geçiş gibi bir şey oluyor açıkçası…

Tuba: Hem bir şeyleri unutmanı sağlıyor düşünmemeni sağlıyor anlamsız bir şeyin içine giriyorsun ve o seni gerçekten yormayacak ne zihnen yoracak ne fiziken yoracak oturduğun yerden hiçbir şey yapmadan bir saat önce yaptığın eylemi tamamıyla unutarak vakit geçirebiliyorsun.

Görüşmeci: Ev içi serbest zamanda medya teknolojileri kullanımının aile içi iletişiminiz üzerinde olumlu ya da olumsuz bir rolü olduğunu düşünüyor musunuz?

Ahmet: Genelde birlikte yapmaya çalışıyoruz kitap okursak da birlikte okuyoruz yan yana kitap okuyoruz çok nadirdir hani benim hakikaten 3 ayda bir falandır tek dışarıya çıktığım. Çünkü zaten maksat dış ortamdan uzaklaşmak hani tuba da aynı karakterde bir insan çok da fazla dışarı çıkarsam da eşimle çıkmak istiyorum evde bir şey yaparsak da beraber yapmak istiyoruz. Buna da alışmamız lazım ki alıştık... Mesaiye kalsa ben film izlemiyorum evde, bekliyorum 9'dan sonra beraber izliyoruz aslında ben bir tane filmi bitirebilirim ama eğlenceli değil o keyfi almıyorum böyle daha güzel oluyor.

Tuba: Yani şöyle evet aktivitelerimizin %99'unu birlikte yapıyoruz ve birlikte yaptığımız şeylerden daha çok zevk alıyorum ben, yani o yokken yaptığım aktiviteler çok da aktiviteden sayılmıyor. Mesela bir ara haftada bir gün erkekler kendi içinde buluşuyordu, erkeklerin eşleri kendi içinde buluşuyordu fabrikadan yine...

Ahmet: Biz kahveye gidiyorduk ya Türkçe'si, okey oynuyorduk... Onlar da artık ne yapmak istiyorlarsa (gülüyor).

Tuba: Hani o uzunca bir süre rahatlattı ama bir süre sonra onlar bakıyorsun ki tekdüzeliğe dönmeye başlıyor yine sadece işten çıksan da işten konuşuyorsun yine sadece dedikodu yapıyorsun hani anlamsızlığını fark edip bırakıyorsun bir noktadan sonra. Hani aktivite derken de şunu kastetmek istiyorum geçen sene imkânlar iyi oturdu biraz gezme imkanı yakaladık mesela bu inanılmaz rahatlatıcıydı senenin de rahat geçmesini sağladı bizim de daha rahat birbirimize alışmamızı sağladı yani aktivitelerin de bir yandan şeyi bu yani yeni evliydik belki bunları bu kadar çok sık yapmıyor olsaydık bu kadar da iyi olmayacaktık bugün. Tabi daha çocuk yok...

Ahmet: Televizyon artık kendi anlamıyla bende hiçbir şey ifade etmiyor dediğim gibi sadece haberler o da bulabilirsem yani habere yorum katmasın bu oldu ben anlarım benim kendi şeklim kişiliğim var beni yönlendirmeye çalışmayacak bir haber bulursam o, ama dediğim gibi yemek yerken bir ses gürültü gelsin diye onun dışında ben internetten haberleri takip ediyorum açıkçası televizyondan değil. Televizyonda sadece ekran olarak hani Smart TV işte buradan internete girelim bir şey izleyelim film izleyelim diye. Ama kesinlikle televizyonda yayınlanan bir filmi değil, hatta çok

methedilen ilgimizi çeken bir dizi oldu diyelim biz o diziyi de internetten izliyoruz çünkü ben onun istediği saatte orda olmak zorunda değim onun bana gösterdiği reklamı da izlemek zorunda değilim. Daha rahat ne zaman istiyorsam bana konfor katıyor ben haftanın istediğim zaman diliminde izliyorum onun istediği zaman diliminde değil. İnternete gelince daha doğrusu telefonda internete, beni tembelleştiriyor, eskiden gidip gezip görürdük şimdi internetten bakıp karar verip beğenip 100 tane seçenek varsa onu üçe beşe indirip 2 tanesine bakıp bir tanesini alıyoruz. İyice tembelleştik evden çıkmak için bahane arıyoruz bazen yani çıkmaya gerek yok ki bütün dünya aslında elimin alında. Bir yeri çok merak ediyorsam bile fotoğrafları şu anki halini internetten görebiliyorum zaten. Tembellik, onun dışında sosyal ağı çok efektif kullanan bir adam değilim yalan olur bir tek fotoğrafa olan merakımdan dolayı Instagram'da bakıyorum insanlar nasıl fotoğraf çekmişler ne yapmışlar onun dışında çok da aman aman bir kullandığım yok yani.

Tuba: Bende de öyle televizyonun hayatımda hiç yeri yok hani varlığıyla yokluğu bir benim için. Hiç açmam da kendi kendime gidip hiç televizyon açmışlığım yoktur bugüne kadar 2 yıldır bu evdeyim. Ama internet var. Evet, aslında tembelleştiriyor ama aslında çok da büyük kolaylık...

Ahmet: O yüzden tembelleştiriyor...

Tuba: Fabrikada yaptığım işleri düşünüyorum ama internet olmasa bir saatte yaptığım işleri belki bir günde yapacağım. Mesela internetin getirdiği çok büyük kolaylık ve avantaj var aslında. Ama dezavantajı da şu tembelleştirmek bir, ikincisi de aslında köreltiyordu da. Mesela ben küçükken evimizde internet yoktu bilgisayarlar yoktu, o zaman mecburen her seferinde babama ne sorsam babam her seferinde git ansiklopediyi aç derdi. Ben o ansiklopediyi açtığımda bir şeye bakarken çok daha fazla şey görüyordum hani görsel hafıza da çok daha fazla kuvvetli olduğu için onlar kalıcı olarak beyninde sürekli kalıyor ama bununla olmuyor. Ama vazgeçilmez hayatımızın bir parçası, ben interneti en çok nerde kullanıyorum, demin konuştuğumuz gibi Outlook zaten birinci sırada yer alıyor ikinci sırada Whatsapp yer alıyor, üçüncü sırada Instagram o da benim de hani onun gibi doğa fotoğrafçılığı değil belki ama insan portre fotoğrafçılığı çok fazla ilgimi çekiyor, sırf onlar değişik değişik pozlamalarda ne var bakmak için...

Ahmet: Bir şey daha var... Trendyol falan filan da var ama senin dünyanda...

Tuba: Onlar çıktı artık benim dünyamdan...

Ahmet: Allah Allah...

Tuba: Niye çıktı... Niye çıktığını ben de bilmiyorum ama çıktı (gülüyor).

Ahmet: O dönemseldir... Çok yoruldu alışverişe gidecek gücü yoktur ondan (gülüyor).

Tuba: Hatta öyle ki eve gelince Ahmet'in yaptığı ilk iş arka odaya gidip wireless'ı açmak... Onu da dipnot geçeyim...

Ahmet: 3G müç G diyolar yalan... Wifi candır yani (gülüyor).

Ahmet: Evde bir buçuk tane bilgisayar var, birini direk şeye bağlıyoruz işte televizyona bağladık o sadece Google'dan film bakmak için başka amaçlı kullanılmıyor bir tane normal bilgisayar var onu da daha ziyade fotoğrafları işlemek için kullanıyoruz onlar da bilgisayar işlevini yerine getirmiyor açıkçası. İnternetle bütün işimizi telefonla hallediyoruz hiç ihtiyaç duymuyoruz.

Tuba: Evet bilgisayar sadece Photoshop için kullanılıyor.

Ahmet: Evet yani o öteki bilgisayarı da ben Photoshop kullanmak zorunda kalmasam almayacağız. Ben şimdi fotoğraf eğitimine gidiyorum orda ihtiyacım oluyor, olmasa almayacağım yani evde bilgisayar olmayacak. Telefonlar var... Onun dışında televizyon var... 3 televizyon var, açıkçası 2 tanesi bizim kendi evlerimizden geldi bir tane televizyon aldık biz de, ama evet 3 tane televizyon var. 2 cep telefonu... Tablet yok.

Ahmet: Bizde hadi şunu yapalım dediğimiz zaman o telefon ölür yani o hiçbir zaman birinci sırada değil sıkıntı yok.

Ahmet: Valla ben sosyal medyadâ çok güzel geyik yapıyorum. Hani çünkü komik oluyor bazen. Herkes bir taraf olmuş durumda herkes kendi açısından anlatıyor komik oluyor. Açıkçası seçim zamanı Twitter'da çok eğleniyordum insanların söylediğinden falan komik oluyordu biz arkadaşlarla geyiğini yapıyorduk...

Ahmet: Yüzüne karşı söyleyemiyor... Adamın yüzüne bir şey söyleyemiyor oradan sallıyor. Kolay... Kolay ama bu da bize ters ben böyle yetişmedim hani senin hakkında bir şey düşünüyorsam dilimin ucuna kadar geldiyse de bunu etrafta konuşabilmem için bundan önce seninle konuşmam lazım belki ben yanlış düşünüyorumdur ya da bir şeyi kafamda karıştırdım yanlış biliyorum bana yanlış bir şey geldi bunu seninle tartışacağım yüzüne karşı söyleyeceğim ki dışarıda rahat rahat söyleyebileyim Esra'ya da söyledim falan diyeyim bunu... Ama internet öyle değil ki,

isim vermeden salla gitsin... İlişkisel bazda kullananlar için de aynı şey... Yüzüne karşı söyleyemiyor...

Tuba: Ben yalnız katılmıyorum... Bunu kullanıyor olabilir birçok insan ama esas neden şey bizcilikten benmerkezciliğe dönmüş olmamız ben buna çok inanıyorum. Çünkü hani eskiden şey vardı, ben çok küçükken ilkokuldayken babam bunu bana söylemişti hatta başlamadan da söylemiş olabilir, asla hayatına "ben" kelimesi girmesin ne yaptıysan "biz" de. Ama şimdi o bizler bene döndüğü için ben bunu yaptım ben bunu yedim ben buraya gittim ben bunla konuştum ben bunu gördüm... Sadece beni anlatmak için kullanıyoruz orayı...

Ahmet: Adam omlet yapmış ya omlet fotoğrafını çekiyor omlet işte ya... Yani sosyal olmak bu değil. Bu iletişim değil. Yani iletişim sadece bu olmamalı. Ya karşılaşıyorsun yüz yüze iki kelime konuşamıyor ama gir Twitter sayfasına adam aslan, Facebook'ta dünyayı kurtarmış adam, ama karşına geliyor iki kelam edemiyor işte bu adam o zaman sosyal değil asosyalin daniskası yani... Ya ben küçükken bu yoktu Play Station da yoktu kara kutular falan vardı böyle biz sokakta oynardık sokağa çıkıp sokakta kim varsa onunla oynardık hepimiz arkadaştık, ya da arkadaş olmak aman aman bir şey değildi hepimiz birdik, ilk defa birini görsek aa sen yeni mi geldin buraya hadi gel top oynayalım falan... Şimdi öyle bir şey yok ki şimdi bizim çocuklar sokağa çıktığı zaman uzaylı gibi kalıyor...

Ahmet: Çocuğum olsa yalnız bırakmam sokağa... Benim zamanımdaki sokak yok ki dışarıda... Yine dışarıda olsun ama mümkün mertebe ya ben ya annesi birisi olsun ama orda onu görecek birisi olsun... Ama dışarı çıkmasını isterim ya benim babam öyle yapıyordu, sabah kalkıp Gebze'den Kastamonu Bartın'a kadar sürekli yol tepiyordu adam işte bilmem hangi ilden geliyordu bakıyordu ki bizim yüzümüz asılmış ya da canımız sıkılmış adam alıp bizi Sapanca'ya götürüyordu hafta sonu işte adamın dinlenmeye ihtiyacı var alıp bizi Abant'a götürüyordu şuraya götürüyordu sırf biz hani dışarıda olalım gezelim diye benim çok hoşuma gidiyordu ben de aynısını çocuğuma yapmak isterim... Evde pineklemesin yani...

Tuba: Evde pineklemesin ama ben olsam ben de katiyen bırakmam... Hani asla dışarıya çıkarmam.

Ahmet: Tek başına...

Tuba: Tek başına tabi ki de tek başına. Ama sen gündüz tamamen işte olacağın için çocuğa bir akşam kalıyor akşam da dışarıya çıkamayacaksın bir de hafta sonu kalıyor aslında eve bağımlı yetişecek.

Ahmet: İşte o yüzden annelerin çalışması çocuktan sonra biraz sıkıntılı oluyor.

Tuba: Evet öyle.

Görüşmeci: Peki evde çocuğun zamanı nasıl geçecek sizce?

(duraklama... gülüşmeler...)

Ahmet: Ipad'le ve telefonla (gülüyor). Hayır, bunu gerçekten istemiyorum ama o çocuk senden görmese misafirliğe gittiği çocuktan görüyor ve istiyor ağlıyor zırlıyor vereceksin onu mecbur... Benim ablam ona telefon Ipad ötekine Ipad telefon sıkılmış durumda. Kendisine böyle Ipad'den hafif küçük bir telefon almış çocuklar onu kullanıyor yani artık o kendisi kullanmıyor çocukları için yaşıyor zaten. Kötü... Çocuk asosyal ama süper oyun oynuyor. Daha 3 yaşında internetten oyun indiriyor. Şifre gireceği zaman İngilizce bilmiyor Türkçe bile bilmiyor hiçbir şey bilmiyor okuma yazması yok ama şifre zamanı annesine götürüyor al şunu gir diye. Ama bu sakıncalı çocuk için... Şu an kaçınılmaz çünkü televizyon açsa bile televizyonda çizgi filmde onu görüyor zaten.

Tuba: Kaçınılmaz çünkü eskiden demin de konuştuğumuz gibi sürekli sokaktaydık akşama kadar ama şimdi çocuğu sokağa da çıkarma evde 4 duvar arasında ne yapacak çocuk mecbur bunu yapacak başka çaresi yok. Ben mesela kendi kardeşimden biliyorum aşırı derecede bilgisayar bağımlısıydı deli gibi ve çocuğu kaybetmekten korkuyorduk artık çünkü kati suretle uyumuyordu 3 gün 4 gün uyumuyordu sadece bilgisayarın başındaydı gözleri şişiyordu bütün vücudu ateş gibi oluyordu yanıyordu cayır cayır ama o bilgisayarı bırakamıyordu... Sonra tabi bilgisayara el konuldu bilgisayar uzun süre kendisine verilmedi babam takip etti işte kafelere gitmesin diye ondan sonra bırakıldı o dava ama çok zorlu bir süreçti ama çocuğun sonu bu.

Ahmet: Yaz tatiline telefonsuz gitmiyorum ama telefon şöyle söyleyeyim internetimi kapattığım oluyordu eskiden hatta bütün mail adreslerimi falan... Bir yaz tatilinde onu yaptık. Yani utanmasam şirketi de engelleyecektim telefonlarını hepsini kapattık sadece alo alo hani hakikaten alo alo... Özellikle bunu yurt dışına çıktığımız zaman yapıyoruz zaten kapatıyoruz interneti falan hiçbir şey yok sadece işte biz geldik

şuradayız buradayız falan gibi ama internetse sosyal şey onu kapatıyoruz çok da hoşuma gidiyor açıkçası yalnız kalmak benim hoşuma gidiyor zaten hani insanlarla iç içe olmak değil.

Tuba: Geçen televizyonda görmüşsündür, iki Türk ikisi de genç yeni evleniyorlar evlendikten sonra bunlar durmadan içersinde bulunduğu dünyayı eleştiren iki tip ama Nişantaşı'nda falan yaşıyorlardı yanılmıyorsam büyük bir yerde yaşıyorlar ve diyorlar ki bu kadar eleştiriyoruz ama gel bir de hayatımıza bak eleştir eleştir gelip girdiğim yer çok lüks bir yerin içerisinde çok lüks bir hayat. Demek ki biz eleştirilerimizde ciddi değiliz diye her şeylerini bırakıyorlar ellerindeki bütün her şey satıp önce bir tur yapıyorlar kendilerine ondan sonra da yerleşecek bir köy arıyorlar temiz bir vadi arıyorlar ve en son Antalya'nın bir yerinde kendilerine yerleşmek için bir yer bulmuşlar köyde oraya gidiyor çift ve orda bir arsa satın alıyorlar evi kendileri yapmaya başlıyorlar evlerini yapıyorlar daha sonra tarla biçmeye başlıyorlar ve köydeki herkes tek tek onların yanına gidip dalga geçiyor yapamazsınız bırakın gidin tiplerinize bakın siz bu tiple nasıl yapacaksınız diye durmadan dalga geçmişler bunlar da daha çok hırslanmışlar ve şimdi bir buçuk yıldır falan ordaymışlar inanılmaz rahat ve inanılmaz mutlu bir hayatları olduklarını söylüyorlar evlerinde hiçbir şey yokmuş sadece oturacak bir şey yatacak bir şey yemek yapacak bir şey o kadar tuvaletleri dışarıda eski evler gibi. Ama şimdi düşünüyorum o kadar lüks bir hayattan bunun içine düşmüşler ve inanılmaz mutlu olduklarını iddia ediyorlar. İnsan çok özeniyor ama çok da korkuyor çünkü şu an hani lüks derecen arttıkça rahatlığın da artıyor aslında bir nevi ve rahat hayata alışmak zorluğa dönmeyi çok zorlaştırıyor. İnsan korkuyor ama bir yandan düşününce de doğrusu bir sorumluluğun yok meşgalen yok kendinle uğraşabiliyorsun yanındaki insanlarla uğraşabiliyorsun hani insanlara sevgi verebiliyorsun ve sevgi alabiliyorsun... Çok mükemmel bir tablo...

Ahmet: Yani sen bencil olsan sadece kendini düşünsen olmayacak bir şey değil ki bu defalarca konuştuğumuz bir şey... İstanbul'dan çıkıp gitmek...

Tuba: Sadece kendin bile olsan cesaret edemezsin...

Ahmet: Bilmiyorum ama hani çocuk olduğu zaman büyük şehre muhtaç kalıyorsun onun geleceği için. Onu düşündüğün zaman e var, İstanbul dışında bir dünya bizim sektörümüzden fabrikalar var çok fazla adam tutamıyorlar çünkü neden çocuk okuyup üniversiteye yaklaşmaya başladığında adam orayı bırakıyor çocuğu alıp

İstanbul'a geliyor yani burada güzel bir okula onu gönderecek çocuk hayatını kazansın diye... O yüzden gideriz Anadolu'da bir köye çok daha rahat yaşarız bir şekilde bir iş tutarız bugün Anadolu'da işte benim memleketimde Malatya'da ohoo bin lira para geçiyorsa eline kralsın. Rahat rahat geçinirsin ama İstanbul'da işte kiranı ödersin o yüzden İstanbul'a gelince de İstanbul'un kurallarına göre oynamak zorundasın oyunu sen kurmadın oynayacaksan kuralına göre oynayacaksın. O kuralların içinde medya teknolojileri de var mecbur... Ha bir de şu var İstanbul'un içinde yaşayan Anadolu var onlar da gerçi aynı şekilde gidiyordur onlar da çok farklı değil hani sadece kendi kültürünü buraya getirmiş ama onlarda da aynı şekilde... Hani bu (telefon) olmazsa yaşanmıyor... Eskiden telefon yokken ne yapıyorduk çok merak ediyorum.

Tuba: Evet ben de çok merak ediyorum onu gerçekten. Geçen bizim fabrikada aşağı yukarı yeni başlayan bir müdür yardımcımız var o şey dedi mesela Iphone dedi bir yöneticilik kriteridir dedi bir insanın yönetici olabilmesi için elindeki telefonun Iphone olması gerekiyor dedi hani bu kadar girmiş işin içine ve bunu yöneticilik eğitimlerinde söylüyorlarmış özellikle bunu açık açık... Mecbursun... Yoksa dışarıda kalacaksın...

Görüşmeci: İkinize de çok teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Adorno, T. (2012). **Kültür Endüstrisi, Kültür Yönetimi.** İstanbul: İletişim Yayınları.

Adorno, T. (2012). **Minima Moralia.** İstanbul: Metis Yayınları.

Adorno, T. (2011). **Toplum Üzerine Yazılar.** İstanbul: Belge Yayınları.

Adorno, T. W., Horkheimer, M. (2010). **Aydınlanmanın Diyalektiği.** İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Akçalı, S. İ. (2006). **Gündelik Hayat ve Medya.** Ankara: Ebabil Yayıncılık.

Ağduk, M., (2013). "Cumhuriyet'in Asil Kızlarından '90'ların Türk Kızlarına... 1990'larda Bir Türk Kızı: Tansu Çiller". **Vatan, Millet, Kadınlar**, Der. Ayşe Gül Altınay, 5. Baskı, s. 297-325, İstanbul: İletişim Yayınları,.

Altay, D. (2005). "Küresel Köyün Medyatik Mimarı: Marshall McLuhan". **Kadife Karanlık**, s. 9-48, İstanbul: Su Yayınevi.

Arendt, H. (2013). **İnsanlık Durumu**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Arık, B. (2011). "Raymond Williams", **Kadife Karanlık II**, s. 117-141, İstanbul: Su Yayınları.

Aydın, S., Taşkın, Y. (2015). **1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi**. 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Aydoğan, F. (2000). **Medya ve Serbest Zaman**. İstanbul: Om Yayınevi.

Aydoğan, F. (2010). "'İkinci Medya Çağı'nda Gözetim ile Kamusal Alan Paradoksunda İnternet", **İkinci Medya Çağında İnternet**, s. 3-17, İstanbul: Alfa Yayınları.

Aydoğan, F. (2011). **Küresel Medya**. İstanbul: Beta Yayınları.

Aydoğan, F., Akyüz, A. (2010). **İkinci Medya Çağında İnternet**. İstanbul: Alfa Yayınları.

Başer, A. (2010). "Yeni İletişim Teknolojilerinin Evriminde Televizyonun Yeri", **İkinci Medya Çağında İnternet**, s. 36-60, İstanbul: Alfa Yayınları.

Batuş, G. (2005). "Neil Postman: İnsan Aklının, Kendi Yarattığı Teknolojiyle Dostluk Arayışı". **Kadife Karanlık**, s. 261-272, İstanbul: Su Yayınevi.

Batuş, G., Alver, F., Arık, B., Çoban, B., Çığ, Ü. (2011). **Kadife Karanlık II**. İstanbul: Su Yayınları.

Baudrillard, J. (2008). **Tüketim Toplumu**. Çev. Hazal Deliceçaylı ve Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2010). **Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları**. Ayrıntı Yayınları: İstanbul.

Beck, U. (2011). **Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru**. Çev. Kazım Özdoğan ve Bülent Doğan, İstanbul: İthaki Yayınları.

Beck, U., Beck-Gernsheim, E. (2002). **Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences**. London, California, New Delhi: Sage Publications.

Belge, M. (Ed.) (1983). "Türkiye'de Günlük Hayat", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 3, s. 827-860, İstanbul: İletişim Yayınları.

Belge, M. (Ed.) (1983). "Türkiye'de Günlük Hayat", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 4, s. 861-876, İstanbul: İletişim Yayınları.

Belge, M. (2011). **Tarihten Güncelliğe**. 4. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Berkes, N. (2015). **Türkiye'de Çağdaşlaşma**. 21. Baskı, Hazırlayan Ahmet Kuyaş, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Berman, M. (2012). **Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor**. İstanbul: İletişim Yayınevi.

Binark, M. (2007). **Yeni Medya Çalışmaları**. Ankara: Dipnot Yayınları.

Boucher, G. (2013). **Yeni Bir Bakışla Adorno**. İstanbul: Kolektif Kitap.

Boyd, D. (2010). "Social Network Sites as Networked Publics: Affordances, Dynamics, and Implications". Zizi Papacharissi (Ed.), **Networked Self: Identity, Community, and Culture on Social Network Sites**, s. 39-58, London: Routledge.

Briggs, A., Burke, P. (2012). **Medyanın Toplumsal Tarihi: Gutenberg'den İnternet'e...** İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Bulut, S. (2010). "Türkiye'de Popüler Basının Doğuşu ve Sedat Simavi", **Cumhuriyet Döneminde İletişim: Kurumlar, Politikalar**, s. 275-283, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Büyükaslan, A., Kırık, A.M. (2013). **Sosyal Medya Araştırmaları 1: "Sosyalleşen Birey"**. Konya: Çizgi Yayınları.

Canatan, K., Yıldırım, E. (2013). **Aile Sosyolojisi**. İstanbul: Açılım Kitap.

Canpolat, N. (2005). "Bilginin Arkeoloğu: Michel Foucault". **Kadife Karanlık**, s. 75-130, İstanbul: Su

Yayınevi.

Cantek, L. (2013). **Cumhuriyetin Büluğ Çağı: Gündelik Yaşama Dair Tartışmalar (1945-1950)**. 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Castells, M. (2008). **Ağ Toplumunun Yükselişi**. Çev. Ebru Kılıç, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Cebeci, D. (2009). **Tanzimat ve Türk Ailesi**. İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları.

Çakır, M. (2014). **Görsel Kültür ve Küresel Kitle Kültürü**. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Çakır, M. (2013a). **Medya ve Modernlik**. İstanbul: Parşömen Yayıncılık.

Çakır, M. (2013b). "Sosyal Medya ve Gösteri". **Sosyal Medya Araştırmaları I: "Sosyalleşen Birey"**, s. 11-67, Konya: Çizgi Yayınları.

Çavdar, T. (1983). "Cumhuriyet Döneminde Gençlik", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, edt. Murat Belge, Cilt: 3, s. 802-812, İstanbul: İletişim Yayınları.

Çığ, Ü. (2011). "George Gerbner", **Kadife Karanlık II**, s. 11-89, İstanbul: Su Yayınları.

Çimen, L. (2008). **Türk Töresinde Kadın ve Aile**. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Dacheux, E. (2012). **Kamusal Alan**. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Debord, G. (2012). **Gösteri Toplumu**. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Eldeniz, L. (2010). "İkinci Medya Çağında Etkileşimin Rolü ve Web 2.0", **İkinci Medya Çağında İnternet**, s.18-35, İstanbul: Alfa Yayınları.

Engels, F. (2013). **Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni**. Ankara: Bil Ofset Matbaacılık.

Erdoğan, İ., Alemdar, K. (2010). **Öteki Kuram: Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi.** Ankara: Erk Yayınları.

Fırat, A.H. (2010). "Cumhuriyet Dönemi (1930-1938) Türk Basınında Kurumsallaşma Süreci", **Cumhuriyet Döneminde İletişim: Kurumlar, Politikalar**, s. 65-75, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Fiske, John. (2003). **İletişim Çalışmalarına Giriş**. Çev. Süleyman İrvan, Ankara: Bilim ve Sanat.

Fiske, J. (2012). **Popüler Kültürü Anlamak**. İstanbul: Parşömen Yayıncılık.

Foucault, M. (2007). **Cinselliğin Tarihi**. Çev. Hülya Uğur Tanrıöver, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Freud, S. (2013). **Uygarlığın Huzursuzluğu**. İstanbul: Metis Yayınları.

Fromm, E. (2011). **Özgürlükten Kaçış**. İstanbul: Payel Yayınevi.

Gans, H. J. (2012). **Popüler Kültür ve Yüksek Kültür**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Gevgilili, A. (1983). "Türkiye Basını", Murat Belge (Ed.), **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 1, s. 202-228, İstanbul: İletişim Yayınları.

Giddens, A. (2010). **Modernite ve Bireysel Kimlik**. İstanbul: Say Yayınları.

Giddens, A. (2012). **Sosyoloji**. İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Goffman, E. (2009). **Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu**. İstanbul: Metis Yayınları.

Gülizar, J. (1983). "Türkiye Radyoları", Murat Belge (Ed.), **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 10, s. 2738-2747, İstanbul: İletişim Yayınları.

Güngör, N. (2010). **Cumhuriyet Döneminde İletişim: Kurumlar, Politikalar**. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Güngör, N. (2013). **İletişim: Kuramlar Yaklaşımlar**. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Harvey, D. (2012). **Postmodernliğin Durumu**. Çev. Sungur Savran, İstanbul: Metis Yayınları.

Horkheimer, M. (1998). **Akıl Tutulması**. İstanbul: Metis Yayınları.

Huberman, L. (2014). **Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Irak, D., Yazıcıoğlu, O. (2012). **Türkiye ve Sosyal Medya**. İstanbul: Okuyan-us Yayınları.

Jay, M. (2001). **Adorno**. Çev: Ünsal Oskay, İstanbul: Der Yayınları.

Jay, M. (2005). **Diyalektik İmgelem: Frankfurt Okulu ve Toplumsal Araştırmalar Enstitütüsünün Tarihi.** İstanbul: Belge Yayınları.

Jameson, F. (1991). **Postmodernism, or The Cultural Logic of Late Capitalism**. Durham: Duke University Press.

Kaplan, F.N. (2015). **60'lı Yıllar Aile Sineması**. İstanbul: Pales Yayınları.

Karakoç, E., Taydaş, O. (2013). "Toplumsal Dönüşüm Bağlamında Sosyal Medya ve Değişen Aile Kavramı", **Sosyal Medya Araştırmaları 1: Sosyalleşen Birey**, s. 207-224, Konya: Çizgi Yayınları.

Kaya, A. (2013). "Sosyal Paylaşım Ağlarının Kişilerarası İletişim Sürecine Etkisi Bağlamında Facebook", **Sosyal Medya Araştırmaları 1: Sosyalleşen Birey**, s. 155-205, Konya: Çizgi Yayınları.

Kazgan, G. (2013). **Tanzimat'tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi**. 5. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kejanlıoğlu, D.B. (2004). **Türkiye'de Medyanın Dönüşümü**. Ankara: İmge Kitabevi.

Kırık, A.M. (2015). "İnternet Teknolojisi ve Sayısal Yayıncılık Bileşkesinde Gelişen IPTV'nin Günümüzdeki Durumu". **Yeni Medya Çağında Televizyon**, edt. Sedat Özel, s. 128-169, İstanbul: Derin Yayınları.

Kırık, A.M. (2013). "Gelişen Web Teknolojileri ve Sosyal Medya Bağımlılığı". **Sosyal Medya Araştırmaları 1: Sosyalleşen Birey**, s. 69-101, Konya: Çizgi Yayınları.

Kocabaşoğlu, U. (1983). "Radyo", Murat Belge (Ed.), **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi,** Cilt: 10, s. 2731-2737, İstanbul: İletişim Yayınları.

Koloğlu, O. (2010). "Cumhuriyet Dönemi İletişim Politikasına Genel Bakış", **Cumhuriyet Döneminde İletişim: Kurumlar, Politikalar**, s. 15-20, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Kuşay, Y. (2010). "Sosyal Medyanın Gücü ve Uygulama Örnekleri", **İkinci Medya Çağında İnternet**, s.61-89, İstanbul: Alfa Yayınları.

Laughey, D. (2010). **Medya Çalışmaları: Teoriler ve Yaklaşımlar**. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Küçüksaraç, B. (2014). "Prosumer Kadınlar ve Kendin Yap (DIY) Bloglarında Üretim ve Tüketim Pratikleri", **Yeni Medya Araştırmaları: Kavramlar, Uygulamalar, Araştırmalar**, s. 51-98, İstanbul: Literatürk Academia.

Kumar, K. (1995). **Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları**. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Lefebvre, H. (2013). **Gündelik Hayatın Eleştirisi II: Gündelik Hayat Sosyolojisinin Temelleri**. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Lefebvre, H. (2010). **Modern Dünyada Gündelik Hayat**. İstanbul: Metis Yayınları.

Lüküslü, D. (2014). **Türkiye'de "Gençlik Miti": 1980 Sonrası Türkiye Gençliği**. 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınevi.

Lyotard, J.F. (1997). **Postmodern Durum**. Çev. Ahmet Çiğdem, Ankara: Vadi Yayınları.

Meyrowitz, J. (1985). **No Sense of Place**. New York: Oxford University Press.

Meriç, N. (2000). **Osmanlı'da Gündelik Hayatın Değişimi: Adab-ı Muaşeret**. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Mitterlehner, R. (2012). **Aile ve Medya: Ebeveynlere Tavsiyeler**. Çev. Funda Sel ve Ebru Şeker-Albel, Saferinternet.at – Bundesministerium für Wirtschaft, Familie und Jugend adına | Jugendpolitik Bölümü (Sektion II, bölüm 5) | Franz-Josefs-Kai 51 | 1010 Wien.

Morgan, L.H. (2010). **Eski Toplum 1**. İstanbul: Payel Yayınevi.

Morgan, L.H. (2010). **Eski Toplum 2**. İstanbul: Payel Yayınevi.

Mutlu, E. (2010). **Kitle İletişim Kuramları**. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Oskay, Ü. (2013). **"Yıkanmak İstemeyen Çocuklar Olalım"**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Oskay, Ü. (2010). **XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri: Kuramsal Bir Yaklaşım**. İstanbul: Der Yayınları.

Öker, Z. (2005). "Kurgusal Dünyanın Gölgesinde Bir Unutkan: Jean Baudrillard". **Kadife Karanlık**, s. 193-256, İstanbul: Su Yayınevi.

Özel, S. (2015). **Yeni Medya Çağında Televizyon**. Edt. Sedat Özel, İstanbul: Derin Yayınları.

Özer, İ. (2014). **Osmanlı'dan Cumhuriyete Yaşam ve Moda**. 4. Baskı, İstanbul: Truva Yayınları.

Özkan, G.Ş. (2014). "Ağ Tabanlı Sahnede Benliğin Sunumu: İdealize Edilmiş Duygular", **Yeni Medya Araştırmaları: Kavramlar, Uygulamalar, Araştırmalar**, s. 243-282, İstanbul: Literatürk Academia.

Özön, N. (1983). "Türk Sineması", Edt. Murat Belge, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 7, s. 1878-1916, İstanbul: İletişim Yayınları.

Öztürk, S. (2010). "Halk Eğitimi ve Kitle İletişim Araçları", **Cumhuriyet Döneminde İletişim: Kurumlar, Politikalar**, s. 181-210, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Postman, N. (2012). **Televizyon: Öldüren Eğlence**. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Reijen, W. (1999). **Adorno: Bir Giriş**. İstanbul: Belge Yayınları.

Rigel, N., Batuş, G., Yücedoğan, G., Çoban, B. (2005). **Kadife Karanlık**. İstanbul: Su Yayınevi.

Sancar, S. (2014). **Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar**. 3. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınevi.

Sayımer, İ. (2014). **Yeni Medya Araştırmaları: Kavramlar, Uygulamalar, Araştırmalar**. İstanbul: Literatürk Academia.

Sencer, M. (1983). "Türkiye'de Çocuk ve Aile", Edt. Murat Belge, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 2, s. 358-364, İstanbul: İletişim Yayınları.

Sennett, R. (2010). **Kamusal İnsanın Çöküşü**. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sennett, R. (2014). **Karakter Aşınması**. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sennett, R. (2011). **Yeni Kapitalizmin Kültürü**. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Şerifsoy, S. (2013). "Aile ve Kemalist Modernizasyon Projesi, 1928-1950". **Vatan, Millet, Kadınlar**, Der. Ayşe Gül Altınay, 5. Baskı, s. 167-201, İstanbul: İletişim Yayınları.

TAYA (2011). **Türkiye Aile Yapısı Araştırması**. Ankara, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

Tekeli, Ş. (1983). "Kadın", Murat Belge (Ed.), **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 5, s. 1189-1204, İstanbul: İletişim Yayınları.

Tekeli, İ., Gülöksüz, Y. (1983). "Kentleşme, Kentlileşme ve Türkiye Deneyimi", Murat Belge (Ed.), **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt: 5, s. 1223-1238, İstanbul: İletişim Yayınları.

Tez, Z. (2009). **Gündelik Yaşam ve Eğlencenin Kültürel Tarihi**. İstanbul: Doruk Yayıncılık.

Tezcan, M. (2000). **Türk Ailesi Antropolojisi**. Ankara: İmge Kitabevi.

Topuz, H. (1973). **100 Soruda Türk Basın Tarihi**. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Turan, E.A. (2014). "Yeni Medya Ortamları ile Dönüşen İzleyicinin Elektronik Sözlük ve Talk Show Ara Kesitinde İzlenmesi", **Yeni Medya Araştırmaları: Kavramlar, Uygulamalar, Araştırmalar**, s. 99-148, İstanbul: Literatürk Academia.

Uğurlu, E. G. (2014). "Ekran Kuşağında İki Çocuğun Ekranla Tanışma Hikayesi", **Yeni Medya Araştırmaları: Kavramlar, Uygulamalar, Araştırmalar**, s. 27-49, İstanbul: Literatürk Academia.

Uzan, R., Hasdemir, T.A. (2010). "Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin Üst Yapı Kurumları: Matbuat Umum Müdürlüğü, Anadolu Ajansı ve Radyo", **Cumhuriyet Döneminde İletişim: Kurumlar, Politikalar**, s. 77-99, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Yengin, D. (2012). **Yeni Medya ve Dokunmatik Toplum**. İstanbul: Derin Yayınları.

Makaleler

Adorno, T. (2003). "Neden Hala Felsefe". **Cogito**, Sayı: 36, s. 184-199.

Agate, J. R., Zabriskie, R. B., Agate, S., T., Poff, R. (2009). "Family Leisure Satisfaction and Satisfaction with Family Life", **Journal of Leisure Research**, Sayı: 41, s. 205-223.

Aladağ, İ., Yağbasan M. (2013). "Yeni Medya Akımlarına Türk İnsanının Uyum Sağlama Süreci (İstanbul İli Örneği)". **Tarih Okulu Dergisi**, Yıl: 6, Sayı: 16, s. 673-688.

Arora, P. (2011). "Online Social Sites as Virtual Parks: An Investigation into Leisure Online and Offline". **The Information Society**, Sayı: 27, s. 113-120.

Aslan, N. (2009). "An Examination of Family Leisure and Family Satisfaction Among Traditional Turkish Families". **Journal of Leisure Research**, Sayı: 41 (2), s. 157-176.

Aytaç, Ö. (2002). "Boş Zaman Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar". **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 1, s. 231-260.

Babey, S.H., Hastert, T.A., Wolstein, J. (2013). "Adolescent Sedentary Behaviors: Correlates Differ for Television Viewing Computer Use". **Journal of Adolescent Health**, Sayı: 52, s. 70-76.

Bank, A.M., Barr, R., Calvert, S.L., Parrott, W.G., McDonough S.C., Rosenblum, K. (2012). "Maternal Depression and Family Media Use: A Questionnaire and Diary Analysis". **Journal of Child & Family Studies**, Sayı: 21, s. 208-216.

Barua, A., Barua, A. (2012). "Gendering the Digital Body: women and computers". **AI & Soc**, Sayı: 27, s. 465-477.

Baym, N., Boyd, D. (2012). "Socially Mediated Publicness: An Introduction". **Journal of Broadcasting Electronic Media**, Cilt: 3, Sayı: 56, s. 320-329.

Boudreau, K., Consalvo, M. (2014). "Families and Social Network Games". **Information, Communication & Society**, Cilt: 9, Sayı: 17, s. 1118-1130.

Boyd, D. (2007). "The Significance of Social Software". Thomas N. Burg ve Jan Schmidt, (ed.) **Blog Talks Reloaded: Social Software Research & Cases**, s. 15-30, Norderstedt: Social Software Lab.

Boz, H.A. (1999). "Kitle İletişim Araçları ve Suskunluk Sarmalı". **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: 32, Sayı: 1, s. 41-48.

Burns, M.E., Pearson, J.C. (2011). "An Exploration of Family Communication Environment, Everyday Talk, and Family Satisfaction". **Communication Studies**, Cilt: 2, Sayı: 62, s. 171-185.

Buswell, L., Zabriskie, R.B., Lundberg, N., Hawkins, A.J. (2012). "The Relationship Between Father Involvement in Family Leisure and Family Functioning: The Importance of Daily Family Leisure". **Leisure Sciences: An Interdisciplinary Journal**, Cilt: 2, Sayı: 34, s. 172-190.

Campbell, M. (2005). "The Impact of the Mobile Phone on Young People's Social Life". **Social Change in the 21st Century Conference**.

Chatterjee, S. (2014). "A Sociological Outlook of Mobile Phone Use in Society". **International Journal of Interdisciplinary and Multidisciplinary Studies**, Cilt: 1, Sayı: 6, s. 55-63.

Chitakunye, P., Maclaran, P. (2014). "Materiality and Family Consumption: The Role of The Television in Changing Mealtime Rituals". **Consumption Markets & Culture**, Cilt: 1, Sayı: 17, s. 50-70.

Cornejo, R., Tentori, M., Favela, J. (2013). "Enriching in-person encounters through social media: A study on family connectedness for the elderly". **Int. J. Human-Computer Studies**, Sayı: 71, s. 889-899.

Correa, T., Hinsley, A.W., Zuniga, H.G. (2010). "Who interacts on the Web?: The intersection of users' personality and social media use". **Computers in Human Behavior**, Sayı: 26, s. 247-253.

Crowder, J.S., Sisson, S.B., Ramey, E., Arnold, S.H., Richardson, S., DeGrace, B.W. (2012). "How did the television get in the child's bedroom? Analysis of family interviews". **Preventive Medicine**, Sayı: 55, s. 623-628.

Çakır, F., Demir, N. (2014). "Üniversite Öğrencilerinin Akıllı Telefon Satın Alma Tercihlerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma". **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 29, Sayı: 1, s. 213-243.

Çalışkan, N., Aslanderen, M. (2014). "Aile İçi İletişim ve Siber Yaşam: Teorik Bir Çözümleme". **Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt: 15 (2), s. 263-277.

Çakmakçı, S. (2013). "Cumhuriyet Dönemi Popüler Aşk Romancılarından Muazzez Tahsin'in Romanlarında Batılı Yaşam Tarzının Sosyal Yaşamdaki Yansımaları". **Turkish Studies: International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Cilt: 1, Sayı: 8, s. 1181-1203, Ankara/Turkey.

Çelik, C. (2009). "Değişim Sürecinde Türk Aile Yapısı ve Din: Paradigmatik Anlam ve İşlev Farklılaşması". Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi **Uluslararası Günümüz Türkiyesi'nde İslam Sempozyumu** bildirisi.

Çokluk, Ö., Yılmaz, K., Oğuz, E. (2011). "Nitel Bir Görüşme Yöntemi: Odak Grup Görüşmesi". **Kurumsal Eğitimbilim**, Cilt: 1, Sayı: 4, s. 95-107.

Dilmen, N.E. (2007). "Yeni Medya Kavramı Çerçevesinde İnternet Günlükleri-Bloglar ve Gazeteciliğe Yansımaları". **Marmara İletişim Dergisi**, Sayı: 12, s. 113-123.

Ellison, Nicole - Boyd, Danah. (2013). "Sociality Through Social Network Sites". William H. Dutton (ed.), **The Oxford Handbook of Internet Studies**, Oxford: Oxford University Press.

Gentile, D.A., Walsh, D.A. (2002). "A Normative Study of Family Media Habits". **Applied Developmental Psychology**, Sayı: 23, s. 157-178.

Güreşçi, E. (2012). "Türkiye'de Kırsal Göçün Aile Üzerine Etkisi". **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 17, s. 149-161.

Harrington, M. (2014). "Practices and meaning of purposive family leisure among working and middle-class families". **Leisure Studies**, s.1-16.

Hertlein, K.M. (2012). "Digital Dwelling: Technology in Couple and Family Relationships". **Family Relations**, Sayı: 61, s. 374-387.

Hodge, C.J., Zabriskie, R.B., Fellingham, G., Coyne, S., Lundberg, N.R., Padilla-Walker, L.M., Day, R.D. (2012). "The Relationship Between Media in the Home and Family Functioning in Context of Leisure". **Journal of Leisure Research**, Cilt: 3, Sayı: 44, s. 285-307.

Jayasinghe, L., Ritson, M. (2013). "Everyday Advertising Context: An Ethnography of Advertising Response in the Family Living Room". **Journal of Consumer Research**, Sayı: 40, s. 104-121.

İlhan, V. (2007). "Gündelik Hayatta E-Yaşam: İhtiyaç-Arzu Çelişkisi Çerçevesinde Yeni İletişim Teknolojileri Bağımlılığı". **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi**, Sayı: 30, s. 59-78.

Krcmar, M., Vieira, E.T. (2005). "Imitating Life, Imitating Television: The Effects of Family ana Television Models on Children's Moral Reasoning". **Communication Research**, Sayı: 32, s. 267-294.

Kart, E. (2014). "Boş Zamanın Çoklu Tüketim Mekanı Olarak İnternet ve Yeni Yaşam Tarzlarının İnşası". **Global Media Journal**, TR Edition, Cilt: 9, Sayı: 5, s. 180-218.

Kaypak, Ş. (2013). "Modernizmden Postmodernizme Değişen Kentleşme". **Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 4, s. 80-95.

Koca, C., Henderson, K.A., Asci, F.H., Bulgu, N. (2009). "Constraints to Leisure-Time Physical Activity and Negotiation Strategies in Turkish Women". **Journal of Leisure Research**, Cilt: 2, Sayı: 41, s. 225-251.

Larson, R.W., Gillman, S.A. (1997). "Divergent Experiences of Family Leisure: Fathers, Mothers, and Young Adolescents". **Journal of Leisure Research**, Cilt: 1, Sayı: 29, s. 78-97.

Lee, P.S.N., Leung, L., Lo, V., Xiong, C., Wu, T. (2011). "Internet Communication Versus Face-to-face Interaction in Quality of Life". **Soc Indic Res**, Sayı: 100, s. 375-389.

Lee, S.J., Chae, Y.G. (2007). "Children's Internet Use in a Family context: Influence on Family Relationships and Parental Mediation". **Cyber Psychology & Behavior**, Cilt: 5, Sayı: 10, s. 640-644.

Levin, D. (2010). "Remote Control Childhood: Combating the Hazards of Media Culture in Schools". **New Horizons in Education**, Cilt: 3, Sayı: 58, s. 14-25.

Ley, B., Ogonowski, C., Hess, J., Reichling, T., Wan, L., Wulf, V. (2014). "Impacts of New Technologies on Media Usage and Social Behaviour in Domestic Environments". **Behaviour & Information Technology**, Cilt: 8, Sayı: 33, s. 815-828.

Lin, C.H., Lin, S.L., Wu, C.P. (2009). "The Effects of Parental Monitoring and Leisure Boredom on Adolescents' Internet Addiction". **Adolescence**, Cilt: 176, Sayı: 44, s. 993-1004.

Liu, Q.X., Fang, X.Y., Deng, L.Y., Zhang, J.T. (2012). "Parent-adolescent communication, parental Internet use and Internet-specific norms and pathological Internet use among Chinese adolescents". **Computers in Human Behavior**, Sayı: 28, s. 1269-1275.

Livingstone, S. (2010). "From Family Television to Bedroom Culture: young people's media at home". Devereux, Eoin, (ed.), **Media Studies: Key Issues and Debates**. London: SAGE Publications, s. 302-321.

Livingstone, S. (2005). "Mediating the Public/Private Boundary at Home: Children's Use of the Internet for Privacy and Participation". **Journal of Media Practice**, Cilt: 1, Sayı: 6, s. 41-51.

Livingstone, S. (2008) "Taking risky opportunities in youthful content creation: teenagers' use of social networking sites for intimacy, privacy and self-expression". **New Media & Society**, Cilt: 3, Sayı: 10, s. 393-411.

Livingstone, S. (1999). Livingstone, S., Bovill, M. **Young people, new media: report of the research project Children Young People and the Changing Media Environment**. Research report, Department of Media and Communications, London: London School of Economics and Political Science.

Marwick, A., Boyd, D. (2011a). "To See and Be Seen: Celebrity Practice on Twitter". **Convergence**, Cilt: 2, Sayı: 17, s. 139-158.

Marwick, A., Boyd, D. (2011b). "I Tweet Honestly, I Tweet Passionately: Twitter Users, Context Collapse, and the Imagined Audience". **New Media and Society**, Sayı: 13, s. 96-113.

Meisenbach, R.J. (2010). "The Female Breadwinner: Phenomenological Experience and Gendered Identity in Work/Family Spaces". **Sex Roles**, Sayı: 62, s. 2-19.

Mesch, G. S. (2006). "Family Relations and the Internet: Exploring a Family Boundaries Approach". **The Journal of Family Communication**, Cilt: 2, Sayı: 6, s. 119-138.

Offer, S. (2013). "Family Time Activities and Adolescents' Emotional Well-being". **Journal of Marriage and Family**, Sayı: 75, s. 26-41.

Özaşçılar, M. (2012). "Genç Bireylerin Cep Telefonu Kullanımı ve Bireysel Güvenlik: Üniversite Öğrencilerinin Cep Telefonunu Bireysel Güvenlik Amaçlı Kullanımları". **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 15, s. 43-74.

Padilla-Walker, L.M., Coyne, S.M., Fraser, A.M. (2012). "Getting a High-Speed Family Connection: Associations Between Family Media Use and Family Connection". **Family Relations**, Sayı: 61, s. 426-440.

Panek, E. (2014). "Left To Their Own Devices: College Students' 'Guilty Pleasure' Media Use and Time Management". **Communication Research**, Cilt: 4, Sayı: 41, s. 561-577.

Roberts, D.F. (2000). "Media and Youth: Access, Exposure, and Privatization". **Journal of Adolescent Health**, Sayı: 27, s. 8-14.

Rudi, J., Dworkin, J., Walker, S., Doty, J. (2014). "Parents' use of information and communications technologies for family communication: differences by age of children". **Information, Communication & Society**, Cilt: 1, Sayı: 18, s. 78-93.

Salehan, M., Negahban, A. (2013). "Social Networking on Smartphones: When Mobile Phones Become Addictive". **Computers in Human Behavior**, Sayı: 29, s. 2632-2639.

Süleymanov, A. (2010). "Çağdaş Türk Toplumlarında Aile ve Evlilik İlişkileri". **İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı: 58, s. 197-216.

Şahsuvaroğlu, T., Ekşi, T. (2008). "Odak Grup Görüşmeleri ve Sosyal Temsiller Kuramı". **Eğitim Bilimleri Dergisi**, Cilt: 28, Sayı: 28, s. 127-139.

Tubbs, C.Y., Roy, K.M, Burton, L.M. (2005). "Family Ties: Constructing Family Time in Low-Income Families". **Family Process**, Cilt: 1, Sayı: 44, s. 77-91.

Turrow, J. (2001). "Family Boundaries, Commercialism, and the Internet: A Framework for Research". **Applied Developmental Psychology**, Sayı: 22, s. 73-86.

Wong, B. Y., Cerin, E., Ho, S., Mak K., Lo, W., Lam, T. (2010). "Adolescents' Physical Activity: Competition Between Perceived Neighbourhood Sport Facilities and Home Media Resources". **International Journal of Pediatric Obesity**, Sayı: 5, s. 169-176.

Yan, W., Li, Y., Sui, N. (2014). "The Relationship between Recent Stressful Life Events, Personality Traits, Perceived Family Functioning and Internet Addiction among College Students". **Stress Health**, Sayı: 30, s. 3-11.

Yesil, M. M. (2014). "The Relationship Between Facebook Use and Personality Traits of University Students". **International Journal of Academic Research**, Cilt: 2, Sayı: 6, s. 75-80.

Yılmaz, A.S., Çetin, B.N. (2006). "Postmodernizm ve Kent". **Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları**, s. 69-74, Erişim tarihi: 17.06.2015: web.firat.edu.tr

İnternet Kaynakları

Akbulut, U. (2011). *Cep Telefonu Hayatımıza Nasıl Girdi?* http://www.uralakbulut.com.tr/wp-content/uploads/2009/11/CEP-TELEFONU-HAYATIMIZA-NASIL-G%C4%B0RD%C4%B0.EYL%C3%9CL-2011-Sondoc.pdf [16.05.2015].

Aktel, M. (2001). "Küreselleşme Süreci ve Etki Alanları". *Süleyman Demirel Üniversitesi E-Dergi*, Cilt: 6, Sayı: 2, s. 193-202, http://sdu.edu.tr/edergi/index.php/iibfd/article/viewFile/2465/2210 [18.06.2015].

Altheide, D.L. (2009). "Media Participation in Everyday Life". *Journal of Leisure Sciences*, http://www.tandfonline.com/loi/ulsc20 [06.11.2014].

Cumhuriyet Gazetesi. (2015). *Dünyada ilk akıllı cep telefonunu kim icat etti?* http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/bilim-teknik/194382/Dunyadaki_ilk_akilli_cep_telefonunu_kim_icat_etti_.html [16.05.2015].

Danış, D. "Demografi: Nüfus Meselelerine Sosyolojik Bir Bakış". *Ders 12: Şehirleşme*, http://www.acikders.org.tr/pluginfile.php/4160/mod_resource/content/1/TUBA12.pdf [18.02.2015].

Divina, F.M. (2006). "Media Education", "A Kit for Teachers, Students, Parents and Professionals" UNESCO, L'exprimeur - Paris, çev. RTÜK, http://www.medyaokuryazarligi.org.tr/documents/ogretmenler_icin_medya_egitimi.pdf [19.05.2015].

Doğan, İ. (1992). "Tanzimat Sonrası Sosyo-Kültürel Değişmeler ve Türk Ailesi". *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293dab369dc32358ee2b0f/kutuphane_11_sosyokulturel_degisme_surecinde_turk_ailesi__i.pdf [20.05.2015].

Erverdi, E. (1992). *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, T.C. Başbakanlık ve Aile Araştırmaları Kurumu, http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293dab369dc32358ee2b0f/kutuphane_11_sosyokulturel_degisme_surecinde_turk_ailesi__i.pdf [30.08.2015].

Gerbner, G., Gross, L., Morgan, M., Signorielli, N. (1980). "Media and The Family: Images and Impact". *George Gerbner Archive*, University of Pennsylvania Annenberg School for Communication, http://web.asc.upenn.edu/gerbner/archive.aspx [30.08.2015].

Geser, H. (2006). "Is The Cell Phone Undermining The Social Order?: Understanding Mobile Technology in a Sociological Perspective". *Sociology in Switzerland: Towards Cybersociety and Vireal Social Relations*, Zurich: Online Publications, http://socio.ch/intcom/t_hgeser28.pdf [30.08.2015].

Geser, H. (2006). "Pre-teen Cell Phone Adoption: Consequences For Later Patterns of Phone Usage and Involvement". *Sociology in Switzerland: Sociology of the Mobile Phone*, http://socio.ch/mobile/t_geser2.htm [30.08.2015].

Haddon, L. (2000). "The Social Consequences of Mobile Telephony: Framing Questions". *Sosiale Konsekvenser av Mobiltelefoni*, Telenor, Oslo, http://www.researchgate.net/profile/Leslie_Haddon/publication/240430571_The_Social_Consequences_of_Mobile_Telephony_Framing_Questions/links/0deec52de8316effb9000000.pdf [30.08.2015].

Hooper, V., Zhou, Y. (2007). "Addictive, Dependent, Compulsive?: A Study of Mobile Phone Usage". *BLED 2007 Proceedings*, Paper 38, http://aisel.aisnet.org/bled2007/38 [30.08.2015].

Internet World Stats: Usage and Population Statistics. (2014). *Internet, Facebook and Population Stats in Europe*, http://www.internetworldstats.com/stats4.htm [30.08.2015].

Karakaya, M. (2013). "Bir Bakışta Türk Medyası". *T.C. Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Müdürlüğü*, http://www.byegm.gov.tr/uploads/docs/Bir_Bakista_Turk_Medyasi_TR.pdf [22.05.2015].

Karataş, E. (2011). "İnternet'in Tarihçesi ve Türkiye'ye İnternetin Gelişi". *Ses @: Eğitim Teknolojilerinin Yeni Sesi*, http://seset.ceit.metu.edu.tr/2011/10/internetin-tarihcesi/ [16.05.2015].

Lenhart, A. (2012). Teens, Smartphones & Texting. *Pew Internet & American Life Project,* http://pewinternet.org/Reports/2012/Teens-and-smartphones.aspx [07.04.2015].

Livingstone, S., Ólafsson, K., Staksrud, E. (2011). "Social networking, age and privacy". *EU Kids Online,* London, http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20(2009-11)/EUKidsOnlineIIReports/ShortSNS.pdf [30.08.2015].

Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). *Bilgisayarın Tarihçesi,* http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/06/15/701780/dosyalar/2013_12/17095309_blgsayar%C4%B1ntarhes.pdf [16.05.2015].

Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). *Telefonun Tarihçesi,* http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/06/15/701780/dosyalar/2013_12/17093716_telefonuntarhes.pdf [16.05.2015].

Milli Eğitim Bakanlığı. (2011). *Gazetecilik, Radyo, Televizyon Tarihi,* http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Radyo%20Televizyon%20Tarihi.pdf [16.05.2015].

Morley, D. (2005). *Family Television: Cultural Power and Domestic Leisure,* http://monoskop.org/images/9/97/Morley_David_Family_Television_Cultural_Power_and_Domestic_Leisure_1988.pdf [29.08.2015].

Muros, B., Aragon, Y., Bustos, A. (2013). "Youth's Usage of Leisure Time With Video Games and Social Networks". *Media & Information Literacy,* http://milunesco.unaoc.org/resources/youths-usage-of-leisure-time-with-video-games-and-social-networks-2/ [11.02.2015].

Ortaylı, İ. (2001). "Türk Osmanlı Aile Yapısı". *Perşembe Konferansları,* Oturum başkanı: Gökşin Kekevi, s. 29-53, http://www.rekabet.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FPer%25c5%259fembe%2BKonferans%25c4%25b1%2BYay%25c4%25b1n%2Fperskonfyyn21.pdf [20.05.2015].

Özen, H. (1994). *Tarihsel Süreç İçinde Türk Kadın Gazete ve Dergileri* (1868-1990). Google Books, https://books.google.com.tr/books/about/Tarihsel_s%C3%BCre%C3%A7_i%C3%A7inde_T%C3%BCrk_kad%C4%B1n_ga.html?id=1cFpAAAAMAAJ&redir_esc=y [25.06.2015].

Özkoçak, Y., Kars Tayanç, N. (2014). "Sanal Ortamda Kadının Boş Zaman Kullanımı ve Kendini Temsili". *International Conference on Communication, Media, Technology and Design*, http://www.cmdconf.net/2014/pdf/53.pdf [06.02.2015].

Ryan, A. (2013). "How Do You Spend Your Leisure Time?", http://www.bendalls.com.au/how-do-you-spend-your-leisure-time/ [06.02.2015].

Silverstone, R., Morley, D., Dahlberg, A., Livingstone, S. (1989). "Families, technologies and consumption: the household and information and communication technologies". CRICT discussion paper, *Centre for Research into Innovation, Culture & Technology*, Uxbridge, UK, http://eprints.lse.ac.uk/46657/ [30.08.2015].

Sosyal Medya Türkiye. (2010). "Türkiye'de İnternetin Kısa Tarihi", http://www.socialmediatr.com/blog/turkiyede-internetin-kisa-tarihi/ [31.01.2015].

Tabakoğlu, A. (1992). "Osmanlıların Kuruluş Yıllarında Türk Ailesi". *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293dab369dc32358ee2b0f/kutuphane_11_sosyokulturel_degisme_surecinde_turk_ailesi__i.pdf [20.05.2015].

Takeuchi, L. M. (2011). *Families matter: Designing media for a digital age,* The Joan Ganz Cooney Center at Sesame Workshop, http://www.joanganzcooneycenter.org/wp-content/uploads/2011/06/jgcc_familiesmatter.pdf [30.08.2015].

Turan, R. (1992). "İlk Yazılı Türkçe Metinlerde Aile ve Unsurları". *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293dab369dc32358ee2b0f/kutuphane_11_sosyokulturel_degisme_surecinde_turk_ailesi__i.pdf [20.05.2015].

Turkle, S. (2010). *Alone Together.* Basic Books: New York, https://play.google.com/books/reader?printsec=frontcover&output=reader&id=_Dhf5xEZZD0C&pg=GBS.PR5.w.0.0.0.1 [12.11.2014].

Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.54d27b04884ab3.66246178 [30.08.2015].

Türkdoğan, O. (1992). "Türk Ailesinin Genel Yapısı". *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi,* T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54293dab369dc32358ee2b0f/kutuphane_11_sosyokulturel_degisme_surecinde_turk_ailesi__i.pdf [20.05.2015].

Türkiye İstatistik Kurumu, Bilgisayar ve İnternet Kullanım Oranları, http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/HHBTKA2014/turkce/ozet-tablolar/index.html [30.08.2015].

Türkiye İstatistik Kurumu, Türkiye'de Cep Telefonu Sahipliği Oranları, http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do;jsessionid=PGV7Vq1SVXry93TnvLfG9l5p4bFpWVY2Ljny8Qcy20D21vlMVl4J!1229636747?alt_id=1062 [30.08.2015].

Wallsten, S. (2013). "What Are We Not Doing When We Are Online". *National Bureau of Economic Research Working Paper Series,* http://www.nber.org/papers/w19549.pdf?new_window=1 [06.02.2015].

IAB Türkiye. Türkiye İnternet Ölçümleme Araştırması, Nisan 2014: http://www.iabturkiye.org/sites/default/files/infografik_nisan.pdf [30.08.2015].

(2014). "Gençler Sosyal Medya Bağımlısı". *Türkiye Bilişim Dergisi,* Yıl: 42, Sayı: 167, http://www.bilisimdergisi.org/s167/ [23.06.2015].